
Guil: Faithorne Sculp:

Guil: Faithorne Sculp:

Nicolai Vptoni
DE
STVDIO MILITARI.
Libri Quatuor.

Iohan. de Bado Aureo,
TRACTATVS de ARMIS.

Henrici Spelmanni
ASPILOGIA.

EDOARDVS BISSÆVS.

E Codicibus Mss. primus publici juris fecit,
Notisque illustravit.

LONDINI,

Typis ROGERI NORTON, Impensis JOHANNIS MARTIN, & JACOBI ALLESTRYE sub signo Campanæ in Cœmiterio D. *Pauli*, 1654.

Nicolai Vpedæi

DE

Libri Quatuor.

Iohan. de Badia Auc.

Hermici Apelmanni

Ampliſsimo, Præſtantiſsimoque Viro

JOHANNI SELDENO.

Ampliſſime Vir,

ON diu deliberavi in quo nomine appareret hoc opus; nam præter ingentia tua in me merita, quibus me ita devinctum tenes tanquam mancipio & nexu, ut nihil à me proficiſci debeat, quod tibi tuo jure non debeas vindicare; id imprimis accedit, cùm quicquid in ſtudiis molimur tuis auſpiciis aggrediamur, æquum eſſe, te omnia noſtra veluti tua repetere: In quibus etiam tuum eſt *Uptoni* Manuſcriptum, quod ex tua Bibliotheca longe inſtructiſſima erutum, noſtriſq; Notis illuſtratum

ſub auſpicio tuo & tutela, publici juris facimus; idq; tanto confidentius, quod noſter labor, priuſquam in lucem ederetur, probatus tibi fuerit; Ut nunc ſecurius aliorum judicia experiri non reformidet, qui placuit tibi, conſtanti omnium Doctorum & Bonorum ſuffragatione, literarum Principi & Dictatori. Quod quidem faſtigium tuum, non tam ſuſpicio & veneror, quam mihi in tua virtute & amicitia gratulor. Tum etiam quod ſi quæ cura noſtri apud poſteros, eo nomine, haud dubio notior & beatior prædicabor, ob illuſtrem illam gratiam, qua me in amicorum tuorum album recepiſti, favore & authoritate tua ornaviſti; quin & conſiliis & præceptis imbuiſti, ac ſuaviſſimo illo & familiari tuæ conſuetudinis receſſu me complecti non dedignatus es. Hæcce, Vir Illuſtriſſime, me in poſterum præſentire, volui præſentibus & poſteris innoteſcere; tibiq; non munus ſed obſidem offerre animi mei, te omnibus gratitudinis officijs proſequentis.

Vale plurimum.

LECTORI.

Via hujus loci eſt, Generoſe Lector; *de* Auctoribus, *quos nunc in lucem damus*, *deque* Codicibus Mss. *qui huic operi inſervierunt*, *nec non de* Notis *quas diverſi generis ipſi adjecimus*, *ſed quam potero breviter*, *præfabor.*

Et primum ſe offert Uptonus: *De cujus origine*, *præterquam quod ipſe tradidit* (*& hoc ſane perquam eſt exiguum*) *nihil ad poſteros emanavit. Fuere iſtius nominis familiæ aliquot ſatis celebres*, *ſed cui illarum noſter ſit aſcribendus haud prompte dixerim. Honeſto loco natum*, *vel ex hiſce ſtudiis* (*in quibus nemo unquam alius ſerio operam poſuit*) *dicere non verebor. Sed neque quia Eccleſiæ Sarisburienſis Canonicus fuit iſtud pomptius eſt affirmandum. Quantum*

vis

vis enim ædes ſacras (ſi doctiſſimo Alteſerræ, *aliiſque auctoribus fides debetur) Galli, Germani, & Belgi habeant, eo nomine laudabiles quod plebeium ſanguinem arceant; nunquam tamen, quod ſciam, apud Majores noſtros id in more poſitum fuit. Optandum ſane foret, uti, quemadmodum in* Minore, *ſic in* Magna Britannia, *eſſet ſancitum, nemini niſi bonis orto cauſas agendi jus eſſe. Fœcialibus utiq; ignobili loco natis brevi, lege interdictum iri confido. Nam, ſiquidem nobis peccatum eſt, id iſtiuſmodi terræ filiorum vitio accidiſſe (ſi quæſtio fiat) ſatis erit manifeſtum. Quid enim ex infima plebe homo Stemmata & proſapias curat? Sed de Auctoris noſtri proſapia jam non tantum laboraremus, ſi adhuc ſtaret iſta domus quam Eccleſiæ Sariſburienſis Præcentor, crebro ſuis inſignibus inſculptam extruxit. Juventam, ut ipſe refert, extra patriam armis exercuit, Inclytum belli Ducem ſecutus* Thomam *de* Monte acuto *Comitem Sariſburienſem. Qui* Aureliam, *cum* Guilielmo de la Poole, *Comite Suffolciæ, &* Johanne Talbotio, *poſtea Comite Salopiæ, oſidio cingens, dum è feneſtra turris quæ ponti imminebat, adſtante* Thoma Gargravio *Equite, urbem ſpeculatur, globus ab hoſte miſſus diſiectæ feneſtræ fragmina in os caputq; Herois adegit, quibus ille vulneratus poſt octavum diem, tertio, nempe, Novembris, anno* 1428. *uti ex Inquiſitione poſt mortem illius capta cognovimus, occubuit. Defuncto Comite Sariſbu-*

risburiensi, Dux Gloverniæ, Doctorum sui temporis Mæcenas, viri ingenium & virtutes expendens (nam doctrinam, quæ tum in pretio erat, non mediocrem, in utroq; jure erat adeptus) homini suasit ut sacris ordinibus initiaretur, eumq; cum se vinci passus est Ecclesiæ Wellensis & Sarisburiensis Canonicum fecit, cujus postmodum Præcentor fuit ut supra diximus.

Anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo secundo, istius Ecclesiæ jussu, Nicholaum V. Clavium potentem adiit, rogans ut Osmundum ejus fundatorem & Episcopum inter Sanctos referret. Adjunctus illi in hoc negotio collega Simon Houchinus, qui nudo tantum Canonici nomine designatur. Hoc anno, vigesimo septimo die Mensis Junij, hora nona matutina, Romam uterq; pervenit: unde anno sequenti qui fuit millesimus quadringentesimus quinquagesimus tertius, Maij duodecimus, Uptonus, Decano & Capitulo revocantibus, reversus est, & integra res soli Houchino commissa. Nec ulla deinceps ejus mentio habetur; nisi quod bis in Capitulum postea venit, anno itidem millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio. Credibile est eum non diu supervixisse, & iniquo satis animo eam tulisse revocationem, nam collegam itineris conscium non habuit, eoque insalutato Roma decessit; ita enim ad Capitulum scribit Houchinus. Epistolas super hoc negotio conscriptas aliquis in libellum contulit, qui in loco humido aut ad parietem recens dealbatum repositus, foramen per medium habet. Charta quæ ad oras incolumis mansit, situ & temporum injuriis adeo est attrita, ut vel perpicasissimos oculos

fugiat

fugiat. Quo factum est ut ratio ulterior de his reddi nequeat. Utcunque stilum ejus degustate. In quadam epistola (sunt enim Anglicæ pleræq;) ita scripsit; And thus blessid be God we be a wethe, wherfor now hit is nede that mony be hadde in hast, by God hit hath cost mony or this, *id est,* Atque Deo Gratias, operi incubuimus, quamobrem necesse est ut quamcitissimè argentum conquiratur. Per Deum in hanc rem pecuniæ antehæc impensæ sunt. *& paulo post* **wherefor our matter hath be almost forget, and we have bite thayr gaping after your lettres, without comfort of you or of Tarentyne; By God I trowe if money had be in the bank, our matter had be sped or this.** *Hoc est,* Quocirca res nostræ huc usq; inter immemores delituere, dum vestris epistolis frustra inhiantes, neq; à vobis neq; à Tarentino quidquam solatij habemus. Per Deum arbitror si pecunia fuisset in promptu rem antehac perfici potuisse. *Inerant & alia hujusmodj, stolida, vana; si mollius acciperes, miserãda, Ita ille more istorum temporum juramentorum largus. Froissardus Episcopum* Norwicensem *jurantem nobis introducit. Sed scripta sua istorum temporum hominibus moris erat juramentis conferere; sic* Chaucerus, *& alij. Quidam obscænas intertexerunt historiolas, quibus succenset* Naudæus. *Hunc laborem* Humphridi *Ducis* Gloverniæ, *Mæcenatis sui precibus concessit, & illi inscripsit. Nomen* Uptoni *hujus artis tyronibus, in ipso studij limine solet occurrere: sed cùm auctorem (adeo rarus est) plerisque adipisci facile non esset, nos, eorum votis obsequentes, hunc publici juris facimus; hortan-*

hortante præcipuè, & hoc opus adjuvante Domino Seldeno, *qui mihi in hac re duobus pulcherrimis codicibus Mss. opem tulit; quorum alterum* Matthæo Haleo, *patrij, omnisque juris scientissimo, prius datum ab eo mihi exoravit mutuum. Tertium suppeditavit Bibliotheca Domini* Thomæ Cottoni, *Equitis & Baronetti, qui* Roberti Cottoni *Equitis clarissimi filius est, tanto patre dignissimus. Quartus erutus est ex Bibliotheca* Guilielmi Le Neve *Equestris Ordinis Viri. Aliiq; duo eximij mihi ipsi præ manibus erant: quorum præstantior, ad aliquem ex pervetusta, & Equestri* Lambertorum *familia pertinuisse visus est, uti depicta variis in locis insignia testantur.*

Se juvenem adhuc, ait, librum conscripsisse, quo Insignia viridis coloris habuisse inhonora, cujus jam erroris illum pœnituisset. Quibus ego verbis animum induxi ut crederem libellum quem de Tesseris gentilitiis nunc publici juris facio, sub nomine Johannis de Bado Aureo, *opus fuisse* Nicholai Uptoni, *illic enim viridis insignium color damnatur. Quid? quod methodus, & ipsa etiam verba ubiq; congruunt. Neq; ego unquam, vel præter me alius quisquam, familiam istius nominis, quæ usquam extiterit reperire potuimus. Fictitium plane nomen esse videtur, & nisi ille idem* Uptonus *sit, auctorem hunc inter ignotos habeo. Duos hujus libri Codices habui Manuscriptos*

ſcriptos, quorum unum Bibliotheca Guilielmi Le Neue, *alterum noſtra ſuppeditavit.*

De Henrico Spelmanno *non attinet pluribus dicere, cùm ipſe in præfatione ad* Archæologum *de ſe tam clare pronuntiaverit. Sciendum utiq; eum ab antiqua & illuſtri familia in Comitatu* Norfolcienſi *genus traxiſſe, quæ agris opulenta fuit, & affinitatibus felix. Imagines & Elogia univerſi generis exſequi longum eſt, familiæ breviter attingam.* Henricus Spelmannus Elam *duxit, filiam & heredem* Guilielmi Narburgh, de Narburgh (*qui familiæ iſtius pervetuſtæ & equeſtris ipſe heres fuit*) *ex qua genuit* Johannem Spelmannum, *qui uxorem habuit* Elizabetham, *filiam & heredem* Henrici Frowicke *equitis aurati. Ex ijs natus* Henricus, *hunc auctorem noſtrum* Henricum *dedit; qui* Elenoram *filiam natu maximam & ex parte heredem* Johannis Le Strangij *matrimonio ſibi junxit. Is* Johannes *illuſtri, & antiquiſſima* Le Strangiorum *familia Hunſtantonienſi oriundus erat. Porro hæc ab eo etiamnum juvene ſcripta hinc manifeſtum eſt quod* Philippus, Arundeliæ *Comes, quem ſibi Mæcenatem propoſuerat, anno demum* 1595. *diem ſuum obijt. Cùm verò ſe ad altiora contuliſſet, hic liber veluti neglectus apud eum jacebat. Annum agens ſeptuageſimum octavum è vivis exceſſit. Hunc librum* Johannes Spelmannus *Equeſtris ordinis vir, ejus filius & heres, ne in lucem ederet, immatura morte prohibitus eſt; & ſimul*

ſpes

ſpes noſtra fruenai laboribus tantæ pietatis, & ingenij Viri penitus decollavit.

De Notis *ſatis dictum putabo, ſi veniam oravero. Quibus addere potuiſſem: ſed has potius amicorum viri precibus, quam ulla laudis aviditate, aut ſcribendi deſiderio afferimus. Facta utiq; jam alea eſt, ſed ſi hæc non ingrata fore (uti ſpes eſt) auſim credere; in poſterum Nobilitati, nec voluntate, nec officijs defero.*

Cæterum ſæpenumero mihi replicanti memoriam ſuperiorum ſeculorum, incidit hæc cogitatio, quæ me in admirationem dedit; cur, cùm Italj, Gallj, Hiſpani, Germanj *multa & prolixa ediderunt de Nobilium ſuorum Stemmatibus volumina; nec ab illis antiquitate, aut claritate Stemmatum & Familiarum ſuperemur, ne tantillum quidem à noſtris* Anglis *hactenus fuerjt ſcriptum in eo argumento. Quæ dum apud me reputo, generoſus ardor me invaſit huic noſtrorum, ſeu incuriæ, ſeu negligentiæ medendj, publicj juris faciendo quotquot familiarum Stemmata quæ in toto ſtudiorum meorum decurſu, & per improbum laborem habeo in conditis. Tantum illud, quod æquiſimum eſt, rogo numeroſam illam Nobilium & Generoſorum prolem, in noſtra* Anglia *paſſim fruticantem, ut nobiſcum communicent ſi quid habent de ſtirpe ſua à primo ſuorum capite recenſita: quod quidem ſi nobis ſufficitur (cùm in alio genere ſtudiorum deſperem operam dare Patriæ meæ)*

AD LECTOREM.

meæ) Ipse vicissim spondeo me lubentissimo animo gratiam & oneris & impensæ cuiquam facturum, nec commissurum, dum aliorum utilitatibus inservimus, ut operæ nostræ pretium, tum hactenus præstitæ, tum deinceps præstandæ in operarum & sculptorum incisuris & coelaturis, ulli sit damnosa. Hoc insuper obnixè petimus à Viris Nobilibus & Generosis, quibus solis noster labor debetur, ut si qua deerratum fuerit, amicè moneant, ut quod devium est, in rectam lineam in proximo reducatur. Summa denique Generose Lector, *excusationis meæ hæc est: placebo tibi, si me culpam emendare permiseris.*

NIC. UPTONI

De Militari Officio *Lib.* I.

SUmmum Opificem, *Alpha* & *Omega* in Eſſentia Unum, & Trinum in Perſonis, invocans ipſum clementiſſime exoro, ut michi aſſit principium, medium, finis, atq; terminus, per quem univerſa & ſingula felici tramite gubernantur. Ut in *Authent. quomodo oportet Epiſcopos* & *Cle.* 1. reſponſo in fine *col.* 8. *In Authent. de Armis in principio col.* 6. *C.* de *veteri jure enucleando* l. 2. 23. D. *In nomine domini* Et cum Pſalmiſta clamans cotidie, *Deus in adjutorium meum intende*, *Pſ.* 69. indeſinenter clamo & profero preces meas, ſciens quod prope eſt dominus omnibus invocantibus eum. Ipſe idcirco principiũ, ut predixi, michi adjutorium preſtet uſq; in finem, ſic ut de optimo principio medium procedat virtuoſum, ex quibus finis fructuoſus omnia ſupplens neceſſaria matureſcat, *de Conſec. D.* 1. *Nemo eccleſiam* : in *Authent.* de monach. § 3. *col.* 1. Etquod a Deo inceptum eſt, imperfectum eſſe non poteſt, *C. de emendaone. Juſtiniano Codice in principio.* Nec dominus opus aliquod imperfectum novit, Ext. *de baptiſmo & ejus effectu* : *C. majores.* § *Sed ad hec.* De ipſius igitur omnipotentia confiſus, qui res penitus deſperatas & quaſi impoſſibiles donare poteſt, *C. de veteri Jure enucl.* l. 1. *ad finem prime columpne.* Et qui omnium ſcientiarum caput eſt & rector, qui eſt etiam omnium gratiarum mirabilis elargitor 16. q. 1. *revertimini* Cujus quidem gratie ſpe plenius confidens preſens opuſculum ſic aggredior.

Excellentiſsimo & illuſtriſsimo Principi & domino meo ſingulari, Humfrido *filio, fratri, & Regum patruo, Duci* Gloceſtrie, *Comiti* Pembrochie, *& magno Camerario* Anglie, *Minimus orator tuus* Nicholaus Upton, *Eccleſiarum Cathedralium* Sar. *&* Wellie *Canonicus ſalutem longevam cum omni proſperitate poſsibili & felici.*

ET quia de pertinentibus ad officium militare, prout in diverſis actibus bellicis in *Francia* & alibi aſſeris diverſa me vidiſſe, & viſa in libellum redigi, tuoq; deſiderio poſtulas exhiberi. Adquieviſem libentius, ſi ſcirem quod dictum libellum eſſes quaſi furtivum aliquod habiturus, quia in lucem prodire proprie imperfectionis conſcientia non preſumit. § Timeo enim ſi publicis exponatur aſpectibus, ne lectorem jejune macies orationis offendat, michique ad jactanciam reputetur edicio, quam tamen non faſtus oſtentationis elicuit, ſed inſtancia tue caritatis extorſit. Mallem ſiquidem predicta, ſicut aſſeris per me viſa, oblivioni tradere, & paucula ſcripta mea tenebris dampnaſſe perhennibus, quam ridendi materiam preſtitiſſe, que eo ſecurius aliena ſubſannat, quia ſua ſimili periculo non exponit. Non enim ceteri me vel mea tuis oculis intuentur, a quo ſi quid in me bonum eſt, magnificatur attentius, & imperfectioni venia facilis indulgetur. Animi ſiquidem illorum quos odii ſibi vel invidie vendicavit affectio, ſicut benignitatem indulgencie neſciunt, ſic rationis judicium non attingunt. § Ego itaq; precepto & voluntati tue deeſſe non audeo, ne forte verecundiam negligentiam putes. Quapropter ſummo ſtudio materias quas potui congregavi, quarum aliqua licet cruda apud me exemplaria remanſerunt. Ea vero que noviſſime per me viſa & ſcripta ſunt, adhuc quendam trahunt preſenti ſenectute defectum, quia provectior etas memoria jam ſegniori torpeſcit. Et varie occupationes neceſſaria ſpacia ſtudiis non indulgent, verumptamen ſi quandoq; me vel reveren-

reverentia tue excellencie, vel quantitas negocii, aut quandoq; qualitas pertrahit ad ſcribendum, omnia mihi cum difficultate proveniunt, cum & ebeciorem ſenectus me reddat, & inſolencia tradiorem. § Mitto itaque quod poſtulanti negare non audeo, ſciaſq; non exhiberi judici, ſed domino propicio apud quem gratia pocius patrocinatur ad veniam, quam exactior pericia reducat ad formam. In preſentiam itaq; tuam procedat meus rudis iſte libellus, qui ex quatuor conſiſtit partibus ordinatus. In prima namq; parte tractatur de milicia & nobilitate. § In ſecunda vero de bellis & actibus excercitus in eiſdem. § Tertia autem pars ponit nobilitatem colorum in armis depictorum. § Et in quarta ponuntur regule, per quas colores Armorum & ipſa Arma clariſſime diſceruntur. Quem quidem libellum ab inicio ſic baptizo, volens quod impoſterum vocetur *Libellus de militari officio.*

Incipit primum capitulum prime partis hujus libelli de officio militari.

FAmoſiſſimus ille Pater Legum & Doctor eximius, dominus *Bartholus de Saxo Ferrato in lege prima C. de dignitatibus li. xii.* nobilitatem ſic deffinit. *Nobilitas eſt qualitas illata per principatum tenentem, qua quis ultra honeſtas perſonas plebeas acceptus oſtenditur.* Et primo probat quod nobilitas eſt *qualitas*, quia poteſt adeſſe & abeſſe preter ſubjecti corruptionem, ut clare probatur in muliere plebea, que nubit viro nobili; ſtatim enim efficitur ipſa nobilis, ut *C. de dignitate l. mulieres li. xii.* & *F. de ſenatoribus l. femine.* § Sed nunquid illa dignitas, que adeſt, poteſt abeſſe? certe ſic, ut in muliere nobili patet que nubit plebeo, & in eo qui propter delictum perdit dignitatem, ut *C. de dignitatibus l. quociens & l. Judices.* Et optime per Doctores in *l. nupte F. de Senatoribus.* Et ſic eſt poſſibile quod pro aliqua parte temporis quis ſit nobilis, & alia parte temporis ſit ignobilis, & econtra: ſic poteſt idem homo uno loco eſſe nobilis, & alio loco ignobi-

lis, ut patet de nobilibus regni *Anglie* captis in Regno *Francie*, quia quamdiu ſunt in manibus hoſtium, ſunt eorum ſervi & captivi, ut *Inſtit. de Jure naturali gentium & ci.* § *Jus autem gentium & in l. hoſtes F. de verb ſignific.* & tamen in *Anglia* remanent liberi & nobiles ut prius. Dicitur inſuper in deffinitione. § *Illata*, quia malus poteſt habere dignitatem, ſet non a ſeipſo; ſet oportet quod ei per alium conferatur, quia propria autoritate ſumens eam incidit in *legem Juliam majeſtatis*, ut *F. ad le. Jul. mag. l. Famoſi circa finem. Extr. de Re. Jur. c.* 1. *li.* 6. *per dominum Dy. in* § *Idem patet in feudo* & § *in quocunque.* § Dicitur eciam *illata*, quia in alium transfertur ex mera gracia concedentis, non ex aliqua neceſſitate, compellente ratione alicujus meriti, ut in *Authent. ut judices ſine quoquo ſuffragio* § *Itaque.* Fateor tamen quod poſſunt precedere alique cauſe, que ex congruo impellunt concedentem ad concedendum, non tamen de neceſſitate. Et iſte cauſe poſſunt eſſe triplicis generis. § Primo virtutes & actus virtuoſi, ut *C. de ſtatuis & imaginibus l. & virtutum*; ſic propter actus virtuoſos dantur dignitates, *F. de orig. Jur. l.* 2. *in penultima & ultima columpnis.* § *Secundo* vicia ſeu actus vicioſi aliquando dant cauſam concedendi nobilitatem, *ut* F. *de orig. Jur. l.* 2. § *poſtea cum Apius Claudius*, ubi propter furtum *Eneus Flavius* conſecutus eſt nobilitatem & dignitatem; ſed ubi dixi, quod propter vicia aliquando conceduntur dignitates, eſt verum civiliter loquendo: fateor tamen quod preferens indignum digno, peccat, ut notat *Sanctus Thomas* 2. 2. *q.* 64. ubi tractat, utrum acceptio perſonarum ſit peccatum. § Item ſunt quedam cauſe, nec vicioſe nec virtuoſe principaliter, propter quas aliquando conceduntur nobilitates: ut progenies, propter quam Princeps, vel lex aliquando concedit nobilitatem, ut *C. de dignitatibus l.* 1. Sic & matrimonium, quia mulier nobilitatur propter virum ſine aliqua ejus virtute. Ut *C. de dignitatibus l. mulieres.* & mater aliquando nobilitatur per filium, ut F. *de ſenator. l. prima.* ubi tamen varie doctores tangunt iſtam materiam. § Ex quibus ſequitur, quod dignitas & nobilitas cadunt in ignorantem aliquando, ut patet, quia ut eſt dictum, nobilitas

litas consistit in acceptatione ejus qui dignitatem confert; unde sicut dilectio mea in qua accepto *Ticium*, potest cadere in eum ignorantem, ita & nobilitas, ut arguitur in puero nato ex nobili, qui statim est nobilis, licet nichil intelligat, ut patet in *Authent. de defensore civitat. § si intem. & coll. 3. & C. de Jur. o. Judicum l. privatorum.* Ex quo sequitur, non est in intellectu nec voluntate ejus qui nobilitatur, quia cadit in ignorantem, quia circa illud quod ignorat, nullam habet voluntatẽ, ut notatur *C. de acquirend poss. l.* 11 nec in persona seu corpore sensitivo constat, set solum in acceptatione nobilitatis, qui dignitatem & nobilitatem confert, terminatur, non autem in persona ejus qui nobilitatur; sicut visio in re visa, affectio in re affectata vel dilecta. Et sic quantum ad dilectionem illam erit nova qualitas in persona nobilitata, & solum dicitur nobilis respectu nobilitantis. Fateor tamen, quod statim postquam sciverit, imprimatur in eum qualitas. § Et hec videtur velle *Glo. in l. privatorum C. de Jurisdic. o. Judic. que dicit quod statim habet dignitatem.* § Ex predictis arguitur, quod talis nobilitas potest alicui in puncto mortis conferri, quia ruit in ignorantem & consistit in acceptatione alterius, sicut in legatis que adquiruntur ignoranti, ut in *l. cum pr. § cum fundo F. de legatis 2. cum conc. & F. de statu hom. l. a recusa & de condic. & demonstrationibus l. 2.* & sic patet quod in puncto mortis quis potest effici nobilis: sic infans & pupillus possunt effici milites, ut *C. de muneribus & on. non conti. inter patrem & fi. l. ultima li. x.* § Ex predictis tunc queritur in casu Rex *Francie* aliquem burgensem vel ejus filium, propter scientiam, fortitudinem, vel aliam causam nobilitat; nunquid facit ipsum statim generosum? videtur quod sic; nam factum Principis est latissime interpretandum, ut *F. de constituc. Principum l. fi.* Igitur si Princeps aliquem nobilitet, ipse confert eidem omnia dependencia a dicta nobilitate. *F. de reg. Jur. l. accessorium so.* Aut Princeps confert alicui beneficium quod tangit jus concedentis, ut in casu nostro, aut confert beneficium quod tangit jus alterius, aut jus nature. § In primo casu illud beneficium est latissime interpretandum, sic hec nobilitas est magna, quia datur per Principem.

pem. Sed ex hac nobilitatione non consequitur quis generositatē; quia generositas descendit ex jure nature, & est in sanguine, ubi requiritur de necessitate, si iste est generosus; igitur tritavus ejus fuit generosus. De ista solutione est dominus *Barth. in l. beneficium F. de constituc. Principum.* Fateor tamen quod atnepos istus sic per principem nobilitati erit generosus, si dicta nobilitas non fuerit amissa in mediis personis, ut supradictum est; quia sanguis non purgatur usque ad quartum, ut plenissime declaratur per Dominum *Barth. in l. 1. C. de dignitatibus li. 12.* & dicam plus de ista materia in sequentibus. § Dixi ultra in deffinitione nobilitatis, *per principatum tenentem*, quia ille, qui tenet principatum, potest concedere nobilitatem, ut *F. de appellationibus l. si constat* &, *Extr. de electione cap. 2.* Item quod dico *principatum tenentem*, intelligo generaliter, sive sit ille, qui cum tenuerit principatum, ut deus, qui istas nobilitates & dignitates temporales instituit, ut habetur in primo & secundo libris Regum, sive de Principe universali mundanorum, sive de Principe Romanorum, cujus sunt omnia, ut in *l. bene a Zenone C. de quadri. prescript.* & in *l. de precario F. ad legem Rod. de jac.* de quo sine dubio constat per suas leges, quod nobilitatem confert. sive sit alius Princeps inferior, ut Rex *Anglie, Francie, Hungarie*, Dux Marchio vel Comes qui habent auctoritatem concedendi nobilitatem & condendi legem, ut *F. de muneribus & on. l. 1.* in principio quia per legem conceditur nobilitas. Sed civitatibus Princeps concedit, quod possint leges condere sibi ipsis, ut in *l. omnes populi F. de Justic. & Jur. g. & c.* Et sic non existentes milites possunt nichilominus milites facere & creare.

CAP.

CAP. II.

Qui poſſunt creare milites.

NOn exiſtentes milites aliquando milites faciunt & creant, quales ſunt Papa & magni Barones non milites. Sed ille miles, qui creatur per Dominum Papam, debet degradari ſi militaverit contra eccleſiam, ut in *l.* 1. *C. de obſequiis*, & in neceſſitate ſcutiferi & ſacerdotes, qui tamen ſunt milites inermis milicie, ut notatur *C. de equeſtribus dignit. l.* 1. Sed certe ſcias, quod tales qui fiunt milites, & non a militibus creantur, vel *neceſſitate* vel *conſuetudine* que habet vim legis, ut *F. de legibus l. de quibus.* ubi iſta materia tractatur per Doctores, & ſpecialiter per dominum *Barth.* in fine cujuſdam repetitionis quam facit in dicta *l. de quibus. Neceſſitate*, ut forte aliquis volens eſſe miles apud Sanctum Sepulcrum domini noſtri Iheſu Chriſti non reperiens ibi aliquem militem, poteſt ſacerdotem requirere, ut ipſem ordinet ut eſt multociens viſum; quod verum eſt tam de neceſſitate, quam de conſuetudine, ut in dict. *l. de quibus* per doctores. § Et, ut dictum eſt, ſi ſacerdos ibi non fuerit, poteſt ille ordinandus requirere aliquem ſcutiferum valentem, ut ipſum ordinet. Multi tamen dicunt, quod requiritur quod talis ſcutifer ordinans ſit in actibus bellicis & armis antea notabiliter approbatus & tunc ſufficit. § Ex quibus jam inſurgit queſtio, Nunquid non ordinatus poſſit alium ordinare? Et quod non ſic, probatur per naturam tituli *Extr. de clerico non ordinato miniſtrante.* Ad quod reſpondet *Ber. ibidem in ca.* 1. allegans pro ſe neceſſitatem, ut ibi cum quo concordat *Henricus Bowick in c. accedens Extr. de purg. ca.* Sed tu dic breviter quod officium militare eſt officium oneris, & non honoris maxime, ut dicam infra ordine ſuo, quia miles eſt quaſi ſervus rei publice, ut patet in *l. milites C. locati*, & per naturas titulorum *F. de re militari*, & *C. li.* 12. *de teſtamento militar. C. F. Juſtic.* ubi ſemper patet, quod dictum officium militare eſt oneroſum, quamvis fuerit in multis privilegiatum, ut ibi. Et contraria

ſunt

sunt vera in illis ordinibus per quorum collationem imprimitur caracter in anima ordinati. In creatione militis nullus imprimitur caracter; quare voco illud officium militare proprie & non ordinem, ut inferius dicam. § Creantur, ut dixi, aliquãdo milites per non milites *Consuetudine vel statuto*, ut forte est consuetudo vel statutum in civitate *Jerosoloma*, quod hostiarius sive custos hostii Sancti sepulchri solus creabit milites ibi creandos. Scutifer est ibi hostiarius vel custos, qui de consuetudine vel statuto ut predixi habet excercere ea que pertinent ad suum officium. Et sic de facto creati pro istis est dominus *Barth. in lege omnem F. de Justicia & Jur.* & in dicta repetitione sua in dicta *l. de quibus F. de legibus.* Et sic habes quales possunt creare milites.

CAP. III.

Quibus modis creantur milites.

CReantur autem milites multis modis. Primo modo videlicet ut predixi apud Sanctum sepulcrum ut predictum est. Creantur & alio modo milites, videlicet per Balneum, qui modus observatur in *Anglia* & aliis regnis ubi regnat pax, de isto modo dic ut ibi. § Item creantur milites per aliquem Principem seu principalem capitaneum in villarum obsidionibus, castrorum vel fortaliciorum, & hoc diversis modis. § Si forte assaltus fiat seu faciendus fuerit, tunc creandus in militem portabit gladium in manibus, de principali capitaneo ipsius obsidionis petens, ut ipsum creet in militem. Qui quidem Princeps seu principalis capitaneus capiet gladium predictum de manibus ordinandi, & ipsum percuciet, dictum gladium tenendo ambabus manibus, cum eodem, nominando eum militem sic percussum. Qui quidem Princeps tenetur alium veteranum militem eidem assignare, qui sibi calcaria deaurata preparabit & secum transibit ad assaltum faciendum. § Item idem modus observatur in creatione militum ad mineram, sed veteranus ille, cui novus tiro com-

committitur, vigilabit nocte ſequenti cum ſuo tirone in minera ſupradicta. Item creantur milites in bellis campeſtribus & talibus conflictibus, ubi idem modus creationis obſervatur qui in aſſaltibus excercetur. De honeſtate tamen eſt quod Rex Haraldorum ſi ibidem fuerit, & in ejus abſencia alius Haraldus major in excercitu prius congregat omnes creandos in milites: & ducet eos coram Principe illius excercitus. Requiratque eundem, ut productos in milites creet. Qui quidem Princeps, ut predictum eſt, accipiet gladium de manibus alicujus creandorũ, & faciet ut ſuperius dictum eſt. § Fiunt eciam milites & alio modo, videlicet, cum aliquis notabilis Princeps conquirere nititur terras ſui inimici cum juſto titulo. Rex Haraldorum ſi preſens fuerit & in ejus abſencia alius, ut predixi, colliget creandos, ſi quos noverit, & eos ducet ad capitaneum Principem in primo ingreſſu in terram ſupradictam eundem requirens ut eſt dictum. Qui quidem Princeps per omnia faciet ſicut prius. Idem modus creationis obſervatur in aliquo paſſagio periculoſo alicujus riparie ſeu pontis, ubi tranſitur de terra una in aliam, ſive de una marchia in aliam. Iſti predicti modi habentur in uſu, & ſi plures modos inveneris honeſtos eos audacter obſerva. § Dominus inſuper *Barth.* aſſignat & alium modum creandi *C. de profeſſoribus qui in urbe Conſtantinopolitana l.* 1. ubi dicit, quod Doctor actualiter regens in Jure civili per decennium efficitur miles ipſo facto. § Sunt preterea milites caligati id eſt milites pedeſtres; milites caligati qui habent ocreas de corio, & tales non ſunt nobiles, & vadunt pedibus; Milites vero equeſtres ſunt illi nobiles qui vadunt in equis, & habent ocreas ferreas, de quibus notantur ſufficienter per *Ac. in l. a caligato, C. de nuptiis.* Et nota hic quod ſex ſunt neceſſaria ut quis ſit perfectus miles, ut notat *Accurſius in lege milites* F. *ex quibus cauſis majores.* Primo ut miles non ſit negociator, ut in *l. unica C. negociatores ne militent li* 12. *milites & l. militares de re militari.* Secundo quod diligenter examinetur condicio militare debentis, & quod omnia capitula contenta in titulo *C. qui militare poſſunt vel non li.* 12. ſint complete obſervata, ut *C. qui militare poſſunt vel non l.* 1. 2. 3. *&* 4. Et

ſpecialiter quod creandus in militem non ſit ſervilis conditionis, ut notat Dominus *Baldus* ibidem ſuper Rubrica, & in *l. eis quidem e. titulo.* Tertio, ut miles preſtet ſacramentum per genium Principis, & deum omnipotentem, quod cauſa rei publice & evangelii non evitabit mortem nec mori recuſabit, ut *F. ex quibus cauſis majores l. milites* & in *l.* 1. *C. de hiis qui non impletis ſtipendiis ſacramento ſoluti ſunt li.* 10. per Doctores. Quarto quod per aliquem nobilem ei enſis cingatur, ar. *F. de teſt milit. l. filius familias.* Item Quinto, quod ſtigmata ſive inſignia militaria ei imponantur, ut *C. de fabricenſibus l.* 3. *li.* 11. ſicut ipſi milites qui creantur per balneum portant de conſuetudine in humero ſiniſtro ſuum ſtigma militare album; quod quidem ſtigma dictus tiro portabit, quouſque fecerit aliquod notabile factum, niſi aliqua nobilis domina illud tollat, ut docet conſuetudo *Anglie.* Sexto requiritur quod immatriculetur in libris imperialibus inter alios milites, F. *de teſt. militari l. ex eo*; & tales ſunt perfecti milites, ut ibi; unde verſus,

Stigma, genus, ſcriptura, fides, examen & enſis.
Hec faciunt militem lex dicit Bononienſis.

§ Item dominus *Barth. in dicta l.* 1. *C. de dign.* loquitur de aliis militibus, qui non ſunt nobiles, ut ſunt milites gaudentes, & milites hiſtriones. Pro qua materia eſt ſciendum, quod jam habemus quoſdam officiarios Principum dominorum & aliorum militum, qui vocantur perſecutores, de quibus dicetur infra capitulo de perſecutoribus qui non ſunt nobiles, ut ibi.

CAP.

CAP. IV.

De inſtitutione milicie.

DIcitur enim in hiſtoria Romanorum, in principio, Condita civitate a *Romulo* quam ex nomine ſuo *Romam* vocavit, mille pugnatores de ipſis civibus elegit, quos a numero millenario milites appellavit; miles enim dicitur quaſi unus ex mille electus, ut *F. de teſt. militum l.* 1. *per. Ac.* vel dicitur miles a malo, ut ibi. *Romulus* milites prius e populo ſumpſit, & appellavit; & ſic miles eſt nomen laboris, non dignitatis, ut dicit *Policraticus li.* 5. *ca.* 7. &, ut ait *Vegecius de re militari*, neceſſe eſt ut tirones tales eligantur e populo, qui non tantum corporibus, ſet eciam animis preſtantiſſimi inveniantur ad vires Regni & Romani nominis fundamentum. § Nec leve hoc publicetur officium, aut paſſim quibuſcunque commendandum, quod aput veteres inter tam varia genera virtutum precipue conſtat eſſe laudatum. Militare officium enim eſt, cui defencio provinciarum imminet & committitur, quod moribus, virtutibus, exemplis, & viribus omnia alia officia excellere debet; honeſtas enim idoneum militem reddit, & verecundia ſtabilem, que dum fugere prohibet, ſepe facit eſſe victorem: ſic & velocitas requirenda eſt & robur. In omni enim conflictu non tantum prodeſt multitudo quantum virtus. Hecille.

CAP. V.

Quales debet eſſe milites.

B*Ernardus* in exhortatione quam facit ad *Milites Templi* dicit, quod milites debent eſſe ſtrenui, audaces, impavidi, experti, providi, & moribus prediti: & ſpecialiter aſſignat tria eſſe neceſſaria prelianti. § Primum videlicet, ut prelians ſit ſtrenuus. § Secuncundo quod ſit audax & induſtria dotatus. § Et tercio

quod ſit circumſpectus ad ſe ſervandum, non capitoſus, expeditus ad diſcurrendum, & paratus ad feriendum; unde, ut eſſent tales, inſtruebantur olim a principibus, prout narrat *Saluſtius* de *Pompeio* Imperatore, qui cum alacribus ſaltu, cum velocibus curſu, cum validis valide certabat: neque enim in predictis potuit aliquis par inveniri, qui ſemper ſe & ſuos frequentibus excerciciis vexabat. Sic in excercicio ſagittandi tela vel lanceas proiciendi ſit maximus uſus in milite, quibus hoſtis eminus leditur, aut terretur, & dictorum excercicio lacertis robur accreſcit, & bellandi peritia adquiritur. § Non ergo delicati, vel effeminati, aut trepidi debent eſſe milites. Optima enim militibus ſunt hoſtem ferire, preſagia agitare, nichil metuere niſi turpem famam vel vecordiam: hiemem & eſtatem ultro pati, humi requieſcere, eodem tempore laborem & inopiam tollerare. Hec *Bernardus*, ut ſupra ad *Milites Templi*. De hoc ſimiliter *Vegecius Renatus* teſtatur, adiciens inutilem eſſe militem tenere nutritum, & deliciis aſſuetum, preferens tanquam aptiorem plebem ruſticam, que ſub dio & in labore nutritur, ſolis paciens ardorem, imbribus laniata, neſcia balneorum, deliciarum ignara, ſimplicis animi, parvo cibo contenta, cum induratis membris ad omnium laborum tollerantiam preparata. Cui quidem plebi ruſtice geſtare ferrum, foſſas & mineras componere, ac talia groſſa excercere de Jure conſuetudo continua eſt, ut habetur in *Policratico li.* 6. *c.* 2. Et *Gedeon*, ſicut habetur *Judicum* 7. *c.* Vicit innumerabiles hoſtium copias in expedita paucitate virorum fortium, quos in deliciis urbium, aut regalibus epulis cotidianiſque conviviis ut aquam lamberent, eos tamen dominus pre ceteris cenſuit eligendos. Quare dicit dictus *Vegecius*, ubi ſupra, quod neceſſitas exigit interdum urbanos delicacioreſque milites, ſi qui ſint ad arma compelli debere, & in actibus bellicis diſcurrere, ſagittare, lanceas & tela proicere, ſolem & pulverem tollerare, & diſcant parvo vivere cibo, & aliquando ruſtico. Interdumque ſub dio, interdum ſub papilione humi requieſcant. § Sed quia hodie multi milites laſciviis vacant, ociis & aucupiciis ſunt effeminati, & in milicia inexperti, hodie plus ſtudent multi veſtimentorum

mentorum ornamentis & armorum, quam excerciciis & induſtriis bellorum, ac tollerancíis laborum. Cum oporteat milites nitidiores eſſe Armis militaribus, quam veſtibus. § Unde legitur de *Hanibale* cum apud Regem *Antiochum* cauſa refugii moraretur, & Rex oſtentaret ſibi excercitum inſigniis aureis & argenteis florentem, frenis & phaleris prefulgentem,& Rex gaudens reſpexiſſet *Hanibalem*, ait, Putaſne inquit Romanis ſatis eſſe hec omnia? Ille lepide breviter & acerbe eludens, ignaviam militum precioſe armatorum, ait, Plane ſatis eſſe credo, & ſi Romani avariſſimi ſint, pugnabunt acrius propter predam. § Nec tamen vituperanda ſunt ornamenta precioſa & ornata Arma, quia ſi fortuna contraria occurreret captionis, forte nobilitas ornamentorum ſalvabit vitam capti. Et *Machabei* habebant clipeos deauratos 1. *Machabeorum* 6. *c.* ſed hi habuerunt talia arma ad eorum magnificentiam & probitatem mutuam, & ad terrorem adverſariorum. Ex fulgore enim illorum clipeorum fortitudo gentium diſſipata eſt. Et narrat *Vegecius li.* 4. *ſtratagematum c.* 1. quod *Scipio Affricanus*,cum ornatum ſcutum elegancius vidiſſet, Non mirari ſe inquit,ſi tanta cura ornavit illud, in quo plus habebat confugii quam in gladio.

CAP. VI.

De Diſciplina Militum.

Sicut ait *Valerius Maximus l.* 2. *tit. de militari diſciplina de Metellio*, qui vetuit neminem militum miniſterio ſervorum jumentorumque uti, ſet ut ipſi ſibi Arma ferrent & alimenta prepararent: Similiter *Vegecius* narrat quod *P. Naſica*, quamvis uſus claſſis aut pugnandi non eſſet neceſſarius, ne tamen milites deſidia corrumperentur, aut per ocii licentiam injuriam ſociis inferrent, naves componere inſtituit. De admirabili diſciplina militum, & ſevera caſtigatione exceſſuum, narrat *Valerius Maximus*, ubi ſupra, ponens multa exempla,ſicut de *Manlio Torquato*, qui filium pro eo, quod ipſo ignorante ad dimicandum de-

deſcenderat, mactari juſſit, judicans ſatius eſſe patrem forti filio, quam patriam militari diſciplina carere. § Et alia multa exempla de caſtigatione militum, vel permittentium ſe capi cum eſſent armati, quos noluit Senatus redimere, vel fugientium de acie, quorum erat caſtigatio, vel quod nudi virgis cederentur, vel quod quaſi hoſtes reputarentur & interficerentur, vel quod eis era & alia donaria denegarentur. § Diſciplina militaris acriter retenta principatum *Ytalie* Romano peperit imperio, ac ei multarum urbium magnorumque Regum validiſſimarum gentium regnum largita eſt. Et de hoc Policraticus li. 6. ca. primo refert, quod Romanos gentium omnium victores eſſe fecerunt ſcientia, excercitatio & fides, quas electi milites reipublice impendebant. Ideo prevaluerunt adverſus multitudinem *Gallorum*, proceritates *Germanorum*, vires *Hiſpanorum*, & dolos *Affrorum*. Similiter dicit *Trogus Pompeius l.* 11. quod *Alexander* exiguam manum militarem ſuſcepit a patre, ſed doctam, qua aſſueta in officio militari orbem terrarum aggreſſus, nimias hoſtium copias fudit, ſic diſciplina militaris omnia conſervat 23. *q. p. C. ſumma milicie laus.*

CAP. VII.

De Jure & privilegiis militum.

DE Jure autem militum in principio *Decretorum di. p.* dicitur quod Jus militare eſt belli inferendi ſolempnitas, federis faciendi nexus, ſigno dato egreſſio in hoſtem vel pugne commiſſio. Item prede deciſio, & pro perſonarum qualitate & laboribus juſta diviſio ac principis porcio. § Privilegia vero militaria, que erant ex jure antiquo, latius patent per dicta domini *Dyny F. de teſta. militari* ſuper Rubrica & plenius per *Barth. F. e. ti. l. neque enim* in verſiculo ultimo videamus: ubi dicit ultimo, videamus quot ſunt privilegia militum; & dic primo, quod in teſtamento ſunt quatuor conſideranda. § Primo ipſa forma & ſolempnitas teſtamenti: tamen circa hanc videtur

videtur dispensatum cum milite in ix casibus. Primo in numero testium. § Secundo quod non requiruntur rogati secundum dispositionem positam, *F. de test. militari l.* 1. § Tercio quia non tenentur filium instituere vel exheredare dummodo facient scienter, ut *F. de militari test. l. qui Juris & l. qui militis* § *miles C. e. ti. l. si tamen in utero*, & in *l. si cum milit.* § Quarto quia agnatione heredis sui per legem Welleyanam non rumpitur testamentum licet sit preteritum, *ut F. de test. milit. l. idem.* § Quinto quia potest instituere in codicill. ut in *l. militis codicill. F. de test. milit.* § Sexto quia testamentum facilius confirmatur & infirmatur, ut *F. de test. militar. l. in fraudem* § 1. & *l. milit.* § *veteranus.* § Septimo quia in substitutione pupillari non requiritur quod sibi faciat testam. ut in *l. miles, ita* in *fi. F. de test. militari.* § Octavo quia ad confirmationem tabularum pupillar. non requiritur adicio, ut in dict. *l. miles* ita in *fi.* § Nono quia potest decedere cum duobus testamentis, ut in *l. querebatur F. de test. milit.* Et circa omnia predicta est sufficienter dispensatum per illa verba, scilicet, faciant testament. quomodo voluerint, posita in *l. prima F. de test. militari.* § Item consideranda est persona testantis circa quam videtur dispensatum, primo in dampnato crimine capitali, ut in *l. ex militari* § *si miles F. de test. militari.* Item in muto & surdo, ut in *l. In re militari F. de test. militari.* In eo vero qui est servus hostium, vel qui est pupillus, non est dispensatum, & ratio, quia impedimentum servitutis est de jure gentium. Item impedimentum discretionis est de jure gentium quod cadit in pupillo; unde ad hoc non porrigitur dispensatio predicta que inducitur per *l.* 1. *F. de test. militari,* ut predixi. § Item est consideranda persona Instituti seu legatarii; Et hic est advertendum, quandoque quis impeditur jure communi, propter defectum juris gentium, ut quia servus est, & tunc non videtur in hoc dispensatum cum milite ut in *l. si servum.* Aut propter impedimentum Juris civilis, & tunc, aut si esset dispensatum tolleretur jus alterius & non intelligitur esse dispensatum, ut in *l. In fraudem F. de test. milit.* & in *l. dotalem e. ti.* Aut non tolleretur Jus alterius, & intelligitur dispensatum in tribus.

Primo

Primo quia potest instituí ille qui alias non potest. Secundo quia sufficit quod sit capax tempore mortis. Tercio favore milit. est introductum, quod non possit relinquere mulieri in qua est turpis suspicio, ut in *l. miles. ita § mulier F. de test. militari.* Sed hoc non est ex vigore illorum verborum positorum in *l.* 1. ut predixi, ut faciant test. &c. sed ex rescripto divi *Adriani* posito in dict. *§ mulier.* § Quarto debemus considerare ipsam dispositionis substantiam, aut quis est prohibitus disponere, ne auferat jus alterius, & tunc hec prohibitio durat eciam in milite, ut in *l. cum filius F. de test militari,* & in dict. *l. miles ita § mulier.* Aut jus alterius non aufert, & tunc aut ideo est prohibita dispositio, quia contra edictum Pretoris vel contra bonos mores, & non videtur dispensatum, ut in *lege si a milite § edict. predict.* Aut alia ratione esset prohibita dispositio in privato, & tunc videtur esse dispensatum in sex. Primo quia miles instituere potest ex re certa, & sic decedere pro parte testatus, & pro parte non, ut in dict. *l. miles ita.* § Item secundo quia potest substituere extraneo directo, ut *F. de vulgari & pup. subst. l. centurio.* Item tercio quia obliqua trahitur ad directam, ut in dict. *l. neque § fi.* cum leg. sequenti. Item quarto quia verba emissa propter aliud inducunt dispositionem, ut *C. de test. militari l. ex his.* Item quinto quia emancipato substituit directo, ut in dict. *l. miles § exheredato*: Sed istud est idem cum 3. Item sexto quia potest heredem gravare ultra dotantem, ut in *l. si certarum § fi. cum l. fe. F. de test. militari.* Privilegia vero militaria que ex jure erant antiquo latissime patent in communi loquio *Wallensis partis prime, distinctione nona, c.* 7. Nam & liberiores sunt milites, & pluribus immunitatibus gaudent, in tantum quod ab angariis & perangariis, & sordidis muneribus essent alienii, & quia jura licenter ignorant, Et licet in postestate patris sint in castrensi peculio testari possunt. Et quia ex publica solicitudine quod maximũ est non permittuntur egere prout scribitur in *Policratico li.* 6. *c.* 8. Sed qui de facto miles esse desiderat ad honorem dei ecclesie, & populi catholici militaturum se disponat, & ad mandatum Principis si fuerit edictum, ut dicitur in *Policratico li.* 2.

c. 7.

c. 7. § Usus vero milicie est tueri ecclesiam, perfidiam impugnare, sacerdocium venerari; quia sacerdotes sunt milites inermis milicie, ut ait apostolus pr. ad T*imotheum pr. c.* pauperum propulsare injuriam, malis hominibus purgare pro posse provinciam, & ad evangelii defensionem sanguinem fundere, & si opus est animam ponere, ut supra dixi in juramento militari. Et hoc non ad rapiendum & predandum, quod alienum est, vel ad injustum bellum inferendum, sed ut faciant judicium conscriptum, id est, excerceant officium suum secundum judicii equitatem. Nam & *Julius Cesar* prohibuit spoliari templa & excercitus *Brennii* mansit semper invictus donec ausus fuit insurgere in deos, *Apollinis Delphicum* invadens templum, ut scribitur in *Policratico li.* 6. *c.*17.

CAP. VIII.

De Veteranis quos modo Haraldos appellamus.

IN precedentibus habuimus de militibus validis, & in bono statu existentibus, jam sequitur videre de veteranis, quorum jura, privilegia et favores incorporantur *C. de veteranis coll.* 10. per processum *C. de Comitibus & e. li.* et in *l. tirones C. de tironibus ibidem*, et *de referendariis coll.* 3. per Dominum *Bertrand Caprioli in verbo militia*, ubi facit purificationem inter Haraldos nostri temporis et veteranos, declarans quod olim quando imperatores patrias et regna conquerentes habebant bonos milites quosdam graviter vulneratos, et quosdam membris suis mutilatos, solebant dictis militibus de victu et necessariis providere, qui sic vulnerati postea vocabantur veterani, in tanto seu majori honore positi, quam alii milites non vulnerati; tum quia experti esse solebant in armis, tum quia pro republica et majestate imperatoria seipsos ad suorum corporum destructionem exposuerunt; Quorumque consilio, etsi non fortitudine, obsidiones, et bella, et obsidionibus et bellis diverse machine mirabilis structure honorabiliter gubernabantur. § Demum processu tem-

poris prefati milites veterani sic vocati in tali honore habebantur, ut imperatoria negocia ad adversarios et rebelles sine periculo nunciarent. Et hinc inde pacem aliquando, et aliquando guerram partibus referentes, ita ut in tanta confidentia habebantur, ut secreta unius partis alteri parti licet adverse non revelarent. In quorum usum introducuntur Haraldi Armorum hiis diebus. Qui quidem Haraldi quibus modis et de quibus personis creantur, in sequentibus est dicendum.

CAP. IX.

De Cursoribus.

PRimo pro originali est sciendum, quod de necessitate oportet, quod Imperatores, reges et alii magni Principes habeant suos certos nuncios ad sua negotia expedienda. Quorum nunciorum primi sunt Cursores, sive nuncii peditantes, Quorum officium est pedibus transire, qui insuper portabunt Arma Dominorum suorum in pixidibus depicta pendentibus in suis cingulis, sive cinctoriis supra renes, Nec eis est permissum suorum Dominorum Arma alio aliquo loco portare. Et isti possunt esse milites propter peritiam in officiis habitam, non tamen sunt nobiles, et vocantur milites caligati, ut *C. de nupciis l. a caligato per Ac.* ut dixi supra in *capitulo* 3. *Quibus modis creantur milites.*

CAP. X.

De equitantibus qui Gallice vocantur Chinachirs.

SUnt autem et post Cursores, ascendendo per ordinem, alii nuncii, qui equitantes appellantur, et tales portabant Arma suorum dominorum in humero sinistro et non alibi; qui eciam creantur ex cursoribus supradictis, ut per remotionem pixidis Armorum Dominorum suo-

rum

rum a cingulo, et appositionem in humero sinistro cum fidelitatis juramento domino suo speciali prestando.

CAP. XI.

De prosecutoribus qui Gallice vocantur Pursivantz.

ULterius & post predictos equitantes, alii nuncii habentur, qui prosecutores appellantur, qui ex predictis equitantibus post excercicium triennale in arte equitandi ad negotia creantur, certa solempnitate adhibita. Creari autem debent prosecutores non in minori festo quam in die dominica hoc modo. Aliquis Haraldus Armorum tunica Domini sui indutus, prefatum creandum in manu sinistra ducens, & unum ciphum aqua & vino plenum in manu dextera tenens, accedere debet ad presentiam Domini vel magistri ipsius creandi, a quo in presentia multorum testium ad hoc vocatorum petere debet, quo nomine vult, ut prosecutor suus nuncupetur. Quo nomine a dicto Domino vel magistro dato, dictus haraldus vocabit suum creandum illo nomine, proiciens partem ipsius aque super caput creandi. § Tunc accipiet Haraldus tunicam domini prefati creandi, & ponet super caput creandi ex transverso, ita quod illa pars tunice que ordinatur pro brachiis ponatur ante & retro, & quod pars longior prefate tunice supra brachia creandi ex utraque parte pendeat. Et sic prefatus prosecutor novus, uti debet tunica Armorum, cum eam aliquando induat semper & non alio modo quamdiu fuerit prosecutor. § Sequitur jam juramentum quod ipse novus prosecutor prestabit immediate post suam creationem in presentia antedicta Haraldo sic dicente; *Tu eris fidelis domino sive mogistro tuo qui te nominavit, imperpetuum, quacunque fruaris dignitate. Item Domino Regi & cuicunque nobili licet hosti; Item negotia quorumcunque Nobilium licet hostium fideliter exequeris, Et cum inter hostes interrogatus fueris, tantum ad interrogata fideliter respondebis, nichil novi eis intimans: Honestatem tuam & officii tui usque ad mortem conservabis, eriisque obediens*

cunctis Armorum Haraldis ubicunque deveneris; sic deus te adjuvet & sancta crux dei. § Et de istis notatur *lxiii. dist. c. t. domino per doc. juncta l. minime F. de Relig.* Et est sciendum, quod tales nuncii prosecutores possunt esse milites, & militaribus gaudere insigniis, ut deauratis, uti velvet. & aliis pannis aureis indui; non tamen sunt nobiles. Et tales vocantur milites linguares, quia eorum precipuus honor est in custodia lingue. Et quomodo isti tres officiarii precedentes portabunt arma sive scuta suorum Dominorum patet per *hos versus*,

Cinctorio Scutum dicas deferre pedinum,
Sic equitis dignum fert scapula dextera signum,
Sed humero levo detulit prosecutor ab evo;
At Haraldorum stat pectore fons titulorum.

CAP. XII.

De Haraldis.

EX quibus quidem prosecutoribus creari debent, postquam autem excercuerunt per septennium alii nuncii majores qui Haraldi Armorum nuncupantur. Quorum officium est minores nuncios creare, ut superius dictum est, multitudinem populi faciliter numerare, tractatus inter Principes matrimoniales & pacis inchoare, diversa regna & regiones visitare, miliciam honorare, & singulis actibus militaribus interesse desiderare, clamores publicos & proclamationes in torneamentis & similibus actibus militaribus ordinare, fidelem negotiorum relationem inter hostes deferre, & neutri favere parti in actibus bellicis, aut in pugna que inter duos aliquando nobiles geritur inclusos; sed omnia per superiorem parti vel partibus mandata, seu a parte parti fideliter & sine palliatione nunciare. § Et isti debent portare tunicam Armorum dominorum suorum, & eisdem indui eodem modo sicut domini sui cum in conflictibus fuerint vel torneamentis, aut aliis periculis bellicis, vel cum per aliquas regiones equi-

equitaverint extraneas. Item in conviviis & maritagiis; ac Regum & Reginarum coronationibus, & Principum Ducum & aliorum magnorum Dominorum ſolempnitatibus, dominorum ſuorum tunicis uti poſſunt; & tenentur in regionibus & regnis licet extraneis ad honorem ſuorum & magnificentiam dominorum. Qui quidem haraldi aliquando creantur in actibus bellicis, ut aliquis Rex vel Princeps cognoſcens induſtriam proſecutoris ſui autequam cum hoſtibus congreſſum habeat, proſecutorem ſuum in preſentia commilitonum novo nomine nominabit, induſtriam, fidelitatem, diligentiam, honeſtatem & taciturnitatem predicti ſui proſecutoris commendando, eundem nobilitabit, ipſumque vel terris aut feodo ſufficienti dotabit,& arma congruentia eidem & ſuis heredibus aſſignabit. § Creantur inſuper Haraldi aliquando in Regum vel Reginarum Coronationibus ſeu torneamentis, eodem tamen modo ut ſupra. Et eſt ſciendum, quod Haraldus, ut ſupradicitur, creatus jurare debet ut ſequitur alio Heraldo veterano ſic dicente; *Tu jurabis quod omnia Capitula in juramento proſecutoris contenta fideliter obſervabis, tractatus & negotia quecunque tibi commiſſa ſecundum nudam & planam veritatem exequeris. Non eris in dampnum domino tuo ſpeciali in ſuis ſecretis que tibi ut ſecreta ab eo committuntur, vel de ſuis munitionibus per quas tutus eſſe poteſt. Nec eris domino tuo in dampno de ſua juſticia, aut aliis ſuis cauſis que ad honeſtatem ejus pertinere videntur; Nec eris ei in dampno de ſuis poſſeſſionibus, ſicut te deus adjuvet & ſancta crux dei.* De iſto juramento notatur in *lib. feodorum in c. In epiſtola Philiberti de forma fidelitatis coll. x. & 22. q. v. c. de forma.*

CAP.

CAP. XIII.

De milicia.

VIso superius de tironibus militibus & veteranis; jam dicendum est de milicia in generali; Et sciendum est, quod isti tamen Haraldi quamvis insigniis militaribus utantur, non tamen sunt nobiles, neque sui prosecutores, quia eorum officium est officium publicum, quod tenentur impendere unicuique hoc petenti, eciam hosti; quale eciam est officium notariorum publicorum & sutorum, qui tenentur in festis laborare & sotulares facere, si publica necessitas hoc exposcat. Et credo quod in scripturis quadruplex tantum reperitur militia; videlicet virtualis, spiritualis, votivalis, & humanalis. § Ad primam autem miliciam hortatur apostolus omnes ecclesiarum Prelatos contra hostes fidei heresium & errorum adinventores viriliter ac sinceriter militare, juxta doctrinam apostoli. *2. ad Timotheum 2. c.* labora sicut bonus miles *Iheſu Christi.* § Secunda militia est spiritualis, que secundum apostolum est adversus carnem & sanguinem, &c. *ad Eph. 6.* de qua *Job 7.* scribitur, militia est vita hominis super terram: ibi *Gregor. moral. 8.* sufficienter loquitur de hac dicens, In hac milicia debet fidelis militans deo esse industria providus, disciplina excercitatus virtute preditus, constancia animosus. Plus est diabolum vincere quam Pharaonem cum ejus excercitu, ut dicit *Bernardus super Cantica omelia 39.* § Tercia milicia est votivalis. In hac autem hortatur *Sanctus Bernardus* milites fideles, qui ex divino amore & fidei devotione devovent & seipsos exponunt contra hostes fidei, viriliter militare ut *Milites Templi* vel ordinis *Sancti Johannis*; & breviter omnes Christiani milites bene stantes in side: unde in loco pre allegato *Bernardus* istos Christi milites excitat dicens, Securi procedite milites, animo intrepido inimicos Christi propellice, & sequitur, quam glorioſe revertuntur victores de prelio. O quam beati martires qui in prelio moriuntur! Et ibidem, Impavidus profecto miles dicitur,

qui

qui corpus ferri ſic animum fidei ut loricam induit; Et qui in bello juſto amittuntur, in gloria per dei gratiam vivere intelliguntur, *Inſt. de excuſatione tu.* § *Filii autem.* § Quarta & ultima milicia dicitur humanalis, de qua in preſenti propoſito ulterius hic tractare intendo. Hec autem ſit ſub Principe terreno. In cujus quidem executione quatuor principaliter concurrere debent. Primum ut tales milites ſint diſciplina electi atque jurati. 2. quod tales milites ſint viribus prediti. 3. quod dire & aſpere ſint nutriti. Et 4. quod nedum Principi, ſed ſibi ſint invicem mutua fidelitate connexi. Dixi primo, quod tales milites debent eſſe diſciplina electi atque jurati; pro cujus intelligentia eſt ſciendum, quod duo ſunt precipua que militem faciunt, prout ait *Policraticus li.6. c.5.* Electio ſcilicet & ſacramentum. § De militum autem factura & creatione dixi ſupra; Et de milicie inſtitutione. In principio hiſtorie Romanorum dicitur, quod condita civitate a *Romulo*, quam ex nomine ſuo *Romam* vocavit, mille pugnatores de ea elegit quos milites appellavit. Miles igitur dictus eſt quaſi unus ex mille electus. § Ait namque *Papias*, *Romulus* primus de populo milites ſumpſit & appellavit. Et ſicut miles eſt nomen laboris, ita & honoris, ut dicit *Policraticus li. 6. c. 7.* ut dixi ſupra in precedentibus. Item de electione militis dicit *Vegecius Renatus de re militari in c. de electione militum.* In hoc inquit tocius reipublice ſalus vertitur, ut tyrones non tantum corporibus, ſed animis preſtantiſſimi eligantur in vires Regni & Romani nominis fundamentum. Quidam tamen, quamvis probabiles videantur in ſpecie, experimentis aliquando probantur indigni. Repellendi ergo ſunt minus utiles, & in locum ipſorum ſtrenuiſſimi ſubrogandi. Utilitatem vero hujus diſcipline militaris oſtendit *Valerius Maximus li.2.ca. 2. de diſciplina militari*, dicens, quod diſciplina militaris acriter retenta principatum *Ytalie* Romano peperit imperio. Multarum urbium multorumque regum validiſſimarum gencium regnum largita eſt, & *Policraticus li. 6. c. 1.* Romanos gentium omnium victores eſſe fecerunt ſcientia, excercitatio, & fides, quas electi rei publice impendebant. § Et ideo prevaluerunt

adver-

adverſus militudinem Gallorum, proceritates Germanorum, vires Hiſpanorum, & dolos Affrorum. Unde *Egeſippus li.* 5. recitat in excercitu Romano non ſolum virtutem corporis, ſed eciam mentis requiri debere, nec fortitudinem in hoſtem, ſed eciam diſcipline normam ſectari, Ne crudelis impiuſve aut inſolens miles potius prede quam victorie ſit intentus. § De ſacramento autem militari dixi ſupra in expoſitione verſuum,

Stigma, genus, ſcriptura, fides, &c. in verbo fides.

Et legitur in *Policrat. li.* 4. *c.* 1. quod jurant milites per deum & Chriſtum & ejus ſpiritum Sanctum, ac ejus majeſtatem, Principiſque genium, omnia ſe ſtrenue facturos que eis preceperit Princeps ſeu dux belli. Cum enim legitimum quis recipit principatum tamquam preſenti deo ei fidelis preſtanda eſt devotio, & impendendus eſt pervigil famulatus. § Jurant eciam ſe nunquam miliciam deſerturos, aut mortem recuſaturos pro re publica cujus ſunt conſcripti milicie, ut *F. ex quibus cauſis majores l. penult. & C. de hiis qui non imple ſtipend l.* 1. *li.* 11. Cumque hoc preſtiterint juramentum, cingulo militari dotantur, & privilegiis militaribus fulciuntur, ut *C. & F. de teſt. militari per totum C. ut dignitatis ordo ſervetur l.* 1. *ti.* 12. *C. de commu. rei militaris l.* 1. *li.* 12. & clariſſime *C. qui militare poſſunt l. eis quidem & e. li. de militari veſte l. prima.*

CAP. XIV.

De privilegiis militibus indultis.

PRivilegia deinceps militum bene & fideliter ſuum officium excercentium de jure civili eis conceduntur, ut ab angariis, perangariis & ſordidis muneribus tales milites eſſent alieni, & quod ignorent jura. Et licet in patria fuerint poteſtate in caſtrenſi peculio teſtari poſſunt, ut *F. de re militari per totum*, & per *D. Dynum ſuper Rubrica F. de teſt. militari*, & per *Barth. F. eod. titulo l. neque enim in verſiculo ultimo*, ut dixi ſupra in *c. de privileg. militum*

litum. § Inolevit enim temporibus noſtris quedam conſuetudo ſolempnis, nt ipſa die qua quis militari cingulo decoratur, eccleſiam ſolempniter adeat, gladioque ſuo ſuper alteri poſito, & oblato quod celebri profeſſione ſeipſũ obſequio altaris devoveat, & gladii, id eſt officii ſui, jugem deo ſpondeat famulatum. Neque neceſſe eſt ut hoc verbo confiteatur, cum legitima profeſſio milicie facto ejus inſerta videatur convenire. In homine vero illiterato, & quem Arma pocius quam literas cognoſcere oportet, neceſſe non eſt ut dictam profeſſionem faciat ſicut convenit literatis. Secundo expedit quod milites ſint viribus prediti, unde beatus *Bernardus ad Milites Templi*, ait, Tria eſſe precipue neceſſaria militi prelianti, videlicet ut ſit ſtrennus, induſtrius, & circumſpectus ad ſeipſum ſervandum, expeditus & expertus ad diſcernendum, & ſine tardatione promptus ad feriendum, Optima enim preſidia ſunt militibus hoſtem agitare & ferire, nichilque metuere, niſi turpem famam. § Tercio expedit quod dure & aſpere ſint nutriti, quod declarat *Seneca exemplificat. ep.* 44. Nullum, inquit, laborem recuſant manus que ab aratro tranſmittuntur. Effeminat enim animos amenitas nimia, & *Hanibal* armis vicit, qui viciis poſtea victus erat. Ideo vacantes laſciviis, ociis, aleis, aucupiciis & talibus effeminati ſunt & milicie inepti. Cum milites oporteat nitidiores eſſe armis quam veſtibus, tam hiemem quam eſtatem indifferenter ut mixta pati, humi requieſcere, eodemque tempore inopiam & laborem tollerare. Ad quod concordat lex prima *C. de arrogatione militaris annone li.* 12. ubi dicitur, milites noſtros ita ſolere percipere in duobus vel tribus diebus panem buccellatim; uno die vinum, alio autem acetum; uno die lardum, biduo carnem ſumere jumentinam. § Quarto expedit quod predicti milites ſint ſibi invicem mutua fidelitate connexi: non ſolum milites ad ſuos duces ſive majores debent eſſe fideles, verumetiam ad ſeipſos, ut fideli jungantur amicitia. Militum enim acies multum timetur ab hoſtibus, cum in eis amicitie et fidelitatis vinculum inviolabile perſeverat; at contra cum in acie militum diſſidia aut controverſia oritur, raro belli victoria ſperatur. § Milites ergo ſic ſe et

ſibi ipſis mutuo amore faveant, ut honorem alterius ſuam putent eſſe victoriam, ac eciam morti pro altero ſe exponant. Tales enim in figura fuerunt illi illuſtres milites *Joab* et *Abiſay*, qui contra *Syros* et *Ammonitas* bellantes, ſibi invicem fidelius amicitie ſubſidia preſtantes, hoſtes infugam verterunt; unde dixit *Joab* ad *Abiſay*, Frater mi, eſto vir fortis, et pugnemus pro populo noſtro et pro civitate dei noſtri: Et ſi prevaluerint adverſum me *Siri*, eris mihi in adjutorium; ſi autem filii *Ammon* prevaluerint adverſum te, auxiliabor et ego tibi, ſicque pugnantes, omnes fugaverunt, et victoriam obtinuerunt, 2. *Regum* 4. *c.* Et concordat philoſophus 4. *ethicorum*, ubi tractat de fortitudine, et in tractatu de voluntario et violento, et in tractatu de magnanimitate, ubi dicit, quod prius eſt pro ſocio moriendum, quam fugiendum, vel aliquid turpe committendum. § Ergo incidenter tunc queritur, utrum militare ſit peccatum. Ad quam quidem queſtionem, ſalvo ſacerdocio, diu guerrarum turbationibus, diverſorum fortaliciorum obſidionibus, inſultibus, et aliis actibus bellicis involutus, et aliqualiter eiſdem maculatus reſpondere expaveſco: Verumptatem cum Pſalmiſta dico. *Beati qui faciunt judicium & juſtitiam omni tempore, pſalmo Cv.* Stat etenim mecum textus *c. xxi. Deuteron.* ut opinor, ubi dicitur, *Appropinquante jam prelio ſtabit ſacerdos ante aciem & ſic loquetur ad populum, Vos hodie contra inimicos veſtros pugnam committetis. Non pertineſcat cor veſtrum, nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos*, &c. ut ibi per proceſſum. Et ſequitur, *ſi quando acceſſaris ad expugnandum civitatem, offeras ei primitus pacem, ſi autem receperit & aperuerit tibi portas, cunctus populus qui in ea eſt ſalvabitur, & ſerviet tibi ſub tributo: ſi autem fedus inire noluerint, & ceperint contra te bellum, oppugnabis eam. Cumque tradiderit dominus deus tuus illam in manu tua, percutiens omne quod in ea eſt generis maſculini in ore gladii abſque mulieribus, & infantibus, & jumentis que in civitate ſunt, omnem predam excercitui divides & comedes de ſpoliis hoſtium tuorum. De hiis autem civitatibus que ſie dabuntur tibi, nullum omnino vivere permittes, ſed interficies in ore gladii, Etheum, Armorreum, & Cananeum, &c.* Ex

quo

quo tunc ſequitur § ſi ſacerdos debeat iſta, ut ſupradicitur, proclamare ad animandum milites pugnaturos ut occidant ex precepto divino, multo majus ille miles qui pugnat, ſi occidat non peccat, ſed excuſatur. Nam milicia ſecundum ſe non eſt illicita, quamvis ejus abuſus ſit illicitus ut expreſſe probat beatus *Auguſtinus in li. de verbis Domini tractatu* 19. quod tranſumptive habetur in *canone* 23. *q.* 1. *c. militare*, ubi ſic dicitur, *Militare non eſt delictum per ſe, ſed propter predam militare, peccatum eſt.* § Et quamvis talis abuſus multipliciter fiat, precipue tamen conſiſtit in tribus, ſcilicet, in concuſſione innocentum, & exactione ſalarii amplioris quam deſerviri poteſt militando, & in excercitiis ad oſtentationem virium cum nocumento hominum & rerum ſicut torneamenta & ictus lancearum. Et tercio quando militatur propter cupiditatem vel avaritiam, & non principaliter propter defenſionem reipublice, patrie vel eccleſie dei, ut ſupradixi. § Sunt tamen quedam excercitia milicie neceſſaria, ut curſitationes, & verſiones dextrariorum, ac ars percutiendi & defendendi, ſic tela proiciendi, que omnia non prohibentur, ut *in l. milites C. de re militari.* Et hoc accipitur 2. *Regum c. pr.* ubi Rex *David* precepit ut docerent filios Iſrael arcum, id eſt, modum, & artem ſagittandi. Inſuper queritur utrum liceat militibus bellare, & tales actus militares excercere diebus dominicis & feſtivis? § Dic breviter ſecundum *Sanctum Thomam* 2. 2. *q.* 40. quod feſtorum obſervatio non impedit ea que ad hominum ſalutem eciam corporalem ordinantur, unde dominus arguebat Judeos, dicens illud *Joh. 7. michi indignamini quia totum hominem ſanum feci in ſabbato?* Inde eſt quod medici in die feſto licite medicare poſſunt. Multo magis ergo conſervanda eſt ſalus rei publice quam unius hominis: hoc autem fit per bellum; quare dico quod diebus dominicis & feſtivis licitum eſt bellare, ſi rei publice vel eccleſie neceſſitas hoc expoſcat. Nam propter feſtum in neceſſitate non bellare eſſet forte Deum temptare, verumptamen neceſſitate ceſſante non approbo. § Inſuper queritur nunquid licitum ſit militibus in bellis uti inſidiis? Idem *Sanctus Thomas* 4. *li. q.* 13. finaliter dicit,

quod in bello juſto licet uti inſidiis, & concordat *Auguſtinus in l. trium queſtionum*, & tranſumptive in *canone* 23. *q.* 3. *dominus*. Sed non licet inimicos ſic decipere, quod eis dicatur falſum, vel non teneatur promiſſum, ut in *c. Noli* 23. *q.* 1. *ante medium*: nec ut inimicis detur venenum ad bibendum, ut dicit *Valerius Maximus l.* 6. *ti.* 2. *de Juſticia*, ubi dicit quod *Tymocrates* pollicitus eſt ſe *Pirrhum* veneno necaturum. Quod audiens Senatus miſſis Legatis monuit *Pirrhum* ut adverſus hujuſmodi inſidias ſe cautius gereret, malens bella non venenis ſed armis gerere. § Poſtquam diximus qualiter creantur milites, & quod eſt eorum officium, qualeque Juramentum ab eis preſtandum, Nunc quero, Imperatore bellum movente contra eccleſiam, nunquid poſſunt milites Imperatorem juvare eorum juramento non obſtante. Videtur quod ſic; quia fit Principis auctoritate & mandato, ergo, &c. Eciam quia ſunt due Juriſdictiones. *Extr. de Judic. c. novit. Ext. qui ſi. ſunt legitimi per venerabilem, & de appellationibus ſi duobus.* § Item quia in pertinentibus ad uſum Armorum ſubditi tenentur obedire Imperatori eciam ſchiſmatico. 1. *q.* 3. *nichil.* Iſtam queſtionem movit dominus *Johannes de Lynyano in tractatu ſuo de bello*, qui eam ſic ſolvit. Imperator eſt advocatus eccleſie, & tenetur eam defendere, ideo non poteſt eam inpugnare. *Extr. de natis ex libero ventre c. uno de reſtit. ſpoliat. conquerent.* Immo indicendo bello contra eccleſiam abutitur ſua poteſtate 11. *q.* 3. *privileg. de dec ſuggeſtum.* Et puniri debet in quo delinquit, *de tranſlac.* § *ne autem.* Immo talis pertinacia in Principe non diſtat ab hereſi; *de hereticis excommunicandis* § 1. quia Papa ejus ſuperior eſt; Nam examinat Imperatorem, ipſumque reprobat & deponit, *de elec. venerabilem de r. jud. ad apoſtolice li.* 6. In hoc igitur caſu milites non debent juvare Imperatorem contra Eccleſiam, Immo & econtra, & poteſt papa abſolvere eos a vinculo fidelitatis 16. *q.* 6. *Nos ſanctorum &c. Juratos.* Et nota, *de hereticis excommunicandis, de penis c. ultimo*, & per *Hoſt. de reſt. ſpol. olim.* De iſto autem vinculo fidelitatis dicam infra.

CAP.

CAP. XV.

De pena militibus infligenda.

NUnc ſequitur videre quomodo puniuntur milites in premiſſis delinquentes. Milites ſuum juramentum tenentur obſervare, & Ducibus obtemperare. Et ſi contra eorum preceptum fecerint, quamvis bene, nichilominus capite puniri debent *F. de re militari l. deſertorem § in bello*: & *Auguſtinus de civitate dei li.* 1. *c.* 18. loquens de *Bruto Caſſio*, qui filios occidit, unde poeta,

Laudator natoſque pater nova bella moventes
Ad penam pulcra pro libertate vocavit,
Infelix ut eum ferrent ea facta minores.

Et ibidem de *Torquato* qui filium, non quia contra patriam, ſed pro patria pugnantem, ſed quia contra quod ei imperaverat pater, videlicet ab hoſte provocatus juvenili ardore pugnaverat, quamvis hoſtem vicit, eum occidi pater juſſit, ne plus mali eſſet in exemplo imperii contempti, quam boni in gloria hoſtis occiſi. § Item abſtinere debent ab agrorum cultura, animalium cuſtodia, mercimoniorum queſtu, aliena nec peragant negotia, ad civiles curas non accedant, ut *C. de re militari l. nemo milites*, & *l. qui militares. C. locati. l. milites C. de procurat. l. milit.* predia non emant ubi militant tempore quo militant, nec ſuo nec alieno nomine, & ſi fecerint, fiſco vendicantur, ut *in l. ſecunda F. de re militari* & *l. milites eodem titulo.* § Alie autem ſunt punitiones militum, ut pecuniaria caſtigatio, munerum interdictio, ignominioſa de excercitu miſſio, gradus dejectio. Verumptamen in metallum non dampnantur, ſed decapitantur. Non enim talis pro milite ſed pro hoſte reputatur, *F. de. re militari l.* 3. § 1. & § *hiis qui & lege proditores e. ti.* Capite autem puniuntur qui prepoſito manus intulerint, qui vero inobedientes fuerint; Qui ſpectantibus ceteris prius fugam arripuerint; Exploratores milites qui ſecreta facta hoſtibus nunciant;

Cali-

Caligatus qui metu hoſtium infirmitatem ſimulavit; Qui commilitonem gladio vulneravit; Qui ſine cauſa ſeipſum voluntarie vulneravit, vel mortem ſibi conſtituit: ſecus tamen ſi vite tedio vel doloris inpatientia hoc fecerit; nam tales infamia notantur: qui non defendit prepoſitum ſuum, cum potuit, capite punitur. Hec omnia per ordinem habentur *F. de re militari l. omne delictum* § *ſi.* § Item qui de foſſato recedit capite punitur, etſi rem bene geſſerit *F. de re militari l. deſertorem* § *hiis qui ſunt.* Item miles turbator pacis capite punitur, *ibidem l.* 3. Item ſi miles concitaverit atrocem ſedicionem, deſertor tempore belli capite punitur, tempore pacis eques gradu repellitur: pedes miliciam mutat *F. de re militari l.* Non omnes tamen deſertores puniendi ſunt equaliter, haberi tamen debet ratio gradus, ordinis, ſtipendiorum, & aliarum circumſtantiarum, ut in *l. qui commeatus* & *l. non omnes.* § Item emanſor eſt qui vagatus a caſtris ad ipſa reducitur, ut in *dict. l.* 3. § *emanſor.* Defertor eſt qui invitus ad caſtra reducitur, qui ſi in urbe inveniatur, capite punitur. De iſta materia optime notatur per Doctores in *l. lex* 12. *tabularum F. ad le. Jul. mageſt.* § Alibi tamen ſi ex prima deſercione captus iterato deſerat, capite punitur, *F. e. ti. l. non omnes* Deſertorum defunctorum bona confiſcantur *C. de re militari l. defunctorum li.* 12. § Ex hiis autem jam inſurgit queſtio. Dux excercitus mandat nequis prorumpat in hoſtes, aut diſcedat a ſignis ſub pena capitis, Quidam ſtrenuiſſimus miles cum magna militum comitiva quibus preerat, contra mandatum Ducis prorumpit in hoſtes, & ipſius ſtrenuitate hoſtibus conflictum dedit, & campum obtinuit; quceritur an ſit capite puniendus? Videtur quod ſic: Nam dicit textus in § *In bello.* Qui rem prohibitam a Domino facit, aut mandata non ſervat, capite puniendus eſt, eciamſi rem bene geſſerit, F. *de re militari l. deſertorem.* § *in bello* & § *ſequenti in v. Concitavit per Ac.* & probatur per jura que volunt aſtrictos obedientia ad ipſam teneri, *F. mandati. l. ſi Proculus* & *l. generaliter* & *l. ſi remunerand.* Nam magna eſt virtus obedientie, ut in *dict.* § *In bello. in v. geſſerit per Ac.* & *F. ad Macedonium l. ſc.* & *ſi* § 2. *F. ad l. Aquileam l. ſi ſervus ſervum* § &

ſi

ſi puerum C. de negoc. g. l. ultima. Nam malum non excuſatur per quod ſequitur bonum, *l. 6. d. c. undecunque de pe d.* 1. non ſufficit: Nec facta ſunt ab eventu notanda, 15. *q.* 1. *illa* 23. *q.* 5. *de occidend. F. de negoc. g. l. an altero* § 1. *F. mandati l. qui mutuam* § *ſumptus:* ergo ab hoc eventu inſigni non fiet notacio, ymmo ab obvenientia prevenienti in contrarium videtur. § Nam propter periciam & factum inſigne effectualiter perpetratum remittitur pena, que alias imponi deberet perpetranti contra legem vel mandatum Principis. Probat iſtud textus *F. de penis l. ad beſtias* 22. *q.* 2. *c. queritur cur patriarcha* § *ſolutio.* Dicit *Johannes de Lyniano* quod dominus *Richardus de Malumbra* determinavit, quod delinquens propter periciam magnam penam evadet per *dict. l. ad beſtias.* Et induci poteſt per *dict. c. queritur cur Patriarcha.* Tamen illam opinionem non approbat dictus *Johannes de Lyniano,* ſed dicit quod eſt contra textum *l. deſertorem in* § *in bello F. de re militari.* Nec obſtant jura in contrarium allegata; nam aliud eſt poſt pene commiſſionem ipſam a Principe remitti poſſe, & ſupponunt illam commiſſam, ut probat uterque textus ſi bene inſpiciatur. De iſta queſtione notatur per *Petrum,* & *Cynum* in *Authentica, quibuſcunque C. de ſacroſanctis, &c.*

CAP. XVI.

De officio Ducis belli.

SUperius multociens mentionem fecimus de duce belli. Jam ſequitur videre que pertinent ad officium Ducis belli. Et ſciendum eſt quod ad officium Ducis belli pertinet militibus perſiſtere, commeatum dare, equos militares extra provinciam duci non permittere, milites in caſtis retinere, ad Armorum excercitationem milites perducere, Juuenes tyrones actibus bellicis inſtruere, vecordes & deſides ſub honeſtis ficticiis deridere, habita tamen proviſione, ut per ſua verba dicti vecordes fortius animentur. Ad opus privatum videlicet, piſcatum, venatum non intendere vel mittere, claves portarum cuſtodire,

ſtodire, vigilias circuire, verba convenientia aut debita interſigna vigilant bus aſſignare, frumentationibus commilitonum intereſſe, frumentum probare, menſure fraudem cohercere, delicta caſtigare, querelas commilitonum audire & ſapienter terminare. Hec omnia habentur in *lege officium F. de re militari.* Et ut nullus omnino aquam fluminis polluere audeat, ne abluendo equorum ſordes & ſudores, publicos oculos maculet, ſed procul in inferioribus partibus fluminis id fieri ordinabit. Hec habentur *C. de re militari l. ingent.* Et multa alia neceſſaria oſtendit *Vegecius de re militari li. pr. c.* 20. & *li.* 3. *c.* 14. § Debet eciam dux belli videre, quod milites ſint continentes, prout recitat *Valerius Maximus li. pr.* dicens, quod *Cornelius Scipio* miſſus in *Hiſpaniam* eo tempore quo caſtra intravit, edixit ſub pena mortis, ut omnia, que voluptatis cauſa comperta erant, auferentur & ſubmoverentur. Unde & duo milia ſcortorum legitur abegiſſe ab excercitu. Novit enim vir prudens, quod luxuriandi voluptas effeminat & enervat voluptuoſos. Unde & de continencia *Alexandri* narrat *Vegecius li.* 2. quod capta civitate, cum tradita eſſet ei virgo eximie pulcritudinis, cuidam Principi antea deſponſata, ſumma abſtinencia pepercit, ut nec illam aſpiceret, ſet ad ſponſum remiſit. Qua remiſſa, univerſe gentis mentes ad ejus nutum reconſiliavit, earumque animos ſibi eternaliter applicuit. § Ad officium inſuper Ducis belli pertinet de contractibus & delictis militum cognoſcere, quod eciam pertinet ad ſpecialem magiſtrum militum, ut *in l. magiſterie C. de juriſdict. omnium judicum*, & *in l. tam collatores C. de re militari.* Sed hodie omnia iſta predicta pertinent ad officium Conſtabularii & Mareſcalli: Regni vel excercitus, dirivative tamen, quia eorum poteſtas dirivata eſt & commiſſa per Ducem belli, ut *Inſtit. de jure naturali gentium & civili § ſc. quod Principi placuit* & *F. de orig. juris l.* 2. § *noviſſime.* Brevitatis eciam cauſa omitto hoc inſerere illa juſtiſſima ſtatuta per illuſtriſſimum Principem *Henricum* dei gratia *Francie* & *Anglie* Regem quintum, in guerris ſuis edita, que alias mandato domini mei Comitis Sarisberienſis, ego de Anglico tranſtuli in Latinum.

num. § Jam redire oportet ad declarationem nobilitatis, ut ſupra in diffinitione ejuſdem, in qua habetur *ultra honeſtas perſonas plebeas*: hoc ideo dico quia plebeorũ quidã dicuntur honeſti, & quidam viles, ut C. *de dignitatibus l. nullus & F. de penis l. capitalium* § 1. *cum ſuis concordanciis*, & licet honeſti ſint magis accepti quam viles, tamen propter hoc non ſunt nobiles, nec deſinunt eſſe plebei. § Requiritur ergo quod talis nobilis ſit acceptus ultra honeſtos plebeos. De iſta materia plene vide *D. Barth. in l. Labeo F. de ſupell. leg.* Ulterius in diffinitione *acceptus*, hoc ideo dixi, quia nobilitas conſiſtit in hoc, quod ſuperior facit quod eſt ſibi gratum & acceptum, ut ſupradictum eſt. Et de iſta acceptione patet, quod tales Principes aut Domini ſuos ſic acceptos nobilitantes ſolent in illa nobilitatione certum Feudum eis aſſignare, quod quidem Feudum eſt nominatum & vocatur Feudum ligeum.

CAP. XVII.

De Feudo ligeo.

DE feudo autem ligeo in duobus locis textum invenimus, unus textus eſt in *c. paſtoral. Extr. de re judic. in cle.* § *denique*, ubi dicitur Rex ipſe noſter & eccleſie Romane ratione regni predicti notorie ſubditus eſt homoque ligeus & vaſſallus. Alius textus invenitur *in titulo de quibuſdam aliis extraordinariis capitulis feudorum*, que capitula ſunt Extravagantia, nec ſunt in corpore decime collationis: tamen notabilia ſunt & vera & ea tanquam ſolempnia & legitima capitula allegat ille, qui fuit precipuus ſummiſta in materia feudorum, videlicet *D. Jacobus de domino Ardiſone Veronenſi*, In *Anglia* autem quando dominus Rex aliquem nobilitat, ſolet una cum feudo, ut predictum eſt, ſignum hoc eſt, liberatam ſuam nobilitato condonare, que liberata eſt unum collarium cum literis S. de auro vel argento fabricatum. Rex autem *Francie* dat pro ſuo ſigno ſive liberata unum collarium factum de ſiliquis geneſte de auro ſimiliter vel argento. Rex eciam

Cipri ſolebat dare pro ſigno ſuo ſive liberata unum gladium aureum vel argenteum prout convenit. Sic Rex Romanorum ſolebat dare ſuis pro ſigno unum ſerpentem, ex cujus dorſo inſurgit quedam crux florida patens de Auro ſimiliter vel argento. Rex eciam *Scocie* dare ſolebat pro ſigno ſive titulo ſuo unum collariũ de gormettis frenalibus equorum de auro vel argento, & ſic de aliis regibus mundi; ſet multociens dubitatur de iſtis ſignis ſive titulis. Et quia omnia ſigna ſive inſignia ex aliquo dependent titulo; § Primo quid ſit titulus reſpiciamus. Et quidem ſi congrue ſcribere valeam, expedit equivocationem tituli prenotare. Nam titulus multipliciter capitur in jure. Aliquando tantum valet ſicut ſignum rei appoſitum, ut ſcutum vel vexillum, ut notatur in textu. & *glo.* 16. *q.* 6. *conſuetudo*, & *C. ut nemo privatus. l.* 2. § Secundo modo dicitur titulus omnis cauſa adquirendi dominii, ut dicimus in preſcriptione que requirit bonam fidem & juſtum titulum, ut *Inſtit. de preſcript. & in ca. ſi diligenti Extr. de preſcripc.* & *in ca. pr. Extr. eod titulo in* 6. § Tercio dicitur titulus idem quod eccleſia, ut titulus Sancti *Petri*, de quo titulo nichil hic, ſed de primo titulo, prout titulus ſumitur pro ſcuto, vexillo, aut ſigno. Primo ſciendum eſt quod titulus ſive ſignum dicitur illud quod ſeipſum offert viſui, & aliud repreſentat intellectui, ut patet per magiſtrum ſententiarum *li.*4. *d. prima*, ut cum talis Rex vel Princeps aut nobilis quiſcunque in campo fuerit armatus, non cognoſcitur a plebeo niſi indutus fuerit tunica ſuis Armis depicta, vel niſi ſcutum armis ſuis depictum habuerit ſeu vexillum. § Sic ergo cum fuerit ſignum, id eſt, tunica ſcutum vel vexillum rei hoc eſt perſone armate appoſitum, ſeipſum offert viſui, ſet aliud repreſentat intellectui, videlicet ipſam perſonam armatam, que aliter non cognoſceretur niſi per illud ſignum. Signum tamen aliquando certis perſonis imponitur in obprobrium propter aliquod delictum, ut *Extr. de crimine falſi c. ad noſtram*, de quo non intendo hic ulterius tractare. Inſuper quia omnium Chriſtianorum regum Arma ſunt ſufficienter cognita, non intendo de eis hic tractare, hanc materiam relinquens Haraldis quibus neceſſe eſt illa cognoſcere

noſcere ut eſt notum. § Notandum tamen eſt quod iſta ſigna ut predixi regia, prout ſignum accipitur pro ſua liberata, non ſunt ſua Arma vel bagia, ſet ſolummodo liberate, & ſic ſunt ſigna per que ipſorum nobiles feudatarii & vaſalli ab aliis cognoſcuntur. Ex quibus jam inſurgit queſtio, utrum nobilitatus per unum Principem & ratione feudi ſuus vaſallus portans liberatam ejuſdem, poterit alterius Principis vel Domini liberatam recipere, & ſic vaſallus eſſe & homo ligius plurium dominorum ratione diverſorum feudorum ab eiſdem receptorum ? Et ſi ſic, tunc cujus effectus erit ſuum homagium quod utrique dominorum ſuorum tenebitur tunc preſtare. § Secundo utrum preſtans homagium vel juramentum ligium pro certo uno & determinato feudo ligio, reliqua patrimonia & cetera bona que ille preſtans dictum homagium ligeum habet extra illud feudum, & que non tenentur ab aliquo alio domino in feudum, nec aliter obligentur in aliquo illi domino cui dictum homagium ligeum preſtatur, & ſi in aliquo obligentur in quo & in quantum ? Pro quarum quidem queſtionum declaratione, primo textum ſuppono *tituli de quibuſdam aliis extraordinariis ca. in C. ſiquis videlicet.* § Si quis inveſtitus de feudo ligio pro quo contra omnes homines fidelitatem domino debet *Lucio* & *Ticio* ex ſe deſcendentibus filiis ſibi heredibus inſtitutis, vita deceſſerit diviſione facta. Si ad ſolum *Ticium* feudum pervenerit, rationabiliter placuit eum ſolum fidelitatis ſacramento eſſe obnoxium ad quem ſolida feudi jura tranſierunt. Quod ſi ab alio domino *Lucius* poſtea feudum per inveſtituram adquiſierit, pro quo ſimiliter ei contra omnes homines fidelitatem fecerit, decedente *Ticio* ſine liberis, ad quem devolvatur feudum quod ex diviſione habuerat, an ad *Lucium* fratrem, vel ad dominum queri poteſt. Et cum placeat quem ligium hominem duorum eſſe non poſſe, videri poteſt feudum ad dominum pertinere ; Sed rectius viſum eſt feudum quod per inveſtituram adquiſivit impedimento ei non eſſe, licereque ei per ſubſtitutum acceptabilem domino priori ſervire.

CAP. XVIII.

Quid ſit feudum ligium, homagium, & fidelitas.

EX precedentibus apparet quid eſt feudum ligium. Nam feudum ligium eſt, pro quo vaſallus inveſtitus contra omnes homines fidelitatem domino debet. Et hoc eſt ſi queratur quid eſt. Sed ſi diffinitive queratur quid eſt ligium feudum, ſive ligeitas, Reſpondeo, quod nichil aliud eſt quam ſupprema fidelitas, ſive ſuppremum homagium contra omnes homines, nullo excepto. Et rurſus, ſi queratur quid eſt homagium, Reſpondeo, quod homagium idem eſt quod ſacramentum fidelitatis, quod fit pro aliquo feudo, ut notatur in *c. ultimo Extr. de regulis juris in antiquis.* § Differt tamen homagium a fidelitate, quia homagium eſt ille actus preſtationis juramenti cum ſua ſolempnitate, & fit in principio, ſet fidelitas eſt obligatio permanens, habens perſeverantiam & tractum temporis, ſicut contractus quoad volatum verborum tranſit in inſtanti, ut emere: ſed illa emptio vel vendicio perpetuo manet, ut ſubtiliter notatur 8. *d. cui. F. de Juſtic. & Jur. l. ex hoc Jure facere*; Ergo non durat in tractu temporis, ſet factum eſſe jugiter perſeverat, ut *C. de ac. & oblig. l. ſicut F. commodati l. in commodato* § *ſicut* & *F. de captivis l. in bello* § *facte.* § Apparet ergo ex predictis quid eſt homagium, & quid fidelitas; Verumptamen ad hoc ſciendum eſt, quod fidelitas eſt duplex quedam ſuperior, ut in feudo ligio, & alia inferior. Feudum enim ligium conſiſtit in ſuperiori fidelitate, que debetur Pape, Imperatori, vel Regi, vel ſi quis alius ſit qui non recognoſcit ſuperiorem: vel ſi recognoſcat, tamen recognoſcitur ſecundum quid & non ſimpliciter. Sic ergo ſcias, quod omne feudum licet non exprimatur ligium, tamen eſt ligium, ut quando fidelitas juratur Principi, quia ex natura predominantis Principis eſt quod non excipiatur ullus homo, ut *C. de legi. l. finali* & in *c. pr. de natura feudorum coll. x. &c. Imperialem* § *fide prohibit. feud.* alias per *Fredericum*, preſertim cum Princeps concedit regalia, ſicut ſunt omnia que pertinent ad ſtatum

ſtatum Imperii, ut tributa & ſimilia. § Item ſicut eſt ducatus marchia Comitatus,& alie dignitates ſimiles, quocunque modo uſus vocet eas. Nam realitatem pocius inſpiciunus, quam nuda rerum vocabula, ut *C. de teſtamentis l. quoniam indignum*, verbi gratia, ſi dolphinatus ſit nomen dignitatis,vel vocetur banus ſicut in *Hungaria*, certe in hoc non eſt vis. Si quis autem acciperet feudum ab aliquo vaſſallo, ſi de facto eciam juraret fidelitatem ei contra omnem hominem, tale feudum non eſt ligium, quare conſiderandum eſt quod textus dicit, contra omnes homines fidelitatem debet, ſet talis non debet fidelitatem contra omnes homines, quia impoſſibile jurat, ergo feudum non eſt ligium, quia impoſſibile juramentum non habet vigorem *F. de le.* 1. *l. ſi quis inquilinos.* § Preterea Princeps ſemper videtur exceptus, ut juramentum non ſit iniquum, ut in *dict ca. Imperialem* § *fi. de prohib. feud.* alias per *Fredericum*, vel poſſumus dicere,quod ſit feudum ligium ſecundum quid, id eſt, contra omnes homines alios, excepto Principe. Nec eſt hoc novum. Nam quedam ſunt que non ſunt vera ſimpliciter, & tamen ſunt vera ſecundum quid, ut *F. qui ſatiſd. cog. l. ſciendum* § *creditor*, ubi creditor habet poſſeſſionem & uſum rei, & tamen non vere poſſidet, quia debitor eſt verus poſſeſſor, ut *F. uti poſſidetis l. ſi duo* § *creditores* & *F. de adquirend. poſſ. l. qui pignor.* ſic in omni juramento ligio tacite excipitur illa fidelitas debita domino ſuppremo. § Et breviter ſcias, quod qui fidelitatem alicui jurat, ſex capitula in memoria habere debet, ut 22. *q.* 5. *de forma* & Extr. *de Jure-jur. c. venientes* & 11. *q.* 3. *c. qui reſiſtit. in c. In epiſtola Philippo de nova forma fidelitatis. In li. feudorum coll.* 10. ubi habetur in juramento fidelitatis, quando aliquis domino ſuo fidelitatem jurat,iſta ſex in memoria habere debet ; *Incolime*, *tutum*, *honeſtum*, *utile*, *facile*, & *poſſibile.* § *Incolime*, videlicet, ne ſit in dampno domino ſuo de corpore ſuo. *Tutum*, ne ſit ei in dampno de ſecreto ſuo, vel de ſuis munitionibus, per quas tutus eſſe poteſt. *Honeſtum*, ne ſit ei in dampno de ſua juſticia, vel de aliis cauſis que ad honeſtatem ejus pertinere videntur. *Utile*, ne ſit ei in dampno de ſuis poſſeſſionibus. *Facile*, *vel poſſibile*, ne

id

id bonum quod dominus ſuus facere poterit leviter faciat ei, nec quod poſſibile eſt domino ſuo ſibi reddat impoſſibile. § Sic ergo honeſtas & poſſibilitas in omni juramento intelliguntur, ut 22. *q.* 4. *unuſquiſque*, & *Extr. de Jurejur. c. quemadmodum.* Idem ſacramentum preſtant Archiepiſcopi domino Pape *Extr. de Jurejur. c. ego*, & 23. *d. quamquam. Idem Imperator. Pape* 63. *d. tibi domino*, videlicet quod in iſtis ſex jurabit Papam, & contra quemlibet cauſa propria patrie & parentum dumtaxat excepta, ut *F. de Religioſis & ſumptibus funerum l. minime per Bartholum.* Iſta predicta ſex capitula ponuntur in canone 22. *q.* 5. *c. de forma.* Sic ergo declarato quid eſt ligium & legeitas, ſatis apparet ex natura obligationis qualis cenſeatur eſſe contractus & cujus nominis. Nam ſicut nomen contractus habet obligationem denominare, ita econtra, ut *F. de preſcript. verbis l. Inſulam.* Hec autem dicta ſunt pro declaratione primi puncti, quare concludo, quod ligium non eſt aliud quam homagium contra omnem hominem. Sed forte queris quomodo homagium fit Regi cum ſubſit Ceſari. Reſpondeo, eciamſi de jure ſubſint Reges Ceſari tanquam deo in terris, non tamen dicitur orateo generalis infringi, quia deus & Ceſar non faciunt fallere regulam, ſed ei tribuunt intellectum Juris & Juſticie arg. *F. de le.* 1. *l. apud Julianum* § *fi. & Extr. de Jurejur. c. quemadmodum.* Et ideo omnes Principes immediati Ceſari quocunque vocentur nomine tanquam pars ſui corporis ſunt, ut *C. ad legem Jul. mageſtat. l. quiſquis*; & poſſunt habere vaſſallos ligios cum tali tacita conditione, ut ſupra dixi. § Modo venio ad ſecundum punctum, quo queritur quid importat dictum verbum ligium de jure ſive legeitas ultra conditionem & naturam aliorum feudorum in 10. *collatione deſignatorum.* Circa quod dicendum eſt quod quedam ſunt nature feudorum generales, & quedam ſingulares, que quidem ſingulares nature proveniunt ex pactis; quedam vero ex alio proveniunt capite, quantum ad naturas generales feudorum, ſicut eſt adquirere per inveſtituram traditivam vel equipollentem. Et voco equipollentem fictam traditionem, in caſibus conſuetudine feudorum approbatis, ut in *c. pr. quid ſit inveſtitura* 10. *coll. &* in

Authent.

Authent. de consuetudine recti feudi c. sciend. coll. 10. Item sicut est adquisitum retinere,& ad filios transmittere,si heredes sint, quia iste casus est indubitatus in *c.* 1. *an filius vel agnatus coll.* 10. § Item in admittendo per feloniam contractus, & per feloniam delicti, ut in *c.* 1. *que fuit prima causa benefit. am.* & in *c. pr. quibus modis amittitur.* Item de generali est sortiri preconium singulare quod non est in aliis contractibus, ut *Extr. de Judic. c. ceterum*; videlicet si est controversia de feudo inter duos vassallos, Domini fit cognitio; si vero inter dominum & vassallum, tunc cognoscunt pares curie, ut in *c. Imperator Fredericus* § *si de feudo*, & idem ubi est contentio inter eos qui proprie dicuntur capitanei, ut Duces, Marchiones, Comites, Barones, & eis similes, Imperator vel Rex a quo judices, ut in *c. pr. apud quem, vel quos*, & in *c.* 1. *de lege corradi*, & plene per *Jac. de Bello visu* & *D. Baldum* post eum in *c. pr. de investitura in maritum facta* § illud tamen sciendū, Et multe alie nature generales, tam affirmative, quam negative, sunt in feudis, quedamque consistentia eis attributa preter aliorum contractuum naturam § simile dicit lex in emphitiosi, ut *C. de jure emphitiotico l.* 1. Dico igitur quod in communi natura nil distat feudum ligeum a feudo simplici, set bene discrepat in homagio, quod juratur fidelitas contra omnem hominem. Item differunt in dignitate & nobilitate, ut in *c.* 1. *quis dicatur dux marchio, vel Comes coll.* 10. § Item forte differt in hoc, quia vassallus ligeus non potest dicere domino suo priori, tu injuste contendis cum domino alio, immo precise compellitur dominum suum priorem juvare, quia uti juravit, ita jus esto, ut *Extr. de restit. spol. c. cum olim cum juraverit Principi, F. ad sillianum l.* 1. *juncta l. metum F quod metus causa*, quia habet feudum, & bene de ista materia in *c. solicite Extr. de majorit. & obed. &* 14. *q.* 3. *c. fortitudo.* § In vassallo autem non ligeo adhibetur distinctio in *c. Domino guerram movente* & *c. in principio tituli sub rubrica hic finitur lex*; *demum consuetudines regni incipiunt*, &c. potest Princeps dicere, *qui mecum non est, contra me est*, ut notatur, *C. de Judeis l. celicolarum.* § Item est manifesta differentia quam faciunt textus preallegati extraordinarii capituli, quia

quia unus homo non poteſt eſſe ligius dominorum duorum pro diverſis feudis, niſi hoc contingat ratione ſucceſſionis, & ſic nota ex principali propoſito, ut dicit notabile caſum predictum; & per hoc eſt reſponſum eciam ad tercium punctum: Sed tamen unum reſtat declarandum. Nam in feudo uno poteſt quis habere plurima feuda, omnia ſub juramento fidelitatis, tamen antiquiorem Dominum debet juvare. Nam ſenior eſt cunctis merito preferendus, in *c. contra omnes in titulo hic finitur lex*, ubi talis reperitur textus, *contra omnes debet vaſſallus dominum juvare, eciam contra fratrem & filium, niſi contra antiquiorem Dominum; hic autem cunctis preferendus eſt.* Et hec ſunt verba textus, Et concordat textus *Extr. de appell. in c. ut debitus*, & *Extr. de reſcriptis c. ut duobus l. 6. & C. qui po. in pign. ob. l. 2. &* per *D. ſpeculatorem titulo de feudis* § 12. *queritur.* § Tamen aliud vult *Dominus Dynus* in *l. ſi quis in gravi* § *ſi cum omnes domini al. in* § *ſi maritus F. ad ſillianum*, ubi dicitur ſervus duorum dominorum, videns utrumque in periculo, eligere poteſt quem vult prius juvare, ut ibi. Solutio, idem crederem ego ſi mandata predictorum Dominorum ſimul veniant ad vaſſallum, vel ſi neuter ipſorum Dominorum fuit prior in tempore, ſicut in ſervo, ut in contrario. Sed ſi appareat prioritas in tempore, tunc obſervantur contraria prius allegata & locum habent. Pone ergo quod *Ticius* habet a Marchione in feudum Caſtrum ſancti *Stephani*, & a Comite *Baldvyno* Caſtrum *Bald.* § Queritur nunquid Marchione guerram movente contra *Baldvynum* ſolum antiquiorem debet juvare? Reſpondeo, ut predixi, ſi appareat prioritas, tunc de perſona ſua debet ſolum antiquiorem juvare *ſ. de perſonali intereſſentia F. de judic. qui prior, F. qui potiores pignorac. hab. l. qui balneum & l. qui potior.* Nam propria perſona eſt honorabilior, gratioſior, & magis accepta, tam de jure quam de facto dominis ſuis, quam ſi mitteret ſubſtitutum in quo non poſſunt ita veteris nobilitatis inſignia coruſcare, aut virtutum preconia, abſque eo quod in ipſis principalibus ſolet eſſe major induſtria & experientia probabilior, ut *C. de caduc. tol. l. ne autem & l. inter artifices F. de ſolutionibus*, unde citius poteſt occurrere & ſuccurrere,

rere, & precipue in factis armorum, in quibus consilium in arena sumitur, ut naturaliter patet. § Et multociens videtur, quod factum per alium non potest esse ita acceptum, ut si factum fuisset per seipsum, quia cavetur in jure, quod factum ab eodem diversis temporibus non representat idemptitatem ejusdem facti, ut *F. d. condic. inde. l. si non fortem* § *libertas*, & *in Authent. d. fid. instr. in principio.* Sed pro ista materia vide *legem nemo F. de duobus reis* & *F. de vi armata l.* 1. § *deiecisse* & § *quod dicitur.* Et si quando necessitas, que legem non habet, faciat quod debeat mittere substitutum, mittet quem potest nobiliorem, sed in talibus consuetudo inspicitur, & ideo usus feudorum appellatur, ut in *c. libertus, de feudi cognitione coll.* 10. & *ar. l. venditor* § *si constat* F. *coi. prediorum,* ubi textus dicit, quod *servanda est consuetudo lapidicinarum.* § Set dicet forte aliquis, Quo jure probas hanc distinctionem, & diversitatem distinguendo personas? Respondeo, quod persona est unum quid individuum, & ideo eam conservant ambo domini, set per prius prefertur prior, F. *locati l. in operis,* set in rebus non est ita, quia prior solus, & secundus solus, & non circa idem, nam separatorum seperata est ratio, ut F. *de columpniatoribus l. hec actio.* & *C de donac. inter virum & uxorem l. si maritus*: sicut in hoc exemplo; Unus donat mihi feudum, alter donum: hic non est prioritas, nec posterioritas, quia ista sunt nomina relativa ordinis circa eundem effectum, ut in *l. qui duos* F. *de re dub.* dum dicit qd. quod principium est, aliud ante se habere non potest. Et nota quod hoc relativum quod est relativum substancie, ut notatur in *l.* 1. *C. de sentenc.* que pro eo quod interest ad fi. in verbo proferuntur per *Accursium.* § Set modo videamus si est ita in feudo ligio; & dico quod non. Nam ita debet servire primo, quod nullo modo debet servire ejus adversario scilicet domino secundo: qua propter cum non possit servire secundo, debet dimittere feudum. Nam contra naturam est, quod ille gaudeat beneficio qui non potest servicium exhibere, ut in *c. pr. de eo qui arma bellica deposuit, coll.* 10. *& c. de sac. & l. qui sub pretextu,* & plenissime, vide pro ista materia in *c. eam te Extr. de jurejur.* per *Hast.* & *Joh. Andr.* Et

imputet ſibi ipſi qui ſe aſtrinxit ad iſtam perplexitatẽ per Juramentũ ligiũ ar. F. *de falſ. l. qui duobus.* Nec tenetur dominus hoc caſu admitere ſubſtitutum, vel acceptare, quia non debet eſſe auctor perjurii. Nam longe aliud eſt per ſe facere, quã per aliũ facere, ut F. *de ſolue. l. inter artifices*, quia eligitur perſone induſtria, ut ſupradixi. § Nam ſolũ hoc permittitur, quando ex incidenti preter culpã ſuã incidit vaſſallus in hanc neceſſitatem ratione ſucceſſionis, ut in dicto extraordinario capitulo elegãter nos docet auctor textus. Verumptamen quod fuerat nomen illius auctoris ignoro. Set certe non fuit *Egbertus*, quia ille ponit nomen ſuum: unde puto, quod fuit *Gerardus Gagapiſti*, vel ſaltem alius authenticus. § Poteſt eciam quis accipere ſimul a pluribus feuda, ut ex eorum conſenſu forte. Et tunc equalis omnium cauſa eſt, F. *de pign ac. l. aliena § pluribus.* Et hoc caſu de perſona ſua habet electionem cui ſervire voluerit. Et ſi eligat unum ad ſerviendum ei, debet alteri ſervire per ſubſtitutum, ut ſupradixi. Nec per hoc dicetur ſibi ipſi contrarius, quia hoc facit ex natura contractuum licitorum, & cauſa ſui juris conſervandi, ubi enim agitur de jure conſervando, non refert per quam fiat, dummodo juxta effectum contractus fiat, ut F. *de v. ob. cum ſervus.* Et idem dico quantum ad ſerviendum per ſuſtitutum, ſive ſimul, ſive non ſimul. Et quoniam idem corpus non poteſt eſſe ſimul in diverſis locis, ut F. *commodati l. ut certe ſi duobus vehiculum.* Primo Domino perſonaliter & proprie, ſecundo vero domino ſerviet ymaginarie per ſuſtitutum, qui eſt ejus ymago, tamen nature veritatem non habet, ut F. *de Relig. & ſumpt. fu. l. oſſa § fi.* & *C. de caduc. tollendis l.* 1. § *ne autem*, & F. *d. indebiti l. ſi non ſortem § libertus.* § Et ſic quod non poteſt fieri in eodem, fiet in conſimili, ut F. *de conſtituc. Principum l. qui autem § ſed & quis*, ibi dum dicit aliam perſonam non minus idoneam. § Ulterius ſcias, quod quantum ad iſtud homagium ligium, dictum illud *Speculatoris* eſt notiſſimum in titulo *de feud. § quoniam* 5. & nota, ubi ſic inquit, *Et nota quod eſt homagium ligium quod ſolum ſit Imperatori, vel Regi, nullius alterius fidelitate ſalva.* Sic ergo nota, quod illud quod ſit aliis non dicitur proprie ligium,

quia

quia fit ſeu juratur ſalva Imperatori vel Regi fide debita, ut *in li. feudorum de prohibita feudi alie. c. Imperialem in fi.* Quod eciam obſervatur in *Anglia*, ubicunque juratur, & fit homagium, ſemper excipitur fides debita domino Regi. Multi tamen putant ligium homagium eſſe, quando vaſſallus mittit manus ſuas junctas intra manus domini, & ſibi homagium facit, ac fidelitatem promittit: ſic oſcula dant invicem, non tamen eſt ibi homagium ligium, ut dixi. Et ſic juratur. § *Ab iſta hora in futurum homo tuus devenio, & tibi domino meo fidelitatem promitto, ſide Domino meo Regi debita ſemper ſalva.* Que quidem exceptio nunquam fit in ligio. Et tale juramentum poteſt quis facere ſecundo, ſalva fidelitate primi, & tercio ſalva fidelitate primi & ſecundi. Et ulterius ſi neceſſe fuerit. Nam primum eſt licitum juramentum, & ſecundum eciam eſt ſervandum, *Extr. de Jurejur. veniens, &c. eam te in fine*, ſet iſtud pro ſpiritualibus fieri non debet, *Extr. de regul. jur. c. fi.* & *Extr. de re judicat c. paſtoral.* § rurſus per *Ioh. an. in cle. & de ſimonia c. ex diligenti poſt principium*, & per eundem in *Novella Extr. de ſtatu monachorum c. recolentes verbo omnia.* Item ratione feudi poteſt dominus precipere ſub debito fidelitatis, ſicut Prelatus ſub debito obedientie. *Extr. de foro compet. tranſmiſſa ſuper verb. fidelitat.* § Quidam eciam dicunt, quod duplex eſt homagium; unum quod dicitur ligium, in quo nullus excipitur quantum ad verba, tamen ad mentem illi qui ſuppremam & generalem habent Juriſdictionem, puta Imperator, vel Rex, intelliguntur excepti, *Extr. de Jurejur. c. venientes*, contra quos non tenetur quis dominum ſuum juvare. Aliud vero eſt non ligium, quando videlicet aliquis excipitur, ut predixi. § Dicitur autem homo ligius, id eſt, homo ligatus domino ſuo, vel ligius quaſi legalitatem continens. Quod autem in *Italia* & alibi vocatur vaſſallagium, in *Francia* & *Anglia* vocatur homagium. Porro *D. Ioh. de Blanoſco* in ſuo tractatu de feudis & homagiis compilato, unde *D. ſpeculator* colligit, quod ſequitur in *ſuo ſpeculo in 2. carta verb. viſo igitur ſic inquiens.* § Notandum eſt quod duplex eſt homagium, Quoddam eſt ligium, quod legalitatem, id eſt, fidelitatem gerit. Nam

homo ligius adverſus omnem hominem fidelitatem gerit domino ſuo. Et ita in homagio ligio nullus excipitur quantum ad verba. Tamen quantum ad intellectum, illi qui habent generalem Juriſdictionem, ut Imperator & alii Reges intelliguntur excepti. Nam contra illos non tenetur dominum ſuum juvare, ut dixi ſupra. § Et per hoc notatur & apparet, quod quis non poteſt facere homagium ligiũ duobus, ſet tantum uni, ut predixi. Eſt autem homagium non ligium, quando aliquis excipitur; verbi gratia; *Facio tibi homagium, excepta fidelitate quam debeo domino meo ſuppremo*, ut Imperatori vel Regi: vel iſto modo; *Facio tibi homagium hoc, excepto quod poſſum mihi dominum conſtituere contra quem nolo teneri te juvare.* Et idem eſſet ſi exciperetur alia perſona, ut *Facio tibi homagium, hoc excepto quod contra talem nobilem nolo te juvare.* § Hec autem ſunt verba *Iohannis de Blanoſco* ad literam *ſpeculatoris*, & *Domini Martini de Fano*; a quorum dictis non judico fore recedendum. Concluſionaliter ergo apparet, quod ſive dicatur quod fidelitas ligia eſt ſervitus, ut *Extr. de actu c. veniens.* ſive dicatur quoddam ſervire, quia vaſſallus non minuitur capite cum ligius ſtrictiori vinculo eſt ligatus, quia contra omnem hominem excepto deo in celis, & deo in terris, id eſt Imperatore, vel eo qui eſt in ſuo regno Monarcha, ſicut eſt Rex *Francorum*, & Rex *Anglie*, & ſi qui fuerint qui libero fruuntur Imperio. Idem tamen eſt in liberis populis juxta notata *F. de captivis, & poſtliminio reverſis l. hoſtes.* Sed videamus an ſit differentia in hiis que ſequuntur. Conſuetudines feudorum dictant, quod vaſſallus poteſt renunciare feudo, & redit feudum domino, ut *in c. q.* § *ultimo de vaſſallo qui contra conſuetudinem Lotharii*: unde non immerito dubitatur, an idem ſit in feudo ligio? Pro cujus queſtionis intellectu oportet ſcire, an primum ſuppoſitum ſit verum; & videtur quod non: quia contractus feudalis ſecundum omnes Doctores, quaſi eſt contractus nominatus, quia habet proprium nomen, & parit actionem, ſed in contractibus nominatis non habet locum penitentia, ut *C. de accion. & obligac. l. ſicut.* Nec obſtat ſi dicatur quod ex feudo oritur condicio ex moribus, ſive condicio ex lege *Frederici*,

rici, vel *Conradi*; quoniam ex donatione oritur conditio ex lege, & tamen hodie eſt contractus nominatus, ut notatur in *l. finali. F. de conditionibus ob cauſam.* § Item compromiſſum eſt contractus nominatus, & tamen ſi eſt compromiſſum, ex nudo pacto oritur condicio ex lege, ut *C. de arbitris l. penultima.* Signum autem quod ſit contractus nominatus eſt, quia non habet locum penitentia, immo committitur pena. Item ſi dicamus quod iſte contractus ſit innominatus, ſive nominatus, aut anomalus, quia plura ſunt negocia quam vocabula, tamen hinc inde ſervari debet equalitas, *F. de arbitris l. ſet interpellatus* § *ſi ab altera.* Sed ita eſt quod dominus non poteſt reſilire a conceſſis, ut in *c.* 1. *de forma fidelitatis*; ergo nec vaſſallus, quia ſi ſic, tunc ſequeretur quod vaſſallus majoris eſſet auctoritatis quam dominus, quod eſſet innaturale, & abſurdum: igitur, &c. § Item cum perfecte nata ſit obligatio, & actio alicui domino radicata, non poteſt poſtea tolli voluntate unius, ut *F. de negoc. geſt. l. Pomponius ſcribit*: igitur, &c. § Item grave eſt fidem fallere, *F. de conſtitut pec. l.* 1. *in principio*: unde plerumque infamia ſequitur infidos, F. *de infamibus l. furti* § *mandati.* Dominus *Barth.* ad precedentia argumenta ſic reſpondet. Aut loquimur in contractibus nominatis, & non eſt locus penitentie in eo, in quo eſt obligatio contracta, ut in *l. ſicut* F. *de act. & oblig.* & *l. in commodato* § *ſicut* F. *commodati*, & hoc nunquam fallit: Aut loquimur in contractibus innominatis: Et tunc aut ſunt celebrati cauſa dirimendarum litium, & tunc non eſt locus penitentie, *C. de tranſact. l. quamvis.* Aut non celebrantur cauſa dirimendarum litium, Et tunc. Aut in nulla parte aliquid eſt impletum, & abſque dubio locus eſt penitentie: Aut ex utraque parte aliquid eſt impletum, & non eſt locus penitentie, quia obligatio eſt perfecta, ut in *l. ex placito C. de rerum permutac.* Aut ex una parte aliquid eſt impletum perfecte, et ex alia non: & tunc ſupereſt facultas implendi, & eſt locus penitentie, ut F. *de conditione cauſa data cauſa non ſecuta in l.* 3. § *ſed & ſi tibi.* Aut non ſupereſt facultas implendi, Et tunc. Aut non ſupereſt modo, nec unquam fuit facultas implendi de jure, vel de facto. § Aut

ab

ab inicio fuit facultas, & poſtea deſiit. Primo caſu, aut ille qui implevit fuit ſciens, & non eſt locus penitentie, aut fuit ignorans, & tunc ſecus. Ex parte vero recipientis non diſtinguitur ſcientia vel ignorantia, ut in *predict. l.* 3. § *ſi liber homo.* § Secundo caſu poteſt penitere, dum tamen indempnitati adverſarii conſulatur; non autem poteſt repeti quaſi cauſa non ſecuta. Et ubi facultas implendi deficit poſt moram adverſarii ex parte implentis, ex parte vero ejus cui eſt impletum nullo modo locus eſt penitentie, ſed iſta ſolutio non placet *Jacobo de Bello viſu in li. feudorum c.* 1. *de vaſſallo qui contra conſtitutionem Lotarii &c.* ubi ipſe tangit hanc queſtionem, & clarius in *c. ultimo in e. li. feudorum de capitaneo qui curiam vendidit.* Tu tamen dic, Aut feudum eſt ſimplex & in determinatum, propriam habens naturam, aut eſt occaſionatum & determinatum, nec habet ſimplicem & propriam feudi naturam. Primo caſu poteſt refutare feudum domino invito indiſtincte, ut in *dict. c. de vaſſallo qui contra conſtituc. Loth.* Secundo caſu non poteſt, ut in *preallegata lege, ſicut C. de act. & ob. cum concordanciis:* & eſt ratio, quia primo caſu non eſt obligatus cum effectu, ſed ſolum aſtrictus ſervire juramento, & naturali jure ſeu inſtinctu nature propter beneficium quod recepit a domino, ut F. *de petic. heredit l. ſet & ſi lege* § *conſuluit*, & ideo poteſt refutare feudum, & ſolum deum habet ultorem ſi fidelitatem non ſervaverit, *C. de Jurejur l.* 1. *&* 2. § Et hic in juramento ineſt quedam tacita conditio, ſcilicet ſi res in eodem ſtatu permanſerit, & feudum retinuerit, *ar.* 22. *q.* 2. *c. nequis*, & *Extr. de Jurejur. c. quemadmodum maxime*, quia videtur eſſe ſibi datum feudum quamdiu habere voluerit, ut in *dict. ti. de vaſſallo qui contra conſtituc. Loth.* igitur & juramentum quod acceſſorium ejus videtur preſtitiſſe, eodem modo ar. F. *de uſufruct. l. ſi abſentem & l. cum fructuarius.* § Set in 2. caſu eſt obligatus ex pacto civiliter & naturaliter, ut per ſtipulationem, vel per pactum appoſitum in traditione, ut *C. de pact. l. petens &* F. *de pact. l. in traditionibus C. de rerum permutac. l rebus*: & tenetur actione ex ſtipulata, ſi incertum eſt in ſtipulatione vel certi conditione, ubi certum vel preſcriptis verbis actione, ſi ſtipulatio non interceſſit,

ceſſit, vel ſecundum quoſdam certi conditione ex moribus, & ideo hoc caſu non poteſt refutari invito domino ar. *C. de tranſact. quamvis.* Vel diſtingue brevius. § Aut eſt feudum conceſſum ad certum ſervicium, & non habet locum penitentia; & eſt ratio, quia ſtatus obligationis eſt certus, & ideo ex poſtfacto non poteſt mutari *F. de verb. oblig. l. inſulam intra.* Aut eſt ſimpliciter conceſſum, & tunc poteſt renunciari, quia tacite ineſt hec condicio, ſi renuncietur. Et hanc tacitam condicionem inducit conſuetudo, ut in *dicto ca. de vaſſallo, &c.* & de capitaneo qui curiam vendidit, in *glo. ultimi capituli*, & ratio eſt, quia re deficiente, deficit & onus rei, ut *F. de uſufruct. l. cum uſufructuarius in l. ſi neque C. de ſervitur* & in *l. Ticius F. que res pignori oblig.* § Sed unum adhuc reſtat inquirendum, videlicet, quo titulo tale ut predicitur feudum, retinetur? Et reſpondeo, quod quodlibet feudum retinetur per inſtitutionem, inveſtituram, & miſſionem in poſſeſſionem. Inſtitutio, ut dicit *dominus Dynus in c. beneficium Extr. de regul. jur.* eſt Juris alicujus beneficii verbalis collatio. Inveſtitura eſt inſtitutionis ſeu collationis illius confirmatio, ſeu declaratio, per quam inducitur confirmatio. Miſſio vero in poſſeſſionem eſt precedentium, ſcilicet inſtitutionis & inveſtiture realis executio. Quod per ſimilia patet. Nam in inſtitutione heredis tria ſunt per ordinem obſervanda. Primum eſt Inſtitutio, que precedit diſpoſitionem verbalem. Secundum eſt Inſtitutionis irrevocabilis confirmatio, que contingit per conſequens factum, & per hereditatis vel feudi vacationem. Tertium eſt inſtitutionis, & inveſtiture, ſive confirmationis executio, que contingit per aditionem hereditatis, & per ſubſequens adminiculum, ſcilicet per apprehenſionem & poſſeſſionem corporalem, licet illa verba non ſint neceſſaria ad adquiſitionem poſſeſſionis, *C. de teſtamentis l. olim, de adquirenda poſſ. l. cum heredes, in princ.* & de *bo. poſ. l. pr. & 2.* Et idem eſt in datione tutoris. Nam datur aliquando tutor a teſtatore: ſed datio illa verbalis confirmatur a judice, ut patet *C. & F. de confirm. tutorum per proceſſum.* § Sed tertio ſequitur decretum Judicis adminiſtrationem concedentis *C. de arbitrio tutele l. fi.* & in *Authent.*

Authent. ut hii qui obligatos, &c. § penultimo coll. 6. ibi tradit curam ei qni ad eam accedit, *&c.* sic est in feudo. Nam primo est feudi concessio, 2. ejus investitura, que est precedentis concessionis confirmatio, & 3. in possessionem inductio, que est concessionis & investiture realis executio, ut patet per processum tituli *quid sit investitura coll.* 10. Et licet predicta non sint similia quantum ad omnia, similia tamen sunt quantum ad ordinem, successionem, & absolutam atque propriam significationem verborum. § Sed jam queritur si predicta locum habeant in feudo ligio: & puto quod non; quia talis contractus habet vim legis, ut *C. de donac. inter virum & ux. l. pe.* & *F. de publicanis l. Cesar in textu & glo.* & plene per *Barth. ibidem* & inferior non potest tollere legem superioris, maxime Principis, ut *C. de leg. l. pe.* & plene ibi per *Dynum*, & per Dominum *Cynum ibidem*: sic ergo patet differentia inter feudum ligium & non ligium. Et scias, ut notat *Innoc. in c. veritatis Extr. de dolo & cont.* Quod si dominus fuerit excommunicatus, suus vassallus liberatur a fidelitate durante excommunicatione, non obstantibus supradictis, & concedit *Johan. ibidem.* § Jam sequitur quartum punctum feudorum, utrum cetera bona vassalli ligii sint propter ligium juramentum affecta? Et dico quod non; immo sunt libera, sicut sunt bona castrensia, quia quoad onera creditorum, divisionem recipiunt, ut *C. de test. militar. l. 1.* & *F. e. l. si certarum, & peculia diversi generis F. de pecul. l. hinc queritur § potest F. de minoribus l. denique § set utrum*, unde ligius & non ligius in hoc differunt, quod omnes res sunt libere, que non sunt obnoxie servituti, ut *C. de servit. & aqua l. alcius F. de servit. rustic. prediorum l. certo genere.* Porro hii liberam habent testamenti factionem in rebus francis et liberis: Nam et ipsorum status in seipso liber est, ut notatur *Instit. § de jure personarum*, in glo. super verbo *Servi § 1.* que glo. incipit *sed quid.* De feudalibus autem testari non potest, ut in *c. 1. § adhec de pace juramento firmanda*, licet quidã dicant, quod si esset feudum francũ, posset testari in eccleſiã tanquã inter liberos salva proprietate domini & debitis serviciis. De hoc consuevit notari *Extr. de fide instrument. c. inter dilectos.* Quod mihi non placet

placet, niſi conſuetudo hoc concedat, quia ſic eſſet ablata domino ſpes conſolidationis, cum eccleſia non deſinit eſſe heres, ut in *c. ſi clientulus de feud. alien.* de hoc eſt *glo.* F. *de verb. ob. l. ſi ita quis* § *ea lege*, ubi vide pleniſſime de iſta materia per *Barth.* & *in l. ſi ita quis* § 1. F. *de le.* 2. & per *Dy. in l. pat.* § *Jul.* F. *de le.* 3. & per *Cy. c. de condic. ob cauſam l. ea lege*, & per *Barth. in l. filius* § *deinde.* F. *de le. pr.* § Item videtur eſſe contra naturam feudi quod eccleſia ſuccedat, cum ingreſſus monaſterium deponat feudum, & non adquiritur eccleſie, ut in *c.* 1. *de eo qui arma bellica deponit.* Sed illud debet intelligi, quando eſt tale feudum cui non poſſit ſerviri per ſubſtitutum, F. *de pignor. l. ex vectigali, Extr. de probationibus c. in preſencia, & notatur, C. de ſacro, & Authent. ingreſſi.* Non tamen nego quin propter ſerviciorum re tardatam preſtationem, vel propter ipſius feudi temerariam fruitionem, ſi quid deberetur nomine pene vel dampni, poſſit dominus recurrere ſuper certis bonis ſicut quilibet creditor, *c. de ſacro, & Authent. qui res jam dictas*, F. *ſoluto matrimonio divortium* § *ſi fundum ad inſtar fructuarii.* Sic ergo finaliter nota, quod omnis qui non recognoſcit ſuperiorem in regno, poteſt licite recipere ligium juramentum, quod eciam tali legitime preſtatur, alias non, ut patet ex predictis. Sed pone, feudatarius commiſit delictum propter quod ſua bona ſunt publicata: queritur, an jus feudi publicabitur? Videtur quod ſic, per textum *l. ſi finita* § *ſi de vectigalibus* § *de damno infecto.* Idem videtur tenere *ſpeculator de feud.* § *quoniam, verſiculo* 40. Tamen quicquid ipſe dixerit, textus eſt in contrarium; videlicet quod feudum revertitur ad dominum, vel ad agnatos. Et ſic ſi vaſſallus privatur, tamen fiſco non adquiritur, ut *in x. coll. ſi vaſſallus feudo privatur*, & ſi de feudo controverſia fuerit *c. ſi vaſſallus culpa*, & de eo qui inter fratrem domini ſui *c.* 1. *facit de prohibit. feudi alien. c. Imperialem* § *illud quoque.* § Sed contra predicta videtur *glo. in lege. ſi quis in tantam, C. unde vi.* et *ibi Cynus, & Jac. de Arenis.* Reſpondeo, et fateor quod ſuo jure privatur, non tamen adquiritur offenſo, ſed ad dominum revertitur per jura predicta. Pro hac facit quod ſi vaſſallus efficitur clericus, vel Religionem ingre-

ditur, ſtatim perdit feudum, nec tranſit ad eccleſiam, ut in *Authent. de milite qui arma bellica. c.* 1. et eſt caſus, ſi de feud. controverſia fuerit, *c. ſi clericus coll. x.* et de beneficio inveſture *c.* 1. *in fine.* licet quidam diſtinguant in *Authent. ingreſſi prius allegata, ubi glo. tangit.* Et ratio hujus eſt, quia cum feudatarius debeat ſervitutem perſonalem, ut in *Authent. quibus mo. feudum amit. c.* 1. *coll. x. & que fuit* 1. *cauſa beneficii amittendi, c.* 1. et propter hoc habet utile dominium, non poteſt ſeparari a ſua cauſa: ſic ergo in fiſcum non tranſit illa obligatio fidelitàtis que eſt mere perſonalis, ut in *Authent. de forma fidelitatis c.* 1. *coll. x. igitur nec feudum.* Item quia alie ſunt opere unius, et alie alterius hominis, ut in *nemo eſt* F. *de duobus reis*, nec homo facit ad maliciam, an aliquis poteſt ſervire per ſuſtitutum, cum vaſſallus a feudo cadat, ut ſupradixi. § Dico ergo in propoſito, quod ex ſecundo decreto non tranſibit jus feudi in illum qui petit cavere de dampno infecto: quia tamen iſtud jus ſit unicum cum obligatione perſonali qua tenetur feudatarius, que obligatio non tranſit, nec poteſt tranſire, nec jus feudi erit; ergo forma ſecundi decreti hoc caſu quod hinc denegetur jus feudi cum in petitione transferatur poſſeſſio quam ipſe feudatarius habebat: ut clare probat dominus *Barth.* F. *de dampno infecto l. ſi finita* § *ſi que vel qua ſunt.* § Nec obſtat illa *lex pr.* F. *de fund. dotal.* quia ibi locatur in marito, qui plenum jus habet, et habet jus alienandi ex cauſa neceſſaria in eo qui habet fundum vectigal a civitate obligatione perſonali, quia habens fundum vectigal tenetur transferre feudum ad ſucceſſores, ut F. *de public. l. imperator* merito tunc tranſit in realibus: Sed quero, quid ſi agatur contra feudatarium actione perſonali, utrum ex ſecundo decreto, vel in cauſam judicati poſſit feudum accipis. Dico quod ſic, ut tranſeat commoditas in alium, ipſe autem remanebit obligatus ad ſervicium, ut F. *de re judic. l. commod. C. de excepc. rei judic. l. ſtipendia.* Et ideo aliud in cauſa dampni infecti, quia cum ſecundum decretum interponatur ex vicio rei magis quam ab opere, non eſſet equum ut unus faceret ſervicia, et alius haberet commodum: Sed cum agitur pro obligatione perſonali, ceſſat iſta iniquitas.

Nam

Nam ſi ego ſervio, & creditor meus habet commodum, ſatis ego videor habere cum per hoc liberer. § Et eodem modo dico, quod ſi ageretur contra dominum in ſolidum, poſſet fieri miſſio ex ſecundo decreto in commodo quod percipit a vaſſallo, & contra patronũ in cõmodo operarũ quod precipit a liberto, licet hoc non poteſt credi, caſus eſt F. *de adquirend. hered. l. pro herede § ſi quid tamen, & quod ibi notatur in magna glo.* Item pro hoc facit quod res alienari prohibita, alienari poteſt in hanc cauſam neceſſariam, ut *in l. peto § predium* F. *de le* 2. Ipſe enim heres habere videtur, quando ſui creditores habent. § Incidenter tunc quero, an propter prelati ingratitudinem donatio facta in eccleſiam poſſit revocari? Videtur quod ſic, per *l. jubemus nullam C. de ſac. eccleſiis. Tu dic.* Quod hoc poteſt dici verum quod eccleſia poteſt privari feudo propter prelati ingratitudinem durante vita prelati, quo tamen mortuo revertitur feudum ad eccleſiam vel ſucceſſorem. De iſtis eſt *Barth. Inſtic. de donationibus § ſciendum & conc. tex. in Authent. c. finali de capitul. Coraldi alias Conradi § & iterum coll.* x. ubi *Jacobus de Bello viſu* optime tractat iſtam materiam cum ſuis incidenciis. Sed quid de feudo emphitiotico an publicatis bonis feudatarii tranſeat feudum in fiſcum. § *Speculator* videtur tenere idem quod in aliis feudis in *dict. § quoniam, verſiculo xl. in fine.* Tu tamen dic. Aut eſt emphitioſis eccleſie, & eccleſia poteſt repetere a fiſco indubitanter caſus eſt, *de alienatione emphitiotic. c.* 1. *coll. ix.* Aut eſt emphitioſis alterius privati, ſi quidem eſt talis emphitioſis que forte ex conventione tranſiret in alium extraneum heredem, tunc tranſibit in fiſcum qui habetur, ut heres, *in l.* 3. *C. ad legem Jul. de* 6. *cum ſimilibus ut in l.* 2. F. *de bonis dãpnatorum* & ibi bona glo. de hoc, & ſi dominus repetat feudum tanquam indebite alienatum non obſtat, l. predict. ut dixi, quia hec obligatio perſonalis proſequitur poſſeſſorem: ſecus eſt in alio emphiteota. Hanc differentiam ponit *Cynus de Jure emphi. l. finali.* Sed certe *glo. ordinaria C. de fundis patrimonialibus l.* 1. *li.* 11. aliud innuit. § Ulterius quero quid de feudo linellario, de quo tangit *glo. C. de ſacroſanctis eccleſiis Authent. ingreſſi*, & *Azo in ſumma C. locati.* cito poſt

principiū dicit, quod ibi contractus est, quando vassallus locat ad xx. annos § *Cynus* etiam hoc tangit *C. de jure emphi. l. pr.* ubi dicit textus, *Illud quod datur a vassallo perpetuo sub modica pensione dicitur linellus*, ut in *Authent. qualiter poterat olim feudum alienum, c.* 1. *in fi. coll. x.* & ideo non dicitur proprie emphitiosis, quia concedens non est dominus, nec concedit ut dominus, tam hodie hiis vocabulis abutimur, & pro eodem communi usu loquendi accipitur, sicut contractus emphitioticus. Set si vere ponam contractum linellarium, hec emphitiosis accepta a primo vassallo vel primo emphitiota, & alteri sub vili precio, duorum forte denariorum, que valet C. ad xx. annos tradita contractum explet, & tunc in casibus in quibus dixi ad dominum reverti, non revertetur ad eum qui dedit pro ipso vili precio, sed ad dominum primum, ut notatur in simili *C. de jure emphit. l. fi.* § Sed est casus hodie de hoc de prohib. feudi alienac. *c. Imperialem* § *illud quoque coll. x.* Sed in hiis casibus distingue pro rat. illius textus, & solvitur questio, ulterius quero, quid de feudo precario? *glo.* de hoc tangit *F. de dampno infecto l. si finita* § *si de vectigalibus*, et in *Authent. ingressi C. de sac. eccleſiis*, et *Cy. in. l.* 1. *C. de jure emphit.* Set certe hic non est contractus precarius, de quo loquitur titulus de precario: quia illud revocatur ad voluntatem concedentis. § Set est quidam contractus concessionis ad quinque in quinque annos, vel in majus tempus; Et istud nomen contractus est majus de consuetudine quam de jure, ut *Extr. de precario c.* 1. *& ibi per Innoc.* tamen in omnibus, & per omnia, est ejusdem nature cujus est emphitioticus. Et ideo quod supradixi hic repeto, & facit quod notatur in speculo in *dict.* § *quoniam versiculo* 40. Et nota secundum *Bernardum in c.* 1. *Extr. de precario*, quod precarium est quod precibus petenti utendum conceditur tamdiu, quamdiu is qui concessit pati vult; *con. F. de prec. l.* 1. § Superius jam vidimus quid est feudum, & quomodo adquiritur, & quomodo eciam retinetur. Restat jam videre si feudum possit alienari. Respondeo, quod neque feudum, nec minima pars ejus, sine consensu domini alienari potest. Et si fiat alienatio, id quod alienatum est ad dominum revertitur

titur nulla prescriptione obstante, ut in *constit. Frederici de prohibita feudi alienac. per Fre. c. Imperialem.* De istis est *Host. in summa titulo de feud. § quid hodie.* Sed nunquid potest feudum concedi in dotem? Distinguendum esse puto. Aut feudum est temporale, & tale potest dari in dotem usque ad mortem vasalli, & non ultra, nisi dominus consenciat, *Extr. de donac. inter virum & uxorem c. nuper.* Aut est feudum perpetuum & patrium, in quo succedit filius; & tale potest concedi in dotem, & eciam potest relinqui pro mortuario, *Extr. de re ecclesiastica non alienand. c cum laicis secundum Hostiensem.* § Et quod tale feudum possit dari in dotem, notat *Innoc. in c. nuper.* Set *Bernardus* notat contrarium, *Extr. de constit. c. que in ecclesiarum.* Et est textus pro eo *in libro feudorum, quibus modis feudum olim alienari poterat c. 1. § donare.* Et idem tenet *Speculator, in titulo de feudis § quoniam super homagio, versiculo xxxviii.* Set ad ista respondet *Henricus Bowyck Extr. de feudis c. 1.* dicens, quod hoc videtur verius, nisi in casu, ubi vasallus ipsium feudum daret uxori sue, ut sibimet reacciperet in dotem; quia tunc videtur ipsum alienasse proprie, set brevi manu ad eum revenire debere, ar. *F. de Jure dotium, l. licet § quociens quia non videtur versum, &c. F. de mihi rem verso l. si pro parte § versum.* Et ita loquitur *Innoc. in c. nuper prius allegato.* § Queritur ulterius, utrum vasallus possit sine consensu domini feudum alii in feudum dare? Et scias quod *Ber, Hostiensis, Ioh an.* & multi alii dicunt quod sic, *Extr. de constit. c. que in ecclesiarum,* & hoc dummodo non infeudetur ecclesie, ut *ibi in glo. quia non est proprie alienatio, & de feudi alienac. c. clientulus.* Unde dic secundum *Henricus Bowyck ibidem,* quod jure antiquo novo & novissimo permittitur vasallo feudum suum alii in feudum dare, ut *in l. feudorum de controversia investiture § si.* & qualiter olim feudum alienari poterat *c. 1. & per quos fiat investitura c. 1. § set & res.* Et si de feudo controversia sit *c. beneficium & de lege corridi c. 2. § similiter, & de prohibita feudi alienac. per* Fredericum *c. Impeialem § illud quoque precipimus* & *§ callid.* Et hoc dummodo hoc faciat sincere & bona fide, non in fraudem, illud alienandi a domino, vel sub colore investitu-

re

re precio accepto illud vendere disponat & dissimulet in feudum, set equali persone sibi dare potest, & ea lege, qua ipse dictum feudum habet, & non alia, ut in dictis capitulis manifeste apparet, sicut notat *ibi glo.* & *Jac. de Bello viso clarissime ibidem.* § Et notandum, quod si vassallus faciat pro feudo fidelitatem alteri quam vero domino, Ex hoc feudum incidit in commissum, quia quantum in ipso fuerat alienavit, per *dict. c. Imperialem.* Quandoque tamen contingit, quod aliquis de eodem feudo facit fidelitatem duobus dominis, majori scilicet domino, & minori, salvo jure majoris, cui & minor de eodem feudo fidelitatem facit. Hoc notat *Hostiensis* & *Iohan. Extr. de jurejur. c. eam te.* Ex quibus sequitur, si vassallus posset feudum suum alteri in feudum conferre, tunc videtur quod invito domino possit feudo renunciare. Ad quod dicendum est, quod refert, quia aut renunciat feudo in manibus domini, & hoc facere potest indistincte, nec tenebitur de cetero sibi servire, ut *C. de questionibus l. servus.* Et est textus *in li. feudorum de vassallo qui contra constituc. Lotharii c.* 1. & per *Hostiensem in Summa titulo suo de feudis* § *fi. verb. est eciam,* & *in summa Confessorum titulo de decimis q. lxviii. utrum vassallus & conc. arch. in rosario xxii. q. ultima de forma glo. penultima,* & *Guill. de Monte Land. Extr. de re judic. c. fi. super verb. ex natura feudorum in cle.* § Idem *Vincencius* & *Compostol. Extr. de const. c. que in ecclesiarum.* Et dominus *Oao de Senon. titulo suo de interdicto uti possidetis dum tamen non intempestive renunciet.* Set istorum opiniones intelligit *Henricus Bowyck* esse veras in vassallo similiter ad servicium obligato. Set si sit ad certum officium specialiter obligatus, tunc secundum eum invito domino non potest feudo renunciare propter obligationem hinc inde contractam, que fortius ligat quam obligatio generalis, *Extr. de prebend.. quamvis le.* 2. *F. de pignorat. oblig. l. generali,* & hoc notat *glo. in Authent. de capitaneo qui curtem vendidit c. fi. coll. x. quod vide plenius ibi.* § Superius tractavimus, ultrum vassallus sine voluntate domini possit feudum in alium transferre. Nunc videamus, utrum econtra dominus sine voluntate vassalli possit feudū in alium transferre? & videtur primo quod sic; ad instar cessionis

que

que poteſt fieri contra debitorem eo invito, ut legitur & notatur *C. de donationibus l. illam. Et denovationibus. l.* 3. Et quia nichil eſt tam naturale quã voluntatẽ domini volentis rem ſuam in aliũ transferre ratam habere, ut *Juſti. de rerum d. § per traditionem. § Azo*, cujus fuit hec queſtio, determinat, quod ſicut vaſſallus non poteſt invito domino feudum alienare, quinymo talis alienans ipſo jure cadat a jure feudi ſecundum *Innoc.* & *Iohannem* ut ſupradictum eſt : ita nec dominus poteſt invito vaſſallo, quia co..rariorum eadem eſt diſciplina, nec debet ex contractu uni partium licẽre quod alteri non licebit, *ar. C. de fruct. & lit. expenſ. l. ultima. Extr. de mutuis peti. c. ult.* Et videtur caſus in *li. feudorum de prohibit. feud. alien. per Fredericum c. Imperialem § preterea ducatus*, & ita determinat *Azo* in queſtionibus ſuis, in ſpecialiter in illa que incipit, *an dominus Rex, &c.* § Circa quod tamen moderni Doctores diſtingunt ; Aut dominus vult transferre vaſſallum ſuum in alium majorem dominum, & tunc poteſt, quia facit conditionem ejus meliorem, cum ſub majori Indice gens conſtituta, majori gaudeat ſecuritate, ut *in Authent. de confeſſ. ti. § gandeant coll.* 3. Et ideo cum vaſſallo profit, cogitur conſentire, *F. ejection. l. in creditorem :* Aut vult transferre feudum cum vaſſallo in minorem dominum, & non poteſt, quia per hoc facit conditionem vaſſalli deteriorem. Set *Petrus de Bella pertica* tenet, quod nec in minorem transferri poſſit invito vaſſallo, quemadmodum nec jus filiationis transferri poteſt filio invito, *F. de adopt. l.* 2. *& l. in adoptionibus.* § Idem tenuit *Hoſtienſis, Extr. de ma. & obe. c. dilecti, & ſpeculator titulo de feudis* § 1. *verſiculo xxxix.* & hoc teneas de jure, quamvis in regnis *Anglie*, & *Francie* de conſuetudine contrarium obſervetur, ut clare patet per *Henricum Bowick Extr. de feudis c. ex parte § ſuper eodem in fi.* Item utrum vaſſallus poſſit feudum legare pro anima ſua, vide *Hoſt. in ſumma de Immunitate eccleſie* § 4. *eciam quantum & § ſet illa immunitas*, Dic ut ibi & bene, & *in ſumma confeſſorum l. pr. ti. xv. c. lxxi.* Quid ſi diverſe conſuetudines de feudis inveniantur in diverſis locis? Reſpondeo, & puto, quod ſalvis legibus imperialibus, que continentur in conſtitutionibus, feudorum natura & cauſa feudi ſecundum

cundum diversarum regionum consuetudines est diversimode terminanda. Consuetudine autem deficiente in regione aliqua, recurrendum est ad aliarum regionum consuetudines; & si nec illa appareat, constitutione vel lege scripta sine calumpnia uti possunt, ut dicit *Hostiensis in summa, ti. de feudis, versiculo finaliter.* § Ex predictis ergo concluſionaliter collige, quod feudum est beneficium quod ex benevolentia alicujus ita traditur alicui, ut proprietate ejus rei, que in feudum datur, penes dantem remanente, usufructus ejusdem rei ita ad accipientem transeat, ut ad eum, heredesque suos masculos, & feminas, si de eis nominatim dictum fuerit, imperpetuum pertineat, ad hoc ut ipse sive ejus heredes fideliter Domino serviant, sive illud servicium nominatim dictum fuerit a Domino quale esse debeat, sive indeterminate sit promissum, ut *in constit. Frederici: quibus casibus feud. amit. circa principium.* Visо jam per premissa quid est feudum ligium vel homagium ligium, & quid est legeitas, quid feudum emphitioticum, quid feudum linellarium, & quid precarium, que omnia ex nobilitate dependent: Jam redio ad priorem Finitionem nobilitatis ulterius declarandam. § Sequitur ergo in diffinitione *Acceptus*, per quod verbum insurgit dubium. Nam in illis civitatibus que reguntur per populum, illi aliquando qui dicuntur nobiles sunt minus accepti, ut in positione penarum. Nam plus puniuntur nobiles quam ignobiles, & in multorum officiorum & beneficiorum exhibitione, a quibus nobiles excluduntur; Et sic videtur; quod illi non debent dici nobiles, cum non sint magis accepti set minus. Et sic diffinitio nobilitatis quam premisi videtur claudicare, & talibus non congruit. Respondeo, quod nobilitas semper importat acceptionem ad bonum ejus ad quem refertur: quod potest esse duobus modis; vel secundum se, vel per modum cause: primo, quando secundum se, plura exempla sunt posita, quia quis non dicitur nobilis, nisi qua acceptus est in aliqua dignitate. § Secundo modo potest per modum cause, & loquitur in contrarium factum. Nam nobiles de jure communi penis pecuniariis plus puniuntur, ut in *l quedam delicta, F. de penis, & C. de epi. & cle. l. presbiteri.* Et licet

licet istud plus puniri sit malum, tamen causatur a bono, & acceptatione facta de delinquente. § ideo quia nobilitas erat sibi concessa, lex habet pro majori delicto, si ipse delinquat, unde istud plus puniri respectu cause denotat bonitatem, scilicet in exhibitione beneficiorum. Nam a quibusdam removentur nobiles, & posito quod hoc removeri sit malum, tamen causatur a bono, quia populus videns nobiles delinquentes, necessitatem habet eos punire, quia nisi puniantur, alios opprimerent. Ideo ab officio nobiles aliquando removentur secundum justitiam. Et hoc videmus in Principe, qui propter salutem aliquos debet removere de una civitate in aliam, ut *in l. certe forma C. de jure fisci.* eciam interdum propter quietem civitatis, ut *in l.* 1. § *fi. F. de offic. prefect. urbis.* Et causa istius potest esse, licet removeatur nobilitas & acceptatio illius, quia minus acceptus, Et hoc est de mente *philosophi* 5. *politicorum*, ubi dicit, quod propter excessum removetur quis a civitate, aut quando quis fuerit majoris potentie, Consilium est meum relegare in agrum. Sic de legibus ordinari, ut nulli fiat excedens potencia, neque amicorum, neque pecuniarum, &c. ut ibi. Vides ergo quod per se, vel per respectum cause nobilitas habet in se quandoque certa gravamina adjuncta que sunt per se mala. Ex quibus infertur mirabilis conclusio, Aliquis privatur nobilitate vel dignitate propter delictum suum, certe quoad omnia commoda dignitatis sive nobilitatis erit privatus, set omnia nobilitatis onera, quatenus separabilia sunt, remanebunt. Quod arguitur per rationem, quia pena non debet esse causa premii, ut in *l. sine hereditaria F. de negoc. gestis.* § Non debet tale premium eis concedi, per quod releventur ab oneribus. Et est expressum *C. de infamibus l. unica li.* x. & *F. interdict. & releg. l. relegatorum* § *fi. cum lege sequenti.* Et notatur in *Authent. de hered. & fal.* § *si vero F. ex quibus causis majores l. si cui.* Set contra, si placet, inductum est in penam & odium illorum qui de milicia per ignomineam revertuntur, quia non debent nec possunt morari in urbe, nec in tali loco ubi imperator sit, ut *F. de hiis qui notantur infamia l.* 2. § *ignominie causa versiculo, set & si,* & tamen convertitur ad utilitatem eorum,

quia per hoc excuſantur a tutelis que deferuntur in urbe, ut *F. de excuſac. tutorum l. ſet & milites.* Set dicendum eſt, quod idem actus non poteſt eſſe immediata cauſa pene & premii, ut in *l. relegatorum § ultimo & l. ſequenti & in l. ſine hereditaria, ſuperius allegat.* & *C. de hereticis l. ne quis*, licet cauſa mediata & remota poſſit eſſe. § Nam cauſa inhabilitatis ad aliquem actum vel officium eſt propinqua, quia inhabilitacio eſt cauſa remotionis ab actu, que remotio eſt cauſa exemptionis a munere tutele, occaſione actus precedentis infamie, ut *F. de ſuſpect. tutoribus l. decreto.* § De iſtis eſt Dynus *Extr. de regul. jur. c. quod ob gratiam & conc. Barth, in l. 2. § nubes F. de his qui no. infa. & plene per eundem in l. eadem F. ad legem Jul. repetundarū in quadam queſtione ſua ibidem.* Et nunquid infamis poſſit eſſe tabellio. dic ut ubi. § Ulterius in diffinitione *oſtenditur* hoc ideo dico, qnod ſi per mille annos quis cum omnibus virtutibus mundi viveret, & Princeps eum ſumme diligeret, tamen ſemper plebeus remanet, donec in eum feratur aliqua dignitas ſeu nobilitas, per quam diſtinguatur a plebeo, & patet forma per Regem *Aſſuerum* & *Aman*, ut ſcribitur *Heſt. c. 2.* & de *Mardocheo ibidem c. 5.* ubi oſtenditur notabilis modus nobilitandi aliquem per Regem, vel per Principem. Vel poteſt fieri iſta oſtenſio verbis expreſſe hoc continentibus, & tunc non eſt dubium, ut *in l. aut ille.* F. *de le. 3.* In verbis tamen poteſt eſſe differentia. § Nam princeps quando nobilitat aliquem, communiter ſe refert ad nobilitatem que habetur reſpectu certe dignitatis, vel officiorum, ut *C. de privilegiis eorum qui in ſacro militant palacio*, per totum, & ſpecialiter, in *l. omnes qui de communitatibus conc. l. 1.* Aut cum aliquis princeps aliquem nobilitat; eum in aliquo nobili officio ponit; forte ſic nobilitatum conſtituens Principem domus ſue; ut ut patet in *Pharaone*, qui conſtituit *Joſeph.* principem hoſpicii ſui, ut *Geneſ. xxxix. c.* Et iſte modus nobilitandi multum obſervatur ad inſtar *Pharaonis, & Joſeph.* Et tunc ſolent Principes concedere ſic nobilitato certa arma; per dictum nobilitatum, & ſuos heredes, portanda. Et talia arma ſunt majoris auctoritatis quam alia arma per

ſic

ſic nobilitatum aſſumpta, ut refert *Bartholus in tractatu ſuo, de armis pingendis circa medium.* § Unde jam oritur queſtio. Nunquid liceat nobili unicuique, ſibi Arma, aut inſignia, ad libitum aſſumere? Cujus queſtionis partem affirmativam ſic juſtifico. Nam ſicut nomina ſunt inventa ad recognoſcendum homines, ut in l. ad recognoſcend. C. de ingenuis manumiſſis, ita arma & inſignia ad cognoſcendum homines ſunt inventa, ut *F. de rerum di. l. ſanctum xxi. d. cleros, in verſiculo, & ideo,* ſet talia nomina cuilibet licet imponere ad libitum, ut *F. de falſ. l. falſi. C. de codicill. l. ſi. idem, per Cy. & Pe.* Ita inſignia & arma ad libitum cuilibet nobili licet ſuis clipeis inpingere, & portare. Pro majori, eſt textus, l. predictar. & minor ſufficienter probatur per *Cy. & pe.* in *l. ſi idem.* ſuperius alleg. Ergo titulos, ſigna, vel inſignia, unicuique Nobili licet aſſumere. Patet modus arguendi a pari, ſive a ſimili, pro quo *F. de le. 3. l. 3. &* F. *de furt. l. a Ticio, Extr. de bap. & e. f. c. majores, in verſiculo ſacro per Will. in cle.* quod tamen eſt verum; ſi nobilis fuerit, qui talia arma aſſumit, & alius in illo regno vivens, ipſa arma vel inſignia non portavit. Civitates autem, per ſtatuta earum faciunt, ut aliqui habeantur nobiles ſimpliciter, nec adiciunt qua nobilitate, ſet credo quod nobilitate infima, que eſt nobilitas innominata, de qua dixit *Barth. C. de dignitatibus l. 1. in pr. queſtione li. 12.* § Nam eſt ſpecies per ſe, & verbum debet referri ad id cui congruit communiter & in genere, ut in *l. legatum* F. *de le. 3.* Quandoque vero non exprimitur, & tunc oportet fieri aliquo actu hoc importante quaſi hoc eſſet de neceſſitate, *ar. l. pro herede § pap. ſcribit* F. *de adquirenda, hereditate,* ut ſi concedatur alicui aliquod officium, quod habet nobilitatem, vel dignitatem annexam, ut ſi concedatur alicui Ducatus, Comitatus, ſive marchia, F. *de muneribus & ar. l. honor. & in x. coll. quis dicatur Dux marchio vel Comes c.* 1. Set dubitatur que ſunt iſta officia que habent nobilitatem annexam; hoc eſt, quod tales qui excercent illa officia ſunt ipſo facto nobiles. § Reſpondeo, quod de jure communi ſunt multa, ut patet per totum *librum, xij. C.* ſet quia iſta officia hodie non ſunt in uſu, ideo dabo, ſi placet, talem regu-

lam. Illud officium, ſeville actus, habet in ſe nobilitatem annexam, quod in illa univerſitate ubi de hoc agitur, hoc habere reputatur. Iſtud probatur: primo auctoritate, ut in *c. de multa, ex. de prebend.* Secundo per textum F. *de muneribus & on. l. fi. in principio, ibi queſtuaria quoque.* § Nota ergo, quod ita demum eſt honor ſeu nobilitas, ſi pro honore in civitate habetur. Item probatur per rationem. Nam nobilitas, & dignitas ſunt in acceptatione ejus qui poteſt tribuere dignitatem, & nobilitatem. Aut ergo ille populus qui habet illud officium in reputatione pro dignitate & nobilitate habet juriſdictionem, Et tunc ſine dubio ſufficit quod poteſt inducere, ut ſupradictum eſt: Aut ille populus non habet juriſdictionem, & tunc voluntas Principis requiritur. Set illa jam declarata eſt, quod illud quod ibi pro nobilitate habetur quod illa civitas habet, ut *in l. fi.* F. *de muneribus & on. ſupradictis.* § Ex iſtis tamen arguitur qualiter debent formari articuli, quando aliquis vellet probare aliquem nobilem. Primo debet probare quomodo communis uſus loquendi & intelligendi ſic habet, & habuit, quod appellatione communi continentur omnes de civitate nobiles, & ignobiles. Secundo, quod communis uſus loquendi ſe habet, & habuit, quod ille qui eſt ux, vel Comes, ſeu de progenie Ducum, vel Comitum, ſeu militum, ſit nobilis, & non contineatur ſub appellatione popularium. Tercio quod ille homo de quo agitur, puta *Ticius*, eſt Comes, vel de progenie Comitum, vel militum. Eodem modo, ſi quis velit probare contrarium, ſcilicet, quod non ſit iſte nobilis, quia forte habetur jus commune contra ſe, debet facere articulos in contrarium. Et adverte ubicumque fit mentio de communi uſu loquendi vel intelligendi, debes intelligere de communi uſu loquendi ex longo tempore ſcilicet x. vel xx. annorum F. *de ſupell. le. l. labeo § non enim ubi modus probandi habetur optime poſitus.* Set ſi quis faceret articulũ ſimpliciter, quod talis ſic eſt reputatus nobilis, non ſufficeret, quia verbum eſt equivocum, ut ſupradixi. Et tunc dic quod teſtis qui deponeret de articulo, non concludit de neceſſitate. *Extr. de probationibus c. in preſentia.* Oportet ergo ut concludat quod ſit nobilis, ille

ille nobilitate, que faciet quem differre a popularibus seu plebeis. § In jure autem illud nomen popularium, prout differt a nobilibus habetur *F. de appellationibus. l. si constat. & F. de penis l. capitalium § solent.* In quibusdam tamen partibus illi qui supra vocantur nobiles, appellantur magnates, ut *Florencie.* Alibi vocantur Majores, ut *Veniciis* unde secundum diversitatem locorum diversificanda sunt nomina. Quod est judicio Advocatorum qui sunt in partibus relinquendi. Dicas ergo tu quod verbaliter ille est nobilis, qui communiter appellando, nobilis appellatur.

CAP. XIX.

Ad quos descendit Nobilitas.

EXpedita jam diffinitionis nobilitatis expositione; quero usq; ad quos descendentes, transeat Nobilitas, que attribuitur ex genere. Respondet *glo. C. de dignitatibus l. 1. li. 12.* dicens, *quod usque ad pronepotes*, ut *C. de questionibus l. dom.* que hoc probat. § Nam a pronepote non est aliquis acceptus a plebeis, ut ibi notatur, ergo, &c. Tu tamen dic. Quandoque illud, ex quo sequitur nobilitas, transit ad posteriores, ut regnum, Ducatus, Marchia, Comitatus, & similia; & tunc usque infinitum ille erit nobilis ad quem transit ex persona porentum, ut patet in Cronicis, de Rege *Arthuro* & Rege *Ricardo* primo qui fecit *pincernam. suum* Regem *Cipri.* Quandoque vero non transit ad posteriores; & tunc de jure communi ex personis parentum capiunt filii nobilitatem, & istud non transit ultra pronepotes, ut supra dixi. Set consuetudo est in quibusdam partibus *Italie* quod omnes descendentes admittũtur ut habeantur pro nobilibus, donec perveniant ad paupertatem, vel artes viles, & tunc incipiunt esse ignobiles conc. lex. *ne quis c. de dignitatibus*, & ita loquitur auctoritas *Philosophi quinto politicorum.* Ubi dicitur, *Nobiles esse videntur quibus assistunt progenitorum virtutes & divitie.* Nam intelligo, quod potitia, que

tunc

tunc regnabat, admittebat nobilitatem ex progenie, quamdiu durabant virtutes, & divitie. Que quidem politia non erat ſatis juſta, ut patebit inferius, cum jura velint quod nobilitas generis debeat attendi, ut *F. de tranſactionibus. l. cum hii.* § *ſi annos. C. de poſtul. l. providend. de nuptiis. l. ſi furioſi. Extr. de providend. de multa. Extr. de appellac. conſtituc. xxx. d.* hoc autem per *arch. in roſario.* Immo dic quod aliquando non debet attendi nobilitas generis ſolum cum requiratur eciam nobilitas morum. § Nam ut dicit. *Galterus de Caſtellione.*

Nobilitas ſola eſt animum que moribus ornat.

Art. F. de tut. & cur. dat. ab hiis l. ſcire § *fi. Extr. de prebend. c. fi. & xl. diſt nos qui. & duobus capitulis ſequentibus. xxxii. q.* 4. *iis ita*, & notatur de prebend. venerabilis ubi *Johannem in novella*, ponit multa pulcra de nobilitate, & ſunt verſus *Ovidii de nuce.*

§ *Nobilitas hominis, eſt mens deitatis ymago.*
Nobilitas hominis, virtutum clara propago.
Nobilitas hominis, humilem relevare jacentem.
Nobilitas hominis, mentem frenare furentem.
Nobilitas hominis, niſi turpia nulla timere.
Nobilitas hominis, nature jura tenere.

Unde *Tullius* contra *Saluſtium. Sacius*, id eſt ſanctius, *eſt me meis geſtis florere, quam majorum auctoritatibus inniti, & ita vivere ut ſim poſteris meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum.* Item *Ovidius de Ponto l.* 1. *epiſtola penultima.*

Non cenſus, nec opes, nec clarum nomen avorum,
Set probitas magnum, ingeniumque facit.

Et hiis concordat *Matheus Vindocienſis in poetria, parte prima c. vi.*

Virtus nobilitat animum: virtute remota,
Migrat in exilium Nobilitatis honor.

§ Ex

§ Ex predictis jam patet, quid est nobilitas, & quomodo adquiritur. Jam queritur; nunquid aliquo casu poterit nobilitas amitti? Et videtur quod sic. Ut propter monachatum; nam nobilis factus monachus amittat nobilitatem, ut *Extr. de purgatione canonica c.* 1. 27. *q.* 2. *scripsit.* Item per matrimonium: ut forte mulier nobilis nubit plebeo, ut, *C. de dignit. l. mulieres li.* 12. *& in c. scripsit. & in l. femine F. de senatoribus.* Item amittitur nobilitas propter crimen. *C. de Curionibus l. neminem.* in fine per *Jac. de Bello visu super vers. privilegia dignitatis;* Item propter crimina vel delicta aliquis incidit in infamiam, & propter infamiam perdit nobilitatem, *C. de dignitatibus. l.* 2. *& l. quociens.* Cum ergo aliquis ex filiis alicujus nobilis se gesserit virtuose, retinet nobilitatem & ille erit nobilis: si alius se gesserit vicioſe, perdit nobilitatem, & erit plebeus. Ita fuit de *Cayn*, qui occidit fratrem suum *Abel*, propter quod delictum perdidit patris nobilitatem. *Gen.* 4. *c.* Et de hoc ponit *Valerius Maximus* plura exempla, sub rubrica, *Qui parentibus claris degeneraverunt*, per totum. Item si nobilis habuerit unum filium prudentem, & legitimum, & alium spurium, vel bastardum; certe ad legitimum transit nobilitas, & non ad bastardum. *F. de statu ho. l. cum legittime de senatoribus l. liberos.* Exemplum eciam in *Abraham* qui habuit filium legitimum, & filium ex ancilla *Gen.* 21. *c.* § Sed pone: forte unus rusticus cepit esse valens, & probus, ac tenere statum nobilitatis; certe ipse non est nobilis: quia rusticitas perfecte purgari, vel ita cito evelli ab eo non potest, quamvis filii sui vel nepotes pretendant statum nobilitatis: set talis status vocabitur status pretensus, quousque talis virtus in eis habundet propter quam quis mereatur vocari nobilis, sicut cotidie videmus de rusticis provenientibus ad aliquem gradum civitatis. Unde ex patre ignobili, licet valente, nascatur filius nobilis, vel nepos. Set istud non esset verum, videlicet, quod ex vili patre ignobili possit descendere filius nobilis, sequeretur omnino quod aut omnes sunt nobiles, quod falsum est, aut quod nulli sunt nobiles, quia si primus parens fuit nobilis, sic & omnes ab illo descendentes. Et si

do pre-

predictus primus parens fuerat ignobilis, tunc omnes descendentes sunt & fuerunt ignobiles: quia nunquã, in persona alicujus de vili stirpe nata, potuit incipere nobilitas, quod falsum est: ergo, &c. § Aut habemus dicere quod mundus iste fuit ab eterno, cum multitudine hominum nobilium, & ignobilium, quod falsum est, & contra fidem Christianam. Dic ergo quod neque solum a parentibus, nec solum ex diviciis efficitur quis nobilis, set ipse in quo concurrunt contenta in versibus *Ovidii de nuce*, quos premisi videlicet. *Nobilitas hominis est mens deitatis ymago, &c.* § Est vero nobilis & si ex nobili descendat, seu ex vili, vel plebeo, ut concludit dominus *Barth. in tractatu suo de nobilitate*, circa medium, quem posuit *in lege pr. C. de dignit. li.* 12. Et sic nichil aliud est vera nobilitas, quam vita humana, clara virtutibus per electionem & habitum anime intellectualis exterius operantis. Nec tamen omnis nobilis est generosus, ut supradixi, quia ille est generosus, qui descendit a parentela generosa. Et semper nota; quod sanguis non purgatur usq; ad quartum gradum inclusive: quamvis talis nobilitatus gaudeat regno, sive regalia, ut Rex *Cipri*, de quo supradixi, unde adhuc opiniones quorundam referam. § Fuit enim quidam nomine *Dancy, de Florencia*, vulgaris poeta, laudabilis, recollendeque memorie, qui circa hoc fecit quandam cantilenam in vulgari, *La doulce Ryme damour*. In qua recitat tres opiniones antiquorum: quarum prima talis fuit. § *Quidam imperator dixit, quod, Nobilitas est antiqua eris sive divitiarũ possessio cum pulcris regibus & moribus.* Alii dixerunt quod antiqui boni mores hominem faciunt nobilem, & hii de diviciis minime curare videntur. Alii autem dixerunt, quod ille dicitur nolibis, qui descendit de patre, aut avo, nobili. Omnes tamen has opiniones reprobat ipse *Bartholus*, ibidem, ultimo determinans, quod quicunque est virtuosus, ille est nolibis in illa virtute. Nec nobilitas esse potest ubi virtus deest. Alii insuper ponunt in universo tres tantum nobilitates, quarum prima est theologica, & supernaturalis, secunda est naturalis. Et tercia nobilitas est politica, sive civilis. Prima in conspectu summi Judicis est querenda apud quem nulla est

ob

obumbracio, nec aliquid latere poteſt: Nam apud deum eſt omnis nobilitas que eſt gratia dei; dico de gratia gratum faciente. § Item omnis qui virtuoſus eſt, ipſa ſcilicet virtute que facit hominem felicem, hoc intelligo ſi ſit in caritate, quia talis eſt in gratia. Non enim poteſt eſſe in caritate ſine gratia, ut dicit *ſanctus Thomas* 2. 2. *queſtione Cx. & q. ſequenti.* Et probatur verum *per Regum* 2. *ca.* ubi dicitur, *Benedixit deus, &c. quicunque honorificabit me, ego glorificabo eum; qui autem contempſerint me, erunt ignobiles.* Set illos ignobiles hic cognoſcere non valemus, niſi per revelationem dei. Dicitur enim *Eccleſiaſtici ix. c. Neſcit homo, an odio, aut amore dignus ſit.* Et multi ſunt predeſtinati qui apud homines ignobiles reputantur, pro quo bene facit quod ſcribitur *Sap. quinto*, ubi dicitur, *Hii ſunt quos aliquando habuimus in deriſum, & in ſimilitudinem improperii. Nos inſenſati vitam illorum eſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore.* Et nobilis quantum ad hoc eſt, qui ſecundum philoſophie documenta vivit; que quidem philoſophia nobilem facit animum, ut dicit *Seneca epiſtola* 48. *Platonem* philoſophia nobilem fecit. Et *Criſoſtomus ſuper Matheum omelia* 44. dicit, *una eſt nobilitas, ſolam dei voluntatem facere, &c.* unde *Jeronimus de conjugio, Sola apud deum libertas eſt, non ſervire peccatis: Summa*, inquit, *apud deum nobilitas eſt clarere virtutibus.* Set de iſta nobilitate non plus tractabo, ipſam relinquens theologis declarandam. Secunda nobilitas eſt naturalis; que duobus modis conſiderari poteſt; Primo modo prout convenit rationabilibus, & irrationabilibus, & aliis eciam ſenſu carentibus. Et iſto modo nobilia, & ignobilia dicuntur, ſecundum bonitatem operationum. Dicimus enim quaſdam aves eciam ejuſdem ſpeciei nobiles, & ignobiles, ut falcones, aquile, & ſimiles: ſic de lapidibus; ſic de piris, & pomis, & ſimilibus. Inter artifices eciam facimus diſtinctionem, meliores operarios, vocamus nobiliores, alios autem ignobiliores. Et de iſta nobilitate non intendo multum tractare. § Alio modo conſiderari poteſt prout cadit hec nobilitas naturalis in hominibus; Et intelligi debet naturalis, id eſt naturali ratione inducta, que ſecundum *Juriſtas*, deſcendit de jure gentium

primevo; quod apparet, quia ſolis hominibus congruit. Et de tali nobilitate loquitur *Philoſophus pr. Politicorum c.* 4. Nichil aliud quam virtus & malicia determinant ſervum vel liberum nobiles, & ignobiles. Quod tamen non eſt de omni virtute intelligendum, ſed de ea virtute que competit aliquibus prout apti ſunt dominari. Et hoc facit ad principale propoſitum hujus opuſculi, non de ea que competit hiis qui apti ſunt ſubjici, ut patet per *Philoſophum, pr. Politicorum c.* 9. Dicendum eſt ergo, quod talis nobilitas eſt virtus, prout competit hiis qui apti ſunt preeſſe & dominari. Item *Philoſophus* ponit aliam diffinitionem nobilitatis, *pr. Ethicorum*, cum dicta additione, ut dicatur, quod hec nobilitas eſt quidam habitus in medio conſiſtens circa ea que pertinent ad preeſſe, & dominari, cum hac determinatione. Et ſic poteſt eſſe verum quod dixit poeta *Dancy*, ut ſupradixi. § Et de hac nobilitate loquitur *Canon*, *nunquam de viciis l.* 8. *diſt. in principio*, ubi dicitur, *quod nunquam de viciis erubeſcamus parentum, &c.* ut ibi. Ad quod eciam optime facit quod dicit *Tullius in invectiva contra Saluſtium*, *Sanctius eſt me meis geſtis florere, quam majorum opinioni inniti, & ita vivere ut ſim poſteris nobilitatis initium & virtutis exemplum.* § Tercia nobilitas eſt politica ſeu civilis, prout differt nobilis a plebeo, ut ſupra dixi in diffinitione nobilitatis poſita per *Bartholum*, videlicet, *Nobilitas eſt qualitas illata per principatum tenentem, &c.* Set ad iſta dicit *Seneca*, *quod unuſquiſque ſi vult poteſt ſe eximere a vulgo & effici nobilis vivendo virtuoſe animam virtuoſo habitu induendo.* Et iſte habitus poteſt a natura haberi ſepiſſime. Unde dicit idem *Seneca li.* 1. *de clementia ad Neronem* quod animus illius qui ex nobilibus traxit originem facilius ad virtutes inclinatur quam alterius. Et ponit exemplum de equo boni generis, qui liberius freno regitur quam alius. Aliquando autem iſte habitus adquiſitione habetur, ut ipſe ponit exemplum de *Eleante Ortolano* poſtmodum patricio. Cui concordat *Valerius Maximus l.* 3. *c.* 4. in principio, ubi ponit exemplum de *Tullio Hoſtilio*, qui in cunabilis accepit agreſte tugurium; cujus adoleſcentia in paſcendo pecore fuit occupata: & validior etas Romanum rexit imperium. Ponuntur

nuntur namque hujus materie plura exempla in predict. *c.* 4. § Alii adhuc dicunt; quod illa eſt vera & formalis nobilitas, que nedum hominem virtuoſum, ex famoſo & clariſſimo genere deſcendentem, facit nobilem, verumeciam quemlibet poſſeſſorem virtutis nobilis, nobilem reddit. Et ſic homo eſt nobilis ſecundum eos in tantum, in quantum ejus operatio eſt virtuoſa, & ab anime bonitate habituata procedit. Ideo ad perfectionem cujuslibet virtuoſe nobilitatis duo neceſſaria requiruntur, ſcilicet habitus interioris electionis, & bone operationis exterioris effectus, alias non eſſet vera nec virtuoſa nobilitas, ut probat *Auguſtinus in libro de libero arbitrio, virtus eſt bona qualitas mentis qua recte vivitur.* Quare ergo patet quod illa eſt vera virtus, & virtuoſa nobilitas, que ex bona mentis qualitate procedit. Et ſic illas duas felicitates includit videlicet bonitatem exteriorem in actu, & interiorem electionem in habitu. Et ſic patet veritas verſuum predictorum *Ovidii de nuce* quas premiſi.

Explicit Liber primus.

NIC. UPTONI

De Militari Officio *Lib.* II.

CAP. I.

Incipit Liber Secundus, De bello juſto & ejus ſpeciebus.

BEllum juſtum eſt, quod ex edicto geritur, de rebus ablatis repetendis, aut propulſandorum hoſtium cauſa, ut 23. *q.* 2. *c. pr.* & patet per *Yſidorum, Ethimol. li.* 20. Item apud veros dei cultores ipſa bella pacata ſunt, que non cupiditate aut crudelitate, ſet pacis ſtudio geruntur: ut mali coherceantur, & boni ſubleventur, 23. *q.* 1. *apud.* Item bellum juſtum eſt, quando fit auctoritate eccleſie, vel principis, vel alicujus perſone cui licitum eſt pugnare: dum tamen fuerit perſona ſecularis, non eccleſiaſtica, 23. *q.* 7. *clerici.* & *q.* 1. *quid culpatur*: & q. 2. c. pr. § Item debet bellum fieri ex cauſa neceſſaria, & licita, & bono animo, non ex odio principaliter, ſet ut per bellum pax adquiratur: vel pro rebus repetendis, vel pro defenſione patrie, vel propter juſtam obedientiam, & caritatem, 23. *q.* 1. *quid culpatur*: & *c. noli*: & *q.* 2. *c.* 1. & *q.* 3. *forte*: & *q.* 8. *ſi nulla*: & *F. ad legem Aquiliam. l. ſcientiam.* Item propter defenſionem ſuam cum moderamine inculpate tutele,

Extr.

Extr. de reſtitutione ſpol. olim. 1. in fin. ubi de hoc in *glo. per Bernardum*, moderamen hujuſmodi tamen eſt, ut ſi vis inferatur cum armis, eciam cum armis repellatur; alias vero ſine armis, ut *F. de vi & vi ar. l.* 1. § *vim vi repellere.* Et in tali juſto bello poteſt quis ſi neceſſe fuerit omni die pugnare, & diebus dominicis & feſtivis 23. *q. ultima*, *Si nulla*, *& Extr. de reg. juris*, *c. quod non eſt licitum.* Et in armis bellicis multi deo placere poſſunt 23. *q.* 1. *noli exiſtimare.* Et beatus *Gregorius* quoſdam hortatur, ut milites congregentur, & ut contra hoſtes arma viriliter parent; 23. *q.* 8. *c. ut pridem glorie veſtre.* Item precibus *Adriani* pape, *Karolus* Rex *Francorum* bellum cepit contra *Longabardos* 23. *q.* 8. *hortat. & precibus.* § Item *Joh. de Lynyano* alio modo diffinit bellum dicens, quod *Bellum eſt contentio exorta propter aliquod diſſonum appetitui humano propoſitum, ad diſſonantiam excludendam tendens.* Et declarat diffinitionem ſuam, ut ſequitur; Dixit, *bellum eſt contentio*; hoc ponitur ut genus; Nam ſub ſe continet & bellicam contentionem, & alias quaſcumque materias, ut in *l. ſi uſus* § *fin. F. de aqua pluv. iſſonum*: ideo dixit diſſonum, quia hec eſt cauſa unde oritur quelibet contentio, *appetitui humano*: ad differentiam brutorum. *Ad diſſonantiam*: & eſt cauſa finalis cujuſlibet belli, nam quodlibet bellum tendit finaliter ad tollendam diſplicentiam, que fuit belli introductoria, & ſic fiunt bella propter pacem.

CAP. II.

De diviſione belli, & qualiter dividatur.

IDem *Johannes de Lynyano* ponit diviſionem belli: dicens, *Quod bellum aliud ſpirituale, aliud corporale. Spirituale*, aliud celeſte, aliud humanum. *Spirituale*, celeſte eſt, de quo habetur *Job* 14. *c. Humanum* eſt, de quo ſcribitur ad *Romanos* 7. *c. ibi. video aliam legem repugnantem legi mentis mee.* 32. *q.* 5. *ſi Paulus. Corporale*, aliud eſt univerſale; aliud particulare. De univerſali habetur *F. de captivis*,

captivis, & poſtliminio reverſis, quaſi per totum, & 23. *q.* & 2. Particulare aliud fit ob tutelam corpors ſui & rerum, & de hoc habetur *F. de Juſtic. & jur. l. vim vi. F. de vi, & vi armata. l.* 1. § *vim vi repellere F. ad legem Aquil. l. ſcientiam* § *quod cum aliter. & l.* 1. *C. unde vi. & Extr. de reſtitnc. ſpol. olim.* Aliud fit ad tutelam corporis miſtici, vel ejus partis: propter defectum juriſdictionis, quod Repriſalie nuncupatur, de quo *in Authent. ut non fiant pignora, Extr. de injur. c.* 1. *li.* 6. Aliud fit propter contumaciam reſiſtentis juriſdictioni Judicis, *ut in l. q. reſtituere F. de rei vend.* Aliud propter purgationem quod duellum appellatur, de quo *C. de gladiatoribus l. una.* & *de pugn. in duello.* per totum titulum. Set tamen verum eſt, quod bellum poſſit dividi prima diviſione, per juſtum, & injuſtum. Set in hiis modicum inſiſtendum eſt, quia Doctor ſupradictus *Joh. de Lyniano* in ſuo tractatu de bello ſingula exponit ad longum. § Videatis igitur eum ſi placet qui in ſuo tractatu hunc ordinem ſervat. Primo, & principaliter, tractat de bello ſpirituali celeſti: Secundo de ſpirituali humano. 3 de corporali univerſali. 4 de particulari, quod fit ob tutelam corporis ſui. 5 de particulari quod fit ad defenſionem corporis miſtici quod repriſalie nuncupatur. & 6 de particulari quod ad purgationem fit, quod duellum nominatur. De hiis omnibus predictus Doctor dixit ſufficienter velle ſuum; Cujus dicta corrigere non ſufficio. Set in 6 particula ſue diviſionis aliqua addere de ſua licẽtia non erubeſco: que ſi utilia ſint lectoribus hic inſerere, & que in guerris per me collecta ſunt hic ſcribere non recuſo. Quare eſt ſciendum quod Doctor querit, 1 quid ſit duellum? 2 quot ſunt ſpecies duelli? 3 Quo jure ſit permiſſum? 4 Quo jure ſit inhibitum, 5 pro quibus cauſis ſit licitum duellum. 6 Inter quos ſit licitum? Et 7 qualiter ſit duellandum? Et Doctor ſingula membra hujus diviſionis ſue uſque ad finem ſui tractatus notabiliter proſequitur, videatis eum.

CAP.

CAP. III.

Quid ſit duellum.

IN queſtione quid ſit duellum reſpondit *Joh. de Lyniano*, dicens, *quod duellum eſt pugna corporalis deliberata hinc inde duorum, ad purgationem, gloriam, vel odii aggregationem:* & declarat ſingula in diffinitione predicta contenta. Set pro eo quod dicit quod duellum eſt pugna, quero, que eſt differentia inter duellum & pugnam? & quamvis dictus doctor poſuerit, quod pugna & duellum differunt ſicut genus & ſpecies, dicens quod pugna ponitur ut genus: que pugna fit ad neceſſariam deffenſam ſui, de qua *in l. ut vim. F. de Juſtic. & jur. & l. 1. C. unde vi & in l. vim vi. F. de vi, & vi armata, & c. olim. Extr. de reſtit. ſpol. & in Clementina. ſi furioſus, de homicid.* Nam in pugna illa non eſt deliberatio ex parte aggreſſi generaliter, ſet ex parte aggredientis tantum, vel neutrius, ut probatur in *Clementina illa, ſi furioſus, de homicid.* §. In duello autem eſt utriuſque deliberatio. Dixit doctor, *duorum* quia tunc proprie duellum eſt, & inde duellum vocatur adherendo ethimologie vocabuli, *ut 16. q. 1. ſi cupis. Corporalis*, dixit, ad differentiam pugne *Judiciarie*, que fit eciam inter duos; ut puta actorem & reum, *ut in l. rem non novam C. de judiciis, & l. properandum*, eodem titulo, *ad purgationem, gloriam vel odii aggregationem.* Nam per hoc tangitur finis, & eliciuntur ſpecies duelli, ut dictus Doctor declarat.

CAP. IV.

Quot ſunt ſpecies Duelli.

FIt enim duellum tribus ex cauſis ut ſupra dictum eſt, videlicet, aut propter odii aggregationem; aut propter gloriam in publico conſequendam ex viribus corporis: aut propter purgationem alicujus criminis, vel cauſe

cauſe inter duellantes exorte. Et ſie duelli tres ſunt ſpecies: de quibus ſingillatim inferius dicam. Et primo de prima ſpecie duelli, ut de duello propter odii aggregationem conjurato. Et dico, conjurato, quia requiritur quod partes duellare volentes, in iſta prima ſpecie ſint jurate in preſentia Judicis ad pugnandum uſque ad certum punctum per dictum Judicem eiſdem aſſignandum. Quod quidem juramentum in *Lumbarda* vocatur, Juramentum de Aſto, quod idem eſt quod juramentum de calumpnia in Judicio contencioſo fori civilis, vel eccleſiaſtici. Nam juramentum de calumpnia preſtatur in Judicio contentioſo, tam per actorem, quam per reum, *ut in l. pr. & 2. C. de jur. calumpnie, & Authent. principal. eodem titulo, Extr. e.* titulo, per totum, igitur hic a ſimili, cum eadem ſit ratio, & ſic eadem Juris diſpoſitio F. *ad legem Aquil. l. illud C. ad legem falcid. l. ultima.* De quo quidem juramento de Aſto bene notatur in *Lumbarda, in titulo, qualiter quis ſe defendere debet l. ſi quis alium aſto, & l. ſequenti & l. mentio.* Que quidem lex ſecundum Doctores, quatuor habet intellectus. Primus intellectus eſt in teſtibus contrariis: ut potius fiat duellum quam quod perjurent. Secundus intellectus eſt ut intelligatur in duobus contendentibus ſe poſſidere ut pocius duellent quam pejerent. Tercius quod intelligatur in eo contra quem juratum eſt, quod furtum commiſit, & vult jurare contrarium. Quartus cum duo litigant coram Judice quod unus juravit; & delato Juramento alter vult jurare contrarium. Sed iſtud reprobatur quod ambo videlicet jurent ſic & non ſic. Set adducti ad duellandum compellans debet jurare; quod credit ſe habere juſtam cauſam duellandi. Sic & pars compellata jurare debet quod credit ſe habere juſtam cauſam defendendi.

CAP. V.

Qualiter fiet pugna cum fieri debet propter odii aggregationem.

CUm autem pugna fieri debeat inter aliquos nobiles, propter jura Regnorum; ut ſepius fit in *Francia*, propter titulum Regis *Anglie* in Regno *Francie*, ducatu *Normannie*, ducatu *Aquitanie*, ducatu *Andegavie*, & comitatu *Synomannie*, ac comitatu *Pontivii*. Inter que quidem Regna, *Francie* videlicet, & *Anglie*, a temporibus *Belini* quondam Regis *Britannie*, nunc autem *Anglie*, qui primo Regnum *Francie*, cum predictis ducatibus ſuo imperio ſubjugavit, odio inenarrabili, & invidia, ſuos incolas ſemper nutrierunt, uſque ad tempora *Arthuri*: qui iterum dictum Regnum *Francie* totaliter per ſe & ſuos occupavit; tam *Romanos*, videlicet *Follonem* tribunum, qui ſub *Leone* Imperatore totam *Galliam* gubernabat viriliter devicit *Pariſius* per duellum, modo qui ſequitur. Dato ex utraque parte federe ſacramenti convenerunt ambo ſicut inter eos antea fuerat conjuratum in inſulam que fuerat extra civitatem *Pariſius*, populo expectante quid de eis futurum foret. Ambo erant decenter armati: ſuper equos eciam mire velocitatis inſedentes, nec erat promptum leviter dinoſcere cui Fortuna arrideret in triumpho. ut itaque erectis lanceis, in adverſis partibus ſteterunt, confeſtim, equos calcaribus capientes, ſeſe maximis ictibus concuſſerunt. At *Arthurus Follonem* in pectore lancea percuſſit, & eum ad terram proſtravit. Evaginatoque gladio eum durius ferire feſtinabat. Set *Follo* velocius erectus, pretenſa lancea occurrit, illatoque infra pectus equi *Arthuri* letifero vulnere, utrumque ad terram cadere coegit. § *Britones* ut Regem ſuum *Arthurum* proſtratum viderunt, timentes eum peremptum eſſe, vix potuerunt continere quin federe rupto *in Gallos*, & *Romanos* unanimiter irruerent. Ac unde metam pacis egredi jam meditarentur erigitur *Arthurus*, pretenſoque clipeo imminentem ſibi *Follonem* feſtino curſu petivit. Inſtantes

ſtantes ergo cominus, mutuos ictus fortiter geminant: alter alterius neci innitens. Denique *Follo Arthurum* ſic percuſſit, niſi colliſione caſſidis mucronem ebetaſſet, mortiferum vulnus forſitan intuliſſet. Manante itaque ſanguine cum *Arthurus* loricam & clipeum rubere vidiſſet, cum *caliburno* gladio ſuo *Follonem* in galea ſic percuſſit, quod caput dicti *Follonis* in duas partes diſſecuit. Quod cum per excercitum divulgatum fuiſſet, concurrerunt cives *Pariſienſes*, apertiſque portis civitatem *Arthuro* liberarunt. Hec ſunt verba *Cronice*. Ecce quomodo odium cauſavit duellum inter duos optimos milites. Iſte modus pugnandi cotidie quaſi habetur in uſu in dicto regno *Francie*, ut multociens vidi: ubi partes duellantes dominum meum ſpecialem dominum *Thomam de Monte Acuto Comitem* Sar. & *Pertici*, multociens Judicem ad ſuam litem dirimendam elegerunt, qui uſque ad finem pugnas diverſorum inſpiciens, duellantes concordavit; & eoſdem cum gaudio, & honore muneribus eiſdem largiflue, ymo habundantiſſime datis, ad propria tranſmiſit: Iſtis ultimis temporibus noſtris: regnantibus videl. in Regnis *Francie*, & *Anglie* notabiliſſime memorie Rege *Henrico quinto* honoris militaris patre, & poſt eum filio ſuo *Henrico ſexto*, in Regnis *Francie* & *Anglie* Rege coronato.

CAP. VI.

Que requiruntur antequam duellum perficiatur.

PArtes forte duellare volentes de aliquo regno extraneo propter aliquam certam cauſam: tum propter favorem ſui principis, uni partium, impendendum; tum propter famam alicujus Principis, in cujus preſentia partes forte dimicare aut duellare deſiderant: duellum inter ſe uſque ad ultimum vite exitum perficere conjurant. Quod aliquando evenit propter ſuſpitionē adulterii, ut in *Lumbarda, qualiter quis ſe defendere debet. l. ſi quis uxorem*, ubi forſitā quia unus miles manu tetigit mamillas uxoris alterius militis, per quem tactū ſiniſtra ſuſpicio orta eſt, miles

maritus vendicat alium, ſuper crimine adulterii, commiſſo cum ſua uxore, ad pugnam, ut in *Lumbarda de adulteriis l. ſi quis alii*, ſuper qua re ambo conjurant ad duellum; & inter ſe per media amicorum eligunt aliquem notabilem Principem in ſuum Judicem: coram quo fiet iſtud duellum: aut fiet coram Judice loci vel civitatis. § Adveniente autem die ad duellum perficiendum limitato; ordinari debet quidam locus planus & amplus, in civitate, vel extra: qui circumclauditur cordis & funiculis, meremio fortiter aptato: ubi nullus erit tam auſus, miſſo banno perſonarum, & rerum, ut audeat tumultum vel clamorem facere, per quem altera pars poſſit offendi. Et prefatus Judex erit in loco illo prope introitum honeſte locatos, qui diligenter videbit & conſiderabit ad mentem quis ſuccumbat; & quod nullus alium aggrediatur antequam juraverint ex utraque parte, ſe juſta inſtancia uti, unus videlicet ad aggrediendum, & alter ad defendendum. Et ſi uno die duellum non finiatur, qualiter poſſit ad ſequentem diem differri. Iſta tamen fiunt de conſuetudine, non de jure ſcripto. Quando tamen duellum fiet propter titulum Regni, vel terrarum, aut pro aliqua cauſa honeſta: tunc Index ſupradictus poteſt ad ſuum beneplacitum inceptam & conjuratam litem quandocunque voluerit terminare. § Et ex talibus cauſis honeſtis duellantes debent ſicut volunt optimis & fortiſſimis indui armaturis; tubicinantibus & aliis inſtrumentis muſicis miniſtrallis ludentibus. Haraldiſque, & eorum Proſecutoribus aliiſq; ſuis ad Arma miniſtris, altis vocibus cum magno honore clamantibus; & nobilitatem ſanguinis, parentele, ac aliorum magnificorum geſtorum duellantium largiſſime declarantibus; dictorumque duellantium tunicis Armorum indutis, duellare volentes vel equis, aut ſi voluerint pedibus ad liſtas ſupradictas introducuntur; proclamataque cauſa hujuſmodi duelli in preſentia Judicis antefati per aliquem Haraldum, ad hoc per Judicem deputatum, ſua hinc inde arma omnia invaſiva, quibus partes duellare intendunt, dicto Judici per ſuos conſiliarios & amicos tenentur ſine fraude examinanda preſentare. Quibus quidem armis invaſivis ſic ut prefertur per Judicem examinatis

natis & ad partes duellare volentes remiſſis; ſi in equis cum lanceis incipere ſit inter eos conjuratum. In nomine domini tunc incipiunt, ſeipſos aggredientes, quamdiu placuerit judici ſupradicto. § Idem eciam modus obſervatur ſi ad jactum lancearum, abſque equis, ſolis pedibus ſit conjuratum. Et ſic in aliis punctis duellandi fiet ad beneplacitum Judicis antefati. Et poſtquam Judex eiſdem duellantibus finem indixerit duellandi, non licebit alicui eorundem alterum ſub pena perpetui ſcandali amplius percutere: ſet ambo ceſſabunt effectualiter ſine mora. § Et nota quod iſtud genus duelli eſt introductum jure naturali ſumpto in ſuo ſecundo ſignificato. Nam ſenſualis inclinatio proveniens a principiis naturalibus induxit ad experientiam virum corporalium ſolum & principaliter ad gloriam conſequendam. Sic ergo hoc genus duelli inde proveniens inducitur: cum producens cauſam producat effectum. Et iſtud duellum eſt minus deteſtabile. Nam illud genus duelli quod fit propter exterminationem finaliter occaſione inimicitiarum naturalium precedentium approbare non audeo, pro eo quod contrariatur precepto divino, illi videlicet, *Non occides*, *Deut. 5. ca.* § Set prius duellum non fit neceſſario ad exterminandum, ſet ad vincendum, quod bene contingere poteſt ſine exterminatione, ergo hoc eſt minus deteſtabile: cum actus hominum diſtinguantur propter fines intentos. *F. de furt. l. verum. xv. q. 6. c. 1. 14. q. 1. quiſquis pro alio de ſententia excommunicationis cum voluntate*, & hinc eſt quod dicit philoſophus 4 *Ethicorum*, *qui fornicatur cum muliere ut pecuniam inde detrahat: non mechus eſt, ſet avarus.* Item iſtud genus duelli fit propter experientiam fortitudinis, que fortitudo eſt virtus moralis, ymo eſt virtus cardinalis. Set nec virtutes morales, nec earum excercicia ſunt inhibita jure gentium; ergo iſtud genus duellandi eſt licitum. Et iſta ſufficiunt ad preſens, quantum ad ſecundam partem diviſionis: videlicet, ad gloriam conſequendam.

CAP.

CAP. VII.

Quid fiet, quando proceditur ad duellum propter criminis purgationem.

JAm ad terciam & ultimam partem diviſionis ſupradicte, que tamen prima eſt in diviſione, illam videlicet, *ad purgationem* calamum vertere intendo. Et ſcias quod in viginti caſibus eſt ordinatum per leges *Lumbardorum*, adjunctis duobus caſibus de quibus fit mentio in legibus *Frederici* de pace tenendai, quod pro veritate duellandum eſt; quorum primus eſt in crimine leſe majeſtatis alicui impoſito, ut cum quis aliquem impetit ſuper ullo crimine: dicens forte quod ille ymaginatus eſt mortem Principis, ut liceat ei qui accuſatus eſt ſeipſum ydoneare, & ſi preſens fuerit homo qui crimen mittit, liceat ei per pugnam crimen illud ſuper ſe impoſitum ſi potuerit deicere. Sunt verba textus in *Lumbarda de pulicis criminibus. l. ſi quis qualemcunque.* § Secundus caſus eſt ſi unus vocaverit alium Argam. Ninerum, vel Cuculum: & in illa vocatione perſeveraverit, & dixerit ſe hoc probare poſſe; ſi de facto poſtea hoc per teſtes non probaverit, tunc fiet inter illos pugna, ut in *Lumbarda de conviciis l. prima*, & concordat *gloſſa. Extr. coll. quomodo feudum amittitur.* § *Item ſi fidelis in verbo cucurbitaverit in gloſſa.* § Tercius caſus eſt: ut quando unus dicit quod alius per venenum parentem ſuum occidit, & ad hoc probandum ſe cum alio pugnaturum obtulerit; tunc ſi per evangelia affirmet quod iſto animo cauſam ipſam non dixerit, ſet quod ei certa ſuſpicio ſit, poſtea habeat poteſtatem per pugnam hoc probare: & ſic per pugnam ad vite exitum innocentia declarabitur. Iſta probantur in *Lumbarda, de homicidio liberi hominis l. recolimus enim.* § Quartus cauſus eſt, ut ſi quis infra trengam vel poſt datum pacis oſculum, aliquem hominem interfecerit, & de facto hoc negare voluerit, pugnam per ſeipſum facere tenetur, ut *Lumbarda de homicidiis in eccleſia factis l. qui vero infra treugam.* § Quintus caſus eſt in crimine pariſcidii quando ſc, pariſcidium committitur

mittitur propter cupiditatem bonorum patris: ut patet in *Lumbarda de pariſcidiis l. ultima*, cujus legis talis eſt textus. Quicunque propter cupiditatem rerum patrem aut matrem fratrem aut ſororem vel nepotem per ſe vel per alium interfecerit, hereditas interfecti ad alios ſuos legitimos heredes perveniat; hereditas vero interfectoris in fiſcum redigatur. Ipſe vero ordinante Epiſcopo publice penitentie ſubdatur. Quod ſi ille cui crimen mittitur, negare voluerit, per ſeipſum pugnam faciat, nec ei liceat campionem pro ſe dare. § Sextus caſus, quando imponitur alicui domino quod ſervus ſuus furtum fecerit, & forſitan manifeſtum non fuerit, & Dominus conſtanter negaverit quod ſervus ejus dictum furtum non fecit; tunc ille dominus tenetur per pugnam ſervum ſuum purgare, ut in *Lumbarda de furt. & ſervis fugacibus l. ſi ſervus in fine.* § Septimus caſus eſt, quando aliquis liber homo accuſatur de furto: licet ei in prima vice per ſacramentum ſe ydoneare ſecundum legem ſi poſſit: Et ſi alia vice duo vel tres eundem de furto accuſant, licitum erit ei contra unum ex hiis cum ſcuto & fuſte per pugnam in campo contendere, ut in *Lumbarda de furt. & ſervis fugacibus l. ſi quis liber homo, & eodem titulo l. ſi quis alium de furto.* § Octavus caſus eſt de illis hominibus qui propter eorum culpas ad mortem judicati fuerint, & poſtea per gratiam vita fuerit eis conceſſa: ſi tales juſtitiam ab aliis, aut alii ab eis querere voluerint, equale judicium inter eos terminabitur. Et ſi aliquid, poſtquam eis vita conceſſa eſt, cum juſticia adquirere poterant, in ſua libertate tenebunt. Set in teſtimonio ſuſcipi non debent, inter ſcabinos ad legem judicandam locum non tenebunt; & ſi ſacramentum aliquod eis delaum fuerit, quod jurare debeant, jurare poſſunt. Set ſiquis ipſum ſcramentum falſum, dicere voluerit, per pugnam cum ſcuto & fuſte contendant, *ut in Lumbarda de hiis qui ad mortem ſunt judicati l. prima.* § Nonus caſus eſt ſi *Aldio* compellatus ſive accuſatus fuerit ſuper aliquo crimine, patronus ejus ipſum defendere debet ſi poſſet per ſacramentum, & ſi non poterit tunc per pugnam: nam *aldionem* ſuum defendere tenetur, ut in *Lumbarda de hiis qui aldiones debent defendere l. prima.* § Decimus

cimus caſus eſt ; quando aliquis poſt mortem patris, filium de debito compellaverit quod pater ipſius ei debitor fuiſſet, & filius negaverit ; tunc filius prebebit ſacramentum ſi poterit ſecundum qualitatem pecunie unde pulſatur quod pater ejus alteri debitor non fuiſſet, aut per pugnam ſe defendere tenetur, *ut in Lumbarda qualiter quis ſe defendere debet l. ſi quis poſt mortem.* § Undecimus caſus eſt, quando unus compellat aliud de incendio domorum, vel de furto, vel aliter, jurans quod non aſto animo ipſum compellat, aut per pugnam fatigare querit niſi quod ipſam habet ſuſpicionem, ut *in Lumbarda qualiter quis ſe defendere debet l. ſiquis alium.* § Duodecimus caſus eſt quod ſi quis inventus fuerit cum uxore alterius turpiter converſari : id eſt ſi manus in pectus ejus miſerit, vel ad alium locum, unde aliquid turpe eſſe poteſt, cum conſenſu ipſius mulieris : & crimen approbatum non fuerit niſi tantummodo quiſpiam de ſuſpecto alium de ſua uxore compellaverit, ipſe qui compellat licentiam habebit aut ad ſacramentum aut ad pugnam ſuſpectum querere, ut in *Lumbarda li. pr. Qualiter quis ſe defendere l. ſi quis amodo.* § Terciuſdecimus caſus eſt multum generalis, & ordinatur in *Lumbardia*, ut perjurium evitetur, ut ubi palam apparet quod aut ille qui crimen alteri ingerit, aut ille qui ſe vult defendere periurare ſe debeat, *melius*, dicit textus, *viſum eſt ut in campo cum fuſtibus pariter contendant, quam perjurium perpetretur abſconſe: ut in Lumbarda de Juramentis preſtandis l. mentio.* § Quartuſdecimus caſus eſt quando per aliquem in certa cauſa juratum eſt & alter vult dicere quod primus falſum juravit, tunc lis illa finiri debet inter illos per pugnam, ut *in Lumbarda de Juramentis preſtandis. l. de furto.* § Quintuſdecimus caſus eſt ; ſi contentio emerſerit de prediis ; & utraque pars vel altera cum cartis ſeu inſcriptionibus predium ſibi vendicare voluerit ; ſi ille qui falſam cartam appellaverit, per pugnam declarare poteſt ſi voluerit, ut in *Lumbarda de Juramentis preſtandis l. de prediis.* § Sextuſdecimus caſus eſt ; ut ſi contentio fiat de inveſtitura predii alicujus : per pugnam veritas probari debet, *ut in Lumbarda de Juramentis preſtandis l. de Inveſtitura.* § Septimuſdecimus caſus eſt

ut

ut in depoſito ; ut ſi aliquis per ſe, vel per nuncium rem ſuam penes aliquem depoſuerit, qui poſt illud depoſitum cupiditate ductus negaverit ſi *xx. s.* precium fuerit: veritas per pugnam probari debet, *ut in Lumbarda de Juramentis preſtandis. l. ſi quis per ſeipſum.* § Octavuſdecimus caſus eſt, quando unus alium compellaverit: dicens, quod per vim Cartam de predio ſuo alteri fecit, vel propter timorem mortis predium ſuum alteri conceſſit; tunc lis terminari poteſt per pugnam, *ut in Lumbarda de Juramentis preſtandis l. ſi quis dixerit.* § Nonuſdecimus caſus eſt, quando veritas probabitur inter contrarios teſtes, *ut in Lumbarda de teſtibus l. decernimus.* § Viceſimus caſus eſt; ſi res furto ablata poſtea interciata vel inventa fuerit, licebit illi apud quem res illa inventa eſt ſacramento ſe purgare de furto. & ſi non poterit ſe ſic excuſare, & actor ipſum ſuper dicto furto compellat, tunc cum ſcuto & cruce fiat pugna, *ut in Lumbarda de rebus interciatis l. ſi res.* § Sunt inſuper octo caſus in quibus fit pugna non per partes principales, ſet per campiones: quorum primus caſus eſt, ſi mulier machinata eſt mortem mariti, *ut in Lumbarda de conſilio mortis l. ſi mulier.* § Secundus caſus eſt, quando ille cui crimen mittitur negare voluerit; & tunc per ſe pugnam facere tenetur niſi ipſum excuſaverit decrepita etas, aut juvenilis, aut notabilis infirmitas: propter quod videtur quod ratione tam majoris & decrepite etatis, quam minoris & juvenilis etatis quis per campionem poterit ſe defendere, *ut in Lumbarda de paricidiis l. ultima & de Jura. preſt. l. quacunque.* Et nota quod *Johannes de Lyniano* colligit in iſta lege tres caſus: videlicet, decrepite etatis, juvenilis etatis & infirmatis. § Tercius caſus in quo pugna fiet per campionem eſt, ſi quis alienam puellam, ſive mulierem, fornicariam, aut ſtrigam clamaverit: & probatum eſt quod non aſto animo, neque per furorem hoc dixit, tunc ille pro ipſo vano improperii verbo per cāpionem in duello ſeipſum defendere debet, ut in *Lumbarda de injuriis mulierum l. ſi quis puellam.* § Quartus caſus eſt pugne per cāpionem; ut ſi quis ſuam propriam uxorem incriminatus fuerit aſto, abſque certa cauſa quod adulterata ſit, aut in animam ipſius mariti ſui tra-

&aſſet: tunc licebit illi mulieri per ſacramentum parentum ſe purgare ſi hoc facere poterit: ſin autem per campionem in pugna ſeipſam mundabit, ut in *Lumbarda qualiter quis ſe defendere debet l. ſi quis uxorem.* § Quintus caſus eſt in aldionibus qui de perſonis ſuis aldiones ſunt, ſi eis, vel eorum alicui compellatio facta fuerit, patroni eorum eos in pugna defendere debent, per ſeipſos vel per ſuos campiones; *ut in Lumbarda de hiis qui aldios debent defendere l. prima.* § Sextus caſus eſt quando quis alteri crimen de uxore ſua miſerit, dicens, quod cum ea fornicatus eſſet, aut adulterium commiſiſſet; licebit ei cui crimen mittitur aut ſacramento aut per campionem ſe mundare, ut in *Lumbarda de adulteriis l. ſi quis alteri.* § Septimus caſus eſt ſi ſervus propter appetitum libertatis ſe liberum vocaverit, tunc licebit domino ſuo propter difficultatem inſidioſe approbationis per campionem ſuum litem dirimere. Et ſervus eciam per campionem pugnare poteſt, ſi morbus aut etas eum pugnare prohibuerit, ut *in Lumbarda de Jurament. preſt. l. ſi ſervus.* § Octavus caſus eſt ſi clericus alium compellaverit ordinatum; eſt in legibus *Lumbardorum*, quod ipſi non pugnabunt per ſe ſet per campiones, ut in *Lumbarda de Epiſcopo & ejus eccleſia l. volumus pr.* quamvis de jure canonico ſit clericis omnino prohibitum aut per ſe, aut campiones in duello dimicare, ut *Extr. de clerico pugnante in duello tam ca. pr. quam* 2. ubi de iſta materia eſt ſpecialis caſus *& 2. q. quinta, monomachiam, & de purgatione vulgari por totum.* Et licet omnes iſti caſus pugnandi in duello jure divino, jure nature, jure humano, canonico, & civili, ſint prohibiti, adhuc de facto in omni regno & regione inter Chriſtianos duellum, & modus duellandi, habentur in uſu, ut recitat, & plene arguit iſtam materiam *Hoſtienſis Extr. de torneamentis c. pr. in verbo. condicto & in verbo, oſtentationem.* Et quamvis duellum, ut dixi, per jura prohibeatur fieri, tamen quia habetur in uſu, predictos modos ſupra poſui pro eo quod multociens in duellis generoſorum & nobilium in *Francia* interfui ut predixi.

CAP.

CAP. VIII.

Qualia arma, ſint in hiis caſibus, duellantibus, per conſuetudinem conceſſa.

IN caſibus iſtis quando proceditur ad duellum propter criminis purgationem de conſuetudine Judex habet providere de fuſtibus cornutis cum targiis, vel ſcutis: que fuſtes & ſcuta erunt equalis longitudinis & groſſicie. Et pars compellans habebit primam electionem armorum predictorum, *ut in* Lumbarda *de teſtibus l. ſi quis cum altero & l. proxima precedenti.* Set utrum habere poſſunt gambrias, & galeas, in capitibus, neque lege, neque conſuetudine invenimus. Et ſi prefate fuſtes ſive ſcuta frangantur, non ſunt alia eis aliquo caſu preſtanda. Aut ſi ceciderint fuſtes de manibus pugnantium, niſi duellantes poterint per ſeipſos dictas fuſtes recolligere, nove non dabuntur: Set ſibi imputare debet qui fuſtem ſuam ſic cadere permiſit. Set de jure ſcripto iſta non habemus: quamvis de uſu, & communi conſuetudine iſtud fuerit obſervatum. § De aliis queſtionibus motis per *Iohannem de* Lyniano ſuper iſta materia non multum curo. Videatis eum vel dominum *Barth.* qui gloſavit dictas leges Lumbardorum: quem dictus *Iohannes de* Lyniano de verbo ad verbum eſt ſecutus.

CAP. IX.

De ſalvo conductu habendo.

DIxi ſupra in precedentibus, quod ubi committetur pugna inter nobiles viros ad gloriam, vel odii aggregationem: ſi illi qui pugnaturi ſunt de Regno extraneo, nunquid ſi duo de *Francia* eligant Regem *Anglie* in eorum Judicem: poſſint ipſi venire in Angliam ſecure ſine ſalvo conductu. Conſulo ut ſi venire ſecure deſideraverint quod ſine ſalvo conductu illuc venire non preſumant.

mant. Et quia multociens in ſalvis conductibus eſt magnum periculũ: propono hic inſerere quandam formam ſalvi conductus prout ego ſolebam aliis ad mandatum domini mei ſpecialis providere. Sequitur ergo tenor

§ *Thomas de Monte Acuto Comes Sar. & Pertici, ac dominus de Monte Hermerii, locumtenens generalis in factis guerrarum, Domini noſtri Regis per totum Regnum ſuum Francie, & ducatus Normannie, Aquitanie, & Andigavie, ac comitatus Cenomannie, & Pontivii, Univerſis Comitibus, Baronibus, militibus, ſcutiferis, Capitaneis, gentium, armorum, civitatum, villarum, caſtrorum, Fortaliciorum, portarum, cuſtodibus & pontium, paſſagiorum, ac ſtipendariis, ſive ſoldariis domini noſtri Regis: & noſtris quibuſcunque: ſinguliſque Juſticiariis, ballivis, vicecomitibus, ac aliis Officiariis, & cuſtodibus Juriſdictionum quarumcumque, & eorum Locumtenentibus, ſinguliſque domini noſtri Regis ſubditis cujuſcumque nationis: & benevolis, has literas noſtras patentes viſuris vel audituris, ſalutem in omnium ſalvatore.* § *Notum vobis facimus, quod nos dedimus, & conceſſimus, ac per preſentes damus, & comedimus, Egidio de Vitry militi, licentiam & ſalvum ac ſecurum Conductum, uſque ad finem & terminum trium menſium, videlicet Marcii, Aprilis, & Maii proximo poſt datam preſentium ſequentium duraturum: ad veniendum ad perſonam noſtram a Civitate Turonenſi, uſque ad villam Alenconii in Normannia: & ibidem demorandi durante tempore vel certa parte ſalvi conductus ſui ſupradicti cum decem equis tribus ſcutiferis, uno capellano &, quinque aliis ſervitoribus ſuis ſecum venientibus ad probandam & viriliter defendendam quandam compellationem inter eundem Egidium & Iohannem F. militem Anglicum conjuratam 24. die Aprilis proximo futuro, ut ſperat, in preſentia noſtra, infra liſtas in parco Alenconii terminandam.* § *Quare vos omnes attente rogamus: & fidelitati veſtre, auctoritate qua fungimur, mandamus; quantimus eundem Egidium cum equitaturis ſcutiferis Capellano & aliis ſuis ſervitoribus ac lanceis, gladiis, ceteriſq; armaturis ſuis licet duplicibus pro perſona ſua ad talem actum neceſſariis: ſuiſq; ſcutiferis, ac aliis ſervitoribus armatis vel non armatis cum gladiis, Scutis, daggariis, cultellis lõgis & curtis, cum forpicibus vel ſine forpicibus cum calcaribus vel ſine calcaribus venientibus honeſte re-*

recipiatis, & ſine aliquali exactione me ſtare & equitare ad noſtrã preſentiam, cum omnibus bonis & rebus quas ſecũ cariare diſpoſuit in bowgis vel mãticis aut aliis quibuſcunq; ciſtis, ut jocalia quecunq; aurũ argentũ in cunagio vel in maſſa lapides precioſos & margaritas & quecunq; alia jocalia cujuſcunq; factionis fuerint ſeu valoris que in comitiva ſua habuerit, cum per vos, aut loca diſtrictus vel Iuriſdictionis cum ſuis equitaturis ac aliis bonis premiſſis venerit ipſũ honeſte recipiatis eidemq; & ſuis in hoſpiciis & aliis ſibi & ſuis familis neceſſariis provideatis, ſuis tamen ſumptibus & expenſis. § Nolumus tamen quod dominus Egidius cum ſuis equitaturis ceteriſq; familiaribus ac herneſiis pretaxatis, villas caſtra fortalicia vel diſtrictus veſtros ingrediatur, ſine veſtra benevolentia & voluntate, ſet cum gratiarum actione. Aſſignetiſq; eidem tempus neceſſarium pro mora ſua vobiſcum, ac ipſum cum ſuis equitaturis & aliis herneſiis predictis libere exire & abire permittatis, expenſis per ipſum & ſuos factis, in territoriis veſtris primitus perſolutis. Scientes ulterius, quod ſi contrarium hujuſmodi ſalvi conductus noſtri eidem aut ſuis in aliquo feceritis, nos contra vos & quemlibet veſtrum ſecundum juris exigentiam graviter proceſſuros. In cujus rei teſtimonium, &c.

CAP. X.

Quibus modis preſtatur ſecuritas.

ULterius ſciendum eſt quod ſalvus conductus ſive ſecuritas tribus modis preſtatur. Primo videlicet per promiſſonem. Secundo, per perſone publice adhibitionem. Et tercio per ſcripturam vel ſigni aut tituli appoſitionem. Primo per promiſſionem, ut ſi timeo quod tu inferas michi dampnum in corpore ſi per partes tuas venero, hoc caſu poteris michi preſtare ſecuritatem promittendo quod non facies in dampnum ſive moleſtiam, *ut in Authent. de mandat principum § ſet nunc. coll. 3. c. de hiis qui ad eccleſiam confug. l. preſenti § penultime, & Authent. de monachis § ſi vero intra.* Circa quod quero: Nunquid ille qui dat iſtam ſecuritatem, vel ipſam promittit,

mittit, teneatur dare fidejuſſores? Et videtur quod ſic: quia promittit quod talis erit ſecurus, igitur, &c. *Inſtitut. de replic. § ſi. F. ſoluto matrimonio l. ſi conſtante § quociens.* § Contrarium eciam videtur: quod expreſſum eſt quod promittit, ut ſupra: ergo intelligitur ſine fidejuſſore, *ut in lege Pretor in fine F. de dampno infecto & in l. qui bona fide e. ti.* Item ſi deberet dare fidejuſſores promitteret factum alienum quod fieri non debet. *F. de verborum obligationibus l. ſtipulatio iſta.* Ad hoc dico quod attendi debet qualitas perſone promittentis. § Nam ſi talis qui promittit, fuerit potens, habens amplam Juriſdictionem, vel amplum patrimonium, ad quod ſufficiens recurſus haberi poterit, tunc non eſt neceſſe petere fidejuſſores: ut patet in titulo vel ſtilo cujuſcunque ſalvi conductus, *ut in Authent. de mandatis principum coll. 3. in principio.* Si autem promittens non fuerit potens, ad reſpondendum pro dampnis leſi, tunc fateor neceſſe eſſe petere fidejuſſores, non obſtante illo. § *Sed hiis ibi qui negligenti amico. Inſtitut. quibus modis re contrahitur obligatio.*

CAP. XI.

Quomodo conceditur ſecuritas per perſonam publicam.

DIxi, quod aliquando per publice perſone adhibitionem conceditur ſecuritas. Et iſte modus multum habetur in uſu, & ſpecialiter, quando finitis obſidionibus & villis ſive fortaliciis redditis, partes prius obſeſſe volunt per ſuam compoſitionem tranſire ad alias partes: quibus dabitur forte aliquis notabilis Haraldus, ſeu Proſecutor, qui ſunt perſone publice, ad conducendum dictas gentes per territorium ſive Juriſdictionem Principis certe obedientie ad illas partes deſideratas. § Et iſte Haraldus conductor tunc vocatur Gardiator, *ut C. de erogatione militaris annone l. cum ſepe l. 12.* qui gardiator tenetur ipſas perſonas, per eum ductas, cuſtodire cotidie: & ita intelligo dictam legem *cum ſepe*, cum dicat, *propter cauſas plurimas.* § Nunc quero nunquid quilibet Judex poteſt

poteſt dare talem Gardiatorem? videtur quod non: quia ad ſolum Principem pertinet, non ad alium, *ut in l. cum ſepe & C. de officio Rectoris provincie l. nequis F. de Judiciis l. finali F. de cuſtodie reorũ l.* 1. *&* 2. vel ſaltem in abſentia magni Principis, ad proximum Capitaneũ ſive ad Conſtabulariũ, vel talem qui habet poteſttem ad hoc ſpecialiter ſibi commiſſam. Et generaliter nota; quod omnes illi domini poſſunt concedere ſalvum conductum qui poſſunt indicere bellum juſtum; & tales Gardiatores cum neceſſe fuerit talibus aſſignare.

CAP. XII.

Quo modo preſtatur ſecuritas per ſigni vel tituli appoſitionem.

TErcio preſtatur ſecuritas per ſigni vel tituli appoſitionem. Ut ſi petas quod ponatur in domo tua velum regium, vel ſcutum armis regiis depictum, vel ſignum quodcumque regium; Dico quod hoc eſt tibi concedendum, & ita intelligo *l. cum ſepe* preallegatam. Et licet illa lex ſequatur *in militibus.* Idem dico in aliis quibuſcumque. Volo tamen quod ſi preſtabitur aliqua talis ſalva gardia vel ſecuritas, quod fiat cum optimo moderamine, preſentibus partibus, vel ſaltem ad minus cauſa publice cognita, *ut F. de adoptionibus l. nam ita C. de Fabricenſibus l. ſiquis Fabricenſium li.* 11. *per Barth. & in Authent. de mandatis Principum § titulos & argumento li.* 3. *C. de bonis vacantibus li.* 10. *in textu & glo.* Et ſecuritas ſive ſalva gardia conceditur per principatum tenentem, ut eſt dictum in precedentibus Cujus quidem ſalve gardie ſive ſecuritatis ſequitur forma. § *Thomas de Monte Acuto, Comes Sar. & Pertici, ac dominus de Monte Hermerii, Capitaneus generalis guerrarum domini noſtri Regis, &c. univerſis & ſingulis Ducibus, Comitibus, militibus, ſcutiferis, ſagittariis, Cuſtodibus civitatum, villarum, caſtrorum, fortaliciorum, pontium, portarum, paſſagiorum, Juriſdictionum, & diſtrictus quorumcumque, ac ipſorum locum tenentibus, ſeu eorum*

rum familiaribus, amicis domini noſtri Regis, & ſubditis univerſis has literas noſtras viſuris vel audituris ſalutem in auctore ſalutis. Notum vobis facimus per preſentes, quod nos dedimus & conceſſimus, damuſq; & concedimus, per preſentes, bonum & ſalvum conductum, ac ſalvam gardiam ſive ſecuritatem appatiſationis vel al. Iohanni de S. & W. de B. procuratoribus habitancium in villa Sancti Lupi, juxta Aurelianos ſinguliſq; parochianis ipſius parochie, ac eorum uxoribus, filiis, filiabus, ac eorum ſervitoribus, quibuſcumque, ab iſto 15. die Aprilis uſq; ad 15. diem incluſive menſis Maii proximo futurum poſt datam preſentium duraturam, ad ſalvò & ſecure habitandum, commorandum, laborandum, in agricultura ſive in vineis, prout eis videbitur neceſſarium & conveniens pro tempore ſupradicto, ſive aliis operibus manualibus quibuſcumq; pacifice & quiete. Ac ad veniendum per excercitum noſtrum & redeundum & alia loca juriſdictionis & obedientie domini noſtri Regis & noſtre. Recepimuſq; eos omnes & ſingulos uxores, filios, & filias, ac eorum ſervitores, equos, equas, boves, vaccas, vitulos, oves, agnos, porcos, porcellos, capones, gallos, gallinas, & earum pullos, ac omnia bona mobilia & immobilia, habitantium predictorum, in ſalvam & ſecuram gardiam & protectionem domini noſtri Regis, & noſtram, pro tempore ſupraſcripto. Mandantes & expreſſe injungentes vobis Iuſticiariis, & Officiariis domini noſtri Regis, omneſq; alios prenominatos ſpecialiter requirimus & rogamus, quatinus procuratores parochianorum predictorum, ac ipſos parochianos, cum eorum uxoribus, filiis, & filiabus, ac ſervitoribus quibuſcunq; cum domibus, grangiis, equis, Iumentis, bobus, vaccis, vitulis, ovibus, agnis, porcis, porcellis, ac aliis bonis ſuis mobilibus ſive immobilibus ſupranominatis, in dicta parochia, habitare libere & quiete, vel pacifice, & ſecure, permittatis ac ibidem laborare, & laboribus ſuis quibuſcunq; ſuperintendere; Et ad excercitum noſtrum cum victualibus, vel ſine venire, & redire, & ibidem ſi neceſſe fuerit morari, & moram trahere, ac per loca noſtra tranſire, venire, & redire, dum tamen armati non exiſtunt. Proviſo tamen quod dicti procuratores & parochiam ſupradicti prefatam civitatem Aurelianenſem non intrent, nec aliquam aliam villam muratam aut fortalicium quodcunq; ſine alia noſtra licentia ſpeciali, ; Nec ibidem inveniantur ſive capi-

capiantur ſub periculo incumbente; In cujus rei teſtimonium, &c.

CAP. XIII.

Quid fiet ſi frangatur ſecuritas.

NUnc quero qua pena punietur qui frangit talem ſecuritatem. Quidam tenent quod punietur talis pro qualitate delicti, *ut F. de officio preſidis l. congruit.* Alii tamen volunt quod puniri debet pena leſe majeſtatis, quia videtur contra Principem commiſiſſe, *ut F. ad legem Jul. majeſtat. l.* 1. *& de re militari l. finali.* quam opinionem ego tenui tunc. Tercii ulterius dixerunt; quod tradi deberet illi cui fregit ſecuritatem, ut ipſe eum puniat pro libito voluntatis, ut probatur *F. de legibus l. fi.* Set neutra iſtarum opinionum jam placet. Dico enim eum non teneri pena leſe majeſtatis: quia non fregit directe pacem Principis nec rei publice, ſet inter duos, ergo illa opinio non habet locum. Nec illa, quod tradatur leſo, ſicut in legatis. Et ratio eſt, quia tales ſunt hoſtes populi *Romani*, vel quia exlegati truduntur *Extr. ſi fragant ſecuritatem que eſt debita.* Ideo ſecus dico in iſtis ne vigor judiciarius ultimo accipiatur per partē. *C. de judiciis l. nemo exter. & l. nullus.* § Set dicendum eſt credo quod talis pena ſit in arbitrio Judicis ſuppremi illam ſecuritatem concedentis, in tantum, quod ſi aliquis erat deportatus pro crimine, adnunc decapitetur, vel alia pena corporali augmentetur. Et eodem modo ſi eſſet pecuniaria pena: pro eodem modo augmentetur, *ut in li. feudorum de clerico violator. pacis § ſi quis hoc & § ſi quis alium & § ſi quis aliquid C. deferiis l. finali F. de penis l. aut dampna § 1. F. de hiis qui ſunt ſui vel alieni juris l. 2. § ſi conſtitutionem.* Et ſic dico quod illa pena eſt in arbitrio Judicis ſupremi, qui talem ſecuritatem conceſſit. § Set ex quo tunc quod dominus ſuppremus concedere poteſt talem ſecuritatem, nunquid ille poſſit dare ſecuritatem perpetuis temporibus duraturam? Credo ſi ille dominus con-

cedat ſecuritatem ad certum tempus, quod illo tempore durabit ſecuritas. Et ſi conceſſerit pro perpetuo, duret, ſic ſecuritas poteſt eſſe perpetua: ut in rebus tuendis *F. de dampno infecto l. finita in principio et l. Pretor ait*, & ſic perpetuo poteſt dari ſecuritas. *F. de hiis qui ſunt ſui vel alieni jur. l. 2. in principio.* Et nota quod iſta ſecuritas multum aſſimilatur treuge, licet tamen non in omnibus. Nam treuga diffinitive, eſt ſecuritas preſtita perſonis, & rebus ad tempus, diſcordia nondum finita. De iſta diffinitione eſt *Hoſtienſis Extr. eodem titulo, in antiquis.* Item treugarum alia conventionalis, alia canonica. Conventionalis vero, ex conventione recipit formam, ſicut contractus ex conventione legem accipit & formam. *F. depoſiti l.* 1. § *ſi conveniat*, & hoc eſt quod faciunt inter ſe diſcordes quod ſervari debet pendente diſcordia, ut in precedentibus dictum eſt; quia fides eſt ſervanda eciam hoſti 23. *q.* 1. *noli* in textu; Set hoc intelligo, ſi hoſtis tuus tibi fidem pari modo ſervaverit, alioquin ſecus, *Extr. de jurejur. pervenit &* 28. *q.* 1. *ſi infidelis.* Iſta treuga ſcilicet conventionalis concordat ut dixi cum ſecuritate predicta. § Eſt eciam treuga canonica, de qua loquitur textus *Extr. de treuga et pace in antiquis, per totum*, ubi dicitur, quod ſunt quedam perſone que ſemper debent ſervare treugam ſicut presbiteri, monachi converſi, peregrini; mercatores, ruſtici, euntes & redeuntes, & in agricultura exiſtentes. Similiter & animalia que arant & que ſemina portant ad agrum ſimiliter Romepete, & oratoria viſitantes 23. *q.* 3. *ſi quis Romepetas.* Set iſtud non fuerat obſervatum temporibus meis in *Francia.* Haberent autem de jure canonico hoc privilegium ruſtici, qui diu ſteterunt in agricultura, ſicut & milites dum militant. *c. de reſtitutione militum l. ultima.* Similiter clerici monachi & Converſi, donec in eccleſiis canonice & regulariter vivunt *C. de Epiſ. et Cle. l. generaliter.* Sic & animalia que ad cultum agri pertinent *C. que res pignori obligata poſſunt l. pignore.* § Set forte Capetaneus principalis ſicut erat dominus meus *Comes Sar.* concedit talem ſecuritatem alicui in forma quam premiſi: Alius Anglicus de ſua obedientia frangit ſecuritatem predictam, nunquid punietur? Certe ſic,

arbitrio

arbitrio ipſius domini ſupremi, ut premiſi. Et ſi talis ſecuritas fuerit Conceſſa *Saraceno*, vel *Judeo*: quia ſpoliantes eos in tali caſu rapinam committunt: ut ſufficienter declarat *Raymundus li. 2. titulo de raptoribus* § 18. Set ibi ipſe excipit milites Templarios, quos dicit Juriſdictioni alicujus Principis temporalis in hoc caſu non ſubjacere, cum ſint Religioſe & eccleſiaſtice perſone: quarum ordo eſt ſpecialiter deputatus ad *Judeorum* & *Saracenorum* deſtructionem, ut ibi § Sed pone, Dominus Rex *Anglie* vel capitaneus ſuus principalis in *Normannia* concedit alicui mercatori de comitatu *Bleſenſi* vel *Andegavenſi* ſecuritatem ad cariandū & per mare vel per terram ducendū C. dolia vini. Capitaneus ville *Sancti Machuti* in Britannia capit predictum Mercatorem cum vinis ſuis in mari frangendo ſecuritatem, & ſalvam gardiam Domini Regis, ſive principalis capitanei ſupradicti, non obſtante pace perpetua jurata, inita & firmata inter prefatum Regem *Anglie*, & Ducem *Britannie*: In quo caſu queritur, quis faciet iſtorum vinorum reſtitutionem? vel Rex *Anglie*, quia conceſſit predictam ſalvam gardiam: vel Dux *Britannie*, ratione pacis antefate, ſicut prefertur, inite, jurate, & firmate, Tu breviter dic, quod dominus Rex *Anglie* tenetur prefato Mercatori concedere martam ſive repriſalias poſt debitas requiſitiones factas Duci *Britannie* pro reſtitutione vinorum predictorum, ut declarat dominus *Barth. in tractatu ſuo de repriſaliis in principio 2. queſtionis.* Dum tamen Mercator ſupra dictus Ducem *Britannie* prius pro reſtitutione ſuorum vinorum debite requiſierit, *ut in Authent. de mandatis Principum* § *ſic t. coll.* 3. Nam antequam juſtitia ſit denegata per inferiorem, non pertinet ad cognitionem ſuperioris, *ut in l. a divo Pio F. de re judicata per Barth. & ibi plene per eum Extr. de foro competenti c. Romana* § *contrahentes.* Et poteſtas ejus qui concedit repriſalias ſuccedit in locum deficientis ſuperioris. Set de jure antequam adeatur ſuperior debet requiri Judex ad quem ſpectat prima cauſa, & ipſo negligente debet requiri proximus ſuperior, qui primo precipiat ut juſtitiam faciat: qui ſi non fecerit, adeundus eſt Princeps ſupremus, *ut in Authent. de mandatis principum* § *ſic eſt quoque.* Ex quibus vi-

detur quod antequam quis adeat Judicem terre, ſua pro petenda marta, ſive repriſaliis petendis, debet adire prius Judicem ipſius terre ubi ſecuritati derogatur propter gravamen ſibi illatum per ſubditos Judicis vel domini antefati: & ipſo negligente, vel juſticiam facere recuſante, tunc revenire debet gravatus ad concedentem, videlicet ad Regem vel Principem ſupremum. § Set tunc quero quo jure adeatur quis ut Repriſalias concedat? Reſpondeo ſiquidem per ſtatum terrarum vel Conſtitutiones dominorum, aliquibus eſt conceſſa iſta poteſtas: tunc ipſe adhibitur conditione ex iſto ſtatuto vel conſtitutione, ut *in l. prima F. de condic. ex lege & ibi plene per Barth.* Si vero queramus de jure communi, tunc advertendum eſt, quod de iſtis repriſaliis concedendis contra non ſubditos, nulla juris civilis conſtitutione cavetur. Set rationes & Jura que hoc inducunt, magis de jure divino, & jure gentium, quo bella licita permittuntur, ſiunt, quam de jure civili, ut predixi. Nec de jure divino, vel Gentium oritur in talibus actio, nec tales formule agendi. Set omnia expediebantur manu regia, *ut in l. 2. in principio F. de origine juris.* Unde credo quod eciam hodie cum repriſalie poſtulantur, de jure communi non debet intentari actio vel Judicis alicujus officium implorari: ſet magis requiri debet regia manus ſeu poteſtas prius inſtituta de jure divino ſeu gentium.

CAP. XIV.

Quod ordine conceduntur repriſalie.

ULterius tunc queritur quo ordine conceduntur repriſalie ab eo qui non recognoſcit ſuperiorem. Reſpondeo ut dixi iſto caſu non debet intentari actio, vel Judicis officium implorari: ſet magis debet regia manus vel poteſtas requiri prius inſtituta jure divino vel gentium. Et iſto jure omnia erant in poteſtate regia, & ſic nullus ordo vel ſolempnitas requirebatur: quia illud erat quod Regi placebat, *ut in dicta l. 2. in principio F. de origi-*

ne

ne juris: unde in propoſito dico, quod nulla ſolempnitas civilis requiritur, nec libellus nec ordo, vel ſcriptura. Unde credo quod iſte qui habet repriſalias conceſſas a domino, vel populo ſuperiorem non habente, non tenetur de illo ordine vel proceſſu docere: ſet ſufficit ſolum conceſſionem oſtendere. Nam omnia licite preſumuntur acta, cum omnia in poteſtate concedentis eſſent. Et hoc verum credo in territorio concedentis. Set periculum eſt in hoc. Primo, quia gens contra quam repriſalie conceduntur poterit eodem jure uti contra concedentem, *per titulum F. quod quiſque juris in alium, &c. per proceſſum.* Tutius tamen eſſe puto quod aliqualis ſervetur ordo, qui eciam in ſcriptis redigatur in aliqualem formam libelli. In quo libello contineatur qualiter facte fuerunt requiſitiones, & denegata Juſticia, propter quod intereſt partis in tanta quantitate, quare gravatus petit gravantes ſibi cõdemnari in quantitate predicta, eidemque concedi licentia capiendi & detinendi homines & perſonas dicte terre, & res ipſorum, uſque ad ſatisfactionem dicte quantitatis, tunc ſi pars gravans compareat & data fuerit ſententia pro actore, dicte repriſalie haberent vim executionis rei judicate: & illud poſſet fieri quod fit de rebus que in cauſa rei judicate capiuntur. Qui ordo eſt manifeſtus, ut in caſu: Initis & confirmatis treugis, aut perpetuis, vel ad tẽpus, inter dominũ Regẽ *Anglie*, & Ducẽ *Britannie*, *Ticius* forte mercator *Londoniarũ*, diverſa mercimonia valoris ducentarũ librarum in *Britanniam*, ad villam *Sancti Machuti*, venire faciens: abſq; ſuo demerito ibidẽ capitur & incarceratur, mercimoniaq; ſua interim diſtrahuntur. Qui quidem *Ticius* ſub noctis ſilentio, fractis vinculis per feneſtram exiens, in *Angliam* eſt reverſus, qui ſuorum amicorum precibus cognita injuria ſibi facta, literas requiſitorias a domino Rege *Anglie*, *Henrico* optinuit Duci *Britannie* directas, totius rei geſte ſeriem continentes. Quibus quidem literis per certum nuncium dicto Duci liberatis, ipſoque ad reſtitutionem prefatorum mercimoniorum diligenter requiſito, ſine reſponſo gaudioſo antefatus nuncius in Angliam eſt reverſus. Demum a domino Rege repreſalie conceduntur & Admirallo Anglie datur in mandatis, qui poteſtatem habere

bere dinoſcitur in toto mari Anglicano ut dictas repreſalias executioni demandet.

§ *Henricus dei gratia Rex Anglie & Francie, dominus Hibernie, Dux Aquitannie, Andigavie, & Comes Cenomannie; dilecto & fideli conſanguineo noſtro Iohanni Duci Exon. &c. Admirallo Anglie, ſalutem. Fidelitati veſtre notum facimus per preſentes, quod Ticius mercator & Civis Londoniarum ad noſtre celſitudinis preſentiam veniens, nobis humiliter intimando monſtravit, quomodo ipſe diverſa mercimonia valoris ducentarum librarum in Britanniam adduci fecerat, ad villam Sancti Machuti, ubi, ut aſſerit, I. de B. & R. de S. eundem & mercimonia ſua hoſtiliter invadentes, ipſum Ticium cum ſuis mercibus ceperunt & priſonarium per quatuor menſes tenuerunt, qui gratioſe poſtea ereptus ab inimicorum manibus effugiit, in regnum noſtrum Anglie rediens, noſtram celſitudinem eſt aggreſſus. Nos igitur ſupplicationibus ejus benignius inclinati, cum eidem Ticio fideli noſtro, ſic, ut prefertur, dampna paſſo, deeſſe nolumus; dedimus licentiam eidem & plenariam poteſtatem ut ubiq; per mare & terram de bonis Britonum quorumcumq; capiat ſeu capi faciat (ipſorum Britonum bonis dumtaxat exceptis quibus ſecuritatis noſtre literas duximus concedendas;) quouſq; eidem Ticio in valore ducentarum librarum, & illatorum dampnorum ſuperius expreſſorum plenius ſatisfiat, Conſiderantes requiſitiones ſuas multiplices Duci Britannie ante factas: & per eundem Juſtitiam denegatam. Quare fidelitati veſtre precipiendo mandamus, quatinus ſuper capiendis predictorum Britonum bonis nullus dictum Ticium mercatorem noſtrum impediat vel moleſtet, ymo ob reverentiam noſtri culminis aſſiſtat: eidem ſuper premiſſis auxilio, conſilio, & favore, dum tamen ad eos quibus ſecuritatis noſtre litere per noſtram excellentiam ſunt conceſſe ſuas manus aliquatinus non extendat; Mandantes inſuper Officiariis veſtris univerſis maris Anglicani [illegible]dium habentibus quatinus prefato Ticio mercatori noſtro diligenter intendant, & eidem faveant in premiſſis.*

§ Quibus quidem literis regiis Admirallo, vel ejus Commiſſario preſentatis, & ab eodem receptis prefatus Admirallus, ſeu Commiſſarius ſuus ſcribere tenetur officiariis ſuis, ſicut decet, ac aliis cuſtodibus maris, portuum, & paſſagiorum quorumcumque infra fines & limites maris

maris Anglicam intimans eiſdem domini Regis voluntatem ſub hac forma. § *Johannes Holand Dux Exon. &c. Admirallus maris Anglicani Dilectis nobis in Chriſto univerſis & ſingulis ballivis portuum, cuſtodibus maris, & paſſagiorum quorumcumq; per circuitum Regni Anglie, ſalutem. Noveritis nos mandatum domini noſtri domini Henrici Dei gratia Regis Anglie & Francie, &c. cum ea, que decuit, reverentia recepiſſe, ſub eo qui ſequitur tenore verborum, Henricus de gratia, &c.* ut ſupra. *Cujus quidem auctoritate, & noſtra; vobis univerſis, & ſingulis, ac fidelibus dicti Domini noſtri Regis quibuſcũque, precipiendo mandamus, quatinus preſcripto Ticio mercatori & civi Londoniarum favorabiliter aſſiſtatis auxilio, conſilio, & favore, pro eo quod nichil prodeſſet ſententias aliquas ferri, vel mandata, niſi executio debita ſequeretur. Quare fidelitati veſtre precipimus quatinus naves mercimonia ac ſingula aliqua quecumque bona per vos vel partes veſtras Britonum quorumcumque venientes, ſeu venientia, (illorum Britonum bonis dumtaxat exceptis quibus ſecuritatis domini noſtri litere antea ſunt conceſſe,) capiatis, & capi faciatis indilate, nec ab hujuſmodi navium ac aliorum bonorum quorumcumque captione ceſſantes, quouſque aliud habueritis a nobis in mandatis. Proviſo tamen quod ſingulas naves ac bona dictorum Britonum quecumque per vos capta ad portus notabiles ducatis, ſeu duci faciatis, ubi prefatus Ticius mercator & civis Londoniarum, veram noticiam habere poterit bonorum omnium ſic captorum: eidemque dictas naves ac bona alia quecumque adjudicetis de tempore in tempus uſque ad plenam perſolutionem ducentarum librarum, & aliorum dampnorum eidem Ticio illatorum inter vos accopas & antaccopas deliberatis & receptis fideliter facientes, ulteriuſque certificantes nos de termino in terminum quid feceritis in premiſſis; In cujus rei teſtimonium, &c.* § Iſta predicta patent per dominum *Bartholum in ſuo tractatu de repriſaliis in* 8. *queſtione ſua principali & aliis queſtionibus pre[illegible] tibus.* Et dico quod illa clauſula finalis in Commiſſione precedenti; videlicet, *ulteriuſque certificantes, &c.* additur ne fiant illicite exactiones, ut in *l. illicitas F. de officio Preſidenc.* Et ne injuriarum inde naſcatur occaſio, *ut in l. meminerint C. unde vi & Inſtitut. de act. in principio, & de*

pace

pace Juramento firmanda coll. 10. Qualiter autem res sic capte vendantur? Dico quod necesse est ut judex videlicet Admirallus per suam potestatem alicui committat, ut ipse vendat & satisfaciat dampnum passo, ad valorem sui dampni, una cum expensis per eum factis pro eodem, *ut in l.* 2. *in fine C. de jur. dominii impetrand.* Requiritur ergo in omnibus predictis auctoritas Judicis quod semper intellige verum, nisi aliud in Commissione prima exprimatur. Dico insuper quod in computatione ejus quod quis recepit, debit fieri detractio expensarum factarum, *ut in l. prima C. computatione C. de jur. deliber. F. ad legem falc. l. in quantitate.* De ista materia repriſalium non plus hic intendo scribere; quia Doctores latissime istam materiam declaraverunt suis locis, ut dominus *Barth. in tractatu suo de repriſaliis. Item Archidiaconus post Speculatorem & Jacobus de Bello visu Ioh. de Andr. in c. non debet aliquis de regul. juris li. 6. mercurialibus.* Item dominus *Baldus* declarat hanc materiam in *Authent. Et omnino C. ne uxor pro marito*, videatis igitur ea que hic deficiunt per prefatos dominos in locis suis preallegatis.

Explicit Liber Secundus.

NIC.

NIC. UPTONI

De Militari Officio *Lib.* III.

De coloribus in armis depictis, & eorum nobilitate, ac differentia.

UT dicit *Iſidorus, ethimologiarum li.* 18. Color dictus eſt, eo quod calore ignis, vel claritate ſolis eſt perfectus, vel color a colendo dicitur eo quod colantur colores, ut ſume ſubtilitatis, & intime puritatis. Colores autem aut naſcuntur, aut fiunt, ut ait *Plinius lib.* 35. Fiunt autem colores per pictores, & tinctores. Et dicuntur tinctores pannorum, & lanarum, ac aliarum rerum ob nitoris gratiam coloratores, ut dicit *Iſidorus li.* 19. Pictores vero ſunt ymaginum rerum & ſimilitudinum artificio picture expreſſores. Eſt autem pictura dicta quaſi fictura, unde & ſunt quedam picture, que corpora veritatis ſtudio & arte coloris excedunt. Picturam autem primo Egiptii invenerunt: umbram hominis certis lineis circumducentes, deinde ſimplicibus coloribus, & poſt diverſis. Sicque paulatim ars ipſa ſe diſtinxit, & invenit lumen & differentias colorum ac umbras. Unde & nunc pictores prius quaſdam lineas & umbras future ymaginis ducunt, deinde coloribus complent, invente artis ordinem adhuc ſequentes. Ut dicit *Iſidorus*

li. 18. *c. de picturis*, unde cum olim in bellis armati, ſive uno genere armorum ſive alio, ipſorum facies dictis Armis velabantur, & ſic in veritate quales ipſi erant difficile fuit aliquem ab alio cognoſcere; quapropter ipſi armati, per artem pictorum, certas differentias ymaginum, alii animaliũ, alii ayium, alii herbarum, & florum, alii diverſorum inſigniorum ſuis tunicis & cooperturis ad cognitionem ipſorum aſſumpſerunt. De quibus latius dicam in ſequentibus.

Quid eſt color.

EST autem *color*, ut dicit Philoſophus *in libro metheorum*, *extremitas perſpicui in corpore determinato rei corporalis viſibilis.* Vel ſecundum alios, *Color eſt proprietas proprie viſu perceptibilis.* vel ut dicit *Ariſtoteles in* 2. *de anima. Color eſt motivus vel immutativus viſus ſecundum actum lucidi.* Nam lux eſt actus & perfectio, lucidi ſeu perſpicui. Naturam autem coloris in corpore mixto, ex alicujus elementi dominio eſſentialiter exiſtentis, producit lux ad actum immutationis viſus. Quamvis enim color naturaliter & eſſentialiter ſit in mixto; non tamen habet potentiam manifeſtandi ſe niſi per lucem ſuper ipſius ſuperficiem actualiter radiantem, unde color ad ſui manifeſtationem ſemper, indiget luce, ſet non econtra: quia lux ad ſui manifeſtationem non indiget colore, ſicut color indiget luce actualiter exiſtente, ſet non e contrario, ut per lucem, mediante colore, qualitas viſus organo imprimatur. Et ideo poſuerunt quidam, quod ratio viſibilis radicaliter & formaliter eſt in luce: quia ipſa ſublata, rei colorate qualitas viſui non apparet. Habet autem color actualem eſſentiam in tenebris, ut dicit Commentator *in* 2. *li. de anima. De immutatione viſus & coloris.* Non enim creat lux colorem, cum in ſua actualitate, ex dominio elementi ſit in mixto. Set lux extrinceca diffuſa ſuper colorem & ſuper medium, diſponit ipſum medium, dando ei formam per quam poſſit recipere ſpeciem coloris. Et ideo per lucem mutatio diſpoſitionis ut in medio per quod defertur coloris differentia ad orga-

organum viſus, ubi fit judicium de colore. Et ideo in tenebris remanent colores in eſſentia actualitate. Propter quod dicit *auctor perſpective li. pr. ca. ultimo*, quod lux non exigitur ad viſionem colorum, niſi in altera duarum cauſarum: quia ſine luce non extenduntur forme colorum in aere: Aut quia ſi tunc extenduntur, non operantur in viſum niſi per lucem; unde ad exiſtentiam coloris lux non exigitur ſet tantum ad ejus manifeſtationem. Et quamvis color non manifeſtetur in tenebris, propter hoc non erit ſuperfiuus aut otioſus: cum ſemper perficiat ſuam naturam & ſubjectum. Et quod non videtur in tenebris, non eſt ex defectu coloris, ſet pocius ex defectu a parte recipientis, eo quod non habet diſpoſitionem quam oportet ipſum habere. § Verumptamen ſi auctores dicant, colorem non eſſe in actu ſine luce: Intelligendum eſt, ut credo, de actu manifeſtandi quoad viſum, non de actu exiſtendi. Ornat itaque lux extrinceca colores & decorat, ac ipſos prius exiſtentes in eſſe ſpecifico viſui manifeſtat: non tamen primitus eos cauſat. Et hoc intelligo de luce infuſa extrincecus ſuper res. Nam virtus lucis celeſtis ad interiora rerum viſibiliter penetrans, cooperantibus quatuor elementorum qualitatibus, colores procreat atque cauſat. Et ſic generatos & exiſtentes in eſſe ſpecifico ſuperveniens lux viſibilis clarificat, nobilitat, & oculis manifeſtat.

De generatione Colorum.

MAteria igitur perſpicui, aut erit ſicca per dominium, vel humida per dominium, vel mediocriter ſicca vel humida. Si vero dominetur ſiccitas in materia, tunc ſi eſt actio calidi per dominium generabitur albedo: quia calidum rarefacit & diſgregat, partes materie ſubtiltiat, atque generat claritatem. Et ſecundum hoc, dicit *Philoſophus libro de animalibus c.* 19. quod generatur albedo ex paucitate humoris in materia ſicca, per dominium calidi agentis & ſubtiliantis; ſicut patet in calce, & oſſibus combuſtis, & ſimilibus. Si vero agat in materia dominans frigiditas, tunc generatur nigredo:

quoniam conſtringit partes materie ſicce & congregat, ac opilat, ſubſtantiam rei condenſat ac obſcurat. Obſcuritas enim eſt privatio non ſolum lucis, verumeciam & coloris. Quemadmodum claritas eſt differentia coloris, ſicut lucis: quoniam eſt conditio viſibilis ſimpliciter. Si vero ſit humida materia, tunc a calido dominante generatur nigredo: quia calidum adurit partes humidas, & conſumit humidum, quod exalat in fumum nigrum: ut patet in lignis viridibus, de quorũ extremitatibus exit humor niger quando exuruntur: quoniam uſtibila ſunt que habent in poris humorem debilem, qui non poteſt reſiſtere calori ignis. Nec tamen ſtatim ſuffocatur, ſet pocius alit ignem: Unde patet, quod humidum eſt potiſſimum in quod agit ignis, & illud humidum eſt nigredinis per coloris actionem quando calor agens exalare facit ſubtile et humidum aquoſum, & evaporat aerium, & remanet quod eſt terreum atque groſſum: propter quod oportet neceſſario ut generetur nigredo. Si ergo in materia humida vincat dominans frigiditas, tunc albedo generatur, ut apparet in nive, pruina, & in canicie, ac in hujuſmodi fleumaticis: quamvis enim frigus aggreget humidum non tamen ſicut ſiccum. Humidum eciam cum ſit perſpicuum magis eſt aptum natum nobilis eſſe coloris. Sic ergo albedo generatur ex aere vaporoſo, id eſt declinante ad humiditatem aqueam, & hoc per frigidi actionem. Set flamma aliquando apparet alba, quando materia aeris eſt ſubtilis in qua radiat vapor ignis. Et talis albedo non eſt propria ſet pocius tranſumptiva. § Habemus ergo quomodo generantur duo colores principales, videlicet album & nigrum: de quorum nobilitate in ſequentibus clarius dicetur. Sunt tamen aliqui qui ponunt lucem eſſe de ſubſtantia coloris. Et illi dicunt quod color eſt lux incorporata perſpicuo. Habet enim perſpicuum iſtas differentias: aut enim perſpicuum eſt purum, ſeperatum a terreſtreitate, aut eſt inpurum, cum terreſtreitatis admixtione. Lux autem conſideratur quadrifarie: aut lux eſt clara, aut obſcura, vel eſt pauca, aut eſt multa. Cave tamen, quia non dico lucem eſſe magnã per ſubjectũ magnum diffuſam: ſet ficut de luce virtuali dicitur, quod in puncto colligitur lux,

lux, ut quando opponitur ſpeculum concavum ſoli, & lux cadens ſuper totam ſuperficiem ſpeculi in centrum ſpere ſpeculi reflectitur, cujus lucis collectio ſpeculum inflammat & cito combuſtibile generat: unde cum aliquid inflammabile opponitur, ſubito accenditur & ignitur. Si igitur fuerit lux clara & multa in puro perſpicuo, albedo generatur. Nam albedo eſt color, ex luce multa & clara, in puro perſpicuo, generatus. Si vero fuerit lux parva & obſcura in perſpicuo nigredo neceſſario generatur. Et iſta decarant dicti *Ariſtotiles*, & *Averois*: qui ponunt nigredinem privationem eſſe claritatis, & albedinem habitum ſive formam. Et ſecundum hunc intellectum patet quod quinque ſunt colores ab albedine uſque nigredinem paulatim accedentes deſcendendo quaſi. § Similiter alii quinque colores erunt proximi nigredini, a nigredine verſus albedinem procedentes aſcendendo quaſi, donec fiat occurſus alicujus quinque colorum, quibus ab albedine ad nigredinem deſcenditur. Et ſic ſecundum iſtam conſiderationem 12 ſunt colores in toto. Duo videlicet principales ſecundum ſe, videlicet albus color, & niger: & decem colores collaterales, quinque viz. huc per extenſionem ab albo ad nigrum deſcendentes, & quinque illuc a nigredine per remiſſionem, ad albedinem aſcendentes: in medio in unum idem forte concurrentes. Et iſti colores eciam vocantur a quibuſdam principales, non per ſe ſet per accidens. Alii tamen vocant illos decem colores medios. In quorum autem mediorum colorum poſitione ſunt gradus quaſi infiniti, ſecundum intentionem & remiſſionem majorem vel minorem, prout rei veritas oſtendit. Recollige igitur breviter ex predictis: quod color eſt proprietas ſive qualitas derelicta in ſuperficie corporis perſpicui, ex natura mixtionis elementarium qualitatum concurrentium in mixto, que mediante luce viſui actualiter preſentatur. Nam ſine luce media, color organum viſus actualiter non immutat, quamvis tamen color per ſe ſit viſibilis; Non eſt autem ex defectu ſui, ſet pocius ex defectu & impotentia organi: quod color ſine actuali lucis preſentia non videtur.

De colore albo.

PAtet ergo quod albedo eſt color, ex luce clara & multa, in puro perſpicuo generatus: unde quanto materia perſpicui eſt lux clarior, tanto albedo erit intenſior. Eſt igitur cauſa materialis albedinis, perſpicuum purum in omni terreſtri feculentia inpermixtum, nunc ſiccum nunc humidum. Cauſa vero effectiva, eſt, vel calidum vel frigidum. Nam materia ſi fuerit calida per dominium generabitur tunc albedo, propter rarefactionem & ſubtiliationem partium materie & clarificationem, vi & fortitudine caloris, ut patet in oſſe combuſto & in calce. Si vero fuerit materia ſubſtantialiter humida, & in illa dominans frigiditas, generatū erit album ut patet in nive. Generatur autem albedo ex ajere vaporoſo declinante ad humiditatem aqueam, ut dicit philoſophus *li.* 19. *de animalibus*: & hoc per frigidi actionem. Nam frigus albificat humidam materiam, & denigrat ſiccam. Color vero humidam denigrat & ſiccam dealbat. In nullo autem colore melius fundantur colores medii quam in albo; & quanto album eſt intenſius quod ſubſternitur, tanto adheret fortius color qui ſuperinducitur & linitur, ſive rubedo fuerit, ſive quiſcumque alius color. § Ad albedinem vero pertinent, ut ſupra dixi candor, albor, & lux, & ab ea deſcendunt quinque colores medii, ut ſupradixi: videlicet, flavus color ſive glaucus, pallidus ſive azorius, Color rubius, Color purpureus, ſive puniceus, & color viridis. Iſti enim quique colores medii deſcendunt ab albedine, tendentes in nigredinem. De quibus omnibus, deo dante, dicetur in ſequentibus, antequam aliquid dixero de colore nigro: qui quidem color niger eſt ſecundus color principalis. De quo eciam aſcendunt quinque alii colores medii accedentes ad colorem album, videlicet color griſens, qui parum participat de abedine: color plumbeus: Item color cinericius: color terreus: color lividus. Iſti autem quinque colores medii aſcendunt a colore nigro, accedentes ad colorem album, ut predixi. De quibus & eorum nobilitate dicam in ſequentibus. Sic ergo habemus

bemus jam 12. colores, ad tunicas Armorum ſive Inſigniorum partinentes: ſicut tunica Inſigniorum *Aaron*, in veteri Teſtamento facta fuit de hiis 12. coloribus, *ut Exod.* 28. *c.* quibus quidem coloribus coaptantur 12. lapides precioſi: *ut in eodem c.* De quibus tamen coloribus, quam lapidibus precioſis, latius dicetur in ſequentibus. Item qualia Arma aut inſignia portabant 12. tribus filiorum *Iſrael*, tradunt Hebrei hec fuiſſe. In *Ruben*, mandragora. In *Simion*, haſta. In *Levi*, archa teſtamenti. In *Juda*, Leo. In *Iſachar*, aſinus. In *Zabulon*, navis. In *Neptalim*, cervus. In *Gad*, leena. In *Joſeph*, taurus. In *Benjamin*, lupus. In *Dan*, ſerpens. *Aſher* ante edes habebat pelvem, & deſuper obumbrantem olivam. De iſtis ſcribitur *Numer. ca.* 2. ſuper verbo, *ſigna atque vexilla.* § Set ſi queratur adhuc de colore albo: quare ille color dicitur inter omnes colores dignior? Reſpondeo, quod color albus inter omnes colores dicitur nobilior & dignior, propter multas cauſas. Primo propter prioritatem color albus eſt nobilior, pro eo quod omnis privatio preſupponit habitum, Nigredo eſt privatio albedinis, ut predixi, ergo albedo fuit prior, & ſic per conſequens dignior & color nobilior. Item color albus poteſt a loco diſtantiori & remotiori facilius conſpici quam aliquis alius color: ergo color nobilior & dignior. Item ſi petatur contrarius color alicujus coloris, non poſſumus faciliter illum colorem dare niſi inter album & nigrum. Et color albus eſt, ut predixi, prior inter illos duos colores principales: igitur color albus eſt dignior & nobilior. § Item color albus eſt nobilior pro eo, quod in nullo alio colore melius fiunt colores medii quam in albo: & quanto album eſt intenſius quod ſupponitur, ut predixi, tanto adheret fortius color qui ſuperinducitur. Iſta patent per philoſophum in libro *de ſenſu & ſenſato capitulis preallegatis*: & partim per Dominum *Barth. in tractatu ſuo de Armis pingendis*: & per *Plinium*, *Iſodorum*, & *Bartholomeum de Platea.* locis ubi ipſi tractant de coloribus. Item per colorem album deſignatur lux; & contrarium lucis ſunt tenebre que nigredinem ſignant. Set illud quod deſignatur per tenebras, non eſt ita nobile vel dignum,

dignum, ſicut eſt illud quod deſignatur per lucem, igitur &c. De iſto eſt *Accurſius in prohemio F. in ſecunda parte*, que incipit *Itaque proeul dubio*, ubi dicit, *quod oppoſita juxta ſe poſita magis apparent.* Huic autem colori appropriatur quidam lapis precioſus, qui eſt berillus: cujus decem ſunt ſpecies, ut refert *Yſidorus.* Set ille berillus optimus eſt, qui colorem habet aqueum ad modum criſtalli, cujus virtus eſt contra pericula hoſtium ac contra lites: redditque portantem invictum, & confert ingenium bonum. Plures virtutes ipſius habebitis in lapidario *Marbodii*, capitulo de Berillo.

De generacione colorum mediorum.

SUnt autem inter albedinem, & nigredinem, multi gradus intermedii, ſecundum intentionem dominii, tam qualitatum activarum quam paſſivarum ſecundum eſſe debilius & fortius multipliciter, & ſecundum multos gradus, quoniam quanto plus dominatur ſiccitas, tanto cum majori difficultate ſubtiliatur & rarificatur ac elucidatur: & ſic difficilius fit perſpicuum, & per conſequens albedo, eo quod ſiccum ac ſolidum eſt denſum in quantum hujuſmodi & obſcurum. § Similiter ſi ſiccitas fuerit major, & frigiditas intentior, tanto magis generatur nigredo, ex partium compactione & extenſione obſcuritatis, ac privatione claritatis, & ſuperfluitate terminationis perſpicui. Idem eſt de humido, quanto enim majus fuerit dominiũ humidi proportionalis combuſtioni dummodo ſit dominium calidi, tanto major erit fumus ac caligo & denigratio. Quanto vero dominium humidi fit majus, dummodo ſit dominium frigidi proportionaliter creſcens, erit ſimiliter intenſio albedinis. Si vero fuerit dominium humidi magnum & parum de dominio calidi remittetur nigredo: ſimiliter ſi ſit dominium frigidi magnum, & dominium albi parvum, remittetur albedo. Si vero fuerit dominium humidi aliquantulum parvum, dominium autem calidi magnum, nigredo magna poteſt generari. Quandoque tamen calidum generat albedinem in humido: ut patet in albedine ovi cocti, verumptamen albumen

albumen ovi coctum est album, quia non tangitur ab igne propter testam: quod si immediate tangeret, proculdubio quod album est nigrum foret.

De Colore aureo, sive glauco.

Aristoteles testatur, quod tantum sunt quinque medii colores: quorum numerus & sufficientia potest accipi ex combinatione albi & nigri, ad eorum generationem: eo quod nigrum & album concurrunt ad compositionem equaliter coloris medii, & tunc erit color equedistans inter extremos, ut color pallidus sive azorius, vel rubedo. Inter album vero & rubium non possunt esse nisi duo, unus magis appropinquans ad albedinem, & alius ad rubedinem. Inter rubium vero & nigrum erunt duo: unus magis conveniens cum rubio, & alius magis conveniens cum nigro. Ita plures non possunt esse intermedii secundum eum: quoniam inter album & rubium non potest esse aliquid equedistans simpliciter; quare equidistantia simpliciter habet respectum ad extremos. Set talis color si poneretur haberet tres quartas albedinis, & unam nigredinis, § Eodem modo non erit equedistans color simpliciter inter nigrum & rubium, quare oportet quod haberet tres quartas nigredinis, & unam albedinis: & sic esset tantum equidistantia secundum quid, et secundum apparentiam, et non simpliciter secundum veritatem. Tu tamen dic, quod COLOR AUREUS sive GLAUCUS, habet tres quartas albedinis, ut supradictum est, & unam partem nigredinis: quare maxime appropinquat ad albedinem, et ideo Doctores ponunt ipsum, primum colorem, inter omnes colores medios descendentes ab albo et tendentes versus nigrum. Et generatur secundum *Avicennam* in materia temperata, non simpliciter, set respectu vilioris coloris, videlicet viridis. Nam viridis color in plantis in autumpno mutatur in flavum, glaucum, sive aureum in yeme. Quando enim in foliis est multa materia humida major quam materia glauci et grossa, paulatim per actionem ca-

lidi consumitur, nec tamen omnino destruitur a calore elevante materiam licet frigus dominetur. Frigus vero dominans in materia mediocri generat medium colorem necessario. Et quia potest melius transmutare humiditatem quam siccitatem, ideo generat colorem medium habentem de albo majus cujusmodi est glaucus sive aureus, ut dicit *philosophus* in libro *de plantis* in fine. § Cavendum est tamen de exemplo domini. *Barth.* posito in tractatu suo *de Armis pingendis in* § *constat*; ubi dicit, *Constat autē nichil luce nobilius ut C. de summa trinitate, & fide catholica epi. inter claras & C. ne filius pro parte Authent. habita, ibi totum mundum illuminat*: & propter hujusmodi nobilitatem nulli licet uti vestibus aureis nisi soli Principi, nisi de ejus licencia, *ut C. de vestibus olobriis l. prima & 2.* quia ipse *Bartholus* assimulavit colorem aureum luci: quod nullo modo potest esse verum, ut predixi in colore albo. Nam albedo est color ex luce multa et clara in puro perspicuo generatus. Si vero lux fuerit pauca et obscura, nigredo necessario generatur, non color aureus: ut dicit *Philosopus* et commentator *Averois*, qui ponunt nigredinem esse privationem lucis, et albedinem habitum sive formam. § Sic ergo *Bartholus* male assimilavit, quia omnis lux aut est clara et sic alba; vel obscura et sic nigra: aut et multa et magna & sic alba, aut est pauca et sic nigra. De istis est *Philosophus 2. de anima & de sensu & sensato c.* 8. Item fit generatio colorum mediorum secundum suas differentias proportionum, et sic suam capiunt nobilitatem, ut patet per *Barthol. de proprietatibus rerum li. de consonanciis c.* 8. Item fit generatio colorum mediorum secundum colorum principalium proportionem: et quanto sunt bene proportionati, tanto sunt delectabiliores: et quanto plus participant de albedine, tanto sunt nobiliores, ut predixi. § Item de colore aureo fieri debent Arma Imperatoria, quibus uti tenetur Imperator *Romanus* imperpetuum, quiscumque fuerit electus. *Portabit namque Romanus Imperator unam aquilam nigram, fissam & explanatam, in campo aureo.* Set forsitan queris, quare Imperator habebit campum aureum, et non album, vel alium colorem, cum color albus sit color principalis: et

cum

cum ſibi ſerviri debeat de principalioribus pro eo quod de eo dicitur *F. ad legem Rodiam de jactu l. deprecatio ; & F. de quadrienniali preſcriptione l. bone. A Zenone, ſicut deus in celis, ita imperator in terris.* § Dico quod aurum eſt metallum mitiſſimum ac nobiliſſimum, & quia non decet Imperatorem in factis ſuis eſſe ferocem ſet mitem, ideo aſſumpſit ſibi colorem aureum pro quodam attemperamento. Et tunc quare portat ipſe aquilam nigram fiſſam & explanatam ? Dic, quia Imperator non eſſet in ſuis factis, ſaltim judicialibus, magis declinans ad unam partem quam ad aliam, ſet indifferens ad utramque partem. Et ut ipſe idem *Imperator Juſtinianus* teſtatur, (*Inſtituta, in principio prohemii,*) tenetur reſpicere non ſolum ad leges condendas & obſervandas, ſet eciam ad arma pro tuitione Romani Imperii : cum ibi dicatur, *Imperatoriam mageſtatem non ſolum armis decoratam, ſet legibus oportet eſſe munitam.* Et ille niger color in aquila ſignat ferocitatem, pro eo quod Imperator non eſſet nimis mitis aut vecors, ut inferius dicam. Et quare portat aquilam, & non leonem, vel aliquod aliud animal dicam infra in capitulo de aquila, vide ibi. Hujus enim coloris aurii eſt quidam lapis vocatus *Topaſius*, qui quanto eſt rarior, tanto eſt pretioſior ; & habet colorem ex auro & etherea claritate, lucens maxime quando tangitur radio ſolis. Omnium aliarum gemmarum ſuperat claritatem, quam ſi polis, obſcuras : ſi proprie nature relinquis clarior eſt. Dicitur enim quod ſentit motum Lune, & ideo contra lunaticam valet paſſionem. Iſta patent per *Marbodium in Lapidario, per & Diaſcoridem* & alios doctores. Item *Yſidorus* dicit, quod iſte lapis ab inimico poteſtatem nocendi aufert, portantemque audacem reddit.

De colore pallido, ſive azorio.

INter colores medios ab albo ad nigredinem deſcendentes, ſecundus eſt color PALLIDUS ſive azorius, & proximus in deſcenſu, ut predixi. Eſt ergo color pallidus ſive azorius, color medius ab albedine incipiens, & in

modicam nigredinem degenerans. Generatur eciam accidentaliter, ut ex timore, ſolicitudine nimia, & labore: & quandoque ex cauſis aliis, quibus calor ad interiora reducitur, que propter ſanguinis depauperationem ſuperficiem cutis reddunt pallidam, ut eſt videre in nimis dormientibus, & ſompniculoſis, ac hominibus amoroſis, in quibus ſpiritus cordis incipiunt evaporare, propter quorum nutrimentum & reſtaurationem, natura calorem ab exterioribus ad interiora revocat, & ſic ſuperficiem cutis, per ſubtractionem calidi ſanguinis, reddit azoriam, ſive pallidam. § Appellatur vero color iſte color celeſtis, propter dominium aeritatis in ſuperficie perſpicui materie pure & tranſparentis, ut patet in ſaphiris, qui quidem ſaphiri habent veriſſime iſtum colorem azorium ſive pallidum. Natura etenim ſaphiri eſt quod tollit invidiam, expellit timorem, audacem facit & victorem, firmat in bonis animum, portantem autem mitem reddit & humilem ac benignum, que omnia tamen puto eſſe dicta diſpoſitive pocius quam effective. § Saphirus venenum extinguit unde & dicit Diaſcorides, ſi araneam infra pixidem poſueris, & verum ſaphirum ſupra pixidis orificium aliquantulum diu retinueris, aranea ejus virtute victa quaſi ſubito morietur. Item omnes quaſi Doctores in hoc concordant quod ſaphirus eſt gemma armatrix caſtitatis, & ideo ne ejus effectus per inmunditiam portantis aliquo modo impediatur, oportet utille qui eam portat caſte vivat juxta dictum *Marbodii, de virtutibus lapidum in capitulo de Saphiro.* Set qui portat eum caſtiſſimus eſſe jubetur. Iſte enim color multum convenit Epiſcopis & ceteris viris eccleſiaſticis qui caſtitate pollere tenentur. Iſte eciam color aſſimilatur ferro polito: & hoc quia ferro debet Imperator Romanus coronari, & priuſquam cum alio metallo, ut notant Doctores in *ca. venerabilem Extr. de electione, & per Hoſtienſem in ca. ſuper quibuſdam de verborum ſignificationibus*, & concordat dominus Speculator titulo ſuo de reſcriptis, § *finali verſiculo.* Item quod eſt autenticum: Nam per ferrum deſignatur fortitudo, qua quidem fortitudine alios precellere debet Imperator. Rebelles inſuper & infideles repellere tenetur & expugnare. Iſte inſuper

ſuper color fuit olim a Deo miſſus per Angelum *Karolo magno Francorum* Regi tanquam pro ſubjecto ac campo ſuorum armorum, ut patet in *Cronicis*. Detulit quidem Angelus *ſcutum cum campo azorio, & tribus floribus gladioli, coloris aurei*: ſignificans quod dictus *Karolus*, & omnes de ſequela ſua, Reges *Francie*, ſemper erunt in vindicta & ore gladii. § Iſta materia eſt impertinens quare dimitto eam. Videatis, tamen *Cronicam Froſſardi* ſi velitis, qui hanc materiam tractat pleniſſime. Notatur eciam de hac materia argumentative ſaltem *lxiij. d. Aldrianus & xxiij. q. viij. ortatu.* Item habemus quomodo iſte color fuit a deo alib tempore miſſus ut patet *in Speculo hiſtoriali, ſub rubrica de mirabili nece Juliani apoſtate li. xv. ca. xliij.* quomodo a morte reſuſcitatus fuit Beatus *Mercurius* cui omnia Arma neceſſaria, una cum *ſcuto azorio & cruce florida cum iiij. roſis aureis* per Angelum fuerunt delata: ut idem ipſe *Mercurius* dei fortitudine & potentia prefatum *Julianum* Apoſtatam debellaret quem alta voce clamantem, *viciſti Galilee, viciſti*, antefatus *Mercurius* penitus interfecit.

De Colore rubeo.

EST & alius color medius, tertius in numero, deſcendens ab albedine ad nigredinem accedens, qui RUBIUS vocatur, & eſt color medius ab extremis albedinis & nigredinis quaſi equediſtans: qui in ſuperficie corporis perſpicui reſultat per incorporationem clari luminis ignei atque puri. Neque enim eſt albus color ex frigidis humoribus, neque rubius ex calidis, ſet ex utriſque, medius inter utrumque: ad cujus generationem concurrunt multe perſpicuitates clare, luminoſe, & ignee, & albedinis atque nigredinis concors mediocritas; tamen propter igneam lucem partes mixtas perſpicuas dilatantem ac ſubtiliantem, majorem habet conformitatem tam cum albo, quam cum nigro. Et ideo intenſe rubium, ad modum lucidi, diſgregat viſum, nec aggregat ſicut nigrum: propter quod pannorum venditores pannos rubios ſuſpendunt

dunt ante lucem, ut videntes alios pannos coloratos, propter nigredinem & rubedinem ſpiritum viſibilem diſgregantem, minus valent colorum diſcernere veritatem. De iſto notatur per commentatorem, *in li. de ſenſu & ſenſato*, ut ſupradictum eſt. Et ille color attribuitur principi, & ſpecialiter Duci excercitus, quia ſignat ferocitatem: ut tales Duces in correctionibus & contra inimicos eſſent feroces, ideo illis hic color attribuitur, ut plenius dicam in ſequentibus. § Iſte namque color rubius multum aſſimilatur colori Carbunculi: qui quidem carbunculus eſt lapis precioſiſſimus, ſic dictus quia ut carbo eſt ignitus; cujus fulgor nec nocte vincitur. Lucet enim in tenebris, adeo ut flammas ad oculos videntium vibret Preſtantiores, & nobiliores ſunt illi carbunculi qui fulgent & emittunt radios ſicut ignis, ut dicit *Yſidorus li. xvi. ca. xiij.* cujus eciam virtus eſt quod carbunculus projectus in ignem velut inter mortuos carbones extinguitur, ſet aqua perfuſus exardeſcit. Ad ſpeciem autem carbunculi & hujus coloris rubei reducitur alius lapis qui dicitur Balagius qui rubius eſt & perlucidus & hodie majoris nobilitatis & precii eſt quam carbunculus tum propter ſuam magnitudinem, tum propter ſuam bonitatem & virtutem. Et Diaſcorides dicit quod eſt ſpecies carbunculi, ſet in vena ſaphiri invenitur diffundens quandam nebulam igneam ad modum faville, que circa ejus ſuperficiem apparet, quod ſenſibiliter patet ſi diligentius contempletur. Et quod iſte color ſignificet ferocitatem vel terrorem argumentative probatur, *Inſtit. de obligat. que ex delicto naſcuntur* § *interdum*, ubi de eo qui panno rubio fugavit armentum. Ex quo eciam colore Arma fiunt regis *Anglie* qui portat *tres leones peditantes de auro in campo rubio.* Et Gallice ſic. *Ill port de gewles trois leonnes paſſantz d'or.* Et iſta ſunt antiqua Arma Regis *Anglie.* Set circa mortem *Iſabelle*, olim Regine *Anglie*, que fuit filia & heres Regis *Francie* mater *Edwardi terčii* nuper Regis *Anglie*, Dictus *Edwardus*, ut verus heres regni *Francie*, portavit predicta Arma ſua cum Armis regni *Francie* quarteriata. Et hec eſt una fortis ratio quare Rex *Anglie* portat arma regni *Francie.* § Alia autem ratio eſt, nam jura volunt quod captus in juſto bello

fiat

ſiat ſervus capientis, eſt textus *Inſtituta de jure naturali gentium & civili in* § *Jus autem gentium*, ubi dicitur, Bella etenim ortaſunt, & captivitates ſecute, inde & ſervitutes, que ſunt juri naturali contrarie, ſet verum eſt quod xix. die Sept. Anno Domini M. CCC. xlvij. Dominus *Edwardus* Princeps & primogenitus prefati *Edwardi tercii* Regis *Anglie*, in bello de *Poyters*, Regem *Francorum Johannem* cepit, & poſtea ipſum captivum in *Angliam*, cum magno triumpho & honore perduxit. Bene ergo licebat prefato *Edwardo* & heredibus ſuis, Arma ſui captivi deferre poſtea & portare. De iſta materia dicam latius infra in c. de Leone.

De Colore punicio.

PUNICEUS color, eſt color circumdans colorem rubium ſicut purpureus, plus habens de rubedine quam albedine, plus tamen declinat ad albedinem quam ad nigredinem. Eſt igitur color iſte quartus in ordine deſcendens a colore albo, declinans verſus nigredinem. Inveniuntur autem in mari quedam conchilia vocata murices, & ſunt piſces parvi, qui in extremitatibus preſciſi quaſdam emittunt guttas ſanguineas, ex quibus diligenter collectis efficitur color iſte puniceus ſive purpureus. De quo quidem colore tinguntur veſtes imperiales, *ut C. de veſtibus olobriis l.* 2. *&* 3. *li.* 11. Et modus colligendi dictorum muricum patet per proceſſum tituli *C. de murilegulis li. xi. & C. de officio Comitis ſacrarum largitionum l.* 1. § Iſte color puniceus ſive purpureus in corpore humano multociens generatur, ut cum aliquis plurimo utatur vino, & precipue forti, ab hujuſmodi vino multa & calida reſoluta fumoſitas ſui levitate veniens ad ſuperficiem cutis, purpuream illam facit, qũia iſte proprius color ſanguinis. Ex ſpiritibus color fit puniceus ſive purpureus, ut quandoque in iraſcentibus & hoc cum valde dilatetur cor, multus ſpiritus concipitur, & calidus pro cordis dilatatione, qui ſubito, & in multa quantitate, corde conſtricto, veniens ad exteriora, calefacit cutem, & purpuream eam reddit.

Quan-

Quandoque tamen ex ſui abſentia & humorum color eſt pallidus: ut in timentibus, & amoroſis cordis conſtrictione, ſanguine & ſpiritu interiora petentibus cutis remanet pallida, ut plane dicit *Ovidius de Arte amandi li. iij.* ubi dicit,

Palleat omnis amans, hic eſt color aptus amanti.

ut ſupradixi in colorio azore. § De iſtis eſt *Barth. de Platea in tractatu ſuo de coloribus* circa medium. Huic inſuper colori puniceo ſive purpureo habemus lapidem precioſum correſpondentem videlicet Amatiſtum; Et ut dicit Yſidorus, Amatiſtus inter purpureas gemmas principatum tenet, qui purpureus eſt permixto parvo violaceo colore & quaſi roſe nitore leviter quaſdam flammulas purpureas undique fundens, contrarius ebrietati. Et ſic virtus ejus maxima eſt contra ebrietatem: & facit portantem vigilem. Item malas repellit cogitationes: ac bonum confert intellectum. Si ergo videris aliquem a te petentem Arma, & noveris ipſum aliqua tali conditione notatum: cogita corditer de iſto colore & ejus proprietate. Dicitur inſuper lapis iſte venatoribus auxiliari, & illos ad venandum fortunatos facit.

De Colore viridi.

ULtimus inter colores medios, ab albedine deſcendentes ad nigredinem tendentes, eſt color VIRIDIS, qui quidem color generatur actione calidi in materia mediocri, vergente tamen ad dominium humidi, ut patet in foliis & fructibus ac herbis, & ideo generabitur color multum habens de nigredine, ab albedine deſcendens, non tamen pertingens totaliter ad nigredinem. Et iſte color viridis in plantis & fructibus mutatur in colorem aureum in autumpno: quia in foliis, plantis, & herbis eſt multa materia humida & groſſa, que per actionem calidi paulatim conſumitur, nec omnino deſtruitur a calore in materia elevante, licet frigus ibi dominetur; Et ideo

que-

quedam arbores vireſcunt in vere & in eſtate, In autumpno & hyeme palleſcunt; quia adveniente caliditate vernali provocatur humor ad exteriora qui tactus calore fit viridis, ſet adveniente frigore repercutitur humor, & habundat ſiccitas, & ſic color melior quam prius, unde color aurius. § Color inſuper viridis maxime delectat viſum propter concurſum partium ignearum & terreſtrium. Nam luciditas ignea que in viridi eſt temperata viſum delectat. Obſcuritas eciam terrea ſive nigredo cum non ſit in extremo, mediocriter ſpiritum viſibilem aggregat, & confortat. Et ideo nullus color eſt ita delectabilis viſui ſicut viror: ut patet in ſmaragdo lapide qui oculos ſculpentium gemmas ſubtiles maxime reparat, & confortat, ut dicit *Yſidorus c. de lapidibus precioſis*. De quo quidem lapide ſmaragdo plura dicam in ſequentibus. § Item nigredo temperat nigredinis diſgregativam claritatem: Et claritas incorporata nigredini, ipſam reducit ad mediocritatem. Ex dominio igitur partium terreſtrium & ignearum viridis color generatur. Set quamvis folia, fructus, & gramina vireſcant, flores tamen virides raro vel nunquam inveniuntur. Quod autem accidit propter ſubtilitatem materie florum, in qua ſi predominantes partes fuerint aquee & aerie, color erit albus: ſi vero fuerint aquee, cum igneis, & illi prevaluerint, erit color aureus vel pallidus, ſi autem prehabundaverint partes ignee cum aeriis, color erit purpureus ſive roſeus. Et ſi fuerint partes prevalentes aquee cum terreſtribus, erit color griſeus vel talis plus participans de nigro quam de albo, ſi autem eque prevaluerint partes ignee cum terreſtribus, poſſet quidem fieri color viridis, ut predixi. Set talem commixtionem ſubtilitas materie florum non admittit. Et ideo flores generaliter non vireſcunt. Eſt igitur color viridis inter nigredinem & rubedinem medius, viſum delectans, & ad ſui viriditatem aſpectum oculorum atractivus ac reparativus: unde cervi & alia animalia ſilveſtria, loca virentia diligunt & frequentant, non tantum propter paſtum, verumeciã propter viſum. Et ideo venatores viridibus veſtimentis ſe induunt quia propter aſpectũ vironis quem beſtie naturaliter diligunt minus venatorũ inſidias

pertimeſcunt, ut dicunt naturales, & ſpecialiter *Yſidorus & Barth. de proprietatibus rerum in li. xix. c. de colore viridi.* Cui inſuper colori, ut ſupradictum eſt, correſpondet ſmaragdus lapis precioſus, coloris maxime virentis, ſecundum *Yſidorum*, & *Marbodium. Nullis autẽ gemmis ſive herbis major ineſt viriditas, quã ſmaragdo. Nam herbas virentes & frondes ſuperat, inficiens circa ſe ſua viriditate aierem repercuſſum.* Hec *Yſidorus.* Nec ejus viror in ſole aliquo modo obumbratur. Sculpentium oculis nulla gratioſior refectio eſt. Nam ipſe *Ceſar* gladiatorum pugnas ſmaragdo aſpicere conſuevit, ut dicit *Yſidorus li. xvi. c. de viridibus gemmis.* Hic autem lapis auget opes, & in cauſis dat perſuaſoria verba: morbum curat caducum, viſum conſervat & confortat, laſcivos motus compeſcit, & memoriam bonam reddit, & ſortilegos bene juvat, ut dicit *Marbodius in lapidario ca. de ſmaragdo,*

Commodus ille lapis ſcrutantibus abdita fertur.
Cum preſcire volunt ac divinare per undam.

& ſic valet ydromanticis.

Sequitur jam de altero oppoſitorum, viz. *De colore nigro.*

SUperius viſum eſt de colore albo tanquam de principali colore, & conſequenter de quinque coloribus mediis ab illo colore albo deſcendentibus, uſque ad nigredinem tendentibus. Jam ſequitur videre de colore nigro tanquam de ſecundo colore principali; & conſequenter de quinque ſuis mediis coloribus ab ipſa nigredine aſcendentibus, & ad albedinem tendentibus, tanquam plus participantibus de nigredine quam de albedine. Et ſic de colore nigro tanquam de matre aliorum quinque colorum primo eſt dicendum. § Eſt autem color niger privatio albi in perſpicuo, ſicut amarum eſt privatio dulcedinis in humido, unde videtur quod albedo eſt prima origo colorum, ſicut dulcedo eſt principium ſaporum ut dicit philoſophus *de ſenſu & ſenſato ca. xix.* Generatur

autem

autem nigredo ex luce pauca & obſcura in perſpicuo obſcuro & impuro, & ideo nigredo eſt ſpiritus viſibilis aggregativa & ejuſdem repercuſſiva, propter quod ledit viſum quando nimis eſt intenſa, ut patet in diu incarceratis, qui de carceribus exeuntes parum vident. Fundatur autem nigredo quandoque in ſubſtantia humida & calida, quia caliditas dominans ſubſtantiam denigrat humidam, ut eſt videre in linguis humidis & aduſtis, quandoque vero in ſubſtantia ſicca, & frigida: quia frigiditas dominans ſubſtantiam denigrat ſiccam & homidam facit albam, ut dicit *Avicenna*; unde nigredo quandoque cauſatur a frigiditate, & tunc eſt ſignum mortificationis: quandoque autem a caliditate, & tunc eſt ſignum aduſtionis. § Item calor predominans ſuper terreſtreitatem, ipſam diſſolvit decoquit & digerit, & quantum neceſſe eſt, in ſubſtantiam fructus accipit & convertit. Quod vero reliquum eſt conſumit vel a ſe repellens ad extremas partes, ducit & tranſmittit. Et talis rejecta fumoſitas, cum ſit terreſtris, ſuperficiem inficit & nigredinis veſtigium in fructus ſuperficie generat & relinquit, ſicut dicitur ſuper librum vegetabilium in commento. § Si vero materia ſit humida tunc a calido dominante generatur nigredo: quia calidum adurit partes humidas, & conſumit humidum, quod exalat in fumum nigrum, ut patet in lignis viridibus, de quorum extremis exit humor niger quando exuruntur. Unde dicit philoſophus *in li. Meth.* uſtibilia ſunt que habent in poris humorem debilem, qui non poteſt reſiſtere calori ignis: Nec tamen ſuffocatur ſtatim, ſet pocius alit ignem, ut patet, quod humidum eſt potiſſimum in quod agit ignis, & illud humidum eſt nigredinis per caloris actionem, quando calor agens exalare facit ſubtile & humidum aquoſum, & evaporat aierium, & remanet quod eſt terreum atque groſſum: propter quod oportet neceſſario ut nigredo generetur. Huic eciam colori nigro reſpondet ille nobilis lapis qui gagates appellatur, qui quidem lapis licet rudis fuerit & niger, tamen eſt multum precioſus. § Niger autem gagates planus, levis, & facile combuſtibilis, igni appoſitus fere ſicut thus incenditur. Incenſus autem odore ſuo ſerpentes fugat, demoniacos prodit

dit & demonibus contrarius esse putatur. Virginitatem eciam prodit quia aqua ejus bibita, si bibens est virgo, non urinabit, si non est virgo statim urinam emittet, eciam contra vobuntatem, ut dicit *Diascorides*. Et sic virginitas aliquando per lapidem experitur. § Item dicitur valere multum contra phantasmata, & nocturnas demonum vexationes: parientes mulieres adjuvat: tempestates avertit: & fulmina sistit. *Ysidorus* dicit quod iste lapis in aqua accenditur, & in oleo extinguitur, quod est mirabile. Nota insuper quod quamvis iste color niger, sit secundus color principalis, ut supradixi, in armis pingendis, Campus tamen Armorum ex isto colore factus non est multum laudabilis, set econtra campus Armorum albus multum nobilis, ut specialiter videtur in Armis Ducis *Britannie*, que quidem Arma sunt valde notabilia, & laude digna & hoc propter tres speciales rationes, quarum prima est hec: quia ista Arma Ducis *Britannie* possunt a loco distantiori percipi & discerni. Item quia hec Arma possunt inter omnia arma mundi facilius reparari vel de facto fieri. Et tercia ratio est quia ista Arma possunt brevius & facilius declarari seu discreni: sic si velitis, *le Duke de Bryteyne port D'ermyn*, prima ratio patet per *Barth. in prohemio F. in 2. parte* que pars incipit *procule dubio*, ubi dicit, quod opposita juxta se posita magis apparent. Secunda autem ratio probatur per communem practicam: quia in necessitate portans potest capere suam camisiam, & eam cum colore nigro maculare & habebit arma sua perfecta. Tercia autem ratio patet, quia gaudent brevitate moderni. Sunt tamen quidam qui portant Arma directe, ut apparet, contraria. § De campo nigro, videlicet maculato cum albo, de quibus non multum curo, etsi careant ratione, verumptamen audivi quosdam in discretione predictorum Armorum aperte errasse, dicentes quod *ill port ermenee*: tamen mureligos sepius vidi nigros colore albo maculatos. Dux Britannie portat arma sua sic alba maculata cum nigro, quia in ducatu suo habundant quedam bestie albissime, cum caudis nigris, de quarum pellibus fiunt furrure sive foderature valde precioſe, ut est notum. De quibus dicetur inferius in capitulo de mustela.

De

De Colore griſeo.

COlor autem GRISEUS primus ipſorum quinque colorum mediorum, qui a nigredine aſcendunt ad albedinem, niſi in modico diſtat a colore nigro, ut ſi multo major fuerit color multo magis fit aduſtio unde magis reſolutis & conſumptis liquidis & tennuibus partibus, magis ſuperhabundant groſſe & terreſtres, que ex calore deputantur, & ideo fit color griſeus, qui eſt color, quaſi niger, cum quadam claritate minime participans de albedine, proximus, inter omnes colores medios nigredini, maximeque diſtans ab albedine. Item ſi ajer multo magis fit frigidus vel egerit in ſubjectum, ex majori frigitate vel diuturniori actione in ſubjectum, major fit mortificatio: ita quod non ſolum ignee & aeree partes condenſantur interreſtres, ſet eciam aquoſe: unde pro ſui habundantia partium terreſtrium, que naturaliter eſſent nigre, fit iſte color griſeus qui eſt proximus nigredini, ut predixi. De iſtis eſt *Barth. de Platea*, in tractatu ſuo de coloribus. § Huic eciam colori coreſpondet quidam lapis precioſus qui Onix appellatur. Habet enim Onix colorem quaſi nigrum modico colore albo inſignitum. Cujus quidem lapidis color, ſecundum *Diaſcoridem Marbodium in lapidario, & alios naturales*, eſt griſeus, de quo ſupradiximus. Qui quidem lapis multos dicitur habere effectus noxios & nocivos. Nam collo ſuſpenſus vel digito portatus excitat triſtitiam, & portantem triſtem facit, ac timores multiplicat, lites inducit, & animos commovet ad rixas, excitat enim ſalivam ſuperfluam & illam habundanter portantem evacuare facit, ut teſtatur *Yſidorus ethimologiarum c. de Onice*, qui lapis eſt Arabicus, niger, minima albedine candens. Cujus lapidis naturam ac conditionem bene tene mente.

De Colore plumbeo.

COlor vero PLUMBEUS, ſceundus color eſt a nigredine aſcendens, & ad albedinem tendens, in ordine colorum predictorum: qui ex partibus aqueis & terreſtribus predominantibus generatur, unde color plumbeus ſignum eſt frigiditatis dominantis, & extinctionis caloris naturalis in corpore humano. Pro majori namque frigiditate non ſolum ignee & aeree partes in aquoſas condenſantur, ſet eciam iple aquoſe incipient in terreſtres ingroſſari, unde ex aquoſis & terreſtribus partibus plumbeus fit color, ut teſtatur *Barth. de Platea in tractatu ſuo de coloribus, circa medium.* Et ex habundantia aque & terre inequali, tamen fit color plumbeus & fuſcus. Nam ſi prehabundet aqua terre, fit plumbeus, ſet ſi terra aque pre habundet fit fuſcus, ut dicit dictus *Barth. de Platea* ubi ſupra. § Cui in ſuper colori plumbeo adaptatur quidam lapis magne virtutis, ut patebit: qui lapis crapodinus vocatur, in capite bufonis generatus, colorem habet plumbeum, virtutem habet contra venenum, in tanto, ſi aranea ponatur in pixide, cujus orificium ſi tetigeris cum iſto lapide, dicta arenea nunquam exibit per illud orificium: quod experimento didicit *Yſidorus*, prout ipſe affirmat. Invidiam inimicorum tollit, & eos gratos facit: portantem audacem reddit & a mortali vulnere eum conſervat. Mulieres eum portantes caſtas facit, ſi cum herba Ruta portetur, ut teſtatur *Diaſcorides*. Et quamvis a capite venenoſi bufonis arte extrahatur lapis iſte, adhuc virtus eidem ineſt contra omne genus veneni, ut refert *Plinius in ca. de bufone.*

De Colore cinericio.

TErcius enim color a nigredine aſcendens ad albedinem, eſt color cinericius: qui, ut ait philoſophus, eſt color medius in aſcendendo a nigredine verſus albedinẽ ab extremis nigredinis & albedinis quaſi eque diſtans, non

non tamen perfecte. Ad cujus generationem concurrunt multe perſpicuitates obſure, ac tenebroſe & terre, ac nigredinis & albedinis quaſi concors mediocritas, tamen propter terream obſcuritatem, partes mixtas perſpicuas dilatantem ac obſcurantem, majorem habet conformitatem tam cum nigro quam cum albo, & ideo intenſe nigrum ad modum obſcuri aggregat, & obſcurat viſum, nec diſgregat ſicut rubium, qui quidem color rubius eſt huic colori cinericio quaſi contrarius. Ex terra enim color fit niger, ut jn pipere. Et ſi ignis dominetur, tunc pro nimia terre habundantia, fit iſte color cinericius. Ex ſpiritibus autem color fit rubius, ut in iraſcentibus, cum valde dilatetur cor, multus ſpiritus concipitur & calidus pro cordis dilatatione, qui ſubito & in multa quantitate corde conſtricto veniens ad exteriora calefacit, & ipſa rubia facit. § Quandoque autem ex ſui abſentia, & humorum, color fit cinericius, ut in timentibus. In quibus cordis conſtrictione, ſanguine & ſpiritu interiora petente, exterior cutis aliquando remanet cinericia. Quod ſi aer fuerit frigidus non tamen immoderate aut diutius egerit in ſubjectum, fit color cinericius quoniã: ex frigore aeris cutis humectatur, & ratione habundancie humoris humidi ſanguis repellitur & frigus ſecundum ſui colorem cutem diſponens ipſam reddit cinericiam. § Lapis autem precioſus hujus coloris cinericii amicus eſt Achates, ille magnificus lapis conſolationis, & diſcuſſor ſompnorum: qui ut, ait *Diaſcorides*, mutat pericula in bonum, portantemque gratum facit, & placentem, atque facundum. De cujus virtutibus patet per *Doctores*, qui de eo ſcribunt, & per *Marbodium*, *in ſuo lapidario*,

Portantem munit, vireſque miniſtrat achates.
Facundumque facit, gratumque bonique coloris.

De

De Colore terreo.

EST autem quartus color in ordine, a nigredine ad albedinem aſcendendo, color TERREUS: qui quidem color non tantum participat de albedine ſicut de nigredine, plus habens terreſtreitatis, quam aieritatis, & ideo magis habet de nigredine. Eſt ergo color terreus, color medius, a nigredine incipiens, & in modicam albedinem degenerans. Appellatur autem iſte color terreus propter dominium terreſtreitatis, in ſuperficie perſpicui, materie pure & obſcure; ſicut videmus in ipſis cineribus. Qui color quaſi contrariatur colori aſorio, ſet plus participat de rubedine & nigredine ſimul mixtis, quam de aere & de luce, vel albedine, de quibus color generatur aſorius. § Cui quidem colori correſpondet lapis Calcidonius, precioſus valde, ut afferunt *Plinius*, *Yſidorus*, & *Marbodius in ſuo lapidario*, qui quidem lapis terreum habet colorem, medium quaſi inter berillum, & jacinctum purpureum, qui perforatus facit portantem vincere, valet autem contra illuſiones demonum, conſeruans virtutes, ut dicit *Diaſcorides*, *Yſidorus*, & *Barth. de proprietat. rerum in li. xvi. ca. de Calcidonio.*

De Colore livido.

COLOR autem LIVIDUS eſt ultimus in ordine inter illos quinque colores quos prius poſui, a nigredine aſcendentes & ad albedinem tendentes. Qui quidem color lividus ex partibus aqueis & terreſtribus predominantibus generatur. Et color iſte dicitur eſſe malus in corporibus animatis. § Nam vel ſignificat dominium frigoris

frigoris calorem naturalem extinguentis, & naturam mortificare inchoantis: vel ſuperhabundanciam malencolici ſanguinis colorem omnino cutis ſuperficiem viciantis, vel cordis anguſtia calorem ſanguinis ad interiora revocantis: ut patet in invidis, vel fortiter fuſtigatis, in quibus humor intercutaneus, per malitiam corruptus, cuti infert corruptionem, ut dicit *expoſitor ſuper pr. li. Yſaac ibi vulnus livore, &c.* § Cui quidem colori livido coreſpondet quidem lapis precioſus & famoſus qui Allectorius dicitur: aſſumptus artificioſe de ventriculo antiqui caponis, ut patet *in lapidario Marbodii c. de Allectorio*, ubi dicitur.

Ventriculo galli, qui teſtibus eſt viduatus,
Qui tribus, aut ſeptem, caſtratus vixerit annis,
Naſcitur ille lapis, cujus non minima laus eſt.
Invictum reddit lapis hic quem cumque gerentem,
Extinguitque ſitim, patientis in ore receptus.
Hic oratorem verbis facit eſſe diſertum;
Conſtantem reddens, cunctiſque per omnia gratum.
Commodus uxori, que vult fore grata marito,
Ut bona tot preſtet, clauſus portetur in auro.

§ Per predicta ergo patet, quod tantum duo ſunt colores principales ſecundum ſe, albus color videlicet, & niger: ſicque ab albo colore deſcendunt quinque colores medii, magis participantes de albedine quam nigredine: videlicet color azius ſive glaucus; color pallidus ſive azorius, color rubius, color puniceus ſive purpureus, & color viridis. Qui quidem quinque colores medii deſcendunt, ut predixi, ab albedine, & accedunt ad colorem nigrum. De quo eciam nigro colore, quinque colores medii, videlicet color griſeus, color plumbeus, color cinericius, color terreus, & color lividus aſcendunt, & ad colorem album accedunt ut predixi. Viſis tamen & diligenter conſideratis coloribus antefatis, conjunctiſque eiſdem lapidum coreſpondentium proprietatibus & virtutibus, faci-

liter poſſunt Haraldi, & hujus artis expertes, veriſſimas cauſas aſſignare quare iſte dominus portat talia arma, & alter alia, ſaltem quoad colores in quibuſcunque Armis depictos, & proprietates ſive conditiones ipſorum, qui talia primitus Arma portanda aſſumpſerunt facilius decernere poterunt & declarare. Si aliqua igitur neceſſaria in iſto libro colorum deficiant, videant aſſidui lectores Doctores naturales, videlicet *Plinium*, *Yſidorum*, *Diaſcoridem*, *& Barth. de Platea*, qui iſtam materiam in ſuis locis latius tractaverunt.

Explicit Liber Tercius.

NIC.

NIC. UPTONI

De Militari Officio *Lib.* IV.

De diverſis ſignis in Armis depictis.

DIxi in precedenti libro, ut promiſi, de coloribus in armis depictis, & eorum nobilitate, ac differentia: Jam ſequitur videre de diverſis ſignis in Armis depictis, & quid per illa ſigna intelligere poſſunt inſpicientes. Et dicatis primo quod ſignum dicitur diffinitive, illud quod ſeipſum offert viſui, & aliud repreſentat intellectui. Et pro eo quod inter omnia ſigna mundi digniora ſunt ſigna viventia, ut *F. de verborum ſign. l. qui mortui. C. de poſthumis heredibus l. ij. xiij. q. ij. quam poſterum.* Et inter viventia, & nobiliora & digniora ſunt illa que ſunt ſexus maſculini, ut *F. de ſenatoribus l.* 1. *in textu*, & concordat ibi *Accurſius*. Quare primo conveniens eſt dicere de ſignis viventibus maſculis, & ſic animalibus. Et quia Leo, inter omnia animalia irrationabilia, dicitur eſſe animal principale, igitur de eo primo tractare intendo. Veruntamen olim, in annis meis juvenilibus, ſcripſi in hac materia nimium ſompniando: in qua quidem ſcriptura fateor me multipliciter erraſſe, ut in dampnando colorem viridem, ac multa alia poſuiſſe que ſunt veritati contraria: que jam ex certa mea ſcientia

revoco. Utinam omnes copie de illa lectione mea extracte mecum essent: quas protestor me antea non dormiturum quousque ignibus consummassem.

De Leone.

LEO, ut testatur *Ysidorus li. xij.* grece dicitur Rex Latine, eo quod Rex est animalium cujus virtus est in pectore, infirmitas vero in capite. Cum autem dormierit vigilant ejus oculi. Hominem non nisi magna fame comedit nec interimit. Hucusque *Ysidorus ubi supra.* Dicit insuper *Plinius li. viij. ca. xvij.* Leo in summa generositate est quando jubis collum & humeri vestiuntur. Set illi leones quos pardi per adulterium cum leena generant semper illis insigniis carent. Quando leo semel bene satiatur, duobus aut tribus diebus cibo caret, & si saciatus fugiendi necessitatem habeat, cibos receptos ad fauces reicit & cum unguibus eos extrahit, ut sic ad fugam levior sit. Animal longe vite est. Infantes raro invadit nisi in magna fame. § Leo autem quando irascitur primo terram cum cauda verberat, deinde crescente ira tergum suum percutit & flagellat. § Item in periculis apparet maxime glorioſus: unde quando persequitur a canibus & venatoribus non latitat nec se occultat, set sedet in campis ubi videri potest, & ad defensionem seipsum parat. Quando vulneratur mira observatione novit se vulnerantem, & in multitudine primum impetit percussorem. Quando moritur humum mordet, lacrimamque fundit. Animal est valde gratum, modo suo cognoscens & diligens sibi benefacientem, ut patet in multis exemplis positis per *Plinium li. viij. ca. xvij.* *Aristoteles* vero dicit de leone, *li. 2. de animalibus*, quod leo habet collum quasi esset immobile, multum rigidum, & posteriora habet ad modum canis, & semper movet primo dexterum pedem & post siniſtrum, sicut & camelus: & parum habet de medulla in ossibus: & ejus ossa sunt ita dura, ut ex eorum collisione exit ignis. § In altissimis montibus moratur, & inde contemplatur predam suam: quam cum viderit, alte

alte rugit, ad cujus vocem terrentur animalia & ſubito figunt gradum, contra que caudam orbiculariter ducit & illius nature circulum tranſire quodlibet animal pertimeſcit: Set ſtant animalia ſtupefacta edictum expectantia Regis ſui. § Item leo tranſiens per loca aſpera ungues intra pedem contrahit & recondit, nam illis utitur pro mucrone, & ideo infra carnoſitatem ipſas abſcondit & eis parcit mirabiliter, ne ledantur aut ebetentur. Predam ſuam quam capit ſolus comedere erubeſcit: & ideo ſepe a remotis ſequentibus aliis beſtiis, de ſua preda aliquid largitatis gratia derelinquit. Tante autem eſt caliditatis quod febres ſemper quartanas patitur & tamen hunc morbum naturaliter ſuſtinet, ut ejus feritas edometur. Huc uſque *Plinius li. xviij. ca. viij.* alias proprietates leonis narrat *Jeronimus ſuper Ezechielem, c. ix.* § Eſt autem una beſtiola, quam modo timent, tam leo quam leena, que vocatur learefones: que quoddam portat venenum quod leonem & leenam interficit, unde capta beſtiola exuritur, ejuſque cinere carnes aſperſe & poſite in ſemitis leonis vel leene, eos necat, ut dicit *Yſidorus li. xij.* Leo habet anelitum fetidum & infectivum, morſumque mortiferum & venenoſum maxime quando eſt rabidus. Efficitur autem rabidus ſicut canis. Sanguinem animalis ab eo occiſi primo bibit & lambit, & deinde reſiduū diſcerpens membratim dividit, devorat, & deglutit. § Predictarum proprietatum & conditionum multe bone ſunt & eciam multe male. Cave igitur in declaratione ſive Armorum diſcretione, quid de Leone, & ejus conditionibus ſis dicturus. Multi tamen dubitant pro eo, quod quidem magiſter *Honorius Bonecti*, in libro ſuo quem nominavit *Arborem bellorum*, quem quidem librum ipſe compilavit in *Gallico* ſermone, ad honorem *Karoli* Sexti, in quarta parte libri predicti in *Cap. xxxix.* affirmavit dominum noſtrum ſupremum Regem *Anglie*, debere omnino portare pardos in ſuis Armis, & non leones, quia ſalva pace ſua, in illo nequiter erravit, ut ſequitur. § Nam nobilis ille poeta *Architremus*, ſcribens de *Bruto*, qui primo, ut dicitur, regnum *Anglie* occupavit, ut dominus terre, portavit,

tavit, pro Armis ſuis, UNUM LEONEM RUBIUM PEDITANTEM IN CAMPO AUREO, ut metrice dictus poeta ſcripſit,

Reptat in umbone leo flammeus igneus aurum.

ut hic Leo flammeus & igneus, hoc eſt rubius, reptat, id eſt pedibus tranſit, in umbone vel ſcuto aureo. Et gallice, *Il port d'or un leone paſſant de gewles.* Et poſt dictum *Brutum* ſucceſſores ſui *Britones* portaverunt eadem Arma ſucceſſive. Qui quidem *Brutus* diviſit totam inſulam in tres partes: In *Loegriam*, *Cambriam*, & *Albaniam*. Deditque *Loegriam Locrino* filio ſuo primogenito, ſecundam vero partem videlicet *Albaniam*, dedit *Albanacto* ſecundo filio ſuo: Terciam vero partem videlicet *Cambriam*, dedit *Cambrio* filio ſuo tercio. Declarationem iſtarum partium relinquo *Cronicarum* ſcriptoribus, qui ſatis clare dictas declarant partes. Deditque dictus *Brutus* filio ſuo *Locrino* primogenito Arma ſua predicta. Dedit inſuper filio ſuo ſecundo UNUM LEONEM RUBIUM RAPACEM IN CAMPO AUREO, ut ſupra. Que Arma adhuc portant Reges *Scocie* cum modica additione, videlicet, UNO DUPLICI TRACTU CUM FLORIBUS GLADIOLI CONTRA POSITIS DE RUBIO, ut hic. Et gallice ſic, *Il port d'or un leon rampant & un double tras florete contre de gewles.* Dedit inſuper idem *Brutus* filio ſuo tercio, videlicet *Cambro*, pro Armis ſuis, DUOS LEONES RUBIOS, FACIES SUAS AD TERGA VERTENTES, IN CAMPO ARGENTEO. Que quidem Arma ipſi Reges & Principes *Wallie*, & eorum filii, per longa tempora portaverunt, ut hic. *Locrinus* vero primogenitus *Bruti* patris ſui, portavit dicta Arma paterna, & octo Reges deſcendentes

dentes ab eo, uſque ad diviſionem Regni, & a diviſione regni dubito que Arma fuerunt portata, quia prima diviſio fuit inter ſorores. Credo tamen quod *Dunwallo* Monarcha portavit arma *Bruti*, & ſucceſſores ſui, uſque ad *Belinum*: qui poſtquam conquiſivit totum Regnum *Francie*, *Almaniam*, totam *Ytaliam*, & Civitatem *Romanam*, tunc *Conſulibus* ibidem *Sabino* & *Porcenna*. Qui *Belinus* poſtea, ut dicunt *Cronice*, totam *Greciam* occupavit: Venienſque in *Angliam* nova Arma ſibi aſſumpſit, & portavit

Tres Coronas Aureas In Campo Azorio, quia ipſe fuerat trina vice, & in diverſis Regnis ter coronatus. Que quidem Arma ipſe & ſucceſſores ſui portaverunt uſque ad tempora *Vterpendragon* qui ipſa arma non dimittens, nova aſſumpſit, & portavit. Portavit namque Uter, Duos Dracones Virides, Coronis Rubeis Coronatos, Terga Adinvicem Vertentes, In Campo Aureo, ut hic.

Et Gallice, *Il port d'or deux dragons verds corronez de gewlez, les dors encontre lez dors.* Que inſuper Arma, tam priora quam iſta, portavit Rex ille inclitiſſimus *Arthurus* filius & ſucceſſor dicti *Vterpendragon*, uſque ad finem vite ſue. Aſſumpſit tamen prefatus *Arthurus*, viſo quodam miraculo apud Glaſconiam, alia Arma ad laudem Crucifixi viz. Unam Crucem Argenteam, In Cujus Brachio Dextro Erat Quedam Ymago Beate Marie Virginis Cum Filio Suo In Brachio Dextro Sedente In Campo Viridi, ut hic.

Quo inſuper *Arthuro* mortuo, videlicet Anno ab incarnatione Domini quingenteſimo quadrageſimo quinto, *Conſtantinus* filius ejus ſucceſſit in Regno, qui Arma ſui patris detulit. Et poſt eum *Aurelius Conanus*, & poſt ipſum regnavit quidam *Malgo*, poſt quem regnavit *Gatericus* ultimus Rex *Britonum*,

num, quem Saxones expulerunt. Tuncque dicta Arma *Arthuri* ulterius non portabantur: quia intrabant Saxones & Regnum per multos Annos occupaverunt uſque ad tempora *Cadwalladri*. Qui portavit in humeris ſuis, UNAM CRUCEM PATENTEM FIGITIVAM AUREAM CAMPO AZORIO, ut hic. Gallice *Il port d'aſour nne Crois pate fiche d'or*. Que quidem Arma, ſimiliter portavit filius ſuus *Yvor* tota vita ſua, qui per *Saxones* peremptus eſt. Cui ſucceſſit nepos ſuus Rex *Yne*, qui nutu divino non quaſi Brito, ſet quaſi Saxo, in Regem eſt coronatus, & unctus. Nam mater ejus de ſtirpe Saxonica generata eſt. Pater vero ejus fuit *Kenten* de ſtirpe *Britonum*, qui *Yne* regnavit triginta & ſeptem annis: Princeps providus, portans predicta Arma *Cadwalladri* uſque ad finem vite ſue, & poſt ipſum ſinguli reges eadem Arma portaverunt, uſque ad tempora Regis *Egberti*. Qui quidem *Egbertus* portavit UNAM CRUCEM FLORIDAM IN CAMPO ASORIO, que Arma erant continuata & portata per omnes Reges ſequentes, uſque ad tempora Sancti *Edwardi Confeſſoris*. Set tunc intervenit quidam *Danus*, alias *Dacus*, nomine *Swaynus*, alios *Swayno*, qui expulit *Eldredum* Regem *Anglie* a Regno, & Regnavit uſq; ad mortem, & in *Eboraco* ſepultus eſt, qui portavit, TRES CORONAS PALATAS AUREAS IN CAMPO RUBIO ut hic. Et duo alii Reges *Dani* intruſores, *Knutus* videlicet, & *Hardeknutus*. Quibus quidem tribus intruſoribus ſucceſſive mortuis, revenerunt duo filii *Eldredi*, Aluredus videlicet, & Edwardus. Quem quidem *Aluredum* proditorie occidit *Godwinus* Comes *Cancie*. Et Anno Domini M. quadrageſimo ſecundo ſecundus filius *Eldredi*, in Regem *Anglie* aſſumitur, & coronatur, qui portavit in Armis ſuis UNAM CRUCEM FLORIDAM AUREAM CAMPO ASORIO.

Et

Et quia ſpoliatus antea fuerat per *Danos*, aſſumpſit QUINQUE MERULOS AUREOS portans eos SINE PEDIBUS: quia vocabatur ipſe *Edwardus* ſine terra, quare portavit dictos merulos ſine pedibus. Quo quidem ſancto Rege mortuo ſine herede ſucceſſit *Haraldus* intruſor, qui parvo tempore regnans a *Willelmo* Duce *Normannie* eſt occiſus. Qui *Willelmus* totum Regnum *Anglie* conquiſivit. Tunc autem ceſſaverunt Arma *Anglorum* Regum: & Conqueſtor predictus *Willelmus* pro Armis ſuis portavit, DUOS LEOPARDOS AUREOS, IN CAMPO RUBIO, ut hic. Et Gallice ſic, *Il port de gewlez & deux Leopardes paſſantez d'or*. Que eciam Arma portavit filius ſuus *Robertus Curtos* primo genitus, & filius ſuus *Willelmus Rufus* qui ſucceſſit patri in regno *Anglie* coronatus.

Quo quidem *Willelmo Rufo* mortuo, ſibi ſucceſſit *Henricus* primus frater ejus qui eadem Arma paterna portavit. Quidam tamen dicunt quod *Willelmus* Conqueſtor, adepto Regno *Anglie*, appoſuiſſet Armis ſuis tercium Leopardum, de qua appoſitione nichil cautum invenio. Set ſatis notum eſt, quod iſte *Henricus* primus ſine herede obiit, quia *Willelmum* filium ſuum, & *Ricardum* ſimul in una hora mare abſorbebat, filiam vero ſuam *Matildem* nomine, *Henrico* Imperatori *Almanie* in uxorem dedit. Set filiis ſuis, *Willelmo* videlicet & *Ricardo* prius, ut dictum eſt, mortuis, prefatus *Henricus* primus Rex *Anglie* diem ſuum clauſit extremum, filiam ſuam *Matildem* Imperatricem relinquens heredem proximum ad regnandum. Set quidam *Stephanus*, Comitis *Bleſenſis* & Adeleye tercie filie *Willelmi* Conqueſtoris filius, nepoſque prefati *Henrici* Regis mortui, viceſimo die *Novembris* ſole exiſtente in ſagitario *Anglie* intravit regnum, & coronam uſurpando qui ibidem xxij. die *Decembris* proximo ſequent. coronatus, ſcutum portavit rubium in quo habuit TRIUM LEONUM PEDITANTIUM CORPORA, USQUE AD COLLUM, CUM CORPORIBUS HUMANIS

Superius, Ad Modum Signi Sagitarii, De Auro, ut hic. Et hoc quia ipſe intravit *Angliam*, ut predixi, Sole in illo ſigno exiſtente. Et Gallice ſic, *Il port de gewles trois ſagitairis en corps de Lyons paſſantz d'or.* Cui quidem *Stephano* intruſori ſucceſſit *Henricus* ſecundus, filius *Matildis* Imperatricis & *Galfridi Plantagenet* Ducis *Andigavie.* Qui quidem *Henricus* portavit Tres Leones Aureos Peditantes, In Campo Rubio, ut hic.

Et Gallice ſic, *Il port de gewlez trois Leons paſſantez d'or.* Sic ergo habemus clare, quod Arma *Willelmi* Conqueſtoris ceſſaverunt: quia ibidem defecit linea maſculina. Et ſcias ulterius quod opinio illorum qui dixerunt quod dicti Reges *Anglie* portaverunt tres Leopardos in campo rubio, addentes quod duo Leopardi pro Ducatu *Normannie*, & tercius apponitur in ſcuto pro Ducato *Acquitanie*, eſt omnino reprobata, quia iſte *Henricus*, de quo prius ſcripſi, filius *Galfridi Plantagenet* & *Matildis* Imperatricis poſt divortium celebratum inter *Lodowicum* Regem *Francorum*, & *Alianoram* filiam Ducis *Acquitanie*, duxit eandem: que fuit heres dicti Ducis *Acquitanie* patris ſui, & ſic hic crevit primo titulus quem habet Rex *Anglie* ad Ducatum *Acquitanie.* Quare dico quod illi erraverunt qui dixerunt, quod *Willelmus* Conqueſtor appoſuit tercium Leopardum in Armis ſuis, ratione ipſius Ducatus Acquitanie, quia ipſe nullum titulum habuit ibi, ſet iſte *Henricus* ſecundus, ut predixi. § Multa enim obprobria audivi diebus meis dicta in noctis ſilencio, tam illuſtriſſimo Principi *Henrico* quinto, in obſidionibus ſuis, tam eciam Domino meo ſingulari Domino *Thome de Monte Acuto* Comiti *Sar.* & *Pertici*, in diverſis obſidionibus ſuis de iſtis Leopardis, & de illa bona domina *Maria* nomine, que fuit uxor *Henrici* quarti & mater Regis *Henr.* quinti, ubi tunc veritatem hujus rei veraciter ſum expertus. § Dicatis igitur ſi placet quod dominus noſter ſuppremus dominus *Henricus* Rex *Anglie*, portat

pro

pro regno *Anglie*, TRES LEONES AUREOS IN CAMPO RUBIO, Sicut portavit Dominus *Henricus* ſecundus progenitor ſuus. Et ſic in *Henr.* primo ceſſaverunt Arma paterna, quia tunc ceſſavit linea maſculina, ut ſuperius dixi. Sic autem portavit ille famoſiſſimus Rex *Anglie Henricus* ſecundus, pater *Ricardi* poſt eum in *Anglia* regnantis. De quo in *Cronicis* metrice ſic ſcribitur, in laudem ſui nominis.

De Henrico ſecundo.

Henricus natus Matildis, Regna tenebat:
Sub quo ſacratus Thomas mucrone cadebat.

De Rege Ricardo primo filio Henrici.

§ *Miles famoſus, Rex Ricardus generoſus,*
Non hominem metuit, tantus ad arma fuit.
Pro dolor! oh mortis mundo percuſſio fortis!
Cur non magnati vis parcere, nec bonitati?
Mors deliquiſti que Ricardum rapuiſti,
Regem vincentem, nece victum, prole carentem.
In vultu letus fuit & fortiſque facetus.
Blandi ſermonis, ditatus corde Leonis.
Scotia, Wallia, Neuſtria, Gallia, conticuerunt,
Arma Britonica quando leonica viſa fuerunt.
Ultramontani, Tuſci, Siculique, Pagani,
Ad bellum, parvum ſcutum tenuere Leonum.
Rex & Tancredus pacis pepigit ſibi fedus,
Quo ſubjectorum regnum tenuit Siculorum.
Poſtea pro fundo capto bellavit eundo
Iſaqueo teſte, ſua Cipria ſit manifeſte.
Arte ſua vique fuit Acon reddita, quique
Circum manſerunt, altas turres petierunt.
Cairam, namque Damietam, Ceſariamque
Hic invadebat, ſibi gens adverſa cadebat.
En Saffadinus vidit quando Saladinus
Ictu Ricardi petiit poſtrema Liardi.
Ligna nequit fari, nec cor poterit meditari,
Quemquam formari conditione pari.

De Johanne ſucceſſore Ricardi.

Neuſtria Johannis fuit indefenſa ſub annis.
Et quia deliquit, Gallis poſſeſſa reliquit.

EX predictis autem verſibus bene patet, quod prefatus *Ricardus* portavit Leones & non Leopardos. Et dicitur, quod pater ejus *Henricus* ſecundus primo Leones in *Angliam* duci fecit, & eos habuit ſuo dominio ſubjectos: quorum catulos ipſe multociens ſolebat acriter verberare in preſentia ſuorum trium filiorum: qui de facto eidem patri ſuo rebelles erant, pro eo quod filius ejus *Henricus* primogenitus in Regem *Anglie*, vivente & volente patre, coronatus, ſecrete nitebatur patrem ſuum deſtruere, quo viſo Rex *Francorum Lodowicus*, & Rex *Scocie* magnis laboribus ſuis, pacem inter eos fecerunt, ut ſcribitur in *Cronica* cujuſdam monachi *Malmesburienſis*, que incipit *Norma vivendi in li. 5. ca. de Henrico ſecundo.* In qua Cronica videbitis ſi placeat totum factum, & ſcribitur ibi proverbium, *Per catulos caſtigamus Leones.* Et quantum ad lineam maſculinam omnes Reges *Anglie* ab eo deſcenderunt, & predicta Arma portaverunt uſque ad tempora Regis *Edwardi* tercii, qui, ut ſuperius dixi, Arma Regis *Francorum* Armis ſuis adjunxit: tum quia filius *Iſabelle*, filie & heredis Regis *Francie*, tum quia *Edwardus* primogenitus dicti Regis *Edwardi* tercii, *Johannem* Regem *Francorum* in bello de *Poyters* devicit, & ipſum captivum, & priſonarium ſuum, in *Angliam* ſecum duxit, ut predixi. Set forte queritis a me, dimiſſo primo titulo Regis *Edwardi*, dicendo quod in regnis filia vel femina non debet ſuccedere, ut eſt opinio *Francorum*; & ſatisfaciendo eorum opinioni, adhuc quero: nunquid *Edwardus* Rex *Anglie*, poterit legitime Arma *Francorum* Regis *Johannis* portare, pro eo quod *Edwardus* dicti Regis *Edwardi* primogenitus, prefatum *Johannem Francorem* Regem in bello cepit, & ipſum captivum ſuum in *Angliam*, ad patrem ſuum *Edwardum* viriliter perduxit? Et quia de jure civili quicquid filius adquirit patri adquirit,

ut Inſtit. per quas perſonas nobis adquiritur § primo iſte Rex *Francorum Johannes*, captivus efficitur Regis *Edwardi* patris prefati Principis tunc *Edwardi*. E ad probandum iſtud concordant illa ſtatuta antiquiſſima, *cap. de priſonariis in* § *Item precipimus* § ut creditur per Regem *Arthurum* in *Francia* edita, & per ſucceſſores ſuos tam Reges *Francie*, quam *Anglie*, & ſpecialiter per prefatum *Edwardum*, ac per illum invictiſſimum & Chriſtianiſſimum principem *Henricum* quintum Regem *Anglie*, ac Regentem Regnum *Francie*, & heredem apparentem in Regno illo *Francie* vbilibet proclamatum. Que quidem ſtatuta hic inferere, quia iſta approbantur, non erubeſco. Quorum ſequitur Capitulum primum.

Incipiunt ſtatuta Henrici quinti, tempore guerre.

SUmmi opificis clementia, que ſibi ſubditos modeſtos eſſe diſponit pacificos & pudicos, non obſtante, quoniam adhuc ipſa effrenata cupiditas mater litium, inimica pacis, materia jurgiorum tot indies nova generat litigia, ut niſi juſtitia ejus conatus vi propria reprimeret, & virtutes, ipſiuſque queſtiones implicitas explicaret, univerſale noſtri Chriſtiani excercitus regimen abſorberet, bonumque commune extingueretur quo vivimus & regnamus: Ideoque lex & Conſtitutiones ordinantur, ut appetitus noxius ſub Juris regula limitetur, per quam humanum genus ut honeſte vivat, alterum non ledat, & Jus ſuum unicuique tribuat, informatur: Et ut noſter excercitus utroque, ſcilicet, & bellorum & pacis tempore, felice tramite gubernetur: dictumque commune bonum in proſperis conſervetur: §. Ex altera eciam parte, ut dicti noſtri excercitus Conſtabularius atque Mareſcallus, in cauſis coram eis cotidie ventulandis prudentius in ſingulis judicent & diſcernant: de noſtrorum Procerum, Dominorum, & Magnatum conſilio, quaſdam Conſtitutiones fecimus, eaſdemque in eodem excercitu noſtro promulgantes, publice fecimus proclamari. Statuentes quod omnes & ſinguli in dicto excercitu noſtro Capitanii, pre-

prefatas noſtras Conſtitutiones in ſcriptis habeant: ut publicatio noſtra pro ſufficienti monitione habeatur: ac ut ſubditi univerſi in dictis Conſtitutionibus & ſtatutis ignorantiam non pretendant.

De Eccleſiis, & Sacramento Eukariſtie, in debito ſtatu conſervandis.

ET quoniam domũ Dei decet ſanctitudo, ſtatuimus ut eccleſie univerſein ſuo ſtatu inviolabiliter conſerventur. Et ſi quis inventus fuerit qui ſine cauſa per Cõſtabulariũ noſtri excercitus approbãda, bona aliqua eccleſie, ſcilicet veſtimenta, calices, libros, jocalia, ſeu reliquias, in quibuſcumque eccleſiis, capellis vel monaſteriis inventa, ſecum auferre aut aſportare preſumpſerit, ſtatim poſtquam captus fuerit & ſuper hoc coram Conſtabulario, aut noſtri excercitus Mareſcallo, convictus ſuſpendatur: & dicta bona eccleſiis de quibus ablata fuerunt, quam cito fieri poterit, reſtaurentur. § Ordinamus preterea ut nequis ſacramentum eukariſtie, vel pixidem ſive capſulam in qua dictum ſacramentum cuſtoditur, irreverenter tangere audeat, ſub pena mortis.

De perſonis Eccleſiaſticis, & mulieribus non capiendis.

SAcerdotes qui cotidie deo ſerviunt & ſibi miniſtrant in altari, ſuis ſemper utantur privilegiis. Et violentas manus dictis ſacerdotibus imponentes, ipſoſque occidentes, capite puniantur. Quam penam extendi volumus ad mulierum raptores, ubicumque inveniantur. Ulterius precipientes, ne quis auſu temerario, viros religioſos quoſcumque, vel mulieres religioſas, ſeu velatas, tangere audeat, ſui ordinis habitum portantes abſque fraude. Nec aliquis eos, eaſve, priſonarios, ſeu priſonarias capere audeat, dum armati non exiſtant, aut facientes

tes guerram publice vel aperte; ſub pena incarcerationis, & corporis ſui ad voluntatem noſtram inibi conſervandi.

Quibus perſonis tenebuntur omnes obedire.

ORdinamus inſuper quod omnes in noſtro excercitu exiſtentes, cujuſcumque ſtatus, dignitatis, nationis, ordinis, ſeu conditionis exiſtant, Conſtabulario & Mareſcallo noſtris, ſicut nobis, in licitis & honeſtis humiliter obediant; ſub pena forisfacture corporum, & bonorum. Item precipimus ut ſoldarii, & qui aliqua vadia recipiunt de nobis, vel regno noſtro, ſuis Capitaneis immediatis, & magiſtris obedientes exiſtant in ſingulis & licitis & honeſtis, vigilias cuſtodientes, & gardias dictis ſoldariis impoſitas, ſeu rationabiliter imponendas. Nec a dictis vigiliis coſtodiis ſeu gardiis recedant quoviſmodo, ſine dictorum ſuorum capitaneorum, ſeu magiſtrorum licentia ſpeciali, ſub pena areſtationis corporum & bonorum, quouſque, per diſcretionem & allocationem Mareſcalli noſtri, dicti capitanei, ſive magiſtri plenarie ſint contenti. § Item emergente victualium defectu, ſeu pabuli equini cariſtia contingente, Et videatur capitaneis quod ad villagia vicina, pro dictis victualibus & pabulo equino ſit mittendum, Precipimus ut ſoldarii univerſi juxta ordinationem ſuorum capitaneorum ſeu magiſtrorum, ad equitandum, ſeu pedibus tranſeundum, pro dictis victualibus, humiliter ſint parati. Et in hoc non obedientes pena puniantur in proximo ſtatuto precedenti ſupraſcripta. Mercatores eciam, ſive cum excercitu equitantes, ſive in mercatis noſtri excercitus ementes & vendentes, noſtro Conſtabulario, & Mareſcallo ac ipſius mercati clerico obediant ſicut nobis. § Item tractatus, delicta, & placita quecumque ventilata erunt, & finaliter terminata in curia noſtra Judicio Conſtabularii & Mareſcalli, aut abſente Conſtabulario noſtro, in preſentia noſtri Mareſcalli, ſi contrahentes, delinquentes, vel placitantes in noſtro excercitu moram traxerint,

traxerint, ambo, vel una pars eorundem, ſive ſoldarii vel mercatores exiſtant, aut operarii manuales neceſſarii, ut ſutores, ſciſſores, barbitonſores, medici, & lotrices, & noſtri exploratores ſpecialiter ordinati.

De vigiliis, & gardiis obſervandis.

QUoniam turbationes, tam de die quam de nocte, in excercitu noſtro multociens contingunt, quibus diligenti vigilia & cuſtodia provida indies obviatur: Quapropter ordinamus, ut, juxta numerum armatorum, per noſtri excercitus Mareſcallum indies fiat proviſio vigilantium, & ſinguli capitanei mutuis vigiliis & gardiis ſe invicem adjuvent, & in dicto noſtro excercitu de neceſſitate innata quandoque requieſcentes ab inimicis cuſtodiant & conſervent. Nec audeat aliquis capitaneus ad vigilandum, ſic ut prefertur, monitus, vel aſſignatus, ſive pedeſter ſive equeſter exiſtat, in numero ſibi aſſignato armatorum quam ſagittariorum deficere, cauſa tamen ceſſante legitima, per Conſtabularium vel Mareſcallum approbata, vel a dicta ſua cuſtodia & gardia uſque ad tempus limitatum diſcedere quoquo modo ſub pena decapitationis abſque licentia ſpeciali ipſius qui dictas vigilias fieri ordinavit. Inſuper ordinamus ut capitanei noſtri excercitus omnes & ſinguli vigilantes, ſemper habeant ſufficientes in ſuis hoſpitiis ſpecialiter tam in noctibus, ſive equitantes per patrias fuerint, ſive in obſidiis caſtrorum, fortaliciorum vel villarum, ſub pena areſtationis ſuorum corporum, ad noſtram voluntatem acriter puniendorum.

De monſtris publicis, ſeu oſtencionibus.

ET ut dicte vigilie ſine fraude ſemper debite conſerventur, volumus ut ſinguli noſtri excercitus Capitanei, abſque fraude vel cautela quacumque, nobis ſeu Commiſſariis noſtris monſtrationes, ſeu oſtenſiones faciant omnium ſuorum ſoldarium, tam hominum armorum,

rum, quam ſagittariorum integre & perfecte ſecundum numerum eiſdem aſſignatum, quociens dictis Capitaneis ſuper hoc requiſitio debite & legitime per nos, vel noſtros Commiſſarios fuerit facienda. Item quod Capitanei ſuos proprios ſoldarios ſolum monſtrant & oſtendant, & non alios, niſi illos dumtaxat cum quibus pro illo viagio antea convenerunt, ſub pena perpetue reprobationis, & perditionis ſuorum vadiorum pro viagio ſupradicto. § Item prohibemus ne quis ſoldarium, famulum, vel garcionem qui in alterius ſervicio nuper antea fuerit quoquo modo in ſuo ſervicio retinere preſumat, ſub pena areſtationis & forisfacture equorum, & Armorum, quouſque parti querelanti debite ſatisfecerit pro commiſſis, niſi dictum ſoldarium, famulum, vel garcionem de conſenſu & voluntate habuerit prioris Capitanei ſeu magiſtri. § Precipimus inſuper & mandamus ut Commiſſarii noſtri quicumque, ſpecialiter videant & diligenter inquirant, quod omnes ſoldarii in monſtris, ſic ut prefertur, oſtenſi, ſuam propriam armaturam oſtendant abſque fraude, quod eciam ſpecialiter volumus obſervari in arcubus & ſagittis, & ſi neceſſe fuerit, volumus ut Commiſſarii noſtri ſuper hoc Capitaneum ſive magiſtrum jurare compellant ad dicendum veritatem.

De turbationibus, & clamoribus publicis.

VOlumus inſuper, quod nullus cujuſcunque conditionis, nationis, gradus, vel dignitatis exiſtat, clamores vel turbationes facere audeat, quibus nos vel excercitum noſtrum turbari contingat quoviſmodo. Et ſpecialiter illum clamorem, quem *Mowntee* appellamus, vel aliquem alium clamorem irrationabilem facere audeant, vel audeat aliquis in futurum, ſub pena areſtationis inceptoris, & equi ſui, vel equorum, in cuſtodia Conſtabularii, vel Mareſcalli, abſque favore puniendorum, quouſque dictis Conſtabulario, & Mareſcallo debite ſatisfacerit pro commiſſo. Et inventor, denunciator, vel accuſator dicti inceptoris de dictis Conſtabulario & Mareſ-

callo percipiet centum ſolidos Turonenſes videlicet x. s. monete *Anglie* pro labore. § Item ſi aliquis nomen ſuum, vel domini ſui, ſeu magiſtri proclamaverit, per cujus clamorem facta fuerit congregatio, vel ſimultatio populi ad turbationem excercitus, ſic delinquens, & convictus coram Conſtabulario, & Mareſcallo ſuo, pro ſuo delicto publice ſuſpendatur. Item ſi aliquis inventus fuerit qui clamorem vocatum *Hanock*, aliquo modo ſine noſtra licentia inceperit, morte punietur, & ſui ſequaces corporaliter & cum bonis areſtentur, ac in cuſtodia Conſtabularii, aut Mareſcalli noſtri, diligenter conſerventur donec finem fecerint cum eiſdem. § Item ſi aliqua turbatio vel clamor inimicorum ſupervenientium in excercitu noſtro ſubito oriatur, precipimus & mandamus, ut ſinguli Capitanei cum ſuis ſocietatibus ad perſonam noſtram, ſive Capitanei principalis, ſtatim, accedant, certis tamen primitus perſonis per dictos Capitaneos limitatis, pro cuſtodia hoſpitiorum eorundem. Illis capitaneis dumtaxat exceptis prope quorum hoſpitia dicta inimicorum turbatio fuerit exorta, quos ad cuſtodiendum ſua propria hoſpicia cum ſuis ſocietatibus volumus inibi permanere. Quod plenarie volumus obſervari in abſentia noſtra pro illo viagio, in perſona principalis Capitanei cujuſcumque. § Item prohibemus expreſſe, cum equitantes fuerimus, quod nullus de excercitu noſtro exire audeat ſine noſtra licentia ſpeciali, quibuſcumque turbationibus vel clamoribus in dicto noſtro excercitu contingentibus, ſub pena forisfacture bonorum in cuſtodia Conſtabularii aut Mareſcalli noſtri ponendorum, & areſtationis corporum ad noſtram voluntatem aut gratiam, ac in noſtra abſentia ad voluntatem principalis Capitanei excercitus per nos ordinati.

De equitationibus generalibus.

NUllus in excercitu noſtro, ſimultationem ſeu congregationem aliquam facere audeat, aliquo modo, ad equitandum de dicto excercitu noſtro ad ali-aliquam patriam, villam, vel fortalicium vicinum abſque licentia noſtra, vel principalis Capitanei noſtri exercitus ſpeciali. Ad finem ut tales equitantes ſemper ad nos, vel principalem noſtri excercitus capitaneum revertere poterint pro ſuccurſu, ſub pena areſtationis ad noſtram voluntatem corporum, & bonorum. § Item ſi contingat aliquam talem equitationem fieri generalem de noſtra licentia ſpeciali, Ordinamus tunc & volumus quod nullus a comitiva & ſocietate Capitanei dicte equitationis recedere audeat, ſine dicti capitanei licentia ſpeciali, ſub pena areſtationis corporis ad noſtram voluntatem, & perditionis lucri per eum ſic adepti illo die, parte tamen tercia dicti lucri ſuo magiſtro immediato integra reſervata, & duabus aliis partibus dicti lueri ad Capitaneum dicte equitationis ſimiliter reſervatis. Quod quidem ſtatutum noſtrum precipimus inviolabiliter ab omnibus obſervari quotienſcumque tales equitationes fuerint faciende. Item prohibemus ut nullus vexillum noſtrum, alicujus Domini, vel Sancti *Georgii* erigere audeat, ad convocandum aliquam partem noſtri excercitus ad equitandum ſive tranſeundū ad aliquam patriam, villam, vel fortalicium quodcumque ſine noſtra licentia ſpeciali, ſub pena ſuſpenſionis, & tracture Capitaneorum ſic preſumptorum, & decapitationis ſuorum ſequacium ſingulorum, ac forisfacture hereditatum & bonorum. § Item ordinamus quod nullus Capitaneus, cujuſcumque conditionis, ſtatus, vel dignitatis exiſtat, aliquas equitationes facere, vel aliis concedere audeat, ſine noſtra licentia ſpeciali, ſub pena indignationis noſtre perpetue, & areſtationis corporis ad noſtram voluntatem acrius puniendi. § Item ſi aliquam equitationem per aliquos fiendam aſſignaverimus, prohibemus expreſſe ſub pena mortis, ne quis edificia, domum vel domos comburere audeat, vel in eis ignem mittere, abſq; noſtro mandato ſpeciali.

De hoſpiciis capiendis & aſſignandis.

PRecipimus inſuper, ut nulli excercitum noſtrum precedant quoviſmodo noſtris hoſpitibus aliorum Dominorum & Capitaneorum dumtaxat exceptis, quorum nomina prius fuerunt Conſtabulario aut Mareſcallo noſtro per ſuos dominos vel magiſtros tradita ac in ſcriptis declarata, ſub pena areſtationis corporum, & bonorum in cuſtodia Conſtabularii, aut Mareſcalli noſtri ponendorum, quouſq; ſic delinquens cum dictis Conſtabulario, aut Mareſcallo finem ſufficientem fecerit pro delicto. § Item quod nullus ſeipſum hoſpitare preſumat, cujuſcumque ſtatus, dignitatis, vel conditionis exiſtat. Set volumus ut quantum ad hoſpitia pertinet, omnes indifferenter noſtro hoſpiti generali obediant ſicut nobis, ſub pena areſtationis corporum & bonorum. Precipimus inſuper ſub pena ſupradicta, quod nullus poſtquam hoſpitium ſibi fuerit, ut ſupradicitur limitatum, de dicto hoſpicio ſuo exire audeat ſine ſui Capitanei vel magiſtri licentia ſpeciali. § Item ſi contingat aliquem in ſuo hoſpicio, vel extra invenire aliqua victualia, volumus ut de illis dictus inventor gaudeat ſicut decet, dictis victualibus moderate utendo, & ſi quid ſuperfuerit, aliis neceſſitatem habentibus largiatur ſine deſtructione ſeu abuſione quacumque, ſub pena areſtationis ſui corporis, & perditionis equorum, vel equi, ſi tantum unum habuerit, & armorum, quouſque cum Conſtabulario & Mareſcallo finem fecerit competentem. § Item prohibemus ne aliquis cujuſcumque ſtatus, conditionis, vel dignitatis exiſtat pro hoſpitio ſuo vel ſuorum litigare preſumat, vel aliquas pactiones, ſeu congregationes gentium facere audeat, ad aliquas lites movendas intra hoſpicium ſuum, vel cujuſcumque alterius, ſub pena areſtationis corporis ad noſtram voluntatem, ac equorum & armorum quouſque cum Conſtabulario & Mareſcallo finem fecerit pro delicto. Et ſi delinquens garcio fuerit aut parvulus, abſciſione auricule ſiniſtre puniatur. Et ſi gravius fuerit delictum perpetratum, ſic delinquens arbitrio Conſtabularii, & Mareſcalli gravius puniatur.

puniatur. § Prohibemus inſuper, ne quis intra hoſpitia, vel extra, litem cum aliquo, ſeu aliquibus moveat pro aliquo delicto, livore, vel invidia preteritis vel futuris, per quam litem mors in aliqua parte contingere poterit vel venire, ſub pena forisfacture corporum & bonorum. Et ſi mors de facto inde contingat omnes ſic delinquentes penitus ſupendantur.

De priſonariis.

QUoniam in conflictibus & aliis bellicis actibus multociens priſonarii capiuntur, ac propter inimicorum invaleſcentium timorem, aliquando non poterit captor ſuper cuſtodia ſui priſonarii intendere, Nobis viſum eſt certam in ſcriptis ponere regulam, qua declaramus, quod quicumque fidem priſonarii ceperit, ipſum priſonarium habebit, quamvis ſuper cuſtodia dicti priſonarii uſque ad finem conflictus non intendat, ſi tamen dictus priſonarius in eodem conflictu poſtea non inveniatur ſe defendens. Item ſi aliquis inimicum ſuum ad terram proſternat, & alius fidem proſtrati capiat, ſic captus priſonarius communis eſt ipſorum : & fidem capiens cuſtodiam habebit priſonarii ſupradicti, ſufficientem prebens ſecuritatem ſuo conſocio pro parte rataredemptionis priſonarii antefati. § Item quando capitur priſonarius & alter veniens partem petat, partem habebit, ſi eidem a capiente concedantur. Set forte ſic partem petens minatur ſe alias priſonarium occiſurum, partem aliquam ipſius priſonarii non habebit, quamvis ei fuerit prius pars conceſſa. Et ſi priſonarium ut prefertur occiderit, per Conſtabularium & Mareſcallum areſtabitur, in carceribus permanſurus quouſque cum parte querelante finem fecerit ſecundum diſcretionem Conſtabularii, & noſtri excercitus Mareſcalli. § Item precipimus ut quam cito priſonarius captus ad excercitum noſtrum pervenerit, capiens priſonarium domino ſuo Capitaneo, vel magiſtro preſentabit abſque mora, ſub pena perditionis priſonarii magiſtro ſuo proprio adjudicati. Et ſi ille priſonarius ſic

captus

captus fuerit Major in una parte excercitus, & poteſtatem habuerit diſplicandi vexillum ſuum auctoritate Regis ſui, vel ſi ipſe captus fuerit de ſanguine Regio, Dux, Marchio vel Comes, aut Capitaneus principalis, tunc captus ille, quiſcumque fuerit, erit priſonarius Capitanei principalis illius partis dicti excercitus, niſi capiens talem priſonarium equalis fuerit ipſi capto, major in armis, aut dignitate, vel talis Baro, ſive Miles notabilis qui antea poſitus fuerit ad vexillum: Et ille tunc capitaneus principalis concordabit cum capiente, dando eidem ſufficientem remunerationem pro captura. § Volumus inſuper quod Capitaneus, vel magiſter priſonarium recipiens de ſuo ſoldario ad lanceam, vel ſagitario, ut ſupradictum eſt, infra octo dies nobis, principali Capitaneo, vel noſtro Conſtabulario, aut noſtri excercitus Mareſcallo fideliter repreſentet, ſub pena perditionis partis ſue quam ipſe alias eſſet habiturus: quam partem damus cuicumque, talis priſonarii occultationem, Conſtabulario noſtri excercitus, aut Mareſcallo notificanti. Ordinamus ulterius, ut nullus preſumat priſonarium ſuum permittere vagari, aut libere ire, vel ad propriam voluntatem equitare, ſeu in ſuo hoſpicio abſque bona cuſtodia per ſe permanere, ſub pena perditionis priſonarii ſupradicti. § Tercia tamen parte redemptionis dicti priſonarii ſic male cuſtoditi Capitaneo ſuo, ſive magiſtro ſuo reſervata, ſi tamen dictus Capitaneus vel magiſter particeps criminis non exiſtat. Alteram vero partem redemptionis ſupradicte accuſatori adjudicamus. Terciamque partem dicte redemptionis noſtri excercitus Conſtabulario & Mareſcallo aſſignamus, ac areſtato primitus corpore, ſic ut prefertur, delinquente ad noſtram graciam acrius puniendo. § Volumus inſuper & ſtatuentes, quod nullus priſonarium ſuum noſtrum excercitum exire permittat ſine noſtro ſalvo conductu, vel ſaltem ipſius qui excercitui noſtro ibi preeſt pro dicto priſonario primitus obtento, ſub pena in proximo ſtatuto ſupraſcripta. Item ſtatuimus ut nullus priſonarium ſuum vendere audeat, vel ad redemptionem ponere abſq; licentia ſui Capitanei qui nobiſcum pro dicto viagio ſub literis & ſigillo ſuo indentaverit, ſub pena perditionis priſonarii

dicto

dicto Capitaneo adjudicandi, & areſtationis ſic delinquentis. Volumus inſuper quod emptores tales perditione priſonarii puniantur.

De Tertiis.

TEnebuntur ſinguli Capitanei, milites, ſcutiferi armati,& ſagittarii quicumque tertiam partem ſolvere omnium adquiſitorum per guerram ſuo Capitaneo vel magiſtro inmediato fideliter & ſine fraude, cujuſcumque ſtatus, conditionis, vel dignitatis exiſtant, ſub pena perditionis tocius ſumme principalis ſic adquiſite, & areſtationis ſui corporis quouſque finem fecerit cum ſuo magiſtro ſupradicto. § Item volumus ut omnes nobiſcum in excercitu noſtro vel ſub noſtro vexillo equitantes, ſeu moram trahentes, etſi vadia de nobis, vel Regno noſtro non percipiant, quales ſunt Medici, Mercatores, barbitonſores, & multi ſimiles, de ſingulis bonis per guerram adquiſitis videlicet, priſonariis, & aliis bonis mobilibus, per tales debite adquiſitis, Nobis, vel Capitaneo noſtri excercitus principali tertiam partem ſolvere tenebuntur.

De ſpoliis non fiendis.

ORdinamus ulterius, ut nullus ſub pena mortis mercatorem vel mercatores ſpoliare audeat, vel alia bona, & ſpecialiter victualia ab eo vel eis auferre preſumat. Idemque in medicis, & barbitonſoribus precipimus inviolabiliter obſervari. Nec audeat aliquis ſoldarius ſpoliare in victualibus, pabulo equino, aut aliis bonis quibuſcumque per eoſdem emptis, ſeu alio juſto modo adquiſitis, ſub pena mortis. Prohibemuſque ne quis ſoldarius, vel alius cujuſcumque ſtatus, conditionis, vel dignitatis exiſtat, ab alio aliquid furari, ſpoliare aut auferre preſumat, quod ipſe ſuis juſtis laboribus de bonis inimicorum adquiſivit, ut victualia, fenum, ſtramen, avenas

nas, frumentum, vinum, oleum & ſimilia, ſub pena areſtationis corporis delinquentis ad noſtram voluntatem puniendi.

De aſſaltibus.

ITem ordinamus, quod nullus aſſaltus fiat ad aliquod caſtrum vel fortalitium quodcumque per ſagittarium vel alium communem, abſque alicujus Capitanei ad hoc ſpecialiter ordinati preſentia, & voluntate, ſub pena incarcerationis. Et ſi de facto aliquis talis, ut premittitur, aſſaltus fiat & per Nos, vel Capitaneum principalem ſeu noſtri excercitus Conſtabularium, vel Mareſcallum ibidem facta fuerit proclamatio publica in contrarium, Inobedientes pena incarcerationis puniantur, ac perditionis omnium bonorum inibi adeptorum.

De ſalvis conductibus.

NEc audeat Capitaneus quiſcumque minor nobis, Duce belli noſtri excercitus dumtaxat excepto, aliquem inimicum vel priſonarium licenciare ad veniendum ad noſtrum excercitum, vel ab eodem tranſeundum, vel recedendum ſine noſtra licentia ſpeciali & cum ſalvo conductu noſtro, vel Conſtabularii noſtri excercitus, ſi ſua Commiſſio ad hoc extendatur, ſub pena forisfacture corporis & bonorum. § Item prohibemus ut nullus cujuſcumque ſtatus, gradus, conditionis, vel dignitatis exiſtat ſalvos conductus ſua auctoritate alicui dare vel concedere perſumat, ſub ſigillo ſuo proprio vel alieno, noſtro Conſtabulario dumtaxat excepto, ſi ipſe de nobis talem habuerit poteſtatem. Item ut nullus ſalvum conductum noſtrum, vel Conſtabularii noſtri, ut predictum eſt, violare vel rumpere audeat quoviſmodo, ſub pena ſuſpenſionis & tracture, ac confiſcationis ſuarum hereditatum, & bonorum.

De

De meretricibus ejiciendis.

PRecipimus inſuper ut meretrices publice & communes, infra excercitum noſtrum nullo modo permanere permittantur: Et ſpecialiter in obſidionibus villarum, caſtrorum, vel fortaliciorum quorumcumque; ſet longe ab excercitu, ad minus per unam leucam, in ſimul collocentur. Quod eciam volumus obſervari in omnibus villis, caſtris, & fortaliciis per nos vel noſtros captis, aut nobis vel noſtris redditis, vel in poſterum capiendis ſeu reddendis, ſeu alias nobis, vel alicui nomine noſtro redditis, videlicet quod infra dictam villam, caſtrum, vel fortalicium permanere, aut domicilium quantumcumque parvum vel magnum fovere aliquatenus permittantur, ſub pena fracture ſiniſtri brachii dicte meretricis, ſi poſt unam monitionem in dicto loco prohibito inveniatur publice vel occulte.

Quod Johannes Rex Francie, fuit verus Captivus Edwardii tercii.

PAter ergo per prefatam ſectionem. *Item precipimus*, ſuperius allegatam quod *Johannes* Rex *Francie* fuerat verus captivus *Edwardi* tercii Regis *Anglie*. Et pro eo quod quicquid per ſervum adquiritur domino ſuo adquiritur, *ut Inſtituta per quas perſonas nobis adquiritur § primo & in § Item nobis, eodem titulo.* Nam dicit textus ibidem. Ipſe enim ſervus qui in poteſtate alterius eſt, nichil ſuum habere poteſt. Et dicit *Accurſius ibidem in verbo habere ſc. ad ſuam utilitatem ut F. ad legem Juliam de adulteris l. ſic eveniet, ſet ad utilitatem domini ſui.* Et quod dictus *Johannes* Rex ſervus erat capientis, probatur per illum § ſervi autem aut naſcuntur aut fiunt. *Inſtituta de jur. perſonarum.* Nam dicitur ibidem, *Finnt autem ſervi jure gentium, id eſt ex captivitate*, & ulterius in ſervorum conditione nulla differentia eſt, ut ibi, ſet generaliter quicquid, per ſervum adquiritur domino ſuo adquiritur.

§ Sic ergo Arma dicti *Johannis* Regis *Francorum*, per illam captivitatem fuerint dicto Regi *Edwardo* adquisita, & per consequens bene licebat dicto Regi *Edwardo* predicta Arma portare argumento premissorum. Non obstante quod dictus *Edwardus* tercius licite potuit dicta Arma *Francie* portare ratione successionis & jure hereditario, quia filius & heres *Isabelle* tunc filie & heredis Regni *Francie*, ut satis clare patet per Cronicas, & specialiter per *Frossardum* in *Cronica* sua, ubi ipse tractat de ista materia. Dicatis ergo quod dominus noster suppremus portat pro Armis *Anglie* Tres Leones Aureos In Campo Rubio. Sicque portaverunt omnes sui progenitores ab *Henrico* secundo, qui primo illa Arma portavit, & suis portanda successoribus dereliquit, ut supradictum est in filio ejusdem *Henrici* secundi, videlicet Rege *Ricardo*.

De Leopardo.

Leopardus est bestia sevissima, ex pardi & leene adulterio sponte generata, ut dicit *Ysidorus li. xij.* Et secundum eum ibidem, Leopardus dicitur bigener, quia in Animantibus bigenera dicuntur que ex diversis nascuntur animalibus, ut Leopardus ex leone & parda, vel ex leena & pardo. Mulus ex equa & asino, Burdo ex equo & asina, Ibride ex capris & porcis, Titirus ex ove & hirco, Musino ex capra & ariete, ut ibi in fine capituli primi li. xij. Et sicut *Adam* omnibus animantibus ante diluvium primus vocabulum indidit, appellans unicuique nomen proprium, ex sua institutione, juxta conditionem nature cui serviret: sic gentes post diluvium secundum naturas aut conditiones bestiarum, herbarum, vel arborum, eisdem nominum differentias imposuerunt juxta conditionem earundem. Quarum quidem gentium exemplo, postquam bella esse ceperunt, artesque diverse invente sunt, per quas armature tam invasive quam defensive ordinabantur, aut quia aliquando facies armatorum armaturis velabantur, ipsi sic velati secundum eorum conditiones, naturas, aut proprietates, diversas bestias, aves

vel

vel alia ſigna per que poſſent ab aliis cognoſci, in ſuis ſupertunicis, aut armaturis, ſive ſcutis, depingi fecerunt, ut refert *Yſidorus in principio libri xij.* § Leopardus autem beſtia eſt quaſi alba, diverſis & multis maculis nigris conſperſa, valde preceps, & ſitit ſanguinem: ſet femina eſt major & crudelior quam eſt maſculus, ſaliendo non currendo predam capit, & ſi tercio vel quarto ſaltu predam non capiat, pre indignatione ſiſtit, & quaſi victus retro cedit. In corporis diſpoſitione, non in colore leoni aſſimilatur, formam tamen capitis habet pardi. Cognoſcitur enim Leopardus a leone, quia Leopardus ubicumque depingitur naturaliter habet maculas nigras, cum groſſo capite, & eſt animal planum non hiſpidum: Leo vero habet unum colorem continuum cum pectore hiſpido & certis jubis in cauda. § Sunt tamen quidam, ſompniantes in hac materia, qui ponunt differentiam inter Leonem & Leopardum in pictura facierum, videlicet quod Leopardus ſemper debet depingi cum integra facie aſpicientibus oſtenſa, & Leo cum media facie, maxime Regi animalium ſcilicet Leoni injuriantes, Nolentes quod ipſe Leo qui eſt Rex omnium animalium ſuam faciem eis oſtendat, quod eciam eſt contra Jura & ſpecialiter contra legem, *urſus F. de adquirendo rerum domino*, ubi dicitur, quod animalia debent depingi & deſignari in ſuo actu ferociori: ſet ſi Leo non poſſet oſtendere faciem ſuam non ita eſſet, ergo, &c. concordat cum iſtis lex prima *F. de poſtuland.* § *beſtias*, quam quidem opinionem, nunquam vidi in ſcriptis legibus, aut naturali ratione fundatam, vidi tamen nobiles diverſos Leopardum, & Leopardos in Armis portare in ſuo proprio colore, quoſdam cum integra facie & quoſdam cum media facie depictos: quorum corpora ſemper fuerunt ſicut eſſe deberent multis maculis nigris conſperſa. Portavit namque quidam miles *Guido de Rupe forti* UNUM LEOPARDUM SALIENTEM, IN CAMPO RUBIO. Et non appono colorem Leopardi, quia portavit proprium ſuum colorem, videlicet, griſium maculis nigris conſperſum, ut hic de qua

materia plus dicetur in capitulo de talentis. Vidi eciam quendam militem *Arnaldum de Marchia* qui portauit Duos Leopardos Peditantes, In Campo Aureo, quorum Leopardum tantum medietas facici fuit intuentibus ostensa, ut hic. Leopardum ergo in Armis portare significat, quod portans, uel saltem primo illa Arma assumens, fuit adulterio genitus. Et nota hic quod semper habendus est respectus ad conditiones animalium, & naturas eorum, ut supra dixi. Et multum pertinenter potest dici, quod isti magni Abbates & Abbatisse debent in suis Armis portare Leopardos, mulos, burdones, vel titiros, pro eo quodipsi habent & portant instrumenta episcoporum, ut mitram & crucem, ut muli, Leopardi, & tales bestie portant instrumenta generativa equorum, & Leonum, non tamen eis utuntur naturaliter, neque habent ipsum actum vel generationis exercitium, sic dicti Abbates & Abbatisse habent mitras & baculos, non tamen ipsum actum habent vel exercitium conferendi, & ministrandi certa sacramenta, & negocia Episcopis pertinentia; unde scribitur in *Speculo stultorum parte quarta* sic.

Mulus, & Abbates sunt in honore pares.

Dic ergo, quod Rex *Anglie* portat in Armis suis Leones, & non Leopardos, ut per ea que superius scripsi.

De Ariete.

Aries est animal laniferum, animo placidum, naturaliter mansuetum, ut dicit *Ysidorus li. xij. in principio.* Est autem dux, & princeps ovium; & ideo dedit ei natura fortitudinem ceteris ovibus prestantiorem: decet enim arietem ducem ceterarum ovium & tutorem, aliis esse fortiorem. Et ideo a quibusdam vervex viribus est dictus, eo quod tanquam vir ovium, cum sit masculus, ceteris

teris bidentibus ſit amplius virtuoſus. Quidam tamen dicunt, quod ideo dicitur vervex, quia vermen gerit, unde ſcribitur in *libro Synonymorum*, *vervex in capite vermen gerit, arietat inde.* Cujus quidem vermis pruritu excitatus, caput ſuum aliquando fortiſſime concutit, & quicquid ſibi obviat dure ferit: & ideo aries ab Aros *Grece* dicitur, quod eſt virtus Latine. Nam corporis magnitudine, viriumi fortitudine, & animi virtute oves alias preexcellunt. § Dicitur aries ab aris, quia ut dicit *Yſidorus* hoc pecus primum fuit in aris a gentibus immolatum, unde ſecundum legem *Moſaicam* Aries fuit animal mundiſſimum, aptum ad ſacrificium, & ad eſum, dicit *Yſidorus ubi ſupra.* Frontem habet aries duriſſimam, ſet tamen tempora habet debilia, & quaſi cartilaginoſa: & ideo ad defenſionem partis debilioris dedit natura cornua majora circa temporum loca, ad modum ſcuti rotundi revoluta, in extremitatibus aliquantulum acuta, ut eis caput defenſet, & adverſarios impetat & expugnet. Ideoque ſecurius procedit gregem, erectoque capite, & fixo pede ungula diviſa veſtigio firmius terram premit. Tempore amoris pro uxoribus ſuis impetit. Ac ut melius impugnet, & fortius contra reſiſtentem, retrocedit, ac reſiliendo cum impetu hoſtem ferit, ut dicit *Avicenna li. ſuo viij.* Arietem in Armis portare ſignificat, quod primo ipſum portans, vel aſſumens, fuit vir multum capitoſus, vel aliquas alias conditiones arietinas ſequens, ut ſuperius dictum eſt.

De Agno.

AGNUS, ut dicit *Yſidorus*, a Greco vocabulo dicitur quaſi pius. Nam inter omnia animantia terre, maxime invenitur innocens, & manſuetus: nullum enim dente ledit, cornu, nec ungue. Et quicquid in eo reperitur utile eſt: Pellis quidem ad varium uſum: pilus ad indumentum: fimus ad terre inpinguationem: ungula, & corum ad medicinam, ut dicit *Plinius*, *& Yſidorus li. xij.* § Latini vero dicunt agnum, ab agnoſcendo eſſe ſic vocatum, eo quod pre ceteris animalibus matrem

ſuam

ſuam noſcat, adeo ut ſi in magno grege erraverit, ſtatim balatu vocem agnoſcit parentis, ſecundum *Avicennam*. Agnus de ſocietate gregis multum gaudet: quando vero ſolitarius eſt dolet plurimum, atque timet: ante gregem ſalit, & ſaliendo ludit: tonitruum multum timet, quia agnus naturaliter habet debile caput, ut recitat *Bartholomeus de proprietatibus rerum li. xviij. in capitulo de agno.* Agnum igitur in Armis portare, eſt ſignum, quod primo illum in Armis portans fuit vir pius, manſuetus, & humilis, aut portavit nomen agni: ut multi portant diverſa animalia, aves, vel alia ſigna que ſunt ejuſdem nominis cum ipſo portante. Et quidam ſunt qui portant ſue artis ſigna, ut latius dicetur in ſequentibus.

De Apro.

APER eſt porcus ſilveſtris, qui ſevus eſt, & immitis, ut dicit *Iſidorus predicto libro xij. capitulo primo.* Dicitur inſuper apud Latinos verres eo quod grandes habet vires. Dicit enim *Plinius*, quod aper eſt animal valde ſevum, & vix caſtratus ſe exhibet manſuetum, cum cetera tamen animalia, ablatis teſticulis, manſuescunt. Eſt itaque aper tante feritatis, quod eciam mortem parvipendens, contra venatoris ferrum intrepide ſe infigit, & inſuper jam transfixus contra ſibi reſiſtentem vires recolligit, & ut de adverſario ſe vindicet, mortis periculum non paveſcit. In latere autem dextro habet duriſſimum locum & ſpiſſum, quem ſemper opponit venatoribus, ut dicit *Plinius li. xviij. ca. x.* Aprum autem portare vel verrem in Armis, ſignificat hominem invidum, bellatorem, ſubtilem, & fortem, qui citius in pugna morietur, quam fugiendo vitam ſervet. Multos enim vidi *Hibernienſes* aprum, vel apros, in Armis ſuis portantes.

De

De Aſino.

ASINUS a ſedendo eſt dictus, quia homines ab initio ſuper aſinos ſedere ſolebant, antequam uſum equorum habebant. Et refert *Yſidorus li. xij.* Aſinus animal eſt ſimplex, & valde tardum, & ideo faciliter ab initio fuit humano generi ſubjectum: vel aſinus dicitur ab a, quod eſt ſine, & ſinos quod eſt ſenſus, quaſi animal ſine ſenſu. Et quanto aſinus fit annoſus & ſenex, tanto plus indies fit deformis, hiſpidus, & villoſus. Eſt autem animal malencolicum, frigidum, & ſiccum, & ideo naturaliter ponderoſum, tradum, atque pigrum, ſtolidum, & obliviоſum, tamen paciens animal eſt, & modico utens cibo. *Avicenna li. viij.* inter tribulos, & ſpinas, aſinus colligit, ex elevatione capitis, & forti flatu moventur tribuli & ſpine, & ex horrendo ſonitu ſeu rugitu ejus terrentur avicule, & ſepius fugiunt de ſuo nido, & earum matres impetunt aſini oculos, & roſtis ſuis percutiunt, ut a loco ſui nidi recedant. Et quamvis talis paſſerulus habeat corpus parvum, vix poteſt aſinus ſe defendere contra paſſeris impetum, atque morſum. Hec *Avicenna loco preallegato, & Ariſtoteles de animalibus ca. viij. & Plinius libro xxviij. ca. ultimo.* § Item aſinus ſupra vires laboribus exponitur, fuſte ceditur, ſtimulo pungitur, chamo os conſtringitur, hinc inde circumducitur, & ſepe ejuſdem chami refrenaculo ab illis paſcuis & cibariis per que tranſit nequiter cohercetur. Et poſt labores caſſos & vanos in fine moritur. Nec pro precedentis laboris ſervicio, poſt mortem ſaltem, ejus cutis dimittitur, ſet aufertur, & cadaver ſine ſepultura aieri exponitur a canibus corrodendum. Hec *Bartholomeus de proprietatibus rerum li. xviij. ca. de aſino in fine.* Aſinum vero in Armis portare, ſignificat hominem tardum, pium, & manſuetum, verbis & operibus ſuis blandientem, injuriarum ſibi illatarum oblivioſum, & multa obprobria pacienter ſuſtinere paratum.

De

De Aranea.

ARANEA, pro eo quod ſex aut octo pedes quos ſemper habet pares, gerit multipes dicitur. Et inter animalia reptilia numeratur ab aeris nutrimento nominata, que exiguo tempore longa fila producit, & ab opere incepto nunquam deſinit, perpetuum ſuſtinens in ſuo opere diſpendium, & ſepe ad modicum flatum venti, aut pluvie ſtillicidium rumpitur tela ſua totaliter, perdens laborem ſuum, ut dicit *Yſidorus li. xij.* Habet autem aliquos pedes longiores, & quoſdam breviores, propter diverſas ſuas operationes. Nam cum quibuſdam fila ſubtiliat, ac in longum protrahit, cum quibuſdam vero pariter fila nectit, & cum quibuſdam per fila repit: & maxime in ea viget ſenſus tactus, unde reſidens in tele ſue medio, ſubito ſentit muſcam telam in parte remotiſſima contingentem, ſubitoque ipſam invadens eam aggreditur tanquam hoſtem, de qua ſi triumphare potuerit, eam ne evadat inter tele ſue fila multipliciter circumvolvit, capitis ſui humiditatem ſugens, de tali muſcarum venatione vivit, ut refert *Bartholomeus de proprietatibus, li. xviij. ca. de aranea.* Et quia vidi olim araneas in Armis cujuſdam *Lumbardi* portatas, illarum jam proprietatem ſcribo. Ymaginentur igitur ipſa arma inſpicientes, quid per illas araneas intelligatur, prefatis conditionibus, & proprietatibus diligenter conſideratis.

De Ape.

APIS eſt animal multipes & breve, inter omnia animantia anuloſi corporis, in multis obtinens principatum, ut dicit *Plinius li. xv. ca. vi.* parvitatem autem ſui corporis, recompenſat ingenii magnitudo. Quamvis autem poſſit inter volatilia computari, tamen quia pedibus utitur, in quibus eſt ſua vis progreſſiva, merito poteſt inter greſſibilia numerari. Inter omnia, eſt admiranda apum ſolertia qua mella conficiunt, ſuccumque dulciſſimum,

ciſſimum, ſubtiliſſimum, & ſaluberrimum in favos componunt, & ceram ad uſum vitæ perutilem operando conficiunt, hieme latent, quia vires non habet ut nivibus pruinisque reſiſtant, ac flatibus Aquilonis. In vere autem fabas florentes viſitant, nullique licet vacare otio per hos dies. Item per apes ſumma equitas excercetur, Feriunt enim omnes earum pacem perturbantes, aut earum mella diſrumpere cupientes. § Regem ſiquidem habent apes, qui non aculeo armatus eſt, ſet pocius mageſtate, ut dicit *Plinius ubi ſupra ca. xviij.* vel ſi habet aculeum, uſum feriendi natura ſibi negat; Noluit enim natura ipſum ſevum eſſe, nec ſtatim petere ultionem, & ideo ei telum detraxit & inhermem dereliquit, unde conſtat apum Regem aculeo non uti. Miranda etenim eſt circa ſuum Regem plebis obedientia, nam cum ipſe procedit totum examen conglobatur & ab ipſo agmine velut acie militum cingitur & vallatur, & pre multitudine obſequentiũ tunc temporis vix vagatur. § Cum populus apum in labore eſt, tempore illo intus eſt, & circuit ſimilis excitanti, ſolus a labore eſt immunis. Circa quem aſſunt apes quedam habentes aculeos, tanquam conſervatores Regis ſui. Et raro procedit Rex niſi quando examen totum debet exire, cujus exitus intelligitur aut diebus aliquot excercitu murmurante, & quaſi ad exitum ſe preparante, unde ſi quis tunc Regi apum preſcinderet alam, examen tunc tẽporis non exiret. Regem feſſum humeris ſublevant, & fatigatũ totũ portant. Rege viſo totus animatur excercitus, ipſo quoque deficiente totum examen dilabitur, & multociens periculo ſe exponit. Hec *Plinius ubi ſupra.* Quando vero Rex apum moritur, triſtitia torpent, funerantiumque more exequias celebrant, & meret plebs ingenti dolore Rege peſte conſumpto: Nam cibos tunc convehunt non exeuntes, triſti tamen murmure glomerantur Circa corpus ſui Regis. Luctum non minuunt, ymmo niſi corpus mortuum extrahatur fame & dolore moriuntur. Hec *Plinius ca. xix.*

De Bove.

BOS Grece *boetes* nuncupatur, quem Latini bovem appellant, eo quod terram terit, ut refert *Plinius li. ſuo viij. ca. xlv.* ſoli boves inter animalia retroambulantes paſcuntur. Aque eciam calide ablutione dicuntur pingueſcere. Boves quoque, laxata habentes cornua, dicuntur eſſe in opere excellentes. Et poſt caſtrationem bos in corpore & cornibus augmentum recipit, & proficit fortius in robore & virtute, non tamen tante eſt audacitatis ſicut ante. Eſt enim animal mite & mundum, non ſolum uſibus hominum neceſſarium, verumeciam, ad immolandum in aris deorum congruum fuit & aptum. Et breviter ut dicit *Plinius li. xxviij. ca. xl.* nichil eſt in bove quod diverſis uſibus non ſit utile. § Bovem ergo, vel boves, aut boum capita, in Armis portare eſt ſignum quod primo illa Arma portans fuit caſtratus, vel ſpado, vel in genitalibus ſic in guerris mutilatus quod amplius generare non poteſt, vel potuit. Ut ſpecialiter ſemel cuidam nobili ſcutifero de comitiva & familia domini mei ſpecialis & magiſtri, TRIA CAPITA BOVINA NIGRA, IN CAMPO ARGENTEO portanda aſſignavi, ut hic, pro eo quod ipſe erat in bello *Vernolii* cum lancia per membra genitalia totaliter transfixus. Qui ut credo adhuc vivens Arma portat ſupradicta, & ſunt bona.

De Botrace.

BROTAX animal eſt quadripes, venenoſum, in terra habitans, & humore terreo nutritum, ut refert *Plinius li. xviij. ca. xxxij.* cujus venenum eſt frigidiſſimum, & ideo omne membrum quod tangit reddit inſenſibile ac ſtudipum ac ſi eſſet congelatum. Eſt enim animal virulentum, & ideo ad iram ſe animat ad omnem tactum, unde quanto

quanto plus tangitur tanto turgeſcit amplius & inflatur. Quot autem maculis ſub ventre reſpergitur, tot nocumentorum venenum ejus obnoxium fore perhibetur. Oculos habet quaſi igneos & lucentes, & eſt tanto pernicioſior quanto eſt ejus aſpectus ardentior. Herbas dulces diligit, ac earum radices avide comedit, ſet comedendo eas inficit & corrumpit, loca enim fetida & fimoſa botrax, ſive bufo, diligit, & loca odorifera multum odit. § Botrax autem ſive bufo coloris eſt ſubnigri, ſubrufi, vel pallidi. De iſtis eſt *Plinius* ut ſupra dictum eſt. Botracem, autem aut botraces, ſive bufones portare, ſignificat ut eſt dictum, verumptamen Dominus *de Botraux* in *Anglia* portat in Armis ſuis TRES BOTRACES NIGROS IN CAMPO ARGENTEO, ut hic. Que Arma, forte portat dictus Dominus propter nomen ſuum, ut predixi. Que quidem Arma olim portaverunt Reges *Francorum* prout ſupradictum eſt de Armis *Francorum* Regis: qui jam portat TRES FLORES GLADIOLI, IN CAMPO ASORIO, ut hic. Et Gallice ſic, *Il port d'aſor, trois fleuris de lys d'or.* De quibus quidem Armis dixi ſupra libro iij. in capitulo de colore pallido ſive azorio, videatis ibi.

De Camelo.

CAMELUS ut dicit *Yſidorus li. xij.* & *Plinius li. ſuo viij. ca. xix.* eſt animal humile, & breve, pro eo quod quando oneratur ſe inclinans & accubans coram onerante humiliatur. Set differunt cameli *Arabici* a camelis aliarum regionum. Nam cameli *Arabici* duos habent in dorſo gibbos, ſet reliquarum regionum cameli in dorſo habent unum tantum, ut dicit *Yſidorus li. xij.* Habentibus igitur tales gibbos in humeris vel dorſo, aſſignari poſſunt cameli, ſeu capita camelorum in armis ut portentur.

De Capra.

CAPRA, ſicut & caprea, a carpendis virgultorum & herbarum ſummitatibus eſt dicta, quaſi ſurſum tendens, ut ſummitates capiat & comedat foliorum, ut dicit *Plinius li. viij. ca. primo.* Que quidem capre adeo bene vident de nocte ſicut die. De capris autem dicit *Ariſtoteles li. tertio*, quod capre in multis regionibus habent lac ſine impregnatione, nec expectatur impregnatio, ſet accipitur urtica & cum ea confricatur mamilla, & exibit primo ſanguis, deinde venit bonum lac non pejus quam impregnatarum. Item *li. eodem viij.* dicit quod capre privantur intellectu, in tantum quod vix ſciunt egredi ad paſcua, vel regredi niſi ab aliquo ducantur. Quoſdam de Wallia vidi portare capram, & capras diverſorum colorum, qui conditiones predictas totaliter non amiſerunt.

De Cane.

ACENES autem Grece dicitur canis Latine; quamvis tamen quidam canem a canore latratus dicant; ut dicit *Yſidorus li. xij. ca. Canis*, qui plus ſenſus habet ceteris animantibus. Nam ſua nomina canes recognoſcunt, dominos ſuos diligunt, & eorum tecta defendunt, & multociens canes pro dominis ſuis voluntarie morti ſe ſubiciunt, corpus autem ſui domini mortuum non derelinquunt. Odore quidam, & alii ſanguine prede ſue veſtigia multociens deprehendunt, humanum conſortium diligunt, quia diu ſine hominibus eſſe aut vivere non poſſunt, ut dicit *Yſidorus li. xij. ca. ij.* De cane autem dicit *Plinius li. xiij. ca. xli.* de animantibus que nobiſcum degunt fideliſſimi ſunt canes. Nam canes pro ſuis dominis pugnaſſe contra Latrones concepimus, occiſorumque ſuorum dominorum corpora, tam a volucribus, quam eciam a feris, longo tempore cuſtodiviſſe, latratuque homicide ſui domini ſcelus detexiſſe legimus. § Audivimus inſuper canes

canes Regem quendam ducentes ab exilio reduxiſſe, et contra reſiſtentes mira audacia preliaſſe. Canis eciam *Jaſonis* cibum capere noluit domino ſuo interfecto, ſet dolore pariter & inedia conſumptus eſt. Legimus eciam *Selonum* ſenatorem *Placentie* ab armatis oppreſſum non prius vulneratum quam cane interempto. Sicque canis *Ticii Sabini* ipſum in carcere nec in morte dereliquit, ſet meſtus & ululans cum mortuo manſit. Cui cum quidam cibum dediſſet, ad os defuncti cibum tulit, & cadavere in Tiberim projecto, ut corpus ſuſtentaret ſaliens canis in fluvium dimerſus eſt accurrente populo ad ſpectaculum fidei animalis. Hec omnia refert *Plinius* in loco preallegato. Canes eciam nobiles cum cervum, damam, vel leporem ceperint, non ſtatim devorant, quod capiunt, ſet pocius predam ſuam domino ſuo deſelinquunt, pejori parte in fine pro ſua portione ſunt contenti: ymo ſi nichil habuerint propter hoc, predam aliam inſequi, & invadere non dimittunt. Dicit enim *Conſtantinus in viaticis li. ſuo ultimo*, quod canis naturaliter eſt frigidus & ſiccus, cui nigra colera dominatur, ipſaque ſuperhabundans putrefacta vel corrupta canem rabidum facit: quod maxime contingit in autumpno & in vere, quem tunc alii canes fugiunt tanquam peſtem, qui ſemper eſt profugus ac ſolivagus, & vadet nutando ac cancellando ſicut ebrius: Et currit ore aperto, ac lingua dependente, ſaliva nimia & ſpumoſa de ejus ore profluente: Oculos habet reverſos ac rubicundos, & aures retractas. Contra umbram ſuam latrat: Hec *Conſtantinus* ut ſupra. Dicit autem *Plinius li. xxx.* quod ſub lingua canis jacet aliquando vermiculus, qui Grece dicitur licta qui facit canes rabidos, quo extracto ceſſat morbus. § Item canis eſt iracundus & malicioſus, fraudulentus, ac doloſus, unde ſepe tranſeuntibus blandiendo cum cauda obvians, quaſi arridet, ſet illos retro quando minime confiderant graviter mordet. Inter notos audax eſt & animoſus, ac contradicentes mordere nititur, omnes terrens, ſet tranſiens inter extraneos nichil facere audet. Antequam ergo canem vel canes alicui aſſignaveritis in Armis ad portandum, conditiones ipſius primitus videatis, & ſecundum quod videritis

con-

conditiones ejus cum conditionibus caninis convenire, ita audacter faciatis.

De Caſtore, alias Baver.

CAstor eſt beſtia mirabilis, que cum quadripedibus vivit, & in terra quandoque graditur, ſub aquis tamen natat, & commoratur cum natantibus ſicut piſcis. Et eſt caſtor a caſtrando ſic vocatus, ut dicit *Iſidorus li. xij.* Nam eorum teſticuli medicine ſunt apti, propter quos cum precenſerint venatores ipſi ſe caſtrant, & canum morſibus ſua genitalia amputant, unde & *Juvenalis* ſcribens de caſtore ſic ait.

——qui ſe
Enuchum facit, cupiens evadere dampno
Teſticuli.

De caſtoribus autem loquitur *Plinius li. xi. ca. iij.* Ponto, inquit, unum genus animalium eſſe putatur, quod nunc terrenam nunc aquaticam ducit vitam, in extremis aquarum & fluminum ripis domos & cavernas ſibi edificant miro artificio preparatas. Nam iſta animalia pariter in grege vivunt ſuamque ſpeciem diligunt, pariter eciam congregati Fibri vocantur. Dentibus ligna preſcindunt, & preſciſa de ſilva ad ſua latibula miro modo deferunt & deducunt. Nam unum pro vehiculo pedibus elevatis ſuppinum in terram proſternunt, inter cujus coxas & crura abſciſa ligna ordinant & componunt, & ipſum trahentes ad ſuas manſiunculas a lignis ipſum exonerant: & multa ſubtilitate ex prefata materia habitacula fortia ſibi preparant. Caudam autem ſuam que piſſie nature in aquam mittunt, ſine cujus ope & refrigerio ſine corruptione diu non poterit permanere. Caſtor eſt animal mirabile & monſtruoſum, cujus cauda tantum piſcis, & totum reſiduum ſui corporis naturam habet quadripedis animalis. Pedes habet anteriores quaſi anſerinos, & poſteriores pedes ſunt quaſi canini. Hec ſcribit *Plinius li. xxxij. ca. iij.* quamvis

quamvis *Dioſcorides*, & *Bartholomeus de Platea* in aliquibus diſcordent.

De Cervo.

CERVUS eſt ſerpentum inimicus, ut ait *Yſidorus li. xij.* Cervus quidem in harmonia multum delectatur qui erectis auribus mire audit, ſubmiſſis nichil. Item *Plinius li. viij. ca. xxxiij.* dicit, quod ſervus eſt animal maxime placens, quod propter arduam cauſam contingentem ad hominem ultro fugit. Item quando cerva ejus fuerit paritura ab ipſa ſe ſeparat, & diſcedit. Et ſi ſeipſum nimis pinguem ſenſerit latebras querit, quia pondus grave ſui corporis pertimeſcit: & quãdo pinguis fugit, ſuum curſum non continuat. Et tante ſimplicitatis eſt, ut omnem miretur & ſtupeat novitatem. Item cervus annuatim, videlicet in vere, mutat cornua ſua, & tunc quia inermis eſt de die ſibi latibula querit & latet quouſque creſcentibus cornibus iterato ſibi nova eveniat armatura. Cervus diutiſſime vivit & pluſquam centum annis, quod compertum eſt per cervos captos poſt centum annos poſt mortem Alexandri ab eodem torquibus aureis ſignatos. Et ut multociens audivi, per unum cervum prope foreſtam de *Wyndeſore* occiſum apud quendam lapidem vocatum *Beſaunteſton* juxta *Bageſhott*, qui quidem cervus habuit unum collarium aureum, quo erat ſculptum,

Julius Ceſar quant jeo fu petis
Ceſte coler ſur mon col ad mys.

quod eſt dictu. *Julius Ceſar* miſit iſtud collarium aureum ſuper collum meum quando ego fui paruulus.

Cervum autem in Armis portare eſt ſignum quod portans, vel ſaltem primus aſſumens, fuit cantor vel delectans in canticis & harmoniis, ac ſapiens & ſubtilis, tempora ſua bene proſpiciens, nolens inimicos invadere inhermis, ſet ſapienter expectat tempus congruum, quando melius poterit intentum ſuum perficere.

De

De Equo, ſivi Caballo.

DIcuntur Equi eo quod quando quadrigis jungun-tur pares equantur: quia in forma,& curſu ſimiles copulantur. Et caballus a pede cavo dictus eſt, eo quod preſſa ungula terram cavat, quod reliqua animalia non faciunt, ut dicit *Yſidorus li. xij.* Equi in campis voce accenſi provocantur ad curſum, ſi victi fuerint eorum more dolent, cum autem vicerint gaudent. Dicit *Plinius li. vij. ca. xliij.* illos equos ad bella utiliores eſſe qui in bibendo profundius nares inmittunt, quia tales equi in curſu longo gravedine urine non inpediuntur. § Equi coitum maternum fugiunt, nam in eis quedam naturalis agnitio eſt, unde narrat *Ariſtoteles li. viij.* Rex, inquit, ſeptentrionis habuit pulcram equam que peperit equum pulcrum,& voluit ex equo illo & ſua matre pullum bonum extrahere, qui ordinans ut equus ſinus ſaltaret ſuper matrem,matris cooperiendo vultum. Set cum diſcooperiebatur facies matris, quam cognoſcens equus filius ejus fugiit & ſeipſum ab alto precipitavit & occidit. Alias autem proprietates equorum vide per *Bartholum* in tractatu ſuo de Armis pingendis circa medium, ubi loquitur de equo.

De Elephante.

ELEPHAS ab *Elphio* Grece, quod eſt mens Latine, & hoc eſt propter corporis maximam quantitatem, ut dicit *Yſidorus li. xij.* Elephantes intellectu & memoria pre ceteris animalibus vigent, gregatim incedunt modo & motu quo valent. Parvum murem timent. CCC. annis vivunt. Hec ponit *Yſidorus li. xij.* Et *Plinius li. viij. c. primo* dicit, quod Elephas inter omnia animalia maxime eſt virtutis, ita quod vix in hominibus tanta probitas invenitur. Nam in nova luna gregatim conveniunt, & in flumine ſe abluunt, & communiter balneant, poſtea ad locum ſuum redeunt, Juveneſque ſuos eundo

eundo & revertendo aut ſe ire faciunt, quos diligenti cura cuſtodiunt & inſtruunt ad ſimile faciendum. Item ſunt boni intellectus & animalia ita docibilia quod Regem cognoſcere & adorare inſtruuntur, & reverētie cauſa aliquādo genua ſua curvant. Item dicit *Plinius c. v.* ſi Elephantes hominem errantē in itinere ſibi obviū viderint in ſolitudine, primo ne ipſum terreant aliquantulum de via ſe ſubtrahunt, & tunc gradum figunt, & paulatim ipſum precedentes viam ei oſtendunt. Et ſi draco eis occurrerit, pro homine defendendo cum eo pugnant, & audacter ſe opponunt. § Item mirandus eſt in eis pudor. Nam quando unus ab alio vincitur, victus vocem fugit victoris. Elephantes aliquando domantur, qui tunc ferunt turres ligneas, & ſic cum armatis concurrunt, acies proſternunt, eas non timentes. Item inter Elephantes & dracones perpetua eſt dimicatio. Habent autem parvas linguas valde reſpectu ſuorum corporum, raro extra apparentes. Nec invenitur in eis niſi unum inteſtinum multipliciter tamen involutum, ac poſt illud non eſt aliud niſi unum aliud per quod ejiciunt ſuperfluitatem naturalem. Habent inſuper epar magnum quadruplum, ad epar bovis: ſplenem autem minimum reſpectu eorum corporum, & cauſa eſt, ut dicit *Avicenna*, quia melancolia tranſit eis in nutrimentum. Stantes dormiunt, pedes poſteriores flectentes ſicut homo. Sunt enim naturaliter benigni, quia carent felle, ut dicit *Ariſtoteles li. xiiij.* Pro feminis ſuis nunquam pugnant ſicut alia animalia, nulla enim noverunt adulteria. Et quando caſu aliquo dimicant non mediocrem habent curam ſóciorum: nam feſſos & vulneratos in medium recipiunt, & ipſos pluſquam ſe protegunt & defendunt. Item dum mater circa filium in parturiendo laborat, maſculus pro viribus ipſam protegit, & defendit.

De Formica.

FORMICA dicitur quaſi ferens micas, unde *Ovidius Metam.*

Grande opus exigno formicas ore gerentes.

Formica enim eſt animal valde providum, nam in eſtate congregat ſibi, in hyeme unde vivat, ut dicit *Yſidorus li. xij. c. iij.* De Formicis autem dicit *Solinus.* Formice nigre ſunt, valde parve, & tamen plus quam magna animalia ſolicitantur: Nam provident ſibi ſapienter inpoſterum unde vivant. Gregatim vivunt, ac cuniculos magnos componunt in quibus habitant. Grana, que cum magna ſolicitudine collegerunt, ſolercius decorticant, que in ſecretioribus domunculorum locis ne ab avibus rapiantur, vel vento diſpergantur, cautiſſime reponunt: & occultas vias faciunt rectas in domos in quibus habitant. Hec *Solinus li. xi. ca. xxxi.* Formice in eſtate majora ferunt onera quam ſunt eorum corpora, unde parvitatem corporis recuperant magnitudine virtutis, pondera ſua gerunt morſu, & que pre magnitudine ferre non poſſunt averſe pedibus poſterioribus obvolvere moliuntur; Nam de ſua republica ei maxima eſt cura & memoria, Nam ſemina abraſa condiunt ne ſurſum germinent in fruges: & grana diſperſa colligunt cum diligentia ne perdantur, grana autem arte dividunt, ut ſic ea facilius in ſua repoſitoria introducant. In plenilunio noctibus operantur, ſet ceſſant interlunio a labore. § Sunt autem formice parvule, ſtricte circa ventrem, & quaſi cincte, que tandem creſcentes efficiuntur quaſi pennate ſive alate, & ſic in fine admodum muſcarum in minuta volatilia formantur. Item idem *Plinius li. xi ca. xxxij.* dicit, quod ſunt quedam formice magne & cornute, que mira avaritia & cupiditate gemmas, & aurum cuſtodiunt, que omnia ab incolis furantur dum formice in ſuis cuniculis commorantur. Formicarum conditiones & proprietates predictas habentes ſciatis recte poſſe formicas portare.

De

De Grifo, ſive Grife.

GRIFUS, ſive GRIFES eſt animal quadrupes pennatum. Hoc genus ferarum in Iperboreis naſcitur montibus, Tales enim omni parte corporis leonis ſunt, alis tamen & facie Aquilis ſimiles. Hec *Yſidorus li. xij. ca. ij.* Adeo autem aliquando infeſtat equum, ut ait *Hug.* quod equitem armatum cum eo rapiat in ſublime, ut dicit gloſa *Deuteronomii xiiij. ca.* Cuſtodiunt autem grifes, ſive grifi montes, in quibus ſunt gemme precioſe, ut ſmaragdi, & Jaſpides nec pemittunt abinde auferri. Tam magnas inſuper habent ungulas atque amplas, quod inde fiunt ciphi, qui menſis Regum multociens apponuntur.

De Hericio.

HERICIUS eſt animal ſpinis coopertum, quibus undique protectum eſt contra inimicorum inſidias. Nam hericius ſtatim ut aliquid nocivum precenſerit, ſtatim in globum converſus, ſeipſum intra ſua arma recolligit. Hujus prudentia quedam eſt, nam dum abſciderit uvam de vite ſeſe volutat ſupinus ſuper eam, & ſic ipſam exhibet ſuis natis. *Yſidorus li. xij. cap. iij.* Item *Ariſtoteles li. xix.* dicit, quod hericii habent modicum corpus, & multas ſpinas, majores corpore. Et cauſa magnitudinis ſpinarum & parvitatis corporum eſt quoniam nutrimentum corporis tranſit in eas propter caloris paucitatem, & quia cibus non bene digeritur, unde generatur in corporibus multa ſuperfluitas que tranſit in nutrimentum ſpinarum. Dicit autem *Plinius li. viij. ca. xxxviij.* quod hericii ſe volutant ſuper poma que ſpinis infixa deferunt in arborum concavitates & preter illa que in dorſo geſtant, unum ſemper in ore ferunt. Et quando venatur ſe involvit in modum pile, everſis ſpinis, ne poſſit propter aculeos comprehendi.

De Lepore.

LEPUS dicitur quasi levipes, quia velociter currit, & est animal velox, timidum, & imbelle, nullum habens armorum genus nisi membrorum levitatem. Debilis enim est visus, sicut & cetera animalia palpebras in dormitando non claudentia. Melioris autem est auditus & potissime quando aures ejus sunt erecte. Cujus aures sunt longe valde & flexibiles, quod inventum est esse necessarium propter oculorum aperturam, nam auribus oculos defendit ab infestatione cinifum, & muscarum. Habet eciam sub pedibus magnam pilorum villositatem, ut pili pedis carnositatem currendo a lesione defendant, & ideo dicit *Aristoteles li. iij.* quod pedes leporis sunt subtus pilosi, quod in aliis animalibus rarius invenitur. Crura autem ejus posteriora sunt anterioribus longiora, quod fuit necessarium ad facile corpus elevandum in cursu cum fugeret contra montem, unde difficilius capitur contra montem quam contra vallem & hoc accidit propter articulorum brevitatem. § Item de leporibus, ait *Plinius li. viij. c. lv.* Leporum, inquit, plura sunt genera. Nam in Alpibus sunt quidam, & in silvis quidam habitant, set ipse qui in Alpibus sunt velociores sunt, & grossiores pilos habent: ipsi autem qui in silvis morantur, minores sunt, & vocantur cuniculi. Nam cuniculi lepores sunt parvi, imbelles, qui unguibus terram concavant, & leporibus majoribus domos aliquando preparant, ac foveas quas inhabitant sibi formant. Et ipsi cuniculi sunt mire fecunditatis: Dicuntur insuper habere utrumque sexum. Nec invenitur in aliquo animali habente dentes in utraque mandibula nisi in leporibus, ut dicit *Aristoteles.* Et quanto ejus coagulum est vetustius tanto melius est & salubrius, ut refert *Plinius.*

De

De Lince.

LINX eſt animal omnia animalia precellens in virtute viſiva: & eſt de genere luporum. Eſt autem beſtia ſimilis lupo, dorſum habens maculis diſtinctum ſicut pardus. Cujus urina convertitur in gemmam precioſam que *Liguris* appellatur, quod & ipſas linxes ſentire hoc documento probatur: Nam egeſtum urine liquorem arena in quantum poterunt contegunt, Invidia quadam nature ne talis egeſtio in humanum tranſeat uſum. Hec *Yſidorus li. xij. ca. ij.* Et concordat *Plinius li. viij. ca. xxxix.* Prefecti in viſu portare poſſunt linxes: ſic & invidi & avari, qui theſaurum ſuum ſub terra abſcondunt.

De Lupo.

LUPUS quaſi leopos, quia in lupo tanta quaſi ineſt virtus in pedibus ſicut leoni, unde & quicquid pedibus preſſerit non diu vivit. Lupi longam famem portant, & poſt longa jejunia multum devorant. Hec *Yſidorus li. xij. ca. ij.* Lupus, ſicut refert *Honorius*, eſt valde vigil, & multum timet ignem, & ſi lapidetur conſiderabit primum percutientem, quem ſi poterit poſtea interficiet. Lupi habent magnam fortitudinem in capite, & in collo, maxima lupi potentia & virtus eſt in orc ſuo, quia eſt valde vorax. Oculi ejus de nocte lucent ut lucerne. Nichil ita timet ſicut lapides, unde ſi quis duos lapides collidat, ſi lupus ipſam collifionem audiat ſuam audaciam perdit, & ſtatim fugit. Item cordula una facta de inteſtinis lupi adjuncta cum aliis cordulis ovinis in cithara, nunquã concordabit. Nunquid ſi igitur aliquis in comitiva ab aliis diſcrepare aſſuetus, portat, aut debeat lupos, vel lupum in Armis portare, relinquo Haraldis Armorum, qui ſuper iſto dicere poterunt quid intendunt.

De

De Mure.

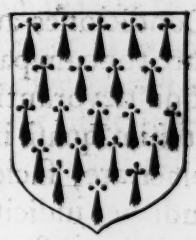
AB humo dicitur Mus, ſecundum *Yſidorum*, pro eo quod ab humore terreo naſcitur. Illud puſillum animal nunquam bibit naturaliter, & ſi bibat morietur. Animal quidem eſt guloſum, & ideo cum modica eſca ſibi placente decipitur, quando ad ejus guſtum odore provocatur. Muris enim jecur in plenilunio creſcit, ſicut tunc quedam maritima augentur, que rurſus decreſcente luna deficiunt, ſicque deficit jecur muris decreſcente luna.

De Muſtela.

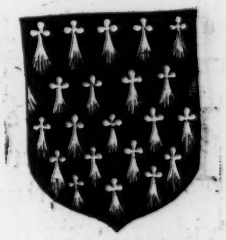
MUSTELA quaſi mus longus eſt dicta, ut dicit *Yſidorus li. xij.* Nam telon Grece, longam dicitur Latine. Muſtela beſtia ſatis prudens eſt; In domibus enim nutrit catulos ſuos, eoſque transfert de loco ad locum ſedemque mutat, ne ejus nidus ab aliquo deprehendatur. Perſequitur ſerpentes eoſque fugat, mures odit & eos manducat. Sunt autem duo genera muſtelarum, unum eſt ſilveſtre diſtans ab alio magnitudine. Aliud autem minus eſt quod in domibus errat. Set falſa eſt opinio illorum qui dicunt, muſtelam ore concipere, & aure partum effundere. Paſſeribus, & aliis parvis avibus inſidiatur, & eorum ova tranſglutit. Filios quoque ſuos in aliquo caſu leſos, vel mortuos certa herba ſanat: ymo illos ſuſcitat, ut dicit *Plinius li. viij. ca. xxij.* Dicit eciam *Ariſtoteles*, quod muſtela pugnat contra ſerpentes, & eſt animal velocis motus & corporis flexibilis, valde mobilis & inſtabilis, odore ſagax, dorſum habens rubium & ventrem album. Mutat autem colorem; Nam in aliquibus regionibus, ut quidam dicunt in Britannia minori certo tempore anni tota pellis ejus eſt candida preter caudam, quam quidem muſtelam ipſius Britannie incole tunc capiunt, quam heremitam vocant, ipſamque excoriant, & uſibus magnorum dominorum, & dominarum reſervant.

Propter

Propter cujus bonitatem, & quia ſpecialiter ibidem invenitur, Duci *Britannie* de pellibus albis ipſarum heremitarum, earumque caudis ad decorem conſutis, tunicam Armorum pro domino Duce *Britannie* ibidem incole ordinarunt, ut hic. Et portat pro Armis ſuis, UNUM SCUTUM DE PELLIBUS HEREMITARUM EARUMQUE CAUDIS NIGRIS CONSUTIS.

Et eſt ſciendum quod illa cauda eſt niſi quedam parva macula nigra. Sunt tamen quidam qui ymaginati ſunt contrarium, quaſi ſi SCUTUM ESSET DE NIGRO COLORE TOTALITER FACTUM, PARVIS MACULIS ALBIS CONSPERSUM, ut hic. Et bene volo quod talia Arma portentur. Verumptamen non dico quod illorum opinio eſt vera, qui dicunt in ſermone Gallico, quod, *Il port hermynee* quia ad hoc dicendum non invenio rationem, ut ſupradixi *li. iij. ca. de colore nigro.*

De Murilego.

MURELIGUS idem eſt quod catus, ſic dictus eo quod mures legit aut colligit, vel ideo catus dicitur quaſi catat, id eſt videt. Nam ita preacute videt, ut fulgore luminis noctis ſuperet tenebras, ut dicit *Yſidorus li. xij.* Eſt eciam animal coloris indeterminati, nunc enim eſt album, nunc nigrum, nunc flavum, nunc varium, nunc eciam maculoſum in corpore, facie, & pedibus. Linguam habet longam & flexibilem, tenuem & ſubtilem, cum qua bibendo lambit. Eſt enim in juventute animal laſcivum valde & agile, impetum faciens ad omnem rem mobilem ei objectam, ludit cum ſtramine coram ſe protracto. In ſenectute autem eſt animal ponderoſum & grave, ac multum ſompnolentum. Cautiſſime tamen muribus inſidiatur, & eos plus odore quam viſu preſentiens,

tiens, invadit in abſcondito ac venatur, captoque mure cum eo ludit, qui tamen, finito ludo ab eo devoratur. Conditiones autem mureligi hiis diebus non audeo declarare tot cum pauperibus luſoribus,& ipſos pauperes in fine ludi devorantibus, in *Anglia* jam regnantibus. Video etenim quaſi indies divitem cum paupere quaſi ludendo placitare, faciem ſanctiſſimam oſtendentem, qui in fine ludi per judicium xij. falſorum Juratorum, ymo perjuratorum juſtum pauperem devorat & deſtruit,non peccantem niſi quia pratellum pauperis prato vel terris ipſius divitis vicinatur.

De Pantera.

PANTERA eſt beſtia quedam minutis orbiculis naturaliter ſuperdicta, ut ex macularum nigrarum, albarum, ac flavarum varietate tota ejus pellis oculata exterius videatur, ut refert *Yſidorus li. xij.* Cum autem pantera ſatis commederit ſe in ſpelunca recondit, & dormit continue fere aliquando per tres dies, poſt triduum vero de ſompno ſurgens, emittendo vocem, ab ejus ore exit odor aromaticus ſupra modum ſuavis, propter cujus ſuavitatem ipſũ alia animalia ſequuntur, de quibus pantera aliquando ſuam predam capit. Et quamvis ſit beſtia valde ſeva, tamen illis qui ſibi aut ſuis in aliquo ſubveniunt nullatenus eſt ingrata, ut dicit *Plinius*,qui hoc exemplificans, de quodam ait, qui liberavit catulos pantere extra ſolitudinem leta & blandiens eduxit, ut ſibi gratias referre & pro ſuo labore vices rependere videatur.

De Pirolo.

PIROLUS parva beſtia eſt, major, ſet non longior quam muſtela, *in Anglia* ſatis nota. Pirolus corpore rubius eſt, & in ventre candidus, mira agilitate viget, in arboribus habitat & fetus fovet. De arbore in arborem ſaltu potius quam volatu migrat, quamvis cauda aliquando

aliquando pro pennis utatur. Caudam enim villosam, prope ad sui magnitudinem habens, ad usum in saltu movet. Vivit de nucibus. Estate victum congerit quo vivat in hieme, & quandoque in parvo ligno diversas aquas transit, erecta cauda cum vento velificat, ut dicit *Alexander*.

De Talpa.

TALPA est quedam bestiola ad similitudinem rattonis, non tamen caudam habet longam. Que talpa in cecitate est dampnata perpetuis tenebris victura. apparet enim absque oculis, que rostrum habet ad modum porci cum quo terram fodit, ac radices sub terra comedit & corrodit, solem autem odit & ejus claritatem: nec diu potest vivere super terram. Nigram habet pellem, villosam & valde mollem, crura brevissima, & pedes latos, ac digitos distinctos habet ad modum manus hominis; *Plinius* hec. *Aristoteles* tamen dicit, quod omne animal generans sibi simile habet oculos, preter talpam, que nullos habet apparentes. Set si quis inciderit corium suum subtiliter inveniet interius vestigia latentium oculorum. Et putant quidam quod illud corium pre angustia rumpetur quando talpa incipiet mori, & dicunt, quod aperit oculos in moriendo, que eos clausos habuit tota vita; ad modum dediciorum qui tota vita fuerunt servi, in morte vero erant liberi. De quibus & eorum conditione aperta relinquitur mentio *Institut a de libertinis.* § *Set dediticiorum*: quorum quidem misera servitus hodie est sublata, ut ibi.

De Tigride.

TIGRIS est bestia ad fugam velocissima ad modum sagitte, ut refert *Ysidorus li. xij.* Est enim bestia variis distincta maculis, virtute & velocitate mirabilis, ex cujus nomine fluvius quidam tigris appellatur eo quod rapidissimus sit omnium fluviorum. Hec *Ysidorus*. Dicit

autem *Plinius li. viij. ca. xix.* Maſculus tigris non curat penitus quid cum catulis ſuis actum ſit, ſet femina eos fortiſſima cura cuſtodit. Set qui ejus catulos auferre proponunt ſpecula vitria magna in itinere ponunt, quos tamen mater pro catulis inſequens & viſum in ſpeculum flectens & in eo diligenter inſpiciens de ſua ymagine filios eſſe credit, que circa ſuam ymaginem ibidem detenta, & circa filiorum extractionem de vitro occupata raptori ſpacium confert fugiendi. Et ſic per umbram decipitur ne raptorem pro catulorum liberatione ulterius proſequatur.

De Urſo.

URsus eo quidem eſt vocatus quod ore ſuo format fetus, inde urſus quaſi orſus, ut dicit *Yſidorus li. xij.* & ibidem refert quod urſorum caput invalidum eſt, & eorum vis maxima in brachiis eſt & lumbis, unde interdum erecti incedunt, vel dicitur urſus ab urgendo, quia fortiter urget ac ſtringit ipſum quem apprehendit, ut ait *Yſidorus* ibidem. Dicit inſuper *Ariſtoteles*, quod urſus comedit omnia indifferenter, unde aliquando comedit fructus pro quibus multociens arbores aſcendit. Et quandoque frangit apum alveos & alvearia, comedens mel & ejus favos. Pugnat cum cervis, vadens erectus contra eos, & tenet manibus ipſorum cornua, & ſepe vincit eos. Eſt enim animal impatiens & iracundum, volens ſe vindicare de ſingulis que tangunt eum, & ideo ſeipſum aliquando occidit, ut cum aliquam arborem invenerit in qua apes mellificant, ipſam arte quadam aſcendit, mel per aliquod foramen extrahens. Ad quam arborem frequenter cum eſurit redit, quod conſpiciens venator circa pedem arboris palos acutos undique figit, ante aperturam vero ſive foramen mellis malleum valde ponderoſum ſubtiliter ſuſpendit, venienſque urſus eſuriens & mel extrahere cupiens, per malleum impeditur, qui malleum pede fortiter abjiciens, malleo ſuo curſu redeunte, capite percutitur, quo indignatus fortius a ſe malleum rejicit, qui impetuoſius

ſius rediens acrius ipſum ferit, & tam diu contra malleum pugnat quouſque debile caput ſuum multiplicatis ictibus deficiat. Et cadens inferius ſuper palos, propria ſtulticia ſe occidit, ut predixi.

De Vulpe.

DIcitur vulpes quaſi volupes, quia volubilibus pedibus & amfractuoſis curſibus incedit. Animal eſt fraudulentum valde & decipiens, Nam dum non habuerit eſcam mortuum ſe fingit, ſicque aves deſcendentes quaſi ad cadaver rapit, devorat, & occidit, ut refert *Yſidorus li. xij.* Contra taxum pro manſione pugnat, cujus foveam urina & ſtercoribus polluit & defedat, & ſic de taxo non fortitudine aut violentia ſet dolo triumphat, loca ſubterranea inhabitat. Animalia domeſtica citius quam ſilveſtria rapit & devorat. Anelitum habet fetidum, & morſum quodammodo venenoſum, ut dicit *Plinius.*

De Unicornu.

UNicornus eſt animal parvum ſecundum fortitudinem ſui corporis. Brevia ſunt crura ſecundum ſuam magnitudinem. A nullo venatore vi comprehenditur. Huic color eſt buxius, unum cornu in medio frontis habet a quo nec elephas tutus eſt Corporis ſui magnitudine. Hoc cornu ad ſaxa aliquãdo limat ad pugnã, Nam ſepe cum illo certamen habet & tunc ipſum in ventre vulneratum proſternit. Ferrum non timet. In montibus excelſis moratur, & in tutiſſimis ſolitudinibus manet. Capitur cum arte mirabili. Puella virgo in ſilva proponitur ſolaque relinquitur, qui adveniens depoſita omni ferocitate caſti corporis pudicitiam in virgine veneratur, caputque ſuum in ſinum puelle imponit, ſicque ſoporatus inhermis deprehenditur a venatoribus & occiditur, vel in regali palacio ad ſpectaculum exhibetur.

Pro eo quod jam ſufficienter de animalibus quadrupedibus diximus, nunc ad aves calamum divertere intendimus, & primo,

---

De Aquila.

EST autem AQUILA quaſi regina inter volucres, ipſarum omnium obtinens principatum, que inter omnes aves eſt avis maxime liberalis, ut dicit *Plinius*. Nam predam quam capit, niſi nimia arceatur fame, ſola non comedit, ymo aliis avibus eam ſequentibus quaſi communem tribuit & exponit, ſua tamen recepta primitus portione, & ideo aquilam alie aves inſequi ſolent, ſperantes quod de ipſius preda eis debeat aliqua portio impartiri. Set quando preda per eam capta ſibi non ſufficit, tanquam Rex de re publica, vivit, ut c. *de jur. fiſci, per proceſſum tituli*, avem aliquam ſibi magis placentem rapit, & in medium ipſam ponit. Dicit eciam *Plinius* quod *Herodius*, & ſimiles aves ipſo die quo audiunt aquilam, vix predantur; aquila autem in vera prenunciatione nulla potentior eſt. § Legimus enim olim aquilam in Shaſtonea prophetaſſe; cujus prophetia adhuc remanet in *Cronicis* ſatis clara. Cunctis ſiquidem avibus excellentius volat, & ab ipſius *Jovis* archano nunquam excluditur. Cumque tanto viſus acumine vigere dicatur, ut ab ethere ſummo piſciculos in fundo maris contueatur; & in ipſum Solem, quod nulli animantium licet, obtuitum figit. Et *Locris* adverſus *Crotonicenſes* dimicantibus, aquila dum pugnabatur ſupervolans victoriam dicitur contuliſſe, cum pauci numero deleverunt infinitos. Dum eciam *Hiero* prima bella iniret, aquila ex inproviſo reſedit in clipeo progredientis, manu promptum regemque futurum ſignificans. Ea eciam die qua natus eſt *Alexander* magnus, due aquile tota die ſuper culmen domus patris ejus ſederunt, ſignum duplicis imperii *Europe* ſcilicet & *Aſie* prefigurantes. Et Comes ille Sarum dominus meus precipuus, ſumere ſolebat pro bono preſagio, quando in ſuis obſidionibus aquilas venire videret, & multociens tunc ſecutus eſt ſtatim bonus & gratus

tus finis. Et, ut dicit *Plinius*, aquila de ſua natura nobiles ſequi ſolet, ac dominos potentiores. § Habet autem aquila unum pedem clauſum ad modum anſeris, cum quo ſe regit in aquis quando pro preda deſcendere ſolet: Alium vero pedem habet diviſum cum acutiſſimis unguibus cum quibus predam capit, ut dicit *Ariſtoteles l. xiiij.* Aquila autem impiiſſima eſt contra filios ſuos quando eorũ viſus clauditur verſus ſolem, quoniam tunc eos reputat alienos. Imperatores autem *Romani* ab antiquo portabant, UNAM AQUILAM NIGRAM FISSAM ET EXPLANATAM, IN CAMPO AUREO, ut hic. De quibus quidem Armis dixi ſupra in tercio libro de colore aureo, Et dicatis quod Imperator quia eſt dominus omnium portat iſtam aquilam que quaſi domina eſt omnium avium, ut ſupra dictum eſt.

De Accipitre.

ACCIPITER eſt avis regia, que plus animo quam ungulis eſt armata. Et quod ei in quantitate corporis natura denegavit, hoc ei in virtute & audacia animi recompenſavit. Maxima itaque ejus fortitudo eſt in pectore & in unguibus ac in roſtro, quo ſtatim petit cerebrum ſue prede. Indignantis namque nature eſt accipiter, unde ſi predam quam impetit caſu aliquo non ceperit, vix illa die ad manum domini ſui redit. Oportet enim ut ancipitrum dieta ſit ordinata ſcilicet nec nimis tenuis nec nimis lauta. Ex habundanti autem cibo inpinguantur & tunc inſoleſcunt aut pigreſcunt, ac ad reclamatorium redire ſepius dedignantur. Geſtantur autem in manu ſiniſtra, ut de manu portantis dextra cibos recipiant. Ancipitres vero maxime ledit ſimus, ut dicit *Plinius*, & ideo eorum mutatoria domus a locis ſimoſis longe debet eſſe remota. Ancipitres ergo in Armis portare, agilem & gracilem ſignificat bellatorem, qui magis animo quam

quam corpore eſt armatus. Et de aucipitre ſcribit *Naſo* dicens,

Odimus aucipitrem, quia ſemper vivit in armis.

De Alieto.

ALIETUS, ut dicit gloſſa ſuper *Denteronomium ca. xiiij.* ibidem eſt quod falco, que eſt prede avida, & multum animoſa. Invadit enim aves longe ſe majores, eas pectore & pedibus percutiens & invadens. Alii tamen dicunt, quod alietus eſt avis parvula capiens alias parvas & minutas aves, ut dicit *auctor aurore.*

Obtinet exiguas alietus corpore vires,
Sunt & aves minime preda, cibuſque ſuus.
Exprimit hic aliquem qui ſolos vexat egenos.

De Arpia.

ARPIA quedam avis eſt, ut dicit *Adelmus*, in remotis mundi partibus in loco qui *Strapades* dicitur in ſolitudine juxta mare *Jonicum*, rabida fame ſemper fere inſaciabilis eſſe dicitur, ungues habet mirabiliter graves, ad diſcerpendum & lacerandum ſemper paratos. Avis iſta habet faciem humanam, ſet nichil in ſe habet virtutis humane, nam ferocitate graſſatur ultra humanum modum, hec primum hominem quem viderit in deſerto fertur occidere, Inde cum fortuito aquas invenerit in quibus faciem ſuam fuerit contemplata, mox ſui ſimilem hominem ſe occidiſſe perſpiciens multum triſtatur, & aliquando propter hoc uſque ad mortem ſe abſtinendo a cibis cruciat, plangitque occiſum omni tempore ſue vite. Hec avis aliquando domeſticata loquitur docta humana voce, ſet ratione omnino caret. Tales aves videlicet arpias portare deberent hominum occiſores, ad plangendum hoc peccatum.

De

De Ardea.

ARDEA quedam avis eſt, & dicitur Ardea ab arduo, quia ſemper ardua petere ſolet. Set quidem dicunt, quod Ardea dicitur a quadam civitate que *Ardea* dicebatur, pro eo quod in arduo erat ſita. Et dicta avis eſt albi coloris, cum roſtro & tibeis aureis, cujus nidus non invenitur, quare quidam dicunt ipſam avem generatam de quibuſdam cineribus de dicta civitate ejectis, que inſuper a quibuſdam dicitur tantalus. Set *Papias* dicit, quod ideo ardea dicta eſt, quia ad ardua volat.

De Alauda.

ALAUDA, ut ait *Alexander*, avis eſt a laude dicta, eo quod mira jocunditate, extentis in aere pennis, vocis modulatione amenitatem vel triſtitiam temporis denotat & demonſtrat. Hanc autem avem *Plinius* galericam vocat, obnubilato enim celo vel pluvioſo vix vel nunquam cantat. Diem in aurora venientem vocis prodit jubilo. Sedens in terra nunquam cantat, alte autem cantat in aſcendendo. Et paulatim aſcendit ſet ſubito deſcendit ad inſtar lapidis. In deſcendendo alas corpori conjungit, & levi motu cum cauda ſe regit. In juventute capta ad homine in ergaſtulo detinetur, ubi etſi aliquando cantat, aperte teſtatur ſibi injuriam eſſe factam, ut tantas auras libere adire non ſinitur. Accipitrem adeo timet, ut cum ab illo impetitur, manibus hominum ſe capiendam prebet, conſcia ſatis hominem, ſibi pocius miſereri quam ancipitrem, & merito, quia ille aliquando, iſte nunquam miſeretur captive alaude.

De

De avibus Paradisi.

AVES PARADISI volucres sunt sic vulgariter appellate, non quod de paradiso veniunt set ob insignem pulchritudinem sic vocantur: Sunt enim tanti decoris & glorie, ut nullus eis color deesse credatur. Magnitudo earum ut anserum est: vox quidem ita dulcis & pia, ut in homine excitare possit devotionem & gaudium. Si quando vero capta fuerit & illaqueata, gemit nec cessat plangere donec reddita fuerit libertati. Super flumina *Nili* fluvii libenter habitat, & raro alibi reperitur. Sunt eciam alie aves que eciam aves paradisi appellate sunt, ex eo quod ignoratur unde veniant aut quo vadant, neque earum coitus videtur aut cognoscitur ab aliquo, set certis temporibus aggregate terras quas transiture inhabitant relinquunt & sic recedunt. Harum autem color est fuscus sive pallidus. Minores tamen sunt quam monedule.

De Bubone.

A Sono autem sue vocis Bubo nomen habet secundum *Ysidorum*. Que quidem bubo est avis magna detenta pigritia, & debilis ad volandum. In speluncis die & nocte versatur, semper commorans in cavernis. Dicit enim *Aristoteles*, quod bubo clarius de nocte videt quam de die, & propter hoc monedula, que est corvini generis, capit ova bubonis & comedit ea de die, Sic & bubo comedit ova monedule de nocte, quia bubo fortior est de nocte quam de die. Bubo stercoribus & aliis inmunditiis pascitur. Ab aliis omnibus volucribus hec odio habetur; Templa enim frequentat nocturno tempore, ut de oleo lampadum satietur. Quando autem ab avibus impugnatur in resuppinum se vertit, & rostro cum pedibus se defendit. Mures & vespertiliones venatur & comedit, & de nocte evagatur, diebus vero in parietum rimulis se abscondit. Bubonem igitur in Armis portare desidem & vecordem ad actus bellicosos designat & demonstrat, set

de

de rapina viventem, de quo loquitur textus *C. de effractoribus & expilatoribus eccleſiarum per proceſſum & de requirendis reis l. ultima.*

De Columba.

COLUMBA, ſecundum *Yſidorum* dicitur quaſi colens lumbos, quia actibus venereis multum vacat. Vel columbe a colore colli dicuntur, eo quod earum plume in collo colore multiplici ſunt conſperſe. Sunt autem columbe aves manſuete hominum frequentiam & conſortium diligentes. Nam columbe ovant omni tempore anni, & pullos faciunt, ſi fuerit earum manſio calida & conſortio hominum poſita, cum cibo ſufficienti & parato. Set meliores faciunt pullos in autumpno, quam in vere vel eſtate, propter copiam victus, dicit *Yſidorus*. Dicit autem *Ariſtoteles li. v.* quod columba eſt avis voluptuoſa unde & ſeſe oſculantur ante coitum, & quamvis maſculus ſenex non poſſit coire, tamen oſculari non ceſſat. § Item idem dicit, quod columbe pro majori parte pullificant marem & feminam, & primus pullus eſt maſculus, & aliquando exit unus pullus uno die & alius alio die. Et maſculus cubat ova de die, & femina de nocte, & femina eſt magis ſolicita circa pullos quam maſculus, & decies in anno ovant, & quandoque undecies vel duodecies. Item idem *li. viij.* Cum pullificat columba, ſtatim maſculus regit pullos, & cum creſcunt pulli vadit maſculus & ſuggit terram ſalſam, & quod ſuggit ponit in ore pullorum, ut aſſueſcat eos cibo. Cum autem maſculus vult eicere pullos de nido coit cum illis. Alias proprietates columbarum tangit *Gloſſ.* ſuper illud, *Oculi tui columbarum, Cantic. primo.* Columba, inquit, felle caret, & roſtro non ledit niſi parem ſuum, gemitum pro cantu reddit, errantes columbas aſſociat & recolligit, gregatim volat, & ſocietatem diligit, cadavera nulla comedit. Super fluenta reſidens umbram aucipitris de longe venientis inſpicit, quam videns ſtatim ad interiora foraminis fugiens ſe abſcondit. Item columba eſt pacis nuncia, avis conſolationis, forma

ſimplicitatis, natura munda, prole fecunda, pietatis emula, ſocietatis amica, injuriarum inmemor. Et quanto eſt pennoſior tanto fecundior invenitur: unde columbe habentes pedes pennatos fere pullificant omni menſe. Eſt autem columba naturaliter timida, raro credit ſe ſecuram eſſe niſi quando eſt in foramine, ubi aliqualiter requieſcit. Eſt autem oblivioſa, & ideo ſublatis pullis dampni ſui & injurie immemor, iterum nidificare ac pullificare in eodem loco non omittit, ut dicit *Jeronimus* ibi. § Item aliquando invenitur columba ita domita, & ad deceptionem aliarum ſilveſtrium inſtructa & docta; Nam ſilveſtribus columbis ſe aſſocians ad rethe eas ducit, & ut cautius eas decipiat, cum illis rethe aucupis intrat ac involvi ſe permittit ſub amicitie ſpecie quaſi ad paſcua ipſas allicit, & ſic eas paſcendo ad laqueum & interitum trahit. Item, ut ait *Ambroſius* in *Syria*, *Egipto*, & *Alexandria* columba inſtruitur, ut literarum ſit gerula, & de una provincia in aliam eſt aliquando internuncia. Naturaliter enim diligit locum & manſionem ubi fuerat primitus nutrita, Et quantumcumque deferatur ad longinquas partes, ſemper ad propriam redit patriam ſi libertati fuerit reſtituta; verumptamen litere per columbam portate aliquando dant cauſam mortis ſue. Ex predictis autem patent columbarum proprietates, quarum quedam bone ſunt, quedam vero male: Secundum quas in predictis operandum eſt, ut ſi appareat proditor inter fratres, ipſe bene portare debet columbas in Armis, pro eo quod quedam columbe diverſis proditionibus ſuperius ſunt notate. § Solent inſuper veterani, qui dimiſſia milicia noſtris temporibus Haraldi fiunt, columbas in ſuis Armis aſſumere & portare, prioribus eorundem Armis, nominibuſque propriis dimiſſis & penitus derelictis, pro eo quod columbe de patria ad patriam diverſa nova nunciantes avolant & reveniunt indies, ut eſt dictum. De quibus quidem veteranis aliqualiter licet non plene ſuperius dictum eſt *li. primo ca.* de veteranis, & in ca. de Haraldis eodem li. primo. Qui quidem veterani ſive Haraldi tunicis Armorum dominorum ſuorum uti debent pro majori parte. Verumptamen ne ipſorum heredes ignobiles

&

& ſine Armis inveniantur dicti veterani, aut ipſorum Arma que in milicia portaverunt, aut nova per dominos ſuos in ſua creatione collata eiſdem; ſuis heredibus portanda dimittere tenebuntur, ut ſuperius dictum eſt. Ex quibus jam oritur queſtio; Nunquid miles dimiſſa militia debeat Arma prius habita portare, dimittere vel mutare? Et primo quod debeat ipſa Arma ſua dimittere videtur per *l. primam F. de officio proconſulis*, ubi dicitur, quod Proconſul portam Rome ingreſſus deponit imperium, hoc eſt deponit inſignia; & in caſu quod proconſul amoveatur de ſuo officio deponit & tenetur deponere omnia illa inſignia officio ſuo pertinentia: Sed miles non eſt tante dignitatis ſicut proconſul, ut patet per naturam tituli, *F. de officio proconſulis*, ergo ſi proconſul teneatur dimittere inſignia dimiſſo ſuo officio, tunc a majori debet miles dimittere ſua antiqua inſignia ipſo a militia amoto. § Solutio. Fateor bene, quod miles habens aliqua inſignia ratione ſue militie ſi dimittat militiam teneatur dimittere illa inſignia cum officio, quia proximus ſucceſſor in illo officio habebit eadem. Si autem talis miles habuerit illa Arma aut inſignia a ſuis parentibus, per quos ille nobilitatur, aut ſi per ſcientiam, divitias, aut ſuos bonos mores nobilitatus a ſuo Principe & ſic aliqua Arma aut inſignia ante militiam portaverit, eiſdem uti poteſt etſi militia ſit dimiſſa. Et ſic intelligo predictam legem primam *F. de officio proconſulis*. De iſta ſolutione eſt dominus *Baldus in l. ſi ad magiſtratum, ca. de decurionibus li. x.* ubi ipſe iſtam queſtionem movet in decurione. Verūptamen ad illam partem queſtionis, videlicet, quod veteranus de milite factus ſi teneatur Arma ſua mutare vel ad ea aliquid addere? Reſpondeo diſtinguendo, de dimiſſione militie aut talis miles cogitur dimittere militiam propter ſuum demeritum, quia forte Arma ſua vendidit, *ut F. de re militari l. omne delictum*, vel aliquod tale delictum commiſerit propter quod a militia debeat amoveri ut infamis, ut *in l. milites ignominia c. de re militari, & in lege, tam collatores, eodem titulo*, & tunc non tenetur talis miles ejectus a militia illis Armis que prius portavit uti, aut eiſdem aliquid addere. § Si vero talis miles fuerit qui propter

cauſam honeſtam, vel propter ſenectutem, dira vulnera, aut membrorum mutilationem, in domini vel dominorum ſuorum ſervicio aut bellis imperialibus paſſus eſt, & poſt dimiſſam militiam veteranus factus fuerit, juſte & laudabiliter poteſt Armis ſuis antiquis uti, & eiſdem ſi voluerit addere aliquid novi, ut ſuperius dictum eſtli. primo ca. de Haraldis & c. de Veteranis.

De Coturnice.

COturnices ſunt quedam avicule quas Greci ortigias vocant eo quod veniunt *de Ortigia* inſula. Iſte aves accipitrem timent, & quamdiu accipitrem vident de terra ſurgere non audent, ideo eciam ortogometre dicuntur. Coturnices autem vulgari Romano *curceros* vocamus a veloci curſu, citiſſime enim currunt & velociter ſuper terram, ſpeciem autem propriam diligunt coturnices, & ideo vociferando mutuo ſe requirunt. Set aucupes eos cum fiſtulis multociens convocando decipiunt, & ſuis retibus ſubtiliter includunt.

De Cigno.

CIgnus eſt avis quam Greci olorem appellant. Olor autem dictus eſt eo quod totaliter plumis albis cooperitur, quia nullus meminit ſe cignum nigrum vidiſſe. Cignus canendo dicitur. Ideo autem Naturales eum ſuaviter canere dicunt, quia longum collum & inflexum habet. Cignus autem plumas habet albas ſet carnes nigras, naturaliter enim preit mortem ſuam in cantu leticie & jubilationis moriturus. Cignus fortitudinē ſuam habet in alis, & inſtante morte pennam teſtam ſui capitis perforantem ſentit, & tunc dulciter canendo moritur. Cignum autem in Armis portare vel a canendo ipſum cantorem eſſe dicas, vel a pulchritudine corporis exemplum capias.

De

De Ciconia.

CICONIA avis est fluvialis, que alio nomine Ibis appellatur. Mirabilis est proprietatis, quia seipsam aliquando purgat rostro suo, ut quando ex ciborum multitudine sentit se gravatam, aquam marinam intra rostrum suum recolligit, quam per anum ad interiora lavanda infundit, que remolliens cibi sic compacti duriciem, & mordicando intestina superflua eicit & expellit. Hec autem veris est nuncia, & in suo adventu predicat novitatem temporis. Serpentibus est inimica quia eos interficit aliquandoque devorat & deglutit. Humane societatis frequentiam diligit, & ideo nidificare super domos ab hominibus inhabitatas consuevit, & nidum suum primum nisi coacta nunquam dimittit nisi in recessu suo pro tempore hiemali, & tunc terra nidum suum replet, & cum luto sui nidi virgulas & spinas compaginat ne ventus aliquis tempestuosus ipsum in hieme deiciat aut dissolvat. In reditu autem suo in vere eundem locum occupat, ac ab aliis suum nidum occupare volentibus protegit & defendit. § Per hujus avis fidelitatem matrimonium multociens approbatur. Et masculus nunquam causa coitus se cum alia consociat semel cum una copulatus, set quoad nidum, & generationis officium sue femelle fidem servat, cum qua si masculus alienum concubitum sencerit, ipsam statim occidit, & non solum ipsam, set in adulterum se vindicat ipsum occidendo, vel seipsum. Quare Naturales Ciconiam vocant & nominant ultorem adulterii, in tantum quod si adulterum necare non poterit, fame, seu rostro proprio seipsum interimit & occidit. Nunquam nisi in nido feminam calcat, & in cubando super ova masculus cum femina vices mutat, pullos suos miro affectu diligit & custodit. Quando pater est in pascuis mater in nido residet, & econtra quando revertitur masculus evolat femina ad pascua, & tunc masculus nidum fovet, ut dicit *Ambrosius*. Sciendum tamen est quod hec avis a quibusdam appellatur pia avis, propter pietatem quam ostendit erga parentes, unde dicit *Ambrosius in exameron*, *v.* depositi patris in periculum

soboles

ſoboles ſenectutem conſpicientes plumarum defectu, in alis pennis & plumis propriis fovent. Item ciconie filius collato cibo paſcit patrem, quandoque enim reparat nature diſpendia, ut hinc atque inde ſublevans ſenem fulcro alarum ſuarum ad volandum provocat ac in priſtinos uſus reſtaurat. Hec *Jannenſis in verbo Ciconia.* § Item notandum eſt unum mirabile, ſecundum quod refert *Alexander Neckam* li. ſuo de naturis rerum, capite de ciconia in fine, dicens, Quendam hominem ſagacis ingenii, in eminentiori loco domus, ciconiarum par diutius habuiſſe. Accidit autem ut, recedente ad paſtum maſculo, alter mas ſuperveniens feminam abſentis adulteram pollueret. Nec mora recedente adultero ſtatim adultera in fonte eminus ſe mergebat, purgabatque ſe per aquam. Cumque reverteretur a paſtu compar femine non advertebat in conjuge ſcelus adulterii aque lavamento deletum. Sicque deluſo ſepius mare, dominus habitationis illius factum frequenter advertit, venitque die quadam cum poſt adulterium ſecundum conſuetudinem adultera niteretur fonte lavari, ut eam dominus habitationis arceret a fonte & ejus lotionem impediret. Nec mora, maſculus ejus a paſtu rediens in femina ſua ſcelus adulterii deprehendit, ad horamque diſſimilans abiit. Set reverſus ſcunda die maximam ciconiarum multitudinem ſecum adduxit, que ſingule aggreſſe adulteram crudeli morte miſeram laniarunt. Iſtas autem ciconias in armis portandas ultoribus adulterii dimitto, quia ſunt aves pulcre, albe cum dorſo nigro, longiſque tibiis & roſtro rubeo decorate. Verumptamen cum pulli naſcuntur tibias pedes & roſtra habent nigra, ſet depoſita paulatim nigredine rubere tanto plus incipiunt, quanto cotidie plus ſeneſcunt.

De Cornice.

CORNIX eſt avis annoſa, garula & impia, ac incolis ubi habitat multum nociva, ut dicit *Yſidorus*. In mundis cibariis paſcitur ac venenoſis, diuque vivit. Set in ſenectute in plumis albeſcit ac in carne intrinſecus, quanto vivit diutius plus nigreſcit. Item aquilam quam tangere formidat volatu garriendo inſequitur; ſet de ſua improbitate non ſemper lucrum reportat, quia poſt aquile longam diſſimulationem aliquando ab ea roſtro percutitur, multocienſque interficitur quando ei plus debito & ſolito appropinquat. De quibus inſuper *Ambroſius in exameron*, ait, quod admiranda eſt harum clementia: Nam cum parentes per longevam ſenectutem plumarum tegmine, & alarum regimine carerent, Cornices minores propriis pennis ſenes fovent, & collecto cibo paſcunt. Quando eciam earum parentes quas naturaliter cognoſcunt ſeneſcere vident, eas fulcro alarum ſuarum ſublevant & ad volandum excercent, ut in priſtinos uſus membra diſſueta revocent & reducant: Sunt inſuper cornices quedam in *Cornubia* cum roſtro & pedibus rubeis, quas vidi in Armis diverſorum nobilium de dicta *Cornubia* multipliciter & modis variis portatas, quia illas portantes fuerunt de ipſa patria generati.

De Butorio.

BUTORIUS, ut dicit *Alexander Neckam*, avis eſt a ſono vocis ſic dicta, que crura habet longa, collum extentum, roſtrum acutum & longum colorem habet terreum, & terre ſimilima eſt. Circa ſtagna habitat, piſciũ valde cupida, hic in littore ſub ſolis ardore certo loco quietus ſtat & ſi eum intuearis vel avem mortuam credas, vel alicujus immobilis rei materiam, unde ſic incautis piſcibus minus ſuſpectus ſit. Etſi collum longum habuerit, ipſum breve tanta recurvitate facit, ut cum piſces incautius illi quaſi nichil premeditanti & in ſecura remotione ſedenti

denti approximaverint, eos ad ſe in colli extenſione trahit. Hec avis cum ſe noverit laqueo irretitam quietem ſimulat, quam cum adveniens auceps capere manu credit, inopinate illa correpto roſtri jaculo quo potenter valet vulnerat laniando, roſtrum itaque longum & acutiſſimum, quod dormiendo atque vigilando ſemper erigit ad defendendum ſe, cum accipiter eum apprehendere credit in ejus roſtrum ad mortem ruit. Hec ſola in tempore Veris pro cantu vocem edit horridam, nec adhuc hoc poſſe dicitur niſi caput ſuum aquis immergat. Ejuſque carnes ſunt multum odorifere quando ad ignem torrentur. Ungule inſuper ejus ſunt multum ſalubres ad dentes hominum quando opus eſt mundandos.

De Caladrio.

CALADRIUS, ut dicunt *Jacobus de Vitriaco*, & *Yſidorus*, avis eſt totaliter alba: cujus interior pars femoris, caliginem aufert ab oculis humanis. Natura autem caladrii, ut dicit *Alexander*, talis eſt, ut ſi ad infirmum hominem aliquociens adducatur, utrum ille infirmus mori an vivere debeat certos reddit aſtantes: Si autem infirmi deſpiciat faciem & oculos ab infirmo avertit, ſignum eſt mortis, ſi autem oculos non avertit ſignum eſt vite, nam attendit in faciem ejus & omnes infirmitates ipſius egroti intra ſe colligit, tunc volat in aiere ibique comburit dictas infimitates, & illas diſpergit, & ſic ſtatim ſanatur infirmus. Has autem aves, ut refert *Alexander Neckam* in li. de naturis rerum, in cap. de caladrio, ſolebant reges antiquitus in ſuis atriis includere. Has autem aves fertur *Alexander magnus* inveniſſe in *Perſida*. De hiis igitur avibus, & illis ſimiliter quas beatus *Brendanus* in quadam excelſa & pulcherrima arbore invenit, quarum una reſpondit ei, quod eſſent ſpiritus penitentiam ſuam in ſpeciebus volucrum ibidem facientes, utrum verum ſit an impoſſibile, preſentium Lectori judicandum relinquimus.

De

De Calendre.

CALENDRIS avis eſt parva, alaude valde conſimilis, ut refert *Alexander*. Que in colore fuſca eſt, & plumis deſpecta, ſet mira vocis modulatione ipſam audientes letificat: Unde fit ut ab hominibus capta ergaſtulo includitur, ſive cataſtis, & ibidem obſervatur. Set illa captivitatis ſue oblita & calamitatis, vix unam horam diei preterit ſine cantu; ymo videtur quod delicias ſibi reputet ſe taliter captivari. Nec in cibariis ſolicita eſt, ſet gaudet cantibus ſpaciari & in diverſarum avium vocibus horis omnibus excitari. Imitatur enim omnium voces, nec judicare poſſet quis leviter ſi autem non videret, propriam eſſe vocem Calendris, aut ipſius quam imitatur. Tales qui ſolent deridere conditiones vicinorum, aut eorum proprietates ſimulando imitari, poſſunt recte iſtas aves in ſuis Armis portare.

De Carduele.

CARDUELIS avis parva eſt, nomen habens ex hoc, ut dicunt *Yſidorus*, & *Alexander*, quod paſcatur in cardonibus. Et mirandum eſt quod hec avicula acutis ſpinarum cardonis aculeis nutritur. Que quidem avis albo, nigro, croceoque, in corpore, ac rubio colore in capite venuſtatur. De hac avicula vulgo dicitur, quod ergaſtulo ſive cataſta clauſa, aquam ſuppoſitam ab ymo per filum vaſculo ſuſpenſo ad ſe in roſtro trahat, pedeque filo interdum ſuppoſito, cum vaſculum atrigerit, ſitim potu relevet. Et hoc, ut dicit *Alexander*, nature miraculum eſt, que parve avicule cardueli talem aſtutiam dedit, quam nec bovi, nec aſino magnis animalibus voluit impertiri.

De Corvo.

CORVUS, ſive corax, a ſono gutturis nomen habet. Nigri coloris eſt, que nichil aliud ſonare novit niſi tantum cras, cras, ut dicit *Alexander*. Corvus pullorum ſuorum ora hyantia reſpicit, quibus prius cibum non miniſtrat, niſi prius per pennarum nigredinis ſimilitudinem proprii coloris recognoſcat; poſtquam vero pullos nigreſcere cognoverit totis viribus deinceps eos paſcit. Quidam autem dicunt, quod pulli corvorum rore celeſti nutriuntur quamdiu, beneficio, etatis nigras non habent pennas. Eſt enim avis modo ſuo clamoſa, & doloſa, res furtive ſubtrahens & in locis abditis ipſas reponens & abſcondens. Item dicit *Alexander* quod corvi pugnant inter ſe aliquando pugna forti & ſe invicem percutiunt, ſuis armis videlicet, roſtro, ungulis & alis, ubi victus obedit victori: & ſi femina maſculum vincat maſculus femine poſtea ſubjectatur. Corvos in Armis portare ſuſpectos ſignificat maritos, illos ſaltem qui dicunt ſuarum uxorum filios non eſſe ſuos quouſque per ſigna exteriora veritas rei eluceſcat: Et niſi femina fortior in conflictu reperiatur. Que ſi ſuum maritum in tali ſuſpicione ſemel vincat, ipſum poſtea tociens quociens cornutabit.

De Diomedite.

DIOMEDITE AVES ſunt que a Diomede Rege, ut ait *Solinus*, ita vocantur, quas Greci herodies appellant. Magnitudinis enim ſunt cigni, coloris candidi, oculos habent igneos, ora dentata, gregatim volant, prima in ordine gregem ducit, poſterior vero agmen munit. In altis rupibus nidificant; nidos ſuos a ventorum periculis ſapienter muniunt. Quandoque lacrimoſis vocibus dolent & ſuam transformationem defient, aut Regis interitum prenunciando ſignificant. Hec *Solinus*, & *Jacobus de Vitriaco*. Si Grecus acceſſerit ad eos, aves ei blandiuntur, gentes vero aliarum nationum morſibus impugnant.

Colla

Colla longa habent: roſtra cum pedibus optimo colore rubeſcunt, & nullum aliud ſignum habent per quod a Cignis differunt.

De Erodio.

ERODIUS qui & girfale, ut Gloſſa ſuper *Leviticum* dicit, in loco ubi aves immunde prohibentur vel girfalcus dicitur. Inter omnes autem aves nobiles nobiliſſima avis eſt, colore veſtita ceruleo. In maxima tamen parte corporis ad album colorem declinans, preterquam in pectore & alis, ubi celeſtem colorem evidentius imitatur. Hec avis adeo fortis & magna eſt, ut dicit predicta Gloſſa, quod ipſam aquilam que fortiſſima avis eſt devincat & capiat. Tanta autem animoſitate pollet, ut cum poſt quinque grues vel alias quaſlibet aves in aiere volantes fuerit dimiſſus, non deſiſtit a perſecutione avium, donec omnes quinq; unampoſt aliã ad terram deiciat. Eſt inſuper canis ad hoc doctus, qui deſuper volante Erodio in aiere, & aves deiciente, ad terram aves ſic dejectas capit, ſuffocat & occidit. Carnes aliquandiu ſervatas non comedit ſet recenter occiſas. In altum aſcendit & cum impetu deſcendendo predam deicit: Si autem predam non capiat magno impetu in altum aſcendit, & pre indignatione vix ad reclamatorium redit. Quoddam autem genus girfalcorum eſt quod ſacrum cognominatur, & hii validiores ſunt, Habent autem colorem fuſcum.

De Falconibus.

FALCONUM autem multa ſunt genera & diverſa, ut dicunt *Alexander*, & *Symachus*, ac *Theodoſius*, qui ſcripſerunt *Tholomeo* Regi *Egipti* epiſtolam, in qua, ejus precepto, tractaverunt de avibus nobilibus, quas aves aucupantes vocant ſecundum quod invenire potuerunt in veterum ſcripturis. In eademque epiſtola ſcripſerunt de infirmitatibus quas dicte aves nobiles multociens incurrunt ac earum infirmitatum medicinis. Que quidem in-

firmitates & earum medicine quamvis hic inpertinentes fuerint, pro eo tamen quod virorum nobilium eſt illas aves habere & diligere, michi viſum eſt eas hic in iſto meo paupere libello inſerere, quas breviſſimo modo quo ſcivero tractabo. Falconum autem multa ſunt genera. Quorum primum appellatur Lanarium. Cujus duo ſunt genera: unum, caput & roſtrum groſſa habet, pedes ut aquile: quod cum magno labore habilitatur ad aucupandum, ſet habilitatum ſecundo & tercio anno egregium eſt in volatu. Aliud vero genus Lanarii ſtature minoris eſt, & minoris reputationis. Aliud autem genus falconum peregrinum dicitur, quod de facili habilitatur volatui. Aliud eciam genus montanum dicitur: & hoc aſperius & ſubtilius eſt. Item aliud genus eſt quod ſupravicum vel eſpervicum eſt, quod fere habet ſimilitudinem aquile, excepto eo quod in pedibus, alis, oculis, & guttære aſſimilatur Falconi. Item aliud genus *Britannicum* eſt, & iſtud omnium avium aucupantium obtinet principatum, ut nec avis coram eo audeat aucupari, nec aliarum avium aliqua illo deſuper volante audeat volitare. Iſtud genus habet pedes groſſos, crura nodoſa, ungues crudeles, aſpectum flammeum, oculos terribiles caput & pectus groſſum, juga alarum magna: quod quidem genus facilime habilitatur ad volatum & multum ac diu volare poteſt. Delicatiſſime tamen paſcitur & tantum fere comedit quantum aquila. Aliud genus eſt illud quod herodius, vel vulgariter girfalcus dicitur. Iſtud enim genus communius eſt genere aellionis, & carius habetur propter moderantiam cibi & vite ut ſupradixi capitulo proximo. Tercioli ſunt minime volucres aucupative pro ſexu & natura ſua, ſet ad aucupandum promptiſſimi quia ſunt maſculi, quos oportet conjungere generibus falconum, quia eorum femine eiſdem conjunguntur. § Aucipitres ſive accipitres quoque per diverſa genera connumerantur. Quorum primum genus eſt corpore magnum, domabile multum, oculis variis perlucidis, pede groſſo & longis unguibus, hilari vultu, delicioſe comedens, avibus gaudens. Omnes enim aves invadit aucipiter, nec aliquam timet. Iſtius avis naturam ſuperius deſcripſi, ut patet in ca. de ancipitre. Cujus

ſecun-

ſecundum genus eſt quod alietum dicere poſſumus, minus primo genere eſt, alas groſſas habens, ſecundum quantitatē corporis, breves pedes, & ungues, groſſos occulos habet & obſcuros, non cito manſueſcit, & ideo pluribus odioſum eſt: primo anno domationis parum valet, ſecundo plus, tercia tamen mutatione aucupat ſatis bene. Aliud autem genus aucipitris, ſive accipitris eſt Niſus, parvus quidem reſpectu aliorum, ſet tamen velox, cito manſueſcit & delicate nutriri vult, leviterque aucupat. Iſtum niſum quidam muſcetum vocant, ſet certe ſcias quod differunt, & ſunt duo. Nam muſcetus multo minor eſt niſo, dorſumque habet magis rubium, avis eſt que cito manſueſcit, & velox ad volatum, ſet parum valet. Diſcuſſis igitur nobilium avium generibus, de morbis & medicinis earum deinceps dicamus, incipiendo ab infirmitatibus capitis. Si avibus infirmitas fuerit creſcens in oculis, unge eis oculos oleo olive, & hoc ſepius. Si albugo creſcat in oculo avis, pulverem ſeminis feniculi & lac calidum mulieris immitte. Si pro ſenectute obſcuratus fuerit oculus avis, accipe habile ferrum aliqualiter calidum & trahe ipſum ſuper nares, ubi vertex conjungitur oculo ad nares. Si clauſas nares habuerit, accipe pulverem piperis & ſaxifragie & inſuffla in ejus nares per parvam fiſtulam vel pennam, & poſtea fricabis ſolo pulvere ſaxifragie palatum ejus. Si reuma in capite habuerit pone rutam juxta nares ejus, & carnem quam comedet intinge in ſucco rute. Item allium contuſum cum vino temperatum per nares inmitte, & ſedeat avis in loco obſcuro tota die, & ipſam per diem unum jejunare permitte. Si pupillam habuerit, accipe linguam ejus & cum pulvere ſaxifragie melle condito frica eam dabiſque ei butirum comedere ſi predicta non valeant, pulvis caulis deſiccate ad idem valet. Si ultra modum avis clamoſa fuerit, accipe veſpertilionem, & piper tritum, intus pone & da ei commedere. Si faſtidium habuerit, furices vel mures viventes ei dari facias: ſimiliter & catellum in proximo natum antequam videat eidem propina: ſi cibum evomet, frequenter accipe ſcamoneam in pondere quarte partis unius obuli *Anglicani*, & tantundem cinimi, quibus tritis, cum eis aſperge carnes porcinas pingues, &

da

da avi in cibum. Si vero commedere non poteſt accipe albuginem ovi & in ea pone dictum pulverem, & ori ejus inice. Item ad idem: ſi cibum eiciat, accipe ova cruda & frange in lac caprinum, poſtea fac hoc totum decoqui, & da ter accipitri ad comedendum & ſanabitur. Si autem febres habuerit, da ei ſuccum arthemeſie ter vel quater, & Carnes galline in cibum, vel iſtud liga ei tibiam dexteram fortiter, & in medio cruris apparebit vena, & illam diligentiſſime minue. In ejus crure quatuor ſunt vene, una in anteriori parte, altera inferius, exterius eſt altera, poſterius ſuper unguem majorem. § Poteris autem ſcire ſi avis febricitet, ſi ale dependeant & caput dimiſſum teneat & tremit, ut quaſi frigus oſtendat in plumis, aut cibum cum faſtigio ſumit, aut avide ſumit & male digerit. Si valde ſitit, accipe pulverem caulis leniſtici, aneti, & feniculi, & decoque in vino cum uno cocleari mellis diſpumati, quam colaturam da ei bibere: vel una die da carnem linitam melle, ſecunda die carnem linitam oleo roſarum frigido. Si felle laboret pulverem florum ſalicis ſperge ſuper cibum ejus: Si ei ale pendeant, accipe de ſanguine & adipe anceris cum quibus frica alas, ejus ad ſolem. Item, de carne pinguis anſeris da ei commedere. Item melius, accipe oleum laurinum & lava ei alas & ſub alas acellas ejus unge. Item fel porci cape & inde ei alas unge, vel ſucco vervene cibum ejus ablue. Ad idem ſuccus ſalive, ſi alas guttoſas habuerit. Ederam terreſtrem in aqua coque & folia ejus cocta & bene concuſſa, alis ejus circumliga juxta latera, & cibum ejus in eadem aqua lava. § Item ſi pedes guttoſos habeat, aut ſi tinee comedant pennas ejus, carnes hircinas comedat in aceto tinctas, & alas ejus aceto calido & oleo laurino ſepius lava. Si pennam fractam extrahere volueris ſine dolore, accipe ſanguinem parve grume, vel ſanguinem muris, vel ratonis, & unge locum & radicem penne & cadet: Et poſtea ex melle ad magnam ſpiſſitudinem decocto fac virgam ad modum foraminis penne ubi penna ſtetit. Item ſucco herbe papaveris calido perunge pennas ejus, & intinge cibum ejus in eodem ſucco. Si os fractum habuerit avis tua in crure vel in ala, aloe calidum ſuperliga, & dimitte

mitte una die & una nocte, vel ſimum galli in aceto coctum ſuperliga. Si autem inquieta ſit avis in pertica, vel manu geſtantis, mirram in aqua coque, & ex ipſa aqua aſperge corpus ejus, & intinge cibum ejus uſque novies. § Si infirmitate, que nampa dicitur, infirmetur, ſucco arthemeſie cibus ejus abluatur vel pedes ejus perfrica vino tepido in quo decocte fuerunt urtice, & in ipſo vino cibum ejus intinge. Si ſimare non poteſt, fel galli da ei comedere, vel teſtitudines albas decoctas. Si nimium laxatur, ſuccum Juſquiami modicum da ei bibere, vel in eo intinge cibum ejus. Si pediculos habeat accipe ſuccum abſynthii, vel aquam coctam cum abſynthio, & ad ſolem ea ſedente, infunde ſuper plumas ejus & corpus per totum. § Si lapidem in ventre habuerit, da ei butirum comedere. Ad idem, radices polypodii & herbam vocatam percepere coque in aqua, cum qua roſtrum ejus ſepe lava, quod quidem roſtrum multum viride apparet juxta caput. Ad idem, aloen herbam, & pulverem apii involve cordibus parvarum avium, & da ei comedere. Sic autem poteris de omni medicina que datur avibus, comodius facere. Qui accipitrem pinguem vult habere, det ei de carne bovina aut porcina maſculina. Qui autem vult habere eum macilentum, det ei gallinas juvenes madefactas aqua. Qui autem temperatum eum habere vult, det ei gallinas veteres. Qui vult habere eum expeditum in aucupando, faciat ei bonam veſicam gutturis, & in loco tenebroſo eum includat cum modico lumine, & alternis diebus aucupet: Si vis ut leporem vel cuniculum capiat, hoc eum doce in juventute, & liga giros in cruribus ejus prope pedes interjecto ſpacio unius palme, & ſine leſione capiet. Accipiter ſilveſter jejunare multum permittatur & manſueſcet. In foliis ſalicis, vel ſuper lignum ſalicis, aut abietis ſedeat avis tua De ſanguine autem volucrum juvenum multas vires ſumit, ac audaciam & affectum aucupandi. Balneum inſuper aque frigide da ei; nec multum tangas alas ejus, niſi ale dependeant ex diverſo. Si vis ut avis tua te ſpecialiter diligat, cibum ſuum in urina tua lava. Predictas autem infirmitates avium, & earum medicinas, quamvis hic impertinentes, pro eo tamen quod viris nobilibus, &

generoſis

generosis utiles & honeste sint ad sciendum, tanquam eis convenientes quamvis impertinentes, hic inscripsi, & ne tantorum auctorum *Alexandri*, videlicet, *Neckam*, *Symachi*, & *Teodosii* dicta, inter libros naturales vulgarissime computata, penitus videar non curasse.

De Grue.

GRues aves sunt qui volant, ut dicunt Naturales, ordine litterato, quociens expeditiones suas dirigunt sub quodam eunt signo milicie. Nam illa que preest agmini voce castigat alias insequentes ut ordinem non deserant, qua quidem rauceſcente alia succedit eidem officio deputata. Nocte autem inter se excubias dividunt, ut decima queque avis maneat insompnis. Ille enim que vigilant, suspenso a terra pede, lapillos tenent, quo labente dum dormire volunt evigilantes clamant. Ille autem que dormiunt capite condito subtus alam dormiunt, quarum dux providet erecto collo ac undique prospicit ne mala aliqua veniant comitive. Grues si nubes prospexerint pluviosas clamant, & vociferant, solicitantque ducem altiores & celeriores captare volatus. Quando vero ceciderint super terram ut comedant, earum dux erigit in altum suum caput in custodiam sui gregis, cetere vero tunc securius depascunt; qui si viderit hominem clamat, ut solicitas moneat incautas. Concors autem cura est omnium pro fatigatis in volando, adeo ut si que defecerint se congregant universe lassataſque sustollunt usq; dum vires ocio recuperent. Etatem color prodit, nam senectute nigreſcunt. Grues in Armis portare sapientem significat Ducem, & sui excercitus conductorem.

De

De Gallo.

EST autem GALLUS avis mirabiliter in faucibus & capite criſtata. Galli ſidera noſcunt, horaſque diei diſtingunt & noctis ſuo cantu. Galli cum ſole eunt cubitum, diemque venientem nunciant, eciam in cantu. Gallus calide & ſicce eſt complexionis, & ideo multum habet audacie & animoſitatis, quare contra adverſarios pro ſuis uxoribus fortiter pugnat, ac roſtro & calcaribus adverſarium audacter impetit, obtentaque victoria ſtatim cantat, & antequam cantet alis ſeipſum verberat, & feriendo ad cantandum ſe reddit proniorem ac aptiorem. In profundioribus horis noctis cantum emittere ſolet clariorem, ſet contra tempus matutinum vocem format leviorem, ut dicit *Ambroſius in ſuo exameron.* Criſtam rubiam gerit in capite pro corona, qua vero amiſſa perdit audaciam, & ad aggrediendum adverſarium ipſum efficit ſegniorem. Dicit enim *Plinius li. xxix. ca. iiij.* quod gallus viſum habet valde acutum, unde unum oculum pro victu querendo inferius deprimit, & alium ſurſum in aera dirigit, ut adventum aquile, vel ancipitris precaveat, quem cum venientem a remotis viderit, ſtatim ad gallinas vociferat, & fugiens in tutis locis & ſepibus ſe occultat. Forma inſuper galli inſidet turribus altioribus eccleſiarum, ac caſtrorum, roſtrum ſuum contra ventum ſemper vertit. Gallinis mortuis gallus merore tabeſcens a cantu ſe abſtinet pre dolore. Gallum, & ſpecialiter album, leo maxime timet.

De Garulo.

GARULUS, ut dicit *Yſidorus*, a garulitate nuncupatur. Eſt enim inter omnes aves loquaciſſimum genus, & vocibus maxime inportunum. De una arbore in aliam garriendo volat nec vix per illam quiſquam tranſire poteſt contra quem non garriat. Ceterarum autem avium voces vel modulos non ad delectamenta leticie, ſet ad gar-

riendum dicitur imitari. Hec autem avis in juventute capta, in cataſta clauditur, ubi articulata loqui verba docetur, que poſtea, ſi de cataſta evaſerit, magis garrire deſiderat. Evenit tamen aliquando ut dum ſibi non proſpicit & garrulitati intendit, Niſus eam inopinate rapit. Hec avis tanta plumarum varietate diſtinguitur, quanta diverſarum aliarum avium voces & cantus imitatur, nec ipſarum avium colorei deeſſe putatur. Que avis frequenter inſanire dicitur, ita quod aliquando pre furore nimio inter furcatos ramos arboris inſaniens ſe ſuſpendit.

De Graculo.

GRACULUS avis eſt que eciam monedula vocatur ſecundum quoſdam. Quam multi falſo opinantur eandem avem eſſe garrulum, cum magna inſtantia inter ſe differant garrulus & graculus. Nam garrulus ex diverſis plumis in colore ſit diſtinctus, graculus vero avis eſt unius coloris, hoc eſt nigri per totum corpus. De genere enim cornicis eſt graculus, licet minor ſit corpore. Libenter nidificat inforaminibus altarum turrium, & hoc in magna multitudine. Optime enim aves iſte ſibi invicem compatiuntur. Avis autem nimium clamoſa, maxime a tempore coitus, tunc maſculus feminam cibat. Carnes enim pullorum ejus comeſtibiles ſunt, maxime tamen quando excoriantur. Iſtarum autem avium diverſe ſunt nature. Nam quedam in roſtris & pedibus ſunt nigre, quarum major eſt habundantia. Alie autem ſunt que in roſtris & tibiis rubeſcunt, que graciliores ſunt. Et hec ſpecialiter in Cornubia reperiuntur, quas aliquando nobiles *de Cornubia* in Armis ſuis portant, ut eſt notum: ſic ergo ſicut a nomine eſt argumentandum, ut *F. de legatis iij. l. nonaliter xvi. q. prima, ſi cupis*: ſic a patria argumentare poſſumus *C. de epi. & cle. l. decernimus, & F. de officio prefecti vobis, l. ſtudentibus.* Item aliquando per ſigna ducimur ad cognitionem ſignati, ut *C. de Latina libertate coll. l.* 1. § *ſed & qui.* Item per ſigna exteriora interiora demonſtrantur, *F. de ſupellectili legata, l. labio, & F. de Edilicio*

Edilicio edicto, l. ſi tamen § ei qui. Quod eciam probat magiſter Hiſtoriarum tercio Regum, in principio, ubi agit de morte *David*, dicens, quod viri bellatores inſignia operum ſuorum in Armis ſuis deſcribebant, ut per ipſa ſigna exteriora cognoſci poterant portantes quales eſſent, Sic ergo in laudem gentis & patrie *Cornubienſis*, que gens recte a *Trojanis* traxit originē, ab immitatione, ut creditur, adhuc perſeverat, quidam antiquiſſimi nobiles ipſius patrie iſtas aves in Armis ſuis portant, que quidem aves ſpecialiter in illa patria ſunt reperte.

De Faſiano.

FAsianus a *Faſide* inſula dictus eſt, unde primum aſportatus eſt *Palladius* ancoriſta. Faſiani novelli ad creandos fetus parati ſunt qui anno ſuperiori editi ſunt, veteres enim fecundi eſſe non poſſunt. Feminas menſe Marcio vel Aprili, & ſemel in anno fetus creant, viginti fere ova pariendo ordo concluditur. Galline hiis melius incubant, ab aque prohibende ſunt acceſſu, ne petuita concludat. Farina triticia ſaginantur, vel ordiacia, hujuſmodi farina in breviſſima offula redacta oleo aſperſo levigetur, & ita offule faucibus inſerantur ne ſub infima parte mergantur, quod ſi evenerit, ſtatim prohibent. Duabus feminis unus mas ſufficit, quia ceteras aves ſalacitate non equant. Ex li. de natura rerum, Faſianus eſt gallus ſilvaticus, avis pulcra, valde pennis interſcribitur, victor aures geminas habere videtur in capite plumis tantis ex quibus ſurrigit quando vult atque ſubmittit. Criſtis autem in capite caret & ſpiculis in cruribus, hiis tamen armis fruſtratus, animoſus & audax eſt. Quod ſciens auceps ſcutum ex panno lineo album facit, in cujus medio panniculum rubeum ponit, quem ſcilicet ruborem in alto gallus attentius contemplatur inſolitumque miratur, Tunc auceps herentem viſum coruens in dorſum retrocedere cogit ſcuti conamine, donec in retia eminus peracta captivum dejiciat. Hec avis in aura pluvioſa triſtatur, & tunc in rubis & ſilvis latet. Circa veſperam vel auroram de ſilvis

egreditur, & tunc de facili venatur. Roſtrum in terra figens abſconditur, & ſic abſconditum ſe totum credit. Pennas pro pinguedine mutat, iterumque ſeſe renovat. Carnes ſubtiliores ac leviores ceteris avibus ſilvaticis exceptis perdicum pullis auctor *Plinius* li. x. Faſiani *Colchis* geminas aures ex pluma ſubmittunt atque ſurgunt. Item auctor in li. x. Renibus autem, & parte tantum altera in teſticulo mergitur fel faſianis, *Plinius*. Faſiani tantum coitus tempore ſimul habitant, ceteris vero temporibus ſeperatim. Nec cito rubicatas habent barbas, vel pedibus calcaria ſicut galli domeſtici, ſet tractu temporis. Faſianus ſic capitur aliquando, Auceps panno, in quo hec avis depingitur, opertus, faſianus ſe oſtendit qui ſequens coopertam nunc fugientem nunc retro cedentem, tandem a ſocio aucupis, in inſidiis latitante, reti involvitur.

De Hirundine.

HIRUNDO avis eſt, ut dicit liber rerum, leviſſima, roſtro parvo, forma grata, nigredine decentiſſima, in ventre candida, ruſa ſub gutture, modicam habens carnem & nigram, multas plumas & magnas alas, & ideo velocem & citum habet volatum. Avis garrula eſt, volando cibum capit. In nidis conſtruendis, & pullis educandis ſolicita; ut dicit *Yſidorus*, ſummeque ſolertie eſt in predictis, vix enim ad hoc ſufficeret humana induſtria de quacunque materia, quod facit hyrundo ſolo roſtro parvulo de argilla. Hirundo itaque eſt avis valde pennoſa, mire agilitatis, & velociſſimi volatus, & ideo a ceteris avibus non impetitur. Maria tranſvolat ad regiones calidiores, in quibus creditur per hiemem commorari. Certa obſervat tempora adventus ſui & receſſus. Cujus quidem adventus indicium eſt veris, & teſtimonium gaudiorum, ut dicit *Ambroſius*. Item dicit *Ariſtoteles li. vi.* quod ſi quis cecaverit pullos hirundinum revertentur oculi eorum: querit enim mater herbam que Celidonia dicitur, cujus ſucco linit oculos filiorum & ſic ipſorum oculi ſanitati priſtine reſtaurantur, ut dicit *Macer*.

De

De Incida.

INCIDAM autem avem a ſono vocis ſic dicimus. Parva quidem avis eſt, ſet utique pennarum venuſtate clariſſima. In dorſo colorem habet inter viridem & ceruleum, adeo pulchrum, ut ſi ſolis ex adverſo radiis illuſtretur, ſaphirinam ſpeciem ejus pennis ineſſe videbimus. Color autem qui in pectore ejus eſt carbonum ardentium prefert ymaginem. Duos tantum digitos in pede habet, ſet roſtrum parvum atque directum. Piſciculis vivit & circa aquas aſſidua valde eſt. Roſtro cavat ſpeluncam in terra ubi nidum ſuum congerit & fetus facit. De hac autem ave opinatur vulgus quod ſi pellem cum plumis mortue avis detraheris, & parieti detractam infigas, omni anno pellis illa plumas ac ſi eſſet cum corpore commutabit. Hec autem avis apud quoſdam avis *Petri* piſcatoris appellatur.

De Merillionibus.

MERILLIONES aves ſunt, ut dicit *Alexander Neckam*, ſic vulgariter nominate, non multum majoris forme ſunt ſet colore diſſimiles quam Merule, excepto quod pedes ungues & roſtrum habent diſſimiles. Aves prede cupidiſſime ſunt, & quia parve & parvi roboris ſunt, parvarum avium inſecutrices nominantur: ſocialiter enim volant tres vel quatuor quando predantur. Quatuor autem merilliones cignum capiunt & occidunt. Primus enim ex illis cigni caput, ſecundus vero & tercius binas ex utroque latere alas, quartus autem pectus vel collum invadit; ſicque gravibus avis predicta circumcepta anguſtiis, ſe movere non valens, capta occiditur. Ecce quidam nobiles ſunt qui per ſe nichil facere audent, qui tamen aliis ſociati aliquando bene & audacter pugnant, qui iſtas aves recte in Armis portare poſſunt.

De Merula.

MERULA, ut dicit *Jacobus*, antiquitus medula vocabatur eo quod modulenter. Mirabiles vocis modos reddit, maxime cum vernale tempus imminere proſpexerit, nam hiberno tempore muta tacet. Fuit enim merula que humana arte docta, novem notulas in ordine ita perfecte ſecundum muſicam cantabat, ut nullus muſicorum defectum in earum notarum prolatione inveniret. Iſtud erat tunc temporis in clero mirum valde & ſpectandum miraculum, quod avis, non natura dictante, ſet arte tantum humana, illam muſcam ſic in novem notulis didiciſſet. Merula autem domeſticata contra ſuam naturam carnes comedit, & ex hoc dulcius canit. Hec autem avis, ſicut cetere aves, non exuit plumas ſicut dicit *Plinius*. Merula ſenex ex nigra rufeſcit, canit eſtate, in hieme balbeſcit. Aliquando enim merule ſine pedibus in Armis portantur, pro eo quod merule quamvis aves nobiles reputentur, tamen deſeipſis modicum ſciunt: que tamen per hominum induſtriam ad magnas laudes multociens perveniunt, & in pulcherimis cataſtis in Regum cameris collocantur.

De Oriolis.

ORIOLI aves ſunt, ut dicit *Alexander*, a ſono vocis ſic vulgariter appellate. Coloris aurei ſunt per totum, excepto quod in alis quaſdam pennas cerulea varietate diſtinctas habent. Hec *Plinius*, Nidum in armis arborum minutiſſimis mira ſubtilitate dependent, adeo ut ſi nidum, in terra poſitus, videas, in ſolo aere pendere putabis. Camerant ab ymbre nidum ſuum, aut denſis frondibus protegunt. Orioli autem de picarum genere eſſe dicuntur, licet minores corpore ſint, aliiſq; coloribus nobilibus colorentur.

De

De Pellicano.

PELLICANUS dicitur quaſi pellem canam habens. Hec avis in *Egipto* habitans circa *Nilum* frequentiſſima eſt, qui pullos tanto amore diligens, cum ſibi tandem importuni fuerint, ipſos pullos occidit, & plangendo eos poſt triduum ſeipſam in latere roſtro percutiens, ſanguine proprio vivificat. Hec autem avis in *Levitico ca. xi.* & *Deut. ca. viiij.* inter aves immundas numeratur. De pellicano enim loquitur communis gloſſa ſuper *Pſalterium* ibi, *factus ſum ſicut pellicanus, &c.* Multa notabilia & ſancta, videatis in gloſſa illa. Aliam cauſam mortis pullorum pellicani aſſignat *Jacobus de Vitriaco* in li. de mirabilibus orientalium regionum, dicens, Eſt, inquit, in *Egipto* avis magnarum alarum & maxime maciei, quia quicquid deglutit cito emittit per ſeceſſum, lubricum enim habet inteſtinum, & ideo uſque ad plenam incorporationem non tenet cibum. Hanc autem naturaliter odit ſerpens, quare dum pro paſtu mater exit a nido, repens per arborem pungit & interficit pullos ſuos, ſuper quos mater rediens lugere per triduum fertur, deinde in latere ſive pectore ſe vulnerat, & ſanguinem ſuper eos reſpergens, ipſos a morte ſuſcitat. Ex ſanguine vero ſuo ſuper eo copioſius ſic effuſo debilitatur mater, unde & pulli coguntur exire pro cibo, quorũ quidam naturali affectu matrem debilitatam paſcunt. Quidam vero degeneres ſunt & de matre nullam penitus curam gerunt, quod diligentius advertens mater, receptis viribus filios ſe paſcentes refovet & ingratos a ſe rejicit, & ſecum commanere aut vivere non permittit.

De Perdice.

PERDIX avoce nomen habet, ut dinit *Yſidorus*, *Jacobus*, & *Ambroſius*, quod avis adeo doloſa eſt & fraudulenta, ut adhuc alterius ova diripiens foveat. Set ejus fraus bonum eventum non habet : Nam cum pulli proprie genitricis vocem audjerint, naturali quodam inſtinct

ſtinctu hanc que fovet relinqunt, & ad eam que genuit revertuntur. Perdix enim nidum ſuum inter condenſa ſpinarum loca conſtituit. Cum quis appropinquaverit nido perdicis, egreſſe ſponte ſe matres offerunt venientibus, & ſimulata debilitate vel pedum vel alarum quaſi ſtatim capi poſſunt, greſſus fingunt tardiores. Iſto & tali mendacio ſolicitant venientes, aut obvios quouſque a nidis longius avocentur. § *Plinius* inſuper dicit, quod maſculis perdicibus dimicantibus pro feminis victi calcantur a victoribus injuſto coitu & contra naturam, ubi obliviſcitur ſexum preceps libido. Perdices quando in inſtrumento retiali ab aucupe capiuntur una avis aliam ſequitur, nec diſcernit miſera vel retractat, ſequens periculum jam captive. Perdices de nocte converſis poſterioribus ſedent. Feminas perdicum libido ſic agitat ut odore maſculorum dicantur concipere; tempore enim libidinis linguis adinvicem extenſis eſtuant pre deſiderio coitus, & dum coevnt faciunt fetorem in coitu. Hec *Alexander* in ca. de perdice. Perdices ergo in Armis portare mendacem, aut ſodomitam ſignificat. Et pro eo quidam ſcutifer, cujus nomen non ſpecifico, propter ſuam ſtrenuitatem nobilitatus per dominum meum, &c. perdices tres in Armis ſuis portavit, ut hic. Portavit namque TRES PERDICES IN CAMPO RUBIO & gallice ſic. *Il port de goulys trois perdris.* Et hic eſt diligenter notandum & pro regula obſervandum, Quod in talibus avibus quarum color nunquam mutatur vel propter unitatem colorum, vel propter tantam in plumis varietatem, ſemper dicendum eſt, quod talis portat tales aves non exprimendo colorem, vel colores. De iſta materia plus dicetur in ſequentibus, ubi agetur de talentis.

De

De Pavone.

PAvo avis eſt pulchra valde, pulcritudinis & mundicie amica, caput ſerpentinum habens & plumas deſuper ad inſtar corone, vel pocius criſte, ſaphirinum pectus, collumque longum & extentum cum colore ſimiliter ſaphirino. Caudam inſuper longam & oculatam habet, & vocem terribilem, ac inceſſum ſimplicem, Clamore ſuo omnia venenata animalia depellit. Hec *Alexander*. Item pavo extenta cauda cum pedum deformitatem viderit, extentam caudam mox deponit. Pavo ejicit plumas ſuas cum prima arbore folia ſua ejiciente, & tunc primo pavoni naſcitur pluma cum arbores incipiunt folificare, ut dicit *Ariſtoteles*. Pavones non nulli ſunt album colorem per totum habentes, & tamen ille nitor qui in aliis eſt, in iſtis modo mirabili albus, totaliter a ceteris albis plumis diſcernitur. Silveſtres pavones in deſertis inveniuntur: ſet nequaquam in nitore, colore, vel cauda pavonibus domiſticis ſunt ſimiles. Hec autem avis ſuperbiſſima eſt quouſque videat ſuorum pedum vilitatem, qua vilitate conſiderata, faciliter erubeſcit.

De Pica.

UT dicit *Plinius*, PICA eſt avis calidiſſima, albis & nigris eſt diſtincta plumis, que nidum ſuum multociens inter ſpinoſa loca conſtituit eumque terra interius linit, ſpinis vero exterius in circuitu ſubtus & deſuper diligentiſſime ſepire ac munire ſtudet, nec niſi artiſſimum foramen per quod egrediatur in latere relinquit, & hoc facit frequenter in loco maxime inacceſſibili. Hec quoque avis cum ſe laqueo noverit deprehenſam, toto corpore quieta eſt, ſolo roſtri juvamine laqueum aperire laborat, nec uſque ad extremam deſperationem reliqua parte corporis commovetur. Hec *Plinius*, & *Alexander*. Pica capta in juventute verba proferre diſcit humana. Moritur aliquando difficultate verbi victa. Hilareſcunt

enim ſi iterum audierint verbum illud quod oblivioni tradiderant. Latiores vero linguas habent quam alie pice ille que verba humana proferre habiles ſunt. Maximum deſiderium pice eſt parvulas res portabiles furtive auferre, & eas mirabiliter abſcondere. Sunt autem quidam nobiles qui hanc artem furandi res parvas excercent, qui non tamen picas in armis ſuis portant.

De Pico.

PIcus marcius parva avis eſt, aliquantulum minor pica, arbores roſtro penetrans, quas concavas eſſe credit. Cujus quidem diverſe ſunt ſpecies. Picorum marciorum quidam ſunt nigri, ut merula, quidam crocei, vel aurei ut orioli, qui ſpecioſiores ſunt & majores, quidam ruſi in vertice capitis, in pectore crocei, & virides circa collum, in alis cerulei, in cauda vero coruſci ſunt. Proprium hiis calveſcere eſt omni anno ſemel, illo ſaltem tempore, ut dicit *Plinius*, quo ſeminatur rapa.

De Philomena.

PHILOMENA avis eſt a φιλος quod eſt amor, & μενος quod eſt dulcis dicta, quaſi amor dulcis. Hec enim avis cum mira modulatione audientem letificat, gaudet ad ortum ſolis preitque leticia venientem, verno tantum tempore cantat, hiberno nunquam. Hec autem in initio veris adeo vocis ſue amenitate delectatur, ut rariſſime comedat, & hoc cum ſumma feſtinatione. Dicitur igitur philomena tam pertinaciter & indiſcrete cantibus delectari, ut pocius debilitate vitam exuat & adeo deficiat, quam vocis modulatione privetur: unde & philomena dicitur a philos quod eſt amor, & menos quod eſt defectus, quaſi amore deficiens, Hec *Plinius*. Hoc autem in illa ave primum mirabile cernitur, quod tanta vox parvo corpuſculo eſt, & tam pertinax ſpiritus. Demum in illa miramur perfectam muſice ſcientiam, modulatus enim editur ſonus, & nunc continuo ſpiritu protrahitur in longum

gum, nunc variatur in flexo, Nunc autem in ſuo cantu aſcendit, nunc notulas geminat & multiplicat mirabiliter, & interdum ſecum murmurans alte clamat. Proinde ab exitu gaudioſi vernalis temporis aucto eſtu in totum alia vox fit & emittitur magis rauca, mutatur & color, poſtremoque hieme non cernitur. Et nota quod mox ubi philomena coire ceperit & in compare luxuriari, ſtatim vocis perdit amenitatem, & ut dixit *Plinius*, alia vox fit, & color, quod mirabile eſt, commutatur. Quot enim & quales juvenes, tam nobiles quam alios, temporibus meis vidi, ita ſtrenue actus bellicos excercere, cantibus diverſiſque ludis & interludiis bellicis indulgere, quos poſtea maritatos & matrimonialiter feminis nobilibus copulatos in prehabitis deficere voce raucata, cantuque derelicto, & colore faciei & habitus penitus commutato. De iſtis tamen taceo, quia iſtas aves in Armis portatas non reperio, ſet ſpero quod raritas cauſam preſtat.

De Pſitico.

PSITICUS avis eſt *Indie*, ut dicit *Solinus*, *Jacobus*, & *Alexander*, colore viridi, torque puniceo, lingua grandi & lata, unde & articulata profert verba; ita ut ſi non eam videas, hominem loqui putes, de qua poetice ſcribitur,

Parva, loquax volucris, dominum te voce ſaluto,
Si me non videas, eſſe negabis avem.

Primo enim & ſecundo anno citius diſcit, & tenacius retinet. Hujus roſtri tanta duritia eſt, ut cum de ſublimi precipitatur in ſaxum roſtro ſe recipit, ita ut eo quaſi quodam fundamento utatur. Caput vero tam valens & forte habet, ut cum ab hominibus cogitur ut humanas voces imitetur virgula ferrea verberandus ſit. Semet ipſum pede cibat, & defert eſcas ori ſuo ſicut homo manu. Pluviam pati non poteſt diu. Pſitaci alias aquas aliquando patiuntur, ſet in pluvia moriuntur. Vinum pſitacus liben-

ter bibit, unde est avis multum luxuriosa. Habet autem quandam vocem naturaliter qua salutare solet *Cesares*. Unde factum est, ut errante *Karolo magno* per deserta *Grecie*, in obviam fuerunt psitaci, & quasi Greca lingua salutaverunt ipsum, clamantes *Imperator vale*. Qui cum eo tempore tantum Rex Gallie fuerat, sequenti tempore *Romanorum* factus est imperator. Qui autem psitacum *Leoni* Pape pro exennio misit, Psitacus autem cum adhuc in via esset, & homines obvios haberet, clamabat, Ad Papam vado. Nec mora cum introiret ad Papam clamavit dicens, *Leo Papa vale*. Qua in re multum exhilleratus Papa, quasi pro magna recreatione post labores cotidianos confabulatione psitaci sepius utebatur. Hec *Alexander*. Puto enim necesse fore magnos dominos homines confabulatores secum retinere, quorum colloquiis & confabulationibus uti possint : qui rite psitacos in Armis suis poterunt portare. Dum tamen in suis confabulationibus veritatem semper dicant, quia psitaci in veritate naturaliter sunt instructi. Unde *Ysidorus*,

Psitacus a vobis aliorum nomina discam.
Hoc didici per me dicere, Cesar ave.

De Turture.

TURTUR avis est, ut dicit *Ysidorus*, a sono vocis ita dicta. *Aristoteles* autem, & *Alexander* testantur quod avis mire pudicitie est, socium diligit, eique soli fidem servat, adeo ut eo mortuo alteri se nunquam associat, set solitarie incedens siccarum arborum ramis sedet, semper gemens & tristis. Unde super hoc dicit magnus *Basilius* Audiant mulieres quomodo apud aves irrationabiles continentia viduitatis frequentibus nuptiis antefertur. Gemitum pro cantu faciunt. Nulli autem avi infestantur, sed in infestationibus omnium avium patientissime sunt turtures. Inter omnes aves turtur mirabilis est, & mirabilem habet conditionem, quia pullos suos nocte pascit, ut dicit *Alexander*. Pro uxoribus autem amis-

sis

ſis ſive mortuis plangentibus aſſignandi ſunt turtures in Armis portandi, dum tamen in ipſis amor tantus ſit quod ad ſecundas nuptias minime convolare intendant, & illa caſtitas in eis obſervetur que in turturibus reperitur.

De Veſpertilione..

VESPERTILIO dicitur, quaſi veſpere utens alis; quia veſpere tantum & nocte volat. In hieme latet, raro vel nunquam procedit ad paſtum, in parietibus dependit, & in foraminibus jacet cum mortuis. In cujus corpore pluma nulla eſt, nulle in alis penne apparent. Set quia pecudū more lactat uberibus, dixiſſem quod beſtia fuiſſet, excepto quod caudam & alas, ut avis, formatas habet. Veſpertilio autem cum ad obediendum leoni omnium quadripedum Regi convocatur, alas vocantibus oſtendit dicens ſe avem eſſe: Cum autem coram aquila ad comparendum, que Aquila Rex avium intelligitur, quatuor pedes, aures patentes, & dentes mirabiles Nunciis oſtendens, dicit ſe avem non eſſe; Sed beſtiam ſine plumis. Viri autem duplices, ſi tales reperiantur hiis diebus, veſpertiliones in Armis portabunt.

De Upupa.

UPUPA eſt avis in lege prohibita, ut dicit *Yſidorus*. Avis immunda eſt que in ſtercoribus nidum ſuum ſtruit, & hominum ſtercora commedit. Tamen avis pulchra eſt, in plumis capite criſtata, hieme latet, in locis fetidis muta tunc eſt. In vere exit, & una tantum voce, ſicut cuculus, occupatur importuna. Upupas vero tales, ut predictum eſt non vidi, quia credo quod tota *Anglia* erat in hac ave. Verumptamen certas aves upupas nominamus que tales, ut preſcribitur, conditiones non habent, ut experimentaliter cotidie videmus.

De

De Dracone.

DRaco maximus eſt cunctorum ſerpentium, ut dicit *Iſidorus li. xij.* hunc Greci dracontam vocant, ut qui ſepe a ſpeluncis exiens in aerem fertur, excitaturque propter eum aer ſupra, & mare contra ejus venenum intumeſcit. Eſt enim draco criſtatus, parvo ore, & parvulis fiſtulis ſpiritum trahit, & linguam erigit. Dentes habet acutos & ſerratos, ſet vis ſua non eſt in dentibus ſed in cauda. Draco raro dormit ſet quaſi ſemper vigilat, qui inſuper habet acutiſſimum viſum: viſus autem ejus intollerabilis eſt hominibus, ut eciam aliquando ſola viſione ejus homines terreantur ad mortem. Quomodo autem draco ille ſine cibis adhuc vivat, & vivere debeat uſque ad finem mundi, ſine corporis ſui alimento, quem beatus *Silveſter* papa in monte quodam *Rome*, ad preceptum beati *Petri* Apoſtoli legitur incluſiſſe, videre non poſſum, ſed quod credo illud divinum eſſe miraculum. Legitur tamen in hiſtoriis *Britonum* duos dracones maximos ſub terra inventos fuiſſe viventes, ut in *Cronicis* clarius declaratur. Dicit inſuper *Alexander*, quod in mari invenitur draco qui monſtrum maris dicitur, valde horridum, ad inſtar draconis terreſtris, in longitudinem magnam corporis extenditur, ſet alis caret, caudam tortuoſam habet, caput tamen parvum ad corporis magnitudinem. Squamas & cutem duram habet. Regem illum inclitiſſimum *Arthurum* legimus duos dracones in ſuis armis portaſſe. Non tamen, ut creditur, propter aliquas preſcriptas proprietates, ſet pro eo quod pater ſuus *Uter*, qui *Pendragon* vocabatur, habuit magnum corpus & longum, cum capite multum parvo, ad ſimilitudinem draconis: qua de cauſa *pendragon*, id eſt, caput draconis vocabatur. Et ſic dictus Rex *Arthurus* portavit Arma paterna, propter habitudinem corporis patris ſui aſſumpta.

De

De Delphino.

DELPHINI, ut ait *Yſidorus li. xij.* certum habent vocabulum quod voces hominum ſequantur, vel quia ad ſymphoniam gregatim conveniunt: nichil eſt in mari velocius iſtis, Nam plerumque ſalientes naves transvolant. Quando enim in fluctibus maris preludunt, tempeſtates cito futuras ſignificare videntur. In mari cum dorſo curvo velocius quibuſcumque aliis piſcibus quaſi ſaliendo natant. Hec *Yſidorus li. xij.* Eſt etiam quoddam genus delphinorum ſpecialiter de *Nilo* cum dorſo ſerrato, quod teneros ventres crocodillorum ſecat, & ſic eos interimit. Et hic notanda eſt differentia in diſcretione Armorum multum neceſſaria, quia quidam ſunt qui portant in Armis Delphinum de *Nilo*, ut hic. Et eſt Comes *Foreſtarum* qui PORTAT UNUM DELPHINUM AUREUM DE NILO BARBATUM IN CAMPO RUBEO. Et Gallice *Il port de gewlez ung dolphin de Nile barbe d'or.* Set Dolphinus *Francie* portat unum delphinum, nec oportet dicere delphinum planum, ſive delphinum de mari, quia ſpeciale eſt videre delphinum ita pinnatum in dorſo ut ſupra: ſic ergo habes differentiam inter communem delphinum, & delphinum de *Nilo*, qui ſemper eſt fortiter pinnatus in dorſo; Alii autem communes delphini non ſunt in dorſo ſic pinnati ut ſupra. Et in talibus differentibus ſignis illud ſignum in quo reperitur differentia a communioribus ipſius ſigni eſt notandum, & in Armis ſpecificandum, ut ſupra, quia delphini communes non ſunt criſtati pinnis vel in dorſo pinnati, ſicut ſunt delphini de *Nilo*. § *Alexander* inſuper *li. ſuo vi.* dicit de Delphino ſi quis carnes delphini commederit & in mari poſtea lapſus fuerit, ſi a delphinis inveniatur ſtatim eum devorant: ſi autem non commederit, eum elevant ſupra roſtra, & ad terram trahunt, eumque ab aliis piſcibus defendunt. Quomodo tamen hoc fit, ut eſum carnis Delphini reliqui cognoſcant in homine videre non poſſum ratione,

ratione, niſi & iſtud ſecretum nature ſit, in quo ſicut in multis aliis deus mirabilis predicetur. Delphinos enim ſequitur aliorum piſcium multitudo, quod ſcientes piſcatores ipſos inſequntur, & alios piſces venantur. Hec *Solinus*.

De Lucio.

LUcius piſcis eſt qui eciam dicitur lupus aquaticus. Hic ſi fluviales aquas dulces habuerit, ſufficientemque pro ſua vita cibum, per ſucceſſus temporum in in magnam creſcit longitudinem. Cibatur piſcibus, & aliquando ranis. Piſcem autem aliquando fere ſue magnitudinis mirabiliter devorat. Nam ubi piſcem victum ſubegerit, caput ejus primo ore devorat, quo digeſto, glutit paulatim reſiduam partem, donec totum conſumat. Lucios vidi certos nobiles in Armis portare, qui eodem nomine vocabantur.

DIxi in precedentibus de ſignis vivis in Armis portatis, jam ſequitur videre de ſignis mortuis. Et quia inter omnia dignius eſt ſignum Crucis, igitur de illo ſigno dicturus, primitus quero, in Armis quot inveniuntur cruces?

Antequam pretacte queſtioni reſpondeam, quid ſignum crucis fuerit, neceſſe eſt ut dicam, quare dicta *Johannis Criſoſtomi* in quodã ſermone de cruce primo referã ſic dicentis. Crux nobis totius beatitudinis cauſa eſt. Hec nos a cecitate erroris liberavit; Hec debellatos quieti ſociavit. Hec alienatos Deo conjunxit. Hec peregrinos cives oſtendit: Crux ſpes eſt Chriſtianorũ, Reſurrectio mortuorũ, Dux cecorum, Vita diſperatorum, baculus claudorum, Conſolatio pauperum, gubernatrix navigantium, portus periclitantium, & murus obſeſſorum. Crux a locis ſuppliciorum fecit tranſitum ad frontes Imperatorum. Item *Rabanus* de laude

laude crucis ait, In cruce insinuatur a morte redemptio, demonstratur sancta morum conversatio, Intimatur omnium virtutum perfectio, promittitur ad eternam vitam resurrectio, eterne beatitudinis speratur adeptio, ac vere felicitatis adquisitio. In te ô sancta crux Angeli gaudia sua accumulata conspiciunt. In te homines jura sue salutis contemplantur. In te spiritus infernales justam retributionem sue fraudis percipiunt. Omnibus es equa, omnibus bona, omnibus justa, preterita renovas, presentia illustras, futura premonstras, perdita requiris, quesita invenis, inventaque custodis. Tu sancta crux peccatorum es remisso, pietatis exhibitio, meritorum augmentatio, & nobilissimum remedium infirmorum, laborantium es auxilium, lassatorum refrigerium, sanorum incolumitas, quietorum serenitas & felicitas fortunatorum. Tu es humilium in vita tuitio, superborum abjectio, victoria Christi, confusio diaboli, infernorum destructio, celestium reformatio, mors infidelium, vitaque justorum. § Inclitissimus autem ille Rex *Arthurus* magnam spem & siduciam habuit in signo crucis, quando scutum draconum, quando insuper scutum trium coronarum dimisit, & crucem argenteam in cujus brachio dextro erat quedam ymago beate virginis cum filio suo in scuto viridi assumpsit in suis Armis portandam, ut supradixi. In quo quidem crucis signo multa mirabilia postea fiducialiter egit, ut de gestis suis scripte Cronice contestantur. § Intelligo insuper istud signum crucis alio tempore miraculose missum fuisse aDeo beato *Mercurio*, ut notat *Vincentius in speculo historiali sub rubrica, de mirabili nece Juliani apostate li. xv. ca. xliij.* per Angelum, qui dicto *Mercurio* omnia Arma necessaria detulit una cum Scuto Azorio Et Cruce Florida, Cum Quatuor Rosis Aureis ut supra.

Nec unquã reperi quod aliqua Arma fuerunt de celo missa nisi in eis fuissent, aut fuisset, signa, vel signum Crucis, preterquam in Armis Regis *Francorum*, cui Arma certa fuerunt de celo per Angelum transmissa, videli-

cet TRES FLORES GLADIOLI DE AURO, IN CAMPO ASORIO, ut hic. Que quidem Arma dabantur dicto *Francorum* Regi in signum perpetue vindicte & quod ipse & sui successores semper Armis & gladiis punirentur, ut supra dixi in ca. de colore azorio. Jam ad questionem prescriptam redeo, videlicet, quot cruces inveniuntur in Armis portate? Ad quam quidem questionem, sub certo numero ipsas describendo, respondere non audeo, quia cruces quasi innumerabiles indies jam portantur. Set descendendo ad singulas cruces curforie quas ante hec tempora vidi, ipsas discernere prout valeo jam propono, Inter quas primo est CRUX PLANA merito discernenda. De qua insuper Cruce plus dubitatur quam de multis aliis, pro eo quod in hac arte periti tenent pro verissima Regula, Quod in quibuscumque Armis discernendis est incipiendum a cono, si ille conus fuerit unius coloris, & sic ille conalis color est campus ipsorum Armorum. Set ut in hac regula omnis ambiguitas penitus tollatur, est diligenter notandum, quod illa Regula vera est cum quadam modica additione, videlicet, In Armis discernendis est semper incipiendum a cono si conus fuerit unius coloris. Hoc verum est si ille color conalis fuerit copiosior color, in illis Armis, & tunc est ibi infallibiliter incipiendum, ubi tamen colores sunt equales partiti tam secundum longum, vel ex transverso, tunc semper incoandum est in discretione ipsorum Armorum in dextra parte ipsorum Armorum, nullo in hoc casu ad conum respectu habito. Et si tunc queratur quomodo portat sanctus *Georgius*. Sciendū est quod ipse PORTAT UNUM SCUTUM DE ARGENTO, CUM QUADAM CRUCE PLANA DE RUBEO, ut hic. Et Gallice, *Il port d'argent un croys playn de gowlez.* Et eodem modo sunt omnia Arma talia, crucem planam habentia, discernenda. Errant ergo illi qui affirmant Sanctum *Georgium* portare unum scutum de rubio cum quatuor quartis de argento. Quo-

rum rationes non approbo, quia per hoc crux plana nunquam inveniretur in Armis, nec aliqua quasi differentia crucis.

De Cruce equali.

CRux vero plana aliquando invenitur in Armis a prióre cruce variata, ut hic. Et ista Arma sunt difficiliora prioribus ad discernendum ut patet quia fines hujus Crucis fimbrias scuti in nulla parte attingunt. In quibus dicendum est quod ille qui hec arma possidet portat DE ARGENTO CUM UNA CRUCE PLANA EQUALIS LONGITUDINIS EX OMNI PARTE. Et Gallice *Il port d'argent ung crois playn d'ung longur par tout.* Et hec est differentia in discretione quod omnes fines hujus Crucis sunt equalis longitudinis, quod esse non potest in cruce plana precedenti, quia in illa pes ejus est pars longior si bene fiat. Que quidē differentia clarius & melius apparet in una tunica Armorum quam in scuto. Sic ergo evidens est differentia inter cruces supradictas.

De Cruce inequali.

EST & alia CRUX INEQUALIS, strictior in medio quam in suis finibus, cum angulis patentibus, ut hic. Non attingens ad scuti fimbrias in aliqua scuti parte, & vocatur Crux patens. Ipsisque utens PORTAT UNAM CRUCEM ARGENTEAM PATENTEM, IN CAMPO NIGRO. Et sic Gallice, *Il port de sable ung crois patee d'argent.*

De Cruce patente.

VAriatur enim ista CRUX PATENS aliquando in pede ejusdem, ut hic. Et tunc vocatur Crux patens figitiva, quia in terra figi potest talis Crux. In qua tres partes superiores sunt patentes in angulis, & latiores quam in medio, & ejus pes disponitur ad figendum in terra. ET PORTAT DE ARGENTO, CUM UNA CRUCE PATENTE FIGITIVA DE NIGRO. Et Gallice sic, *Il port d'argent ung crois patee fiche de sable.* Et nota quod plures sunt cruces que possunt fieri figitive, ut inferius patebit.

De Cruce plana cordata.

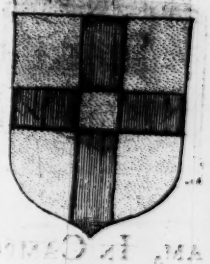

INter cruces alias una invenitur crux que CRUX CORDATA vocata, ut hic. Et hec crux appellatur cordatur, quia fit de cordis. Quam quidem crucem vidi nuper in Armis cujusdam nobilis viri, qui de facto habuit unum avum qui fuit artifex & cordifer, aut factor cordarum, ut ipsemet nobilis vir mihi retulit ore tenus: qui pro Armis suis portavit DE RUBEO, CUM UNA CRUCE PLANA CORDATA DE ARGENTO. Et Gallice sic, *Il port de gowlez ung crois playn corde d'argent.*

De

De Cruce plana perforata.

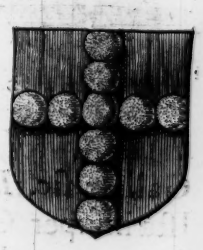
ESt insuper alia CRUX PLANA que mirabiliter a plana cruce beati *Georgii* differt, ut hic.

Et est hic notandum, quod opinio quorundam, dicentium quod ista Arma sunt scaccata, est omnino reprobanda: quia Arma scaccari non possunt ad omne minus nisi in numero quaternario, set in majori numero bene possunt, ut inferius patebit. Dicendum est igitur quod portat UNAM CRUCEM RUBIAM PERFORATAM IN MEDIO IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung crois de gowlez partee au milieu.*

De Cruce talentata.

HAbemus insuper aliam crucem quam nuper vidi in Armis cujusdam *Januensis*, ut hic.

Et hec CRUX vocatur TALENTATA quia fit de talentis totaliter. Potest autem talis crux tortillari ita faciliter sicut talentari, quia talenta & tortille non differunt nisi in colore, quia talenta semper sunt aurei coloris. Nec est color talentorum expressandus in discretione Armorum quia esset inutilis repetitio unius & ejusdē, dicendo talenta aurea, quia nulla alia sunt talenta nisi aurea. Habēs igitur ista Arma PORTAT UNAM CRUCEM TALENTATAM IN CAMPO RUBEO. Et Gallice sic, *Il port de gowlez ung crois besanntee.*

De

De Cruce florida.

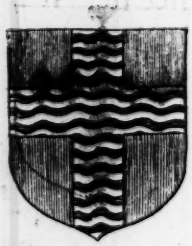
NUnc autem ſequitur ala crux que Crux Florida appellatur, ut hic. Et ideo vocatur florida quia habet flores in ſingulis ſuis finibus. Iſta inſuper crux florida aliquando in Armis portatur figitiva. Et tunc vocatur crux florida figitiva, quia in tribus ſuis finibus eſt florida & in pede figitiva. Et Portat Unam Crucem Floridam Auream, In Campo Aſorio. Et Gallice ſic, *Il port d'aſor ung crois flouretee d'or.*

De Cruce florida patente.

SEquitur & alia Crux que Florida Patens Dicitur, ut hic. Ideo appellatur crux iſta florida patens quia habet fines ſuos patentes, & in medio uniuſcujuſque finis reſultat unum tercium ad modum floris, ut patet in iſta cruce. Horum autem Armorum poſſeſſor Portat Unam Crucem Floridam Patentem De Auro In Campo Rubeo. Et Gallice ſic, *Il port de gowlez ung crois patee flouretee d'or.* Iſta inſuper Crux aliquando portantur cum pede figitivo, & tunc appellatur Crux florida patens figitiva.

De Cruce plana undoſa.

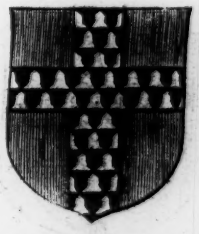

ESt inſuper alia crux plana que eciam Crux Undosa appellatur. Ideo vero dicitur undoſa quia fit ad modum unde vento turbate, ut hic. Quorum quidem Armorum dominus portat Unam Crucem Planam Undosam De Argento, In Campo Rubio. Et Gallice ſic, *Il port de gowlez ung croys undee d'argent.*

De

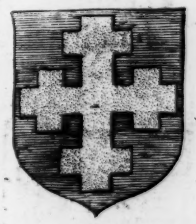
De Cruce invecta.

ULterius invenitur in Armis una crux plana que fit de coloribus invectis, ut hic. Que vocatur Crux invecta pro eo quod in ea duo colores invehuntur. Quorum quidem Armorum poſſeſſor portat UNAM CRUCEM PLANAM DE COLORIBUS ALBO ET NIGRO INVECTIS IN CAMPO RUBIO. Et Gallice ſic, *Il port de gowlez ung crois verre d'argent & ſable.*

De Cruce cruciata.

SEquitur adhuc alia crux que CRUX CRUCIATA appellatur, ideoque iſta crux dicitur cruciata, quia in ſingulis ſuis finibus eſt cruciata, ut hic. Set iſta crux non ita frequenter portatur ſimpliciter per ſe in Armis ſicut alie cruces. Multociens tamen portatur in diminutivis, hoc eſt, in parvis crucibus cruciatis. Et tunc Arma ſunt pulverizata cum parvis crucibus cruciatis & qui iſta Arma portaverit PORTAT namque UNAM CRUCEM CRUCIATAM DE AURO IN CAMPO AZORIO. Et Gallice ſic, *Il port d'aſur ung Crays croycee d'or.* Et quando tales Cruces ponuntur in diminitivis & ſine numero certo, tunc vocantur in Gallico Croſſelettis ut ſupra dixi.

De Cruce maſculata.

EST adhuc & alia Crux que CRUX MASCULATA vocatur, ut hic. Ideo hec autem crux vocatur maſculata pro eo, quod ipſa fit de maſculis. De quibus quidem maſculis videbitis infra in capite de fuſulis & loſengis, ubi iſta materia latius tractabitur deo dante. Et PORTAT UNAM CRUCEM MASCULATAM DE NIGRO

Nigro In Campo Argenteo. Et Gallice ſic, *Il port d'argent ung croys maſculee de ſable.* Sed iſta Crux maſculata aliquando eſt perforata in maſculis, ut hic. Secundum quod patet in perforatione maſcularum. Et Portat Unam Crucem Masculatam Perforatam De Rubio In Scuto Argenteo. Et Gallice ſic, *Il port d'argent ung croys de gowlez maſculee perſee.*

De Cruce molendinari.

SEquitur jam de quadam alia cruce que Crux Molendinaris appellatur. Et dicitur hec crux molendinaris ad ſimilitudinem cujuſdam inſtrumenti ferrei in molendinis, quod portat lapidem molarem ſuperiorem, per quod eciam inſtrumentum ille lapis in ſuo curſu fertur equaliter, ut non declinet ad dexteram neque ad ſiniſtram, miniſtrans unicuique quod ſuum eſt equaliter & ſine fraude. Iſtam crucem in Armis deferre deberent Judices, & ipſi qui juriſdictionibus preſunt. Ut ſicut dictum inſtrumentum ferreum dirigit molarem lapidem equaliter & ſine fraude, ita & ipſi Judices reddere teneantur unicuique equitatem. Poſſeſſores namq; iſtorum Armorum portant Unam Crucem Molendinarem Auream In Campo Azorio. Et Gallice ſic, *Il port d'aſor ung croys moleyne d'or.*

De Cruce inverſa.

ULterius habemus unam crucem aliam que Crux Invérsa appellatur. Et dicitur hec Crux crux inverſa, pro eo quod hujus crucis fines undique invertuntur ad modum cornu arietis. Et iſtis Armis utentes portant Unam Cru-

CEM

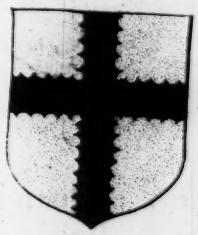
cem Auream Inversam, In Scuto Rubeo. Et Gallice sic, *Il port de gowlez ung crois recercylee d'or.*

De Cruce furcata.

Sunt & alii qui in Armis suis portant quandam crucem furcatam, ut inferius. Et dicitur hec Crux Furcata, pro eo quod omnes ejus fines sunt fissi & furcati. Habens igitur ista Arma Portat Unam Crucem Furcatam De Nigro In Scuto Argenteo. Et Gallice sic, *Il port d'argent ung croys furche de sable.*

De Cruce ingradata.

Quidam autem nobiles sunt viri qui portant unam crucem ingradatam, ut hic. Et hec crux ideo vocatur Crux Ingradata, quia in nulla parte sui est plana, set ingradatur tam ad ejus longum quam ad latum. Verumptamen ista ingradatio non est propria locutio secundum suum aspectum, set potius indentatio, ut verum fateor, tamen communis modus loquendi in istis Armis ita se habet, Igitur dicatis ut predixi. Et possidens ista Arma, Portat Unam Crucem Ingradatam De Nigro In Campo Aureo, Et Gallice sic, *Il port d'or ung crois de sable.*

De Cruce truncata.

SEquitur adhuc alia crux que in Armis virorum nobilium multociens portatur, que vocatur CRUX TRUNCATA. Hec autem Crux ideo crux truncata dicitur, qui fit de duobus arborum ramis truncatis, ut hic. Horum autem Armorum poſſeſſor PORTAT UNAM CRUCEM TRUNCATAM DE NIGRO IN CAMPO ARGENTEO. Et Gallice ſic, *Il port d'argent ung crois recope de ſable.*

De Cruce Nodulata.

EST inſuper quedam crux que vocatur CRUX NODULATA. Que quidem crux ido dicitur crux nodulata, pro eo quod in ſingulis ſuis finibus habet certos nodos ſive nodulos, ut ſupra. Et horum Armorum dominus PORTAT UNAM CRUCM AZORIAM NODULATAM IN SCUTO AUREO. Et Gallice ſic, *Il port d'or ung crois botonee d'aſore.* Et iſta crux aliquando invenitur in Armis figitiva, & tunc ejus pes eſt figitivus, ut ſupradixi in aliis.

De Cruce florida nodulata.

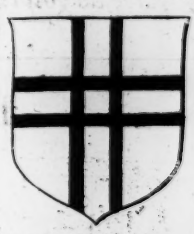
ULterius habemus quandam crucem floridam, de qua ſuperius dictum eſt, que quidem CRUX FLORIDA aliquando invenitur NODULATA, ut hic. Et hoc eſt, quando tales, ut predixi, nodi ſive noduli reperiuntur in finibus & angulis florum dicte crucis. Horumque poſſeſſor PORTAT UNAM CRUCEM FLORI-

DAM

DAM AC NODULATAM DE AZORIO IN CAMPO AUREO. Et Gallice ſic, *Il port d'or ung crois flouretee botonee d'aſor.*

De Cruce dupla partita.

CRUX DULPLA PARTITA in Armis diverſorum Nobilium reperitur. Que quidem crux ideo dupla partita appellatur quia ſi eſſet ſecundum longum aut ſecundum latum partita, ſeu deviſa, adhuc remaneret ibi una crux dupla, ut experimentaliter hic videre poſſumus. Vidi enim multos notabiles viros dubitantes de iſta cruce, pluſquam de omnibus crucibus ſupradictis, qui tamen poſt longas diſputationes in opinione predicta remanſerunt. Poſſidens igitur illa Arma PORTAT CRUCEM DUPLAM PARTITAM DE NIGRO IN CAMPO ARGENTEO. Et Gallice ſic, *Il port d'argent ung crois double partie de ſable.*

De Cruce dupla partita florida.

VAriatur autem predicta crux dupla partita aliquando, ut hic. Et tunc vocatur CRUX DUPLA PARTITA FLORIDA, inproprie tamen ut mihi videtur; quia deficit medium illius floris, ut ſtatim ſequetur in proximo ſcuto, quod quidem medium nullo modo apponi poteſt in iſta cruce dupla partita ut ſtatim patebit. Set qui iſta Arma habet PORTAT UNAM CRUCEM DUPLAM PARTITAM FLORIDAM AUREAM IN CAMPO RUBEO. Et Gallice ſic, *Il port de gowlez ung croys double parte flouretee d'or.* Set, ut ſupradixi, hec crux inproprie, ut mihi videtur, appellatur crux dupla partita florida, quia deficit ibi medium illud per quod

crux florida perficitur, ut hic patet; quo quidem medio addito, non erit hec crux dupla partita florida, imo vocabitur omnino crux tripla partita florida, & tunc rite discernitur, quia si dividatur vel secundum longum, aut secundum latum semper una pars remanebit tripartita in modum crucis, ut patet in Armis prescriptis. PORTAT, igitur, UNAM CRUCEM TRIPARTITAM FLORIDAM DE RUBEO IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung crois treifois partee flouretee de gowlez.*

De Cruce molendinari umbrata.

EST adhuc unum dubium apud multos de quadam UMBRA CRUCIS MOLENDINARIS, ut hic. Et notate quod vocatur umbra crucis, quia semper fit hec umbra de colore nigro de quocumque colore factus fuerit campus Armorum ut hic, & corpus dicte umbre est de eodem colore cum campo. Et qui portat ista Arma, PORTAT UNAM CRUCEM MOLENDINAREM UMBRATAM IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung croys moleynee umbre.*

De Cruce florida patente umbrata.

ALiud exemplum nuper vidi de umbratione cujusdam crucis, ut hic. Et ista crux vocatur CRUX FLORIDA PATENS UMBRATA, Set recte loquendo & proprie non est crux, sed umbra talis crucis: & ratio, quia corpus dicte umbre est ejusdem coloris cum campo, & sic color qui est in campo per totum corpus

corpus dicte umbre oſtenditur. Habenſque iſta Arma, PORTAT UNAM CRUCEM FLORIDAM PATENTEM UMBRATAM IN CAMPO RUBEO. Et Gallice ſic, *Il port de gowlez. un crois patee flouretee umbree.*

De Cruce florida patente umbrata & perforata.

NOtate tamen quod ſecundum quoſdam iſta umbrata crux aliquando mirabiliter perforatur, ut hic. Et tunc appellatur CRUX FLORIDA PATENS UMBRATA ET PERFORATA, quia concordat cum cruce precedenti, excepta illa perforatione in medio dicte umbre. Et tunc dicendum eſt quod talis PORTAT UNAM CRUCEM FLORIDAM PATENTEM UMBRATAM PERFORATAM CUM RUBIO IN CAMPO AUREO. Et Gallice ſic, *Il port d'or ung crois patee flourtee umbree & percee de gowlez.*

De Cruce fimbriata.

REmanet tamen adhuc apud quoſdam unum magnum dubium in differentia inter iſtam crucem fimbriatam ſive borduratam, ut hic; Et predictam proximam crucem umbratam, pro eo quod multum aſſimilantur ut apparet prima facie. Set, ſi bene concipiatur, eſt magna differentia, quia fimbria hujus differt & variatur tam a colore crucis, quam a colore campi, & tunc nullum eſt dubium. Nam qui habet iſta Arma PORTAT UNAM CURCEM NIGRAM FLORIDAM PATENTEM PERFORATAM FIMBRIATAM, SIVE BORDURATAM, CUM ARGENTO, IN CAMPO AUREO. Et Gallice ſic, *Il port d'or ung croys flourtee patee percee de ſable, bordure d'argent.*

De

De Cruce erminali, sive eremitica.

EST autem adhuc una crux valde mirabilis in qua mihi nuper opponebatur *Londiniis* per quendam Haraldum de *Britannia minore*, que quidem Arma non possunt in hiis coloribus aliquo modo variari. Vocaturque ista, CRUX ERMINALIS. Et qui habet ista Arma PORTAT UNAM CRUCEM ERMINALEM SIVE EREMITICAM. Et Gallice sic, *Il port ung crois Erminee.* Et hic est notandum quod colores in istis Armis non debent expressari, quia nec ista crux nec ista Arma fieri possunt de aliis coloribus nisi solummodo de albo & nigro qui sunt proprii coloris istorum Armorum, ut supradixi in Armis Ducis *Britannie* in capite de mustela, videatis ibi si placet. Expeditis Crucibus precedentibus, jam sequitur videre de Armis quarteriatis.

ARMORUM quarteriatorum, quedam sunt Arma quarteriata plana: quedam quarteriata ingradata: quedam quarteriata irrasa: quedam quarteriata invecta: & quedam Arma quarteriata indentata. De quibus singulariter tractaturus, primo de Armis quarteriatis planis tractare intendo.

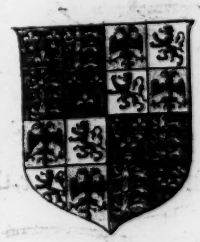
De Armis quarteriatis planis.

TRibus autem modis possunt Arma quarteriari. Primus vero modus est quando duo diversa Arma portantur quarteriatim, ut patet in Armis Regis *Francie* & *Anglie*, qui de facto portat Arma Regnorum *Francie* & *Anglie* quarteriata, ut hic. Et Gallice sic, *Il port lez armez de France & D'Engleterre quartelez.*

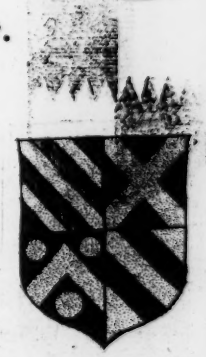
quartelez. Nec tedeat quod ego prepono iſtum terminum, *Francie*, ſet cauſa mea eſt, quia Arma *Francie* in Armis preponuntur. Et Regulam generalem habeo : Quod quandocunque in Armis ſunt duo colores vel forte plures in cono, tunc non eſt ibi incipiendum in eorum diſcretione, ſet in dextera parte ipſorum Armorum. Ipſe tamen color ibi in illo angulo dextro ſcuti repertus non eſt ipſorum Armorum campus, quia forte non eſt copioſior color in Armis ſupradictis, Set minor, vel cum aliis equalis, & tamen non eſt ibi incipieuudum.

De Armis quarteriatis quarteriatim.

SEcundus modus portandi Arma quarteriata eſt, quando duo Arma quarteriata portantur quarteriatim, ut hic. Et multociens patet in Armis Reginarum. Portavit namque illa nobilis Regina *Anglie Anna* conſors inclitiſſimi Principis *Ricardi* ſecundi, *Francie* & *Anglie* Regis, quarteriatim, Arma Regum *Anglie* & Imperatoris *Almanie* quarteriata. Et Gallice ſic, *Ele port lez armez Dengleterre & de l'Empire D'Almanie quartelez quartelee.*

De Armis quarteriatim portatis.

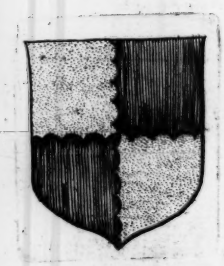

TErcius vero modus portandi Arma quarteriata, eſt quando quatuor diverſa Arma quarteriatim portantur, ut hic. Et habens hec Arma, PORTAT QUATUOR DIVERSA QUARTERIATA. Et Gallice ſic, *Il port quater armes diverſez quartelez*. Et tunc, ſi petatur, deſcendendum eſt ad diſcretionem ſingulorum Armorum predictorum, incipiendo ſemper in ſuppremo angulo dextro, quibus declaratis ad

ſecundum

ſecundum latus, & poſt ad tercium, &demum ad quartum latus ſcuti predicti. Et ſciendum eſt quod iſta tria Arma precedentia ſunt Arma quarteriata plana.

De Armis quarteriatis ingradatis.

COnſequenter dixi quod aliquando habemus ARMA QUARTERIATA INGRADATA, videlicet quando ſingula Arma in quarteriis ſuis ingradantur, ut hic. Et poſſidens talia Arma quarteriata ingradata PORTAT DE AURO ET RUBIO ARMA QUARTERIATA INGRADATA. Et Gallice ſic, *Il port d'or & gowlez quartlee engreilee.* Et ideo vocantur Arma ingradata, quia fiunt de duobus coloribus qui gradatim inferuntur unus in alium colorem.

De Armis quarteriatis irraſis.

SUnt inſuper quedam ARMA QUARTERIATA IRRASA, ut ſupradixi. Que quidem Arma ideo vocantur Arma quarteriata irraſa, quia colores irradũtur, quaſi ſi unus color irradendo abſtratur ab alio, ut hic. Et qui hec Arma poſſidet, PORTAT ARMA QUARTERIATA IRRASA DE ALBO ET NIGRO. Et Gallice ſic, *Il port d'argent & ſable quartlee irraſe.*

De

De Armis quarteriatis invectis.

ULterius adhuc inveniuntur ARMA QUARTERIATA INVECTA, vel, ut quidã dicunt, ſunt Arma quarteriata de coloribus invectis, ut hic. Que ideo dicuntur Arma quarteriata invecta, vel de coloribus invectis, quia in eis duo colores quarteriatim poſiti invehuntur, & unus color invehitur in alium. Et PORTAT ARMA QUARTERIATA DE AURO ET ASORIO INVECTA. Et Gallice ſic, *Il port quartlee verre d'or & d'aſor.*

De Armis quarteriatis indentatis.

ARMA adhuc inveniuntur alia que QUARTERIATA INDENTATA vocantur, ut hic. Que ideo vocãtur Indentata, quia duo colores, unus videlicet in aliũ invehuntur, ad modum dentium humanarum ut patet in ſcuto. Et PORTAT ARMA QUARTERIATA INDENTATA DE AURO ET NIGRO. Et Gallice ſic, *Il port quartlee endentee d'or & ſable.*

De Armis partitis ſecundum longum.

SEquitur jam videre de Armis partitis in longitudine. Que quidem partitio ſecundum longum fit multipliciter. Primo namque fit partitio duorum colorum in Armis ſecundum longum plano modo. Fit eciam particio Armorum duorum colorum ingradatorum. Fit eciam partitio in Armis duorum colorum irraforum. Item fit particio in Armis duorum colorum invectorum. Item fit partitio in Armis duorum colorum indentatorum. Item fit in Armis partitio duorum colorum innebulatorum.

De Armis partitis planis.

DIxi primo quedam ſunt Arma ſecundum longum partita de duobus coloribus plano modo, ut hic. Et dicuntur partita quia fiunt equaliter de duobus coloribus equaliter partitis: Et PORTAT ARMA PARTITA PLANA SECUNDUM LONGUM DE ASORIO ET RUBEO. Et Gallice ſic, *Il port d'aſor & de gowlez playn partee du long.*

De Armis partitis ingradatis.

FIt autem partitio Armorum, ut ſuperius dixi, per ingradationem duorum colorum ad invicem, ut hic. Et iſta Arma vocantur ſecundum longum partita ingradata de argento & nigro. Et qui iſta poſſidet PORTAT ARMA PARTITA SECUNDUM LONGUM INGRADATA DE ARGENTO ET NIGRO. Et Gallice ſic, *Il port d'argent & ſable ingreele partee du long.*

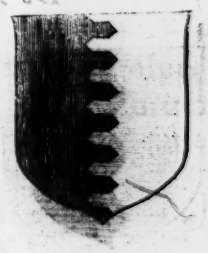
De Armis partitis irraſis.

TErcio autem modo inveniuntur Arma irraſa de duobus coloribus irraſis, ut hic. De quibus dicendum eſt ut ſupra de quarteriatis irraſis. Et habens iſta Arma PORTAT ARMA PARTITA IRRASA DE ARGENTO ET NIGRO. Et Gallice ſic, *Il port partie du long d'argent & ſable racee.*

De

De Armis invectis partitis.

QUarto autem modo portantur Arma partita ſecundum longum de coloribus invectis, ut hic. Et iſta Arma vocantur invecta quia colores invehuntur rotundo modo, quia iſta Arma invecta multum differunt a precedentibus Armis proximis irraſis. Et qui ipſa habet PORTAT ARMA PARTITA SECUNDUM LONGUM DE COLORIBUS RUBIO ET ARGENTO INVECTIS. Et Gallice ſic, *Il port partie verree du long de gowlez & d'argent.*

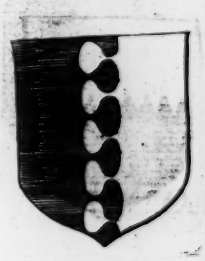
De Armis partitis indentatis.

QUinto etenim modo partiuntur Arma ſecundum longum de duobus coloribus indentatis, ut ſupra dixi. Et iſta arma vocantur indentata, pro eo quod duo colores, videlicet albus color & niger, inferuntur ad modum dentium humanorum, ut ſupradixi, in Armis quarteriatis indentatis. Et PORTAT ARMA PARTITA SECUNDUM LONGUM DE ARGENTO ET NIGRO INDENTATA. Et Gallice ſic, *Il port partiee endentee du long d'argent & ſable.*

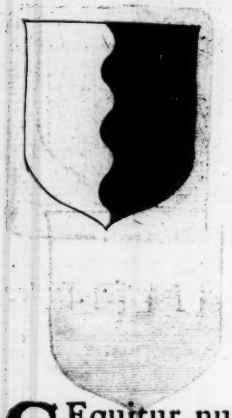
De Armis partitis nebulatis.

SExto autem modo portantur Arma partita ſecundum longum innebulata, ut hic. Et hec Arma vocantur innebulata quia duo colores in eis invehuntur ad modum nebularum. Et qui poſſidet iſta Arma PORTAT ARMA PARTITA SECUNDUM LONGUM DE ASORIO ET ARGENTO INNEBULATA. Et Gallice

lice ſic, *Il port partiee du long d' aſour & d' argent ineuble.*

De Armis partitis ſecundum longum.

POrtantur inſuper & alio modo Arma partita ſecundum longum, ut hic, undoſa, quia duo colores in illis invehuntur ad modum unde vento turbate. Et ſic Gallice, *Il port du long d' argent & de ſable undee.*

De Armis partitis ex tranſverſo.

SEquitur nunc videre de Armis partitis ex tranſverſo. Que quidem particio tranſverſalis fit multipliciter, ut in ſequentibus patebit. Primo enim fit in Armis particio colorum tranſverſaliter & modo plano, ut hic. Et tunc qui iſta Arma habet PORTAT ARMA PARTITA EX TRANSVERSO PLANA DE AURO ET NIGRO. Et Gallice ſic, *Il port partie traverſee d'or & ſable.* Et notate quod non eſt hic dubitandum de illa prima regula, videlicet, Quod a cono eſt incipiendum, quia hic tantus eſt color albus ſicut niger.

De Armis partitis ex tranſverſo irraſis.

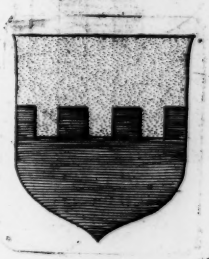

SEcundo autem modo fit partitio colorum in Armis ex tranſverſo de coloribus irraſis, ut hic. De quibus dicendum eſt quod talis PORTAT ARMA PARTITA EX TRANSVERSO IRRASA DE AURO ET NIGRO. Et ſic Gallice, *Il port partie traverſee d'or & de ſable racee.*

De

De Armis partitis ex transverso indentatis.

ARma adhuc ex transverso partita quedam inveniuntur indentata. Et vocantur indentata, quia ipsorum colores invehuntur unus videlicet in alium ad modum dentium humanorum. Et qui ista Arma possidet, PORTAT PARTITA ARMA EX TRANSVERSO INDENTATA DE AURO ET AZORIO. Et sic Gallice, *Il port partiee de travers d'or & d'asore endentee.* Et credo quod difficile erit invenire multa alia Arma secundum longum, vel ex transverso partita. Verumptamen si aliqua videantur observentur in eis declarandis Regule supradicte, & satis erit. Quidam tamen volunt quod ista Arma vocentur partita. Qui aperte errant pro eo quod non est vera partitio colorum vel justa divisio in ipsis. Nam in Armis partitis requiritur semper quod partes colorum sint equales, & hoc non est verum in istis. Habens igitur Arma ista, PORTAT DE ARGENTO ET CAPUT SCUTI DE AZORIO CUM DUABUS MACULIS PERFORATIS DE AURO. Et Gallice sic, *Il port d'argent ung chief d'asor & deux molets percees d'or.* In istis enim Armis habet locum illa regula prescripta, videlicet, quod a cono est incipiendum, si ille color conalis fuit major & copiosior color in Armis, ut supra dictum est.

De Armis palatis.

ET ulterius notandum eſt quod nulla Arma dici debent partita, niſi fiant de duobus coloribus ſemel partitis & non plus. Quia arma palata non vocantur, nec vocari debent partita quamvis fiant de diverſis coloribus: quia illi colores non ſolum ſemel, ſed pluribus vicibus partiuntur, ut hic. Vocantur igitur palata quia fiunt ad modum palorum, Et qui hec Arma poſſidet, PORTAT ARMA PALATA DE AZORIO ET AURO. Et Gallice ſic, *Il port pale d'aſor & d'or.*

De Armis palatis undatis.

ISta tamen Arma palata ſepius inveniuntur undata, ſive undoſa, ut hic, Et vocantur palata undata ſive undoſa ad differentiam Armorum barratorum undatorum, Que Arma barrata poſſunt ſimiliter undari, ut inferius patebit. Habenſque iſta Arma, PORTAT ARMA PALATA UNDATA SIVE UNDOSA DE AURO ET RUBIO. Et Gallice ſic, *Il port palee undee d'or & de gowlez.*

De Armis palatis tortuoſis acutis.

VArio inſuper modo portantur iſta Arma palata, ut hic. Et vocantur Arma palata tortuoſa acuta, quia in illis duo colores palatim invehuntur, unus ſcilicet in alium tortuoſe acute. Et qui iſta poſſidet Arma, PORTAT ARMA PALATA TORTUOSA ACUTA DE NIGRO ET ARGENTO. Et Gallice ſic, *Il port palee daunſetee de ſable & d'argent.*

De

De Armis barratis planis.

POst Arma palata dicendum est de Armis barratis. Et notandum est quod Arma possunt multis modis variari in barris, ut inferius patebit. Et primo sciendum est quod quedam sunt Arma barrata plana, ut hic. Et tunc in discretione ipsorum non oportet dicere quod sunt plana, Set in omnibus aliis differentibus oportet in discretione ipsorum declarare quomodo illa barrata Arma differunt a planis. Sic ergo dicendum est quod PORTAT ARMA BARRATA DE ARGENTO ET NIGRO. Et Gallice sic, *Il port barree d'argent & de sable.*

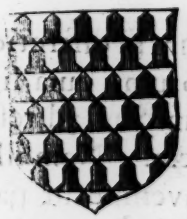
De Armis barratis undatis.

ULterius sciendum est quod Arma palata aliquando undantur, ut hic. Ideo dicuntur undata quia fiunt de duobus coloribus sibi invicem obviantibus ad modum inundantis aque, ut patet. Et ista possidens PORTAT ARMA BARRATA UNDATA DE NIGRO ET ALBO. Et Gallice sic, *Il port barree undee de sable & d'argent.*

De Armis barratis invectis.

POrtantur insuper Arma barrata invecta, ut hic. Ideoque dicuntur invecta, quia in singulis barris duo colores adinvicem invehuntur, ut supra dixi in quarteriatis. Et istorum Armorum dominus PORTAT ARMA BARRATA DE

De Coloribus Rubio Et Albo Invectis. Et Gallice ſic, *Il port barre verree de gewlez & d'argent.* Et incipio in colore rubio, quia ille color eſt primus in dextro angulo.

De Armis barratis tortuoſis acutis.

SUnt autem alii qui portant Arma barrata tortuoſa acuta, ut hic. Ideoque vocantur Arma barrata tortuoſa acuta, & primo barrata ad differentiam Armorum eodem modo palatorum. Dicunturque tortuoſa acuta, quia, ut ſupra dixi, duo colores adinvicem invehuntur tortuoſe acute. Horum autem Armorum dominus Portat Arma Barrata Tortuosa Acuta De Nigro Et Rubio. Et Gallice ſic, *Il port barree dauncetee de ſable & de gewlez.*

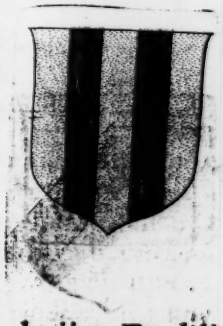
De Armis bendatis barratis.

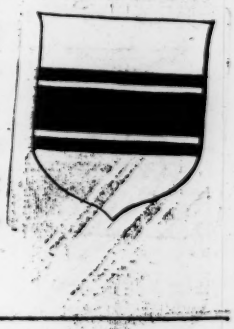

SUnt etenim quedam arma bendaria barrata, ut hic. Et ideo vocantur bendaria barrata, quia ſunt barrata, & duo colores conjunguntur in ſingulis barris bendatim ut clare patet. Et qui illa habet, Portat Arma Bendaria Barrata De Rubio Et Auro. Et Gallice ſic, *Il port barree bendee de gewlez & d'or.* Et tamen diligenter advertendum in diſcretione talium Armorum palatorum & barratorum, quia ſi non ſubtiliter concipiantur, ſubito prorumpens ad reſpondendum poteſt faciliter decipi in eiſdem. Nam illa Arma ſunt palata in quibus quidem tot inveniuntur pali unius coloris ſicut alterius. Et ſi pali utriuſque coloris non fuerint equales illa Arma non

ſunt

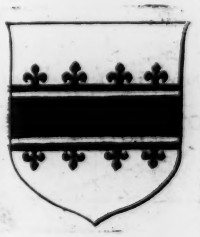
ſunt palata. Forte aliquis PORTAT DUOS PALOS RUBIOS IN CAMPO AUREO, ut hic. Quod faciliter probatur, quia de colore aureo apparent tres partes in ſcuto, & niſi due tantum de colore rubio, dicendum eſt igitur quod talis PORTAT DUOS PALOS RUBIOS IN CAMPO AUREO. Et Gallice ſic, *Il port d'or & deux palez de gewlez.* Eodemque modo dicendum eſt in quibuſcumque Armis barratis ſive bendariis, Et diligenter inſpiciendus eſt numerus utriuſque coloris in palis, barris, ſive barrulis: De quibus tamen barulis cavendum eſt cum in Armis reperiuntur, ut hic. Et tales linee vocantur barule ad differentiam majorum barrarum. Et qui iſta Arma poſſidet PORTAT UNAM BARRAM ET DUAS BARULAS DE NIGRO IN CAMPO ARGENTEO. Et Gallice ſic, *Il port d'argent ung barre & deux barrulettz de ſable.*

De Armis floridis.

ET dicte barule quandoque formantur floride, Et tunc vocantur Barule floride, ut hic, Quia ſic cum floribus formantur. Et qui iſta Arma poſſidet, PORTAT UNAM BARRAM ET DUAS BARULAS FLORIDAS DE NIGRO IN SCUTO, SIVE CAMPO ARGENTEO. Et nota quod tales barrule fiunt aliquando ingradate. In quibus ſemper obſervande ſunt regule prius poſite tam in palatis quam in barratis.

De benda in Armis.

ALiquando vero portatur una benda in Armis, ut hic. Et nota quod illa vocatur benda que ducitur a dextro cornu ſive angulo ſcuti uſque partem ſiniſtram ejuſdem, ad differentiam fiſſurarum ſive baculorum, de quibus dicetur in ſequentibus. Et qui habet iſta Arma PORTAT UNAM BENDAM DE RUBIO IN CAMPO AUREO. Et Gallice ſic, *Il port d'or ung bend de gewlez.*

De Bendulis in Armis.

ET ſicut ſuperius dictum eſt quod quedam barrule portantur in Armis multociens, ſic autē bendule quandoque, ut hic. Et vocantur bendule ad differentiam magnarum bendarum ut patet. Poſſeſſor autem horum Armorum, PORTAT UNAM BENDAM ET DUAS BENDULAS DE AURO IN CAMPO RUBIO. Et Gallice ſic, *Il port de gowlez ung bend & deux bendelettz d'or.* Et iſte bendule fiunt aliquando floride & quandoque ingradate ut ſupra dixi in barrulis.

OPtimus certe modus portandi diverſa Arma in uno ſcuto habetur in iſtis bendis, quia habens patrimonium a ſuo patre dimiſſum & alias certas terras per matrem ſibi provenientes, Quibus quidem terris maternis certa appropriantur Arma ab antiquo, ut forte quia ipſa Arma materna ſortiuntur nomen progeniei ſue; tunc poteſt ipſe heres ſi voluerit portare integra ſui patris Arma in plano ſcuto, & in tali

tali benda poteſt portare Arma materna ut hic. Nam talis PORTAT ARMA PALATA DE ARGENTO ET ASORIO CUM UNA BENDA ET TRIBUS MACULIS AUREIS IN EADEM. Et Gallice ſic, *Il port d'argent & d'aſor ung bende de gowlez & trois molettz en la meſme d'or.* Ex qua quidem benda ad modum ſcuti redacta fiunt bona Arma per ſe ſi dicte macule ponantur in angulis dicti ſcuti.

De bendulis cathenalibus.

MUltociens autem predicte bendule diverſificantur, ut in Armis Comitis *Campanie*, qui PORTAT ARMA DE AZORIO IN QUIBUS HABET UNAM BENDAM DE NIGRO ET DUAS BENDULAS CATHENALES DE AURO. Et Gallice ſic, *Il port d'aſor ung bende de ſable & deux benduletts chaynez d'or.*

De benda fuſilata.

REperitur inſuper in Armis quedam alia benda quibuſdam multum extranea, que quidem vocatur benda fuſulata, ut hic. Ideo autem dicitur fuſulata quia totaliter fit de fuſulis de quibus fuſulis plus patebit in dicendis: Set qui habet iſta Arma PORTAT UNAM BENDAM FUSULATAM DE RUBRO IN CAMPO AUREO. Et Gallice ſic, *Il port d'or ung bend fuſulete de gowlez.* Et iſta benda frequenter portatur in Burgundia.

De diverſis borduris.

BOrdure, ſive fimbrie multe & diverſe reperiuntur, & portantur in Armis. Quarum quedam ſunt plane, quedam ingradate, quedam talentate, quedam plane pulverizate, quedam ſcaccate, quedam gobonate, & quedam invecte, De quibus ſingulis patebit in ordine. Et primo de fimbriiis ſive borduris planis, ut hic. Et illa fimbria ſive bordura tunc vocatur plana quando fit ſolum de uno ſolo colore ut patet. Et habens iſta Arma PORTAT TRES ROSAS AUREAS IN CAMPO ARGENTEO, CUM UNA BORDURA SIVE FIMBRIA DE RUBIO. Et Gallice ſic, *Il port d'argent trois roſez d'or & ung bordure de gewlez.*

De Armis cum bordura ingradata.

ARma cum bordura ingradata quandoque portantur, ut hic. Et talis fimbria ſive bordura vocatur fimbria ingradata, quia ejus color gradatim infertur in campum Armorum, ut patet. Et horum Armorum poſſeſſor PORTAT ARMA DE AURO FIMBRIATA, SIVE BORDURATA DE NIGRO INGRADATA, CUM UNO LEONE RAPACI DE RUBIO. Et Gallice ſic, *Il port d'or ung bordure engrailee de ſable ung leon rampant de gewlez.*

De

De bordura talentata.

QUandoque portantur in Armis una fimbria ſive bordura, ut hic, que eſt talentata. Et hic non eſt neceſſe exprimere colorem talentorum, quia talenta ſunt ſemper aurea. Et iſta Arma olim pertinebant domino Duci *Cornubie*, qui PORTAVIT UNUM LEONEM RAPACEM RUBIUM IN CAMPO ARGENTEO BORDURATO CUM NIGRO TALENTATIM. Et Gallice ſic, *Il port ung leon rampant de gewlez en argent bordure de ſable talentee.*

De bordura pulverizata.

PORtatur aliquando bordura in Armis pulverizata. Et vocatur bordura pulverizata quando in illa bordura ſive fimbria fit aliqua pulverizatio, ut hic, de roſis, & de maculis, aut parvis crucibus. Et ipſe roſe, ſive macule, aut parvule cruces non computantur ſub certo numero, quia numerus ipſius pulverizationis excedit numerum novenarium, & tunc vocatur illa bordura pulverizata. Et PORTAT UNUM SCUTUM DE RUBIO CUM DUOBUS SIGNIS CAPITALIBUS DE NIGRO CUM UNA BORDURA AUREA PULVERIZATA CUM ROSES RUBEIS. Et Gallice ſic, *Il port de gewlez deux chyuerons de ſable & ung bordure d'or pondree des roſes de gewlez.*

De

De borduris ſcaccatis.

HAbemus adhuc aliam fimbriam, ſive borduram in Armis que bordura ſcaccata vocatur. Et vocatur hec bordura ſcaccata, quia fit de duobus coloribus ad modum ſcaccorum, ut hic. Et qui habet iſta Arma PORTAT UNAM CRUCEM RUBIAM PLANAM IN CAMPO ARGENTEO CUM UNA BORDURA SCACCATA DE ARGNTO ET NIGRO. Et Gallice ſic, *Il port d'argent, borduree checke d'argent, & ſable, ung crois plain de gewlez.*

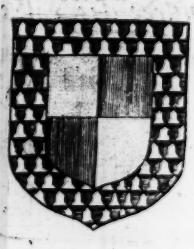
De borduris gobonatis.

SUnt autem ulterius Arma alio modo fimbriata ſine bordurata, ut hic. Et iſta fimbria ſive bordura vocatur gobonata, quia fit de duobus coloribus quadrate cõjunctis. Et ſunt Arma domini mei Ducis *Glouceſtrie*, &c. qui PORTAT INTEGRA ARMA FRANCIE ET ANGLIE QUARTERIATA, CUM UNA BORDURA GOBONATA DE ARGENTO ET NIGRO. Et Gallice ſic, *Il port lez Armes de Fraunce & D'engleterre quartelez oveſque ung bordure gobone d'argent & d'aſor.*

De bordura facta coloribus invectis.

FIt & alia fimbria ſive bordura in Armis de duobus coloribus invectis, ut hic. Et ideo vocatur hec bordura invecta quia fit de duobus coloribus ſimul invectis. Et qui hec Arma portat, PORTAT ARMA QUARTERIATA DE AURO ET RUBIO CUM UNA BORDURA DE ARGENTO ET AZORIO SIMUL INVECTIS.

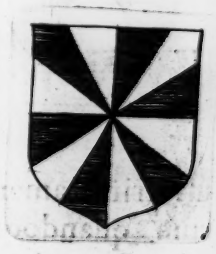
Et

Et Gallice ſic, *Il port quartlee d'or & de gewlez. oveſque vng bordure verree d'argent & d'aſor.* Set in iſtis borduris eſt magna diſcordia inter pretendentes ſe expertos in iſta materia, ut ſpecialiter patet in Armis olim Comitis *Marchie*, an dici debeant Arma illa bordurata an non, ut hic. Et quidam dicunt quod non, ponentes quandam diſcretionem mirabilem, affirmantes quod dictus Comes *Marchie*, qui *Rogerus de Mortuo Mari*, dum vixerat, vocabatur, portavit ARMA PALATA BARRATA ET CONTRA CONATA DE AURO CUM UNO SIMPLICI SCUTO DE ARGENTO. Et Gallice ſic, *Il port palee barree girone d'aſor & d'or, & un eſcu ſimple d'argent.* Et multis placere videbatur iſta opinio. Que tamen nullo modo poteſt eſſe vera, quia ſi Arma iſta fuerint contra conata, ut ſupra dictum eſt, tunc angulus inferior ſive conus horum Armorum non poſſet eſſe unius coloris, ut de facto eſt. Inſuper certum eſt quod in Armis contra conatis, omnes coni quorumcumque colorum facta fuerint Arma, in medio ſcuti conati concurrunt, ut proximo exemplo patebit. Quare verius ut apparet dici poteſt, quod dictus Comes portavit ARMA BARRATA ET CAPUT SCUTI PALATUM ET ANGULATUM DE AZORIO ET AURO CUM QUODAM SCUTO SIMPLICI DE ARGENTO. Et Gallice ſic, *Il port barree & ung chief palee cunette d'aſor & d'or, & ung eſcu ſimple d'argent.*

De Armis contra conatis.

SUnt autem diverſi nobiles qui portant Arma contra conata, ut hic. Et iſta Arma ideo appellantur Arma contra conata, quia omnes ipſorum colores invheuntur ad unum conum, ſive ad medium punctum conatim, quia omne corpus triangulum, magis longum quam latum, eſt omnino conatum, ut hic

hic patet. Reprobanda eſt igitur illorum opinio, qui dixerunt, quod priora Arma, videlicet, Comitis *Marchie*, fuerunt palata barrata & contra conata, pro eo quod coni predictorum Armorum non concordant, qui de neceſſitate concordare deberent ſi dicta opinio eſſet vera.

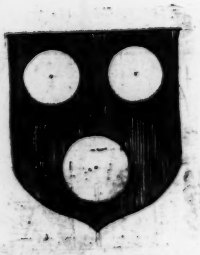
De Armis palatis in cono concurrentibus.

PRo eo quod dixi ſupra de Armis in quibus colores concurrunt in medio puncto conatim, jam ſequitur de quibuſdam Armis in quibus tres pile concurrunt in cono, ut hic. Et qui hec poſſidet Arma

PORTAT TRES PILAS NIGRAS IN CAMPO AUREO. Et Gallice ſic, *Il port d'or trois pilez de ſable.* Collige tamen hic differentiam in pilis, quia quandoque ſumimitur in grammatica, ſicut predictum eſt, pro una pecia meremii ſub pede pontis ponenda, vel ad aliquod ſimile opus, ut in exemplo precedenti.

De Armis pilatis ad ludendum.

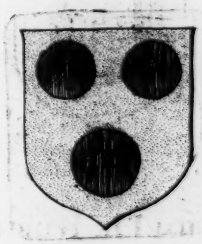

QUandoque ſumitur pila pro quodam inſtrumento ad ludendum rotundo. Que pila aliquando ſervit ad manum & vocatur pila manualis, ut hic. Quandoque vero ſervit ad pedem & tunc vocatur pila pedalis. Et qui habet arma iſta habet TRES PILAS ARGENTEAS IN CAMPO RUBIO. Et Gallice ſic, *Il port de gewlez trois pelletz d'argent.* Ulterius tamen notandum eſt, quod in iſtis figuris pilarum, quandoque faciliter errari poteſt, quare breviter eſt ſciendum quod tales poſſunt habere omnem colorem aureum. Que ſi fuerint aurei coloris talenta vocari debent,

bent, quod ſpeciale eſt in talentis que ſemper coloris aurei ſunt.

De Armis tortellatis.

SUnt eciam tortelle que ſunt notabiliter majores quam pile, ut hic. Et poſſeſſor iſtorum Armorum PORTAT TRES TORTELLAS RUBIAS IN CAMPO AUREO. Et Gallice ſic, *Il port d'or & trois tortenlx de gewlez.* Ulterius nota, quod tam pile quam tortelle, & talenta, ſemper ſunt figure ſolide, rotunde & non perforate.

De Armis fontalibus.

SUnt tamen quidam qui portant tales figuras rotundas, que figure vocantur fontes, ut hic. que ſemper debent eſſe iſtius coloris, & picture, propter illud quod repreſentant aquam fontalem. Et PORTAT TRES FONTES IN CAMPO AUREO. Nec eſt neceſſe dicere colorem fontium, quia fontes ſunt ſemper albi coloris, Et Gallice ſic, *Il port d'or & trois fonteyns.*

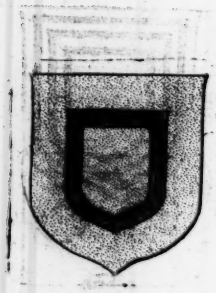

De Armis annulatis.

SUnt inſuper alie figure rotunde que ſunt perforate quales ſunt anuli, ut hic. Et qui iſta Arma poſſidet, PORTAT TRES ANULOS AUREOS IN CAMPO NIGRO. Et Gallice ſic, *Il port de ſable & trois annlettz, ou vergez d'or.*

De tractu ſimplici plano in Armis.

SUperius dictum eſt de fimbriis ſive borduris in Armis depictis. Sequitur jam videre de tractibus. Et primo de tractu ſimplici. Et vocatur pro eo, quod remanente campo Armorum tam infra quam extra, protrahitur novus tractus de alio colore, ut hic, admodum ſcuti. Et qui hec Arma poſſidet, PORTAT UNUM TRACTUM SIMPLICEM PLANUM DE RUBIO IN CAMPO AUREO. Et Gallice ſic, *Il port d'or ung trace playn de gewlez.*

De tractu ingradato ex utraque parte.

ET iſte tractus aliquando ingradatur de utraque parte, ut hic. Et qui habet iſta Arma PORTAT UNUM TRACTUM EX UTRAQUE PARTE INGRADATUM DE AURO IN CAMPO RUBEO. Et Gallice ſic, *Il port de gewlez ung trace engreilee de cheſcun coſte d'or.*

De Armis Regis Scotie.

DUplicatur autem predictus tractus ut in Armis Regis *Scocie*, ut hic. Et dictus Rex *Scocie* PORTAT DUPLICEM TRACTUM CUM FLORIBUS GLADIOLI CONTRA POSITIS ET UNO LEONE RAPACI DE RUBIO IN CAMPO AUREO Et Gallice ſic, *Il port d'or ung double trace flourete countre, & ung leon rampant de gewlez.*

De

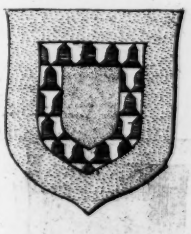
De tractu triplicato.

SUnt inſuper alii qui habent iſtum triplicatum & quatriplicatum : ut nuper vidi in Armis Epiſcopi *Cenomanenſis*, qui PORTAVIT pro Armis ſuis UNUM TRACTUM TRIPLICATUM DE NIGRO IN CAMPO AUREO, ut hic. Et Gallice ſic, *Il port d'or ung trace triple de ſable.*

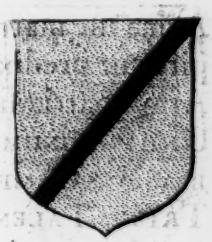
De tractu ſimplici cum duobus coloribus invectis.

SUnt autem quidam nobiles qui portant unum tractum ſimplicem de duobus coloribus invectis, ut hic. Et qui iſta Arma poſſidet, ipſe PORTAT UNUM TRACTUM SIMPLICEM DE COLORIBUS AZORIO ET ARGENTEO INVECTIS, IN SCUTO AUREO. Et Gallice ſic, *Il port d'or un trace ſimple verre d'aſor & d'argent.*

De Fiſſuris.

IN precedentibus dictum eſt de bendis, & earum differentiis : Nunc dicendum eſt de fiſſuris. Que quidem fiſſure in ſiniſtro cornu ſcuti incipiunt, & protrahuntur ad dexteram partem ſcuti inferius, ut hic. Et iſte fiſſure tot modis variantur quot modis fiunt predicte bende. Fiunt namque Fiſſure plane, ingradate, invecte & fuſulate ut ſupra dixi in materia bendarum. Et iſtas fiſſuras portare ſolent, & ſaltem deberent baſtardi. Et tunc iſta fiſſura vocatur baculus, Gallice *Baſton*. Sed communiter vocatur fiſſura,

pro eo quod findit arma paterna in duas partes, quia ipſe baſtardus finditur & dividitur a patrimonio ſui patris. Et ſic talis baſtardus prohibetur portare Arma integra ſui patris ob reverentiam ſui ſanguinis, ſet ipſa portare poteſt, cum tali tamen fiſſura ſive baculo, ut predixi, ad ſue baſtardie finalem declarationem & ad differentiam proprii heredis ſui patris. Cum vero talem fiſſuram in Armis habueris planam, ſeu ingradatam, invectam, vel fuſulatam de ipſa dic ſicut ſuperius in materia bendarum planius eſt expreſſum. Baſtardus vero ille qui predicta Arma poſſidet, PORTAT UNAM FISSURAM NIGRAM IN CAMRO AUREO. Et Gallice ſic, *Il port d'or & ung fees de ſable.*

De Armis capitatis.

SUnt autem quidam nobiles qui portant arma capitata, ut hic. Et nota quod tunc Arma illa vocantur capitata quando ſuperior pars ſcuti, videlicet caput fit de uno colore, aut ex diverſis coloribus: & illa pars non extenditur ad medium ſcuti ut hic. Et nota quod in iſtis capitibus eſt bonus modus portandi Arma diverſa, ut forte aliquis nobilis habet multas terras, grandia dominia per matrem ſuam, propter quas terras maternas intendit portare Arma ſue matris, ut eſt juſtum: ſet quia deſcendit de patre nobili, vel generoſo, per quem habuit aliquod ſimplex patrimonium, tunc talis nobilis, ſi voluerit, poteſt portare integra Arma ſue matris in parte inferiori ſui ſcuti. Et in tali capite, ut predixi, poteſt ipſe, ſi voluerit, portare integra Arma patris ſui. Et ille qui habet iſta Arma PORTAT UNUM SIGNUM CAPITALE DE NIGRO ET TRES ROSAS RUBIAS IN CAMPO AUREO, CUM UNO CAPITE RUBIO ET TRIBUS TALENTIS IN EODEM. Et Gallice ſic, *Il port d'or ung cheveren de ſable, & trois roſes de gowlez; ung chef de gewles & trois beſauntez en la meſme.*

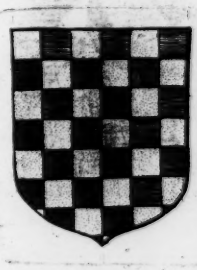
De

SUnt inſuper alii nobiles qui portant in Armis ſuis unam quartam, ſive unum quarterium alterius coloris differentis a colore, ſive coloribus ſcuti, ut hic. In quibus dicendum eſt, quod talis nobilis PORTAT ARMA PALATA DE AURO ET AZORIO CUM UNA QUARTA HEREMITICA. Et Gallice ſic, *Il port palee d'or & d'aſor ung quart d'ermyn.* Et nota quod habendus eſt reſpectus ad colorem illius pali qui aſcenderet ad dexterum cornu ſcuti, ſi ipſa quarta ibidem non foret, Et in illo colore incipiendum eſt in diſcretione iſtorum Armorum, ut ſuperius dictum eſt.

De Armis ſcaccatis.

ULterius enim videmus quod aliquando Arma ſunt ſcaccata, & vocantur Arma Scaccata quando formãtur de duobus coloribus ad modum ſcaccorum, ut hic. Et iſta Arma recipiunt multas differentias, ut in capitibus, in quartis ſive quarteriis, in barris, & bendis, & quandoque in ſignis capitalibus, de quibus dicetur in ſequentibus. Et habens iſta Arma PORTAT ARMA SCACCATA DE AURO ET ASORIO. Et Gallice, *Il port chekké d'or, & d'aſor.*

De

De ſignis capitalibus, que Gallice vocantur Cheverons.

HAbemus autem multociens in armis quedam ſigna que vocantur ſigna capitalia, ut hic. Que quidem ſigna de facto primo per Carpentarios & domorum factores portabantur. Et in latino ſermone vocantur tigna, & Gallice vocantur *Cheverons*, quia domus nunquam perficitur, quouſque, ad modum capitis, illa tigna ſuper ponantur. Et duo talia tigna conjuncta, & adinvicem copulata faciunt unum ſignum capitale. Quandoque portantur duo talia ſigna in Armis, quandoque tria, & aliquando quatuor, ut eſt notum. Item aliquando iſtud ſignum defertur in Armis ingradatum. Et tunc, illa Arma deferens, dicitur portare UNUM SIGNUM CAPITALE INGRADATUM DE NIGRO IN CAMPO AUREO, ut hic. Et Gallice ſic, *Il port d'or ung cheveron de ſable.* Item in iſtis ſignis capitalibus quandoque oritur dubium in eorum declaratione ſive diſcretione, quando fiunt de diverſis coloribus tranſmutatis, ut hic. Et tunc habens talia Arma, PORTAT ARMA QUARTERIATA DE ARGENTO ET NIGRO, CUM UNO SIGNO CAPITALI DE DICTIS COLORIBUS TRANSMUTATIS. Et Gallice ſic, *Il port quartelee d'argent & de ſable, & ung cheveron chaungee l'ung de l'autre.* Item variantur iſta ſigna capitalia in Armis partitis ſecundum longum, ut hic. Et habens iſta Arma PORTAT ARMA PARTITA SECUNDUM LONGUM DE COLORIBUS RUBIO ET AURO, CUM UNO SIGNO CAPITALI DE DICTIS COLORIBUS TRANSMUTATIS. Et Gallice ſic, *Il port partiee du long de gewlez & d'or, ung cheveron chaungee l'ung de l'autre.* Oritur inſuper aliud dubium in tali modo

por-

portandi Arma. Et vidi quoſdam Haraldos pretendentes ſe peritos in hac materia mirabiliter ſompniare. Verumptamen non oportet multum dubitare de eis ut opinor. Nam qui iſta habet Arma, PORTAT DUAS PARTES CAPITIS SCUTI DE RUBIO, ET TERCIAM PARTEM DE ALBO, AD MODUM SIGNI CAPITALIS, ET TRES ROSAS DE EISDEM COLORIBUS TRANSMUTATIS. Et Gallice ſic, *Il port lez dex parties du chief de gewlez & le troiſime d'argent partiez en maner du chiveron, & troies roſez l'ung de l'autre.*

De Armis umbratis.

CAvendum etenim eſt de Armis umbratis, de quibus partim ſuperius dixi in capite de Cruce umbrata. Pro quorum quidem Armorum diſcretione, quidam forte hujus artis ignari ſument regulam precedentem, videlicet de coloribus tranſmutatis, ut ſepius vidi. Sunt itaque certi nobiles, & generoſi in *Anglia* qui portant diverſas umbras in ſuis Armis, ut hic. Et qui iſta Arma habet, PORTAT UNUM LEONEM RAPACEM UMBRATUM IN CAMPO AUREO. Et Gallice ſic, *Il port d'or & ung Leon umbree.* Et credo quod tales qui portant tales umbras habuerunt ſuos progenitores portantes eadem non umbrata ſet integra, quorum quidem progenitorum parrimonia & poſſeſſiones ad alios deſcenderunt. Quorum tamen nepotes in optima ſpe viventes, & dicta patrimonia ſive poſſeſſiones habere ſperantes, ſuorum progenitorum Arma portant umbrata ut hic, omnes alias differentias ſupradictas dimittentes: quia habito dicto ſperato parrimonio, facilius eſt ipſum Leonem predictum ſub colore illo portare ſub quo progenitores ſui illum portaverunt, & ſic eadem Arma portare quam

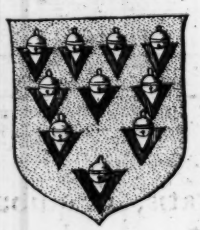

pro-

progenitorum ſuorum Arma dimittere prius, & poſtea illo habito patrimonio Arma illa de novo aſſumere.

De Armis duplicibus.

QUidam autem ſunt nobiles qui portant Arma duplicia, ad modum unius duplicis tunice, ut ſi quis forte habens unam tunicam de colore aureo, duplicatam cum rubio, vult jaggare vel ſcindere ſuperiorem partem ſue tunice,& dictas jaggas ſive ſciſſuras modicum elevare, & eas cum parvulis campanis, vel aliis foliis, ſive floribus argenteis pulverizare, ut hic.

Et talis PORTAT ARMA SUPERIUS SCISSA ET JAGGATA DE AURO, ELEVATA SUPER RUBIUM COLOREM, PULVERIZATA CUM PARVIS CAMPANIS SIVE SONETTS DE ARGENTO. Et Gallice ſic, *Il port d'or decoppee ſur gewlez poudree dez petitez ſonetts d'argent.* Et nota quod iſta Arma variantur ſecundum ymaginationem portancium. Aliquando namque portantur Arma pulverizata, ut ſupradictum eſt, & aliquando ſimpliciter plana. De qua quidem ſciſſura ſive jagga ſubtiliter cavendum eſt. Nam vidi multos Armorum Haraldos, & alios de diſcretione Armorum intromittentes, eggregie deceptos in illa ſciſſura ſive jagga. Et tamen non eſt niſi truſa ſi integritas duorum colorum recte concipiatur. Variatur autem ſupradictus modus portandi arma duplicia, ut hic.

Et nota quod in iſtis Armis ſunt 3. pecie ad modum barrrarum ablate de ſuperiori parte tunice duplicate ut predixi per quarum quidem peciarum foramina aperte & clare oſtenditur dicte tunice duplicatura, vel ſaltem color ejus. Et Gallice ſic, *Il port de gewlez decoppe ou voyde ſus or en manere de trois barrez.* Et dico quod PORTAT DE RUBIO ABLATO SIVE EVACUATO SUPER AURUM AD MODUM TRIUM BARRARUM.

RUM: Quia non ſunt vere barre, quia non extenduntur totaliter per predicta Arma, ſicut deberent ſi eſſent vere barre. Item variatur iſte modus ſcindendi ſive jaggandi, ut hic. Et ſunt ARMA ARGENTEA DUPLICATA DE NIGRO in forma predicta. Et Gallice ſic, *Il port d'argent decoppee ſus ſable.* Tene menti hanc Regulam pro tunicis duplicatis, quia diverſe ymaginationes fiunt in eis ut multociens vidi. Verumptamen non vidi talia Arma durare uſque in terciam vel quartam progeniem que a ſciſſoribus habuerunt originem; quia ſpuria vitulamina non dabunt radices altas, neque ſtabile firmamentum collocabunt.

De Fuſulis.

SUnt autem generoſi, & multi nobiles qui portant in ſuis Armis fuſulos, de quorum numero fuit dominus meus ſpecialiſſimus qui PORTAVIT TRES FUSILOS RUBIOS IN CAMPO ARGENTEO, ut hic. Que quidē Arma portavit ratione certarum terrarum ad Baroniam *de Monte Acuto* pertinentium. Et Gallice ſic, *Il port d'argent trois fuſelez de gewlez.* Et nota quod quandoque portantur tres fuſuli vel duo aut plures uſque ad numerum novenarium, quem ſi excedant dic quod illa Arma ſunt pulverizata de fuſulis & non alias. Et ſic generaliter nota quod ſi aliquid portetur in Armis ultra numerum novenarium, tunc ipſa Arma quecumque fuerint dicentur pulverizata, Et aliquando portatur unus fuſilus per ſe, ut hic. In qua materia vidi quoſdam dubitare. Tamen qui habet iſta Arma PORTAT, de facto abſque aliqua dubitatione, DE RUBIO CUM UNAM FUSULO AUREO. Et Gallice ſic,

Il port de gewlez ung fiſull d'or. Item adhuc. Fuſulus iſte aliquando portatur de diverſis coloribus, ut hic. Et tunc eſt fortius dubium quomodo talia Arma ſunt diſcernenda, ſet dic quod habens iſtá Arma, PORTAT ARMA BARRATA EX TRANSVERSO DE ALBO ET NIGRO CUM UNO FUSULO EX EISDEM COLORIBUS TRANSMUTATIS. Et Gallice ſic, *Il port partiee de travers d'argent & ſable, & ung fuſull de meſmes colours l'ung de l'aultre*, ut ſupradixi in aliis Armis. Item tales fuſuli aliquando portantur per modum bendarum ſive unius bende, ut hic. Et tunc dicendum eſt quod habens hec Arma, PORTAT UNAM BENDAM FUSULATAM DE RUBIO IN CAMPO AUREO. Et Gallice ſic, *Il port d'or ung bende fuſulee de gewles.* Item quandoque portatur in Armis una barra fuſulata, ut hic. Et tunc dicendum eſt quod habens talia Arma, PORTAT DE ARGENTO CUM UNA BARRA FUSULATA DE RUBIO. Et Gallice ſic, *Il port d'argent ung barre fuſulee de gewlez.* Sic ergo patet modus portandi fuſulos ut creditur in univerſo. Et nota quod quidam dicunt quod predicta Arma inceperunt ab uno textore, pro eo quod textores utuntur talibus fuſulis de lana filata factis. Et hic notanda eſt differentia inter fuſulos, maſculas, & loſengas; quare ſciendum eſt quod fuſuli ſunt ſemper longi. Item fuſuli ſunt ſtrictiores in angulis tranſverſalibus quam ſunt maſcule. Et maſcule ſunt latiores in dictis angulis tranſverſalibus, ut hic. Et craſſiores in longitudine quam fuſuli, ut predixi. Et habens iſta Arma, PORTAT DE RUBIO SEX MASCULAS DE AURO. Et Gallice ſic, *Il port de gewlez & vj maſculez d'or.*

Et

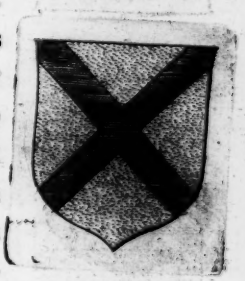
Et iſte maſcule quandoque ſunt perforate, ut ſupradixi in capite de cruce maſculata ut hic. Et nota quod illa Arma vocantur maſculata in quibus dicte maſcule incipiunt pleniſſime in dextro angulo ſcuti, ut hic, & terminantur verſus partem ſiniſtram, Que tamen Arma de facto ſunt palata & dividuntur in tres palos ſi ſubtiliter concipiantur. Et habens iſta Arma, PORTAT ARMA MASCULATA DE ARGENTO ET ASORIO. Et Gallice ſic, *Il port d'argent & aſore maſculee.* Item loſenge nullo modo fiunt niſi in Armis bendatis. Et habebis clariſſimam differentiam inter predicta maſculata Arma & bendata in picturis eorundem, ut hic. Nam loſenge ſemper ſtant recte ita videlicet ejus angulus ſuperior reſpicit in caput ſcuti, ubi ſemper talis angulus ſuperior maſcule reſpicit vel dextrum cornu ſcuti vel ſiniſtrum ut patet in exemplo proximo precedenti. Sic ergo habemus differentiam ſignorum predictorum, fuſulorum videlicet, maſcularum, & loſengarum. Item dicti fuſuli nunquam reperiuntur perforati, neque loſenge ſupradicte perforantur.

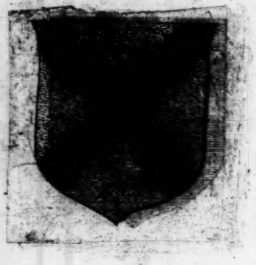

De Saltatoriis.

EST aliud autem ſignum in Armis per diverſos nobiles portatum quod appellatur Saltatorium & fit ad modum quaſi crucis Sancti *Andree*, ut hic. Et aſſimilatur ſecundum quoſdam cuidam inſtrumento poſito in diverſis parcis quod tamen eſt mire magnitudinis ad comparationem hujus ſigni. Et eſt bene notum quod in multis locis & parcis talia ſaltatoria ordinantur ad recipiendum feras beſtias que ſemel ibidem intrantes per ipſum ſaltatorium non iterato

exire poſſunt. Quare olim iſta ſigna dabantur divitibus & avaris, qui multos theſauros congregantes illos raro vel nunquam refundunt. Et qui habet iſta Arma PORTAT DE AURO ET UNUM SALTATORIUM DE ASORIO. Et Gallice ſic, *Il port d'or ung ſaultier d'aſor.* Et nota quod iſta, Saltatoria aliquando ingradantur, ut hic. Et tunc vocantur ſaltatoria ingradata, ut ſuperius in multis locis ut de Cruce ingradata, & de barris & bendis ingradatis. Et qui iſta Arma habet, PORTAT UNUM SALTATORIUM DE NIGRO IN CAMPO AUREO. Et Gallice ſic, *Il port d'or & ung ſaultier de ſable engreile.* Quandoque vero portantur plura ſaltatoria in uno ſcuto, forte duo vel tria, ut hic. Et tunc qui poſſidet iſta Arma, PORTAT UNAM BARRAM PLANAM ET TRIA SALTATORIA INGRADATA DE RUBIO IN CANPO ARGENTEO. Et Gallice ſic, *Il port d'argent ung barre pleyn & trois ſaultiers engreilez de gewlez.*

Ulterius eſt diligenter notandum quod cum dicimus talis dominus portat triatalia ſigna, quomodo vero iſta tria ſigna ponuntur in Armis & portantur non dicimus; quia aliquando illa tria ſigna ponuntur in ſcuto ad modum pali, & tunc vocantur ſigna palata, ut hic. Et qui habet iſta Arma PORTAT TRES CORONAS DE AURO PALATAS IN CAMPO ASORIO. Et Gallice ſic, *Il port d'aſor & trois coronez d'or paleiz.* Quandoque vero illa tria ſigna portantur barrata, ut hic. Et tunc qui iſta Arma poſſidet PORTAT TRES CORONAS AUREAS BARRATAS IN CAMPO ASORIO. Et Gallice ſic, *Il port d'ſore & trois coronez barrez d'or.* Quandoque vero, & communiſſimo modo talia tria

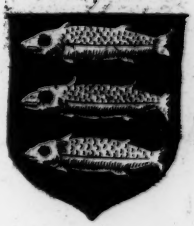

ſigna

ſigna portantur in Armis, videlicet in angulis ſcutorum, ut hic. Et tunc non oportet dicere quod ipſa tria ſigna portantur in *Angulis* ſcutorum quia eſt modus portandi tria ſigna communiſſimus & famoſus. Dicendum eſt igitur, quod talis dominus PORTAT DE AZORIO ET TRES CORONAS AUREAS non exprimendo loca. Et Gallice ſic, *Il port d'aſore & trois coronez d'or.* Reſtat tamen adhuc novum dubium. *Petrus* quidum vocatus *de Rupibus*, olim Epiſcopus *Wintonienſis* PORTAVIT IN ARMIS SUIS TRES PISCES EJUSDEM NOMINIS, quos in vulgari noſtro Roches appellamus, quos eciam ipſe portavit ratione ſui nominis. In quibus quidem Armis dubitatur an ſufficiat dicere in ipſorum diſcretione quod ipſe portavit tales tres piſces tantum. Et certe videtur mihi quod non propter regulam precedentem. Sed dicendum eſt quod ipſe *Petrus de Rupibus* PORTAVIT TRES HUJUSMODI PISCES ARGENTEOS NATANTES IN CAMPO NIGRO. Et Gallice ſic, *Il port de ſable & trois Rochez najantz d'argent.* Et tunc ad Arma *Galfridi Lucy* dicendum eſt quod ipſe PORTAVIT TRES LUCIOS AUREOS IN CAMPO RUBIO, ut hic. Et Gallice ſic, *Il port de gewlez & trois lucez d'or*, que quidem diſcretio ſive declaratio hic ſufficit, quia dicti piſces ſunt in propriis ſuis locis ut predixi in Regula precedenti. Simile quidē dicimus ad Arma domini Ducis, qui de facto nuper PORTAVIT DUOS BARBELOS AUREOS ADINVICEM TERGA VERTENTES IN SCUTO AZORIO PULVERIZATO CUM CRUCIBUS CRUCIATIS FIGITIVIS DE AURO. Et Gallice ſic, *Il port d'aſore poudree dez crois crocelez fichez & deux Barbelx dors an dors d'or.*

Nobilis

NObilis quidam Baro Dominus de *Andeleia* in regno *Anglie*, PORTAT IN SUIS ARMIS UNAM FRETTAM, ut hic. Que quidem fretta in multis eciam Armis diverſorum generoſorum invenitur aliquando rubia aliquando aurea & quandoque nigra & quandoque eſt ſimpla quandoque dupla & quandoque tripla & quandoq; multiplicatur per totum ſcutum ut hic patet. Hic inſuper colligere debes unam magnam differentiam inter Arma bendata, & iſta que fiunt cum predictis frettis. Quare notandum eſt quod in Armis bendatis colores contenti equaliter dividuntur. Set in iſtis frettis campus ſemper remanet integer, ut hic. PORTAT namque dictus Dominus de *Andeley* ARMA FRETTATA DE AURO IN CAMPO RUBIO. Et Gallice ſic, *Il port de gewlez ung frecte d'or.*

POrtantur autem animalia ſalientia, de quibus in precedentibus non feci mentionem, ut hic. Quicumque vero habuerit iſta Arma PORTAT DE RUBIO UNUM LEONEM SALIENTEM DE ARGENTO. Et nota quod talis Leo vocatur ſaliens pro eo quod pes ejus dexter aſcendit ad dexterum angulum ſcuti, & pes ejus ſiniſter ex eadem parte corporis dextera deſcendit in pedem ſcuti. Et Gallice ſic, *Il port de gewlez ung Leon ſaliant d'argent.* Iſte idem modus obſervatur in omnibus animalibus quatuor pedes habentibus, in leonibus, leopardis, equis, urſis, canibus cum ſimilibus.

De

De lingulis ſive labellis.

SUnt inſuper diverſi nobiles qui portant LINGULAS, ſive LABELLAS, ut hic. Pro quibus eſt ſciendum quod tales lingule ſive labelle non dicuntur proprie ſigna, ſet differentie ſignorum, ut quando eſt ita quod aliquis habet plures filios legitimos, tunc primus filius qui eſt ſui patris heres portabit integra Arma ſui patris cum aliqua modica differentia, ut hic. Cui ſpecialiter attribuitur LUNA CRESCENS, quia ille filius eſt in ſpe creſcendi, & augmentationis patrimonii, vel aliqua alia parva differentia ut modica macula, vel crux parva cruciata, vel aliqua conſimilis differentia. Secundus vero frater portabit conſimiliter Arma paterna integra cum TRIBUS LINGULIS SIVE LABELLIS ad differentiam, & in ſignum quod ipſe eſt tertius qui ipſa Arma portat, ut hic. Item tercius frater ſi fuerit portabit QUATUOR LINGULAS SIVE LABELLAS, in ſignum quod ipſe eſt quartus qui ipſa Arma portat, ut hic. Quorum videlicet pater eſt primus, Heres eſt ſecundus, Frater ſecundus eſt tercius portans ut predixi. Et ſic ex conſequenti tercius frater portabit quatuor lingulas, & ſic deinceps ſi fuerint plures fratres, quorum quidem filii portabunt ealdem lingulas. Et in caſu quod predictus ſecundus frater qui portat tres lingulas ſive labellas habent duos filios, Certe ipſorum primus qui eſt heres ſui patris, portabit illa Arma integra que ſuus pater portat cum tot lingulis & aliqua modica differentia ut predixi. Secundus

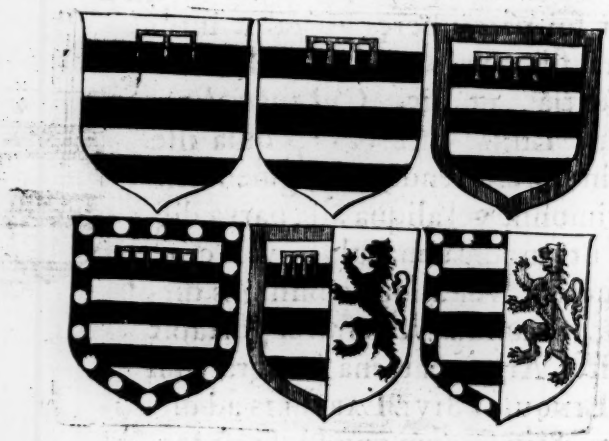

vero

vero frater ejus portabit integra Arma ſui patris, cum eiſdem lingulis quas ſuus pater portat & non pluribus, cum aliqua bordura ſive fimbria, ut ſupradixi in capitulo de borduris ſive fimbriis. Et ſi fuerit tercius frater ille tunc portabit Arma paterna cum eiſdem lingulis & alia bordura alterius coloris ad differentiam ſui fratris. Quorum autem filii portabunt ſuas differentias non in Armis illis paternis ſet in borduris ſupradictis. Quorum quidem Armorum ſequntur exempla.

DE aliis autem ſignis que in Armis inveniuntur, ut de floribus, foliis, & aliis hujuſmodi mirabilibus non ſufficio hic dicere. Sed generaliter ſcias quod ad omnia illa Arma que ego in diebus meis vidi, habes Regulas, ut credo, ſufficientes ad dicendum ſuper eorum diſcretione, & declaratione naturaliter, dum tamen ad ea declaranda vel diſcernenda nimis avidus non fueris, vel feſtinans, quia ad pauca reſpicientes de facili pronunciant, ut *C. de aſſeſſoribus l. nemo, & ibi bene per Accurſium.* Et diligentia quadam dictas Regulas faciliter non pretereas, quia

Qui binos lepores una ſectabitur hora :
Uno quandoque, quandoque carebit utroque.

Quia

Pluribus intentis minor eſt ad ſingula ſenſus :

ut Inſtit. de juſtitia & jure § hiis itaque. Nunc

NUnc autem ad queſtionem ſepius motam, videlicet nunquid Arma ex largitione Principum vel aliorum Dominorum ſunt meliora, aut tante dignitatis, ſicut Arma propria auctoritate aſſumpta? cum ſuperius dictum ſit quod licitum eſt unicuique nobili ſibi Arma aut Inſignia ad libitum aſſumere. De qua queſtione aliqua dixi ſupra li. pr. ca. quid ſit feudum, &c. in verbo oſtenditur prope finem cap. Ad cujus quidem queſtionis intellectum notandum eſt quod quatuor modis habemus Arma aut inſignia. § Primo modo, Habemus noſtra Arma que portamus ex parentela noſtra, qui modus eſt communis & famoſus. In quo non oportet diu ſtare, quia optime approbatur modus ille. § Secundo modo Habemus Arma per noſtra merita ut clariſſime patet per ea que ſupradixi in lib. tertio in cap. de colore rubio, ubi tractavi de appoſitione Armorum Regis *Francie* facta Armis Domini noſtri ſuppremi Domini *Henrici* nunc Regis *Anglie* per ipſum invictimum Principem *Edwardum* primogenitum *Edwardi tercii* tunc Regis *Anglie*, poſt capturam dicti Regis *Francorum Johannis* in bello de *Poyters*. Que quidem appoſitio licita fuit & juſte facta, ut ibi dixi. Sic autem potuit alius pauper ſagittarius unum cepiſſe Principem, vel alium notabilem Dominum, Cujus quidem priſonarii per eum ſic capti Arma ſibi & heredibus ſuis juſte adquiruntur, ut ibi dixi. § Tercio modo Habemus Arma que portamus ex largitione Principis & aliorum Dominorum. Et hic nota, quod illa Arma que habemus ex largitione Principis non recipiunt queſtionem, quoniam nec hoc Princeps vult, *ut Inſtitut. de jure naturali Gentium & civili § ſed quod placuit Principi*, niſi aliquis ipſa Arma prius portaverit. Quod quidem meum eſt juſto titulo, poſtea ſine facto meo a me evelli non debet, nec hoc facere Princeps poteſt, *ut C. de legibus in l. digna vox*, qui quamvis legibus ſit ſolutus, legibus tamen ſe vivere profitetur. § Quarto modo. Habemus illa Ar-

ma que portamus assumpta ex propria auctoritate, ut hiis diebus aperte videmus quomodo multi pauperes in guerris *Francie* laborantes facti sunt nobiles, quidam per suam prudentiam, quidam per strenuitatem, quidam per fortitudinem, quidam per alias suas virtutes, que, ut supradixi, homines nobilitant quorum multi ex sua propria auctoritate Arma portanda sibi & suis heredibus assumpserunt, quorum insuper nomina non oportet hic retexere. Fateor tamen quod Arma sic assumpta quamvis libere & licite portentur adhuc tante dignitatis aut auctoritatis esse non possunt, sicut illa sunt que Principum aut dominorum auctoritate indies largiuntur. Arma tamen propria auctoritate assumpta, si tamen alius illa per prius non portaverit, sunt satis valida. Nec invenio cautum quin talia Arma sint satis bona auctoritate illius legis, *ad recognoscendum C. de ingenuis manumissis & lege facta in § si vero nominis F. ad senatusconsultum Trebellianum, & legis qui prior F. de regulis juris.* Nec approbare audeo opinionem quorundam dicentium quod Haraldi possunt dare Arma, set dico, si que talia Arma portentur, per Haraldum aliquem cuicumque collata, quod illa Arma non sunt majoris auctoritatis quam illa que auctoritate propria sunt assumpta.

TOto igitur opere hujus incompositi libelli in quatuor libris serioſius consummato, duxi metam imponere dicendis. Quia tamen propriam insufficientiam recognosco, meipsum correctioni prudentium subicio ut defectus suppleant, & corrigant corrigenda. Sed quia scriptum est quod unaqueque scientia quot habet ignorantes tot habebit & hostes, queso ut corrigere volens non prius ad limam correctionis se divertat, quam totum opus prius perlegat, & perquirat, *ut F. de legibus l. incivile.* Predicta insuper licet incocta, brevitatis & insolertie causa, desidero ut sufficiant, super operis mei imperfectione veniam postulans a lectore. Et licet hoc opus-

opuſculum mee ſimplicitati indubitatum appareat, tamen quia legitur in *Authentica de tabellionibus circa medium*, Quod nichil eſt adeo indubitatum nec tam maturo conſilio digeſtum quod quandam ſubtilem non recipiat dubitationem, Idcirco omnibus benevolis me ſubmitto, ut que corrigenda viderint, non violenti animo ſet benigno corrigant & emendent.

Explicit Libellus de Militari Officio.

MAGISTRI

JOHANNIS

DE

BADO AVREO

TRACTATUS

DE ARMIS;

CUM

Franciſco de Foveis.

Londini, Typis *R. Norton*, 1654.

MAGISTRI

JOHANNIS

DE

BADO AVREO

TRACTATUS

DE ARMIS;

CUM

FRANCISCO de FOVEIS.

Quoniam de armis multociens in clipeis depictis singula discernere & describere inveniatur difficile, ad instantiam igitur quarundam personarum, & specialiter Domine *Anne* quondam Regine *Anglie* hunc libellum compilavi, sequens in parte dogmata ac traditiones excellentissimi Doctoris & Preceptoris mei magistri *Francisci de Foveis*, omnipotentis Dei nomine primitus invocato sub hac forma procedam

Primo ponam differentias colorum, & quis ipsorum dignior vel nobilior inveniatur.

Secundo qualia signa in armis portanda sunt, & qualiter, ac quid per ipsa signa representatur.

Tertio & ultimo pandam quomodo ſcietur per quantum arma vel inſignia habita diſtent a primo aſſumente.

ET PRIMO pro nobilitate colorum diſcernenda quis ipſorum nobilior dicatur, Premitto primo notata Domini *Bartholi* in ſuo tractatu de armis pingendis circa medium, & illa que notantur per Philoſophum in libro *de ſenſu & ſenſato* pen totum, ubi dicitur, *Omnis color mundi dicitur nobilior vel inferior duobus modis, aut color dicitur nobilior ſecundum ſe, aut ſecundum quod magis participat de albedine vel minus.* Et ſi primo modo loquamur de coloribus, verum eſt, quod non ſunt plures colores quam duo, ſcilicet ALBUS COLOR ET NIGER, ſed omnes alii colores fiunt & deſcendunt ex ipſis, ut plene notatur per ipſum Philoſophum in libro ſuo *de ſenſu & ſenſato.* Corrige tamen Dominum *Bartholum* in grammatica, qui dicit quod color niger eſt viliſſimus, cum ad poſitionem gradus ſuperlativi requiruntur tria ad minus, quare dic, ut dicit magiſter meus *Franciſcus*, quia in armis duo colores principales inveniuntur ſcilicet ALBUS ET NIGER, & omnes alii colores artificialiter fiunt ex illis, ut AZORIUS COLOR, AUREUS, ET RUBEUS. Et ratio quare ego premitto colorem azorium aliis, quia color ille ex commixtione colorum albi cum nigro reſultat non alia data opera; ſed alii colores ex pluribus materiebus albis & nigris una cum operatione ignis vel aque fiunt & ſuam recipiunt claritatem. De quibus coloribus omnibus & eorum rationibus currente ſtilo tractabo.

De Colore albo.

COLOR autem ALBUS ideo dicitur nobilior, quia poteſt in loco diſtantiori & remotiori percipi & videri, ut cotidie videmus. Item, quia per colorem album lux deſignatur, & contrarium lucis ſunt tenebre que nigredinem ſignificant, ergo illud quod per tenebras deſignatur non eſt ejuſdem valoris cum albedine. De iſto eſt Dominus *Bartholus* in tractatu ſuo de armis pingendis, in effectu

effectu, & concordat cum eo commentator *Averoys* in libro *de ſenſu & ſenſato.*

De Colore azoreo.

COlor autem proximus, ut dixit magiſter meus *Franciſcus*, eſt COLOR AZOREUS, quia per ipſum repreſentatur nobilis aier, qui equale eſt receptaculum tam lucis quam tenebrarum, & eſt color medius primus.

De Colore aureo.

INter colores autem medios ſecundus eſt COLOR AUREUS, quià aurum ab aura eſt dictum, ut dicit *Yſidorus* libro xvi. eo quod ex repercuſſione aure plus refulget. Naturale enim eſt ut metallorum ſplendor plus ſplendeat luce alia repercuſſus. Inter que metalla plus ſplendet aurum ab aura repercuſſum. Color itaque aureus ideo nobilior dicitur, quia colorem Solis repreſentat, & per Solis virtutem in minera generatur. Color iſte tamen non eſt tanti valoris quanti eſt color albus, ſed ab illo colore ſcilicet albo, lucem ſuam eſſentialiter capit & claritatem, ut ſufficienter patet per premiſſa. Cum iſto concordat *Bartholomeus* de proprietatibus rerum, in capitulo ſuo de auro. Et ſi volueris argumentari dicendo, quod hoc aurum eſt metallum nobiliſſimum, ergo ſic ejus color. Ad hoc reſponde, ut reſpondit *Bartholomeus* de proprietatibus rerum, in capitulo ſupradicto, dicens, quod plus de argento vivo quam de ſulphure albo ad compoſitionem auri recurrere conſuevit; quare dico, quod ex ipſis materiebus albis aurum capit ſuam ſoliditatem, & etiam nobilitatem. Concordat cum *Bartholomeo Ricardus Rufus* qui multum tractavit de metallis.

De Colore rubeo.

COLOR autem RUBEUS eſt color medius ab extremis albedinis & nigredinis equediſtans, qui in ſuperficie corporis perſpicui reſultat per incorporationem dati luminis ignei atque puri, & ideo intenſe rubium admodum lucidi diſgregat viſum, nec aggregat ſicut nigrum: propter quod pannorum venditores pannos ſuſpendunt rubeos ante lucem, ut videntes alios pannos coloratos propter nigredinem & rubedinem ſpiritum viſibilem diſgregantem quo minus valent colorum diſcernere veritatem. De iſto notatur per commentatorem *Averoys* in libro *de ſenſu & ſenſato*, quem etiam colorem nemini licet portare ſine Principis licentia ſpeciali, niſi ſoli Principi, ut notatur *C. de veſt. Olobriis l. iij. & li. temperentur & C. que res vendi non poſſunt l.* 1. *& ij.* & huic Conſtitutioni contravenientes capite puniuntur, *ut in fine ipſius legis iij. C. de veſt. Olobriis & C. de offic. Comitis ſacrarum largitionum l.* 1. Et ratio eſt, quare iſte color magis attribuitur Principi quam alius color, ut albus & niger, azorius vel aureus, quia iſte color ſignificat ferocitatem vel fortitudinem, & Principes in correctionibus, & contra inimicos eſſent feroces vel fortes jam illis hic color attribuitur ut inferius dicam.

De *Colore viridi.*

QUidam addunt alium COLOREM, ſcilicet VIRIEDM; qui color, ut ego credo, initiũ habuit ab aliquo milite hiſtrione vel gaudẽte, qui nobiles non ſunt, ut dicit dominus *Bart. C. de dignitatibus l.* 1. circa medium tractatus ſui. Sed quia in quorundam armis Dominorum in *Anglia* ille color non invenitur, reprehendendo in noſtrum libellum ipſum colorem admiſimus. Et pudor cauſam preſtat; Nam ne vereamur cum colorem ipſum in armis videremus ipſum diſcernere non valentes. Et ratio eſt, quia antiqui ipſum colorem inter colores Armorum non

non admiſerunt, quia videbatur illis abſurdum & inconveniens dicere, quod quis deberet dare differentiam triplicem colorum ſic dicendo, Colorum quidam ſunt principales ſecundum ſe, quidam ſunt colores medii, & quidam ſubmedii. Colores principales ſecundum ſe ſunt color albus & niger. Colores vero medii ſunt azorius, aureus & rubeus. Colores autem ſubmedii ſunt color viridis & alii ſimiles ſi inveniantur. Et ratio mea eſt quare dico illum colorem ſubmedium, quia non poteſt aliquo modo fieri ex duobus coloribus principalibus, ſcilicet albo & nigro, ſed fit duntaxat ex duobus coloribus mediis, ſcilicet ex colore azorio & aureo adinvicem mixtis: quamobrem non poteſt vocari color medius, colores medii fiunt per mixtionem aliorum duorum principalium colorum; ſic non ille, ergo non debet vocari color medius ſed ſubmedius.

Jam proximum eſt, ut videamus de rationibus probantibus unum colorem eſſe alio meliorem.

Et primo dicendum eſt, quod color albus dicitur melior propter tres rationes.

Prima eſt hec, quia color ille poteſt mutari in omnes colores medios & ſubmedios.

Secunda ratio eſt, quia non poſſumus dare contrarium directum alicujus alterius coloris niſi ipſius, vel econtra. Et ſi quis quereret quid eſſet contrarium coloris albi, ſtatim reſpondere poſſimus quod color niger eſt ejus contrarium, ſic non poſſimus reſpondere de aliquo colore medio, ergo neque ſubmedio.

Tercia ratio eſt, quia color ille, qui poteſt a loco remotiori facilius concipi quam aliquis alius color, eſt nobilior & principalior, ſed hujuſmodi eſt color albus; ergo color albus eſt color principalis & inter omnes alios dignior, & iſte due rationes ſecunde, ſunt rationes Philoſophice in loco ſuperius allegato de ſenſu & ſenſato. Et de prima ratione eſt textus, & conc. *Acurſii* in le. iij. C. de veſt. Olob. Et patet per *Bartholomeum de proprietatibus rerum* in capitulo *de coloribus*, ubi dicitur, In nullo etenim colore melius fundantur colores medii quam in albo, & quanto album eſt intenſius quod ſubſtituitur, tanto adheret fortius color

color qui ſuper inducitur, ſive ſit nigredo, ſive pallor ut color azorius, ſive candor ut color aureus, ſive rubedo fuerit.

De Colore nigro.

COLOR autem NIGER eſt privatio albi, ſicut amarum eſt privatio dulcedinis. Unde dic quod albedo eſt prima origo colorum, ſicut principium ſaporum eſt dulcedo, ut dicit *Ariſtoteles* de ſenſu & ſenſato libro xix. & ſequitur ibi. Color niger nihil aliud eſt quam privatio albedinis, & ideo nigredo eſt ſpecies viſibilis aggregativa, & ejuſdem repercuſſiva, propter quod ledit viſum quando nimis eſt intenſa, ut patet de diu incarceratis qui de carcere exeuntes parum vident, de iſtis notatur per *Boic.* in ſuis topicis, in capitulo iiij. in illa Regula; *Quando unum contradictoriorum eſt verum, reſiduum eſt falſum*; quare concludo, quod color niger eſt color ſecundus in dignitate.

De Colore azorio.

COLOR autem AZORIUS qui color medius eſt, proximam in dignitate ſedem obtinet poſt colores ſupradictos, & eſt color ab albedine incipiens in nigritudinem degenerans. Eſt eciam celeſtis color propter dominium ayeritatis in ſuperficie perſpicui materie pure, & aſſimilatur Saphiro ſecundum quoſdam, aſſimilatur etiam lapidi adamanti ſecundum *Ovidium*, quia lapis ille habet colorem azorium. Et ratio eſt quare *Ovidius* aſſimilat colorem iſtum lapidi adamanti, quia lapis ille ſecundum *Dioſcoridem* eſt lapis reconciliationis & amoris. Et concordat cum eo *Bartholomeus* de proprietatibus rerum libro xvi. capitulo viij. & de ſui natura; hic color eſt maxime indicativus amoris, ut patet per *Ovidium* de arte amandi libro iij. capitulo iij. ubi dicitur.

Palleat omnis amans, hic eſt color aptus amanti. Iſtud etiam

etiam patet in hominibus amoroſis, qui pre amoris magnitudine ſpiritus cordis incipiunt evaporare, propter quorum nutrimentum & reſtaurationem natura colorem ab exterioribus ad interiora revocat, & ſic ſuperficiem cutis per ſubtractionem calidi ſanguinis reddit azoriam ſive pallidam. Aliam etiam cauſam aſſignat magiſter meus *Franciſcus*, aſſimilando colorem azorium ferro, & hoc quia ferro prius deberet Imperator coronari quam cum alio metallo, ut notãt doctores in C. veneral. Extr. de elect. & patet per *Hoſtienſem* in capitulo ſuper quibuſdam, de verborum ſignificatione, & concordãt ſpe. titulo ſuo de R. preſent S. fi. verſus. Item quod eſt autenticum, nam per ferrum deſignatur fortitudo, qua ſcilicet fortitudine precellere debet Imperator omnes homines, qua etiam rebelles & infideles repellere poterit & expugnare. Item adhuc & aliam rationem aſſignat magiſter meus *Franciſcus*, que eſt ita. Color azorius ideo prefertur omnibus coloribus mediis, quia color iſte fuit a Deo miſſus per angelum K*arolo magno*, Regi *Francorum*, tanquam pro ſubjecto & fundamento ſuorum armorum, detulit quidem Angelus Scutum Cum Campo Azorio Et Tribus Floribus Aureis, & ſic ibidem color aureus fuit inferior colori azorio, quia fuit accidentalis & non ſubſtantia. Et ſi velitis ſic Gallice, *Il port d'azour treys flordelys d'ore.* De iſtis patet in Cronicis de *Karolo magno.* Et notatur argumentative ſaltem lxiij. d. Adrianus & xxiij. q. vij. hortata. Item habemus quomodo iſte color fuit alior tempore a Deo miſſus, ut patet in *Speculo hiſtoriali ſub rubrica de mirabili nece Juliani lib. xl. c. xliij.* quomodo a morte reſuſcitatus fuit beatus *Mercurius*, cui omnia arma erant neceſſaria, una cum Scuto Azorio Et Cruce Florida Cum Quatuor Roſis Aureis per angelum fuerunt delata, ut idem ipſe *Mercurius* Dei fortitudine & potentia *Julianum* apoſtatam debellaret, quem alta voce clamantem, *vicisti Galliee, vicisti*, antedictus *Mercurius* penitus interfecit. Et ſi velitis arma ſancti *Mercurii* ſunt iſto modo *Galliee* deſcribenda. *Il port d'azour croys floritee & quatuor roſes d'ore.* Ex iſtis breviter concludo quod color azorius inter omnes colores medios & ſubmedios eſt dignior.

De Coloreo aureo.

COLOR autem AUREUS eſt color proximus, Sed niſi per domini *Bartholi* dicta motus eſſem, ego dicerem quod color aureus eſſet color infimus. Qui *Bartholus* dicit, quod colores ideo digniores ſunt propter illud quod repreſentant, & ſic propter nobilitatē metalli color aureus in ſe eſt melior ſecundū eum. Et ratio me movens eſt hec. Nam color iſte aureus generatur a colore viliſſimo mundi, ſcilicet ex colore viridi, qui color eſt ſubmedius ut inferius dicam. Et viridis ſcilicet color exiſtens in autumpno in plantis, in yeme mutatur in colorem aureum ſive croceum; quoniam in foliis eſt materia humida multo magis quā materia glauca vel aurea, & groſſa per actionem calidi conſumitur, nec tamen omnino deſtruitur a colore materiam elevante, licet frigus ibi dominetur. Frigus vero dominans in materia mediocri generat colorem medium neceſſario, quia & melius poteſt tranſmutari in humiditatem quam in ſiccitatem, ideo generat ibi colorem medium habentem de colore albo magis quam cujus eſt color aureus. De iſtis eſt commentator ſuper libro *Ariſtotelis* de plantis in fine; & concordat cum eo *Bartholomeus* de proprietatibus rerum, in libro xix. capitulo xi. Et ſi tenueritis opinionem Domini *Bartholi* caveatis de exemplo ab eo ibidem poſito quod eſt de luce, in tractatu ſuo de Armis pingendis, *ni conſtat.* ubi dicitur. *Conſtat autem luce nil clarius vel nobilius*, ut C. de ſumma trinitate & fi. cath. epiſtola inter claras, & C. ne filius pro patre ibi totum mundum illuminat, & propter hujuſmodi nobilitatem nulli licet uti veſtibus aureis, niſi ſolum Principi, ut *C. de veſt. Olob. l.* 1. *&* 2. quia ipſe dominus *Bartholus* dixit, quod lux fuit de ſubſtantia coloris aurei, & ſic fecit ſimilitudinem inter colorem aureum & lucem. Et ibi corrige *Bartholum*, Nam albedo eſt color ex luce multa & clara in puro perſpicuo generatus. Si vero lux pauca & obſcura fuerit in perſpicuo, nigredo neceſſario generatur. Et iſte eſt ſermo *Ariſtotelis*, & *Averoys*, qui ponunt nigredinem privationem lucis, & albedinem habitum ſive formam; ergo *Bartho-*

lus male aſſimilavit, quia omnis lux aut eſt clara & ſic alba, aut obſcura & ſic nigra, aut eſt multa & magna & ſic alba, aut eſt pauca & ſic nigra, ſi fuerit igitur lux clara & multa in puro perſpicuo ergo albedo generatur. De iſto eſt *Ariſtoteles* 2. de anima, & ſenſu & ſenſato capitulo vij. Item ſicut in medio perſpicuo. Nam terminata preſentia in aiere luminis facit actum lucidum, abſentia vero tenebroſum: Sic enim in corpore terminato preſentia lucis facit terminatum ſive coloratum C. album; Et ejus abſentia nigrum ac tenebroſum. Ita tamen ut non omnino abſit lumen, ut dicitur in libro de ſenſu & ſenſato cap. viij. Item fit generatio colorum mediorum ſecundum ſuas differentias proportionum, & ſic ſuam capiunt dignitatē, ut patet per *Bartholomeum* de proprietatibus rerum libro de conſonanc. libro viij. Item fit generatio colorū mediorum ſecundum colorum principaliū dominationem & proportionem, et quanto ſunt bene proportionate, tanto ſunt delectabiliores, ut dicitur ibidem. Item omnis color medius generatur per albedinem & nigredinem, que nigredo, ut ſupradixi, vocatur aliquando privatio albi, ut obſcuritas eſt privatio lucis: ut dicitur in libro x. Methaphyſice capitulo iij. Et de iſto colore fiebant arma Imperatoria que adhuc ab omnibus Imperatoribus portari debent, ut quiſcumque fuerit Imperator portabit Aquilam Nigram Fissam Et Explanatam In Campo Aureo. Sed forſan queritis quare Imperator habebit aureum campum & non alium colorē, cum color aureus non ſit color principalis, & cum ſibi ſerviri debeat de principalibus cum de eo dicatur F. ad l. 1. de jac. l. deprecatio. & de quadr. preſcripc. l. bene a *Zenone, ſicut deus in celis, ita Imperator in terris.* Ad hoc dicatis, quod aurum eſt metallum mitiſſimum, & quia non decet Imperatorem in omnibus ferocem eſſe, ſed in quibuſdam mitem, aſſumpſit ſibi pro attemperamento colorem aureum. Et tunc quare habet aquilam nigram fiſſam & explanatam, dicatis, quia Imperator non eſſet magis declinans ad unam partem quam ad aliam partem reſpiciens Jurium & armorum, ut *Juſtinianus* in prohemio in principio, ubi habetur, *Imperatoriam majeſtatem non ſolum armis decoratam, ſed legibus oportet eſſe armatam.* Et ille color niger

ger in aquila eſt ſignum ferocitatis ut inferius dicam. Et ideo aſſumpſit ſibi Imperator aquilam nigram. Sed quare portat aquilam, & non leonem vel aliquod aliud animal, dicatis, ut infra de avibus, de aquila, & ibi plene.

De Colore rubio.

EST eciam alius COLOR, ſcilicet RUBIUS, qui eſt color medius ab extremis albedinis & nigredinis equediſtans, qui in ſuperficie corporis perſpicui reſultat per incorporationem dati luminis ignei atque puri, ut ſupradixi, & ideo intenſe rubium ad modum lucidi diſgregat viſum, non aggregat ſicut nigrū, ut ſupra poſui exemplum de pannorum venditoribus. De iſtis notatur per Commentatorem *Averois* in libro de ſenſu & ſenſato: & iſte color attribuitur Principi, ut capitulo de off. Com. Sacr. Larg. l. 1. Et ratio eſt quare iſte color potius attribuitur Principi, quam aliquis alius color, ut albus vel niger, azoreus vel aureus, quia iſte color ſignificat ferocitatem & terrorem. Et Principes in ſuis correctionibus & contra inimicos eſſent feroces ut ſibi obediant, nam iſte color Principi pre ceteris attribuitur. Et quod iſte color ſignificat ferocitatem & terrorem, probatur argumento textus inſtitutionum de obligationibus, que ex de naſc. interdum, ubi de eo qui cum panno rubio fugavit armenta. Ex quo eciam colore arma fundantur regis *Anglie*. Quare quiſcumq; fuerit rex *Anglie* pro proprio PORTAT TRES LEONES PEDITANTES DE AURO IN CAMPO RUBIO, Et Gallice ſic, *Il port de gowlis tres leones paſſivantes d'or*. Et hec ſunt arma vetera ad regem *Anglie* pertinentia. Sed jam portat iſta Arma cum armis regni *Francie* quarteriata: Sed de rationibus illud probantibus, & quando in bello captus ſuis propriis poſſit uti Armis in preſentia capientis, longum eſſet hic tractare, ſed Deo dante in fine dicam. Sed forſan queritis, quare Rex *Anglie* talia debet Arma portare. Dicatur quod Rex *Anglie* portat primo colorem rubium, quia per colorem rubium repreſentatur ignis, ut ſupradixi. Et *Anglici* dicuntur quaſi *Inglici* vel igne electi.

Sed

Sed de iſta materia non plus ad preſens. Dixi eciam ſupra in Armis Imperatoris de colore aureo dicatis ut ibi. Sed forſan petatis quare portat leones potius quam alia animalia. Ad hoc dicatis ut infra de animalibus in capitulo de leone, ubi dicitur, leonem portare, fortitudinem una cum generoſitate ſignificat: quare concludo, quod licet Regi *Anglie* in Armis ſuis leones libere portare.

Sunt & alii colores qui ſubmedii appellantur, quales ſunt omnes illi colores qui non ex ſolis coloribus fiunt principalibus, ut iſte color viridis, de quo colore multa dicta ſunt, ut ſupra dixi in titulo de colore ſubmedio. Dic ergo quod omnis color ſubmedius eſt nobilior vel vilior ſecundum quod de vilioribus vel melioribus fit, ſuamque capit eſſentiam & claritatem.

De Animalibus.

SUPRA in parte de coloribus & de eorum differentiis diximus, ex conſequenti ſequitur, ut de ſignis in clipeis depictis aſpiciamus. Et quia inter omnia ſigna mundi digniora ſunt ſigna viventia, ut *F. de verborum ſignificatione l. qui mortui. l. C. de poſt. & hed. li. ij. xiij. q. iij. quam poſterum.* Et inter viventia & nobiliora & digniora ſunt illa que ſunt ſexus maſculini, ut *F. de ſenatu lege prima in textu* & vidi ibi. Quare primo dicendum eſt de maſculis animalibus. Et primo in ſpecie intendimus tractare de leone.

De Leone.

LEO enim Grece, latine dicitur rex, quia Rex animalium eſt, ut dicit *Yſodorus li. xij.* & Leoni precipua generoſitas tunc cum colla armoſque veſtiunt jube, ut dicit Plinius in libro viij. capitulo xvi. Item in periculis maxime apparet glorioſus, unde quando proſequitur a canibus & venatoribus non latitat nec ſe occultat, ſed ſedet in campis ubi videri poteſt, & ad defenſionem

sionem separat. Caveant igitur qui leonem aut leones in armis portant quod contra istam naturam leonum non faciant. Quando autem vulneratur mira observatione novit primo tangentem se, & in multitudine positum mirabiliter invadit primum percussorem, etsi exinde moriatur. Animal eciam valde gratum est, cognoscens & diligens sibi benefacientem, ut notat *Plinius* & probat per multa argumenta in libro viij. capitulo xvi. Et dicit *Aristoteles*, Leo est animal fortissimum, eo quod ossa ejus sunt ita dura, ut ex eorum collisione per repercussionem exit ignis Hec *Aristoteles*, & concordat *Avicenna* cum eo. Cum autem iratus fuerit, alte rugit, ad cujus vocem terrentur animalia, & subito figunt gradum quasi edictū expectantia Regis sui, ut dicit *Dioscorides* de animalibus capitulo xviij. Predam etiam quam capit solus comedere erubescit, & ideo sese a remotis sequentibus aliis animalibus de ipsa preda aliquid liberalitatis causa relinquit, ut dicit ibidem *Plinius*. Leonem ergo portare ferocitatem una cum generositate significat. Cave tamen de colore ipsius leonis in Armis depicti; & dic de ejus colore ut ego supradixi de coloribus. Naturam hanc scilicet leoninam sequi solet rex *Anglie*, qui tum propter predictas conditiones, tum quia habet leones sibi & suo subjectos imperio PORTAT in suis Armis TRES LEONES PEDITANTES AUREOS IN CAMPO RUBEO. Et nota hic que supradixi de colore aureo in capitulo de colore rubeo, & videtur in capitulo de aquila Romana, quare portat leones aurei coloris & non alterius, dic ut ibi, ubi de armis Romani Imperatoris agitur & notatur.

De Leopardo.

LEOPARDUS est bestia sevissima ex liena & pardo per adulterium generata, ut dicit *Ysodorus* libro *xij*. Est animal valde preceps & sitit sanguinem, colorem habens varium a patre scilicet pardo. Sed quomodo possum cognoscere leopardum in pictura a Leone. Dic addendo ad regulas domini *Bartholi* de picturis Armorum, quod Leopardus, ubicumque depingitur, est varii coloris habens pectus

pectus planum ubi leo habet hiſpidum. Alia differentiâ eſt hec ſecundum quoſdam, quod leo debet depingi cum media facie, & leopardus cum plana facie. Fuge rogo rationem ſompniantium in hac materia, qui ponunt differentiam inter eos in pictura faciei, ſcilicet quod leo debet depingi cum plana facie, & leopardus cum media facie. Nam ſi regula illa eſſet vera, ſequeretur quod leones nullo modo poſſunt depingi rapaces, quod eſt contra jura, ut patet per *l. urſus F. de adquirendo rerũ dominio*, ubi dicitur, quod *animalia depingi debent & deſignari in actu ſuo ferociori.* Sed ſicut eſt de leone ergo &c. concordat *l. 1. F. de poſtul. & beſtias.* Leopardum autem portare, eſt ſignum quod portans, vel ſaltem primo aſſumens, fuerat adulterio genitus. Et nota, quod ſemper habendus reſpectus ad colores, ut ſupradixi, & multũ pertinenter poteſt dici, quod iſti magni Abbates debent portare in Armis ſuis leopardos & mulos. Et ratio eſt quare leopardi & muli & cetera animalia per adulterium generata habent inſtrumentum generandi, non tamen habent actum vel exercitium, ſicut abbates habent mitram, baculos paſtorales & cetera inſtrumenta epiſcopalia, non tamen habent exercitium, unde ſcribitur, *Mulus & Abbates ſunt in honore pares.*

De *Pardo.*

PARDUS eſt beſtia velox valde, colore albo orbiculata ut pantera, preceps in ſanguinem, & multociens moritur ſolo ſaltu; Et non differt in colore à pantera, niſi quod pantera habet maculas albiores, ut dicit *Plinius* libro viij. Iſta autem beſtia multum affectat comedere fimum humanum, & ideo venatores ſuſpendunt ſtercora humana in arboribus, ad que dum aſcendit a venatoribus interficitur. Eſt eciam animal degenerans, quia coit cum leena, ex cujus adulterio generatur leopardus. *Ariſtoles libro viij. de animalibus*, & raptis calculis ſuis eſt magis ſevus in *glo. Oſee 7.* Pardum igitur vel panteram portare eſt ſignum conditionis ſervilis preterite vel omiſſe. Quia vulgariter dicitur, quamvis poma procul ab rabore

bore projiciantur, dant saporem intus de quo ligno generantur, *ut F. de servic. l. ut pomum, & in l. dissimili nimis de ag. & sens. l. & cum satis e titulo, vide* sufficienter per *Bartholum* de ista materia in suo Consilio quod incipit *accurrentia, &c.* Hec de Pardo & Panthera in Armis.

De Cervo.

CERVUS, ut dicit *Aristoteles* l. viij. de animalibus, est animal non habens fel, & inter omnia animalia bruta est prudentissimum & valde forte, quia de prudentia sua facit suam Cervam parere juxta viam, ubi animalia propter advenientes homines venire non audent. Item post partum filiorum suorum ducit eos in quasdam cavernulas que nisi unicum habent introitum, quia ubi potest resistere omnibus bestiis venientibus ad se. Item deprehenditur ejus etas per cornuum ramos; quia annis singulis crescit sibi de novo unus ramus, ut dicit *Ysidorus* in libro *xij.* Item omni anno vere solent ejus cornua cadere, & tunc inermis est, sed ex sua prudentia & discretione pugnare non affectat quousque crescentibus cornubus suis iterato nova sibi evenerit armatura. De istis est *Ysodorus* in locis preallegatis superius, & concordat Philosophus ut supra. Cervum autem in in armis portare, est signum quod portans, vel saltem primo assumens, fuit pauper in prima etate sua, cujus & substantia de anno in annum crescebat aliquantulum. Apparet eciam quod portans fuit prudens in actibus bellicosis & subtilis, ut scilicet inimicos suos non invaderet sine armis, & sufficienti protectione expectat quousque crescente cornu suo, id est, sua arma habeat.

De Apro.

APER ut dicit *Bartholomeus* de proprietatibus rerum, eſt porcus ſilveſtris vel agreſtis, qui valde ſevus & invidus eſt, ut teſtatur *Yſidorus* libro *xij.* capitulo 1. & dicitur aper, quaſi a fari, id eſt, a feritate, quia ſecundum quantitatem ſui corporis ferus eſt & crudelis. Unde etiam apud Grecos afer quaſi ferus nuncupatur. A latinis vero vocatur verres, quia grandes habet vires ſicut dicit *Iſidorus* in loco prius allegato, & concordat *Bartholomeus* de proprietatibus rerum in libro ſuo. Et ſi pictores aliqui ſint vocati ad depingendum invidiam, ſtatim ipſi pingunt hominem ſeipſum gladio interficientem equitantem ſuper aprum & verrem. Eſt itaque aper tante feritatis, quod etiam mortem parvipendens contra venatoris ferrum intrepide ſe ingerit, & multociens venatorem cum fuerit telo transfixus interficit vel occidit, ut teſtatur *Avicenna* in libro ſuo de Origano, quadam herba. Apruſn vel verrem in armis portare ſignificat hominem invidum, bellatorem, ſubtilem & fortem, qui mori potius deſiderat quam per fugam vitam ſervare. De iſtis ego plus dicerem, ſed amor Hibernie tacere me compellit.

De Cane.

CANEM in armis portare ſignificat virum benevolum, fidelem bellatorem, qui dominum deſerere non proponit neque vita neque morte: & pro domino ſuo morti ſe exponere paratur, ut notat *Bartholomeus* de proprietatibus rerum, capitulo ſuo de cane.

De Dracone.

DRACONEM autem portare magnum ac egregium ſignificat potatorem, quia draco eſt animal maxime ſitiens & ſitibundum, in tantum ut vix poteſt in aqua ſatiari, & ideo aperit os ſuum ad ventum, ut ſic ſuum extinguat ardorem. De iſtis notatur per *Jeronimum* in libro ſuo de animalibus, in capitulo de leone, & concordat cum eo *Bartholomeus* de proprietatibus rerum libro *xviij.* capitulo *xxxv.*

De Equo.

EQUUM in Armis portare ſignificat virum benevolum ad bellandum pro minima cauſa, quia equi ſolo & medio tube ſono ad bellum excitantur. Significat etiam hominem bene formatum & habentem quatuor proprietates que ſunt hee, forma, pulchritudo, meritum, & color. Forma, ut habeat corpus validum & altum cum longis lateribus ſubſtratis, clunes habens rotundos, pectus late patens & totum corpus denſitate nodoſum. Pulchritudo attenditur, ut habeat exiguum caput cum pelle ſolis oſſibus adherente, aures habens breves & acutas, & oculos habens grandes, cum coma denſa, & cauda curta. Meritum attenditur, ut ſcilicet ſit animo audax, pedibus alacer, trementibus membris, quod etiam fortitudinis eſt indicium. *Color* etiam in eo ſpectatur, nam color in pilis nunc eſt albus, nunc niger, nunc roſeus, nunc varius, guttatus vel canus & varius color multum decorat. De iſtis eſt *Yſidorus* libro *xij.* & concordat *Bartholomeus* de proprietatibus rerum libro *xviij.* capitulo *xxxvi.* & concordat *Franciſcus & Bartholomeus* de picturis Armorum circa medium, ubi loquitur de equo.

De

De Urſo.

URsus dicitur ab urgendo, quia fortiter urget ac aſtringit quem apprehendit, ut dicit *Plinius* libro *viij.* capitulo *xxxviij.* Eſt autem animal iracundum & impatiens, & vult ſe vindicare de ſingulis qui eum tangunt: Et ideo ſi aliquem invadentem invaſerit, ſi aliquis interim eum tetigerit, dimittit ſtatim primum & proſequitur ſecundum, & ſi tercius eum leſerit, tam primum quam ſecundum deſerit & mox contra tercium inſurgit, Cujus fortitudo multum viget in brachiis. Et veniens urſus eſuriens mel ab apibus extrahere cupiens, arte cujuſdam mallei ſolet impediri, qui dum pede a ſe malleum proicit, rediens malleus ad ipſum aures tangit, de quo indignatus fortius et fortius a ſe malleum reicit, qui impetuoſius ſtatim urſum ferit, & tam diu contra truncū ſive malleum inſurgit, quouſque ex frequenti ictu debile quod habet caput deficit & cadere inferius ſuper palos propria ſtultitia ſe occidit. De iſtis eſt *Ariſtoteles* libro *vj.* de animalibus; & concordat *Plinius*, & *Bartholomeus* in capitulo de Urſo. Urſum ergo portare ſignificat fortem bellatorem non tamen prudentem, ut dicit Philoſophus libro *vij.* capitulo *ix.*

Hec exempli cauſſa de beſtiis dixiſſe ſufficiat. De aliis vero animalibus dic ſecundum quod videris eorum proprietates eſſe bonas vel malas. Cum autem videris aliquem petentem arma ſeu inſignia ſibi aſſignari, Cognoſcas primo ejus conditionem. Qua viſa & plenius intellecta dā illi ſecundum quod naturale tuum ingenium tibi demonſtravit, ut *F.* ad *l. aquil.* vel illud.

De Avibus.

POſtquam ſufficienter diximus de animalibus quadrupedibus, videre neceſſe eſt de avibus; Et primo generaliter dic, quod ipſi qui aves vel volatilia portant non ſunt ita ſolidi vel ſtabiles ſicut ſunt qui animalia quadrupedia portant.

De Aquila.

AQUILA eſt avis que velut regina inter alias aves optinet principatum ſive dominium. Et eſt avis maxime liberalis, nam predam quam capit non niſi nimia fame arceatur ſola comedit, ſed avibus eam ſequentibus quaſi communem eam ſpargit & exponit, ſua tamen precepta primitus portione; ſed quando preda prius rapta non ſufficit ſibi, tanquam rex de re publica vivit, ut *C. de jure fiſci* per totum librum, nam avem proximiorem ſibi rapit & in medio illam ponit: Et ideo ſemper aquilam omnes alie aves inſequi ſolent, ſperantes quod de ipſius preda ſic debeat aliqua portio impartiri. Dicit etiam *Plinius* quod heradius & ſimiles aves ipſo die quo audiunt aquilam vix predantur, & hoc forſitan accidit propter timorem. Habet etiam aquila unum pedem clauſum ad modum anſeris, cum quo ſe regit in aquis quando deſcendere ſolet; Alium vero pedem habet diviſum cum acutiſſimis unguibus cum quibus predam rapit, ut dicit *Ariſtoteles* libro *xij*. Ex quibus concludo, quod principaliter decet Romanum Imperatorem in Armis ſuis aquilam portare, qui de facto AQUILAM PORTAT NIGRAM FISSAM ET EXPLANATAM IN CAMPO AUREO. Et de iſta materia dic ut ego dixi ſupra de aquila in capitulo de colore aureo, & in capitulo quod incipit, Color autem niger dic ut ibi.

De Accipitre.

ANCIPITREM in armis portare, eſt ſignum quod primo portans fuit gracilis vir, non fortis, ſed animo melius armatus quam corpore. Nam ancipiter eſt avis que plus animo quam ungulis eſt armata. Et quod in quantitate corporis de natura denegatur, hoc ei in virtute, prudentia & animi audacia recompenſatur, ut dicit *Yſidorus*, cum quo concordant *Plinius*, & *Ariſtoteles*.

De Bubone.

BUBO eſt avis multum onerata plumis & gravi detenta pigritia, & die ſemper commorans in cavernis & locis umbroſis, in nocte tamen volitans & rapinam querens, & fortior eſt de nocte quam de die, ut dicit *Ariſtoteles* libro *viij*. & omnibus aliis volucribus hec odio habetur; Templa frequentat nocturno ſilentio, ut de oleo, in lampadibus ſatietur; Mures ac veſpertiliones venatur et comedit; De nocte volat, et de die in parietum rimulis ſe abſcondit. Bubonem ergo portare, diffidem & vecordem ad actus bellicoſos demonſtrat, ac de rapina viventem, de quo loquitur textus *C. de effractoribus & expilatoribus eccleſiarũ*.

De Columba.

COLUMBA dicta a colore quem in collo habet, & eſt avis manſueta hominis conſortium diligens, vel dicitur columba, quaſi colens lumbos, quia multum exercet actus veneris ut dicit *Yſidorus* in capitulo de Columba. Eſt pacis nuncia & letitie ut patet in Gen. capitulo *viij*. ſimplicitatis forma, natura munda, pietatis emula, ſocietatis amica, injurie immemor invenitur. Et eciam naturaliter timida, raro ſecura niſi in foramine, & eſt valde oblivioſa. Hec *Jeronimus*; & concordat *Ariſtoteles* libro *vj*. Columbam igitur portare, eſt ſignum ſimplicitatis

citatis, & quod portans plus confidit in ſociis ſuis quam in propria fortitudine. Et columbam in Armis habere bene pertinere ſolet ad Haraldos Armorum qui dimiſſa arte ſua ſibi & ſuis Arma aſſumunt. Et dicit *Jeronimus in libro iiij.* quod in egroto & in furia inſtruitur columba ut literarum ſit bajula de una provincia in aliam. Cum iſto concordat *Bartholomeus* de proprietatibus rerum capitulo *vij.* libro *xij.*

De Cornice.

CORNICEM ſive monedulam in Armis portare ſignificat garrulatorem magnum, ſubdolum et incolis ubi habitat, et ſe ipſum libenter exaltare volentem; quia cornix eſt avis garrula et impia, incolis valde nociva, nam aquilam quam tangere formidat garritu et volatu inſequitur, ſed de ſua improbitate non ſemper lucrum importat, quia poſt longam aquile diſſimulationem, aliquando ab ea cum roſtro percutitur multocienſque interficitur, quando ei plus debito ac ſolito appropinquat. Et talibus loquitur textus in l. omnes *C. de decur.* et in libro *Curiales* eodem titulo.

De Cigno.

CAntores milites ſancti vel ad dignitatem exaltati capitulo CIGNUM in Armis portare debent, quia cignus a canendo eſt dictus, in cujus alis maxima eſt fortitudo. Quoſdam tamen ego vidi cignum in Armis portantes qui Cantores non fuerunt. Interrogavi quoque Regem Haraldorum querens ab eo quare talibus cignum in Armis portare aſſignavit. Qui mihi reſpondens duas mihi rationes aſſignavit, quia fuerunt viri pulcherrimi, et quia habuerunt colla longa. Elige tu ergo rationem meliorem, et dic in iſto ſicut tuum naturale ingenium te edocuit.

De

De Gallo.

GALLUS eſt avis audax & animoſa, quare contra adverſarios fortiter pugnare ſolet, deinde optenta victoria ſtatim cantat. Hec *Plinius xxix.* libro capitulo *iiij.* Gallum autem portare cum criſta ſua ſignum eſt boni & fortis debellatoris, ſed ſi criſta careat, eſt ſignum quod portans criſtam ſuam ſcilicet galeam in bello perdidit, vel quod eſt ſpado, quia caponem gerit. Nam eſt ſignum caponis cum criſta tollitur.

De Merulo.

MERULOS in Armis portare eſt ſignum quod portans effectus eſt nobilis per ſuam fortitudinem; vel ſecundum quoſdam, quia non habet ſubſtantiam magnam in bonis, ſed deeſt ſibi fundamentum, & vivere videtur de perquiſitis & perquirendis. Nam aves ipſe ſcilicet meruli debent depingi ſine pedibus, quia fundamento carent ſeu ſubſtantia. Et tales qui portant hec Arma, in domibus & ſerviciis regum ac aliorum ſunt, & vivunt de gratia dominorum; Et tamen nobiles ſunt. Ex quibus concludo, quod quis non ſolum per copiam divitiarum conſequitur nobilitatem, ſed multociens per alias virtutes, ut ſupradixi, & notatur per *Bartholum C. de dig. li.* 1.

De Piſcibus.

JAm proximum eſt ut de piſcibus dicamus, & primo de lucio.

LUCIUM verum portare ſignificat hominem rapacem ac virorum inferiorum rapacem & oppreſſorem, quia lucius eſt piſcis ipſam proprietatem habens ut minores ſe comedat, ut ſatis ſufficienter notum eſt. Sed hic nota, quod hec regula non eſt ſemper generalis, ſcilicet ut portans tale ſignum vel tale animal eſt talis vel talis conditionis, ſed fallit aliquando

aliquando, ut forte aliquis homo vocatus eſt *Lucius* & eſt bonus, & tamen portat in armis lucium. Et ſic poteſt quis aliquando ſumere Arma ſua a nomine ſuo vel a patria in qua natus eſt, ut forte *Cornubicus* aſſumit ſibi cornicem in Armis ſuis, & tamen non ſequitur quod ipſe habet conditiones corniceas; ubicumque igitur videris Arma diſcernenda ſuppoſitionem predictam premitte.

De Cancro.

CANCRUM portare eſt ſignum quod portans protervus & in tibiis guttoſus eſt. Et ſic judica de ceteris piſcibus cum ipſos in Armis videris, ut habita ipſorum proprietate eandem conditionem da portanti, obſervata tamen ſuppoſitione que in precedenti regula continetur. Et idem judicandum eſt de arboribus & herbis ſi in Armis portentur, quod raro viſum eſt.

De *Crucibus.*

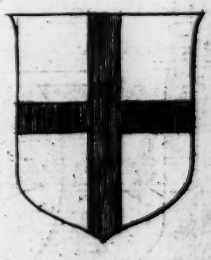
SUfficienter in precedentibus viſum eſt de ſignis viventibus. Sequitur jam igitur videre de figuris mortuis. Sed quia inter omnia ſigna mortua dignius eſt ſignum crucis cum de ipſo ſigno dicatur *ſalve crux ſancta, arbor digna, &c.* Hinc eſt quod de ipſo ſigno primo tractare intendimus. Cum iſtis concordat ſacra ſcriptura ibi, *ſola digna tu fuiſti*: ipſius ſigni *xij.* differentie inveniuntur, ſcilicet,

CRUX PLANA.
CRUX INGRADATA.
CRUX TRUNCATA.
CRUX PATENS.
CRUX FIGITIVA.
CRUX CRUCIATA.
CRUX MOLENDINARIS.
CRUX FLORIDA.
CRUX NODULATA.
CRUX FLORIDA PATENS.
CRUX FLORIDA NODULATA.
CRUX DUPLA PARTITA.

De

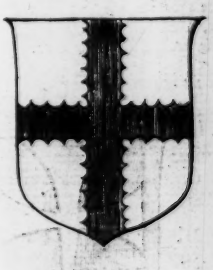
De Cruce plana.

CRux Plana talis eſt ut ſupra. Et plus dubitatur de iſta cruce quam de omnibus aliis, & propter quandam regulam quam ponit magiſter meus *Franciſcus*, ſcilicet, quod ſemper a cono, ſi conus unius coloris fuerit, eſt incipiendum in diſcretione Armorum,& color ille conalis eſt campus ipſorum Armorum. Que regula eſt ſic intelligenda, ſcilicet, Semper a cono &c. eſt incipiendum;hoc verum eſt ſi color illius coni fuerit major & copioſior color in Armis. Et tunc ſi queratur quomodo portat ſanctus *Georgius?* dic quod ipſe Portat Crucem Planam Rubiam In Campo Argenteo. Sed in ſermone Latino non eſt dubium. Et Gallice ſic, *Il port d'argent un crois playn de gowl.* Et ſic ſunt omnia Arma diſcernenda que habent talem crucem.

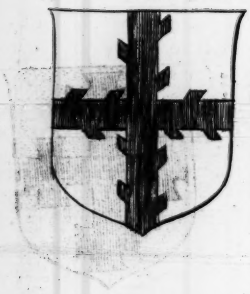

De Cruce ingradata.

ISta autem crux ſolet aliquando Ingradari, ut hic, & tunc ſic debet diſcerni vel deſcribi. Portat Unam Crucem Rubeam Ingradatam In Campo Argenteo. Et Gallice ſic, *Il port d'argent un crois engrailed de gowl.*

De Cruce truncata.

ITem ſolet hec crux aliquando TRUNCARI, ut hic. Et ſic debet talis crux diſcerni. PORTAT UNAM CRUCEM TRUNCATAM RUBEAM IN CAMPO ARGENTEO. Et Gallice ſic, *Il port d'argent un crois recoupy de goul.*

De Cruce patenti.

QUarta differentia ſigni eſt talis que vocatur CRUX PATENS; que crux in medio minor eſt quam in finibus ſuis, & habet angulos patentes, ut in exemplo hic poſito, & ſic debet diſcerni, PORTAT UNAM CRUCEM PATENTEM RUBEAM IN CAMPO AUREO. Et Gallice ſic, *Il port d'or une crois paty de goul.*

De Cruce figitiva.

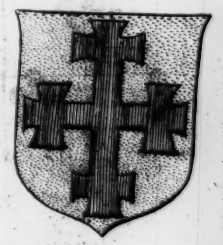

QUinta differentia ſigni crucis eſt CRUX FIGITIVA, ut hic. Et vocatur crux figitiva, quia de facili poteſt talis crux in terram figi. Et ſic debet diſcerni. PORTAT UNAM CRUCEM FIGITIVAM DE ARGENTO IN CAMPO RUBEO. Et Gallice ſic, *Il port de goul une crois fige d'argent.*

De

De Cruce cruciata.

SExta differentia eſt CRUX CRUCIATA, ut hic patet. Et vocatur crux cruciata, quia in quolibet fine habet crucem, & ſic debet diſcerni, PORTAT UNAM CRUCEM CRUCIATAM DE RUBEO IN CAMPO AUREO. Et ſic Gallice, *Il port de ore un crois croſlet de goul.*

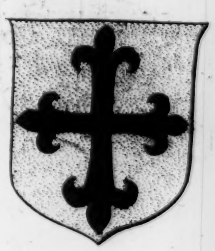
De Cruce molendinari.

SEptima differentia ſigni crucis eſt CRUX MOLENDINARIS, ut patet hic. Et vocatur molendinaris, quia ſimilis eſt cuidam inſtrumento ferreo in molendino uſitato, quod portat lapidem molarem. Et ſic debet diſcerni, PORTAT UNAM CRUCEM MOLENDINAREM AUREAM IN CAMPO RUBEO. Et Gallice ſic, *Il port de goul un crois moleyne de ore.*

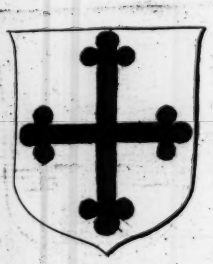

De Cruce florida.

OCtava crux eſt CRUX FLORIDA, ut hic patet, & vocatur crux florida, quia fines ejus aptantur ad modum florum. Talem autem crucem in Armis portans, ſic portare concipitur, PORTAT namque UNAM CRUCEM FLORIDAM DE NIGRO IN CAMPO AUREO. Et Gallice ſic, *Il port de ore un crois flourte de ſabil.*

De Cruce nodulata.

NOna vero differentia eſt Crux Nodulata, ut hic; & vocatur crux nodulata, & crux fibulata, quia fines ejus aptantur ad modum nodi ſive fibule, & Portat Unam Crucem Nodulatam Nigram In Campo Argenteo. Et Gallice ſic, *Il port de argent un crois botene de ſabill.*

De Cruce florida patenti.

DEcima quoque Crux dicitur Crux Florida Patens, ut hic. E vocatur crux florida patens, quia patens eſt, ut hic, ſed habet in finibus ſuis quaſi florem. Et Portat De Argento Cum Cruce Florida patenti De Rubeo. Et Gallice ſic, *Il port d'argent un crois pati flourÿ de goul.*

De Cruce florida nodulata.

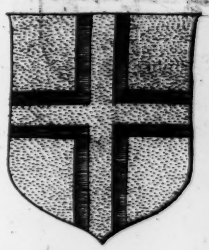

UNdecima differentia inter Cruces eſt Crux Florida Nodulata, & vocatur crux florida nodulata, quia habet flores in finibus ſuis, & in quolibet puncto cujuſlibet florum habet unum nodum ſive fibulam, & Portat De Argento Cum Sua Cruce Florida Fibulata De Auro. Et Gallice ſic, *Il port d'argent une crois flourte botonne de ore.*

De

De Cruce dupla partita.

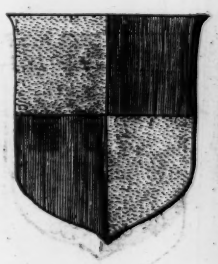
DUodecima differentia hujus ſigni eſt CRUX DUPLA PARTITA, ut his patet. Et vocatur Crux dupla partita, quia etſi eſſet partita, adhuc eſſet dupla. Et PORTAT UNAM CRUCEM DUPLAM PARTITAM DE AZOREO IN CAMPO AUREO. Et Gallice ſic, *Il port de ore un crois double party d'azour.*

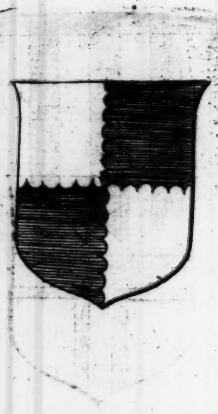
Et nota, quod iſte cruces non proprie ſigna, ſed differentie ſignorum. Quare dic, quod Rex Haraldorum videns aliquem cupientem portare Arma, ignorans aliquam bonam vel malam conditionem in eo vel proprietatem, debet aſſignare ſibi de crucibus ſupradictis; quam crucem portare ſignat portantem non habere aliquam cauſam vel conditionem, ſecundum quam poſſent ſibi Arma aſſignari, ſed ſignat hominem brutalem.

De Armis quarteriatis.

SUnt alii qui habent ARMA ſua QUARTERIATA PLANA de diverſis coloribus, ut hic patet. Et PORTAT DE AURO ET RUBEO IN CAMPO QUARTERIATO, Et Gallice ſic, *Il port quartelle de ore & de goul.* Et hic nota, quod a colore exeunte in capite Armorum in dextro latere in Armis quarteriatis ſemper eſt incipiendum.

De Armis quarteriatis ingradatis.

SUnt & alia ARMA QUARTERIATA INGRADATA, & quomodo Arma poſſunt ingradari vide hic in ſcuto; & vocantur ingradata, quia colores inferuntur gradatim unus in alium, & ſic deſcribitur: PORTAT namque DE ARGENTO ET AZORIO IN CAMPO QUARTERIATO, INGRADATO. Et Gallice ſic, *Il port quarterle engrailed d' argent & azour.*

De Armis quarteriatis irraſis.

SUnt & alia ARMA QUARTERIATA IRRASA, ut hic, ET PORTAT DE ARGENTO ET RUBEO IN CAMPO QUARTERIATO IRRASO. Et Gallice ſic, *Il port quarterle raſee d'argent & goul.*

De Armis quarteriatis indentatis.

SUnt itaque alia ARMA QUARTERIATA ET INDENTATA, ut hic; Sed hic cavendum, quia quedam ſunt Arma INDENTATA, & quedam INBATALLATA. Indentata ſunt ſemper quarteriata; Inbatallata nunquam, ut hic in ſcuto. Et portat ſic qui habet indentata Arma Gallice, *Il port quarterle endenty d'argent & ſabill.* Et qui portat arma inbatallata, ſic portat ut hic in ſcuto, Gallice, *Il port de ore & ſabill enbatelle ut hic.*

De

De Armis palatis.

SUnt eciam quedam ARMA PALATA, ut hic patet, & vocantur palata, quia aptantur ad modum pali, ut in *l. pali F. de verborum ſignificatione, & F. de legi. l. iij. l. pali.* Et PORTAT ARMA PALATA DE ARGENTO ET AZOREO, Et Gallice ſic, *Il port pali d'argent & aſure.*

De Armis barratis.

SUnt eciam ARMA BARRATA, ut hic. Et vocantur arma barrata, quia aptantur ad modum barrarum, Et quid eſt barra dicetur inferius. Et Gallice ſic, *Il port barry d'argent & ſabill*, ut hic depingitur.

De Armis inangulatis.

SUnt inſuper quedam ARMA INANGULATA quaſi contrario modo angulata, ut conus contra conum in medio. Et PORTAT ARMA INANGULATA DE ARGENTO ET RUBEO, &t Gallice ſic, *Il port d'argent & goul* Jerconis, & dicitur Jerconis quaſi conus contra conum.

De

De *Armis bandariis.*

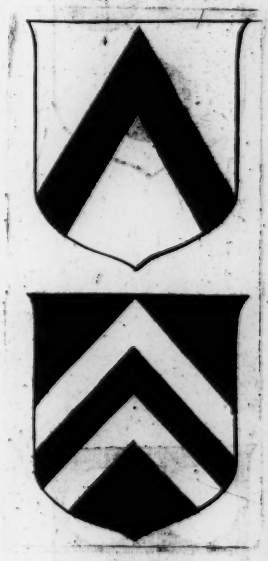
SUnt eciam ARMA que vocantur BANDARIA, ut hic. Et vocantur bandaria, quia ſunt facta quaſi de bandis ut hic depingitur, & PORTAT ARMA BANDARIA DE AURO ET AZORIO. Et Gallice ſic, *Il port bendy de ore & azour.*

ET nota, quod filius deſiderans portare colorem campi tam armorum paternorum quam maternorum, eligere debet de iſtis octo differentiis ſupra notatis. Et ſi velit poteſt portare ipſos colores in Armis quarteriatis planis, & in armis ingradatis quarteriatis, vel in quarteriatis invectis, & in armis palleatis, barratis, inangulatis, vel bandariis, ut ſupra.

EST eciam aliud differentie ſignum quod laicis attribuitur, ſcilicet SIGNUM CAPITALE. Et tale ſignum capitale ſignificat quod portans primo ipſa Arma aſſumpſit; Et ſi filius ejus habuerit patrimonium augmentatum, poſſit ſibi aſſumere ſignum aliud capitale ut ſequitur.

SEd ſi aliquis dominus eccleſiaſticus non habens arma, ſed a Rege Haraldorũ petens ſibi arma aſſignari, tunc poteſt ipſe Rex Haraldorum dare ſibi duo talia ſigna capitalia, vel tria ad maximum

maximum; quia patrimonium domini eccleſiaſtici quamvis fuerit augmentatum, non tranſit ad heredes ſed ad ſucceſſores, & mortuo illo domino moriuntur & ejus Arma ſeu inſignia. Predicta tamen intellige de armis propriis eccleſiaſticorum dominorum; ſecus eſt de armis ad eccleſiam ſolam pertinentibus. Ex predictis collige differentiam inter heredes & ſucceſſores. Heredes arma portantes poſſunt ſua arma majorare vel minorare cum concilio Regis Haraldorum, ſecundum quod eorum ſubſtantia creſcit ac diminuitur. Sed ſucceſſores eadem Arma portare debent que a ſuis anteceſſoribus erant apportata non augmentando nec diminuendo, ut patet in abbatibus, epiſcopis & aliis. Et ratio eſt, quia heredes portant arma ſuorum parentum, Epiſcopi vero & Abbates portant Arma ſuarum eccleſiarum. Quare dic, quod ſi heres laicus habuit duo ſigna capitalia in ſuis Armis cum ſubſtantia diminuta ſeu minorata, poteſt demere unum ſignum ipſorum duorum, non ita poteſt dominus eccleſiaſticus facere. Et econtra ſi pater alicujus portaverit unum ſignum capitale, & poſtea heres ejus inventus eſt pinguior in bonis & in ſubſtantia quam fuit ejus pater, ut ut per maritagium, vel per fortitudinem, poteſt aſſumere ſibi aliud ſignum capitale. Item il a ſigna ſunt iſto modo Gallice deſcribenda; *Il port d'argent un chevern de ſabill*, vel ſic, *Il port de ſabill ij. cheverons d'argent.* ut ſupra patet.

ITem iſta CAPITALIA SIGNA ſunt aliquando TRANSPOSITA, ut hic, & tunc dic quod portans perdit ſubſtantie ſue partem; ſed tamen eſt in ſpe recuperandi ipſam partem amiſſam; non propones illud ſignum in toto demere, ſed illud ſignum portat tranſpoſitum, ut hic. Et qui talia Arma portat ſic Gallice portat, *Il port d'argent ij. cheverons tranſpoſis.* Et hic cave de opinione eorum qui dicunt hoc ſignum ſupradictum eſſe PSALTERIUM, Gallice *un ſauter*; nam opinionem illam ego non approbo, quia pro eo fundamento non invenio rationē.

SUnt eciam inſuper qui portant ARMA PILATA, ut hic, quia in illis formantur & pinguntur quedam pile ut patet, & ſic PORTAT TRES PILAS DE NIGRO IN CAMPO AUREO, & Gallice ſic, *Il port de ore trois pilis de ſabill.* Et tales pilas portare ſignificat quod portans ſuam adquiſivit ſubſtantiam ſolo labore, vel per ſuum laborem dives effectus eſt, quia tales pile ſignificant laborem. Et ubicunque tres pilas inveneris ſine aliquibus differentiis aliis, dic quod ille qui eas portat vel ſuus anteceſſor laborarius erat. Sed ille pile ſemper ſunt nigri coloris vel blodii.

SUnt & alia ARMA que portantur que dicuntur ARTOCRIATA, & ſunt rotunda ad modum pile, ſed ſunt de argento, ut hic, & PORTAT TRES ARTOCOPAS DE ARGENTO IN CAMPO RUBEO, Gallice ſic, *Il port de goul trois tortens d'argent.*

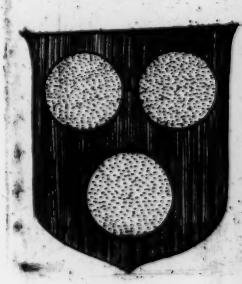
Sunt

SUnt etiam Arma cum ſeruſis que aptantur ad modum pile, ſed ſemper ſunt rubei quaſi ſeruſa, & PORTAT DE AURO CUM TRIBUS SERUSIS; Gallice, *Il port de ore cum troys ſeruſe vel tribus ſeruſis*, ut hic.

ET nota quod cujuſcunque coloris fuerint, ſi tamen rotunde fuerint & ſolide, & dico ſolide quia ſunt certa ſigna rotunda que non ſunt ſolida, ut ſunt anuli, ut patet hic. Et qui iſta ſigna portat ſignum eſt quod fidelis eſt & beneficii recepti memor, & non oblivioſus, quod ſcribitur *Annulo fidei, ſubarravit me &c.* Et Moſes Anulum memorie tradidit uxori ſue; & qui iſta Arma portat, PORTAT SEX ANULOS AUREOS IN CAMPO RUBEO. Et Gallice ſic, *Il port de gowlis & vj. anulets de ore.* Si vero ipſa ſigna rotunda fuerit & ſolida & aurea, tunc non ſunt pile, ſed TALENTA vocantur, Gallice *beſaunts*, ut hic in ſcuto ſequenti depingitur; Et qui hec Arma portaverit, ſic portare videtur, PORTAT DE RUBEO CUM TRIBUS TALENTIS AURI: & nota quod hic non eſt neceſſarium dicere colorem in talentis, quia ſi non ſunt aurei coloris talenta non ſunt. Et Gallice ſic, *Il port de goul & trois beſaunts.* Ex predictis collige differentiam inter pilas, muas, talenta & maculas, artocopos vel ſeruſa; quia ſecundum diverſos nomina poſtulant: ſunt autem omnium colorum pile preterquam aurei coloris, ac rotunde & ſolide, & vocantur Gallice peletts, mue vel talenta ſunt etiam ſimilia pilis, ſed ſemper ſunt aurea ut ſupradixi.

MAcule vero ſunt ſemper ſolide, nunquam vero rotunde, ut hic in ſcuto. Et qui hec Arma portaverit, ſignum eſt quod primo ea aſſumens fuit piſcarius, & ſic deſcribuntur; PORTAT DE NIGRO CUM TRIBUS MACULIS ARGENTEIS. Et Gallice ſic, *Il port de ſabill & trois maſcles d'argent.*

SEd in iſtis eciam cave de ſtellis; ſed ſtellarum notitiam habere potes per radios tortuoſos, ut hic ſequitur, & PORTAT DE RUBEO CUM UNA STELLA DE AURO. Et Gallice ſic, *Il port de goul & une eſtoil de ore.* Et nota quod iſta non ſunt proprie ſigna, ſed differentie ſignorum, ut ſupradixi.

SUnt eciam labelle in Armis quorundam, & ille ſemper ſunt differentie ſignorum, ut hic patet. Et qui hec Arma portat, ſic portat breviter, PORTAT AUTEM DE AURO CUM TRIBUS PILIS RUBEIS CUM UNA LABELLA DE AZORIO. Et Gallice ſic, *Il port de ore trois peletts de goul & un labell de azour.*

PRo quibus labellis antedictis eſt diligenter advertendum, vel quomodolibet advertendum, quod primus heres portabit integra Arma paterna, & durante vita ſui patris aliqua modica cruce vel parva differentia uti debet; Poſt mortem vero patris integra Arma ſui patris portabit. Secundus vero filius portabit Arma patris ſui integra cum una la-

labella, que labella tres habet pendulas, Gallice *Pendaunts*, ut patet in Armis proximo preteritis. Et ratio eſt, quare potius habet tres pendulas quam quatuor vel quinque, unam vel duas, quia per primam pendulã ſignificatur pater ejus, per ſecundum vero ſignificatur primus & heres, per terciam ſignificatur primus aſſumens poſt heredem, quia eſt frater ſecundus. Si vero fuerint in Armis quatuor tales pendule, dic quod portans fuit filius tercius. Si vero fuerint quinque, dic quia fuit quartus frater qui illa Arma portavit, & ſic de ceteris. Tamen hiis diebus Reges Armorum ad libitum dant differentias armorum. Et generaliter nota, quod differentie ſignorum ut cruces, labelle, & cetere non pinguntur ultra numerum decennarium. Et ſi in majori numero pingantur, tunc eſt ibi pulveriſatio, ut hic. Et hoc multociens contingit de cruce cruciata ut hic, & PORTAT DE RUBEO CAMPO PULVERISATO CUM CRUCIBUS CRUCIATIS DE AURO.

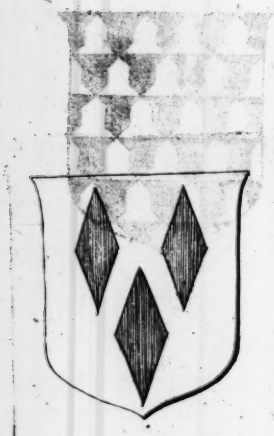

SUnt inſuper alii qui flores portant arborum, ut hic, & PORTAT DE AZORIO CUM TRIBUS FLORIBUS AUREIS. Et dic quod portare flores eſt ſignum inſtabilitatis, ut roſas & tales, quia non ſunt per annum duraturi, nec per totum annum permanent. Merito ergo fuerunt hec Arma predicta ad Regem *Francie* a deo miſſa, quia ut credo cum deus ipſa Arma miſit, per Angelum deferrens, per ea inconſtantiam & inſtabilitatem in *Francia* illis temporibus eſſe mon-

monſtravit & ſimiliter in diebus ſeminavit. Hec Franciſcus de terra ſua loquitur.

SUnt inſuper & alii domini qui fuſulos portant, ut hic. Et dic quod ipſa Arma ſumpſerunt ſuam originem ab aliquo textore ut ergo credo, quia fuſuli ſunt inſtrumenta ad textores pertinentia, & ſic videtur portare qui hec arma portat, PORTAT autem TRES FUSILOS RUBEOS IN CAMPO ARGENTEO. Et Gallice ſic, *Il port d'argent trois fiſillis de goul.*

SUnt & alii qui portant lodiſyngos,& ſunt breviores quam fuſuli vel fuſilli, ut ſunt hic, & ſunt lodiſyngi quaſi ſcaccaria angulatim verſa. Et hic PORTAT DE ARGENTO CUM SEX LODOSYNGIS DE RUBEO, Gallice, *Il port d'argent ſeth loſynges de goul.* Et nota quod poſſunt perforari tam lodiſyngi quam fuſuli, & ſic de aliis pluribus.

SUnt inſuper aliqui qui habent ARMA UNDOSA DE RUBEO ET AURO, & Gallice ſic, *Il port de goul & ore undiz.* Vocantur autem undoſa Arma, quia fiunt ad ſimilitudinem aque currentis.

Sunt

SUnt & alii qui portant de coloribus invectis barratis ut ſunt Arma que inferius depinguntur; Et Gallice ſic portat, *Il port de ſabill & argent in verre barrey.* Et vocantur Arma barrata invecta quia ſunt barrata cum diverſis coloribus in ipſis barris invectis, ut hic patet. Et dicuntur barrata quia appropriantur ad modum barrarum.

SUnt & alii qui habent Arma duplicata ut inferius patebit. Et nota quod quis poteſt duplicare, triplicare vel quatriplicare Arma ſua ſecundum quod ſibi placuerit; ut, ſi pater ejus portaverit Arma patris ſui una cum Armis matris ſue, & filius ejus deſiderans portare etiam arma matris ſue, poteſt & tunc portare illa duplicata que fuerunt patris ſui una cum Armis matris ſue, & ſic Arma erunt triplicata ut ſupra patet, & portat Arma paterna & materna; Et Gallice ſic, *Il port de pere & mere.* Et tunc eſt deſcendendum ad partes, & primo ad ipſa Arma que ponuntur in dextra parte Armorum vel ſcuti &c. Vel poteſt quis portare Arma dupla quarteriatim, & tunc integra Arma in quolibet quarterio depingenda ſunt, ut hic, in Armis Regis *Anglie*, qui PORTAT ARMA ANGLIE CUM ARMIS FRANCIE QUARTERIATIM; Et Gallice ſic, *Il port quarterli d'Englitere & de Fraunce.* Et tunc eſt ad partes deſcendendum ut dixi ſupra, & primo ad dextram partem capitis ſcuti.

Sunt

SUnt eciam alii qui portant unum ſcutum intra reliquum, ut hic depingitur. Et dic quod qui hec Arma portat taliter portat, *Il port daſour & de ore barry paly reconus & un faus ſcochyn de argent.*

ET hic cave de Armis borduratis ſive fimbriatis ut in ſcuto ſequenti ſignatur. Et ne timeas dicere quod talia Arma ſunt bordurata ſive fimbriata, ſi color ipſius bordure fuerit ſequens per totum, Et PORTAT UNAM CRUCEM INGRADATAM DE NIGRO IN CAMPO AUREO CUM UNO BORDURO DE RUBEO COLORE; Et Gallice ſic, *Il port de ore un crois engrayled de ſabell & un bordur de goul*; Vel poteſt bordura eſſe pulveriſata, ut hic, Et PORTAT LEONEM RAPACEM RUBEUM IN CAMPO ARGENTEO CUM UNO BORDURO DE NIGRO PULVERISATO CUM TALENTIS AUREIS. Et Gallice ſic, *Il port de d' argent un leoun rampand & un bordur de ſabill beſaunt.*

SUnt & alii qui habent Arma cum bordura ingradata, ut hic, Et PORTAT DE NIGRO CUM TRIBUS MACULIS ET UNA BORDURA INGRADATA DE AURO; Et Gallice ſic, *Il port de ſabil trois moletts & un bordure engreiled de ore.* Et cave hic ſemper de illis Armis que habent aliqua Arma intra ſe, ut dixi ſupra. Et potes ea facillime cognoſcere, quia ſcutum exterius eſt de pluribus coloribus diverſimode, poſtea ut patet.

Sunt

SUnt eciam alii qui ſignum baſtardie portant. Et tales portant Arma parentum ſuorum integra cum quadam benda ex tranſverſo, ita tamen quod ipſa benda incipiat in dextra parte Armorum, & protrahatur verſus angulum alium, ut hic patet, Et PORTAT DE ARGENTO CUM DUOBUS FISULIS DE NIGRO CUM UNA BENDA DE RUBEO. Et Gallice ſic, *Il port de argent deux fuſills de ſabill & un bende de gouls.*

VEl poteſt baſtardus portare ſcutum de alio colore cum Armis patris ſui inſuper dicta benda, ut hic ſignificatur. Et qui hec Arma portat ſic portare dinoſcitur; PORTAT namque DE AURO CUM UNA BENDA DE NIGRO, CUM TRIBUS AQUILIS DE ARGENTO. Et Gallice ſic, *Il port de ore un bende de ſabill & treis eglis in ſe memes.* Et hic collige differentiam inter bendam, barram, barrulam, & fiſſuram. De benda dictum eſt ſupra.

BArra eſt illa que ex tranſverſo ducitur, & eſt majoris latitudinis quam ſunt barrule, ut hic, patet de barra. Et PORTAT UNAM BARRAM NIGRAM IN CAMPO AUREO. Et Gallice ſic, *Il port de ore un bar de ſabill.*

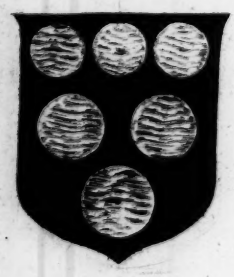
SUnt barrule que multociens depinguntur cum barris, ut hic, Et PORTAT DE ARGENTO CUM UNA BARRA ET DUABUS BARRULIS. Et Gallice ſic, *Il port d'argent un bar & deux barreletts de ſabill.*

FIſſura eſt illa que incipit a ſiniſtris ipſius ſcuti & protrahitur verſus dexteram, ut hic, Et PORTAT DE RUBEO CUM UNA FISSURA DE ARGENTO. Et Gallice ſic, *Il port de ſabill un fers d'argent.*

HEc fiſſura aliquando invenitur ingradata, ut hic. Et eodem modo poſſunt bende & barre ingradari, ſed nunque barrule. Et PORTAT DE AURO CUM UNA FISSURA INGRADATA DE ARGENTO. Et Gallice ſic, *Il port de ore un fers engrailed d'argent.*

SUnt & alii qui fontes portant ut hic, vel talia ſigna que deſignant prudentiam. Et tunc in illis dic, quod Arma fuerunt portantibus aſſignata propter ſuam prudentiam, ut ſufficienter patet per ea que dixi in precedentibus. Et ſic PORTAT SEX FONTES DE ARGENTO IN CAMPO NIGRO. Et Gallice ſic, *Il port de ſabill ſex fonteyns d'argent.*

Sunt

SUnt ergo alii qui portant unã frettam, ut hic. Et PORTAT DE RUBEO CUM UNA FRETTA DE AURO. Et Gallice ſic, *Il port de goul une frette de ore.*

SUnt & alii qui portant in armis ſuis animalia reciſſa, ut hic, & ſunt ſpecialiter leones. Et dic quod qui portat talia Arma, ſic portat. PORTAT namque DE ARGENTO CUM LEONE RAPACI RECISSO DE NIGRO. Et Gallice ſic, *Il port d'argent un lion rampand recoupe de ſabill.* Et aliquando portatur tale animal reciſſum, habens tamen ambas partes corporis, ſed diverſi coloris, ut hic ſequitur. Et PORTAT DE ARGENTO CUM LEONE RAPACI PARTITO RECISSO DE NIGRO ET RUBEO. Et Gallice ſic, *Il port d'argent un lion rampand de ſabill & goul recoupi party.*

SUnt & alii qui portant capita animalium plana, ut hic. Et ſic portat; PORRAT namque DE ARGENTO CUM CAPITE LEONIS PLANE. Et Gallice ſic, *Il port d'argent un tet de lion plain.*

SUnt & alii qui portant capita irraſa Animalium, & PORTAT DE ARGENTO CUM CAPITE IRRASO LEONIS DE NIGRO. Et Gallice ſic, *Il port de goul & un tet de lion raſe.* Et nota quod diximus hic de capite Leonis, habet locum & in aliorum animalium capitibus, ut equinis,

taurinis, bovinis, urſinis, leopardinis, & caninis. Et idem poteſt fieri de capitibus avium, ut de capitibus gallorum, picarum, pavonum, & ſimilium.

SUnt inſuper alii qui portant ſigna creſcentis lune, ut hic. Et PORTAT DE ARGENTO CUM TRIBUS CRESCENTIBUS DE NIGRO. Et Gallice ſic, *Il port d'argent & trois creſſaunts de ſabil.*

SUnt inſuper alii qui habent Arma barrata tortuoſa acuta. Et Gallice ſic deſcribuntur. *Il port d'argent & ſabill danſete.*

SUnt & alii qui habent Arma ſcaccariſata, ut ſunt iſta que hic depingũtur. Et PORTAT DE AZORIO ET AUREO SCACCARIATIM. Et Gallice ſic, *Il port de azour & ore ſheccute.*

ET hic cave de illa regula, quam ſupra poſui, ſcilicet de inchoatione, ubi Arma diverſi coloris in fine ſive in cono in deſignatione inchoanda ſunt, de qua materia dic ut dixi ſupra de cruce plana. Cave eciam de Armis domini *Bartholi*, qui ut aſſerit in tractatu ſuo de armis pingendis, paulo poſt principium, quod Rex *Boemie* conceſſit ſibi & ceteris de agnatione ſua LEONEM RUBEUM CUM DUABUS CAUDIS IN CAMPO AUREO, ut hic. Cujus dictum ego non approbo, quia contra naturam eſt, ut unum animal haberet

haberet duas caudas. Sed dic quod ille PORTAVIT LEONEM RUBEUM CUM CAUDA BIFURCATA IN CAMPO AUREO. Et Et Gallice ſic, *Il port de ore un lion fourche de goul.* Et dicitur *fourche*, quia furcatur. Et nota quod plures ſunt modi Leonum in armis. Sunt enim LEONES SALTANTES, JACENTES, SEDENTES, RAPACES. Et Gallice ſic, *Un Leon ſaliant, un Leon ſeiant, un Leon couchant, & un Leon rampant.*

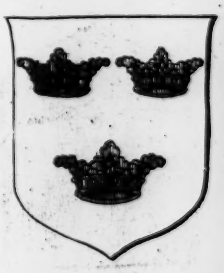

SUnt inſuper alii qui habent arma skaccariata bendaria, ut hic, Et PORTAT ARMA SKACCARIATA DE RUBEO ET ARGENTO. Et Gallice ſic, *Il port checute bende de goulis & argent.*

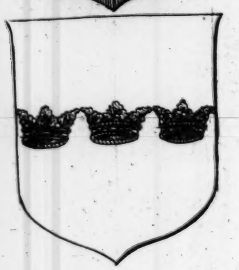

SUnt adhuc & alii qui portant crucem aliam, que quidem crux vocatur CRUX FURCATA, quam crucem vidi portari a quodam Anglico qui vocabatur *Johannes Veſcy*, & fuit magnus in temporibus ſuis, qui Gallice ſic portavit, *Il port de goul un crois furche d'argent.* Ulterius namque ſubtiliter eſt diſtinguendum de iſto termino tres vel tria, ut forte aliquis PORTAT TRES CORONAS RUBEAS IN CAMPO ARGENTEO, ut hic. Et nota, quod ſi ipſe tres corone ponantur triangulatim in ſcuto, ut hic, non eſt dubium quin ſufficiat iſto modo dicere Gallice, *Il port de argent trois corones de goulis.* Sed quidem ſi ponantur TALES CORONE PALATIM, ut hic in ſcuto, nunquid ſufficit dicere quod talis portat tres coronas de auro in campo

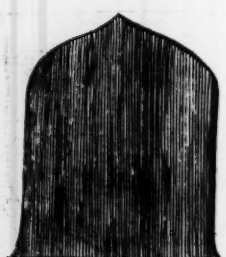

po rubeo? Dic quod non; nam ex hoc pictor vel aliquis audiens non reportabit ſufficientem eruditionem. Sed ſic eſt dicendum, videlicet quod talis portat tres coronas ad modum pali ut ibi. Et idem eſt dicendum de armis iſtis in quibus ponuntur tres corone barratim ut patet. Et ſic portat Gallice, *Il port de argent & trois coronns barrey*, vel ſecundum quod eſt in ſcuto.

Preterea quero, quis poteſt dare Arma? & dic quod Rex, Princeps, rex Armorum, vel haraldus, ut dicit *Bartholus*. Item quero, quare Arma fuerunt inventa? Dic ac cognoſcendum unum hominem ab alio. *v. C. de ingeniis in l. ad recognoſcend.* Notabis eciam, quod unus homo non poteſt aſſumere alterius arma in eodem regno, ſicut nec unus notarius ſignum alterius *F. ad legem Corneliam de filio l. eos in fine*. Et de iſtis eſt dominus *Bartholus* &, *Franciſcus* in tractatu ſuo de Armis. Item ſi queratur, quomodo poſſum cognoſcere dexteram partem ſeu dexterum latus armorum vel ſiniſtrum? Dic imagineris te eſſe retro illa arma, & quod eſſent ſupra pectus tuum ante te, & ſic potes cognoſcere dextrum latus a ſiniſtro, & conſimiliter, cum videris arma ſupra lectum vel in celatura ſupra caput tuum.

Item nota, quando portans Arma debet diſhonorari propter proditionem, fugam vel fidem ruptam, tunc arma ſua ſunt pingenda per tranſverſum, ut hic; quia fides hoſti ſervanda eſt de jure civili & Armorum. Et cauſa eſt ſcribenda propter

propter quam verſa ſunt Arma, quia ſine cauſa neminem audit Pretor, & idem eſt in falſariis, ſcilicet quia cauſa eorum in frontibus eorum ſcribenda eſt. Et hec de Armis & Inſigniis dixiſſe ſufficiant.

FINIS.

Guil. Faithorne Sculp.

HENRICUS SPELMANNUS.
Eques Auratus.

Henrici Spelmanni

EQUITIS AURATI

ASPILOGIA.

Londini Typis *R. Norton*, 1654.

ILLUSTRISSIMÆ

TOTIUS NOBILITATIS

QUATERNIONI

CAROLO COMITI NOTTINGHAMIÆ,

MAGNO ADMIRALLO ANGLIÆ:

THOMÆ COMITI SUFFOLCIÆ

REGII CUBICULI PRÆFECTO

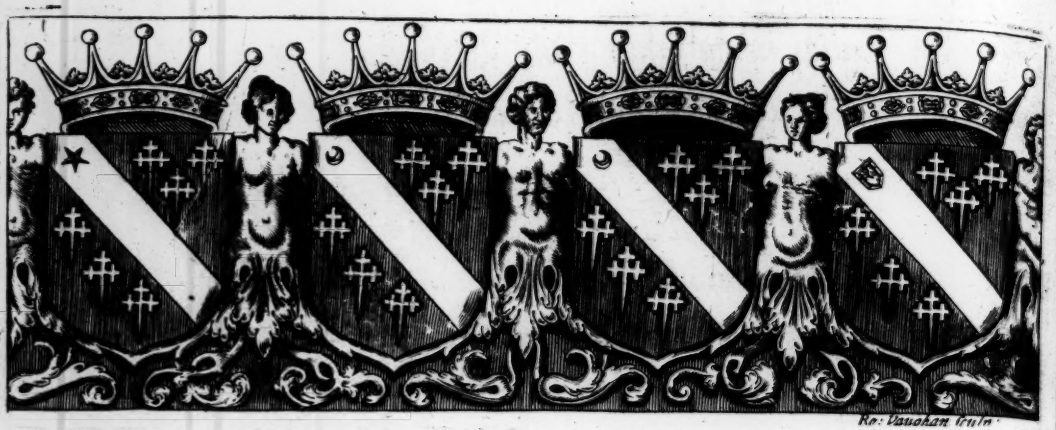
HENRICO COMITI NORTHAMPTONIÆ:

QUINQUE PORTUUM BARONI,

PHILIPPO COMITI ARUNDELIÆ,

BRITANNORUM COMITUM PRIMARIO,

HOWARDIANI NOMINIS CORYPHÆIS.

Semper mihi fuit in optimis votis (Proceres Illuſtriſſimi) *ampliſſimo veſtro nomini* (*cui* Norfolciences *omnia debemus*) *quid officij præſtitiſſe. Quod cum nec in magnis, nec in mediis mihi unquam contingerit, animi voluntatem velè minimis præbere cogitavi. Primitias itaq; noſtræ induſtriæ, non recentes ſed aliquot ante annos, ſub odoleſcentiæ flore conſcriptas, & hucuſq; relegatas,* Camdeni *noſtri, aliorumq; ſuaſu, in juſtum volumen religatas; nunc demum recognovimus, veſtroq; nomini, tutelæ, amplitudini, dicari cupimus. Eas pro Heroica illa benignitate, quæ* Howardiano *pectore ſemper effulſerit, clementiſſimè accipiatis oramus. Et tu* Henrice Comes *qui in literarum Zodiaco emicas, ut accuminis*

minis tui radios nemo ſanus non pertimeſcat, tu in-quam,

—Cui totum ſpirant precordia Phœbum:

Phœbeum hoc munuſculum non ſolum nominis clypeo protege, ſed parcius etiam tu in noſtras ineptias animadvertere dignare, ne in ipſo inceptorum veſtibulo facti faſtigium, limitemq; addere cogeremur. Vivite vigite, floreſcite, terris & Cœlis beatiſſimè.

Henrici Spelmanni

EQUITIS AURATI

ASPILOGIA.

Operis nomen & distributio.

Ibellis his noſtris Armorum illuſtrationes, quas inſignia vocant, tractantibus, Aſpilogiæ nomen impoſuimus, ἀπὸ τῆς ἀσπίδος, quod ſcutum vel potius clypeum ſonat, & ἀπὸ τοῦ λογοῦ, hoc eſt, ſermo. Tum quod clypeis primo olim omníque ſeculo præcipuè emicuere inſigniẽdi ſymbola ſeu Imagines (unde & nomen clypeorum, juxta Pliniũ) tum quod inſignitæ apud nos nobilitati (quam inde ſcutiferam & ſcutigeram appellamus) nomen fecerint. Hinc ſcutiferos & ſcutigeros dicimus, quos etiam *Armigeros*.

In Gloſſa Iſidori, Clypei ubi imagines proponuntur. l. 35 c 3

Breves autem ut ſimus in levi argumento, ſeriem hanc dicendo amplectemur.

Primò, de inſignibus in genere; Sigillatim verò de Heroicis, Imperatoriis, & hodiernis, eorúmque antiquitate, modo, & differentia.

Secundò, de rebus ſigniferis ſeu inſignitis, ſcutis, galeis, vexillis, veſtibus, ibidémque de criſtarum genere & origine.

Tertiò, de hodiernorum inſignium diſtinctione, ubi quid in coloribus, ſymbolíſque obſervandum ſit, oſtendemus.

Inſignium ſignificatio ex voce.

INſignia dicuntur, non tantùm clypeorum armorúmque diſtinctiones; ſed & notæ omnes Imperii, muneris, ſocietatis, dignitatis: vexillorum etiam, veſtiúmque, notitiæ cauſa adhibitæ. Quin & veſtes ipſæ, ſigna & vexilla, & cujuſcunque generis argumenta, quibus res una ab altera, aut multitudo invicem, aut alius ab alio innoteſcat; uti ædes, ab æde, Caſtrenſes, à Civilibus, patricius, à plebeio; conſul, magiſtratus, reges, à privatis; ſub inſignium appellatione rectè continentur. Hinc ſcutum & framea, quæ à veteribus Germanis, Enſis, & cingulum militare, quæ à recentioribus dabantur in creandis militibus, militiæ inſignia apud Authores dicuntur. Apud Ciceronem quòque legimus, virtutis, laudis, & eruditionis inſignia.

Omiſſo autem alio quovis inſignium genere, nos tantum militare inſequemur. Atq; illud præſertim, quod à clypeis effulſit.

Inſignium definitio.

SUnt igitur *Inſignia*, decora ſymbola, ad notitiam & honorem latoris, à legitimo judice militibus aſcripta.

Decora dixi; quod nihil hîc per probrum aut dedecus haberetur, ſed ut Virgilus ait,

——————*clypeique inſigne decorum.*

Et

Et *latoris notitiam*, quâ à cæteris diſtinctior fiat, continere debent, ſive regionis, exercitûs, cohortis, ſive ſingularis cujuſvis hominis : Ideo Græcis ἐπίσημα & δείγματα, hoc eſt, *notæ vel ſigna*, quod militem (quem inde ἐπίσημον id eſt, *notatum vel inſignitum* dixere,) à milite deſignant, aciem ab acie. Hinc Choroebi illud apud Virgilium, Aen. 2.

Mutemus clypeos, Danaúmque inſignia nobis
Aptemus.

Ubi Pomponius : *Pugnatores*, inquit, *ferunt inſignia ut cognoſcantur : in clypeis Græcorum erat Neptunus ; in Trojanorum ſcutis Minerva* ; ſimile apud Prudentium ; *In Pſuchomachia.*

——— *diſcordia lætos*
Intrârat cuneos, ſociam mentita figuram.

Honorem autẽ prædicant, privata, privatorum; publica exercitus vel deferentis multitudinis, cum nec immeritis nec ignobilibus, nec ſervis cõpeterent, ut poſtea dicetur.

A legitimo judice, ſive Principe: quæ nobiliora Bartholo, & indelebilia; ſive ab ejus Miniſtris, nunc dierũ, hac plerúnque in parte, *Heraldis*. *Proceres* etiam hoc honoris clientibus ſuis aliquando contuliſſe, multa exempla evincunt, ſed proprium nihilominus à ſuperiori auſpicatos, ut Burgundiæ Ducem, Saxonem, alióſque *Pares*, quos vocant, Franciæ à Carolo Magno, ſi Caſſinæo fides. Nec Trojana quidẽm inſignia, nec Imperatoria illa, ſine judicio lata, inferius monſtrabimus. *Pars 1. concluſ. 57, & 58.* Sunt vero (& inter hos Uptonus) qui cuíque arrogandi arma facultatem fecerint, & congruè ſatis, ſi nuda tantum notitia ex armis peteretur. Nam mercatori licet qualecúnque diſtinctionis ſignum (quod alîus non ſit) ſuis mercibus affingere. Sed præter *notitiam*, arma etiam *nobilitatis* ſunt indicium : proinde non licet ignobilibus hæc nobilitatis monumenta ſibi edere aut ementiri. Quid ergo ſi (quod ſuperioribus interdum ſæculis) nobiles tantum ſumerent ? levior quidem culpa, ſed & honor. Honorum enim diſtributio Principis eſt, & hinc, uti ab ipſo fonte, aut per rivos, hoc eſt, per

miniſtros deducenda : alioquin ſpuria, & inanis.

Militibus, inquam, aſcripta. Nam hic ritus propriè militaris eſt, licet togatis (ut equeſtris dignitas,) permiſſus, quod exutâ alias togâ in militiam accingantur. Sic ad oratores ipſoſque imbelles tandem pervenit jus imaginum, ſacrorum primò certaminum victoribus, præſertímq; olympiacis conſtitutum.

Propriè autem quadrare fateor hanc noſtram definitionem hodiernis inſignibus, (quæ *arma* vocant) ſed nec malè antiquis illis ; ut in ſequentibus oſtendemus.

Inſignium divi ſio.

DIvidimus inſignia in Heroica, Imperatoria, & Hodierna.

Heroica voco, quæ heroum ætas, & ſequentes, ad exemplar ejus, obtinuere.

Imperatoria, quæ Romani Imperii.

Hodierna, quæ noſtra.

Hæc omnia vel è ſignis militaribus propriè conſpiciebantur, vel è clypeis & armaturis.

E ſignis militaribus conſpicua, ſemper erant publica, ut regionis, exercitûs, cohortis.

E clypeis & armaturis, inter heroica, publica erant & privata : Inter Imperatoria, tantum publica ; inter hodierna, tantum privata. Intelligendum autem eſt privata inſignia dum multitudini ponantur, publica cenſeri. Publica etiam, ſi quando ad privatum transferantur, fore privata.

De origine inſignium, heroicorum, & primò inſignium militarium.

Biblioth. lib. 1. fol. 77.

INſignium heroicorum originem quæſituri, ab inſignibus militaribus exordiemur. Hanc Diodorus tradit : & cauſam, ὅτι τὸ παλαιὸν οἱ καθ' ἄιγυπτον διὰ τὴν ἀταξίαν τὴν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, &c. *Ferunt*, inquit, *Ægyptios veteres, cum propter ordinis in exercitu confuſionem à vicinis ſæpenumero pugnâ vincerentur, ſigna*

ſigna cohortibus præferenda excogitaſſe. Animalium igitur quæ nunc venerantur imagines formaſſe : quas Sauritis (id haſtæ genus eſt) affixas duces geſtarent ; ut hoc pacto, cujus quiſque ordinis eſſet, certo dignoſceretur. Quæ ordinis concinnitas, cum ad victoriam plurimũ afferret momenti, animantibus illis ſalutem acceptam retuliſſe. Ad gratiã illis ergo reddendam, morem hunc, nullum de animalibus imagine quondam repreſentatis interficiendi, ſed religioſè, quâ dictum eſt curâ, & veneratione proſequendi ſancitum eſſe. Hæc ille ; & hinc, inquiunt Ægyptii, animalium cultus.

Hinc etiam filios Iſrael, ut vituli cultum quo Ægyptii Apim venerabantur, ita & inſignium ſuorũ morem deduxiſſe, veriſimile eſt. Apud Ægyptios enim floruiſſe conſtat inſignia, juxta Diodori fidem, ab initio Religionis. Hoc eſt ab Oſiride, Græcis Dionyſio, & Baccho, Gentium antiquitatis periodo, annis plus minus ante exitum Iſraelis ab Ægypto quadringentis ; & ante illud Numer. 2. præcipitur : *Ut unuſquiſque juxtà vexillum ſuum, juxta ſigna domus patrum ſuorum, caſtrametabuntur filii Iſrael.*

Quatuor igitur vexillis, tribuum numerus quadrifariam ſtatuebatur ; ſingulo nempe vexillo tribus tres, ut ſacra ipſa pagina teſtatur, quas invicem inſignibus ſecernebant. Hæc à Rabbinis Hebraicis eduntur expedita, nos ſilentio trajicimus ; obiter autem monentes ea non in flameis, ut hodie ſolent, ex cultu admodum recentiori, fuiſſe depicta, ſed haſtarum ſummitatibus de antiquo more (quem expreſſiùs videbis, cum Romana vexilla tractabimus) delata.

De origine inſignium armorum.

ARmorum quóque inſignia Diodorus Siculus Oſiridis filiis, comitibus militiæ Anubidi & Macedoni attribuit ἀμφοτέρους χρήσασθαι τοῖς ἐπισημοτάτοις ἄθλοις ἀπὸ τῶν ζώων ἐκ ἀγοι κείων τῇ περὶ αὐτὸς εὐτολμία. Τὸν μὲν γὰρ Ἄνυβιν περιθέσθαι κυνῆν, τὸν δὲ Μακηδόνα λύκε φεστομὴν. *Utrúmque* ait *armaturis uſos eſſe* ἐπισημοτάτοις, *id eſt, maxime inſignibus eo animali quod ab ipſorum magnanimitate non eſſet alienum. Anubedi enim ex pelle, Macedoni ex lupi corio tegumentum* *Biblioth. lib. 1. pag. 16.*

tegumentum erat; colique ideo apud Ægyptios iſta animalia. Hæc autem ad exuviarum geſtamen, de quo poſtea, referenda, rem ad Herodoto inquirendam cenſeo,

Cares galeis criſtas imponendas primi oſtenderunt, in clypeis ſigna facienda. Strabo idem, (ait Lipſius,) & ipſe ἐπίσημα appellat. Sed cum de tempore ſileat Herodotus, accidiſſe ibidem colligatur circa Minois ætatem, quem Thucydides ait fuiſſe παλαιότατον ὧν ἀκοῇ ἴσμεν, *antiquiſſimum omnium quos auditu cognovimus.*. Huic tunc parebant Cares, Leleges dicti, & Inſulas habitantes, ſupra omnes alias gentes quæ illis temporibus claruêre, celebres erant & ingenioſiſſimi, ut idem Herodotus teſtatur.

A Caribus in Græciam deveniſſe inſignia, & per Aſiam ſpargi, non eſt dubium, etiam Indos uſque: Nec dum everſâ Trojâ, nec raptâ Helenâ. Id ex Dicti Cretenſi, Æſchylo, Pindaro, Homero, Statio, Virgilio elucet. Memnonem, narrat Cretenſis, Trojam veniſſe ingentibus Indorum atque Æthiopum copiis vario genere inſignium: omniáque quæ circum Trojam & ultra, quæ viſui pàtebant, ſplendore (inquit) inſignium refulgebant. Æſchylus refert, Thebano bello, (ut altius hæc repetantur) Tydeum Regem clypeo tuliſſe cœlum ſtellatum, luna medium umbonem illuſtrante. Pindarus Amphiaraum draconem. Statius, Polynicem, Sphinga, Capaneúmque, (qui oppugnationem tunc invenerat) Hydram.

Thebani, quod Sphinga monſtrum Oedipi prudentia confudiſſent, Sphingis effigiem, velut in triumphum.

Cymbri, cultura & labore indefeſſi, aurum æneum.

Cyrus, aureum gallum lanceæ affixum.

Eumenes, Cererem, & Alexandrum.

Neoptolemus, Minervam.

Taceo multos, apud Homerum, inſignes Græcorum Clypeos, in Trojam accinctorum. Etiam, antiquiſſimam illam Palladis & Jovis Ægida, Gorgonis Meduſæ capite, ut poetarum carmine, celeberrimam.

Sed vetuſtius eſt his omnibus Oſci illud Tyrrhenorum Regis, apud Manethonem, inſigne ſerpens,

Quo consilio usi sint veteres in aptandis insignibus.

NUlla Regio cui nihil insignium, saltem in signis militaribus. Et hæc cum publica essent, vel à tutelari regionis numine, vel ab animali ei sacro, à re quapiam aut loci propriâ, aut cæptis auspicanti, communive genio arridente, deducebant; fore sic sibi secundiùs in præliis rati. Nam animalia singula singulis geniis & cœlorum virtutibus credita, persuasum habebant: coloréſque, numeros, & figuras omnes, cuipiam superiorum (juxta Platonis & magni Jamblici sententiam) convenire. Trojani Minervæ opem implorantes, Divæ simulachrum clypeis decernunt. Ipsa Athenarum præside, noctua ei sacra civibus sit insigne. Ægyptus, quòd utráque Ibidis species apud eam tantummodo reperiatur, geminis Ibidibus insignitur. Scythæ, instar fulminis immanes, fulmen gerunt. Persæ, quo alios vincunt, arcum; Arcades, quod primi tempora obsservassent ex lunæ motu, lunam. *Coloresq; &c.*

Par in privatis insignibus animadversio. Qualis quis genii & vigoris, aut vere esset, viderive maluerit, excogitato consentaneæ qualitatis symbolorum aliquo, armis instruendum curat, terroris apud hostes, distinctionis inter suos indicem, virtutis gloriæque apud omnes. Hinc quo Regiam magnanimitatem trucémque belli Imperatorem manifestaret rerum apud Græcos potitus Agamemnon, clypeo (qui postea Olympiæ fano suspendebatur) leonis caput (terrorem appellat Pausanias) inclusit; adjecta inscriptione,

Οὗτος μὲν φόβος ἐστὶ κρατῶν ὃ ἔχων Ἀγαμέμνων.

Terror hic est hominum, quíq; hunc gerit est Agamemnon.

Ulysses ne ex scuto minus agnoscereturr sævus, Typhoëo insignitur, flammivomo gigantúmque robustissimo. Turnus (ut intractabilem se bello prædicaret) Chimærâ galeam insignivit, monstro quidem tricipiti & truculento. Veruntamen nec, (quod sciam) coram leonibus unquam constitit Agamemnon, nec Ulyssi cum Typhoëo res fuit; nec cum chimæra Turno.

Mena-

Menelaus alia ex cauſa, ſed in eandem etiam ſententiam, cum draco victoriam ei in Aulide hariolatus eſſet, Draconis geſtamine clypeum conſecravit.

Pauſanias in Pſbocicis.

Lacon in ſcuto habens inſigne, muſcam verâ non majorem, cum quidam irridens dixiſſet, illud eſſe factum ut lateret; *Imo verò*, inquit, *ut ſim manifeſtus, ita námque ad hoſtes accedo, ut hoc inſigne quantum ſit ab ipſis videatur.*

Plutarch in Apoth.

Frequenter etiam clypeos occuparunt fabulæ integræ, & hiſtoriæ. Ejuſmodi habetur Herculis ille, apud Heſiodum; Achillis, apud Homerum; Æneæ, apud Virgilium; quos omnes, cum longiſſimas rerum ſeries complectantur, luxuriaréque videatur in ipſis furor poeticus, lubens prætereo; Turni ſolummodo, ut Virgilius exhibet, propoſiturus.

Ænead. 7.

At levem clypeum ſublatis cornibus Io
Auro inſignibat, jam ſetis obſita, jam bos.
Argumentum ingens, & cuſtos Virginis Argus,
Cælatáq; amnem fundens pater Inachus urna.

Suas quóque imagines clypeis decernebant, quos templis etiam dicari placuit. Phidias, inquit Cicero, ſui ſimilem imaginem incluſit in clypeo. Livius idem de Aſdrubale: Et Plinius, *Origo*, ait, *plena virtutis faciem reddi in ſcuto cujúſque, qui fuerit uſus illo.* De his multa ille *lib. 35. ca. 2. & 3.*

Liv. lib. 25.

Heroicorum inſignium ritus aliquot & leges.

INſignibus & ſuæ fuêre leges, etiam Iliacis ſeculis. Neque enim ſervis competebant (cum nec iis licuerit arma ferre) néque tyronibus néque inertibus: quin & nec ipſis illuſtribus (qui interim inglorii ſunt habiti) haud emeritis. Hinc Virgilius Æn. 9.

——————quorum primævus Helenor,
Mæonio Regi quem ſerva Lycimnia furtim
Suſtulerat

Sustulerat, vetitísq; ad Trojam miserat armis,
Ense levis nudo parmáq; inglorius alba.

Armis vetitis dicit, utpote ex lege militari, quod Helenor è serva oriundus: *parmáque inglorius alba*: hoc est sine virtutis argumento, pura & candida, quâ, licet Regis filius, uti cogebatur dum tyro esset, vel strenui quid ediderat quod picturæ decus mereretur. Hæc ex Servii sententia. Nec mos iste Græcorum propriè vel Asiaticorum, sed & Italorum, ut Virgilius etiam Ænead. 9. de Camilla Volscente Viragine.

Ense pedes nudo, puráque interita parmâ.

Etiam & Afrorum recentius multo, quod Silius de pube Carthaginensi ostendit, lib. 3.

——————*Rudis his tunc parma.*

Quos igitur poetæ insignibus ornant, eos nec tyrones esse indicant nec imbelles, sed fortes & spectatos. Sic Virgil. Æn. 10.

——————*Huic totum insignibus armis.*

Agmen, id est, bellis assuefactum —. *Picti scuta Labici*. 1. inquit Servius, *in bello frequenter probati.*

Servis etiam tractare militiam religiosè vetitum à Longobardis, qui inopia militum laborantes, ut bellatorum possent ampliare numerum, plures à servili jugo ereptos, ad libertatis statum perducunt, utque rata eorum libertas haberi posset, faciunt more solito per sagittam. Paulus Diaconus de Longob. libr. pr. capite nono.

Militaris igitur honos è salvis stetit insignibus. Sic Statius Theb.

Tunc inhonora cohors laceris insignibus ægras
Secernunt acies. Et
Diffugère Jubæ, patuitque ingloria cassis.

Victi etiam insignia ad victorem pertinebant, quæ & ferre licuit per prælia in triumphum. Sis Turnus Pallan-

tis balthea; sic Flaminius Bojorum Regis galeam. Ductum fortè ab Hercule, qui Antiopis Amazonum Reginæ arma, victoriæ præmia, deportavit, Menaleppis ſororis Regiæ captivitate præhabita. *Inſtit. lib. 2. pag. 23.*

Et finitis præliis arma cum inſignibus Diis ſuſpendebantur in templis. Sic Diomedis clypeus in Olympiæ fano. Sic

——Vejenius armis
Herculis ad poſtem fixis.

Huc & illa apud Ovidium precatio,

Dii, precor à vobis omen removete ſiniſtrum
Et ſua det reduci vir meus arma Jovi.

Mortuorum quóque inſignia ſepulchris aſſidebant. Sic Epaminondæ apud Pauſaniam quod illicò dicturi ſumus in ſequentibus. In veterrimo enim more fuit viros fortes una cum armis ſepelire: quod & apud Ezechielem teſtatum habes, ca. 32. v. 27. In 1. Machabæorum libro 13. 15. Clypeóſq; imagines & inſignia impiorum dejicere.

Et paterna inſignia ad filios & nepotes defundi ſæpe contigit. Virgilius Æn. 7. *Sueton. Domit. cap. ult.*

Vectores oſtentat equos ſatus Hercule pulchro
Pulcher Aventinus, clypeóque inſigne paternum,
Centum angues, cinctámq; gerit ſerpentibus hydram.

Et hoc idem geſtamen multa poſt ſæcula Silius tribuit Teroni, templi Herculis cuſtodi bello Punico. *Lib. 2. f. 36.*

Exuviæ capiti impoſitæ, tegménq; leonis
Terribilem attollunt excelſo vertice rictum.
Centum angues idem cælatum inſigne gerebat
In clypeo, & ſectis geminam ſerpentibus hydram.

Chryxus, Brenni progenies, Romanos ad penſandum aurum cogentis, capitolio jam obſeſſo. *Sil. lib. 4.*

Ipſe tumens atavi Brennenſe ſtirpe ferebat
Chryxus, & in titulos capitolia capta tenebat:
Tarpæióq; jugo demens & vertice ſacro
Penſantes aurum Celtas umbone ferebat.

Quin

Quin & Nepotes M. Valerii qui Corvi ope Gallum devicerat, non ſolum Corvini nomen, ſed & inſigne Corvi pro criſtis tulerunt.

Corvinus, Phœbea ſedet, cui caſſide fulva Sil. lib. 5.
Oſtentans ales proavitæ inſignia pugnæ.

Idomeneus, quia à ſole dicebatur oriundus, gallum tulit. Heraclienſium Tyrannus, quia à Jove, aquilam auream. Refert Pauſanias in rebus Arcadum Epaminondæ ad Mantineam fortiter occumbenti, tumulum ſtatui eodem loco quo ſigna contulerant. Tumulo & columnam inſiſtere & ſcutum draconem habens inſculptum. Draco, ait ille, innuere videtur Epaminondam ex eorum eſſe genere qui Sparti appellantur. Thebis ea antiquiſſima cognatio, cujus id gentile erat inſigne Pierio teſte.

Quin & paterna ferre alias oportebat inſignia, cum & ipſa arma detulerunt.

Armáq; Dulichii proavis portata Zacyntho. Pier. lib. 45.

Seleuciana autem propago, eodem ſymbolo inſignis fuit à natura. Seleucus enim anchorâ ſignatum femur habuit ab ipſa origine: filiíque & nepotes ejus eodem inſigniti modo, anchoram in femore veluti notam generis naturalem habuere. Hinc extant Seleuci nummi anchorâ ſignati.

Obſervandum autem eſt antiquos illos non iiſdem ſemper ſymbolis uſos eſſe, ſed alternatis ſæpiſſime. Sic Ægyptiis Ibides, crocodilus ſerpens aliâs atque aliâs inſigne fuit. Agamemnonem apud Homerum Gorgonis caput: apud Pauſaniam leonis. Ulyſſes nunc Typhoëo, nunc delphino inſignitur. Iliad. 11.

¶. Quin & eodem ſymbolo fungebantur cognatione diverſi. Sicuti Spartiarum gentis cum eſſet inſigne draco, aliâs oriundus Capaneus, aliâs Menalaus dracone utebantur. Et Plutarchus refert eum qui Lyſandrum interfecit inſigne clypei draconem habuiſſe, eóque oraculum monuiſſe ut draconem vitaret.

Ex his quæ diximus, triplex hujuſmodi inſignium finis oſtenditur. Fuiſſe nempe ea uti ſigna ad diſtinctionem; uti emblemata ad animi indicium: uti minæ ad inculcandum terrorem Nam in armis illuſtrandis nihil pene deſideratum fuit quod terrorem induceret. Unde Homerus dum armorum inſignia repetit, miro verborum artificio horrenda conficit. Nec aliter cæteri poetæ, inter quos Statius Theb. 3.

Fulmine criſtatum galeæ jubar, armâque in auro
Triſtia, terrificis monſtrorum animata figuris.

Et poſteris quidem placuit vetus hic ritus. In ſacrandis igitur gladiis, armis, vexillíſque precari ſolebant Epiſcopi, ut hoſtibus ſigna eſſent terribilia, & ſanctis intercedentibus ſolidamenta & victoriæ fiducia certa. Antiq. Britann. p. 106.

De ferarum exuviis.

NEc fileam aliud inſignium genus, clarum apud veteres, & heroicum. Nam cum ea ætas propter terrarum ſolitudinem immanibus feris graviter laboraret: egregium habebatur his bellum indicere, victarúmque exuvias ad virtutis indicium circumferre. Sic Hercules Hydræ, Nemæíque leonis ſpolio inſignitur. Theſeus tauri, quem Atticam vaſtantem peremit. Atlanta apri Calidoniæ terroris. Aphypnas apud Ovidium, *Met. l. 12.*

Fuſus in Oſſæa villoſæ pellibus urſæ.

Dorylas ibidem

——Tempora tecta gerebat
Pelle lupi, ſævique vicem præſtantia teli
Cornua dura boum multo rubefacta cruore.

Nec hoc exuviarum geſtamen (quo fortium fuit) cuipiam fas erat ex mentita virtute arrogare. Uptote Bacchum mollem

mollem leonis exuvias indutum, ſic in ranis apud Ariſtophanem ridit Hercules.

Αλλ' ὐκ ἐιός τ' ἐμὲ ἀπασβῦσαι τ' γέλων
Ορων λεοντὴν ἐπὶ κροκωτῷ κειμένην.

Riſum profecto haud ſum potis compeſcere.
Crocoton additum Leontæ conſpicans.

Crocotin veſtis muliebris.

Placuit & iſte cultus ſuccedentibus ſæculis adeo ut in morem vertitur hujuſmodi exuvias (utcúnque conparatas) armis inducere. Rictu ipſo galeæ impoſito, reliquo tegminis ad tergum diſpoſito. Hujus crebra apud poetas mentio. Exemplum prius habes in Terone, poſtea in galearum tractatu. Sed nec Romanæ militiæ incognitum. *Adornatur præterea miles*, inquit Polibius, & *ſimplici tegmine capitis, atque eſt cùm Lupinam aut tale aliquid imponit, tutelæ ſimul & ſigni cauſa, ut ductoribus ordinum cùm ſtrenùe aut aliter pugnarent poſſint innoteſcere.*

Sic apud Saxonem Grammaticum Beſſus Dux egregius caprinis tergoribus amictus, ac variis ferarum pellibus circum amictus, horrificúmque dextra geſtamen complexus gigantes ſimularet exuvias. Mox infra,

——nam tegmine ſæpe ferino
Contigit audaces delituiſſe viros.

Arma illis, (id eſt Gallis) ſunt ſcuta ad ſtaturam hominis porrecta & inſigni proprio variegata. Quidam æneas beſtiarum imagines tam ad defenſionem quam ornatum affabrè factas præferunt. Diodor. Biblioth. Hiſt. li. 5. f. 307.

Bacchus, Græcis Dionyſius, Pantharum exuviis in pugna inſtructus erat. Diodor. to. 2. 212.

Sed priſcum morem apud recentiores ſoſpitem vide, Bartholinus Auſtriac. lib. 9. de bello agens Norico 643.

Quarta autem Regio pardorum pellibus harmos
Veſtit, arundineas & certatura ſagittas
Saxo acuit.

Et

Et mox de quinta,

Hæc pellem auritæ frontis geſtabat equinæ
Volventes per inane jubas, quæ vertice ſumma
Dependent, auréq; utrinq; ad tempora vibrant.

De Imperatoriis inſignibus.

ROmanis ſua etiam erant inſignia tum Imperatoriis ſæculis tum conſularibus. Studium autem majus erga ſigna militaria, quam armorum inſignia. His remiſſiores quam Græci & Barbari: illis tanto accuratiores, ut religionem eis adhibere, feſtis diebus injungere, & inter deos venerari non dubitarunt. *Artabanus* (apud Suetonium) *aquilas & ſigna Romana Cæſarúmque imagines* (quæ in ſignis erant) *adoravit*. Quin etiam ad ſigna tanquam ad aras confugere moris fuit. Sic Plancus Conſul apud Tacitum, ſigna & aquilam amplexus, religione ſeſe tuebatur. Hinc deſerere ſigna, capitale. In hoſtem projecta atrocius ſemper vindicare, *ne ſacra ſua, bellorúmque deos & numina legionum*, ut appellat Tacitus, *prodidiſſent*.

Vegec. l. 2. c. 6. Plin. l. 13 c. 3. in Calig. c. 14.

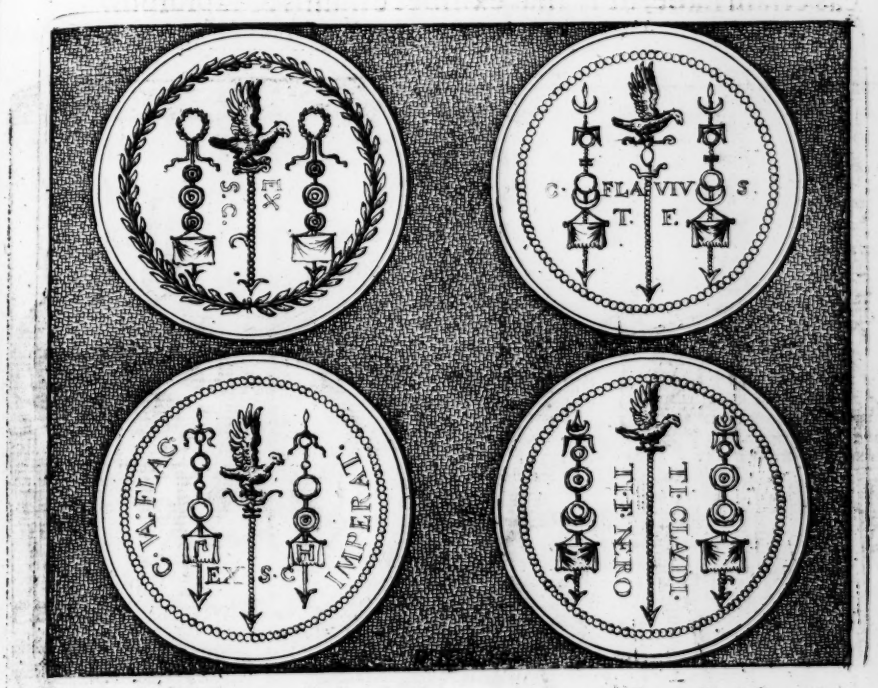
Annal. 2.

Signa (poſt deſpectos cum Regibus fæni manipulos) vel conſularia erant vel Imperatoria. Conſularia (quæ Plinius ponit) quínque quorum Aquila primum poſtea ſolum. *Romanis*, inquit, *legionibus aquilam. C. Marius in ſecundo conſulatu ſuo* (nam ſepties conſulatum geſſit) *propriè dicavit. Erat & antea prima cum quatuor aliis: lupi, minotauri equi, apri, quæ ſingulos ordines anteibant. Paucis ante annis ſola in aciem portari cæpta erat, reliqua in caſtris relinquebantur. Marius in totum ea abdicavit*, hæc ille.

Nat. hiſt. lib. 10. ca. 4.

Signa Imperatoria habes apud Vegetium, lib. 3. cap. 5. *Aquilas, dracones, vexilla, flammulas rufas pinnas.* Sed corruptus locus, & emendaturus Stewechius mendoſiorem facit. Ejus ope, Lipſius (ut ſolet) fæliciter reſtaurat flammulas, tufas. Quid ſit tufa alias dicemus. Interim vide ſignorum icones è numis à Goltzio exhibitis.

Sed

Sed à Lipſio magis perſpicuè è columna Trajani, cujuſmodi & numis & lapidibus conſpiciuntur, in quibus habes etiam ipſos ſigniferos ferarum exuviis indutos.

Cum autem in his Imperatorum Imagines deſiderantur, eas etiam habe, ut is alias exhibet è numis & lapidibus.

Aquilæ, imagines, & ſigna, aurea erant, haſtæ quidem extenduntur argenteæ: ferentes, juxta rem latam, dicebantur Aquiliferi, Imaginarii, vel imaginiferi, ſigniferi, draconarii.

Veget. lib. 2. cap. 7.

Aquila omnium legionum inſigne fuit, ſed una uni is. Hanc cum Imperatorum Imaginibus cohors prima (propter utriúſque dignitatem) accipiebat. Reliquorum ſignorum numerus in qualibet legione multiplex fuit, ſtatio non ita certa.

Cæſ. bel. Gal lib. 2. Veget. lib. 2 cap. 6.

Manus quam vides manipulorum erat militum. Nam cum puduit manipulorum fœni quos ſub agreſti initio tuliſſent, placuit manum ipſam erexiſſe in inſigne, quod Ovidius. *Pertica*

Plutarch in Rom.

Lib. 3. Faſt.

Pertica ſuſpenſos portabant longa maniplos:
Unde maniplaris nomina miles habet.

Pinnæ autem duriores ſunt pennæ haſtarum ſummitatibus alligatæ. Sed quas in ſigno vides, plumas magis referunt quam pinnas.

De draconum vexillis & de penitis & bilinguibus.

DRacones poſt bellum Dacicum à Trojano geſtum (minuta jam aquilæ dignitate) frequentiſſima fiunt inter ſigna. Nomen etiam ferentibus (ut diximus) indidere: atque hinc omnibus ſigniferis, quos inde Draconarios appellarunt. Morem exprimunt cum icones præcedentes, tum Nazianzeni illud. *Vexilla*, inquit, *quæ horrendis draconum hiatibus ſuper ſummas haſtas elatas involentia, ac per tractus contextis ſquammis diſtinctos, jucundiſſimum ſimul & formidoloſum ſpectaculum oculis præbent.* Et notiſſimus ille Amiani locus de pompa Conſtantini Imperatoris, urbem ingredientis. *Eúmque* (inquit) *poſt antegreſſos multiplices alios, purpureis ſubtegminibus texti circundedere dracones, & haſtarum aureis gemmatíſque ſummitatibus illigati, hiatu vaſto perflabiles, & ideo velut ira perciti ſibilantes, candarúmque volumina relinquentes in ventum*: Hæc ille: & hinc Claudiani illud. *Oratio in Julianum 1.*

Manſueſcunt varii vento ceſſante Dracones.

Mos iſte à Scythis videtur deductus. Nam anonymus apud Suydam Σημεῖα Σκυθικὰ, &c. *Signa, inquit, Scythica quæ fuerunt in bello, ſunt vela vel textilia colore variegata, quæ in ſpecie maximè ſerpentum aſſimulata ſunt, & ſuſpenſa è mediocribus haſtis.* Lipſius cenſet Dacos, qui ſigna alia non habent in columna Trajani, hæc à vicinis Scythis accepiſſe, Romanos utíque poſt bellum Dacicum à Dacis. *Placuit enim*, inquit, *ille terror, quem moti in aëre faciunt, & viſum bello aptius quam Romana illa.* *Milit. Roman. lib. 4.*

De Vexillis.

VOx illa antiquioribus Græcis fuiſſe incognita, ex hoc conjicio, quod recentiores ea βίκιλα appellarunt latino nomine. Signis tamen militaribus eos uſos fuiſſe manifeſtum eſt ni in dubio de Trojano ſeculo.

Vexilla conſecrari Antiq. Eccleſiæ Bit. p. 106. 23.

Vexillum velum quadratum pertica ſuſpenſum. Antiqui Cohortes in centurias diviſerunt, & ſingulis centuriis ſingula vexilla conſtituerunt, ita ut ex qua cohorte, vel quo quota eſſet centuria in illo vexillo litteris eſſet adſcriptum, quod intuentes vel legentes milites in quovis tumultu à contubernalibus ſuis aberrare non poſſunt. Vegetius, *Pingebantur etiam animalia in vexillis longè ante Vegetii ætatem. Scribit enim Appianus, quintam legionem Cæſaris vexillo Elephantem depinxiſſe, quod his animantibus occiſis, victoriam retuliſſet.*

Lib. 2. de bello civili.

Vexillum & flamulam pleríque confundunt: ſed diſtinguit Vegetius, nec Stewechius ſatis abſolvit, nec Lipſius. Animaduerto autem vexillum, non ſemper velum fuiſſe, aliquando ſolidam imaginem, vel tabulam quadratam. (Ægyptiorum more) cum cohortis nomine inſcriptam: flamulam ſemper è panno vel ſerico, quam ideò Vegetius idem eſſe ait quod velum, & Feſtus nomen accepiſſe à colore, hoc eſt, flammeo. Cedrenus inferioris ætatis author. Βίξιλα παραπετάσματα &c. *Vexilla*, inquit, *ſunt vela ſive tapetes ex purpura & auro in quadratam formam effecta* & mox, *Sunt autem ea quæ nunc flamulæ dicuntur.*

Lib. 2. cap. 1.

Morem hodie retinemus in penitis noſtris vexillis quæ cum Curopalata recte vocem δρακόντεια φλαμύλα, hoc eſt, ſi liceat, draconarias flamulas. Procopius, qui res Juſtiniani vidit & ſcripſit, mentionem facit vexilli quod tum Bandum appellarunt. *Beliſarius*, (inquit) *inſigne, quod Romæi Bandum vocant, Johanni Armenio commiſiſſe, ac ſi fuerit occaſio jaculari mandavit.* Id infra, *Ducis ſignum*, & *vexillum* nuncupat: quod in media acie ſpectatiſſimus quiſpiam

De Bello Vandalico l. 2. 211.

quiſpiam ferebat, qui ideo *Bandophorus* appellatus eſt. Hinc emanaſſe conjicio vexillationes noſtras Bands, & a band of men vocari: vexillúmque ipſum, quod Romani aliter Banderium dixere nomen noſtris vexillis reliquiſſe quæ Banners appellamus. Sed quoniam de Bandophoro mentionem fecimus, notandum erit hoc fuiſſe munus eximiæ dignitatis, nam ſic Procopius exponit. Hieronimus Blancus contendit antiquos illos Suprarbienſium Reges ante Innicum Ariſtam alios non fuiſſe quam ſigniferos ductores. Imagines vero equeſtres quæ in ſigillis habentur antiquiſſimis vexilliferas haſtas gerentes, id videntur indicare, Procerum has eſſe qui prædia ſua ab ipſo Rege acceperant, quod porrecto vexillo hæc Principes illis tradere conſueti ſunt. Unde antiquo Saxonico vocabulo panenlehen dicebantur, fortè, quaſi vexilli præmio decorati, à pane vexillum, & Lean præmium. Video Reges inclytos Willielmum Conqueſtorem, Willielmum Rufum, Stephanum, & illuſtres alios ejus ætatis, ſigillis cudi vexilla deferentes, ſed hoc fortè ad ornatum haſtæ.

De labaro.

LAtius reperitur quadrati vexilli genus, à Conſulari ævo deductum, cujus nec Vegetius meminit nec Plinius, parciúſque quiſpiam antiquorum. Inferior ætas labarum appellant, quod *laborum ſolvendorum vim haberet*, inquit Nanzianzenus: quod Stewechius idem eſſe aſſerit quod in numis priſcorum Conſulum ſæpe viſitur ſub pilis ſignorum loco infimo appenſum, ut ſupra expreſſimus. Elegantiſſimè autem ſe propoſuiſſe ait, ut etiam vides è numis M. Antonii, cui nos adjecimus latius illud in numis Ser. Sulpicii Galbæ anchoram ſuſtinens, & navis gubernaculum. De hoc vexillo parum Lipſius, ſed Imperatorium fuiſſe & grande præferríque ſolitum, noménque Imperatoris habens, non aureis ſed puniceis literis inſcriptum, eóque vexillum ipſum olim non punicei, ſed candidi potius coloris contendit, inducto Dionis loco de re-

Orat. 47. in Julianum 1.

Διβέλλιον. I. *divum velum v. Offic. Conſl.*

bus Craſſi contra Parthos Σημεῖον δὲ τῶν μιγάλων. vexillum, inquit, quoddam ex illis magnis quæ velorum ſunt ſimilia, & quæ puniceas literas inſcriptas habent ad notitiam exercitus, & ſummi ejus Imperatoris, id tale in flumen è ponte inverſum decidit. Crevere hujus vexilli honor & magnitudo, quod poſteritas univerſo exercitui, (exuta jam aquila)

la) præfecit, labarúmq; appellavit. Velum grandius purpureum, ſæpe auro intertextum gemmis lucidum. Quod Conſtantinus Magnus in vexillum crucis commutavit, cum de bello contra Maxentium ſolicitus, in oriente ſub meridie vidiſſet (uti & exercitus) crucem fulgentem, audiſſétq; è cælis ἐν τούτῳ νίκα, id eſt, *in hoc vinces.*

Vide hoc aliter apud Zonaram Annal tom. 3. fol. 83. & Euſeb. de vita Conſt. lib. 1. ca. 32.

Charactaris formam & ipſius labari in Conſtantini numis videas & Valentis Imperatorum. Illis quidem P. & X. connexis in hunc modum; iſtis verò cruce pura ſive plana in hanc ſpeciem, & in numiſmate Majoriani Aug. ſic omnino. *Juſſit*, inquit Herodianus, *viros eruditos ex auro & lapidibus pretioſis in vexillum crucis transformare ſignum, quod labarum vocabatur.* Hoc ſignum proponebatur ante ordines univerſos, quod maximè laborantibus aciebus in prœliis adeſſe præcipiebat. Conſtituit itáque certos ſigniferos qui in eo laborarent, quos Juſtinianus Imperator *præpoſitos laborum vel labari appellat.* Cod. lib. 2. tit. *de labarùm vel laborum præpoſitis*, ubi Lilio Giraldo emendandum videtur *labarorum*: Chriſti quóque nomen labaro & clypeis inſcripſit, ut Prudentius teſtatur contra Symmachum.

Vide Numos.

Chriſtus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat labarum: clypeorum inſignia Chriſtus
Scripſerat, ardebat ſummis Crux addita criſtis.

Sed crucis etiam figuram ex auro ſolido præferri curavit, ut idem paulo ante.

Agnoſcas Regina lubens mea ſigna neceſſe eſt,
In quibus effigies crucis aut gemmata refulget,
Aut longis ſolido ex auro præfertur in haſtis.

Et

Hinc ſignat Cherubin, hinc labara ſancta triumphum
Brachia tenſa notant.

Fuſiores in hoc ſumus, quod grande illud & præcipuum cujúſque regni ſignum militare (Angli **the Standard Royall** vocamus) hinc deductum oſtenderemus, non nihil tamen pro temporum more variatum. Nam antiquum illud

illud labarum à tranſverſa pertica dependebat, hodiernum ut, vexilla omnia, per erectam haſtam marginem unum diſtendit.

De Standardo.

† *Saxonibus* becan *fortè quod* becen *id eſt, cognoſcibile.*

UTi mediæ ætates Imperatorium vexillum in labari nomen detulerunt, ita poſteræ labari appellationem in Standardi commutarunt: voce à Germanis ducta, & ſtationarium ſeu rem ſtabilem ſignificante. † In levioribus enim congreſſibus, nunquam viſum eſt, ſed tantum in ipſo regio exercitu jam de ſumma rerum confligente. Eſt autem hoc (ut in priſcorum vidimus membranis) malus eximiæ celſitudinis è carro quatuor rotis mobile erectus, cujus ſummitati vexillum illud Regium (quod exercitui præeſt) figebatur. Puto Italis carrocium dici à carro iſto. Quod & Imperatores labari vice accepiſſe Brito Armoricanus oſtendit, Othonem verſus Francum, nempe Philippum Auguſtum, ſic inſtituens, Philippidos 11.

Et erecto huic undicunq; concurrendum eſt ut de ſalute publica periclitaturis. Sic Davide Scotorum Rege innumerabilem exercitum in Angliam promoventem contra Stephanum proceres boreales viriliter reſtituerunt, fixo Standardo, id eſt, Regio inſigni (inquit Huntig.) apud Alverton. fol 388. 20.

Mox Otho imperii declarans ſigna, volénſque
Jam quaſi promeriti rem prælibare trophæi,
Standardum ædificat, miróque inſignit honore.
Imperii ut faſces tanto illuſtrante paratu,
Se dominatorem totius diſputet orbis.
Erigit è carro palum, palóque draconem
Implicat ut poſſit procul hinc atque inde videri,
Hauriat & ventos caudâ tumefactus & alis,
Dentibus horreſcens, rictúſque patentis hiatu.
Quem ſuper auratâ volucer Jovis imminet alâ
Tota ſuperficies cujus nitet aurea, ſolis
Æmula, quo jactat plus ſe ſplendoris habere.

In apice lib. ejus 11.

Vexilli loco draconem ponit Armoricanus: & Standardi oſtentionem ad Cæſares ſolos videtur deferre, dominium orbis machinaturam; ut Epitomator ejus,

Standardo

Standardo mundi Dominum ſe diſputat Otho.

Quod tamen ad aquilæ eminentiam & terrorem à dracone illatum potius referendum cenſeo. Nam Anglo—Saxones noſtros Standardo etiam uſos eſſe, Huntingtonienſis oſtendit, quemadmodum & draconum vexillis, De fortiſſimo rege Edmundo ferreo latere Cnutonem debellante; *Sic*, inquit, *Loco regio relicto qui erat ex more inter draconem, & inſigne quod vocatur Standard, cucurrit terribilis in aciem primam.* Haraldi quóque ſignum regale, (de quo ſtatim dicturi ſumus) eodem appellat nomine. *Hiſtor. libro ſexto.*

Franco autem Standardum non aſſignat Armoricanus, cum Othonis illum expreſſerit, pergens ait,

At Regi ſatis eſt tenues criſpare per auras
Vexillum ſimplex cendato ſimplice textum.

De Auriflambâ Francorum, ſeu vexillo Sancti Dionyſii.

CUm Francorum Auriflamba mihi obiter, ut vides, in manus inciderit, non poſſum ſilentio præterire. Taceo verò quid de ea obſtrepere ſolent obſoleti. Sacram fuiſſe apud Francos non eſt dubium: Ideóque in Eccleſia Sancti Dionyſii religiosè cuſtoditam. Hanc Reges Francorum ex antiqua conſuetudine, cùm in hoſtem profecturi eſſent, ab altare B. Dionyſii, ſolenni humilitate, ieiuniis & lachrymis impetratam, tutelæ ſymbolum deportabant, & in primâ acie à præſtantiſſimo delatam collocabant. Quod (ut Rigordus ait) videntes adverſarii & cognoſcentes, territi multoties terga dedere. Ejus deſcriptionem exhibet Armoricanus, cui te plura cupientem relego. Abſolutis enim prioribus illis de Othonis Standardo, ſic progreditur. *Vide Gaguin. in Clodoveo. Guilliel. de Breton in hiſtor. Philip. Auguſt. Tillet Eveſque de Meaux Recueil des Roys de France. partie 1. lib de geſtis Philippi Aug. ſub anno 1190.*

At regi ſatis eſt tenues criſpare per auras *Philippid. 11.*
Vexillum ſimplex, cendato ſimplice textum,
Splendoris rubei, Lethania qualiter uti

Eccleſiana

Eccleſiana ſolet certis ex more diebus.
Quod cum flamma habeat, vulgariter aurea nomen
Omnibus in bellis habet, omnia ſigna præire.
Quod regi præſtare ſolet Dionyſius Abbas
Ad bellum quotiens ſumptis profiſcitur armis.

Lib. de geſt. Philipp.

Quin & ſignum præterea regale (quod Rigordus floribus Lilii diſtinctum eſſe memorat) addit, nam ſubjungit quóque,

M. G. Tillet. en ſon Recueil des Roys de France partie 1.

Ante tamen regem ſignum regale tenebat
Montiniacenſis Vir fortis corpore Galo &c.

Auriflambæ geſtatio tanto aliquando in honore fuit, ut ad capeſcendam eam Arnaldus de Endevehan Mareſchalſiâ Franciæ ſe exuit ſub Carolo quinto rege. Poſt cujus imperium ne ſemel hactenus prodiit in aciem.

Carolus 5. obiit anno 1380.

De ſignis aliquot Anglo-Saxonum.

QUoniam de ſignis Anglo-Saxonum mentionĕ feci, multiplicia fuiſſe ex Bedâ & aliis animadverto, nec perpetua ſed ex Principis arbitrio. Dracones verò crebros, nec à fabuloſo illo Arthuri regis, ſed à ritu quem oſtendimus Romano, ni Germanos à vicinis Dacis etiam accepiſſe opineris. Quatuor autem reperio præ cæteris celebria. Primum Edwini regis inclyti qui regnum iniit Anno 677. Bedâ tuſam appellatum, de quo poſterius dicemus lib. 3. cum de pilis tractaverimus. Secundum id Ælfredi regis à paganis captum REOFAN, id eſt, *corvum* nuncupatum. *Dicunt*, inquit, Aſſer Menevenſis, *quod tres ſorores Hungari & Habbi filiæ, viz. Lodobrochi illud vexillum texuerunt, & totum paraverunt illud uno meridiano tempore. Dicunt etiam quod in omni bello ubi præcederet idem ſignum, ſi victoriam adepturi eſſent, appareret in medio ſigni quaſi corvus vivens volitans. Sin verò vincendi in futuro fuiſſent, penderet directè nihil movens. Et hoc ſæpe probatum eſt.* Hæc ille, ego fidem nemini aſtringo. Tertium

lib. de Ælfred. rob geſtis.

tium memorabile illud eſt quod Æthelſtano regi, Hugo rex Francorum delegavit, Vexillum nempe beati martyris Mauricii, & Thebbææ Legionis principis, quo idem rex (ut Malmesburienſis habet:) in bello Hiſpanico quamlibet infeſtos & confertos inimicorum cuneos diſrumpere, & in fugam ſolitus erat cogere. Quartum verò ab Heraldo rege jam devicto Willielmum primum una cum regno eripuiſſe, narrat idem Malmesburienſis, & Romam Papæ miſiſſe, in hominis pugnantis figura auro & lapidibus arte ſumptuoſa contextum. Atque hoc ipſum eſt quod Huntingtonienſis ſignum regium vocat & Standardum. Oſwaldo duplex vexillum fuit. Crucis de quo Beda lib. 3. cap. 2. *Nullum, ut comperimus fidei Chriſtianæ ſignum, nulla Eccleſia, nullum altare in tota Berniciorum gente erectum eſt, priuſquam hoc ſacræ crucis vexillum novus militiæ ductor dictante fidei devotione*, In loco ubi pugnaturus fuit *exerit*. Sed hoc devocionis potius quam diſtinctionis.

De geſtis regum Anglorum lib. 2.

Hiſtoriar lib. 6.

Aciei verò vexillum præfecit ex auro & purpura compoſitum, quod & ſuper tumbam ejus cum eſſet mortuus appoſuerunt. Ut lib. eodem cap. 11. idem Beda.

Noſtra ſententia de armorum origine.

VIdes quam difficile ſit natalitiam periodum armis conſtituere. Iſtam tamen opinionum diverſitatem inde enatam judico, quod earum authores, librum de notitiis Imperiorum nunquam ſunt intuiti. Latentem enim tum adhuc Signiſmundus Galienus è Britanniâ noſtrâ petiit, & annis hinc circiter ad eximium ſtudioſorum commodum primus dedit in lucem. Hoc igitur viſo, nos cum Stewechio, Pierio, Pancirollo, Lipſio doctiſſimis viris à Romanis inſignibus propagari cenſemus. Non ſimul, non ſemel: authore incerto etiam & ævo.

At Romana illa inſignia legionum fuiſſe palam eſt, & gregariæ multitudinis non privati alicujus hominis aut familiæ. Nec in iis quid heraldicorum characterum (qui Gallis *feſſes*, *bandes*, *cheuerons*, appellantur) nec hodierna

colorum obſervatio, nec arearum diſtributio. Ingenuè igitur fatendum erit hunc noſtrum cultum, licet à priori deductum, à poſterioribus ita auctum, mutatum, ornatum abſolutúmque fuiſſe, ut novus quodammodo videatur. Quod quidem, ante Normannicas irruptiones in Galliam, fieri non apparet. Normanni enim ipſi legionario illo cultu à Romanis ducto, & per orbem tranſeunte, poſt adventum in Gallias fruebantur. Hoc Abbo oſtendit in obſidione Pariſiacæ urbis, Anno Domini, 887.

——Turriſque nihil ſub ſe niſi picta
Scuta videt.

Et alibi,

——Parmas quatientia pictas.

Quin & tertio,

Et miraretur tanta teſtudine picta.

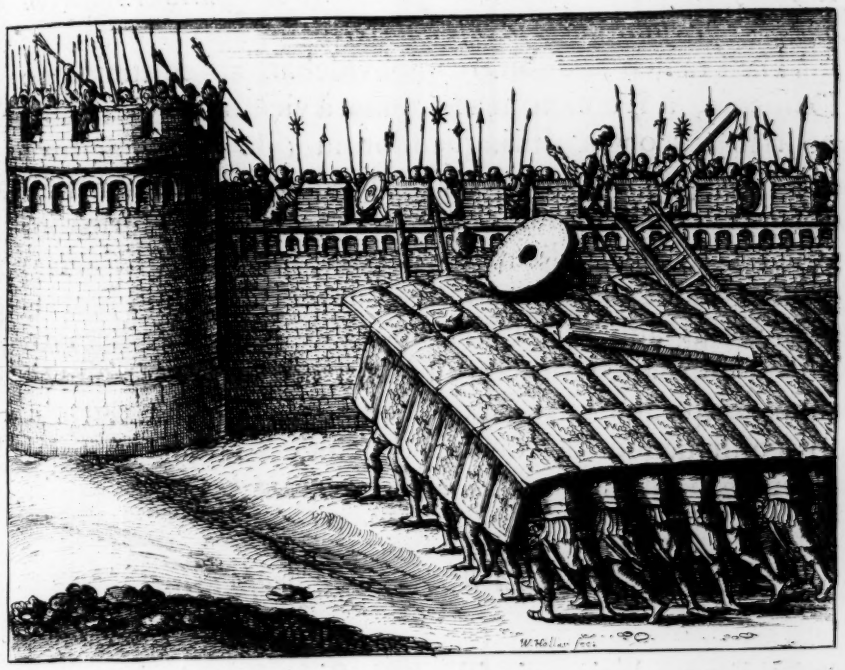
Omnia proculdubio de gregariorum militum clypeis enunciata. Nobilium enim Claſſis tum adhuc apud Saxones & Danos ſeu Normannos (Alberto Crantzio teſte:) reperiebatur. Quin nec Duces ipſi ex armorum inſignibus tum à cætreis cognoſcendos, id innuere videtur, quod in vita Caroli Magni ab Engoleſmenſi monacho (ſi is tamen author fuerit) exaratum eſt. *Wido comes*, inquit, *qui in Marca Brittanniæ preſidebat, una cum ſociis Brittanniam ingreſſus, totum eam recepit in deditionem, & Domino Regi Carolo de Saxonia reverſo arma Ducum qui ſe dediderant, inſcriptis ſingulorum nominibus, præſentavit, & ſic tota Britannia* (ſcilicet Armoricana) *Francis ſubdita fuit.* Hæc ille. Eadem Aimoinus ſub Anno 799. *Guido*, inquit, *Comes & Præfectus Britannici limitis——Arma Ducum qui ſe dedidere inſcriptis ſingulorum nominibus detulit &c.* Simile quiddam, (ni me fallit memoria) apud Procopium legi. Certe non opus erat ut inſcriberentur nomina, ſi ab inſignibus dignoſcerentur arma. Sed ut redeam unde ſum digreſſus. Pictæ teſtitudinis rationem è Romano lapide ut apud Stevechium extat, tibi ſubjiciemus.

V. Crantzium.

p. 49. l. penult.

Lib. 4. cap. 89.

Sed

Sed occurrit apud Petrum Bleſenſem, Bathoniæ ſub Henrico ſecundo Archidiaconum, inſignis locus, quo ſæculi illius clypeos & arma non pro more ſequentium ſeculorum certis fuiſſe diſtincta inſignibus, ſed ex arbitrio pictoris, aut ipſius militis, hiſtoriâ aliquâ & figmento illuſtrata. Perſtringens enim ævi ſui milites, ſic inter cætera: *Clypeos*, inquit, *deferunt optimè deauratos, prædam potius hoſtium cupientes quàm certamen ab hoſtibus, & eos referunt, ut ita loquar, ut virgines & intactos. Bella tamen & conflictus equeſtres depingi faciunt in ſellis ut clypeis, ut ſe quâdam imaginariá viſione delectent in pugnis, quas actualiter ingredi aut videre non audent.* Eleganter Scipio Africanus, ſicut in libro Stratagematum Julius Frontinus refert, Cum

Com. ad Viget. lib. 2. ca. 16., Epiſt. 94. p. 172.

ſcutum cujuſdam vidiſſet auro & gemmis multipliciter ornatum, dixit, *Se non mirari quod tanta diligentia ornaſſet, in quo plus præſidii quam in enſe haberet.*

Hæſi tamen & dubitare mihi videbar, an cultum hunc Danicum, à Romano magis quàm à vicino illo Germanico ritu ſcutorum diſtinguendorum (de quo Tacitus) vires accepiſſe cenſeam: vulgatúmque tam demum fieri (propter populi dignitatem) cum Imperium ad Germanos venerat. Sed explicuit me totum ipſa vox (*teſtudine*) apud Abbonem. Teſtudinis enim inventionem à Romanis prorſus affluxiſſe Livius teſtatur. Quam & Batavos poſtea uſurpaſſe Cornelius Tacitus oſtendit. Ut ſic demum perſpicuum eſſet ſcutorum pictura, unà cum teſtudinis conſtructione à Romanis deveniſſe ad ipſos boreales populos, perduraſſéq; ad Normannicas ætates.

Inſignia noſtra porro fuiſſe perſonalia.

DEmum legionaria iſta diſtinctio ad particulares cœpit tranſire. Duces, tribunos, centuriones, nobiles, (cupientes invicem internoſci) uti eo ævo ipſa etiam cognomina. Cognomina enim apud Francos coætaneam habuiſſe cenſeo genituram cum armorum inſignibus. Neutra fuiſſe in uſu apud Germanos, Ftancos, Anglos, Danos, paulò ante Anglo—Normannicas ætates. Mox utráque fieri perſonalia: utráque tandem gentilitia: cognomina verò citiùs paulò quàm inſignia. Tilettus ait Francorum nobiles poſt annum 900. & ſub Carolinorum exitu (hoc eſt anno gratiæ 987.) cognomina ſibi adſciviſſe, pleríque ab illuſtrioribus ſuis feudis. Ruſticos verò & ſervos (qui eo ævo feudorum non erant capaces) à miniſteriis & villis quas habitabant. Sed ipſa etiam feuda ante hanc ætatem non fuiſſe hæreditaria. Præceſſit quaſi in eandem ſententiam Paſquierus, affirmans Duces omnes & Comites dignitates ſuas ab Hugone Capeto (tertiæ ſtirpis authore:) hæreditario jure accepiſſe, prius autem tenuiſſe ad voluntatem Principis. Quamobrem & ipſos Duodecim Pares etiam tum inſtitutos opinatur. Quis ergo credat

credat clypeorum ſignacula hæreditaria tum fuiſſe? cum néque cognomina, néque feuda, néque dignitates ipſæ illud juris obtinuiſſent. Aio igitur inſignia tum fuiſſe perſonalia & mutabilia ad placitum deferentis, uti heroum illa antiqua, vel ut hodie ſolent in haſtiludiis emblemata. Hoc me admonet quod apud Malmesburienſem legitur de Hugone comite Andagavenſi, cui à corporeo robore Martelli cognomen evenit, ut prius olim Carolo illo Martello Carolinæ ſtirpis regiæ apud Francos conditori, Is cum Willielmum Comitem Normanniæ, juvenem adhuc nec Angliacum ſceptrum ambientem ad ſingularem congreſſum in diem proximum depoſtulaſſet: ut in acie eſſet cognoſcibilis, *colorem equi* (inquit Malmesburienſis:) *& armorum inſignia quæ habiturus eſſet inſimat*, ac ſi arbitraria tum illi armorũ inſignia quæ alioquin vicinũ Normannum propter viri eminentiam & rerum geſtarum magnitudinem latere non potuiſſent. Et ex hac quidem inſignium perſonalium varietate, enatam eſſe cenſeo egregiam illam apud authores diſputationem de clypeis regum Francorum, aliorúmque principum lectorem ſæpe implicantem & abducentem.

De clypeorum inſignibus apud Romanos.

JAm ad armorum inſignia veniamus ſub imperio in uſu. Conſularibus ſæculis laboraſſe videtur heroicus ille cultus cum à Romanis neglectus, tum apud alias gentes diſſuetior. Vigere tamen apud Græcos Barbaróſque, & ad poſteros propagari. Romani novum imperium molientes, nova militæ diſciplina (qua orbem ſubegerunt Vegetio teſte) uſi ſunt: ſpretóque faſtu barbarico, virtuti pænitus inſudant, eámque omnibus nervis curant augendam. Non tam armorum picturis, quam erogatis muneribus militaribus, doníſque (quæ vocant) imperatoriis coronis, torquibus, armillis, haſtis puris phaleris, & ejuſmodi. Lucius Sicinius Dentatus qui vixit ante decemviros, *pugnaſſe in hoſtem dicitur* (inquit Agellius) *centum & viginti prœliis; cicatricem averſam nullam, adverſas quinque*

Lib. 1. c. 1.

Lib. 2. cap. 11.

quinque & quadraginta tuliſſe, Coronis eſſe donatum aureis octo, obſidionali una, muralibus tribus; civicis quatuordecim, torquibus octoginta & tribus, armillis plus centum ſexaginta, haſtis duodeviginti, phaleris item donatus eſt quinquies viciéſque.

Plin. lib. 35. ca. 2. Nobilitatem autem arguebant è majorum imaginibus quas in atriis & gentilitiis funeribus per ſeriem edere (uti nos inſignia) ſolebant; unde inſignia noſtra eorum vim & vicem obtinuiſſe Budæus multíque alii contendunt. Hinc fit, ut cum ad Romanorum geſta perveniatur, tacere ſolent hiſtoriæ de armorum inſignibus. Crebra interim recordatione in rebus exterorum, donec omnia ſub imperio coierunt. Exempla ſi cupias, habes Græcorum: Sophonis clypeum apud Herodotum anchora ſignatum: Percuſſoris Lyſandri apud Plutarchum dracone: Laconis ibidem muſca; Epaminondæ apud Pauſaniam etiam dracone. Niceæ Athenienſis ex auro & purpura; Alcibiadis ex ebore & auro Cupidine fulmen complectenti: Lacedemoniorum λ, Miſſeniorum μ literis inſignitum. Apud Aphros, Groſi tauro: Numidæ Bagrada fluvio. Apud Hiſpanos Teronis Saguntini Hydra, ingentémque aliorum numerum. Germani uſque Taciti ætatem (hoc eſt Domitiani:) proavitum morem retinent, *lectiſſimíſque coloribus*, ut ipſe ait, *diſtinguunt*. Sed quoniam publica illa clypeocentra nuſquam uſitatiora quam apud Romanos poſt Domitiani & Trajani ævum, videamus unde tum illis. Certè ut aliarum gentium ab antiquo ritu, ſed minori ſtudio conſervata, eóque fortè à Polybio, Frontino, Æliano Romanam militiam tractantibus prætermiſſa. Præcipua enim inſignium gloria in privatis illis emicuit à Romanis prorſus neglectis. Nuſquam enim legiſſe me memini peculiare aliquod clypeocentrum Romani civis, ſed vel gentis totius vel legionis, cohortis, manipuli. Pellitis illis veterrimis patribus (quorum faſtus in manipulo fœni,) nihil fuiſſe inſignium Propertius indicat,

In Calliop.

Lib. de German. mor.

Lib. 4.

Picta nec inducto fulgebat parma pyropo,
Præbebant cæſi baltea lenta boves.

Mox

Mox autem ubi res & imperium creverant, audi quid Juvenalis Satyra 11.

Urbibus everſis prædarum in parte recepta
Magnorum artificum frangebat pocula miles,
Ut phaleris gauderet equus, cælatáque caſſis
Romuleæ ſimulachra feræ manſueſcere juſſæ
Imperii fato, & geminos ſub rupe Quirinos,
Ac nudam effigiem clypeo fulgentis & haſta
Pendentíſque Dei, perituro oſtenderet hoſti.

Hoc idem inſigne Silius tribuit Flaminio conſuli, & in nummis ſæpe vidimus. Clypeorum verò icones quæ in nummis extant ante Principum ætatem omnes pene cujuſcúnque generis fulmine inſigniuntur, ac ſi id Romanum fuiſſet clypeo centrum. Cui fidem quóque facere videtur Valerius Flaccus de Scythis cum Argonautis bellantibus, ſic locutus; *Lib. 5.* *Lib. 6. Argon.*

Cuncta phalanx inſigne Jovis, cælatáq; geſtat
Tegmina, diſparſos trifidis ardoribus ignes.
Nec primus radios miles Romane coruſci
Fulminis, & rutilas ſcutis diffuderis alas.

Et ne hæc ad legionem fulminatricem pertinere videantur cui id inſigni fuiſſe è lapidibus conſtat. Notandum eſt legionem ipſam ab Auguſto fuiſſe inſtitutam, fulménq, alio more tuliſſe quam antiquiùs cernitur.

Quando autem legiones & cohortes diſtincta ſua inſignia accepere, non conſtat, ſed inſigniendi rationem vulgarem fuiſſe ante Neronis ætatem, Perſii illud (ſi de clypeo intelligatur:) oſtendit, qui tunc ait, ——— *candidus umbo,* ac ſi heroicus ille ritus Romæ floreret. Unde Stewechius dicit *Romanos primo anno ſcutum geſtaſſe ſine omni argumento & inſigni candidum,* Turnebúmque habet teſtem ſtrenuum contra nævos Grammaticorum, qui locum hunc intelligi volunt de virili toga. *Satyr. 5.* *Lib. Adverſ. 20. cap. 1.*

Poſt hæc crebri Romæ in lapideis monumentis inſigniti legionum clypei: quorum alii hodiernum geſtamen ita exprimunt;

exprimunt, ac ſi è fecialium noſtrorum ſcriniis prodiiſſent. Δείγματα hæc feruntur in interiori clypei facie fuiſſe deſcripta: quod ego equidem in omni Notitia non obſervo. Contrarium verò inſignibus viri illuſtris magiſtri officiorum mihi ſe præbet, uti & nummo P. Silii Nervæ cui clypeus impingitur in convexa ſuperficie haſtatum equitem præferente. Quin & planè ita habetur in teſtudinis icone aliâs hic à nobis exhibita.

Not. Im. Occid. f. 139.

Lib. 2. c. 8. Rem omnem Vegetius exponit. *Sed ne milites*, inquit, *aliquando in tumultu prœlii, à ſuis contubernalibus aberrarent, diverſis cohortibus diverſa in ſcutis ſigna pingebant, ut ipſi nominant* Δείγματα, *ſicut etiam nunc moris eſt fieri.* Videamus igitur quis mos fuit ſui ſæculi, ut antiquioris intelligamus. Valentiniani principis cui libros inſcripſit coævus fuit, ejúſque ſeculi inſignia per omnem Romanam militiam accuratè deſcripſit ſive Scotus, ſive quis alius author Notitiæ utriúſque imperii. Monumenti celebris eſt, ut Alciatius vocat, aurei. In quo ipſa geſtamina per ſingulas colorum ſymbolorúmque varietates ſingulis legionibus, cohortibus, vexillationibúſque adhibita, depinguntur à Conſtantino uſque ad diviſum Imperium, & Theodoſium juniorem.

De hodiernis inſignibus; & primo quare dicuntur Arma.

TAndē de noſtris inſignibus quæ per catachreſin non ineptam arma vocarunt, quod armis inducta armorum eſſent notitia, & per hoc armati. Sic authorum opera libros & codices appellamus, quia libris & codicibus, hoc eſt arboreis corticibus tabulíſque olim ſcribebantur. Quo etiam ſenſu Virgilius videatur uſurpaſſe pro inſignibus, cum dixerit Ænæam per omne pelagus proſpexiſſe, ſi fortè uſpiam cerneret——*celſis in puppibus arma Caici.* hoc eſt, non tam arma ipſa quam armorum inſignia, quibus Caicus eſſet ab aliis cognoſcibilis. Navigantibus enim militibus in more fuit arma puppibus religare, Virgilius.

Pacem

Pacem orare manu, & præfigere puppibus arma.

Ideo Caicus non ex armis puppi affixis cognoſcendus erat, cum alii quóque id ipſum facerent, ſed ex cultu armorum ſibi peculiari à cæterorum. Ritum hunc antiquum apud Lazarum Bayſium quodammodo videas depictum. Sed moneo me non affirmare quempiam antiquorum expreſſè uſurpaſſe arma pro inſignibus, licet Pomponius Sabinus ita Virgilium intelligat, Æn. 1. dicentem——*Armâq; fixit Troja*, de quo hic alibi. Addo inſuper illud Machabæorum lib. 2. cap. 13. verſu vigeſimo nono, nec dilucidè ſatis Anglicè redditum, ſed nec latinè quidem ſine amphibolia, ubi locus ita transfertur, ut pleríque cum Caſſineo de inſignibus intelligant, antiquitatem rei inde colligentes, non de armaturis cum fons ipſe Græcus ὅπλια dixerit non ἐπίσημα, hoc eſt armatura non inſignia. Sed nos ad nos reflectimus.

Catal. glo. mundi pars. 1. concluſ. 11.

Variæ opiniones de armorum origine.

ARma hæc noſtra vel, ſi placeat, armandi cultus, quando & unde ſit enatus variè contenditur. Quidam cum primis illis ac ſi nunquam deficientibus confundunt, omnémque heraldicam diſciplinam vel à Trojanis ſeculis, vel ab Alexandro magno repetitum volunt. Quidam Brunhildo neſcio cui Belgarum regi ſub initio regni Hebræorum rem omnem aſcribunt. Nec tanta vetuſtatis farina ſaturi, altiùs quidam ad Noæ ſæcula reſilierunt; Hallucinantes planè hiſtorici, & rerum antiquarum ſatis imperiti. Alii contra, dum diverſa faciant arma ab inſignibus, originem illis prorſus novam peculiarémque aſſignant: acſi nihil antiquorum ſæculorum ſaperent, vel luna reparatis jam cornibus non eſſet luna. Hinc alii ab Hiſpanis emanaſſe aſſerunt bellis jam inter Chriſtianos atque Mauros acerrimè conflatis ſub Juliani Apoſtatæ imperio; ſuggeſtíſque fumoſæ vetuſtatis clypeis & vexillis aliquot inſignitis, ejuſdem eſſe cui contenderunt. Nar-

ratur præterea Beatus Mercurius in Julianum ſuſcitatus, tum è cœlis accepiſſe *ſcutum cyanæum cruce florida* (quam vocant) *quatuor roſis luteis interjecta.* Fabulæ author Vincentius ſtatuitur, miraculoſam Juliani mortem deſcribens, cum nihil tale apud Vincentium reperiatur.

Alii Italorum volunt eſſe inventum, æſtuante nimirum Italia, uti reliqua ferè Europa, Vandalorum, Gothorum, Hungarorum, Saracænorum, Longobardorum armis, exortíſque complurimis factionibus, ut ſe partium patroni clientéſque invicem cognoſcerent, ſymbola hæc dicuntur induxiſſe. Et fatendum eſt antiquitùs nituiſſe arma in Italia, imo ante Hungarorum, Saracænorum ingreſſum, ſi his quæ à Petro Marcello Sylveſtro, Girello, & Henrico Kelnero ſingulari, quod pollicentur, ſtudio edita fidem fecerimus. Primos námque Venetorum duces Paulutium Anafeſtum qui ante nongentos annos floruit, Marcellum Tegalianum, Urſum Ypatum, cæteróſque ſucceſſores omnes clypeis optimè inſignitis donant, ut in eorum libro de vita & moribus Venetorum ducum libeat intueri. Fidei autem caſtatem in hiſtoria magis quam in iſtis opinamur expectandam.

Alii Theodoſianæ militæ rem aſcribunt. Alii ſub Carolo magno à Longobardis exordiri volunt. Alii recentiùs multo Frederici Barbaroſſæ imperio. In hoc opinionum diſſidio, non videam cur Germani originem rei cederent: Refert enim Tacitus Domitiani Cæſaris ævo, eos lectiſſimis coloribus ſcuta ſua diſtinxiſſe. Et qualemcúnque id ſententiam ineat, nuſquam reperiri puto arma Germanorum antiquitate vincentia, ſaltem ſi Munſtero fides. Atteſtatur enim floruiſſe apud eos longè ante Caroli magni imperium. *Saxonum*, inquit, *principes habuere pro inſigni armorum in militaribus pugnis, pullum equinum atrum ante Wedekindi ducis baptſmum, qui Caroli Magni manibus levatus eſt honoris gratiâ, è ſacro fonte, poſt verò candidum.* Item de Dapiferis Walpurgenſibus: *ducunt*, inquit, *originem à Godhardo quodam inſigni viro, qui olim Rumeli ducis Sueviæ tempore, Conſtantini Imperatoris fidelis miniſter fuit, ab eóque donatus arce Walpurg & adiacente terra. Recepit quóque ab eodem duce clypeum cæruleo colore pictum, injectis tribus*

Coſmogr. lib. 3. cap. 427. fol. 872.

Coſmogr. lib. 3. cap. 284.

tribus pini coniferis & aureis glandibus &c. At quid nobis cum Munſtero? qui à ſuis videtur ſtare partibus, qui armorum originem ab Alexandri magni ætate deflexerunt. *Nam Antyrium apud Alexandrum magnum in gravibus bellis exercitatum, veniſſe ex Scythia,* refert, *claſſe, affixiſſéque præcipuæ navi caput bovinum unde & in hunc uſque diem Ducatus,* inquit Magnopolenſis, *pro inſignibus habet caput bovinum, cornibus aliquando albis, poſtea vero à Carolo quarto aureis decoratum, impoſita deſuper corona aurea in memoriam antiquæ regiæ ſtirpis. Aciem verò navis ornavit gryphone aureo in cæruleo ſpacio, quo Vandalici principes in hunc uſque diem pro ſigno utuntur.* Hæc ille. Sed qua fultus authoritate non intelligo. *Coſmogr. lib. 3. ca. 468.*

Fiat de iſtorum ineptiis mentio, qui tribubus Iſrael ſuos clypeos inſignitos expediunt. D. noſtro Salvatori *calicem cum tribus panibus aureum in clypeo Cruento* tribuunt, & Arvirago **the Kings coat-Armour.** Hollinſ. p. 35. Quamobrem ingenuè fatendum erit, cultum hunc noſtrum recentiorem eſſe, qui nec ante Caroli Magni ætatem viguiſſe animadvertitur. Dubitare ergo mihi videor aliquando, an Germanicum illum ritum ſcutorum diſtinguendorum, de quo Tacitus, vires accepiſſe cenſeam, vulgatúmque tum demum fieri (propter populi dignitatem) cum imperium ad Germanos venerat.

Utcúnque res ſe habet, mox à Caroli Magni ævo invaluiſſe videtur inter principes & potiores nobiles, per Germaniam, Italiam, Galliam, Hiſpaniam, præcipuè bella contra Saracenos tractantes, mox per alias Europæ regiones. Confluentibus enim undecúnq; in communem hoſtem Chriſtianorum copiis, ne inſignis multitudo confuſione premaretur, diſcernicula neceſſariò adhibenda.

Quod ut fatear Carolini ſæculi author nullus evicit, ſed recentiorum ſcriptorum importunitas. Qui dum nepotum ipſis atavis, remotiſſimíſq; majoribus accommodarint; in occaſione ſunt, (ut non invento quo ſiſtatur limine, fluvius ultra fontem exquiratur. Sic imperii clypeum, *aquilam bicipitem nigram in aureo æquore,* integræ Imperatorum ſeriei Caſſineus tribuit. Et ut ineptiæ ſub ineptiis cælarentur, ipſum hunc, quem & arma vocat,

à Cæſare geſtatum fabulatur: cauſámque adjungit bicipitii, quod aquila aliquando inter copias armatorum in caput Cæſaris reſidens, duos corvos hinc atque hinc illi moleſtiam inferentes morte affecit. Sed & Plinii illud torquet in eandem ſententiam. *Non ferè apud legiones Romanorum unquam hibernatum in caſtris, ubi aquilarum non fuerit jugum. Ex quo,* inquit, *ut opinor, adhuc hodie aquila pro armis imperii deſignata habet duo capita.* Hæc ille, & ut ſolet, ſatis inconditè.

Nam hoc quidam geſtaminis Theodoſio juniori prioribuſq; Imperatoribus ignotum fuiſſe non eſt dubium, cum in univerſis utriúſque Imperii geſtationibus nec aquila biceps cernitur, ſed ne nigra. Bicipitium enim omnes referunt ad imperii diviſionem ſignificandam. Quam tamen à noviſſimis ſeculis commentatum eſſe planè evincit Frederici ſecundi Imperatoris clypeus, inter aliorum illius ætatis principum in Eccleſia celebri Weſtmonaſterienſi murali lapidi etiam tum inciſus, & aquila quidem ſimplici non bicipite. Lipſius verò annotaſſe ſe ait (putat columna Antonini) duplicem Aquilam concorpoream, ſicut in Imperii inſignibus hodie ſolet cum nec adhuc duplex imperium eſſet. Indicari autem hac autumat è legione gemella fuiſſe, quoniam duæ velut aquilæ in unam ſic mixtæ. Effigiem clypei prius poſuimus: ubi & aquilinis capitibus coronam videas imminentem. Quæ cùm donatica ſit, apertè oſtendit privati hunc fuiſſe non imperii. Ejuſmodi enim coronæ militibus dabantur ab Imperatore, non è contra.

De Francorum clypeo.

MAjori pertinacia Francorum clypeum (ac ſi Deo opt. max. curæ eſſet mortalium faſtus) è cœlis Clodoveo demiſſum Gaguinus aſſerit. Authore certe nullo (nam ingènuè hoc fatetur,) ſed vulgata fama. Goropius etiam è cœlis ducit, at ut omnium ſuperet ineptias, Nochi ævo. Modeſtiores alii, qui licet vetuſtatem rei declinare nolunt, fabulam tamen linitam volunt. Clodoveum

In Clodoveo.

doveum, aiunt, miraculis cupientem regnum ſtabilire, ab eremita quodam tanquam divino monitu hunc ei clypeum feciſſe aſportari. Conſentiunt ergo Clodoveum clypeo fuiſſe inſignitum, & ut ſolet tribus liliis. Fidem rei aſtringit ipſe clypeus, qui in Abbatia Jornevallenſi etiam nunc oſtenditur, liliorum triade.

Tillet Recueil des Roys de France, part. 1.

Quod quidem fabulâ plenè arguit & plane etiam Tilletto judice. Fatetur enim Carolum ſextum qui regnum iniit non ante annum milleſimum tricenteſimum octogeſimum nonum, liliorũ multitudine omnium primum ad triadem deduxiſſe. Priori enim Regum ſeriei à Philippo Pulchro ad Carolum ſextum, clypeum ponit ſcaturigine liliorum (quod *ſemé de fleurs de lis* vocant,) conſignatum. Philippo verò huic, & patri ſuo Philippo tertio liliorum decadem. Antiquiſſimus autem (quem profert) clypeus, qui eſt Philippi Auguſti in regem uncti anno milleſimo centeſimo octogeſimo (ovata ſpecie ad antiquitatis teſtimonium) lilium tantum ſingulare habet, quale & (ex filio nepotis ſui) divi Lodovici. Quæ varietas fluctuantem oſtendit etiam & recentem adhuc inſignium diſciplinam. Sed nec in præcedentium regum ornamentis clypeus uſquam exprimitur, ne inſignis quidem, ne aſymbolus. Sunt etiam quibus eſt opinio, & noſtra accedit ſententia, liliorum geſtamen à Valeſianis principibus primo introductum eſſe, Carolinis & Merovinis fuiſſe incognitum. Præter Goropium, hic acriter occurret Tillettus, oſtenſis (è monumentis vetuſtiorum principum) ſceptris, coronis, ſoliis, veſtibus liliatis. Sceptra parum moror, cum ſit iis quaſi nativus hic cultus, & ipſis Aſſyriis familiaris. *Annulum*, inquit Herodotus, *ſignatorium ſinguli geſtant, & ſceptrum affabre factum, cui ſuperſtat aut malum, aut roſa, aut lilium, aut aquila, aut aliud quidpiam: nam abſque inſigni geſtare ſceptrum nefas eſt.* Romanis quóque frequens, ne pro ſuo Gallus vindicet. Exemplum habes elegantiſſimum in numis C. Calpurnii Piſonis, etiam in Cn. Pompeii plurima apud Goltium & Urſinum. Quin & antiquorum coronis Pindarus lilia adjungit. Neme. Ode 7.

Nonnulli cuſpidem illiam ſceptrorum antiquorum non pro lilio exponunt, ſed pro vomere aratri quo, in agriculturæ honorem priſci reges, etiam & Sacerdotes in ſceptris utebantur. V. Pier. 468. f. Urſin. famil. Romana

*Ἔρετμον

Ἔιρξιν στεφάνοις ἐλαφρὸν ἀναβαλλεο· Μοῖσα τε
Κολλᾷ χρυσὸν, ἔν τε λευκὸν ἐλίφαντ' ἄμᾳ,
Καὶ λείριον ἄνθεμον πόντιας ὑφελοῖς ἔδρας.

Plectere coronas leviter omitte. Muſa glutinat aurum, candidum & ebur, & lilium floridum à rore marino avulſum.

Extant etiam in coronis Regum Angliæ, ut è monumentis & ſigillis cernuntur, cum nec ſuis adhuc titulis Francia acceſſiſſet, Henrici ſecundi, Richardi primi, Johannis, Henrici tertii, &c. Cætera verò, quæ Tilettus profert, habeo ſuſpecta, ne antiquitatem quam loquatur, mentiantur. Imaginem enim Caroli Magni, quæ præ reliquis antiquiſſima eſt, paludamento liliato, recentioris ævi olere deprehendimus. Globus enim cruciger auro cinctus quem de more juniorum principum leva ſuſtinet, Caroli ſeculo incognitus fuit. Primus enim hunc invenit Benedictus Papa, & anno Domini milleſimo duodecimo, qui poſt Carolum Magnum eſt centeſimus nonageſimus ſeptimus, Henrico Imperatori Romam venienti documento dedit, ne mundo aliter imperaret, quam ut ipſe vivificæ crucis vexillo dignus tueri videretur. Acceptum Henricus Imperator ſtatim miſit Cluniacenſi monaſterio conſervandum, quod nec fundamentum habuit ante annos pene centum poſt mortem Caroli, Author mihi eſt Glaber Rodulphus illius ævi ſcripto. Sed corruptus ei locus quoad temporis rationem techna eadem in imagine Caroli Calvi, obiit anno gratiæ ſeptingēteſimo ſeptuageſimo octavo. Veſtis inſuper talaris, quam Dalmaticam vocant, effigiem Caroli Magni accingens, recentioris ævi commentum prodit. Francis enim exoſam adhuc Carolus Calvus, Græco cultui inhians, non ſine magna ſuorum offenſione, ut Sigebertus habet, primus induxit, anno octingenteſimo ſeptuageſimo ſexto. Ex quo & cæteræ omnes regum icones quas Tillettus profert ante Carolum Calvum fictitiæ vetuſtatis planè arguuntur : nam & illis idem veſtimentum is induxit. Monumentum inſuper Caroli Simplicis ſolium exhibens liliis interſtinctum ſtatim à morte ejus editum non opinor, cum & è regno ejectus,

primus q ita in ſtuguſte oni effingi ſi ſuſtinia. nus curauit poſt ædificatum S Sophiæ templum ab illo nec reliqui imperatores. Jo: Meurſius Manti ſſa ad l. de luxu Roman: c 8. p: 104. Videſis Selden: tit. honor: p. 180 ſeq:

Hiſtor. lib. 2. cap. ult.

ctus, & in carcerem detruſus miſer & contemptus more-retur. Quærendum igitur, unde recentior hic cultus in antiquorum monumentis? Legimus certè Divum Ludovicum majorum ſuorum tumulos inſtauraſſe & ornaſſe: quod & alios alias feciſſe, quidni exiſtimemus. Néque enim me, ſemel torſit hoc deceptionis genus. Tradunt authores Eccleſiam cathedralem Norwicenſem ab Herberto præſule Willielmi junioris ævo (hoc eſt ante quingentos annos) fuiſſe conditam. Cum igitur in fundamentis ejus clypeos aliquot inſignitos perſpexiſſem, in diverſas quidem ſententias agebar, quid de armorum antiquitate ſtatuendum eſſet. Tandem verò me eximit Nevelli liber, referens partem illam diu collabentem ſub Henrici ſexti principatu noviter reſtauratum eſſe. Hæc ad cautelam, redeo unde ſum digreſſus.

Liliorum inſuper antiquitatem ipſa impedit quam authores tribuunt Francorum regibus, inſignium varietas. Aliis enim *tres bufones nigros in ſpatio aureo*, Aliis *tres coronas rubras in argenteo clypeo*, Aliis *tres monoides*, id eſt, *creſentes lunulas*, Aliis *leonem erectum, aquilam cauda ſuſtinentem*, Aliis *leonem ſine aquila*. Quæ ſingula ſingulorum principum geſtamina fuiſſe videntur, dum inſignium habitus perſonalis, adhuc eſſet non gentilis, non perpetuus. Fortè eodem modo quo hodie ſolent emblemata. Sicuti Franciſcus primus Rex Francorum Salamandram tulit, Henricus filius ejus creſcentem lunam. Henricus Rex Angliæ ſeptimus vaccam.

Urbanus quartus contulit Carolo fratri regis Francorum, regnum Siciliæ, & ex tunc reges Siculorum geſtare ceperunt arma regis Franciæ anno mileſimo ducenteſimo & ſexageſimo.

Leo verò, quem diximus ad inſignia pertineat militaria, qualem Franci dicuntur habuiſſe antequam Germania ſunt egreſſi. Sed de his ſatis. Et quoad bufones, ſic ipſa lilia olim pingebant imperiti, ut ab imperitis bufones potiùs habentur quam lillia.

De clypeo regio Scotorum.

LEonem more Scotico erectum Heningius Bruto appingit, Britannorum protoplaſto: ac ſi Scotici Reges generis iſtud teſtimonium depuliſſent. Narrationem autem de Bruto planè excindit Sibyllæ illud, nam Erithreæ aſcribitur. *In Gallis auro locupletibus atque Britannis, multo reſonabit ſanguine plenus.*

Quod ſi adulterinum non fuerit apertè indicat Brittannorum nomen noſtratibus inditum, cum ne Bruti pater natus eſſet. Sin reum arguam per ſuſpectum, ipſi Scoti hanc rejiciunt parentelam. Leoni igitur aliud quærendum eſt initium, nec recens tamen, ſi Buchanano fides. Nam his regibus hunc opponit Achaium præcedentibus, quem & Achaium peribolo liliato circumſcripſiſſe ait, in memoriam fœderis cum Carolo Magno pacti adverſus Anglos; illud innuendo, Leonem Scoticum Gallorum ope conjunctum fore. Tuo hoc judicio linquimus, prælectis quæ de Francorum liliis ante ſcripſimus. Veriſimilius autem mihi videtur Scotiæ regem hoc geſtaminis ſibi acciviſſe, cum & cæteri vicini principes idem ſuſceperint. Munſterus refert Belgicos principes annũ circiter Domini milleſimum centeſimum ſeptuageſimum ſeptimum, hoc eſt, ætate Henrici ſecundi regis Angliæ, novam expeditionem parentes in Syriam, leonum geſtamina ſuſcepiſſe; Et reges Angliæ Henricum vel Richardum idem tum feciſſe perſuaſum habeo, cum & in eandem militiam conſcripti eſſent crucis candidati, & leonina geſtatio nuſquam antea apud reges Angliæ ſit reperta.

Noſtrates, poſtquam in Angliam penetraſſet Williel-mus primus, hunc armorum cultum à Normannis videntur accepiſſe. Nec confeſtim vulgaris evaſit, quod ſoli potiebantur qui in acie conſiſterent, aliis, quantæcunque nobilitatis, nihil prius inſignium expetentibus. Hinc multis nec ignobilibus familiis ſua defuere inſignia, etiam uſque Henrici ſexti ætatem, ut videre eſt in Haſtingiarum cum Ruthino Barone litium formulis, in quas juratus quidam

dam è ſtirpe nobili, reſpondit nihil ſibi inſignium accidiſſe, quia nec ipſe, nec majores ſui in bellum unquam deſcendiſſent. Novo autem ſæculo, nova conſuetudo. Et in Hybernia (quæ antiquioris Angliæ imago eſt) plurimi habentur nobiles è primariis familiis, etiam nunc dierum aſymboli. Sed me vereor his multos acriter provocare, qui dum ſuam è vetuſtatis faucibus nobilitatem eruunt, arma quóque ſua eodem ſenio laborare, Normannorúmque imperium (neſcio quot ætatibus) ſuperare, contenderunt. Erroris proferunt authores, obſoleta quædam ſepulchra ſigilláque clypeis gentilitiis inſtructa. Repetunt præterea, Danicorum, Anglo—Saxonum, Britannorúmque regum arma abſoluta, ſpetioſa ſerie paſſim edita. Commentum planè omnino otioſum, aut veterum Heraldorum, aut quod fortè magis arrideat, monachorum. Qui (ut hiſtriones & pictores ſoleant) antiquorum cultus pro ætatis ſuæ ritu effingentes, clypeos item inſtructiſſimos cuíque addiderunt. Hinc Bruto illi (quem vocant) primo Britannorum Regi, cùm Dianæ opem imploraſſe fertur, divæ ſimulachrum aureum æquore viridi inſtituerunt. Arthuro olim invictiſſimo, quod regna plurima Britannico ſubegiſſet, clypeum crearunt cyaneum ſubactorum regum coronis (ut in perpetuum triumphum ducerentur) præfulgentem. Simili artificio orbicularis menſæ equitibus (ſi qui eſſent) Saxoniciſque noſtris principibus arma ementiti ſunt. Joſuæ, Davidi, Salomoni, & (ne tanta dementia uſpiam ſiſteretur,) ipſi Salvatori. Signa autem proculdubio militaria, quæ in acie ordines ſequerentur, vel regibus noſtris veterrimis defuiſſe non eſt cogitandum. Hoc evicit militaris ipſa neceſſitas, etiam Bedæ authoritas. Sed extant (audio) Saxonicorum regum arma, antiquo opere: clypeus cyaneus cruce florida quínque inter apodes ex auro. Saxonûm revera hunc nulli erexit antiquitas, quin divo (quem vocant) Edwardo eorum ultimo. Cui nec ſua negabo arma, cum is in Normannia diu verſaretur, primúmque Willielmum Normanniæ Ducem, conſanguinitate moribus, conſortio, neceſſitudine conjunctiſſimum ſibi haberet: ex Normannia reverſus, cultum Gallicum (ut Anglo-

rum ingenium est) forsan trajiceret. Veruntamen & hìc in suspicionem veniant fallaces isti, utpote scutum istud ex argenteis ejus numis effinxisse. Habent enim numi sui inter aves quatuor bacillos totidem se invicem instar crucis dissecantes, ut ex subjecta icone.

Alites autem vides non apodes sed antipodes esse. Et adjungam, nusquam locorum Edwardi ævum referentium (si omnem antiquitatem, templa, castra, monumenta, rudera perlustraveris) reperiri credo, néque arma ista, nec armorum quidpiam. Certè ejus tempestatis reliquiæ, ne simplicis scuti (quam unquam viderim etiam datâ operâ) effigiem admittunt. Ne numi quidem, nè illustrium Saxonum tumuli elegantes, nè ipsius Edwardi sigillum regium, nè sepulchrum ejus sumptu magnifico, magistráque manu denuo restauratum. Fortè hoc idem alius affirmaverit de ætatibus Willielmi primi, & Rufi, sed nos id modestiùs & abstinenter.

Præterea scutiferæ illæ statuæ, cruribus instar crucis dispositis, quas ex sepulchris cernimus antiquorum, vulgóque sacrum antiquitatis fastigium habentur possidere, Willielmi primi nec æquales exeunt, nec vicinæ subsequuntur. Eorum enim cùm sint qui sub crucis symbolo in sacri belli aleam se conjecerant: palam est illam militiam omnium primò à Gallis tractari annis ultra sexaginta post ingressum Normannorum, ab Anglis autem, non ante Richardi primi regimen. Sed & recentiores plerúmque deprehenduntur nec ætatem Henrici tertii vincere, sæpius ne Edwardi primi.

Sigilla verò insignita priscorum chartis dati expertibus inhærentia, ab accessu Willielmi primi superantur omnia. Nam in instrumentis Anglo—Saxonum, fidei firmamentum

tum ex crucibus ſtetit ſubſignatis, quandóque aureis pro firmatis dignitate. Hujus generis in jurium voluminibus habetur id Edwini regis Abingtonienſi abbati aſylum conſtituens. Et apud Ingulfum Saxonem varia alia ſunt exempla, qui & ſigillorum uſum à Normannis aſſerit introductum. Sed Edwardo tamen Confeſſori ſuum fuit ſigillum, quod & ipſi vidimus apud Camdenum noſtrum. Quin & Edgaro Anglo—Saxoni, ut Rameſienſis hiſtoria atteſtatur, ſicuti & Dunſtano Archiepiſcopo Cantuariæ, & nonnullis regni optimatibus. Popularia verò tum demum fiunt ſigilla, cum Normanni ſint ingreſſi. Clypeos verò inſignitos accepiſſe non videntur ante Richardi primi ævum, ut ex ipſis regiis in proximo capite fuerit manifeſtum. Datorum autem inſcriptiones in chartis & civilibus inſtrumentis primum acceſſere ſub Henrici tertii ætate. In regiis & Eccleſiaſticis quandóque ſub ipſis Saxonibus deprehenduntur.

Quin & ipſa familiarum cognomina à Normannis ſunt noſtratibus inchoata: prioribus (Græcorum more) ſimplici appellatione contentis. Quod è Chronicis paſſim obſerves, & exinde quam difficilis ſit ſub iis ſæculis familiarum derivatio.

De regiis Anglorum inſignibus.

SEd ut auguſtior his ſit fides, ipſa regni inſignia intueamur. Authoribus cum in more tum in vitio eſſe ſolet, dum gentium ſuarum antiquitates ornamentáq; excolunt, nec mediis hærere, ſed nec humanis initiis.

Gaguinus aſſerit Francorum lilia è cœlis eſſe dimiſſa, annum circiter Gratiæ quingenteſimum: Goropius quóque inde repetit ſed Nochi ævo. *In Clodov.*

Hieronymus Blancas narrat Garſiam Eximinum primum regem Suprarbienſium, cum exercitus graviſſimè laboraret (ſub anno Domini 724.) in aere vidiſſe crucem rubeum ſuper viridem quercum aureo veluti in clypeo poſitam, quod & ſibi & regno inſigne addicavit. *Aragon. rer. comment.*

Arago. rer. cõment. & Indices rer. ab Arag. gest.

Inigo item Aristæ 5. Suprarbiensium regi Mauros debellanti, crucem argenteam cuspidatam in angulo dextro cyanei scuti apparuisse tradit, fieríque eam tum regium insigne.

De reb. Hisp. lib. 8.

Petro tertio regi Aragonum Sanctus Georgius, ut Lucius Marineus Siculus author est, niveis armis & cruce flammea in pictore indutus victoriam contra Mauros memorabilem præstitit. Unde & rex ille Georgianum scutum, quod Angli vindicamus, Aragoniæ regno instituit, injectis quatuor Maurorum principum capitibus eo prælio quod sub anno 1096. initum est, occisorum.

In Olisiponis descrip.

Portugalliæ quóque clypeum non sine miraculo editum Damianus à Goes attestatur.

Angl. hist. lib. 9. fine.

De regiis Anglorum insignibus nihil adfero non humanum; nec his originem quæro ultra principes Normannicos, sed nec pariter. Polydorus tamen Virgilius, Willielmo, quem vocant, conquestori, *tres leones accommodat, jubatos aureos in clypeo rubeo. Sed & tribus etiam lilis* (ut hodie solet) *commixtos*: oblitus lilia ab Edwardo tertio, accedente jam Galliâ, fuisse annexa. Vides ut & viri ipsi docti in errores procedant: meos igitur mihi cede.

Cassineus etiam, quod & alii, asserit Carolum magnum, institutis à se Paribus Franciæ, armorum insignia singulis destinasse.

Normanniæ Comiti *leones binos aureos in clypeo rubeo.* Quo & magnum illum Willielmum, succedentésque Reges ad Henricum secundum usos fuisse. Henricum verò, cum & Andagaviæ Comes esset, haberétque ille comitatus leonem insigne: translato leone illo in Angliacum clypeum, tres deinceps leones pro insignibus regni Angliæ detulisse.

Boswellus autem, nescio qua fretus authoritate, Willielmum istum Angliam invadentem aream gestasse scribit sex repagulorum argenteam & cyaneam; iisque brevi neglectis leones illos binos, leopardos vocat, accepisse. Horum ego nihil omnium inveni: & qua fide nititur quod de Carolo asserit Cassineus, Paradinum video aliósque dubitare.

Ad

Ad ſigilla & nummos me converto. In ſigillis Willielmi primi, tum & filiorum ſuorum Willielmi Rufi & Henrici primi, etiam & Stephani, & Henrici ſecundi, reges ipſi omnes loricati inſtituuntur. Clypeos item ferentes ovatos ſurſum, faſtigiatos deorſum, ſed averſos, dempto Stephani, nec quid inſignium admittentes. Flamulas autem ab haſtarum ſummitatibus omnes ferunt præter Henricos primum & ſecundum, qui gladium ſtringunt, penitas bilingues, & (quod in Stephani præcipuè cernitur) cruce forte inſignes. Quas & ſupra humeros inclinatas dextris tenent. Stephani quoque numi hoc ipſum indicant. Stephani autem clypeus manifeſtus eſt, purus & ſine ſymbolo. Quod & magnam mihi dubitationem injecit, an tum ſcuta pingerentur. Nam, qui ſequitur, Richardus primus ad ſacrum bellum ſe accingens, omnium primus clypeum habet inſignem, ac ſi id decoris, quod in ea militia uſitatius eſſet, propter evitandas populorum confuſiones, apud Anglos prius non claruiſſet. Sed leone tum ille ſolitario & erecto non gradario. Sigillo autem ſuo, ſive per naufragium Cyprium, ſive per captivitatem Auſtriacam, in aliena poteſtate, ut ſuis utar verbis, conſtituto, novum curat conficiendum, quod etiam, ne falſariis locus eſſet, à priore diſcreparet. Illic demum, nec antiquius uſquam, tres leones vidimus. Quibus per Johannem regem, Henricum tertium, Edwardos primum & ſecundum ad Edwardum tertium traductis, Francici ille regni clypeum, cujus materno jure hæres ſalutatur, Angliaco immiſcuit, conceſſa huic quadra in ſcuto potiori: quia, ut quidam volunt, leones noſtros ad ducatum alias pertinuiſſe ferebantur, lilia ſemper ad regnum. Sed Edwardo antiquius aliud fuiſſe non eſt dubium. Nam Raimundus Barcinoniæ comes, qui priori ævo Petronillam regis Aragoniæ filiam & hæredem duxerat, Comitatus ſui inſignia (quæ hucúſque Aragoniæ regno addicuntur) loco primo detulit: uxoria verò illa regia in ſecundo. Edwardus igitur morem geſſiſſe videtur occaſioni: Franciámque ingrediens, regem ſe Franciæ ſic apertiùs indicaſſe. Quin & Belgas, quorum ope maximè nitebatur inclinatiores ſibi reddidiſſe ſedatíque animi.

Sed ideò forte quod in ſacram militiam accingerentur, quod & Armoricanus ſuadet ſic Hen. 2. filium ejus Ric decantans Philipp. lib. 3. fol. 255. Nec minus Anglorũ zelo rex motus eodem Richarduſque comes vexillo ſe crucis armant.

Rog. Hovend. Annal. part 1. f. 650. & part. poſter. fol. 746. In diplomate hic inferius expreſſo.

Judices rerum ab Aragon. reg. geſta. lib. 1. fol. 46. ſub Anno Dom. 1137.

Belgæ

Belgæ enim in fidem regum Franciæ juramento ſtringebantur. Anglum verò ſequi viderentur ſi leones ſtationem primam, in ſignis militaribus occuparent. Signa enim & vexilla ejus eſſe dicimus, cujus prima ſunt in iis ſymbola. Quod & in Comitiis Parlamentariis Edwardi tertii decimo quarto, nonnihil hæſitationis attulit.

Adhuc de inſignibus Richardi regis, & illius ſæculi.

SEd ad Ricardum me revocat & detinet Willielmus Brito Armoricanus ejuſdem ætatis poeta, qui ei adhuc Pictaviæ Comiti, & vivente jam patre, clypeum non ſolum inſignem facit ſed leonum pluralitate. Sic enim ſtatuit Barrenſem heroem de eo loquutum,

——Rictus agnoſco leonum
Illius in clypeo.

Leonum, inquit, numero multitudinis. Sanè contra fidem oculati ſcriptoris, qualem ſe præbet, temerè non veniam: ſed nec contra ſigilli regii quo nihil eſſet inter mortales auguſtius. Quid ergo? num privatus leonem triplicem deportavit, rex factus unicum, deinceps quóque triplicem? Mallem certè in declinante ſcuti latere, quod ſigillum exhibet leonem alium intelligere, ut ſic duo dimicantes videantur: vel (quod magis placeat) Armoricanum juveni tribuiſſe cultum illum quem florente ætate maximè uſum fuiſſe regem conſpexerat. Sed nec iis ſæculis inſolita fuit inſigniorum variatio, cum apud privatos, tum apud ipſos reges. Crebra habes exempla in regiis Hiſpanorum clypeis. Quin & in ipſis regum Francorum, aliis lilium unicum, aliis liliorum ſcaturiginem; aliis triadem præferentibus: quod & armorum diſciplinam, ſub infantiam, jam eſſe non leviter redarguit. Illud quóque innuere videtur Richardum inter Angliæ reges primum uſum fuiſſe leonino geſtamine, quod ei præ cæteris cognomen inderetur Cor leonis à pictura clypei, (ni vana conjectura)

ctura) derivatum. Nam è clypeis & armaturis nomina sæpe acceperunt tum antiqui, tum recentiores. Glaucus Minois filius ab ansa clypei quam Græci λάβιον vocant, Labicus dictus est, unde Virgilius,

——————*Picti scuta Labici.* *Æneid. 7.*

Itáque cum de gente sua testimonium quæreretur, ostendit, inquit Servius, scutum militare à quo ipse Labicus dictus est, & ex eo populi. Nam & populi quóque nomina sua ita alias consequuti sunt. Sic à galearum sylis, Sylæ. *In eundem Æneid. locum.*

Et Richardi ævo etiam hoc in usu. Nam & sui ipsius familiæ à planta genestæ qua usa est in apice galearum, ut in sigillo suo novo videas, Plantaganistæ nomen relinquebatur. Sic & Guillielmo Comiti, qui Richardi signa sequutus est, Hirundelæ nomen inditum est, quod Hirundines clypeo gestavit, celeritatis symbolum: de quo etiam Armoricanus Philippidos, lib. 3.

Ut Comes erectâ Guilielmus comminus hastâ
Vidit Hirundelæ, velocior alite quæ dat
Hoc agnomen ei, fert cujus in ægide signum.

Nihil autem ut fileam, Merlinus Ambrosius in Historia regum, Henricum primum nominat leonem justitiæ, quod ad clypei symbolum nonnulli fortè trahant: cum per regem ferarum hominum regem designavit, quem pastorem quóq; ferarum appellat, & custodem nemorum. *Hovend. Annal. pa. poster. fol. 610.*

¶. Sed & Hovendeni locus innuit fuisse apud Anglos regalia insignia ante Richardum primum. Nam in ipsa coronationis ejus pompa hæc educit, ac si tum nota & usitata. *Deinde*, inquit, *veniebant sex Comites & totidem Barones portantes in humeris suis unum scaccarium magnum valde, super quod posita erant regalia insignia & vestes.* Hoc idem Mathæus Paris. Quod de insignibus militaribus, si non armorum intelligendum censeo: cùm cætera regni insignia, utpote regium pileum, calcaria, sceptrum crucigerum, virgam columbinam, tres gladios, & coronam regiam, *Annal. par. poster. fol. 656.*

regiam, omnia ex auro, ab aliis delata esse retulerit. Adducor etiam ut credam fuisse apud nostrates clypeorum insignia ante Richardum primum, quod in antiquissimo sacrorum aliquot bibliorum M. S. (per πίναξ distinctum antiquo Illo more, cujus Suidas meminit, ut sic majorem vetustatem præferat:) clypei duo visuntur, qui ab orbiculari summitate in angustum turbinem deducti, insignes extant, hic pisce erecto in æquore viridi, ille leone etiam erecto ut in Richardi clypeo, in rubro spacio. Piscis & leonis color, sive argenteus fuit, sive aureus, ita jam squalet ut ne percipi potest, sed Richardi ævum hæc scuti forma sine controversia excedit, ut postea ostendemus. Vides quid de regiis ipsis insignibus fuerit statuendum. Arguo igitur & in suspicionē voco quotquot præferuntur genealogiæ insignitos, sub primo Normannorum ævo clypeos exhibentes: cum forte ne in ipsis regiis satis id consultè fiat ante Richardum primum, ut superiùs admonuimus.

Quomodo arma primò propagantur in Anglia.

CUm in Angliam, uti jam diximus, ingressus esset armorum decor, è majorum nobilium scutis, in minorum transire paulatim cæpit. Anglorum, ut aliarum gentium, mos antiquus fuit, clientibus suis ob subsidium in bello impendendum, agros & prædia dispartiri. Unà his ex insignibus suis, vel à rege, vel pro arbitrio acceptis, aliquid tradere ad clientelarem notitiam, ut multis exemplis compertum est. Hinc in Cestriæ comitatu, tot nobiles fasciculis frumentariis insigniti, à fasciculis illis Comitum Cestriæ deductis. qui *tribus* utebantur *aureis in æquore cyaneo.* Vel si placeat Norfolciensium nostrorum clypeos aliquot, primariæ, ut perhibentur, vetustatis, intueri, ex iis aliorum antiquitatem ortúmque edisces.

Calthorpi, Warreniæ procerum munere quatuor militum feodis aucti in Fulmerston & Burnham, *Warreniorum clypeum auro & cyaneo tessellatum, armelina fascia deferebant.*

Heveninghami

Heveninghami, è Verorum, Oxoniæ comitum, clientela, *herile ſcutum, limbo nigro circumdant, argenteis pectinibus affixo.*

Sharneburni, (cujus familiæ radix Edwinus cum Canuto rege Danorum Angliam ingreſſus eſt) à Willielmo de Albeney, hereditatem ſuam de Sharnebourne, quam illis eriperat, recipientes, Albeneiorum *clypeum rubrum aureo leone erecto inſignem acceperunt, adjecto pro diſcriminali, angulo armelino.*

Simili modo, Feltoni adepti dimidium feodi militis in Lucham ex dono Domini le Strange limitanei proceris, Domini clypeo inſigniuntur. Notandum autem eſt, frugiferos illos Ceſtriæ Comites, Bohumos dictos, Bigodos, Warrenios, Veros, Albeneios, Leſtrangos è Normannorum proſapia fuiſſe, & ſub Regum Anglo—Normannorum imperio floruiſſe.

Clientes hos, ſuis quaſi armis inſtructos, armigeros ſuos fortè vocant. Vide Girald. Cambr. in itin. Camb. ca. 12. pag. 851. ubi Giraldus is militū feoda cum armis ſuis, ſuis armigeris dediſſe.

Morem autem hunc ſuſtuliſſe videtur decretum illud anno decimo octavo Edwardi primi, quod inſcribitur, *Quia emptores terrarum.* Eo enim prohibitum fuit, ne quis terras aut prædia amplius diſponeret de ſeipſo tenenda, verùm de ſuperiori (ut vocant) domino feudi.

Poſtea tamen nonnulli qui in magnatum obſequium ſe tradiderunt, è Patronorum ſymbolis ſua etiam vel ſortiti ſunt, vel auxerunt, ut quatuor illi armigeri Audlæi Baronis ſub Edwardo tertio.

Nec crediderim Peytonorum familiam celebrem & antiquam agro Suffolcienci *ſymbolum ſuum zebellinum cruce imbricata aurea*, aliunde fabricatam, quam ex Uffordorum clypeo, regiunculæ comitum *penticono argenteo priori quartæ ad differentiam aſcripto.*

Et ne cui diſpliceat hæc inſigniendi formula, teſtor apud Anglos, nos non deprehendiſſe antiquiorem, & in fidei partes voco Phæbum noſtrum, & antiquitatis lumen Willielmum Camdenum, nunc Clarentii titulo decoratum.

Insignium collatio & differentia.

DIfferunt inter se insignia vel à materia qua fiunt & insistunt, vel ex modo quo describuntur, vel ex munere cui instituuntur, vel ex lege, quâ latoribus conferuntur.

Quoad materiam & modum, Iliaca in ipso armorum metallo vel sculpebantur vel eminebant, nec in clypeis solùm, sed thoracibus, baltheis galeis etiam singula in singulis. Sic in Agamemnonis clypeo, Gorgonis caput semitæ & umbones. In thorace semitæ item sed & dracones, in galeæ cristis anuli. Nec symbolorum situs destinatus, nec colorum arearúmve observatio. At & multiplex sæpe argumentum, & per omnem clypei superficiem deductum, quod Græci postea in umbonem contraxere, neglectis thoracum insignibus.

Homer. Iliad. 11.

Romana insignia tantùm in clypeis reperiuntur, qui corio obducti argumentis pingebantur satis brevibus, colore etiam & situ immutabiles. Quoad munus, heroica, & multitudinis erant, & totius aciei & privatorum, sed hoc hominum non familiarium. Romana tantùm multitudinis, Hodierna tantùm singulorum, at non hominum solùm, sed & familiarum, societatum, & dignitatum. In recentioribus enim militiis gregariis militibus commune aliquod clypei insigne, ut Romanis heroicis, non fuit inditum.

Quatenus autem ad legem qua latoribus conferebantur omnia insignium genera, par aliâs fuisse videtur. Nam cum singula præmia essent militaria, nulla cedebantur haud emeritis. Id in heroicis diximus, in Imperatoriis etiam tenuisse asserit cum Turnebo Stewechius, qui de his locutus, ait, *milites Romanos primo anno scutum gestasse sine omni argumento, & insigni, candidum*, inducto Virgilii illo,

——————*Parmâq; inglorius alba,*

ac si ille ritus antiquus usque ad juniorem principum ætatem perdurasset. Authores alios non habeo, perspicuum autem id è Polybio & Livio est, Tyrones nec clypeos gestasse nec scuta, sed parmam, quæ an ea militia pingebatur ut clypei & scuta solerent, non habeo compertum. Scutum autem & clypeus ex arbitrio latoris non pingebatur, sed à FABRICATORIBUS clypeorum, jubente principe vel magistratu. Is autem in omni ætate insignium armorúmque honos fuit, ut non nisi liberis competerent, ut alibi etiam diximus, cum nec apud Græcos antiquos, & Romanos, tum nec nostris quidem majoribus, unde in legibus alii plecti jubentur amissione scuti libertatis, quod idem esse intelligo ac si in servitutem essent adjudicati, dempto enim ex juris sententia rei alicujus aut muneris symbolo, ademi res ipsa videtur cujus hoc symbolum fuerit. Ideóque certum omnibus judicium sit liberos hos esse, quicúnque olim scuta atque arma deferebant, & perinde qui ad munia militaria vel legum, prædiorumve ratione obligabantur.

Conclusio.

MOderna igitur insignia, tum propter rei similitudinem, tum propter instituti finem & rationem, cum prioribus illis ita videntur conjuncta: ut vel eadem prorsus, plus quam olim absoluta, vel ex iisdem, tanquam prolem posthumam, suscitata dixeres. Præcipuum enim discrimen in perfectione si tum est, adeo ut ab antiquis inveniri, à posteris videantur restaurari perficíque, ut artes omnes. Hinc fit, ut non solum hallucinati multi historici, sed & eruditi quidam ipsi, dum prima ad postera diffundunt: utráq; invicem connectunt & confundunt.

De rebus insignitis, ac primum de scutis in genere.

RES, quibus adesse solebant, tum antiquorum tum recentium insignia, eædem erant, arma, vexilla, vela, vestes, & hujusmodi.

Arma aderant præcipuè scutis, galeis, thoracibus, sed scutis potissimum: quibus magna differentia ex nomine, materia, forma, & munere. E corio, olim omnia, quod & nomen fecit, nam σκύτος corium dicitur. Forma multiplex, etiam galearū, ut horrendam belli faciem præberet, quod Dictys Cretensis asserit lib. 4. Munera diversa pro imperantium & locorum varietate, hæc equitum, illa peditum, quædā tyrocinii, quædam armatorum, seu hastatorum, quædam præstantiorum militum (hanc primam classem, illam secundam, tertiam infimam vocant) quædam aliis usibus imperata.

Scutum libertatis symbolum est, ferre liberorum fuit, nam servis vetitum, utì & arma omnia, ex vetustissima legis militaris consuetudine, unde id Virgilii,

——Vetitísque ad Trojam miserat armis.

Mos cùm apud Romanos & ubique penè gentium, tum apud Anglos antiquos invaluisse videtur, aliis plecti jussis amissione scuti libertatis. Et quia præcipuus honor militaris in scuto stetit, militibus dabatur virtutis præmium, novúmque ipsum Imperatorem clypeo de more elatum salutabant. Hinc ornare & fovere scutum, laudatissimum studium, reliquisse præcipuum flagitium. Quamobrem,

rem, cum omnes ex eadem cohorte, eodem ſymbolo fungerentur, in averſo ſcuto nomen cujúſque inſcripſerunt, ut de lateris loco, ignavia, fortitudine conſtaret. Sed de ſcutis ſigillatim.

Sub infimam claſſem, quam tyrocinii vocant, militabant natu minimi, & exiguæ fortunæ adoleſcentes, tyrones, & velites, quorum cinctus enſis fuit, haſta, & parma. Galeam, loricam, ocreas non induebant.

PArma tyrocinii ſcutum fuit rotundum, unde & nomen (inquit Varro:) *quod à medio in omnes partes par eſſet.* Sed & Græcis πάρμη *Breviori equites utebantur*: *Livius. Latiori pedites* (inquit Polybius) diametro tripedali; Ovidius cavam facit, Suidas loream; Statius nonnunquam auream. Abraſam, puram candidam, tyronibus dari antè docuimus, & cauſam ex Servii ſententia: Inſignem oſtendit Silius,

Ductor Groſphus erat, cujus cælata gerebat
Taurum parma trucem, pœnæ monumenta vetuſtæ.

Secunda claſſe merebant probatiores milites haſtati nuncupati, quibus armaturam Romani annuebant virtutis præmium. Armatura autem primùm fuit ſcutum.

De Scuto.

SCutum *genus eſt, & generis membrum. A januæ ſimilitudine Græcis* θυρεὸς, *forma quadrangula, è tabulis & velis conglutinatum, corio obductum: Latitudo in ſuperficie curva, pedes duo cum dimidio. Longitudo pedes quatuor, ſin majus, palmo amplius. Supra & infra, lamina ferrea, medio conchâ ferreâ munitum.* Sic Polybius, & Virgilius,

——— Scutis protecti corpora longis.

Necnon recentius in uſu. Nam apud Nicetam Coniatem, legeris Euſtatium Macedonem ſingulari certamine contra Con-

Conſtantinum Armenium ſtetiſſe ſcuto Crucigero, ad longitudinem hominis.

Scuti forma Romæ è lapidibus videtur fulmine inſigniti, quod legionis fulminatricis argumentum fuiſſe Dio oſtendit in Marco Antonio. Hoc autem peditum fuit, ſed breviori equites aliâs utebantur, ut Virgilius de Volſcentis,

Æn. 9. ——*Tercentum ſcutati omnes.*

De clypeis.

IN prima claſſe conſtitêre ſpectatiſſimi milites, principes appellati, exacto jam ætatis anno trigeſimo quinto, ut maturæ eſſent ſtrenuitatis, honoris ſymbolum clypeos acceperunt. *His* (inquit Livius) *imperata galea, clypeus, ocreæ, lorica, omnia ex ære.*

Clypei nomen belli teſſera, nec apud milites ſolum, ſed ipſos etiam grammaticos aliis per 1. clipeum, aliis per v. clupeum ſcribentibus. Differentiam quóque ex genere conficiunt, neutro imaginem, virili ſcutum ſignificare. In hoc autem plerúnque excurrunt, ut clipeus per 1. arma, per v. aut y. imaginem notet. Qua Plinii intervenit authoritas cum dixerit, *Scutis, qualibus apud Trojam pugnatum eſt, continebantur imagines: unde & nomen habuere clypeorum, non, ut perverſa grammaticorum ſubtilitas voluit, à cluendo.* Is igitur clypeum ἀπὸ τῦ γλυφεῖν à ſculpendo deduxit, ut dicatur clypeus quaſi γλύπτος, id eſt, ſculptus g. in c. mutata. Non ut Servius ἀπὸ τῦ καλύπτειν, vel καλύπτω ab occultando & celando, quod corpus celet. *Clypeum invenerunt* (ait Plinius) *Proetus & Acriſis inter ſe bellantes, ſive Chalcas Athamantis filius.*

Lib. 35. c. 3.

Solius autem peditis erat, & ex ære vel metallo. Sed Iliacis temporibus ex multis orbibus ferri, æris, corii. Ut Virgilius Æn. x.

——*At clypeum tot ferri terga, tot æris*
Cum pellis toties obeat circumdata tauri.

Orbium

Orbium numerus pro geſtantium robore, Achillis denarius, Aiacis ſeptenarius, ut Ovid.

———*clypei dominus ſeptemplicis Aiax.*

Cavus fuit & orbicularis formæ, ideo Græcis ἀσπὶς & Homerus πάντοσε ἶσην ab omni parte æqualem dixit. Et Virgilius expreſſit, Æn. 3.

Argolici clypei aut Phœbeæ lampadis inſtar.

Optimus, Æliano teſte, *fuit Macedonicus ex ære non admodum cavus, diametro octo palmarum, id eſt, bipedali.* De inſtruend. acieb. cap. 12.

Trojani autem clypei ad menſuram hominis acceſſere, & deſtinatis baltheis ad geſtantium terga ſuſpenſi, cervicem & talos verberabant. Quod Peripheti Hectorem fugienti in occaſione mortis fuit, dum offenſo in ora clypei pedes reſupinus ſternitur. Ideo Homerus Agamemnonis clypeum ἀμφιβρότην vocat, id eſt, *hominem undecunq; circundantem.*

De clypeo ovato ſeu triumphali.

INferioribus ſæculis clypeus ad ovatam ſpeciem redigebatur, ut videre eſt in columnis Trajani & Antonini, aliiſque monumentis. Qualis autem in Trajani habetur, Lipſius exhibet. Roſinus *inæqualiter rotundum* vocat. A triumphantibus, unà cum thorace, clamide, biniſque galeis, altera criſtata, ſine criſtis altera in tropheis ſuis (ut apud Gamuccium videas) inſtrui ſolitus eſt.

De

De ſcutis extra claſſem, ac primum de Ancyle.

EXtra claſſem ſunt ancilia, peltæ, gerræ, &c. Sed ancile inter peltas cenſet Plutarchus, cum peltam ſacram & cœleſtem vocet.

In Numa. *Ancilia*, inquit Plutarchus, *ex figura vocant, néq; enim circulus eſt, néque peltæ orbem, ſed habent inciſuram lineæ tortuoſæ, cujus reflexi ſæpius apices, recurrentéſque continenter in ſe mutuo* ἀγκύλλω, *id eſt, curvam figuram reddunt.* Lucidiùs Feſtus, *Ancyle ſcutum breve*, inquit, *quod ideo ſic appellatum eſt, quia ex utróque latere erat reciſum, ut ſummum infimúmque ejus latiùs medio pateret.* Et Ovidius Faſt. 3.

Idq; ancyle vocant, quod ab omni parte reciſum;
Quémque notes oculis, angulus omnis abeſt.

Formam habes, ſed expreſſiùs apud Fulvium Urſinum, & Johannem Roſinum, è numis æreis Antonini Pii, unde noſtram hanc deſcripſimus.

Materia ex ære, ſed Nonius ſcutum grande facit, Feſtus breve. Salutis ſymbolum inde ductum, quod octavo Numæ anno, graſſante per Italiam, ipſámque urbem peſtilentia, hoc è cœlis cecidiſſe ferunt, & ſalutem pariter urbi immiſſam eſſe. Hinc in religionem venit, & Saliorum ſolennitatibus circumferri.

Plutarch. in Numa. Feſt. lib. 11. Ovid. Faſt. 3.

At

At ancyle ante Numæ tempora Pico rege inter regni insignia, si Virgilio fides,

——leváque ancyle gerebat.

De pelta.

PEltarum species varia & sine umbone. Græcis (si Plutarchum intellexerim in Numa) orbicularis. Sed notissima est Amasonica illa, quam à lunari similitudine lunatam & falcatam vocant. Virgilius,

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthysilea furens.

Et Bartholinus,

Crudam falcatis propellit Amazona peltis.

Nam Amazonum arma erant, & Thermodontis fluvii accolarum, unde Silius *Thermodontiacas* vocat. *Lib. 2.*

Materia ex ære, sic Virgilius,

——Æratæ micant peltæ. *Æn. 7.*

Forma in Octaviorum clypeo aliásque in Notitia imperii, sed accuratiùs à Pierio datur, ut hîc exhibeamus.

Insectiones quæ oculo & hastæ inserviebant emittendis, quandóque erant quadrangulæ, ut apud eundem in clypeo primo Armenico.

De pelta Macedonica.

MAcedonicam peltam hederæ folio ſimilem format Xenophon. At in foliis varia ſpecies his trilinguis, illis cuneata. Plinii id intueor de ficu Indica: *Foliorum*, inquit, *latitudo peltæ effigiem Amazonicæ habet*: quod apud Rovilium legitur Macedonicæ, emendatiùs & tum claret de effigie hujus peltæ, nam elingue hederæ folium ficus Indicæ ſimile eſt. Ipſámque peltæ magnitudinem ex ficu hac, docente Theophraſto, noſcas, nam folium habere aſſerit pelta non minus. Hujuſmodi ſcutum ex Icone Palladis apud Roſinum videas, lib. 2. cap. 9.

Thracibus & ſuæ extant peltæ lateribus arctioribus ancilium inſtar, à quo ancilibus, puto, dicti ſunt pugnaſſe. Has & cetras vocant.

Et apud Suidam legitur πέλται ἀσπίδια πτερύγωνα peltæ clypei quadranguli.

De cetra.

CEtram inter peltas repetunt, nam Græci πέλτην. Sed Virgilius his peltas æratas dixit, illis cetram, quam Servius ait ſcutum eſſe leve, breve, loreum: & inde alii breve loreum dici, antrorſus cauſa, Britannis in uſu juxta Tacitum, ſed Aphris & Hiſpanis propriè, quibus picta & inſignis, unde Silius lib. 3.

Verſicolor contra cetra———

Imo ludorum ſolemnia ipſóſque pugnæ ingreſſus, numerato cetrarum pulſu motúque exornabant; quod idem paulò inferius de Gallæciæ pube.

Barbara me patriis ululantem carmina linguis,
Nunc pedis alterno percuſſa verbare terra,

Ad

Ad numerum reſonas gaudentem plaudere cetras
Hæc requies, ludúſque viris ea ſacra voluptas.

Et libro 10.

——————ac ritu moris Hiberi
Carmina pulſata fundentem barbara cetra, Invadit.

Cetræ formam Alexander ab Alexandro inſtar rhombi facit, & Gallis quóq; & Perſis accommodat. Lib. 6. cap. 22.

De Gerro.

SEd ſcutum Perſicum gerrum appellabant, quod è viminibus eſſet, quali Siculi adverſus Athenienſes uſi ſunt. Formam à Strabone petas Perſas deſcribente ὁπλίζονται δὲ γέρρῳ ἐμβοειδεῖ. *Armantur autem*, inquit, *gerro rhomboidio, vel inſtar rhombi.* Et Bartholinus de bello Norico agens, Auſtriac. lib. 9. ſecundam legionem deſcribit, Feſt. lib. & 3. ἐμβοείδει.

Pro clypeis huic gerra manu——————

Scutum Italicum ad Gallos etiam & Anglos pervenit: qui hoc aliquantulum innovantes ad amygdalæ formam, ſed productiori cuſpide adduxerunt, ſub Henrici primi temporibus, adeo totum velut hominem obtegebat. Sic enim Radulphus Epiſcopus Orcadum, milites Archiepiſc. Eboracenſ. incitans, ait, *Tegitur vobis galea caput, lorica pectus, ocreis crura, totúmque corpus clypeo, ubi feriat hoſtis non reperit.* Formam ex illius ſæculi M. S. expreſſimus, Huntingt. Hiſt. lib. 8. p. 386.

Apud Livium in fine noni libri prioris decadis, aliud ſcuti genus à Samnitibus exhibetur, quod aliis abdicatis inferiores ætates ſunt amplexæ, Anglis certè familiare, qui Italicum vocat. Sed Livium accede. *Præter cæteros belli apparatus* (de Samnitibus loquitur) *ut acies ſua fulgeret novis armorum inſignibus fecerunt. Duo exercitus erant: ſcuta alterius auro, alterius argento cælaverunt.* Forma erat

ſcuti ſummum latius, qua pectus atque humeri teguntur, faſtigio æquali ad imum cuneatior, nobilitatis cauſâ.

De Galea.

GAleam invenerunt Lacedemonii. Plinius Primùm è corio, & hinc nomen juxta Iſidorum. Quandóq; è viminibus ut ſcuta. Britannnis nulla, ſed nec Germanis. Tacitus duo genera, juxta Servium, Aliud tyronum & explorantium, aliud bellantium. Explorantium (quod & tyronibus dabatur) Homero καταῖτυξ Valla, caſſis, interpretatur; levis humilíſque fabricaturæ (quod Græcè ſonat) ſine cono, criſta, & ornatu, ne fulgor traderet, gravitaſve retardaret. Vera enim Ajacis illa in Ulyſſem ludificatio, Metamorph. 11.

In 9. Ænead. Iliad. 6.

Ipſe nitor galeæ claro radiantis ab auro
Inſidias prodet, manefeſtabitque latentem.

Quapropter rem Trojanam exploraturus Diomedes.

——— Κυνέῃ κεφαλῇσιν, inquit Homerus, ἔθηκε
Ταυρείην, ἄφαλόντε καὶ ἄλοφον, ἥτε καλαῖτυξ
Κίκλεσκε· ῥύεται δὲ κάρη θαλερῶν ἀζηῶν.

Nos latinè,

———*Galeam cono criſtáque carentem*
Taurinam induxit capiti, galea illa καταῖτυξ
Dicitur, hac juvenes primævo flore teguntur.

Bellantium galea (Græcis κυνέη quod olim ex pelle eſſet aquatici canis) mox ex ære & ferro, bucculis ad malarum tutamen dependentibus, quæ faciem alias obtegebant per meatus emiſſo ſpiritu. Angli bucculam hanc, **the beaver**, vocant. Maxillaris apud Romanos, ſolummodo in uſu, ſed Homerus aliam agnoſcit, Iliad. 5. & 7.

Huic

Huic galeæ multiplex alias ornatus: conus, criſtæ, jubæ.

Conus, ait Servius, *eſt curvatura quæ in galea prominet, ſuper quam criſtæ ſunt.*

Criſtas (quas Cares inveniſſe diximus) Homerus à ſimilitudine *tibias vocat*, Pontanus *cornua*, Silius *roſtra*. E cono erigebantur, *ut ſpeciem magnitudini corporum*, inquit Livius, *adderent*. Ideo pictæ, ſed coloribus plerúmque militaribus: ut Virgilius, *Lib. 9.*

——————*criſtáſque rubentes.*

Et Ænead. 9.

Purpurei criſtis juvenes auróque coruſci.

Nobilioribus militibus deſtinatæ: apud Græcos primariis quatuor; (ſic Achilli & Agamemnoni) aliis tres, Romani una contenti, etiam Imperator, ut ex paludati icone quam Lazarus Baifius expreſſit, videre eſt. *Hom.*

Jubæ, caudæ erant equinæ ſpecioſæ tinctúræ (plerúnque Phæniceæ, ſed Achilli aureæ:) è criſtis diffluentes. Thebaid. 9. *In re veſtiaria.*

Diffugêre jubæ, patuítque ingloria caſſis.

Sed ad terrorem quóque ut ibidem 8.

——— *Galeæq; tremunt horrore comarum.*

Quid non? certè ut alter,

———*Martíſque jubas ſerpentibus augent.*

Imo alius terror, atque hic in galearum apice, uti nunc dierum, in pictis inſignibus. Turni apud Virgilium ecce, Æn. 7.

Cui triplici crinita juba galea alta chimeram
Suſtinet; Ætneis efflantem faucibus ignes:
Tam magis illa fremens, & triſtibus effera flammis,
Quàm magis effuſo crudeſcunt ſanguine pugnæ.

Apud

Apud Statium Theb. 10.

——Ipſa inſanire videtur
Sphynx galeæ cuſtos, viſóque animata cruore
Emicat effigies, & ſparſa Orichalca renident.

Quis finis? poetas excitemus, unum & hic omna, Silium accipe libro 5. de T. Flaminio ab Hannibale victo.

Ære, atque æquorei tergo florente juvenci
Caſſis erat munita viro, cui vertice ſurgens
Triplex criſta, jubas effundit crine Suëvo:
Scylla ſuper fracti contorquens pondera remi
Inſtabat, ſævoſque canum pandebat hiatus.
Nobile Gargeni ſpolium, quod rege ſuperbus
Boiorum cæſo, capiti illacerabile victor
Aptaret, pugnáſque decus portaret in omnes.

At num Romanis, Græcus hic cultus? num jubæ, num triplex criſta, num Galeæ cuſtos fera? Poeta apertè oſtendit hæc non Romana eſſe, ſed Boiorum regi erepta. Romanum autem faſtum ſi cupias (ut & numis vidimus) è Polybio accipe. *Præter hæc omnia*, inquit, *adornantur corolla plumea, penníſque tribus puniceis aut nigris erectis, longitudinis fermè cubitalis: quæ cum in ſummo vertice, cæteris armis addiderint, vir quidem apparet duplo major quam ſit: ejus verò aſpectus pulcher, hoſtibúſque terribilis.* Hæc ille. Mos ab Achæis (ut videtur) deductus, qui variis coloribus pennas diſtinguebant. Quin & Plinius ait, *conos bellicos & galeas pennis ſtruthiocameli olim adornari ſolitas.* Et pennarum decus Silius Afris cedit: ſic Hannibali,

Lib. 6.

Plutar. in Philipœmone, lib. 10. c. 1.

Lib. 11.

——vibrant cui vertice coni
Albantis niveæ tremulo nutamine pennæ.

Alius adhuc mos (quem Strabo Albanis & Iberis tribuit, Plutarchus Cimbris & Theutonibus) ferarum rictibus & exuviis galeas inſtruere. Silius lib. 3.

Lib. 11. Alban. loq. Plut. in Mario.

—ore

——————ore ferarum
Rictúq; horrificant galeas.

Et Propertius, Eleg. 4.

Et galea hirſuta compta lupina juba.

Minaces autem illas galearum apices ſeu cuſtodes (hodie criſtas vocant) majores noſtri, ne quid antiquorum inſignium deeſſe videretur, tandem poſtliminio quodam jure, ſed incertis initiis revocarunt. Angli (ni vana conjectura) ſub Edwardi tertii imperium.

Plinius quóque tradit galeas & conos pennis ſtruthiocameli olim adornari ſolitas.

Plutarchus Alexandro tribuit galeam criſtata juba & candidiſſimis pennis circumcinctam. *Lib. 10. cap. 1.*

Helena (mater Conſtantini M.) ædificato in eo loco templo ubi crucem repererat, abiens clavos quibus Chriſti corpus cruci affixum fuerat, ſecum ad filium portat. Horum ille unum in frænis equi tranſtulit, quibus in prælio uteretur, alio pro cono galeæ utebatur; tertium in mare Hadriaticum (ut ait Ambroſius) *ad compeſcendas ſævientis maris procellas*, dejecit. Platina in vita Conſtantini, p. 4.

¶. Criſtarum vero inſignia, ſi plura ex antiquis flagitaveris *Ammon ille*, inquit Diodorus, *arietis caput effigiatum habeat, quod hoc ſigno galeam in bellis ornatam geſtaſſet.* Hinc & tricipitis Cerberi fabula.

Nec cornua quæ hodie è Germanorum criſtis ſæpius extenduntur ſine exemplo ſit antiquorum. Pyrrhus, apud Plutarchum, galeam induit, ut inſigne hircinorum cornuum noſceretur. *In vita Pyrrhi.*

Thraces, Myſi, & Teucri ſuper æneas galeas bovis aures & cornua apponunt. *Gallatæ etiam*, Theodoro teſte, *qui æneis galeis cum magnis appendicibus ad prolixam oſtentationem factis, capita muniunt. Nam vel cornua affixa, vel avium quadrupedúmque facies in illis expreſſas habent*: Hæc ille. *Herod. lib. 7.* *Lib. 5. p. 307. Vib. hiſt.*

Ægyptiorum

Diodor. Sicu. Bibliot. lib. 1. fol. 56. 6. c. & Natal. Com. lib. 8. fol. 840.

Ægyptiorum etiam regibus in ritu fuit leonum, taurorum, & draconum facies & insignia principatus capiti circumdare. Et nunc quidem arboris, nunc verò ignem, quandóque etiam non parum redolentium suffimentorum in vertice gestare. Simul ut his decore se exornarent, simul ut stuporem aliis, & superstitionem injicerent. Hinc de ipsorum regum transformatione fabulæ apud Græcos, quin & Protei illa, qui stante adhuc & eversa jam Troja Ægypto imperabat. Hinc & tricipitis apud Hispanos Gerionis fabula.

De lorica, & thorace.

IMperatorum loricis Gorgonis Medusæ caput fuisse Servius memorat. Persarum reges selectorum suorum mille numero, thoraces malis (fortè Persicis, ut patriæ nomen indicarent) insignire consuevere: qui inde Mellophori appellabantur. Pierius.

De vestimentis.

VEstes sæpius pro ipsis erant insignibus: sed à genere potius, quam adjectis symbolis.

Pallium Græcos notabat, Romanos toga; unde Virgilius *gentem togatam* pro Romanis: Et comediæ palliatæ dictæ sunt, quæ sub Græcorum personis fabulantur: togatæ quæ sub Romanorum. Tunica plebeios indicat, & operarios. Pileus nobilitatem & libertatem. Trabea regnum. Quinetiam pacis insigne toga. Pallium belli ut id genus alia paludamentum, chlamys, sagum. Itáq; in militiam profecturi cives Romani, consul & militiæ imperator paludamentis induebantur, alii sagis Hinc Salustii illud; *togam paludamento mutavit*: & Ciceronis, *ad saga ire, & redire ad togas.*

Plutarchus in Cæsare, vestem imperatoriam & militarem dicit, quæ Paludamentum è cocco vel purpura multiplica, calceos usque diffluebat. Imperatorum propiè, sed

ſed ejus etiam qui non eſſet Imperator. *Quod ſi in veſtimentorum ratione quæ ſubinde mutatur* (Lazarum Bayſium legis) *novis rebus antiqua vocabulorum nomina fas ſit indere, dicerem id veſtimenti genus, cui intexti liliorum flores, quódque induti Reges Gallorum depingi ſolent, id latinè paludamentum dici poſſe.* Budæus autem: *Chlamys*, inquit, *eſt imperatoria, id eſt eorum qui exercitus educebant, quale illud eſt, quod hodie cottam armorum vocamus.* Paludamento non tantum in educendo exercitu utebantur, ſed in ipſa etiam acie, ut ex Herodiano dilucidum fuit, referente, *Severum ex acie fugientem, paludamentum abjeciſſe, redeuntem in pugnam iterum induiſſe purpureum.* Paludati Imperatoris iconem apud eundem Lazarum vide, vel, qui hinc traduxit, Roſinum.

De chlamyde.

CHlamys multo ſtrictior humeros obiit. Formam à Plinio petas. *Alexandriam urbem metatus eſt* (inquit) *Dinochares architectus* &c. *ad effigiem Macedonicæ chlamydis, orbe gyrato lacinioſam, dextra lævâque anguloſo procurſu. Chlamys veſtis omnino militaris.* Militari virtuti ornamento. Sic Plautus, dum militem inſtruit: *etiam opu'ſt chlamyde & machæra, & petaſo.* Etiam præmio, nam Virgilius: *victori meritum chlamys.* Et Statius Theb. 6.

lib. 5. cap. 10.

Vide Colobium in Gloſſario noſtro.

In Pſeudolo Act. 2 ſc. 4. ult. p. 525.

At tibi Mæonio fertur circumflua lymbo
Pro meritis Admeti chlamys ———

Plerúmque è purpura & cocco: quandóque inſignita ut Demetrii ſuperbæ illæ (apud Plutarchum, & Athenæum) colore nigricante, in quibus erat polus depictus aureas ſtellas habens, & duodecim ſigna. Nec diſſimili ſenſu Virgilius; *pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Hibera.* Quin armis ipſis ſuper induebatur ad faſtum, Virgilius Æn. 9.

Athena. lib. 12. ca. 16.

Stabat in egregiis Arcentis filius armis:
Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Ibera.

Mos antiquus, ſic enim Solinus,

———Humeros de more priorum
Includit Sarrana chlamys.

Et à noſtris majoribus non dedignatus, qui ſuis inſignibus chlamydes etiam (quas mantela vocant) ſolemni curioſitate (ut hodie ſolet) circumſcripſêre.

Apud mediorum ſæculorum homines, militiæ item aſcriptæ, & ut ipſum cingulum candidatis delata: ut è Conc. Toletano anno 400. manifeſtari cenſeo, dicente, *Si quis poſt baptiſmum militaverit, & chlamydem ſumpſerit aut cingulum ad necandos fideles, etiamſi gravia non admiſerit, ſi ad clerum admiſſus fuerit, diaconi non accipiat dignitatem*, Con. Tolet. ca. 8.

In alio exemplo à Nican. citato, verba (ad necandos fideles) non habentur. v. Bin. to. 1. p. 561.

De tunica, ſeu Epheſtride.

SEd nec iſtis diſcutienda tunica. Romana ſcilicet militia parùm celebris: noſtris certè majoribus præcipuo decori. Nam cum armis incluſus eques, in turbata acie vix eſſet cognoſcendus, nobilibus in morem venit ipſis armaturis tunicas inducere, ſuæ nobilitatis ſymbolis inſignes. Hinc ſub tunicæ appellatione ipſa inſignia cenſeri perſpicuum eſt. Ut cum de inſignibus quæſtio fiat, quæri ſolet cujus ſit tunica. Areæ etiam multæ, quibus arma deſcripſit antiquitas, tunicas referunt non ſcuta. Hæc quidem integram anteriorem faciem, (ut vides) illa latus anterius dextrum: tertia ſiniſtrum.

Nec

Nec equeſtria ſtragula ſine ſymbolis: ut cataphracti equites inſignibus undecúnque refulgerent. Hic cultus ſub ipſa armorum infantia præcipuè floruiſſe videtur: Henrici ſecundi tempeſtate, & Richardi primi. Effigiem è veteribus ſigillis expreſſimus.

Gell. 11. c. 12. Etiam tunicæ istiusmodi, pro more Romanorum sine manicis fuisse videntur, manicatæ enim ludibrio habebantur. Unde id Virgilii,

Æneid. 9615.

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Et Ciceronis istud, *isti manicati juvenes, &c.* Macedonicorum autem militum manicatas fuisse tunicas, è Plauti Pseudolo constat, qui Macedonicum militem facturus; *Manuleatam*, inquit, *tunicam habere hominem decet.*

Act. 2. Scæ. ult. p. 525. ubi vid. not.

Sed hoc vestimenti genus, quo arma inscripsit antiquitas, illud magis exprimere videtur, quod hodie casaccum vocant, id est casulam, seu vestem ad similitudinem sacci. Græci aptiùs ἐφεστρίδα. Est enim ephestris vestimenti genus, quod armatis superinduebatur, ad tegendum arma. Julio Poluce, lib. 7. etiam ἀμφίεσμα.

Thomas de la Moore in vita Edwardi 2. p. 2. togam armaturæ vocat. Dictionar. Anglo-Latin. vet. **coat armour** Baltheus. *Si enim paterna vestis & annulus, ac si quid ejusmodi, tanto carius est posteris, quanto erga parentes major affectus nullo modo ipsa spernanda sunt corpora* (mortua) &c. Aug. lib. *de Cura pro mortuis agenda.*

In

In insignibus considerantur scuti partes, area, symbolum, colores. Nos autem à colorum enarratione exordiemur.

De Coloribus.

COlores in Theodosianis clypeis decem enumerat Pancirolus: Aureum, argenteum seu album, puniceum, viridem, cæruleum, nigrum, purpureum, rubeum, ferrugineum. Sed enata tandem heraldorum schola tantummodo recipiuntur, aureus, argenteus, ruber, cæruleus, niger & viridis. Recentior ætas purpureum addidit, & (ut novenarius numerus, heraldis sacer denuò compleatur) sanguineum quem à malo vocant aurantium, quibusdam *Brusk* & *Tenne*. Hos, alii laudant propter se, album & nigrum, ut parentes aliorum. Alii propter id quod repræsentant, quidam albedinem efferunt, ut lucis refertissimam, nigredinem damnant, ut tenebrarum vehiculum. Medios quósque nobiliores censent secundum plus vel minus appropinquant albedini, vel nigredini, Aristotelémque in partem vocant. Nos desidiam inter colores non ponemus. *Lib. de sensu & sensat.*

Aureus & argenteus pro metallis habentur, altérque in omni clypeo requiritur, ut ossa carni, licet aliàs hoc fefellit antiquè.

De

De Auro.

AUri geſtatio, Græcis χρυσοφορία, antiquiſſimos clypeos ornaſſe, quis neſcit? Etiam nomen impoſuiſſe Alexandri Magni militibus, quos inde Chryſoaſpides vocarunt. Bartholus hanc præ cæteris nobiliſſimam facit; quod radios ſolis, hoc eſt rem lucidiſſimam exprimit. *Figuratur*, inquit, *pro re maximè excellenti.*

Videtur ante oculos habuiſſe illud Plauti,

Plut. in Milite.

Curate ut ſplendor meo ſit clypeo clarior
Quam Solis radii eſſe cum ſudum eſt ſolent.

Iſido. Chron. 369. Romani Claudium Auguſtum, quod fortiſſimam Gothorum gentem à finibus Reipublicæ Imperii removiſſet, aureum in foro clypeum erigunt.

Præſtantiæ certè nota eſt & fælicitatis, unde ſæculum illud integerrimum aureum dicebatur, viri aurei. Eóque *In not. Imp. Occident. ca. 22. numero 7.* Plato, qui re præclarè geſta in bello accubuerint ἐκ τῦ χρύσε γένους *ex aureo genere* vocat. Et Pancirolus ait *luteum colorem* ſæculi fælicitatem oſtendere.

Etiam Juſtitiæ Symbolum, cui ideo Athenæus vultum aureum, oculum aureum tribuit.

In Imperii clypeo quidam manſuetudinem exponit, ut aquilæ feritatem emolliat.

De Argento.

COlor argento clarior eſt magíſque diei ſimilis, & ideo militaribus ſignis familiarior, quoniam is lon- *Lib. 23.* giùs fulget. Plinius. *Ex hoc ſcutiferos alios Argyraſpides vocarunt, ut ab auro Chryſoaſpides.* Sic Homerus Deiphobum ab albo clypeo λευκάσπιδα. Sacris & profanis quibuſlibet hiſtoriis, pro religionis, fidei, innocentiæ, caſti ſyncerique animi ſymbolo habitus eſt. Hinc Cicerone, *candor animi*; Horatio *candide Judex*; *Pio* choro, ipſíque Salvatori

Salvatori noſtro quoties niveæ veſtes tribuuntur? *Color albus*, inquit Cicero, *præcipuè decorus deo eſt.* Flamen igitur, cum Jovi ſacra ferebat, totus albatus erat, pileúmque album geſtabat. Varro.

Aliàs ſupplices, & magiſtratuum, ſeu munerum petitores indicabat, qui ideo Romæ togam candidam induebant, ut hac populo innoteſceret ſe petitionem profiteri. Hinc Tribunitius, Prætorius, Conſularis, Candidatus apud Ciceronem. Gloriæ & immortalitatis apud Plinium; fidei apud Hieronymum. Convivarum antiquus cultus, ideo Cicero in Vatinium, *quis unquam cœnavit atratus?*

Pythagoras aiebat id quod eſſet colore candido ad boni naturam pertinere, quod atro, mali, unde & alba fœlicia dicimus, infames nigros ex Eraſm. Sic & illud Lactantii,

Fulgentes animas veſtes quòq; candida ſignant.

Hiſt. Eccleſ. Cent. 8. ca. 2. p. 25.

Colorem album ſeu argenteum luci à ſimilitudine tribuunt, uti nigrum tenebris. Witekindus igitur Dux Saxoniæ qui floruit ante annum domini 900. cum à Paganiſmo per ſacrum Baptiſma ad Chriſti fidem evolaſſet, equum nigrum quem inter inſignia militaria prius geſtabat, albo colore pingi curavit, ut teſtaretur ſe ex tenebris gentilibus ad veram lucem eſſe traductum, ut in Saxonicis annotatur Chronicis.

De colorum honore & ſignificatu. vide. Martial. & multa à Roſin. collecta 189. 60.

Albedo non incenditur ſpeculo uſtorio, qui radios diſgregat.

Cortina alba ſignat vitæ munditiem; rubea charitatem: viridis, contemplationem; nigra, carnis mortificationem; livida, tribulationem, &c. Durand. Rat. lib. 2. cap. 3. nu. 39. fol. 176.

De quatuor coloribus Eccleſiæ in uſu; Durand. lib. 3. ca. 17.

De

De rubro, pheniceo, coccineo, ruſſato, quem è minio ſemper faciunt, aliàs ruſſo & ruſſeo.

Trojanis temporibus rubrica in honore fuit: Plinius. Etiam Romæ aliquando, nam deorum ſimulachra minio illinebant; triumphantium corpora: Sic Camillum triumphaſſe.

Belli, ſanguinis, magnanimitatis color, hinc Marti ſacer, & militibus uſitatior: quod profluentem ſanguinem celet, irámque excitare dicatur. Lacedemoniis, Perſis, Meſſagetis, Numidis in uſu. *Ruſſata veſtis, quam Græci phœniceam vocant, nos coccineam*, inquit Iſidorus, *reperta eſt à Lacedemoniis ad celandum, coloris ſimilitudine, ſanguinem.*

Hac ſub Conſulibus Romani uſi ſunt milites, unde etiam Ruſſati vocabantur. Solebat enim pridie quam dimicandum eſſet ante principia poni admonitio & indicium futuræ pugnæ.

Ultionis color, quo ideo magiſtratus induebantur, nec licuit cuiquam portare ſine principis licentia, ut Cod. de Veſt. & ol. Tyrannidis quóque, ſed & pudoris, & verecundiæ. Corinthi clypeis rubris utebantur: Romani rubro vexillo pedites evocabant.

Elog. viro. lit. illuſ. p. 16. Colorem hunc rubrum Jovius purpureum vocat, clypeum enuncians Bartholi Juriſconſulti.

De colore cæruleo ſeu cyaneo.

Cæruleus color, cæleſtis eſt, rerúmque divinarum Symbolum: frequens igitur in veſtimentis ſummi Sacerdotis.

Etiam aëris: quamobrem ignis deum Vulcanum, aëreæ regioni vicinum, cæruleo pileo pinxere.

Sed maris quóque, quod ab aëre colorem accipit hinc nautas

nautas ſignificare aiunt, & res maritimas Neptunóque dicari, qui inde cæruleus dicebatur. Octavius Auguſtus, inquit Suetonius, *Marc. Agrippam in Sicilia poſt navalem victoriam cæruleo vexillo donavit.* Et quia equus Neptuno ſacer, in conſcribendis equitibus, Romani cæruleo uſi ſunt vexillo.

De Nigro ſive zebellino.

NIgrum Bartholus, viliſſimum vocat, & certè inter omnes Theodoſianas geſtationes non invenio, niſi in rebus quibus nativus adeſt, atque his ipſis parcius. Nunc etiam dierum haud frequens cernitur in vetuſtiorum principum clypeis. Apollini tamen ſacrum Brachmanæ olim venerabantur. Apollineam etiam turbam, hoc eſt viros graves & eruditos quid ni deſignet, cum eorum præcipuè ſit cultus. Sed prudentiæ & firmitatis ſeu conſtantiæ ſymbolum eſt, quod hic color in alios amplius non vertatur.

Mortis, infortunii, mœroris; hinc dies infœlices carbone notabant, ut apud Perſium,

Quæque ſequenda forent, & quæ vitanda viciſſim,
Illa prius cretâ, mox hæc carbone notata.

Ideóque cum Ægeus pater in Theſei navi velum nigrum perſpexiſſet filium cæſum opinatus, ſe in mare præcipitaſſe tradit Plutarchus.

Infames aliquando & improbos notat, ut Horatio,

Hic niger eſt, hunc tu Romane caveto.

Sed in clypeis zebellinæ pellis, quam Jornandes (lib. 1. ca. 3.) Saphirinam vocat, dignitatem obtinet, & nomen *Sables.*

De viridi.

Licet nullus in noſtratium clypeis antiquior. Arthurum enim celeberrimum illum armatum inſitum. unt cruce, & beatiſſima virgine in primo cardine argenteis, in clypeo praſino. Ducti Monimatenſis authoritate, lib. 9. ſed de cruce & coloribus nihil ille.

VIridis color (Theodoſianis clypeis frequentior quam noſtris) apud omnes ſpei eſt; quod virentibus jam agris meſſem fructúmque expectamus. Quare animi quóque vigorem & florentem ætatem indicat, quia tum præcipuè vigent & florent herbæ, arboréſq; cum vireant, ut Virgilius 5.

Eurialus formâ inſignis viridíq; juventâ.

Et ſexto,

Jam ſenior ſed cruda Deo viridíſq; ſenectus.

Leus deníque per hunc amorem, lætum & gaudium intelligit.

De purpura.

SI de primatu inter colores ſit quæſtio, palma purpuræ referenda eſt: tot ætatum gentiúmque conſenſu non ſolum pretioſiſſima, ſed, ut Statius cecinit, regni inſigne. Principum enim propriè eſt, ſummæ nobilitatis, honoris, & magiſtratus indicium. Ideo Romæ, ſenatorias & equeſtres togas, diſtinxiſſe patriciorum puerorum (quos etiam verecundiæ admonebat) prætextas, & pro ipſo interdum magiſtratu, & ipſo imperio poni, ut Martial.

Purpura te fœlix, te colit omnis honos.

ClodiusAlbinus joco nutricis, accepit etiam Porphyrii nomen, *ex eo*, inquit JuliusCapitolinus, *quod in faſcia matris purpurea ligaretur.* Hoc enim unum erat inter alia multa ſigna imperii futuri. Vitus pa. 147. l. 2.

Antiquis tamen heraldis excludi videtur, fortè quod color ſubmedius, à cæruleo craſſiori vel male temperato, parùm diſcreparet; quam etiam ob cauſam pro cæruleo aliquandò ſumitur, ut Virgilio,

In

In mare purpureum violentior influit amnis.

In Imperiorum notitia color frequens ut olim Græcis, Phrygibúſque, hinc Oenone Paridi,

Dum moror, in ſumma fulſit mihi purpura prora,
Pertimui: cultus non erat ille tuus.

Et Nicei ſcutum auro fulgebat & purpura. Sed in Angliacis clypeis & hic, & ſequentes rariſſimè cernuntur.

De anarantio & ſanguineo.

ANarantium & ſanguineum vix recipio. Licet priorem Leus venerabilem vocat, alterúmque laudat, quod in indumentis principis Walliæ, & equitum balnei reperiatur. Alciatum (ſi placeat) audi de coloribus.

Colores, aliis (ſatis antiquè) placuit per planetas edicere, aliis per gemmas. Hæc (cum alia aliis arrident) non hinc abdico. Sed qui menſes, flores, dies & ejuſmodi introducunt, puerilia planè nectunt. Colorum cohærentiam cum planetis & gemmis videas in ſequenti tabula, characteres etiam planetis & coloribus reſpondentes.

Videtur Brito Armoricanus, enuntiationem per planetas affectaſſe. Philip. lib. 11. p. 366. ubi ait: de Aquila in inſignibus Imp. Tota ſuperficies cujus nitet aurea Solis Æmula, quæ jactat plus ſe ſplendoris habere.

Colores.	*Character.*	*Planetæ.*	*Lapides.*
Aurum.	*Or.*	☉ *Sol.*	*Topazius.*
Argentum.	*Argent.*	☾ *Luna.*	*Margarita.*
Ruber.	*Geules.*	♂ *Mars.*	*Carbunculus.*
Cæruleus.	*Azure.*	♃ *Jupiter.*	*Sapphirus.*
Niger.	*Sables.*	♄ *Saturnus.*	*Adamas.*
Viridis.	*Vert.*	♀ *Venus.*	*Smaragdus.*
Purpureus.	*Pourpre.*	☿ *Mercury.*	*Amethiſtus.*
Anaranticus.	*Tanne.*	☊ *Caput draconis.*	*Hyacinthus.*
Sanguineus.	*Sanguin.*	☋ *Cauda draconis.*	*Sardonix.*

Alii aliter hæc colligunt, nos noſtrates ſequimur. *Suus quidem cuique color eſt, Saturno candidus, Jovi clarus, Marti igneus, Lucifero * gaudens, veſpero ſplendens, Mercurio radians, Lunæ blandus, Soli cum oritur ardens &c.*

Beda de natura rerum cap. 15. pag. To. 2. * Apud Plin. candens & ſic hic fortè.

Sæpenumero pelles quædam, quibus alias ad honorem & inſignia, induebantur proceres, colorem clypeis ſubminiſtrant armelinorum, & zebellinorum. Apud *Tartaros adeo pretioſæ ſunt*, inquit Paulus Venetus, *ut quandóque vix pro duobus millibus Byſantiorum pelles pro unica tunica ſufficiant.* Sed tum armelinam, tum zebellinam mollitiem & delitias aiunt ſignificare, Armelinúmque (quem murem album vocat Ariſtoteles, quidam Scytalam) munditiem & illuſtrem nobilitatem Alciatus;

Armelinis uſos eſſe Symbolis Alanum Ducem Britanniæ Armor. Anno 1087. 21. Guil. Conq. in numis ſuis indicat. Brelaing. v. Albus in Gloſſ. noſtris.

Delitias & mollitiem mus creditur albus
Arguere : at ratio non ſat aperta mihi eſt.
An quod ei natura ſalax & multa libido eſt,
Ornat Romanas, an quia pelle nurus.
Sarmaticum murem vocitant pleríque zibellum,
Et celebris ſuavi eſt unguine muſcus Arabs.

Pellicea autem indumenta, quæ ab humeris Electores Imperii geſtare ſolent, Clemangius & alii plumalia vocant. Plumarii tamen propriè dicuntur, qui veſtimenta ex plumis avium conficiunt. Prudentius in Harmatigenia,

v. Gloſſ. Clemang.

Hunc videas laſcivas præpete curſu
Venantem tunicas; avium quóque verſicolorum
Indumenta novis texentem plumea telis.

De clypeo zebellino argentoſo.

ZAbellorum pelles nigræ ſunt: at probatiores (ſecundum Jovium) tenui canitie diſtinctæ, quas ideo argentoſas voco ſive argyritas.

Dicuntur (reor) à Jornando in Gothic. ca. 3. Saphirinæ pelles, vide Gloſſ. noſtrum.

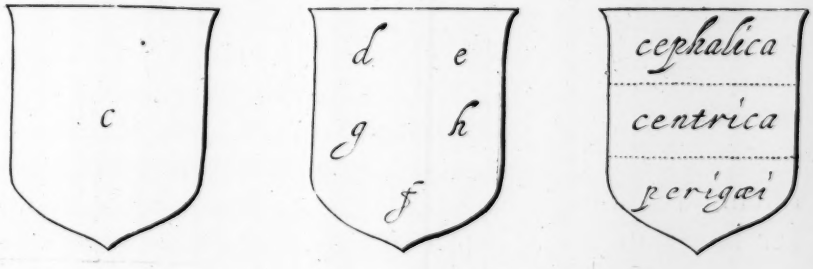
De

De partibus ſcuti.

SCuti partes ſunt, centri locus, anguli, latera, regiones. Centri locus, (uti & umbonis) eſt qui centrum poſſidet, umbilicus etiam dictus quem c. notat. Hæc Græcorum clypeis præcipua ſedes fuit inſignium; ideóque umbonem ipſam τὸ ἐπίσημον, id eſt, inſignium ſedem dixerunt. Sic apud Ariſtidem πρὸς ἀσπίδος ἐπίσημον; apud Plutarchum ἡ ἀσπίδος ἐπίσημον. Sic apud Homerum Gorgonis ſedes in Agamemnonis clypeo.

Anguli ſeu cornua ſunt ſuperiores duo, inferiorum unus. Superiorum d. dextrum oſtendit, e. ſiniſtrum: f. infimum, quem etiam pedem, calcem, conum, perigæúmque ſcuti (cum vicinior terræ ſit) vocitemus. Laterum, g. dextrum depingit, h. ſiniſtrum.

Regiones tres ſunt, ſuperior, media, inferior. Hæ ex tripartita ſcuti longitudine perſpicuæ fiunt. Superiorem cephalicam voco, quod cephali locus ſit, etiam honorariam, quod honoris; Mediam, centricam; Infimam, perigæi. Quas alii ſcuti partes ſive angulos conſtituunt (cum ex diſſectis ſcuti areis oriantur) inter ſectiones nos rejicimus.

De ſcutorum areis.

ARea eſt ſcuti ſuperficies ſymbola ſuſcipiens. Æquor & ſpatium dicta: vulgo campus, Eraſmo ſolum, Arena.

Arena pars theatri qua feræ, gladiatores, & ſpectacula edebantur.

Arearum aliæ ſimplices ſunt, aliæ compoſitæ. Simplices,

plices, uno tantum colore inducuntur, (quas ideo monochromatas voco) ut albedine.

Compoſitæ, pluribus: & vel dividuntur, vel coloribus interpunctis diſcriminantur.

De arearum diviſionibus, quas ſectiones & partitiones vocant.

HOdiernas ſcutorum diviſiones, Theodoſianum ſæculum non novit. Credam ne Caroli Magni: dubitem an ſubſequens. Parciùs apud Anglos, ætate Henrici ſecundi; frequentes ſub Edwardo tertio rege. Vetuſtiorum principum clypeos, areis cerno ſimplicibus. Et naturam ars ſequi videtur; ut diſſecto prius ſit integrum, umbræ corpus. Sectiones enim umbræ ſunt, & tramites ſymbolorum ſtationariorum. Dividi autem dicuntur areæ, cum linea una, aut plures per centrum ſcuti ad oras porrecta, colorem alium ab alio ſecernit.

Arearum diviſarum tria ſunt genera, Pluræ ſive dichotomæ, mixtæ, ſubalternæ. Poſtularet igitur forte methodus de his primo dixiſſe. Sed cum neceſſariò nobis incumbit ut ab areis ſit inchoandum, arearum etiam partes & accidentia demonſtraſſe juſtum fuerit, normales ipſorum lineas depingentes.

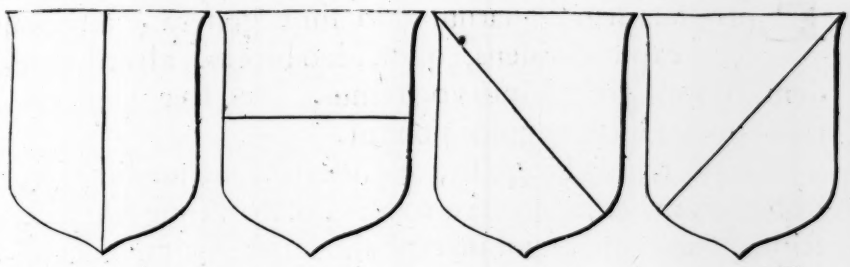
Sectio pura, ſingulari lineâ ſcutum æqualiter dividit, ſed tripliciter, Erectè, tranſverſè, obliquè.

Sectionem erectam palarem vocant à ſimilitudine. Et utríque lateri integra, interdum indunt arma conjunctionem, & conjugium ſignificaturi: dextra viro, ſiniſtra fæminæ tribuentes. Inter omnes Theodoſianas geſtationes, ſola reperitur: hoc eſt Thebæorum clypeo in occidente: ubi mutuum auxilium, & Romani imperii conjunctionem, etſi ob duos imperantes ſciſſum, videatur innuere voluit Pancirolus.

Sectionem tranſverſam, quod balthei loco cernitur, balticam dicas. Galli *per feſſe*, ſcuti latera ad angulos rectos ſecat.

Sectionem

Sectionem obliquam diagonalem dicimus, quod ab altero ſuperiorum angulorum ad oppoſitum anguli dimittitur. Galli partitionem *per bend* vocant, & fit vel à dextris, vel à ſiniſtris.

De ſectionibus mixtis.

SEctio mixta è duabus vel pluribus puris ſectionibus commixtis aſſurgit. Hæc autem ex dimidiatis, illa ex integris. Ex dimidiatis fiunt ſectiones imperfectæ: utpote quæ clypeum inæqualiter dividunt.

Ex inferioribus medietatibus obliquarum, fit ſectio faſtigiata: quibuſdam inſtar tigni, Gallis *parti par cheuron.*

A ſuperioribus obliquarum medietatibus portio ſcuti deſcribitur, quam à ſitu, angulum vel triquetrum cephalicum dicamus. Sed inter ſectiones vix dum pervenit.

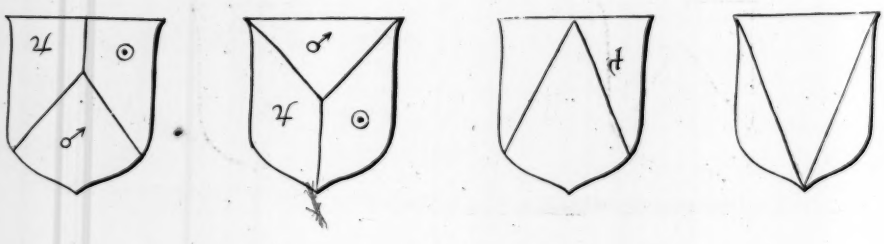
De areis trifidis.

EX obliquarum & erectæ medietatibus, areæ trifidæ producuntur, quarum duo ſunt genera; alterum ſcuti caput dividens, quod ideo biceps, alterum pedem, quod igitur bipes vocitemus. Sed hæc Anglis parum cognita inter angulos ponunt.

Sectio trifida biceps fit, ex inferioribus medietatibus obliquarum, & ſuperiori erectæ: portioneſque ſcuti conſtituit, quas alii angulum cephalicum dextrum, cephalicum ſiniſtrum, & baſis vocant; nos hunc ſipparum, ſupparum, ſuggeſtum. Hunc ☾ illum ♃ tertium ♂ oſtendit. Leighus ait Belgas ſingulis portionibus diverſum ſymbolum edere, quod ipſi vidimus.

Sectio trifida bipes, ex contrariis medietatibus aſſurgit ut in exemplo. Quidam angulos baſis vocant dextrum & ſiniſtrum, ♃ & ☉ notatos. Addunt aliud trifidæ genus, quod à forma turbinaceum dicimus. Fit autem amiſſa ex utróque ſuperiori angulo in ipſum cuſpidem linea recta: ut in exemplo. Sed majoribus noſtris proculdubio incognitum: nam ſi (ut illi) triangularibus uterenturſcutis, quis eſſet huic ſectioni locus?

Occurrit hæc diviſio apud tranſmarinos, inverſo ordine: ſingulíſque portionibus colores ſingulos inducunt. Sic in Holſatia, Meinſtorpiorum familia. Et eſt pars media quaſi pyramis aut trabo inverſus.

De

De mixtis purarum ſectionum integris lineis.

EMixtis purarum ſectionum lineis integris, centróq; coëuntibus, areæ fiunt, quadrifidæ decuſſatæ, coniferæ. Theodoſianis clypeis certè non incognitæ. Sed orbis diſtinctiones Romani Imperii magnitudinem, potentiam, firmitatem (res clypeis noſtris parum convenientes) ſignificaturæ. Colores etiam alios ab aliis plerúmque non diſtinguunt, quod in noſtris nunquam cernitur.

De areis quadrifidis, vel quaternariis.

SEctio quadrifida: erecta & tranſverſa lineis, aream tanquam in quadras diſponit: ſignificatione à Crucis ſimilitudine, deducta. Junius Quadrias teſſeras hujuſmodi vocat. Et Curopalata ibidem καρδία, à latino pag. 24. In more eſt hæreditaria matris inſignia per quartas iſtas immiſcere, quod apud Anglos factum non comperi, antequam Edwardus tertius Franciæ clypeum ſic cum Anglico iteraſſet. Priores enim de materno clypeo in ſuum quid conjicere uſi ſunt. Et hoc quidem non ſolum ad maternam memoriam, ſed ad familiarum etiam diſcrimen, plurimùm effecit. Videtur tamen Barcinoniæ & Aragoniæ arma (de quibus ſuperiùs diximus) quadrifariam fuiſſe compoſita Annum circiter Domini 1137. Et Tilletus refert Antiochenum principem ut gratum ſe præſtaret S. Ludovico Franciæ regi (qui obiit anno 1270.) ob acceptum beneficium clypeum regium ſic cum ſuo alternaſſe.. *Recueil des Roys de France pag. 320.*

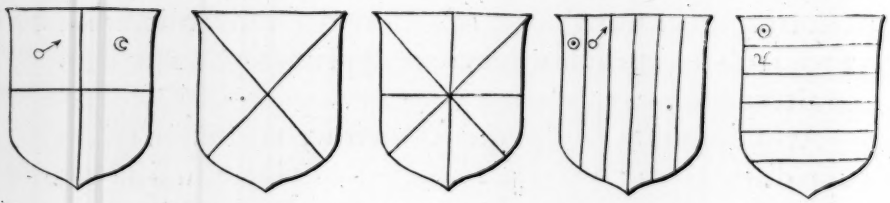
Area decuſſata ex obliquis conflatur, ſcutum in triangulos diſpertiens. Quarti Theodoſiani (inter auxilia Palatina, alterius magiſtri militum præſentalis in oriente) cæruleum clypeum lineis nigris decuſſatum geſtant, quo imperium, etſi ex facie diviſum, unum tamẽ intelligi vult Pancirolus. Et hæc ſola eſt decuſſatio in omni Notitia per totã aream extenſa; cæteris umbone tantum contentis. Sed

Gelt. in Magn. Græc. egregiè extat hæc ſectio & planè heraldicè in numis Emporitum, ubi ſuperior triquetra Siciliæ inſigne habet, hoc eſt tria femora. Inferior piſces duos erectos: utráque cymatilis.

Coniferata ſive conconata area, ex omnibus puris ſectionibus commixtis, univerſarum pandochium efficitur, & omniformis dicatur. Crudi Conſtantino oſtenſæ (uti referunt) non diſſimilem, & ex linearum diſpoſitione crucem intelligunt latera X. interſectam, ut ſic Chriſtum in ea paſſum ſignificarent, cujus nominis Græcè ſcripti prima eſt litera X. Plerúnque autem ſuperiorem partem erectæ lineæ in litteram P. flectebant, ut apertius Χριστὸν exprimerent, ita ut XP. & +. innecterentur. Et hinc error vulgaris, qui Græcarum literarum neſcius, has tanquam latinas & Anglicanas uſurpat, Chriſti nomen hoc modo ſcribens Xps. Xpi. Xpm. Symbolum habes in Braceatorum juniorum clypeo in Oriente. Cōnos hos Galli *girons* vocant, credo quod in ſcuti gremio (illis giron) coëunt.

De ſectionibus ſubalternis.

SEctiones ſubalternæ ex prioribus fiunt ſubdiviſis, linea aliqua in centro permanente. Nulla harum in omni Theodoſianâ aſpilogiâ, ni coniferam placeat excepiſſe. Unicuiúſq; exemplum, accipe.

Palaris,

Palaris, ſeu columellaris.

CLypeus palaris ſex partium aureus & ruber Aragoniæ regum. Gallis *partie par pale*, vel clypeus hexaſtylus Solis & Martis. Sic tetraſtylus, quod verbum apud Junium habetur in verſione Curopolatæ de officiis Conſtantini, ubi veſtibulum aulæ Conſtantinop. ita vocatur, quod quatuor columnis nititur, pag. 24. πλεσίλω.

Columnatius Varri : clyndraceus Plinio.

Tranſverſariæ.

VEhit more ſex, repagulorum, ex auro & cyaneo. Gallis & Anglis *barrey*.

Obliquæ, ſive diagonales.

ARea diagonalis ſenaria, argentea, & rubra. Gallis *bendy*, ac ſi faſciatim dicerent. Radios ſolares videtur exprimere, hæc orientales, illa occiduos. Sed coire interdum videntur hæ ſectiones tertiam genituræ, ut in exemplo. Vid. Paradin. p. 82.

Faſtigiatæ.

VEhit aurum & rubrum more ſenarii faſtigii.

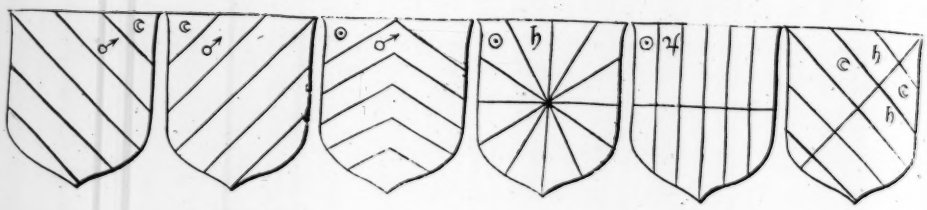
Coniferæ.

COniferis areis vix unquam conos omnes, ſed fugatis aliis, reliquos ſubdividunt. In hoc clypeo (qui aureus & niger eſt) duodecimus numeratur. Subalternæ etiam ſectiones, ſubdividuntur, trajectâ purâ aliquâ centrali linea. Hinc exurgunt quæ à cœlorum tranſpoſitione, tranſpoſitæ, inverſæ, tranſmutatæ nominantur, ut in ſequentibus.

Aurum & cyaneum ſenario palo tranſverſè inverſo, ſic de cæteris.

Area diagonalis, ſenaria, argentea & nigra, è contrario diagonali trans——iterata; Sic ut,

Qui color albus erat, nunc eſt contrarior albo.

De areis interpunctis, ſeu vermiculatu albo.

CUm autem ſubdividentes lineæ, à ſubdividentibus tranſigantur, non in ſectionum claſſe, ſed interpunctorum reponuntur, quod aream tanquam per puncta & periodos diſtribuunt, teſſellas, maculas, cuneos, rhombulos, & hujuſmodi vermiculato opere exprimentes. Mos iſte in armatorum cultu, valde erat antiquus. Sic enim apud Aimoinum lib. 3. cā. 90. anno Thedeberti regis 9. Bertoaldus comes palatii, Landericum ducem alloquitur, *Domini noſtri inter ſe decernant cum armatorum cuneis. Tunc ſi placebit, ego & tu, vermiculatis adoperti veſtibus, inter conferta congrediamur agmina.*

De

De Area Teſſellata latrunculoria, loculoſa, propriè emblemate.

AREa teſſellata ſeu emblematica fit, cum plures perpendiculares lineæ à pluribus tranſverſis diſſecantur, quod ab Italorum vocabulo ſcæchia Germanico Schach, alii Scaccatam vocant, alii ſcachificatam, à quibus primitùs emerſiſſe videtur. Sed nec Romanis incognitum, cum latrunculorum luſus, Martialis meminit: Epig.

Not. in Varr. lib. 3. de re ruſt. Emblema ex origine dictionis quæ Græcâ eſt, ſignificat teſſerulas quibus inſtrata pavimenta variantur, & verſicoloria fiunt. Not. in Varr.

Inſidioſorum ſi ludis bella latronum,
Gemens iſte tibi, miles & hoſtis erit.

Gallis eſcheef *et* eſchequier.

Hujuſmodi tabulâ memoriæ ſubminiſtrandæ gratia, puto ratiocinatores olim in ſubducendis calculis uſos eſſe. Nam in trapezis ſuis, ſeu menſis (quas vocant) ratiocinariis, antiquè cernitur, & foro quod Fiſco, & regio vectigali addicatur, cujus etiam inſigne eſt, nomen fecit. Hinc Gervaſius Tilburrenſis: *Scaccarium*, inquit, *tabula eſt quadrangula, quæ longitudine quaſi decem pedum, & quinque latitudine ad modum menſæ circumſedentibus appoſita, undique habet limbum latitudinis quaſi quatuor digitorum. Supponitur ſcaccario pannus in termino Paſchæ emptus, non quilibet, ſed niger, virgis diſtinctus, diſtantibus à ſe virgis vel pedis, vel palmæ ſpatio.* Curiam autem hanc, tum olim Normannis familiarem, Anglis advenam huc illinc tranſegiſſe Willielmum primum omnes conſentiunt. Berdoaldus (apud Aimoinum) Landericum ad ſingulare congreſſum in prælio depoſcens, *Tunc*, inquit, *ſi placebit, ego & tu vermiculatis adoperti veſtibus inter conferta congrediamur agmina*, lib. 3. cap. 90. pag. 144. 5. Erat hoc anno 9. Theodorici regis, cujus anno. 14. Columbanus ibat ab Hibernia trans oceanum, cap. 94.

Proinde id inſigne Noſtratium clypeis tum adhuc inſuetum fuiſſe, non eſt dubium. Nam in Curia illa, multò antiquiùs quam in clypeis reperitur, & hinc in illos demigraſſe,

migraſſe, veriſimile. Etiam ipſorum Warrenniæ procerum Curiam (aliquando forte) moderantium, & ab ipſis in Clientium ſuorum clypeos, cum Angliam applicaſſent, diſſipatum. Sin altiùs hoc rimari placeat, Cæſarem advola, quem (Suetonius teſtatur) munditiarum & lautitiarum ſtudioſiſſimum, in expeditionibus teſſellata & ſectilia pavimenta circumtuliſſe. Quin & Diodorum Siculum, qui priſcorum Gallorum ſaga crebris teſſellis (florum inſtar) diſtincta memorant.

In vita Jul. Cæſaris, cap. 46.

Diod. bibl. hiſt. li 5. fol. 307. vid. Cure pal. p. 24.

Elegantiam igitur apprimè notat, quod etiam Lucilii Poetæ, nec non Mutii Scævolæ & ipſius Ciceronis authoritate, Lucilianis his verſibus eo accinentium, confirmatum eſt,

Quam lepida λέξις compoſitæ, ut teſſernlæ omnes
Crudo pavimento, atque emblemate vermiculato.

De Area apſidali.

MUltæ obliquæ lineæ totidem obliquis orthogonaliter tranſcriptæ, aream reddunt apſidalem ſeu maculatam. Sic à retium ſimilitudine (quorum foramina abſides & maculas vocant) dictam. Maculis autem leniter productis *lozongey*, quaſi rhombulis diſtinctam nominant, extenſiùs verò in acumina porrectis, fuſos aiunt ſignificare: differentiam etiam in ſitu ponunt, maculatas, rhombulatáſque areas cuſpides ſemper erigere, fuſorias plerúmq; deprimere.

Sed fuſis interpunctæ areæ eodem non ſemper modo fiunt. Nam obliquæ lineæ aliquando à perpendicularibus trajiciuntur, aliquando à ſimiliter obliquantibus, his erectioribus, illis depreſſis, quod in Germanorum clypeis frequens cernitur, qui ex ejuſmodi ſymbolis cuneos intelligunt. Hinc *Teckenſes principes*, *cum ducatum Vveck antiquitùs appellatum ferunt in armis ſuis*, inquit Munſterus, *poſuerunt ſignum cuneatum. Vocant enim Germani*, ait ille, *cuneum Vveck*: clypeum (ut hinc tranſtulimus) vides.

Lib. 3. Cos. pag. 130.

Anomata.

Anomata.

De Area variegata, al. varia.

REſtat alia interpungendi ratio, prioribus nec ætate cedens, nec dignitate, clypeis verò noſtris fortè notior quam exoticis, viſúque potiùs quam nomine. Nam à colorum viciſſitudine variatam, ſeu variegatam dixeris, id nomen etiam rectè competeret aliis omnibus interpunctis, ſi non ex antiqua conſuetudine huic propriè addicaretur: ſunt tamen qui invectam nuncuparunt. Nos clypeum variegatum dicimus ex auro & cyaneo. Hoc verò geſtaminis hanc habuit originem. Tres filii domini de Couci, Ingleramus, Thomas (unde Domini de Vervin) & Robertus (unde domini de Pinon) cum clypei & tunicæ armorum non præſtò adeſſent in bello ſacro, hi tres fratres veſtes ſuas coccimas pellitas diviſerunt, & variè geſtarunt. Primus ſcilicet *palè de ſix pieces de gueules & de vaire* Secundus hoc idem par pale; tertius. per bende. Sed de hoc videndum: in concilio enim noſtratium Gaintingtoniæ An. 1188. decretum eſt, ut nullus (in ſacram proficiſcens militiam) poſt proximum Paſcha utatur vario vel griſio, vel ſabellina, vel eſcarleta. Hov. 642.

Ex lib. de Nobilitate De Nobleſſe de Fran: Alouette Impr. à Paris Anno 1577.

Hæc aliàs geſtatio tribus interſtinguitur coloribus, quam bigeream voces, quod vide in Gloſſario noſtro.

Hæc de areis, jam de ſymbolis, ſeu teſſeris.

Quamvis in propoſitis jam areis Symbolica ratio luculenter fulſerit, deſiderare tamen vides quod aream plerúnque occupat incumbens ſymbolum.

Eſt autem id figura rei alicujus, quæ etiam dempta aream integram relinquit, quod in aliis fieri non poteſt.

Figurarum aliæ animalium ſunt, aliæ inanimatorum, aliæ vegetabilium.

Animalium figuris plus attribuunt dignitatis Bartholus, Uptonus, Leus, totáque fecialium ſchola, curioſiori fortè, quam oportuit ſubtilitate. Sed cum arearum ſectiones

sectiones ab inanimatorum figuris præcipuè deducantur, consentaneum nobis videtur, eas primitùs suggere, ut cum rerum vestigia viderimus, res etiam ipsas intueamur. Figuræ rerum inanimantium, sunt vel stationariæ vel cedentes.

De symbolis stationariis.

SYmbola stationaria, sunt quæ certam in scuto stationem habent. Cephalus, baltheus, diagonius, palus, quæ simplicibus sectionibus insident.

Crux extensior & decussis extensior, quæ mixtis integris. Fastigium quod mixtis dimidiatis.

Reperiuntur autem, quæ certam in scuto stationem obtinent, nec tamen sectionem aliquam possident, Cephalus, quadra, limbus, Pleurida.

Symbolis istis, seu tesseris spatiantibus, sua quædam competit sectio, quæ licet transversariæ rationem imitetur, sub ea tamen specie non reponitur, utpote cum crux vel limbus uti per frusta distinguitur : non partitum dicimus è transverso : sed Gallice *gobbone*, nos laciniatum.

De cephalo seu titulo.

GAlli qui originem suam, vocésque complurimas à Græcis deducunt, symbolum istud, quod in summitate scuti cernitur *chef* (hoc est caput) vocant. Tractum suspicor à κεφαλὴ, quod idem sonat literis posterioribus fugatis. Quamobrem nos primario nomini consulentes, cephalum etiam appellamus. Areæ tertiam partem obtinere dicitur, superiorémque semper clypei regionem, quam à sede sua Cephalicam facit. Honoris & prudentiæ symbolum. Dividi nolunt, sed nec minui. Profert tamen Fernus, cephalum cephalo coronatum clypeum Galli cujusdam regiæ majestati à consiliis, quem alias unum, alias alterum consilii munus accepisse asserit. Nec minuitur superior cephalus si inferiorem respicias, qui

qui hoc in casu areæ vicem videatur sustinere. Similitudinem præbet superioris illius partis, quam in procerum, judicum stolis capitium vocat Forteſcu lib. de leg. Angl. ca. 51. pa. 123. Anglicè **the cappe**, atque ideo senatoriam prudentiam & dignitatem appositè denotet.

De Tænia.

CEphali sede tænia interdum cernitur, interdum cephali medium transcurrere, quartámq; ejus partem complecti. Iliacis sæculis, victoriæ honos tænia, unde Æneas apud Virgilium lib. 5. Mneſteum, Gyam & Cloanthum classico certamine victoris tæniis ornat. Ideóque apud Statium,

——vittarum provenit honos.

Corinnæ etiam apud Tanagræos effigies tænia pingitur redimita, quod ipsa Pindarum hebis vicisset carmine: nam *victoriæ*, inquit Pausanias, *illud insigne.*

De Tramite, Baltheo, Fascia, Strophio.

Trames quia transmeat clypeum. v. Isidor. Orig. lib. 29. cap. 38.

CUm inter militaria ornamenta, nullum antiquius sit baltheo, nec clypeis usitatius, paulò fusius est de eo dicendum. Ubíque terrarum fessam audio dici, fortè à fascia ductum. Non dicam *Fessa profissa* ut Itali loquuntur, quod aream findit, fessam tamen diminutam, fissuram vocari video etiam ab ipsis fæcialibus. Passim verò pro cingulo, zona, baltheo, intelligitur, néque aliter in ipso Austriaco clipeo, de quo dicam ut Martialis lib. 4.

Militiæ decus hoc & grati nomen honoris,
Symbola Ausoniacum cingere digna latus.

Heroum ætate res magnæ æstimationis, cum ad præsidium, tum ad ornatum. Alias ilia, alias humeros obibat,

fibulis (ſæpe aureis) poſt tergum colligatæ. Clypeum & enſẽ ſuſtinebat, ſed ſingularis plerúmq; ſingularẽ. E corio aut laminis (ne telo diſtringeretur) late compoſita. Apud poetas perquam celebris, præcipuè Homerum, qui Atridarum balthea aurea facit, Hectoris puniceum, Diomedis diſcolerem. Romanis è corio bullis diſtinet Varro.

Hinc qui cingulo eximio à cæteris innotuere præſtantiores habebantur milites μαρμαζωνοφόροι nuncupati ſunt, id eſt, ut inquit Suidas οἱ πρωτοστάται τῶν στρατιωτῶν.

Sed ad deferentis etiam notitiam & dignitatem, ut in veteri Epigram:

Aulica quippe comes rexi patrimonia clarus,
Et mea patricio fulſerunt cingula cultu.

Poteſtatem Flodoard. Hiſt. Remens. lib. 2. ca. 5. *Si quis in quolibet gradu, vel cingulo conſitus, aut poteſtate fultus &c.*

Belligeros notat, quorum propriè inſigne eſt, unde Alciatus *belli monumentum* vocat.

Ductores militares. *Tribunorum enim baltheis conſcriptus fuit militum numerus qui ſub ipſis ſtipendium merebant.* Alciat.

Sed & prælium inituros, quos ideo militari cingulo cingebant.

Hinc ad militiam conſcriptus miles, cinctus vocabatur abſque additione. Marcell. de Teſtam. *Titius priuſquam tribunus legionis factus eſſet, teſtamentum fecit, & poſtea cinctus, manente eodem teſtamento, diſceſſit*: quod inde introductum, quod prælium inituri præcingerentur ex Hotomanno Cal. Hinc viros bellicoſos cinctos dicunt, imbelles diſcinctos.

Equites auratos, equeſtrem ordinem. Creatus eques militari olim baltheo cingebatur, unde militari cingulo decorare, dicitur pro militem facere.

Et in creandis itáque equitibus, & Imperatores priſci, nuperioréſque Reges, balthei utebantur ſolennitate. Sic Henricus tertius Johannem de Gateſdene clericum, & multis ditatum beneficiis, ſed omnibus ante expectatum reſignatis, quaſi ſic oportuit, baltheo cinxit militari. Math. Paris in Hen. 3. Sic etiam Richardum de Clare (jam Comitem) & comites ſuos tyrones quadraginta milites

lites inſtituit. Math. Paris in Hen. 3. fol. 639.

Magnæ olim exiſtimationis, etiam & emolumenti cingulum militare fuit, non tantum ob deſignatum honorem, ſed ob privilegia quæ afferebat militaria. Qua de cauſa Imperatores Ethnici hoc Chriſtianis in perſecutione ſolebant adimere, ut apud Euſeb. lib. 8. ca. 4. & lib. 9. ca. 10. victi itáque mundana vanitate, nonnulli fidem mallent, quam dignitatem rejicere, & depoſitum, alii religionis gratia cingulum iterum ambiebant, in quos Nicæni conc. can. 12. inſtituitur. Tom. 1. 308.

Salisburienſis in Policratico. *Inolevit conſuetudo ſolennis, ut ea ipſa die, qua quiſque militari cingulo decoratur, eccleſiam ſolemniter adeat, gladióque ſuper altare poſito, quaſi celebri profeſſione facta, ſeipſum obſequio altaris devoveat, & gladii, id eſt officii ſui jugem Domino ſpondeat famulatum.*

Expeditos ad negotium: Auguſt. in Pſal. 92. *tum enim ſe quiſque cingit cum operaturus eſt.* Virg. lib. 1.

——————Illi ſe prædæ accingunt.

Et lib. 7.

Accingunt omnes operi.

Horat. 2. Serm. Satyr. ult.

——————ut omnes
Præcincti rectè pueri comptíque miniſtrant.

Divites, quia in zonis nummos circumtulêre. Caius Gracchus ex Sardinia rediens apud Gellium lib. 15. ca. 11. populum ſic alloquitur, *Zonas quas plenas argenti extuli, eas ex provincia inanes retuli.*

Et in ſacra pagina, Matth. 10. *Nolite poſſidere nèque aurum, néque argentum, nèque pecuniam in zonis veſtris.* Militibus in more fuit, Porphyrio teſte, ſua omnia in zonis deferre, unde caſtrenſe proverbium, *Zonam perdidit*, in eos dictum qui nihil habent nummorum. Horatius lib. 2. Epiſt. 2.

Ibit eo quo vis qui zonam perdidit, inquit.

Oceanum. Joſephus antiquit. lib. 3. cap. 11. de zona ſummi Pontificis: *Zonæ circulus ſignificat oceanum, qui utique cuncta ſuo limbo circumdat.* Quo ſenſu fœliciſſimè accidit fœcialibus noſtris, qui clypeum nobiliſſimi equitis Franciſci Draci cum totum Oceanum circum navigaſſet) hujuſmodi ſymbolo conſignarunt.

Sed differt Baltheus à zona; nam hæc ſub veſtimentorum appellatione venit, ille inter arma cenſetur à Varrone & Lazaro Bayfio, quibus etiam adeſt illud Taciti, Manipuli quoque & gregarius miles, viatica ſua, & baltheos, phaleráſque inſignia armorum argento decora loco pecuniæ tradebant.

Hinc Ovidius veneris cingulum, quod ei inter arma eſſet, baltheum vocat,

Sume Cytheriaco medicatum nectare ceſton
Vſſit amatorem baltheus ille Jovem.

Virginitatem. In fæminarum clypeis, quibus militares virtutes aut non propriè competunt, aut cautius adſcribendæ ſunt, virginitatem notet, tractum ab antiquorum conſuetudinæ, *qui novam nuptam cingulo cinxere, quod vir in lecto ſolvebat.* Feſtus. Unde in proverbio *Zonam ſolvere*, pro virginem vitiare: quorſum & *virginitatis cingulum* dicebatur.

Id adjungam diſcolerem baltheum clypeis clericorum conjugatorum non convenire. Clericus enim conjugatus deferens zonam bicolerem perdit privilegium clericale, ex Fran. Chambon Juriſc.

Sunt autem repagula, omiſſa Verrii apud Feſtum definitione, munimina quæcúnque tranſverſaria, contra vim objecta. Anglicè *barres* vocamus. Symbolum uberrimæ ſignificationis & Horatio Coclite dignum, *qui uno ſuo pectore Hetruſcorum exercitus obſtitit, ipſóque miraculo audaciæ* (ut Livium audias) *obſtupefecit hoſtes, & Romam liberavit.*

Fortitudinem

Fortitudinem notat munimentum, obſtaculum, impedimentum, nam clypeos januas, aditus clathris & repagulis firmamus contra vim, & hoſtium furores, juxta id Virgilii, 7. Æn. Belli templum deſcribentis,

Centum ærei claudunt vectes, æternáq; ferri
Robora.

Viros ſummos deſignat, qui vel armis, vel conſiliis tutantur rempublicam.

Metam & limites non tranſiliendos: ductum à loco ſic repagulis occluſo, ut tum homines, tum animalia coerceantur à tranſitu. Quo ſenſu per tranſlationem legitur apud Ciceronem Act. in Verr. 7. *Perfringere omnia repagula juris, pudoris, & officii.*

De Diagonio.

Diagonius eſt qui ab altero angulorum per centrum porrigitur in alium; Galli *bende*, hoc eſt faſciam vocant, nos, diagonium, radium, & baltheum triumphalem, nuper ad ilia, nunc ad humeros aptatum perinde ſignificata ejus plerúnque prædiximus. Quod reliquum eſt, victoriam innuere videtur. Nam balthea quæ victis ſubtraxerunt, ad humeros ſuos religabant victores, gloriæ & triumphi gratiâ, ut Torquatus Manlius Galli torquem. Quod à Turno factum eſt cum Pallanta occidiſſet Æn. 10. *V. Iſid orig. lib. 19. ca. 33.*

——*Rapiens immania pondera balthei &c.*
Quo nunc Turnus ovat ſpolio, gaudétq; potitus.

Et poſt 12.

——————*Humero cum apparuit alto*
Balteus & notis fulſerunt cingula bullis
Pallantis pueri: victum quem vulnere Turnus
Straverat, atque humeris inimicum inſigne gerebat.

Nec

Nec aliter Euryalus Rhamnete cæso Æn. 9.

Euryalus phaleris Rhamnetis & aurea bullis
Cingula ——————————
Hæc rapit, atq; humeris nequidquam fortibus aptat.

Victore etiam Domino noſtro Jheſu Chriſto, cum mundum, mortem, peccatum ſubegiſſet, baltheo aureo cinctus eſt circum mamillas. Apoc. 1. 13. ubi Aretius: *Zona ſuſpenſa ad humeros, victoriæ eſt argumentum: pugnaturi enim ad lumbos adaptant enſem per zonam, poſt victoriam autem ad humeros religatur. Item in pace, ſenes ita cingebantur, quem morem noſtri etiam majores ſervarunt, & vidimus etiam in quibuſdam ſenibus hunc morem. Victori igitur Domino rectè hic ornatus tribuitur.* Hæc ille,

Quid

Quid igitur Howardianó clypeo non ſolum invicto, ſed terra maríque triumphalí vel auſpicatiùs addicaretur, vel magnificentiùs. Duabus enim victoriis (ut direptam Cal aliáque taceam) tantis claret, quantis per Chriſtianum orbem alius nullus citra patrum noſtrorum memoriam. Priori, ſub Tho. Howardo D. Surriæ comite, fuſo cæſóque (Floddenſi prælio) Jacobo quarto potentiſſimo Scotorum rege, regalíſque clypei monumento (ut in perpetuum triumphum duceretur) victoris baltheo adjudicato : Poſteriori, claſſis Philippi Hiſpaniarum regis (præ aliis quas unquam ſuis undis excepit Oceanus) inſtructiſſima, ideóque cum jam Uliſpona non ſolviſſet, editis libris Invincibilis nominata, à Carolo Howardo Archithalaſſo canitiem galea premente, victa, profligata, & maria omnia circum dijecta eſt. Adeo ut Mercurius ipſe Gallo-belgicus (quamvis Anglicanæ laudis ſatis invidus) victoriam tamen hanc non dubitavit mirabilem appellare.

Profert honoratiſſima hæc familia Ducum, Comitum, Vice-comitum, Baronum, ſummarúmque dignitatum titulis inſignis, *clypeum rubrum triumphali baltheo inter ſex cruces crucigeras cuſpidatas, argenteas*, ut antiquè cernitur. Nuperius baltheo adeſt, quod dixi victoriæ monumentum *clypeolo aureo dimidiatus erectus leo rubrus, ore ſagitta trajectus, duplici peribolo ejuſdem coloris, utrínq; liliato circumcluſus.*

De lateronibus ſeu feſtucis.

CLypeus argenteus, diagonius, feſtucarius (lateronibus, ſeu feſtucis cinctus) niger. Feſtuca enim virgulam ſignificat : unde Prætoris illa quæ ſervo imponebatur, qui à Domino apud prætorem manumittebatur, feſtuca dicta eſt. Et apud Aul. Gell. lib. 20. cap. 3. vis civilis, & feſtucaria dicitur : pro poteſtate prætoria vel judiciaria.

De

De Palo, Statumine, vallo, Columella.

PAlus ſeu vallus, & Statumen, trames eſt per centrum erectus, latitudinis tertiæ areæ partis, ſi ſolus reperiatur. Cippum pedamentum, columnam, columellam vocat Pancirolus, & Pierius.

Si pro Palo habeatur, à vallari corona, quam etiam caſtrenſem vocant ſignificata deduxeris. Caſtrenſis eſt corona quâ donat eum Imperator qui primus hoſtium caſtra pugnans introivit, ea corona inſigne vallum habet. Aul. Gellius lib. 5. cap. 6. Caſtra enim & foſſarum ſupercilia, palis præcingere moris fuit. Quo etiam ſenſu defenſores notet, & perinde patronos & tutores.

Sin pro columna accipiatur, ſtabilitatis ſymbolum eſt apud Pierium & Pancirolum, fortitudinis apud omnes.

Diminutos palos paxillos vocant, quamvis Cicero è contra palum à paxillo facit fugato X. vaſtiore littera. Aragoniæ clypeus aream habet octo paxillorum ſeu columellarum, auro & puniceo inſignem, geſtamen hoc palatum dicunt. *Arma*, inquit Franciſcanus noſter, *palata vocantur, quia aptantur ad modum pali*, ut l. pali F. de verbor. ſignif. & F. de l. 3. l. pali.

De Faſtigio ſeu Tholo.

Tholus lignum cui in hæret tectum v. Not. in Var. lib. 3.

FAſtigium eſt quaſi decuſſis inferior medietas, cujus jugum manet in erecta per centrum linea. Plinius & Columella hujuſmodi cantherium vocant & jugum. Cæſar faſtigium, Uptonus ſignum capitale. Galli *cheuron*.

In numis ar. M Plætorii (apud Fulvium Urſinum) hoc ipſum ſignum belliſſimè habetur, ædes ſignificans, quas ipſe ſacras condiderat.

In ædificiis enim pars ſuprema eſt, & finito jam operi imponitur, unde per tranſlationem rem perfectam notat, & omnibus ſuis partibus abſolutam: ſic in proverbio faſtigium addere, & Græcis κολοφῶνα ἐπιτιθέναι.

Etiam conditionem, nomen, æſtimationem, ut faſtigium attollere pro augere nomen & exiſtimationem. Nec incongruè

incongruè heraldicis notis domum & familiam depinxit, perinde rem familiarem, patrimonium, & hæreditatem antiquam, quod etiam Franciſcanum noſtrum non latuit, quem (ſi placeat) nativo cothurno prodientem pauliſper audi, ſic de ſymbolis diſputantem. *Eſt autem aliud*, inquit, *quod Laicis attribuitur, ſcilicet ſignum capitale, & tale ſignum capitale ſignificat, quod portans primo ipſa arma aſſumpſit. Et ſi filius ejus habuerit patrimonium augmentatum poſſit ſibi aſſumere aliud, ut ſequitur. Sed ſi quod aliquis dominus Eccleſiaſticus, non habens arma, ſed à rege heraldorum petens ſibi arma aſſignari, tunc poteſt ipſe rex heraldorum dare ſibi duo ſigna capitalia, vel tria ad maximum ut ſequitur. Sed patrimonium domini Eccleſiaſtici (quandocúnque fuerit) augmentatum, non tránſit ad hæredes, ſed ad ſucceſſores. Quare mortuo tali domino moriuntur & ſua inſignia. Prædictam tamen regulam intellige de armis propriis ipſorum dominorum eccleſiaſticorum. Secus eſt tamen de armis ad eccleſiam pertinentibus ſolum. Ex prædictis collige differentiam inter hæredes & ſucceſſores. Hæredes arma portantes poſſunt ſua arma majorare vel minorare, cum conſilio regis heraldorum, ſecundum quod eorum ſubſtantia creſcit, vel diminuitur, ſed ſucceſſores eadem arma portare debent, quæ à ſuis anteceſſoribus fuerunt apportata nec augmentando, nec diminuendo, ut patet in abbatibus, epiſcopis, & aliis. Et ratio eſt, quia hæredes portant arma ſuorum parentum: Epiſcopi verò & abbates portant arma ſuarum eccleſiarum. Quare dic, quod ſi hæres laicus habuerit duo ſigna capitalia in ſuis armis, cum ſubſtantia diminuta, ſeu minorata fuerit, poteſt demere unum ſignum ipſorum duorum. Non ita poteſt dominus eccleſiaſticus facere. Et è contra, ſi pater portaverit unum ſignum capitale, & poſtea hæres ejus inventus eſt pinguior in ſubſtantia & bonis quam fuit ejus pater ut per maritagium vel fortitudinem, poteſt aſſumere ſibi aliud ſignum capitale.*

Item iſta ſigna ſunt primo modo Gallicè deſcribenda, Il porte d'argent un cheuron ſablé. Alias ſic, Il port de ſabell & deux chewrons de argent, ut patet in exemplo.

Item iſta ſigna capitalia, ſunt tranſpoſita ut in exemplo, & tunc dic quod portans, aliquam perdidit ſuæ ſubſtantiæ partem, ſed tamen eſt in ſpe recuperandi ipſam partem amiſſam. Non

enim eſt id ſignum in toto demendum, ſed tranſponendum ut in exemplo. Et qui talia arma portat, ſic Gallice portat : Il porte de argent deux cheurons tranſpoſez. &c. Cave de opinione eorum qui dicunt hoc ſignum ſupradictum eſſe Salterium, Gallicè un Sawter, quam opinionem ego non approbo, quia pro ea fundatam nullam rationem invenio. Huc, & hæc ille. Uptonus ſymbolum hoc ab Architectoribus & fabris lignariis primo geſtum aſſerit, nuganter fortè, ut alia.

Tulêre antiquiores Hannoniæ comites *in aureo æquore tria nigra faſtigia.* Quæ cum aream in quatuor alia videantur diſtribuere, ſeptemplicem faciunt, narrantúrque ſeptem illas celebres vias demonſtrare, quæ Bavaci (Hannoniæ primariæ urbis) ſub columna lapidea initium ſumentes, recto & ſublimi tramite, in omnes Galliæ partes porriguntur. Fama eſt Bronhildum (cujus nomen retinent) eas conſtruxiſſe, quem tunc Bavacenſi agro regnaſſe ferunt, cum David Hieroſolymis. Addunt eorum memoriam procerum clypeo conſervari. Cúmque tria faſtigiorum illic imperfecta & mutila conſpiciantur, tot aiunt viarum oſtendere, propter vicinum mare imperfectas & mutilatas.

De Cruce.

FIgura crucis apud Chaldæos, Arabes, Ægyptios, Græcos, (nondum crucifixo Chriſto) in honore fuit. Egyptjis inter ſacras literas ab initio religionis, & Serapidis pectori impreſſa : victoriæ & ſalutis Symbolum. Superficiei prima eſt dimenſio, eámque omnem ad angulos rectos dividit, circulum omnem & univerſum orbem (perpetuò

(perpetuò conſtans & juſta) in quatuor æquales partes. Cœli etiam cardines demonſtrat, planetarúmque radios, ab angulis invicem projectos, qui crucem faciunt. Unde miram ei potentiam tribuunt antiqui, virtutémque è cœleſtibus infuſam. Hinc apud Marſilium Ficinum celebris eſt. Apud Cornelium Agrippam laudatiſſima.

Lib. de vita cælit. compar. cap. 18. Occult philo. lib. 2. ca. 23.

Poſt paſſionem Chriſtianitatis Hieroglyphicum, quod ideo domibus ſuis primi appingunt Alexandrini: deletis jam inde Serapidis idoli thoracibus.

Militaribus ſignis primus hoc adjecit Conſtantinus Magnus, primariúmque fecit, cum victoriam ei portendiſſet, ut in labaro diximus. Præterea militum arma crucis ſymbolo ſignavit, ut paulatim ad veri Dei cognitionem & cultum hac ratione deduceret. Euſeb. lib. 4. in vita Conſtantini.

Zonoras Annal. lib. 2. in veſtibulo f. 83.

Deinde Theodoſianis clypeis frequens fuit, poſtea ubique familiare. Præcipuè flagrante jam bello contra Saracenos fidei propugnatores (cum crucis defenſionem ſuſceperint) crucibus paſſim inſigniuntur. Talem vides Euſtachii clypeum apud Nicetam Choniat. Et apud Hovedenum in An. 1188. Rex Franciæ & gens ſua ſuſceperunt cruces rubeas: Rex Angliæ & gens ſua cruces albas, & Philippus comes Flandriæ cum gente ſua cruces virides. Perpendendum cenſeo iſtum Hovedeni locum, ne de coloribus crucium inverſo forſan dicatur ordine. Notiſſimum enim eſt, crucem rubram Anglorum ab antiquo geſtamen fuiſſe: nec non & Francorum candidam, ut apud Gaguinum bellè liqueat. *Ad hunc*, inquit, *modum Bajona Caroli (vij.) ditioni & poteſtati reſtituta eſt. Die vero inſequenti, oriente ſole, ſereno cælo, crux candida in cœlo viſa apparuit, quam & Francus, Angluſque palam conſpexit. Quo cœleſti ſigno arbitrati cives ſe divinitùs admonitos, Carolo parere mox, Angli Regis inſignibus abjectis, candida ſe cruce* (ut Francis mos eſt) *ornaverunt.*

Lib. 10. pa. 246 & 247.

Eadémque ratione Hieroſolymitanæ militiæ ordines (quos canonicos ſepulcri dominici vocant, Johannidas (poſtea Rhodios dictos) Templarios & Teutonicos) id ſibi inſignium aſciſcunt, noménque inde Cruciferorum. Quorum quidem potentia & rogationibus factum eſt, ut

figura crucis non ſolum in Hieroſolymitano vexillo depicta, ſed alubi etiam erecta, uberrimis privilegiis donaretur, fierétq; confugientibus azylum.

Hi etiam qui in militiam terræ ſanctæ diſceſſuri erant, cruces plerúnque voti ſymbolum ſuſcipiebant, unde & crucis candidati appellantur. Hoc de more aliarum gentium Angli ſtudioſi factitabant ſub expeditione Richardi primi Ptolemaidem (quam Acam vocant) anno circiter gratiæ Quo fit, ut ex multiplici crucis geſtamine, multiplices etiam crucis formulæ ad geſtantium diſcrimina naſcerentur.

Harum Franciſcanus noſter pro ſua ætate duodecim inveniri ait. Crux plana (quam ante expreſſimus, Ingradata, Truncata, Patens, Figitiva, Cruciata, Molendinaris, Florida, Nodulata, Florida patens, Florida nodulata, & Duplopartita. Quibus enumeratis & deſcriptis, ſubjungit illico (ut ſuis utar verbis.) *Nota*, inquit, *quod iſtæ cruces non ſunt propriè ſigna, ſed ſunt differentiæ ſignorum. Quare dic, quod rex heraldorum videns aliquem cupientem habere arma, ignorans aliquam bonam vel malam conditionem in eo vel proprietatem, debet aſſignare illi aliquam de crucibus ſupradictis; quia crucem portare, ſignificat portantem non habere aliquam cauſam vel conditionem, ſecundum quam poſſunt arma ſibi aſſignari, ſed ſignificat hominem brutalem.* Hæc ille.

Radulphus de Habſpurge (qui imperium iniit Anno 1273.) *pour defendre la Hungarie, la Syrie* (voluit dixiſſe Styria) *& la Carinthe contre les armes des Turcs, inſtitua l'ordre de S^t. George &c.* permiſitque ordinis collegis *la Croix rouge de S^t. George dans les Armoiries de leur maiſons. Autheur des Eſtats du Monde.* Edit. Paris 1464.

In bello ſacro Rex Franciæ & ſui, cruce rubra uſi ſunt. Rex Angl. & ſui alba. Flandriæ Comes & ſui viridi. Hollins. An. 1188. Hen. 2. 34. ag. 111. col. 6.

Crux geſtatoria, vel cuſpidata, nigra in clypeo argenteo. Hujuſmodi crucem & manu geſtare, & terra infigere (ubi reverentiam loco cupiebant inferre) moris fuit.

Nigra

Nigra autem luctum significat. Unde in majoribus Litaniis cruces nigræ vestibus induebantur, & spectaculum ipsum, *cruces nigræ*, dictum fuit.

Hujusmodi ferunt in manu Itali, qui petitionem aliquam profitentur.

Crux crucifera ⊙ in Ariopago. Hujusmodi crucem descriptam reperi in sypho deaurato, quo Witlasius Rex Marciorum Croilandensem ecclesiam donavit.

Crux Sicula nigra in area aurea. Siculam voco, quia Willielmus Rex Siciliæ, suæ hanc ascripsit gestationi. In sigillo enim ejus chartæ appensa, quam fecit Johannæ filiæ Henrici secundi Regis Angliæ Anno 1177. hæc in area altera exhibetur : capiti super scriptum habens titulum Regis viz. *Divina favente clementia, Willielmus Rex Siciliæ, & Ducatus Apuliæ, & principatus Capuæ.* A lateribus verò : Hoc signum sibi præferri à vexillifero facit cum ad bellum aliquod procedit. Radius infimus cæteris est extensior, cui cuspis etiam adjungitur, qua vel in terra figatur, vel manubrii vice commodiùs elevetur. v. Hov. 553.

Crucem hanc quam floridam vocant, in clypeo videas Majoriani Augusti numis descriptam annum circiter 325. hac scilicet forma.

Ante medium autem regni Henrici Septimi sic excreverat crucium numerus, ut Juliana Barnes quæ sub eodem sæculo scripsisse videtur, negat se posse finitum ponere. Multásque cum recitaverit, quarum aliæ inter superiores non veniunt, eas hic etiam adjeciſſe non dedignabimur.

Vid. num. supra pag. 20.

1. Pluries reperitur iſta crux cum in numis aureis tum in argenteis Heracliorum Impp. ſeptimo poſt Chriſtum ævo, alias eorum verticibus inhærens, alias orbi quem in dextra utérque ſuſtinet. Hanc & alias crucis formas in numis expreſſit Heraclius, quia Sanctam Crucem à Perſis ſub Coſtiroe aſportatam ſumma cum victoria retuliſſet.

2. Crux aurei & aerei coloris intorta. Tale gerebat ſceptrum Magnus Heteriarcha. Cod. imp. 20.

3. Crux molaris, ſeu bicornis potius, quæ & tricornis fortè alias fiat. Crux camura, runcata vel averrunca.

Baron. An. 627 nu. 29. è Lælio Paſquat.

4. Habetur Crux iſta in numis aureis Heracliorum patris & filii Impp. latus alterum, abſque omni alio emblemate, totum occupans cum circumſcriptione VICTORIAM AUGUSTORUM.

5. Habetur & crux iſta in argenteo numo Heracleorum Impp.

Bar. An. 627. nu. 9 è Lælio Paſquat.

6. Habetur & crux iſta in argenteo numo Heracleorum Impp. ſuper orbe & tribus gradibus, ut hîc vides poſita cum Epigrapho DEUS ADJUTA ROMANOS.

Ibid.

Habetur & in vertice utriúſque eorum crux iſtiuſmodi ſimplex cum intermedia alia paulò ſuperiori.

7. Hoc crucis & alia hujuſmodi, videntur ſumpſiſſe originem è numis antiquis in quibus crucis brachia in altera parte denarii, eóſque ad limbum ejus duplica extenderentur, ut quadrifariam dividi poſſet competenter hoc modo. Vide Matth. Weſtm. in anno 1248. p. 231.

8. Scutum aureum crux etiam linearis eſt rubro fatiſcens. Portat, inquit Juliana noſtra, unam crucem floridam patentem umbratam perforatam cum rubro, in campo aureo, perforationémq; hanc miram vocat.

9. Addam (quæ demum apud Leum reperitur) crucis formam quam à ſimilitudine petaſatam dicamus, quod ejus radii petaſis videantur induti, ut turres, quas inde petaſatas vocant.

Nota etiam antiqua eſt, quàm Godfredo Bollonio primo Hieroſolymitano regi adſcribunt crux crucigera crucibus onuſta, eámque à loco Hieroſolymitanam nuncupant, aureáq; cernitur in argenteo ſpatio.

Sunt

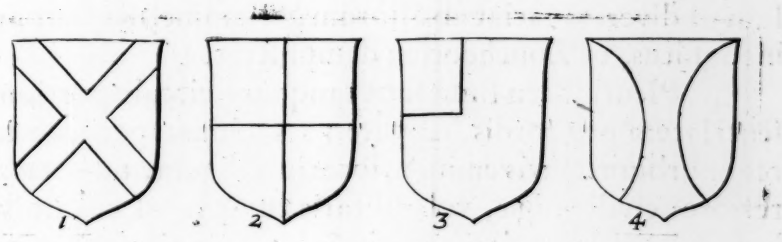
Sunt insuper aliæ multæ crucium species, sed cum à memoratis cultu potius differant quam forma, ut tessellatæ variegatæq; & hujusmodi, inter genera non recenseo.

Tria autem crucibus contingunt, etiam solis, sed non singula singulis. Cuspis, terebratio, hiatus.

Cuspis est cum inferior radius in acumen porrigitur.

Terebratio, quando crux in centro perforatur.

Hiatus cum radii crucis fatiscunt.

1. Quæri potest an decussis veniat sub crucis appellatione, cum machina dicatur venatoria qua olim in theriotrophiis prædabantur feræ, saltatorium nuncupata, quod saltuariis in usu fuit: quos igitur notare alias volunt, etiam venatores & qui insidias struunt. Cúmque captivè detineretur quicquid animalium in hanc incideret (à similitudine) tenaces & avaros homines quidam per eam intelligunt, ex Uptoni & Julianæ sententia, licet alioquin ab ipsis munificentissimis nobilibus fateantur gestari. Clypeúmque ita signatum detulisse ferunt Carolum magnum (cum titulo ducis) Archiepiscopo Lingonensi, fortè ut animarum præsul venator foret, sicut Petrus hominum piscator.

Sed & crux etiam Andreana nuncupatur. Ideóque cum Philippus Dux Burgundiæ anno 1429. equites velleris aurei instituisset sub patrocinio D. Andreæ: hoc (ut præsidis symbolo) usus est, Crux decussata rubra in vexillo. de quo Paradinus: *Hujus*, inquit, *symboli descriptio, ad Sancti Andreæ quam dicunt crucem pertinet, qua & domus Burgundica signis militaribus prodiens, solebat* Vide Paradin. p. 81.

in

in aciem venire, tametsi interpretationem non per omnia similem recipiat.

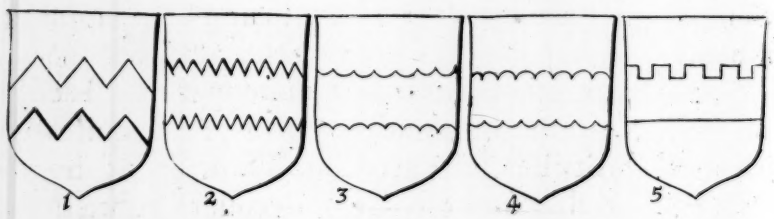
2. Quarta, vel quaternio est pars una areæ quadrifidæ majoribus nobilibus (si Leum sequar) ob virtutem concessa, ut vexilli quadratum, de qua priùs, clypeóque nunc à dextris sedet, nunc à sinistris. Quartam dicimus ab Astrologis ductam, qui cæleste schema in quartas dividunt.

3. Diminuta quarta, restat angulus minori nobilitati simile præmium. Sed antíq; vidimus clypeis adhiberi solum ut diversos faciat ab aliorum gestamine, nec Baronum incognitus, ut Zoucheorum demonstrat.

4. Pleurida seu sinus sunt tanquam circuli portiones, scuti latera pro cordis habentes. Quidam per hæc turres in urbium muris eminentiores intelligunt, nos oras anteriores civilis togæ, vel militaris tunicæ. Leus ait symbolum hoc à Rege dari virtutis & eruditionis munus, præcipuè legationem obeuntibus. Dicatur antisigma. Isidoro uteres Arcuatæ. Hujusmodi lineæ crebræ sunt in clypeis Teutonicis. Animi candorem notant, ut excussus sinus apud Herodian. in Severo pag. 233.

De his quæ accidunt Stationariis.

STationariis accidunt variæ laterum incisiones: fluctuatio, undulatio, dentatio, denticulatio, imbricatio, verruculatio, pinnatio, &c.

1. Dentatio

1. Dentatio, cùm tribus tantum dentibus afficitur.
2. Denticulatio quum pluribus.
3. Fluctuatio cum fluctuum imitatur vacillationem.
4. Undulatio cum undam exprimat profluentem & refluentem.
5. Imbricatio quod imbricarum & canalium reddit similitudinem, ut apud Dionem in Macrino : ἀσπίδας τὰς σωληνοειδεῖς, id est, *canaliculatos clypeos*.
6. Verruculatum vel tuberum & tuberculatum quod verruculis aut tuberculis consitum.
7. Pinnatum seu murale.
8. Rudis, id est virga impolita, qua olim pugnabant gladiatores; & Sexagenarii emergentes eadem à prætore donabantur, ut ipso hoc insigni, liberi dinoscerentur à gladiaturæ exercitiis. Vide Lamprid. in Commodo; & Hieronym. Tom. 1. p. 90. C. & Eras. in Not. ubi & rudicula.

De inscicionibus.

AFficiuntur sæpissimè partitiones & muta symbola plurimis inscicionibus, quarum aliæ ad partiones solummodo, aliæ ad symbola, aliæ ad utráque pertinent, Ad partitiones antíque multæ : inprimis verò ut dentatæ fierent. Induxit novitatis studium omnes quas suscipere symbola, vel præterea excogitari possunt. Imbricata, filicata, flexuosa vel sinuosa, undulata, nebulosa, Taumales.

De limbo ſeu orario.

LImbus, inquit Servius, *faſcia eſt, quæ ambit extremitatem veſtium ſecundum antiquum ritum, ut lib. 5. Æn. p. 914.*

Victori & chlamidem auratam, qua plurima circum
Purpura Mæandro duplici Melibœa cucurrit.

Et Ovid.

——————quam limbus obibat
Aureus——————

Theodoſianis clypeis uſitatiſſimus, ubi Pancirolus plerúnque exponit pro orbe Romano, interdum pro unitate, ſtabilitate, & perpetuitate.

Noſtri autem majores hoc ſolummodo ad diſtinguendum clypeos, fratres, familias, utebantur, non ad inſigniendum, eúmque morem nos etiam approbamus, ſed vix retinemus.

Orarium dicitur limbus qui apponitur oræ, id eſt, margini & extremitati alicujus veſtimenti, cauſa ornatus.

2. Peribolus ſepimentum eſt à ſcuti margine (cui æqualiter diſtat) circumductum, munimen auxiliúmq; ſignificans. Nunc ſimplex, alias duplex, quandóq; triplex.

In clypeo Scotorum Regum duplex eſt, & liliis utrobíque conſutus, in memoriam antiquiſſimi fœderis inter Carolum Magnum & Achaium regem contra Anglos ſanciti. Fama eſt, ni imponit mihi Scotorum βυχανίσης Buchananus, Achaium ipſum clypeo aſcripſiſſe, ut innueret Leonem ſuum, jam inde liliorum ope (hoc eſt Scotiæ regnum, Gallorum ſubſidio) intus foríſque munitum iri defenſúmque.

3. Sic in ſigillo Adami de S. Philiberto Dat. an. 134.

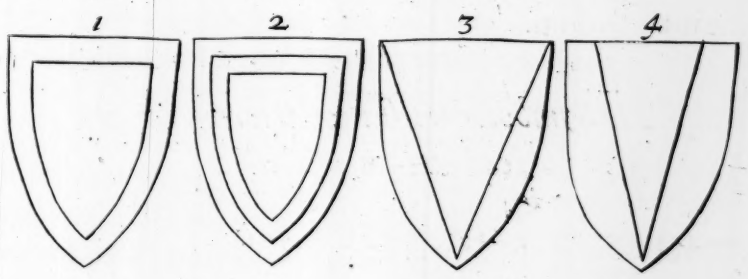
4. Sublica inſtar eſt pali peſſum decreſcentis in cuſpidem terra infigitur contra vim alluvionis, & ad ſtructurarum fundamina ſuffulcienda.

Agriculturam

Agriculturam notat, & qui hoſtiles furores, graviſſimáſque provincias validè ſuſtinet. Talis verè is fuit qui clypeum hunc geſtavit, vir pugnaciſſimus Joannes Chandos Periſcelidis eques primarius, Galliſq; propter ſummam virtutem ſub. Ed. 3. bellator notiſſimus.

Franciſcanus noſter eam, ait, laborem ſignificare, geſtantémq; rem ſuam ſolo labore conſecutum.

Pyra victoriæ ſignum. Procop. Vand. 2. c. 1. in fine p. 212.

De Nodo, vinculo ſeu laqueo.

NOdus apud Græcos in honore & religione fuit propter celebrem illum Herculanum, per quem arctiſſimum vinculum, & rem indiſſolubilem intellexerunt. Hinc novæ nuptæ (authore Feſto) cingulum boni ominis cauſa vinciebatur, ut nuptias eas fœcundas fore & indiſſolubiles ſignificarent. Et Athenæus lib. 11. tradit Heracliotas Beotiæ gentem hoc inſigni à cæteris diſtingui ὅτι ἔπεσιν ἐπὶ τῷ ὤτῳ αὐτὸς ὁ λεγόμενος ἡρακλεισ δεσμὸς· id eſt, *quod ſuper aures geſtent vinculum quod Herculanum dicitur.*

2. Habetur nodus in hunc modum ex loris formatus in clypeo Vindicum auxiliaris legionis ſub altero magiſtro militum in Oriente. Notit. p. 31. b, utriúſq; principis conjunctionem inſinuans.

3. Cancellos voco cum virgulæ plures in modum nodi, vel tranſennæ implicentur, qualibus ſæpe in caſtrorum

ædificiorúmque portis seu feneſtris aër & aſpectus admittitur, exitus prohibetur. Hinc *cancellos alicui circumdare* apud Ciceronem & antiquos dicitur, pro anguſtis limitibus aliquem circumſcribere. Nec malè quidem pro captivum facere. Ea enim ratione, cum Gallus quidam Gundemarum ultimum Burgundiæ regem in prælio cepiſſet, felem (inſigne regale) in clypeo ſuo cancellis aiunt occuluiſſe, ut hoc commento captivum regem innueret, factíq; monumentum poſteris relinqueret. Nec ab re eſt Tamerlani factum, qui devictum, Bajacetum cancellis circumtulit intercluſum.

De Symbolorum ſtationariorum & præcedentium affectibus.

CUm frequens jam eſſet Symbolorum Stationariorum geſtatio, creviſſentque in dies geſtantium familiæ clientes & multitudo, neceſſitas exegit ut his ipſis ſymbolis, aſcriptitia etiam ſymbola varietatéſque adderentur. Quo fit ut quod pater, & patronus purum geſtabant, minores filii, clientéſque ſignatum detulere, feris, avibus, heraldicíſque ſignaculis. Exemplum habes in aliorúmque proſapiis ante ætatem Edwardi tertii. Quin & ipſis præterea Symbolis varietatem imponunt, his inſciſis, illis ſinuatis: necdum contenti, colores demum invertunt, & tranſmutant, & tanquam per buccellas diſponunt.

De Symbolorum inciſionibus.

INciſiones tantum margines ſymboli afficiunt, & earum aliæ pervetuſtæ ſunt, aliæ mediocris ævi, quædam novæ.

Vetuſtiores ſunt imbricatæ, dentatæ, denticulatæ.

Subſequentes detruncatæ, pinnatæ.

Nuperiores ebullitæ.

Sunt & aliæ ſpecies quas tu iſtis inſeras.

De

De cultu ſinuato.

SInuatus cultus videtur corpus ſymboli afficere, quin & motum præ ſe ferre: hic marinorum fluctuum, ille fluviorum.

De Symbolis tranſmutatis.

COlorum in Symbolis tranſmutatio, ætatem Richardi ſecundi parum ſuperat. Unde & tecum naſci Galfride Chaucer hæc tua videatur geſtatio; ſed illuſtris interim te latore. Qui triumphatis orbis noſtri poetis, triumphali baltheo merito es inſignis.

De Symbolis ſegmentatis.

SYmbola etiam tanquam ſegmenta & fruſta diſſecant. Heraldis *gobbonie*, id eſt, ſegmentatio.

Haſtingiorum illuſtrium procerum juvenile ſymbolum vides, COCCINIAM, MANICHAM IN AUREO ÆQUORE. Obſoletam planè, quam clypei author cum olim in amore eſſet

esset ut atrocius vindicaretur in hostem, dominæ gratia protulisse fertur in aciem. Nam ut ait Ovidus,

Nobilitas sub amore jacet.

Et alibi

——Nec turpe marito est
Aspera pro charo bella tulisse thoro.

In Ric. II. pa. 467. Hæc ipsa insignia gestari asserit Franc. Thinnus è veterrimis monumentis ab Hastingorum antecessore, cum in Angliam Normanni penetrassent nondum. Sed hæc anilia.

Manicas ad cubitum dependentes, ecclesiasticis prohibuit Concilium generale Constantinens. sessione 43. An. 1418.

Cic. Orat. 2. in Catilin. Romæ autem & omni Latio manicha indecora fuit, & barbariei nota, ex quo id Virgilii per probrum,

Et tunicæ manichas, & habent redimicula mitræ.

Romani enim tunicas circa humerum definentes induebant: Barbari & luxurioſi juvenes manicatas.

Manicæ formam ex vetustis sigillis & monumentis restauravimus.

Bulga (quæ dicitur aquaria) antiquissimè extat in clypeo familiæ de Bourchier (quam Bourſor & Bouſor vocant) titulo Bathoniæ comitum illustris. Cúmque *bourſe* marsupium vel bulgam sonat, *bouſor* eum qui id provinciæ, hoc est rem pecunariam administrat, factus de nomine videtur clypeus, ut Castiliæ Regis, qui castello consignatur; Granatæ qui malis quæ Granata appellamus. Hæc & uteres dicas.

De

De clavis, bullis, pilis, punctis, petaliis.

CLavis, bullis, umbonibus clypeos & arma omnis ætas ornavit, rotundis, ſtellatis, rhombilatis, aureis, quæ in noſtris fortè ſcutis etiam nunc retinentur ſub pilarum, pentalphæ, & hujuſmodi ſpeciebus. Homerus dum Agamemnonem ornat ὃι ἧλοι, inquit, χρύσειοι πάμφαινον· *clavi aurei relucebant*, & Virgilius, *Flo. Wigor. an. 696. petallis.*

——*aurea bullis cingula.*

Et

Stellatis cingula bullis.

Iſidorus tamen *Bullæ*, inquit, *quod ſimiles ſint rotunditate bullis quæ in aqua vento inflantur.* Cicero indicium & inſigne fortunæ vocat. Quid aliud globulus & pila Romæ inter inſignia? *Pila*, inquit etiam Iſidorus, *in ſigna conſtituiſſe Auguſtus propter nationes ſibi in toto orbe ſubjectas, ut magis figuram orbis oſtenderet.* Ergo rectè Pierius & Pancirolus, qui pilas ſeu orbes in Theodoſianis geſtaminibus frequentes (cujuſcúnque ſint coloris) pro orbe & imperio Romano exponunt. Sed quid Edwino noſtro Northumbriæ regi Angli—ſaxoni cum imperio Romano? Is enim pilam (nam ſic Tufam interpretatur linx ille Lipſius) inſigne habuit, certè hoc, ut ex Beda colligas pacis ſymbolum. *Tantum*, inquit, *excellentiæ* habet *(Edwinus) ut non ſolum in pugna ante illum vexilla geſtarentur, ſed & tempore pacis equitantem inter civitates ſive villas aut provincias cum miniſtris ſemper antecedere ſignifer conſueviſſet. Nec non & incedente illo ubilibet per plateas illud genus vexilli, quod Romani Tufam, Angli verò appellant Thuuf, ante eum ferri ſolebat.* *Milit. Rom. lib. 4. dia. 5. Eccleſiaſt. hiſtor lib. 2. cap. 17.*

Globulos autem hos cujúſque coloris, præter aurei, Heraldi antiqui *pellots* hoc eſt pilas vocarunt, alias à rotunditate *rondels*, id eſt, orbes. *Nota*, inquit Franciſcanus, *quod cujuſcúnque coloris ſint, ſi non aureæ, pilæ ſunt.* Recentior autem ætas pro colorum varietate etiam nomina variavit.

Pila

Pila aurea (præſtantiæ & victoriæ præmium) *un beſant* vocant, quod Leus antiquos ſecutus talentum explanat valoris 3750. librarum Anglicarum. Revera autem numus eſt antiquus Gallicanus etiam Byzantius dictus, ducato tantum quem vocant æſtimatus.

Conſtantinopolis primùm Byzantium dicta. Formam antiqui vocabuli præferunt Imperatorii nummi Bizantini vocati. W. Malm. lib. 4. f. 76. li. 46.

Indigenæ pacem Turcorum tribus annuis talentis vel Byzantinis redimebant. Ibid. 97. l. 50.

Macrob. lib 1. cap. 6. p. 263. Tarquinius Priſcus filium ſuum quatuordecim annos natum, quod in Sabinorum bello hoſtem manu percuſſerat, bulla aurea, prætextáque donavit, inſigniens puerum ultra annos fortem, præmiis virilitatis & honoris. Nam ſicut prætexta Magiſtratuum, ita bulla erat triumphantium, quam in triumpho præ ſe gerebant, incluſis intra eam remediis quæ crederent adverſus invidiam valentiſſima.

Chryſoclavus, qui aureis clavis interſtinctus eſt, al. auroclavus, & auroclavatus. v. χρυζοκλάβιον Græcobar.

Victoriam, triumphum & ſupra invidiam (ut hic parte altera in bulla regis Tarquinii) Et reſpexiſſe quidem videatur Salvator noſter, cui nihil incognitum, antiquum gentilium morem cum Apocalipſεων 2. 17. dixerit, *Vincenti dabo calculum album.* Ubi in notis addidere ipſi Genevenſes, *Talis calculus ſeu lapillus dari ſolebat victoriam laudemve obtinentibus in honoris indicium*, &c.

Pila alba, faba alba, & calculus albus rem approbatam & laudabilem indicabant. Ductum à Græcis, qui calculis olim ſuffragia ferentes albis abſolvebant, nigris damnabant. Ovid. Metam. lib. 15.

Mos erat antiquis niveis, atríſq; lapillis,
His damnare reos, illis abſolvere culpâ &c.

Ideòque fœlices dies cretâ aut candido calculo ſignare moris fuit. Perſius,

Hunc Macrine diem numera meliore lapillo.

Huc

Huc attinet *alba faba & unione ſignare*, pro *rem approbatam & fœlicem notare*. Ex Eraſ.

In Agamemnonis clypeo apud Homerum viginti albi umbones ponuntur in media nigra Gorgon Δειμός τε φοβός τε, inquit, *Terrórq; Timórque*. *Illiad.* 11.

Græci fabas in ducendis ſortibus adhibuerunt, ut cui alba obtigit honoris beneficium à ſorte accepit: cui nigra repudii notam. Plutar. in Pericle. & Sigo. p. 491. & 492. *Oſtendit Senatum quingentorum Athenis ita lectum* v. pag. 191. l. 53.

Pila, vel umbo niger, infauſtum, infortunium, necem minatur, quem ideo Homerus Gorgoni ſedem (ut jam diximus) elegit. Glandem nunc aiunt exprimere, quæ à ſclopis & tormentis ejicitur in hoſtem Anglicè **a bullet.** Sed in armis antiquior eſt, quam inter arma illæ machinæ. Poeta lib. 7.

——— pars maxima glandes
Lucentis plumbi ſpargit, pars ſpicula geſtat.

Purpurea pila viros egregios & Senatores notat, qui Romæ purpureo clavo veſtibus inſito decernebantur. Senatores & patricii latioribus, equites anguſtis; de prioribus Mantuanus,

Quos operit latus fulgenti murice clavus.

Leus per orbes purpureos vulnera deſignat.

Pilam rubram circa ætatem Henrici ſexti, Gallicè *un torteau*, hoc eſt libum ſeu placentum vocarunt, reíque frumentariæ copiam ſignificare aiunt. Sed quid rubeus color flavæ Cereri? reſpondent in pane repertas fuiſſe aliquando ſanguineas guttas. Ita Alexandro in oppugnatione Tyri accidiſſe Curtius teſtatur, ſed cur nos amplectimur non intelligo. Suum hoc Heraldis ænigma mitto. In antiquis autem ſcutorum enunciationibus *rondells de gules* hoc eſt *orbes rubri* dicebantur. Lipſius Tufas illas hoc eſt, pilas (quas Romanis inter ſigna militaria & Edwino noſtro prælatas jam diximus) puniceas fuiſſe confi- *Milit. Rom. lib. 4. dial. 5.*

tetur. Sed fortè hæ pilæ inde rubræ in armis deportantur, quia in obſidione urbis Pariſiacæ, refert Abbo, panes ſanguineum accepiſſe colorem pag. 477.

Pilarum formâ fontes geſtantur, ſemper albi undulatis lineolis tranſcripti, quos Franciſcanus prudentiam interpretatur, nos copiam & ubertatem. In clypeo baronum de Sturton qui niger eſt, bis conſpiciuntur diagonio aureo interjecto. Sed inde factum (narrat Camdenus) quod Sture flumen (unde ſibi nomen adſciverunt) è ſex fontibus ebulliens, ſedem ſuam præterlabitur. Sic dux ille Numidiæ apud Lucanum, cum ad Bragada flumen oriundus eſſet,

——— *cœlatus Bragada parma.*

Pilas cyaneas, plagas, & vibices virides, poma aiunt ſignificare. Cyaneæ verò (id eſt lividæ) & purpureæ in militiam notent aſcriptum. In manu enim ſicuti & brachio tyrones ita olim ſignabant, ut militiam deſerentes noſcerentur. Sic Turci hodie captivos Chriſtianos.

Vide Stewech. pag. 96.

Annulus amoris integritatem & diuturnitatem indicat, fidem etiam (ex Pierii ſententia) hominis ingenui. Aureum olim equitum inſigne quibus auratorum nomen fuit, nondum in uſu cinguli ſolemnitate, nec (quæ ſubinde ſuccedunt) auratis calcaribus. Sed ideo datus (ut nobilitatis ſymbolum) equitem à plebeio deſignaret.

Ros. 32.

¶. Appianus χρυσοφορεῖσι &c. *Aureos ferunt annulos inter militantes Tribuni, cum inferiores ferreos geſtant.*

¶. Maculæ ſeu apſides (ut in arearum diſtinctionibus diximus) retium foramina exprimunt, ideóque Anglis *maſcles* appellantur, plerúnq; conſoſſæ, non ſolidæ, ſed rectangulis ſemper gaudentes. Ingenii & inſidiarum notæ. Pari pene formâ ſpintera geſtantur rhombulata fidelitatis indicium, & fidæ cuſtodiæ. Leus ait, *fidelis ſervitii.* Jernegamiorum clypeus eſt familiæ equeſtris & ſpectabilis, nempe *argenteus, tribus ſpinteribus rhombulatis rubris.*

Rhombulos planè oſtendit Scytharum clypeus, qui ſub magiſtro militum in oriente merebant. Eoſque Pancirolus minacem ferri aciem exprimere ait, & plumbatas ſeu marti-

martiobarbulos (ut peregrino vocabulo dixerunt veteres) fuiſſe exiſtimat, quibus ea legio pugnabat: de quo genere telorum latè Vegetius diſſerit. *Innumeræ*, inquit, *apud Eſculum prope Truentum fluvium hujuſmodi plumbatæ hac forma oblongæ reperiuntur, & quandóque literis inciſæ, quas apud me habeo.* Et alubi. *Plumbatarum exercitatio quas Martiobarbulas vocant, tradenda eſt junioribus.* Lib. 1. ca. 17.

Productiorem rhombulum Galli fuſum vocant, aliis pro licitario, aliis pro inſtrumento molendinari accipientibus. Nos inter martiobarbulos, vel bipennes militares reponeremus, ne per ludibrium dicatur bellicoſiſſimis heroibus, ſymbolum hoc antiquiſſimè geſtantibus, ut Latreus apud Ovid. Meta. 12.

——————————*colúmque,*
I, cape cum calathis, & ſtamina pollice torque:
Bella relínque viris.

Cum itáque Pheretina Arceſilai mater ab Evelthonte Salaminis rege egregia multa obtinens, exercitum quóque flagitaſſet, miſſo ei fuſo aureo atque colo, *Talibus*, inquit, *muneribus non exercitu donandæ fœminæ.* In virorum tamen clypeis fuiſſe rectè inducantur, id ſignificaturi, Quod latoris hæreditas ſexu caruit fœmineo, unde Anglorum ad fuſum à lancea. Quod vide Linden. Herod. in Melpo.

Antiquis autem temporibus ipſæ Reginæ fuſis uſæ ſunt, unde in proverbio apud Gallos *Au temps paſſe Berthe filoit.* Erat ipſa regina illuſtris, quæ ut cæteræ fœminæ nobiliſſimæ eo ævo huic ſe dabant artificio, unde hodie omnes fœminæ *Spinſters* dictæ ſunt. v. *Berthe* in Dic. Gal. A viris autem militaribus ſuſcepta videtur hæc geſtatio, ut tela quibus utebantur dominæ ſuæ honorem adderent: ex quo & Hercules colo & fuſo indulgens, dicitur Ovid. Ep.

Ante pedes dominæ pertimuiſſe minas.

Sed per fuſum placuit etiam fatalem neceſſitatem intellexiſſe, quod Parcarum inſigne eſſet.

Poſt quintam generationem filia in hereditatem ſuccedat, L. Ang. cap. 6. §. 8.

cedat, & tunc domus hæreditas ad fuſum à lancea tranſeat.

Herod. Melp. lib.4.pa.271. Evelthon Salaminis regulus, Pheretinæ fœminæ exercitum petenti, colum mittit, & fuſum aureum dicens, *talibus rebus donari fœminas, non exercitu.*

Penticonum maculam vocant Heraldi eúmque pro gutta ſumunt inſtar ſtellæ diſperſæ, uti Ovid. Met. 5.

——— ——— *variis ſtellatus corpora guttis.*

Salutis ſymbolum Piercius lib. 47. cap. 31. *Antiochum ferunt cognomento Soterem, antiquum illum à quo reliqui Syriæ reges Antiochi dicebantur, cum adverſus Galathas acie decertaturus eſſet, per nocturnam imaginem vidiſſe Alexandrum, mandaret ut militibus teſſeram daret* ὑγιαίνειν. *Cujus dicti hieroglyphicum jam olim ad inventum erat triplex triangulus inter ſe complicitus, ex quinque paribus lineis ſeſe invicem in puncto contingentibus. Quo non cunctanter à ſe facto pentagrammó; hujuſmodi tum in vexillis impoſito tùm & ſingulis, & reliquis militaribus indumentis ſuperaddito aſſutóque mirabilem mox eſt à Galatis victoriam conſecutus. Antiochi porrò numus argenteus paſſim habetur, iſtius rei memoria ſempiterna, quo nota ea impreſſa eſt, additis ſingulis per angulorum intervalla literis: hæc ille.*

De Guttis.

GUttæ antiquè non reperiuntur in inſignibus, uſitatiores videmus rubras indicaturas cædem & ſanguinem, juxta Senecæ illud, *Et ſigna cædis veſte maculoſa gerit.* Sic Coloniæ civitas in ſcuto argenteo 11. guttas ſanguineas præter tres regum coronas habet ad martyrium 11000. virginum patronarum ſuarum celebrandum.

Tom. 10. 1. 458. b. 7.

Et Galli antiqui *ſpolia ſanguine polluta, famulis velut in triumpho præferenda tradebant*, &c. Dio. Sicul. p. 306. in calce.

De

De Carbunculo.

REperitur carbunculus in ſcuto Caroli magni in hiſt. Ducum Lothoringiæ quem an. à Saraceno ſubtraxiſſet carbunculum Rex Navarræ, nam inde prima videtur ejuſdem geſtatio. Item illic in clypeo Caroli aquila biceps cum liligera aurea palatini adjuncta.

Anno Domini 1306. in coronatione Clementis Papæ, ruinâ muri Johannes Dux Britanniæ oppreſſus moritur cum pleríſque aliis, Phil. rex Fran. debilitatus eſt: ex tiara carbunculum Pontifex perdidit precii aureorum ſex millium. Plat. Æmil. lib. 1.

De Animalibus.

CUm de animalium natura, fuſiùs ubíque ſcribatur à philoſophis, luculenter de ſenſu ſymbolico apud Pierium: nos ea demum leviter perſtringamus, præſertim quia ad unum eundémq; finem pleráq; conducunt, nempe ut ardorem bellicum, vim & cædem, dura & funeſta omnia machinentur. *Juſti enim appellationem*, inquit Plutarchus, *nemo regum & tyrannorum ſeu potentum ambivit, ſed* In Ariſtide. *Expugnatores, Fulminatores, victores, nonnulli Aquilæ dici & Accipitres voluere, à violentia & potentia, ſcilicet, quam à virtute laudem potius aucupantes.* *Sed decet*, ait Pauſanias, *bellatorem hominem, in conflictu adverſus hoſtem, omni poſthabita manſuetudine atque clementiâ ſævire.* Lacedemonii ideo Martem Ἐνυαλιὸν appellavere, eóque ſpectare Homericum illud ait de Achille dictum λέοντ' ἀγερῶ ὅτ' ἄνδρα. Nunc autem de quadrupedibus, primúmque de leone.

De

De Leone.

LEonis geſtatio per omnem ætatem, hæroicam, Theodoſianam, & ſubſequentem in uſu fuit. Creviſſe autem præcipuè videtur circa annum Chriſti 1177. quo tempore *Belgarum principes* (Munſtero teſte) *parantes novam expeditionem in Syriam, aſſumpſerunt variorum colorum leones, relictis veteribus inſignibus.*

Lib. 2. Coſ.

Magnanimitatem, (qua maximè pollet) deſignat nunc animi & corporis vires, nunc hominem terrificum, & qui alios tanquam aſpectu conſternat.

Et ejuſmodi ſignum in Simandii Ægyptiorum regis nominatiſſimi ſepulchro ſpectari ſolitum authores tradunt, quem leonis ſpecie figuratum, hoſtes in fugam vertere vidiſſes: ut ex eo animum & robur & vigilantiam regis perſpicere liceret.

Quinetiam alias obſequium in parentes, dominatorem, caſtigatorem, vindicem, aliáque nonnulla, quorum omnium rationem apud Pierium habeas.

In Hiberorum Thracúmque clypeis (qui ſub magiſtris militum in oriente militabant) Pancirolus hunc pro principe Romano exponit, nec id malè, cùm rex ſit animalium.

Leonum multiplex eſt in ſcutis ſitus, erectus quem rapacem, rapidum, & rabioſum vocant, nos exultantem, inclinatus, quem ſalientem, gradarius, ſtationarius, diſcumbens & hujuſmodi.

Horat. Ar. Poet. rapidoſque leones, *nos (quaſi ad prædam) exultantem.*

Hollandiæ comes chriſaſpis leonem gerit erectum Zebellinum. Hunc & rabioſum vocant, quod jam in pugna vel in præda.

Salientem vocant cum inclinatior leo ſiniſtrum pedem ad dextrum ſcuti cornu attollet.

De leone gradario, ſeu tranſeunte.

CLypeus cyaneus leo ſpeculator gradarius aureus Thracum ſymbolum ſub altero magiſtro militum in oriente, de quo ſic Pancirolus : *Thraces in clypeo cæruleo, luteum leonem, elato ſiniſtro pede, & cauda erecta, Principis hoſtes ferituri argumentum habebant.* Sed ſtare forte videatur hic leo dextro pede in terrum defixo, quem gradiens ſubmovet. Campum autem exire aiunt animalia ſiniſtram ſcuti petentia. Dexteram partem Bartholus nobiliorem vocat & principium pleno aſpectu ſpeculatorem innuere, qui accuratius omnia animadvertit. Leones in Angliaco clypeo Matthæus Pariſienſis tranſeuntes vocat, ſed & Leopardos nominat, non leones. *Miſit*, inquit, *Imperator regi Anglorum tres leopardos in ſignum regalis clypei, in quo tres leopardi tranſeuntes figurantur.* Et in hiſtoria ejus minori, *Rex Angliæ*, inquit, *tres in ſcuto gerit leopardos, quia rex, quia dux, quia comes.* *In Hencic. 3.* *Fredericus 2. qui Henrici regis ſororem Iſabellam duxerat.*

Stationarius pedes omnes humi ſiſtit.

Bicipitium aliàs leonibus tribuunt, aliàs aliis animalibus, atque hoc prudentiæ ſymbolum circumquáq; proſpicientis, ut Jani olim. *Vela leonina dicuntur in vita Steph. Papæ 6. Concato. 3. Pl. 1029.*

Leonem (ut alia animalia) mutilant & diſſecant. Dimidiati pars anterior quòd robuſtior ſit Ægyptiis robur indicabat, infirmiora poſterior. *Néque alia de cauſa leonem cælo adſcriptum multi prodidere*, inquit Pierius, *niſi quod Sol, eo tempore quo ſignum id permeat, maximè ſit validus atq; robuſtus, móxq; degenerat, in poſteriora declinans.*

¶. Membrorum nobilius eſt caput cæterorum vim exprimens, ideo non integer leo Agamemnonis clypeo inſcribitur, at ſolum caput de quo tamen ut de integro inſcriptum ait Pauſanias, ut prius oſtendimus.

Οὗτος μὲν φόβος ἐστὶ βροτῶν, ὁ δ' ἔχων Ἀγαμέμνων.

Terror hic eſt hominum, quiq; hunc gerit eſt Agamemnon.

Quod

Quod belle etiam Alciatus.

Ora gerit clypeus rabioſi picta leonis,
Et ſcriptum in ſummo margine carmen habet:
Hic hominum eſt terror cujus poſſeſſor Atrida:
Talia magnanimus ſigna Agamemno, tulit.

Eodem hoc membro Ægyptii ſacerdotes, vigilantiam & cuſtodiam demonſtrabant, quod ergo in heroum, templorúmque foribus, ex antiqua conſuetudine, ut etiam nunc affigi cernimus, ut in templis deſignaret, ſacra tutiùs cuſtodienda. Hocutíq; Alciatus,

Eſt leo, ſed cuſtos, oculis quia dormis apertis.
Templorum idcirco ponitur ante fores.

Os patens in leone erecto ad prædam, ſævitiam notat, juxta illud Silii lib. 3.

——————Leo mandit, hianti
Ore fremens, imbelle pecus.

In gradario & quieſcente manſuetudinem & clementiam: hujuſmodi enim emblemate, ſic Domitiano blanditur Martilialis lib. 1. epigr. 105.

Et ſecurior eſt in ore præda,
Laxos qui dant perviósq; rictus,
Gaudent, & timidos tenere dentes,
Mollem frangere dum pudet rapinam, &c.

Nunc autem pleno vultu depingitur, ut horrentior rictus appareat, nunc reclinato occipitis partem prodens.

Area cyanea, faſtigium inter tres rictus leoninos concolares aureum.

Sed nec caudam fileam, animi indicium Plinio teſte, ut equorum aures, dimiſſa manſuetudinem innuit, ad tergum retorta iracundiam: Unde Plinius, *Immota*, inquit, *placidus*,

placidus, clemens, blanditientique ſimilis, quòd rarum eſt: crebrior enim iracundia ejus. In principio terrâ verberatur, incremento terga, ſeu quodam incitamento flagellantur. Hæc ille. Hanc interdum biſulcam faciunt. Cap. 16. lib. 8.

Membra autem leonis, uti & cæterorum animalium alii reciſa gerunt, ſævitiæ indicem: alii autem (ut ſuam feris immanitatem invideant) diſcerpta. *Ferina enim rabies eſt*, inquit Seneca, *dilaniare non occidere.*

De equo.

QUid de equo bellicoſorum Saxoniæ principum antiquiſſimo inſigni? certè ut Virgilius,

Bello armantur equi, bella hæc armenta minantur.

Ideo Romæ olim inter ſigna militaria & Marti & Neptuno ſacer. Pugnacitatis, celeritatis, & immoderati impetus ſymbolum. Sed & faſtus quóque & ſuperbiæ; quæ omnia in hoc animali pellucent. *V. Rhodigin. lib. 7. cap. 32. ubi Athenienſes capti ſigno equi inerant &c. plura.*

Frænatum, frænatam ferocitatem innuere aiunt: Solutum paſcentémque (ut in Nervæ numis) quietem à laboribus.

Quandóq; authoritatem, juxta Pierium, quia equitare magnificum habetur.

Secundi Theodoſiani poſt primos à Theodoſio in Oriente inſtituti, equum luteum gerebant in imo clypei ferruginei, cujus umbilicum album ruber circulus continebat, eúmque luteus alius ubi Pancirolus: *hoc animal*, inquit, *principis ferocitatem oſtendit, qui ſupra dorſum, orbem duplici junctóque imperio unitum, ſuſtinet.*

Caput quóq; equinum belli indicium, ut in Carthaginis ædificatione. Virgil. Æneid. 1.

Monſtrarat caput acris equi, ſic nam fore bello
Egregiam, & facilem victu per ſæcula gentem.

Vide Julii Capitolini Ver. Imp. Tom. 119. Aug. hiſt.

Highamiorum equeſtris familia, Scuto utitur Zebellino

fascia tessellata auro & cyaneo, inter tria capita equina divulsa argentea.

De lupo.

LUporum spoliis nihil olim militibus usitatius. Mavortis enim hoc plane animal; nam rapax & crudivorum. Eáq; de causa & Saliorum clypeum, qui hunc patronum coluere, In quodam Theodosii canone apud Pierium, insignivit, & Macedonem Herculiscom item, sub Osiride militantem; Romæque inter signa militaria statuebatur.

Raptorem, voracem, & impatientem famis Ægyptii per ejus hieroglyphicum, ex natura animalis, indicabant.

Caudâque sub utero reductâ, eum qui à potentiore hoste oppressus, tuto se reciperet. Glabra autem extrema cauda, hominem qui in hostes illapsus parvâ admodum jacturâ evaserat, cujus rationem apud Pierium quæras.

Peregrinum etiam notare, (quod minus sit domesticus) ut taurus indigenam, Danai historia apud Pausaniam in Corinthiacis docet; Pyrrhi apud Plutarchum.

Luparum verò forma meretrices pingebant propter voracitatem; & ipsi etiam authores ideo lupam ponunt pro meretrice, ut de Clodio Cicero pro Milone: *Secum semper scorta, semper exoletos, semper lupas ducebat.*

De Tauro.

TAurus robustum animal, & aptum pugnæ. Sed quemadmodum lupus peregrinum ostendit, ita taurus, quod domi alitur, indigenam & domesticum. Lupus taurum opprimens, civem à peregrino superatum.

Quin & laborem per taurum designari, Plutarchus docet in Theseo. Pierius opus quóque & anxietatem: quæ etiam per ipsum caput, seu cornua repræsentatur, sicuti & tolerantia.

Sanderorum equestris familia in agro Surriensi, scutum attollit zebellinum, fastigio armelino, inter tria capita taurina argentea.

Antiquo-

Antiquorum clypeis notus: ut ex Silio lib. 14.

Ductor Grophus erat, cujus cælata gerebat
Taurum parma trucem, pœnæ monumenta vetuſtæ.

Et Minotauri effigies inter ſigna militaria fuit, *quia non minus*, inquit Feſtus, *occulta eſſe debent concilia ducum, quam fuit domicilium ejus labyrinthus.*

Sed & vitulorum geſtamen bellicoſi Calvelei vexillum præbuit ſub Edwardo tertio. Proculdubio à nomine factum. Per figuram tamen vituli, lætitiam & exultationem exhiberi tritum eſt. Ideoque apud Plautum & antiquos *vitulari* legitur pro lætari gaudio, ut prato vitulus. Unde apud Feſtum Ennius, *habet is*, inquit, *coronam vitulans victoriâ.*

Etiam fœdus, ut Eſdr. lib. 6. cap. 5. 2. *percutiamus pariter fœdus in vitulis in campo uno*, ubi Hugo Card. *Antiquitùs*, inquit, *in fœderationibus ſolebant mactari vituli, in ſignum fœderis contracti.*

De Porco.

PLinio Aper, Porcus, aliis in ſignis fuit Romanis, fœderis typus. *Porci effigies*, inquit Feſtus, *inter militaria ſigna quintum locum obtinebat, quia confecto bello, inter quos pax fieret, cæſa porca, fœdus firmari ſolebat.*

Ionii juniores, ſub magiſtro peditum in occidente, aprum rufum, erecto corpore, ſed in clunibus reſidentem, concolori limbo in cærulea parma præferebant: de quo Pancirolus: *Setæ*, inquit, *in dorſo horreſcunt. Hæc eſt principis purpureo colore nitentis bellica ferocitas per aprum indicata, ſedenſq; hoſtibus minatur, quaſi eos jam quieſcens ſit ſuperaturus.*

Pomponius Sabinus Anthenorem narrat ſuem in aureo vexillo poſuiſſe, ut Trojæ aſſumptæ urbis memoria ante oculos eſſet, quia Troja Latio nomine Scrofa ait appellari, atque huc alluſiſſe id Virgilii Æneid. 1.

——————*Armaque fixit Troja.*

Mortis & ferri intrepidum animal, perniciem, vaſtationem, profanationem minitans. Luxuriæ, etiam & agriculturæ Symbolum.

De Urſo.

URſus in imperii notitiis non reperitur: bellico tamen furori accommodatiſſimum ſymbolum. Utpote per quod iram immanem intelligi voluere, quia immodicis ſoleat animis excitari, & in omnem truculentiam efferri, unde apud Claudianum legas Radamanthum ſolere urſis ingerere truculentos.

Hominem etiam ineunte ætate diſſolutum, provectiori modeſtum, quod urſa fœtum edit informem, deinde lambendo & fovendo perfectum reddit.

Civitatem ab imbecillo rectam principe ſignificare qui volunt, urſi caput pingebant, quod invalidiſſimum habet, ut leo fortiſſimum. Sic Pierius.

De Cervo.

PEr cervum hominem agilem pinxêre, & qui laboribus ſuis requiem interponit; quia hæc fera inter currendum moram quandóque facit, dum qui ſequitur appropinquat: vivacitatem, amicitiam, & perfectionem, ut Pierio placeat, ſed timorem & fugacitatem.

De Cane.

IN militiæ & provinciarum canone frequentiſſima eſt, præ aliorum quadrupedum, canis geſtatio; quem Pierius ob animi generoſitatem pro milite interpretatur, qui nec averſos morte ſterneret, nec imbecilles nec inermes, nec fœminas, nec pueros provocaret: ideóque in Menapiorum & Tertiodecimanorum clypeis adſcriptum. Obſequii, amicitiæ, fidei, animi grati ſymbolum. Idcircò qui Gratorum nomine ſub magiſtro peditum in occidente dicebantur, duos dimidios canes erectos pedibúſq; colludentes in cæruleo clypeo geſtabant.

Sed enim & petulantiæ, ex Pierii ſententia. *Nam qui Petulantes Juniores appellabantur, ſub magiſtro militum per Illyricum, ut aſſumptum*, inquit, *nomen hieroglyphica pictura teſtarentur; canem luteum in rubra parma præferebant, in cujus medio orbis, erat coloris lutei canis ſupernè pedibus, quoad fieri poterat, exporrectis.*

Canis etiam Proſerpinam deſignabat.

Pacis turbatorem. Apud Francos & Suevos (teſte Othone) vetus mos erat, ut qui pacem abſente rege, turbaret, canem ſcapulis portaret, &c. Unde Ligurin. lib. 5. p. 35.

> ——————*de more vetuſto*
> *Impoſitum ſcapulis ad contigui comitatus*
> *Cogatur per rura canem confinia ferre. &c.*

Nec temerè eſt, quod in ſigillis Regum Angliæ, Rex ab antiquo pingitur parte unâ ſolio cum ſceptro paludatus: parte alia equo inſidens cataphractus, cane Gallico ſuccurrente.

De

De Chimærâ.

NEc taceam deníq; id inſignium quod in Turni criſta (de quâ ſupra) exhibuit Virgilius Ænea.

———galea alta chimæram
Suſtinet, Ætnæas efflantem faucibus ignes.

Chimæra monſtrum triceps, ſic ab Homero proditum.

Πρόσθε λέων, μεσσόθε δράκων, μεσσῆσι χιμαίρη.
Ante leo, poſt terga draco, medióq; capella.

Flammarum vomitus ad draconem videtur pertinere.

De Dracone.

DRaco, præter immanes aliquot alias ſignificationes, varios & circumflexos notat meatus. Ideóque Cererem (quæ alias lunam ſignificat) draconibus fingunt vehi, ut Bartholinus Auſtriad. lib. 3.

———ſertíſque recentibus ornat.
Spiciferum caput, & geminis agit alta dracones.

Cædem & funeſta omnia. *Rex Henricus iii. Lewenſe prælium ingreditur, præcedente* (inquit Chronicon M. S. de Bello) *dracone rubeo, qui mortem generalem adverſariorum portendebat.*

Plut. Lyſand. p. 363. Qui Lyſandrum interfecit civis Haliartius, Neochorus nomine, inſigne clypei draconem habuit, juxta ſortes ei prius datas iſtiuſmodi.

* Fluvium in quo occiſus eſt.

** Hopliten jubeo cautum vitare ſonantem,*
Terrigenúmq; dolo ſequitur qui terga draconem.

Multa

De Aquila.

MUlta de inſignibus, pennis, cicadis, crobytis, & de Britonum ſtigmatibus Tertul. lib. de virginibus velandis, p. 370. nu. 74. & ſeq.

Aquilæ ſitus triplex, procidens, volans, erectus, vel expanſus. Not. Imp. p. 36.

Procidens & velut prædæ incumbens, habetur in antiquis Romanorum ſignis militaribus, ubi porrectis in cœlum pennis, fulmine incumbit pectore. No. Imp. ſol. 2c 3

Volans, qui à remigio alarum pendet in aëre: ut in Quarta decimanorum, & Conſtantinorum ſeniorum clypeis; in Oriente ſub magiſtro militum per Thracias.

Expanſus, qui pedibus innitens alas protendit, quidpiam foturas, ut olim in clypeo Herculanorum juniorum ſub Magiſtro militum præſentali in Oriente: hodie in armis Imperii: ubi videatur ala dextra partem ejuſdem orientalem, ſiniſtra occidentalem protegere. *Sub hoc emblemate Alienora* (mater Regis Richardi primi) *Aquila dicta eſt, quoniam duas alas expandit ſuper duo regna*, inquit Radulphus de Diceto, Author coætaneus M. S.

Aquilam ferunt Jovem erexiſſe in bellicum inſigne, aureámque feciſſe cum verſus Titanos profecturo fœliciter ei ominata eſſet. Dein multorum regum gentiúmq; geſtamen, ut auſpicatiſſimum proſperæ fortunæ indicium. Nam ut in Cic.

Sic Aquilæ clarum firmavit Jupiter omnem.

Sed Perſarum præcipuè, qui à Cyro acceptum uſque everſionem imperii deferebant. De hoc in rebus Cyri minoris Xenophon Καὶ τὸ βασίλειον σημεῖον ὀρᾷν ἔφασαν ἀϵ̀τὸν τίνα χρυσοῦν ἐπὶ πέλτης ἐπὶ ξύλον ἀνατϵταμένον. *Regium inſigne videre ſe dicebant aquilam auream in pelta ſuper haſtam extenſam; alis ſcilicet patentibus.* Poſtea verò Romanorum, nunc inter alia, nunc cæteris omnibus à C. Mario abdicatis. At hic Aquilam argenteam magis quam auream habuit, quia ſic fulgentior atque

atque conſpectior Ἀετὸς παντὸς ἄρχει, inquit Joſephus, ῥωμαίοις τάγματος, βασιλεύς τε ὀιωνων ἁπάντων καὶ ἀλκιμώτατος ἰσον. ὁ δὴ καὶ τ ἡγεμονίας τεκμήριον αὐτοῖς, καὶ κληδὼν ἐφ' ὃς ἂν ἴωσι τ κρατήσειν δοκεῖ. *Aquila omni legioni apud Romanos præeſt, rex ipſa omnium avium, & eadem valentiſſima, unde etiam imperii ſignum ipſis eſt, & velut omen victoriæ in quoſcunq; eunt.*

Hinc in imperii clypeum traducta, at mutatis colore volucris, & ſitu. Romana enim, non erecto corpore, ſed procumbenti, pinnas ſupernè extendebat. Talis autem in legionum geſtaminibus nuſquam cernitur.

Bicipitem fecere cum jam diviſum eſſet imperium, ut hoc illud demonſtraret. Sed Lipſius adnotaſſe ſe ait alibi (putat Columna Antonini) duplicem Aquilam concorpoream, ſic ut in Imperii inſignibus hodie ſolet (cum nec adhuc duplex imperium eſſet) cauſámque indicat; putat è legione gemella fuiſſe, quoniam duæ velut aquilæ in unam ſic mixtæ.

Per Aquilam (cui Jupiter ut Horatius ait: *regnum permiſit in aves*) regnum & imperium deſignari multis apud authores exemplis liquet. Quamobrem aptè quidem in Imperiali clypeo, eóque magis quod ſola, nam ſic regni ſolitudinem innuebant, ut de aquila vulgato per Ariſtotelem Muſæi verſu fertur:

Tres parit, atq; duos ejicit, educat unum.

Fortiſſimum bellatorem omnémque magnanimitatem: ex quo ille Alciati de Carolo quinto ſub nomine Ariſtomenis dialogiſmus è Græco Antipatri converſus,

Quæ te cauſa movet volucris Saturnia magni
Ut tumulo inſideas ardua Ariſtomenis?
Hoc moneo, quantum inter aves ego robore præſto,
Tantum ſemideos inter Ariſtomenes.
Inſideant timidæ timidorum buſta columbæ,
Nos aquilæ intrepidis ſigna benigna damus.

Sed & magnum velóxque ingenium, propter miram alitis pernicitatem cum in alis, tum in oculis profundiſſima quæq;

quæq; perſpicientibus. Altas quóque cogitationes, eóſque qui longè reliquis præcellunt: de quibus ideo in proverbio ἀετὸς ἐν νεφέλαις *aquila in nubibus.*

Clypeum vides *ex cyano miniòque palatim diſtinctum, tribus argenteis aquilis expànſis.* Gentilitium, & nobile geſtamen Edwardi Coke armigeri, qui ob aquilinum acumen, mirámque in enucleandis jurium ænigmatibus ſcientiam, regiarum cauſarum patronus floret, maximíſque ipſis judicibus eſt æſtimationi & admirationi, minoribus juriſconſultis ut aquila inter volucres.

Εἰς μυείας ὄρνιθας ἀετὸς σοβεῖ.

Una Aquila innumeras exagitabit aves.

In vita Stephani Papæ 6. *vela aquilata dicuntur*, ſicuti & *leoanata*, & *byzantea.* Conc. to. 3. 13. pag. 1019. col. 2. §. Pari.

De Accipitre.

ACcipiter prædam & rapinam minitatur, ut Ovidius,

Odimus accipitrem, quia vivit ſemper in armis.

Lib. 21. c. 18. *Propter eas autem dotes* (Pierium legis) *quas huic aliti natura ſuper volatilium aliorum conditionem, elargita eſt, factum eſt, ut in univerſum Accipiter eſſet excellentiæ hieroglyphicum, præcipuéque victoriam ſignificaret: nam reliquas omnino volucres volatu antecellit. Solitum igitur fuiſſe Darium, qui ſibi totius orbis victorias proponebat, pallam geſtare auro diſtinctam, quam aurei Accipitres tres vlent roſtris inter ſe concurrerent adornabant, literis* ΝΙΚΗΤΙΚΩΤΑΤΟΣ *inter alas & ſingulorum caudas diſpoſitis.*

Eoſdom. cap. 19.

Per Accipitrem item volantem, celeritatem figurabant. Sagittarii Venatores in occidente, nomini conſulentes, *accipitrem ferrugineum ferebant in parma lutea.*

Franciſcanus noſter per Accipitrem in armis depictum eos intelligit, qui animo magis valent quam corpore, juxta id Ovidii, Metamorph. XI.

Virtutem antiquam, majores corpore vires.

Ab accipitre, Chamuzes belli Jmp. apud Calcocondilam lib. 9. cognominatur ἱερακοφύλαξ, id eſt Accipitrifer p. 263. c. 3. & 267. c. 1.

De

De Gallo.

GAllum pugnacem alitem pugnæ indicem Cares pro criſtis tulerunt, ex quo & nomen contraxere ἀλεκτρύονες, id eſt, Galli nuncupati. Eorum cuipiam, Cyri minoris percuſſori, Artaxerxes rex Perſarum præmio contulit, ut in acie gallum aureum ſuper haſta gereret.

Galli etiam icone vigilem antiquè fingebant, templorúmque idcircò pinnaculis adhibuêre, ut paſtoris vigilantiam innueret, aliósque ad vigilantiam invitaret. Hinc Alciati,

Inſtantis quod ſigna canens det Gallus eoi,
Et revocet famulas ad nova penſa manus.
Turribus in ſacris effingitur ærea pelvis,
Ad ſuperos mentem quod revocet vigilem.

Ex hoc theologi quidam concionatores per Gallum intelligunt, qui lucem, id eſt, ſalutem nobis præcinunt, animósq; noſtros quotidiè ad Deum revocant.

De Corvo.

COrvus hic, *Qui ſolus ſicca ſecum ſpatiatur arena*, inter fatidicas aves habeatur, Phœbóque ſacer, quem itaque Silius Phœbeum vocat. Inauſpicatum & ferale machinatur; vaſtationis & ſolitudinis Symbolum.

Cornix autem milites notat clamore gaudentes, ut Servius in id Virg. Eclog. 9.

Sæpe ſiniſtra cava prædixit ab ilice cornix.

De Cygno.

JAnalem portam nunc brevi claudite, dum cygnum poetarum literatique cætus mitiſſimum inſigne ab Alciato prolatum intueamur. Muſis enim nihil cum Marte.

Gentiles clypeos ſunt qui in Jovis alite geſtant,
Sunt quibus aut ſerpens, aut leo ſigna ferunt.
Dira ſed hæc vatum fugiant animalia ceras,
Doctáque ſuſtineat ſtemmata pulcher olor.
Hic Phœbo ſacer, & noſtræ regionis alumnus
Rex olim, veteres ſervat adhuc titulos.

Adjungam mutatis numeris hæc Pauſaniæ: *Platonem in philoſophia ſummum fore, hoc præſagio, Deus ſignificavit. Socrates nocte priore, quam Plato diſcipulus ejus erat futurus, cygnum ſibi in ſinum involaſſe per ſomnium vidit. Cycnus autem avis rei muſicæ gloria celebratur. Apud Ligures enim ultra Eridanum in terra Gallorum, Cycnum muſicæ deditum regnaſſe, & poſt obitum ex Apollinis ſententia in avem tranſmutatum eſſe aiunt.* Hæc ille in rebus Atticis. Nec diſſimili ingenio Heraldi antiquiores, muſicos & cantatores cygnis donarunt. Ejúſque haud ignarus perſpicax noſter Franciſcanus, cum hos à non cantoribus latos obſervaſſet, rationem ſe ait à rege heraldorum petiiſſe, eúmque duplicem aſſignaſſe: hanc quia viri eſſent pulcherrimi, illam quia haberent longa colla. Sanè candorem animi per cygni effigiem antiquitùs prædicabant, nec inſulsè igitur corporis. Sed gloriæ ſtudium ex eodem hoc ſymbolo indicari multi aſſerunt.

Cum Edwardus primus ingens moliretur bellum adverſus Scotos, allati ſunt ei in ſolemni pompa duo cygni ſive olores, retibus aureis, ſeu fiſtulis deauratis phalerati, ſpe-
In An. 1306. ctaculum intuentibus deſiderabile. *Quibus viſis* (inquit Florilegus

Florilegus Weſtmonaſterienſis) *Rex votum vovit Deo cœl & cygnis, ſe proficiſci in Scotiam mortem Johannis Comyn, & fidem læſam Scotorum, ſive vivus mortuus vindicaturus.*

De Noctua.

SEd & Noctuam accipe eodem præcone celebrem, prudentiæ, pauciloquii, cautíq; conſilii argumentum.

Noctua Cecropiis inſignia præſtat Athenis:
Inter aves ſani noctua conſilii.
Armiferæ merito obſequiis ſacrata Minervæ:
Garrula quo cornix ceſſerat ante loco.

Minervæ Athenarum præſidi ſacra, ob acumen inter tenebroſiſſima perſpicax; quia prudentiæ ſumma laus eſt.

Hieroni prima bella ineunti, aquila in clypeo, noctua in haſta conſedit. *Quod oſtentum* (inquit Juſtinus) *& in conſilio cautum, & manu promptum, regémque futurum ſignificabat.* Lib 23.

Tranſeo noctuam victoriæ omen Athenis fuiſſe.

De Cypſelo.

CYpſeli in Anglorum clypeis primariæ vetuſtatis, avibúſque reliquis uſitatiores: pingi ſolent abſque pedibus, quia habentes non utantur: ab inde Apodes dici, equitéſque ſignificare, ut Unni populi apud Suidam apodes cognominati, quia equeſtres ſemper iter fecerint.

Quin & longas peregrinationes, & rem foris factam: toto mari cernuntur, nec unquam tam longo naves támq; con-

continuo curſu recedunt à terra, ut non circum volitent eas apodes: Plinius.

Laborem quóque: his enim quies niſi in modo nulla, aut pendent, aut jacent. Geſnerus addit, *pedibus dependentes ſomnum carpere.*

Inter familiarum diſtinctiones, quartam denotat apud Anglos: edocétq; ut foris vel equo vel induſtria victum honorémq; quæritat.

Apodem, labentes quidam heraldi antiquè merulum vocarunt.

De Alis.

ALarum ſpecie famam & gloriam prædicant. Ideo victoriæ ſimulachrum alis donant, ut comparatæ fama orbem pervolet. Sic apud Eleos extitiſſe Pauſanias refert. Sic in Bructerorum, Cornutorúmq; juniorum clypeis in occidente geſtatis aſpicias. Juvenem ſcilicet alatum, illis album, iſtis (ut victoriam perpetuò virentem indicaret) viridem. Hinc numi aliferi quos Druſus in Tribunatu excudebat, Victoriati dicuntur: ipſáq; victoria ex alarum ſymbolo, ſæpiſſimè intelligitur: quemadmodum celeritas & expeditio. Unde Mercurio talaria finguntur, ut Metam. lib. 4.

V. hic Sabinum p. 167.

Et liquidum motis talaribus aëra fudit.

Alex. ab Alex. Gen. Lib. ca. 24.

In Ægypto autem in veſtibulis domorum alas vulturum proponere, indicium nobilitatis & vetuſtatis familiæ cenſebatur.

De

De piſcibus in genere.

PIſces, Anglorum clypeis, à geſtantium nominibus plerúmque obtigêre; ut à Luciorum, Luciis, Sturionum, Sturiones. Nec his alia ſignificatio. Nunc erecti feruntur, nunc per clypei tranſverſum, quos natantes appellarunt. Generaliter ſilentii & taciturnitatis ſymbolum, ut in proverbio ἀφωνότερος ἢ ἰχθύων *piſcibus magis mutus*; In Ægyptiorum hieroglyphicis odii; quibuſdam innocentiæ.

Sed Lucius, aliíque voraces, rapacitatis, & oppreſſionis.

In omni Imperiorum notitia ne unus cernitur.

De Delphino.

Delphinum (regem marinorum animalium) repando dorſo depingunt, quod Bellonio, & Geſnero non parum offenſionis eſt. Curvatura enim ea, non nativa ſed ex ſalienti ejus luſu concepta, dum fluctibus ſe erigat, ſubitóque præcipitat, nautas ingruentis jam tempeſtatis commonefaciens. Sed Ovidjus, & antiqui ipſi, etiam Græci, curvum exhibent. Nec ſecus numi veteres.

Imo gibboſi per Delphinum exprimuntur, quem Pacuvius *curvicervicum pecus* appellavit.

Dorſum ei etiam, inſtar ſerræ, aculeatum multi faciunt, cum planiſſimum ſit, miræque lenitatis, pinnam ſolam, nec aſperam, ſed cartilaginoſam, erigens.

Hoc inſigni, parma, enſe, annulo Ulyſſem uſum fuiſſe, Plutarchus refert. quod Telemachum filiolum ſuum periturum Delphinus conſervaſſet. Et in Herculis ſcuto, Delphinos argenteos, piſces æneos proſequentes, Heſiodus canit.

Numis antiquè adeſt tum Romanorum, tum aliarum gentium.

Athenæus author Græcus, (inquit Bellonius) & Valturnus in commentariis de rebus Britonum, ſcribunt Cæſarem, Principi Delphinatus regionis, Delphinum donaſſe; ut eo uteretur inſigni, quia ad debellandos

landos Gallos ſuppetias ei tuliſſet. Regioníque illi nomen inde fieri, Regíſque filio primogenito, qui Delphino utitur inſigni. Sed Geſnerus nil talè apud Athenæum reperit. quis Vulturnus ſit neſcio.

Delphinum maris imperium ſignificare ferunt, ipſúmque mare; ideóque nulli Neptuni ſigno non adſcriptum.

Velocitatem, citámque navigationem; nam omnium animalium velociſſimus, ocyór volucre, acrior, aiunt, telo. Hinc vulgatum illud quod, in Veſpaſiani numis: Delphinus anchoram amplexus, lentè feſtinandum judicans, tarditatem anchora, celeritatem delphino.

¶ Salutem deníq; & incolumitatem, juxta Veteres: quia ſubmerſuros ſæpiſſimè liberaſſet, tempeſtatúmq; præſcius, nautis prædicat, ut ſaluti conſulent.

¶. Pectines concharum generi attribuit Plinius. Nobile & antiquum geſtamen, quo equites Divi Michaelis, propter ſpecioſam venuſtatem, torquibus ſuis (quas conchyliatos vocat Lupanus) utuntur. E Compoſtella redeuntes, hujuſmodi multos, pileis affixos (itineris & loci ſymbolum) geſtare ſolent: ſed domi viventium juſta eſt notatio, ob id quod Heſiodus concham φερέοικον, quaſi *domiferam*, vocat.

V. Laz. Bayfieum de reveſt. p. 15.

Conchiliatæ autem veſtis is honor fuit, ut Julius Cæſar ejus uſum niſi certis perſonis & ætatibus, pĕrque certos dies ademit. Author. Tranquillus.

¶. Anguem multis ſpiris ſinuoſum, hiantémque geſtaſſe in militari parma depictum Burgundiones, Vandaloſq; refert Sidonius.

Malum granatum, ſeu punicum, confœderationem ſignificat, ipſam Eccleſiam, & eccleſiæ unitatem. Ideo veſtibus adhibitum ſummi Sacerdotis. V. Bedam

De floribus.

Florum inſigne apud rigidos illos veteres vix reperio, fortè quod nihil ſævi machinaretur. Sed nec in ipſis imperiorum notitiis. Romanus autem miles, cui omnis in ſignis militaribus ardor & religio, ea floribus etiam, ut ſanctiori cultu, exornabat.

——*Mavortia*

——————Mavortia ſigna rubeſcunt
Floribus, & ſubitis animantur frondibus haſtæ. Claudianus.

Florum quidem, inquit Plinius, *Pop. Romanus honorem Scipioni tantum habuit*, &c. cap. 3. lib. 21. ubi multa de florum dignitate.

Florem omnem, omnes ſpei ſymbolum faciunt, & futuri boni (quod inſpectis jam floribus expectatur fructus) florentiſque vigoris, ipſiúſque juventutis, quæ ſpei ſemper plena eſt, cum ſenectus contra deſperationis.

Florem etiam pro eximio ponunt: & quod citò decidat, pro caduco: & in lætitiæ teſtimonium convivæ olim floreis ſertis utebantur.

De Roſa.

EAmus, inquit Cicero, *in cœlum, roſas & lilia contemplemur*. Inter flores, regia dignitas penes roſam eſt, quam lilium, Plinio teſte, nobilitate ſequitur. Amoris, gratiæ, & venuſtatis ſymbolum. Apud Anglos regiæ ſtirpis: rubra Eboracenſis, alba Lancaſtrenſis: rubra albam implicans, connexarum ſobolis. In antiquis numis, Rhodiorum inſigne. Et Clemens ſextus, arma ſuæ progeniei, quinq; roſas, poni fecit in bulla, ut An. 1342. refert Albinus Argentinus. Lib. 31. ca. 5.

De Lilio.

LIlium quidam florem Junonium appellant, Pierius regium. Præcipuum & notiſſimum ſpei ſymbolum. Hinc in antiquorum numis dea lilium dextra prætendens ſæpe cernitur. Sic in Alexandri pii Aug. Claudii P. T. Aug. & L. Ælii, cum inſcriptione *Spes publica*. In Tib. Claudii, cum inſcriptione, *Spes Aug.* In Hadriani, *Spes P. R.* quorum omnium icones Goropius exhibet. Qui ut liliaco Gallorum clypeo omnem conferat admirationem (exploſa bufonum fabella) è cœlis eum Francis obtigiſſe (quod & alii aſſerunt) ſed hoc Nochi ætate, hallucinatur.

Galli per lilia nobilitatem, & virilem ſexum intelligunt, è verbis Domini noſtri Matth. 6. 28. ubi dicuntur *néque laborare, néque nere, laborare*, aiunt, *ignobilium eſt, nere fœminarum*. Proinde ipſa regni inſignia legem (quam à Saliis, Alpinis populis, Salicam vocant) præ ſe ferre de regni ſucceſſione contendunt: utpote nec ad ignoiles, nec ad fæminas tranſigendam. Sed antiqui aliter exponunt, ſcilicet, gladium Gallis immiſſum, ſempérque imminentem portendiſſe.

Paradin. 9. lib. de antiq ſtat. Burgund. ca. 10

Nonnulli roſas ad Martyres, Crocum ad Confeſſores, lilia ad virgines referunt.

Sunt qui pentaphyllon negant emittere florem, caulem, fructum, ſed hos carpit Dioſcorid. lib. 1. in præfat.

Pentaphyllon etiam, hoc eſt quínq; folium, heraldicis notis perantiquum eſt. Et his rectè tribuatur, qui à Græcis πένταθλοι, id eſt, palmam in quínque, ſeu plurimis certa minibus, aut facultatibus obtinentes, dicti ſunt.

Sic Diophon, apud Simonidem in Epigr. quòd ſaltu, curſu, diſco, jaculo, luctu in Iſthmis atque Pithiis vicerat. Sic Democrates apud Laertium lib. 9. in philoſophia πάνταθλος nuncupatur, quia naturalia, moralia, mathematica, liberalium diſciplinarum rationes, artiumq; omnem peritiam callebat.

Quin

Quin & trifolium ſæpe cernitur, quod & rutæ folium vocant. Sic Munſterus, diagonium in Saxoniæ clypeo crinalem, ruteum appellavit. Hominem integrum notat, & verſutiis, ſerpentiníſque moribus inimicum. Obſervatum enim eſt, ut ſerpentes anguéſque, & quibus venenum adeſt, in trifolio non habitare lateréve, quòd herba illis exitio ſit, ut illi cæteris.

Geſtantur autem lilia & nonnulli flores, alii quincunci ordine per aream totam diſſipata, quod ideo quincuncem appellamus, vel divaricationem.

De differentiis, ſeu diſcerniculis clypeorum, per familias unius alicujus gentis.

VEteribus in more fuit, ut paternus clypeus primogenito deferretur indiſtinctus; & hoc juxta leges antiquas plurimas, quæ arma ab hæreditate noluerunt ſeparari, ne indefenſa rapinis exponeretur. L. veterum Anglorum, & Werinorum in Germania. Tit. 6. de alodibus. §. 5. *Ad quemcúnque hereditas terræ pervenerit, ad illum veſtis bellica, id eſt lorica, ultio proximi, & ſolutio leudis debet pertinere.* Minores igitur filii, alia adſciſcunt ſibi ſymbola (imo & ſæpe nomina) à fratris ſui priprimogeniti omnino aliena. Sic Gulielmus de Warrena, primogenitus Gulielmi Normanni, *clypeum patris, auro & cyaneo teſſellatum, pertulit.* Rogerus verò de Mortimer filius junior, ſemitis diſſectam aream, pluribúſque conſignatam notulis, ſi hæc verè (quod vix crediderim) Heraldi perhibent. Nam Angliam cum Normanno ſunt ingreſſi, & diverſum adeo hoc geſtamen armorum, diſciplinam nondum in uſu fuiſſe monet; Nam fratres licet colores alios, alias geſtaminis ratione, variebant, quidpiam tamen conſentaneum, ut mox videbitur, retinuerunt, ni ex certa occaſione mutarent.

Lemniſcis uſi ſunt fratres primogeniti vivente patre, ſed non ſoli, nam ſic & juniores, ſed in numero diſcrepantibus.

Et primogenitum ex ſecundâ uxore quintuplici donant lemniſco.

Radiolo, quem *baſton* vocant, juniorem conſignabant fratrem, Johannem Comitem Pictavenſem quartum filium Regis Hen. II. cæruleo. Lemniſci ſunt faſciolæ coloratæ, è coronis dependentes, plerúnque olim aureæ, floribúſque intertextæ. Ejuſmodi Craſſus ſuis dedit convivis, apud Feſtum: & Antoninus Verus Imp. apud Jul. Capitolinum.

Aug. Hiſtor. to. 2. pag. 120.

De Diſcerniculis.

PLuribus idem inſigne deferre, abſque debita differentia, fas non eſt. Ne ejuſdem gentis familiis, ne ejuſdem familiæ fratribus. Familiæ autem coryphæo ſymbolum manet integrũ & indiſcretum: junioribus, omnibus ſuis diſcerniculis, interſtinctis: quæ ſemper in editiori clypei parte (cephalicæ regionis medio, juxta Lœum) expetuntur, quod Wriotheſleus fecialis, ſub Ed. IIII. ævo, à ſe inventum propagatúmque fuiſſe, ne ulterius quæras, tradidit.

Limniſci faſciæ coloriæ dependentes ex coronis. Feſtus. vid. Plaut. in Pſeud. Scæn. penult. pa. 544.

Fratrem primogenitum lemniſcis, ſeu virgula lemniſcata donant: vivente patre triplici: nondum extincto avo quintuplici, ſemper impari, ſi Lei fidem ſequamur. Corollæ præfert ſimilitudinem, lemniſcis ex ea dependentibus, quam ideo primogenito aſſignatam dixeris, quia familiæ decus, ſic præ cæteris exornandus videatur.

Antiquè autem idem hoc ſignum, ſecundo, tertio, quarto, conferebatur, diſcrimine vel in colore poſito, vel in lemniſcorum numero.

Secundo fratri lunulam, creſcentem vocant, Græci ἡμίσεληνον aſſignant.

Tertio, penticonum.

Quarto, apodem.

Quinto, annellum.

Sexto, lilium.

Et

Et hiſce quidem diſcerniculis internoſcenda exhibentur, Warwici in feneſtra veteri eccleſiæ Sanctæ Mariæ, arma ſex filiorum Thomæ Beauchamp. 14. Comitis illius tractus, qui obiit anno 34. Ed. III. ut intelligas iſtiuſmodi diſtinguendi ritum, non à nuperis emanaſſe.

Alii, qui ætate Henrici ſeptimi ſcripſerunt, hæredem ipſum creſcenti lunula diſtinxerunt, ut acceſſuro huic lumine, acceſſuram illi hæreditatem oſtenderent.

Secundum verò fratrem quem tertium familiæ limen occupare aiunt (primum enim patri, alterum hæredi tribuunt) triplici lemniſco conſignarunt. Tertio fratri, quadruplicem. Quarto, quintuplicem.

Sed nec hæc, nec illa diſtinguuendi ratio ſatis apud veteres invaluit, qui apertiſſimis differentiis conſulentes, paternos colores ſæpe inverſerunt : ſæpe rerum geſtarum numerum auxerunt, ſæpe minuerunt, aliena geſtamina, præſertim materna, & hæreditaria ſæpiſſimè interſeruerunt. Interdum deſertis integris inſignibus, novis gaviſi ſunt. Sin vero protogoni clypeum per omnes agnationes, familias, gẽtes, retinuiſſe placuerit, lemniſcis quos diximus, diagoniis, limbis, quadraturis, angulis, aliiſque latis, & conſpectioribus differentiis uſi ſunt. En in una gente, omnium penè exemplaria.

Extraneorum gens, vulgo *Le ſtrange*, inter limitaneos proceres notiſſimæ virtutis, & triplici tum olim Baronia ampliſſimiſq; familiis perquam potens & ſplendida, *Clypeo utebatur rubeo, duobus argenteis leonibus gradariis* quem Johannes le Strange quartus, Baro de Knokyn, ut familiarum coryphæus, purum prætulit.

Fulco le Strange Baro de *Corſham* & *Blackmore* qui à Johanne avo dicti Johannis per filium tertium deſcenderat, colores inverſit : *argenteo clypeo rubeos inducens.*

Rogerus *le Strange* Baro de *Elleſmere* (ab eodem avo per filium quartum prognatus) gentis clypeum *limbo imbricato aureo* circundedit.

Ejus pater etiam Rogerus, cum Matildem filiam Wilielmi de Bellocampo uxorem duxiſſet, Bellocamporum *cruces crucigeras* (*ſed argenteas, numeróque novenario*) *argenteis ſuis leonibus* intercalavit.

Hamo *le Strange* à Johanne quarto, per quintum editus, clypeum, fratris ſui Johannis ſexti Baronis de *Knocking*, *aurea diagonali virgula* trajecit, eodémque diſcrimine apud *Hunſtanton* (Norfolcenſi agro) quam à Barone fratre anno gratiæ 1309. dono acceperat, conſedens, celebri familiæ (quæ in hunc uſque diem eadem ſede, eodémque diſcerniculo fœliciter claruit) initium dedit.

Sed ipſe etiam Johannes *le Strange* ſextus, Baro de *Knocking*, *leonis ſuos apodum peribolo* (ut è ſigillo cernimus) aliquando circumcluſit.

Eadem tempeſtate Johannes *le Strange* (Gloceſtrienſis puto) is qui dominus de *Ercaleve* inſcribebatur, Clypeum Regeri *le Strange* de *Elleſmere*, *cærulea mitella tranſegit.*

Atque hunc quidem decerendi morem potiori laude multi efferunt, quod militaria ſymbola, ad diſtinctionem enata diſtinctiora multo effecerat. Minutulis enim illis recentiorum formulis, nec error defuit, nec periculum. Sic eluſi (apud Froiſardum) Hannones illi, qui ſub vexillo Willielmi *Baileul*, *argenteis*, *cyaneiſque repagulis tranſmutato*, *rubríſque binis faſtigiis inducto*, recipere ſe contendebant: ad vexillum Roberti Baileul fratris ſui minoris, *exigua cruce aurea* (quam malè animadverterent) *diſcriminatum* convolabant: fuſíque & diſſipati omnes, graviſſimas erroris ſui pœnas perſolverunt. Rideo igitur & rejicio icunculas iſtas, quas tum præcipuè in morem veniſſe arbitramur, cum ipſa inſignia, relictis jam nativis ſtationibus, clypeis, vexillis, apparatúque militari, in ædiũ feneſtris, mollíque ſupellectili (ubi nec refert magnitudo) potiſſimum reſiderent. Fieri id videtur ætatem circiter Edwardi quarti, exorsâ jam, cum novis armis, novâ militiæ formâ, novâ diſciplina. Tandem enim evanuit inſignitus ille armorum cultus, cujus ſpendor, plus minus ſeptingentis annis (ſi à Carolo magno repetas) per terrarum orbem non ſolum in honore fuit, ſed ſumma religione, graviſſimis litibus, acerbiſſimis duellis multorum nobilium procerúmque virtute, cæde & ſanguine tuebatur.

FINIS.

In Nicholaum Uptonum

NOTÆ.

Ummum Opificem, Alpha & Omega, *Eſſentia unum, & Trinum in perſonis invocans, &c.*] *Pag.* 1. *lin.* 1.

Veteres Chriſtiani conſueverunt omni commentationi de qua ſcribebant haſce præfigere literas, ut nos docet Franciſcus Bernardinus Ferrarius in libro ſuo *De Antiquo Eccleſiaſticarum epiſtolarum genere*. Hæ etiam literæ, una cum Inſigni Labari Conſtantini Magni, Sepulchris antiquitus inſcribebantur, *ad denotanda ea Catholicorum, non Arrianorum fuiſſe*, inquit Ramirez in notis ſuis in Lituprandum. De hac inſcriptione, & hocce Hiſpanorum more uſitatiſſimo hæc habet Argote de Molina lib. 1. De Nobilitate Andalus: cap. 47. pag. 39. *Las quales letras en el tiempo que los Reyes Godos de Eſpanna ſeguian la heregea Arriana, Los Chriſtianos Catolicos a differenſia de los Arrianos uſavan en las Locas y Piedras du ſus Sepulcros de ellas por Simbolo y Sennal de la Santta Fee Catolica. Por las quales letras davan a entender el nombre de Chriſto nueſtro Sennor, decuya divinidad es attributo y propried, ſin principio y fin, come el miſmo dize en el Apocalipſi por boca de San Juan. Yo ſoy* A. *y* Ω. *con eſta ſennal confeſſavan ſu divinadad igual con el Padre, que negavan en ſu ſelta Arrianos.* Hoc eſt, Quas literas, eo tempore cùm Reges Hiſpaniæ Gottici ſectarentur Arrianam hæreſim, veteres Catholici, ut ſe ab Arrianis diſtinguerent, in uſu habuerunt in monumentis, in ſymbolum & ſignum Catholicæ fidei, per id docentes nomen Chriſti Domini noſtri, cujus divinitatis fuit attributum, ut ipſe dicit in Apocalypſi per os Sancti Johannis: *Ego ſum* A. & Ω. hoc ſigno ſuam divinitatem aſſerens æqualem cum Patre, quam Arriani denegabant. De qua re diſſerit etiam Ambroſius de Morales. Plura de his literis videre cupiens adeat Quintanam in ſua *Mantua Carpetanorum* lib. 1. cap. 48. pag. 67. Nummos etiam his literis inſignitos vide apud Antonium Auguſtinum, Baronium, Du Choul. & Lipſium *de Cruce*. Eſt etiam apud Pignorium in libro ſuo, cui titulus *De Servis*, collare ſervi fugitivi hiſce inſcriptum notis.

Pag. 2 l. 1. *Excellentiſſimo & Illuſtriſſimo Principi & Domino meo ſingulari Humphrido filio fratri, et Regum patruo, Duci Gloceſtriæ*]

Henrici, nempe, quarti filius, quinti frater, ſexti patruus, *Bonus* vulgo cognominátus, Mœcenas ſui temporis unicus, & ipſe doctiſſimus: Comitiis Parliamentariis Regni tutor durante minoritate Nepotis ſui factus, de republica optimè meritus, apud Sancti Edmundi Burgum fraude muliebri captus, pulvinorum injectione obruitur anno 1447. atque in Fano Sancti Albani ſepelitur. *Ce Prince avoit ſagement regy L' Angleterre* (Mezeraium legis) *& contenu les peoples & Princes en leur devoir vingt-cinq ans durant. Et come ſi quelque digue euſt eſte levee par ſa mort, les ſeditions, les deſordres, & les rebellions ſe deborderent tout à la fois ſur les Anglois. Leſquels deſtitues de la prudence & des conſeils de ce Gouverneur ne mittoient aucun ordre ne prevoiance à leur affaires.* Binas ſibi matrimonio junctas, habuit uxores: Primam, Jacobam Willielmi Bavariæ Ducis & Comitis Hollandiæ filiam unicam & heredem, quæ Johannis Brabantiæ duci prius nupta, ejus frigidos exoſa amplexus, fœmina dotibus tum animi tum corporis felix, divortio facto, duci Gloceſtriæ anno 1402. nupſit. Eâ verò Martini antipapæ judicio amotâ, duxit amaſiam ſuam Æleonoram, Baronis *Cobham de Sterborowe* filiam. Vide eundem Mezeraium, & Barlandum in Brabrantiæ Ducum Chron. & Comit. Hollandiæ hiſtoria.

BAVARIÆ Dux geſtabat ſcutum quadratim diſcuſſum. 1. & 4. quadrans uno ſupra viginti rhombis argenteis & cæruleis, obliquè dextrorſum diſpoſitis, exaratus. 2. & 3. aureus, Leone coccineo inſignitus.

BRABRANTIA. Scutum furvum aureo Leone lingua & falculis miniatis impreſſum.

DUX GLOUCESTRIÆ Franciæ & Angliæ ſymbolis in quadrantes partitis, limbo argenteo circumpoſito, utebatur.

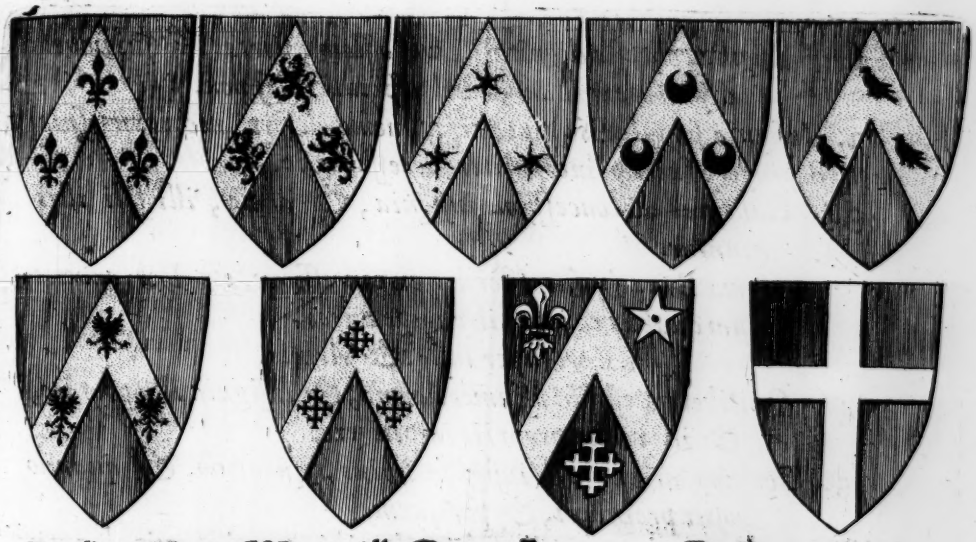
Ad id temporis limbus minorem natu fratrem denotabat. *Et pour briſer ſes Armes, car il eſtoit le puiſnay, il portoit une bordure de gueulles.* Froiſſardus de Epiſcopo Nornuicenſi. Quandoquidem omnis tum *Uptoni*, tum noſtri qualis qualis labor ex æquo ad unum ſcopum collineat; nempe, ut *Inſignium Gentilitiorum* deſcriptiones, ſimul & differentiæ, quibus ab invicem diſcriminantur, lectori melius perſpectæ ſint, haud alienum foret, adnotare, Scuta minorum natuque maximorum fratrum, apud majores noſtros non ſolita fuiſſe, per unam *lunulam, et hinatam calcarium molulam, apodem avem*, atque hujuſmodi notulas, quæ nunc paſſim obtinent, diſtingui. Quem veterum morem hæc *Cobhamiorum* Gens expreſſiſſimis comprobabit exemplis. Quorum ideo ſcuta, uti ipſi diſcriminant, non absre erit ex ſcribi. Cobhamij de Couling primum *Cantherium ternis nigris liliis conſitum, intra coloris punicei areolam geſtabant*, ſtatim verò liliorum loco *totidem Leones furvos* ponunt. Familia de *Sterborough Leonum loco excudebat tres ſtellas.* Alia, autem hujus Gentis ſtirps, *tres lunulas*: alia, *tres apodes aves*; Alia, *tres aquilas*; alia, *tres minutas cruces cum repetitis ad eorum ſcapos cruculis*: retentis tamen coloribus. *Thomas*, autem *Cobhamus* de *Chafford*, qui vixit rerum potienti *Edvardo* tertio, filius natu-ſecundus *Henrici Cobhami* Equeſtris dignitatis viri, ex *Joanna* uxore ſua, filia & heredum altera *Stephani Penceſter* Equitis Aurati, *Cantherium aureum cum echina calcarium molula perforata & lilio ſuperne, & cruce cruciata argenteis in ima cuſpide, ferebat.* Frater ejus maximus natu, penitus abjecto Majorum ſcuto, *Penceſteriorum Crucem argenteam in area punicea* ſibi ſumpſit, poſteriſque ſuis tranſmiſit. Verum enimvero, quoniam

Segnius irritant animos demiſſa per aurem

Quam

Quam quæ ſunt oculis ſubjecta fidelibus, & quæ
Ipſe ſibi tradit ſpectator.

Cobhamiorum igitur Scuta (prout ſuperius deſcripta ſunt) hic delineata damus.

Pag. 3. lin. 19. *Famoſiſſimus ille Pater Legum, et Doctor eximius, Dominus Bartholus de Saxoferrato*]

De Bartholo plura hîc diſſerere abutentis eſſet & otio & literis. Cui non dictus Hylas? Liceat tantum adnotare hunc natum eſſe Sentini (Umbriæ eſt urbs, nunc Saxoferratum vocant) anno 1313. Qui à Peruſinis ad Cæſarem Carolum quartum Bohemum Piſas Legatus miſſus eſt, ut quædam contra ipſos à deteſſoribus Principis decreta aboleret, & alia inſuper eiſdem Privilegia concederet. Quæ omnia Diplomate aurea bullâ inſignito aſſecutus, honoris gratia obtinuit, ut ipſe & liberi, Jurium doctores, ſuos auditores qui Spurij eſſent, natalibus poſſent reſtituere. Ab eodem etiam *conchyliati Leonis duplici cauda, in ſcuto aureo erecti*, Inſignibus eſt donatus. Ipſe quoque in libro cui titulum fecit de Inſigniis, ſic enim (utcunque Valla vocabulum barbarum perſtringat & rideat) loqui amat, de eiſdem inſignibus hæc habet. *Quædam ſunt inſignia ſeu arma privatorum hominum, ſeu nobilium, vel popularium. De iſtis quidam reperiuntur qui habent arma, & inſignia quæ portant ex conceſſione Imperatoris, vel alterius Domini, ut vidi concedi multis à Sereniſſimo Principe Carolo quarto Rom. Imperatore, nec non Rege Bohemiæ, & mihi tunc Conciliario ejus conceſſit inter cætera, ut ego & cæteri de agnatione mea Leonem rubeum cum caudis duabus, in campo aureo portaremus, & iſtis licet portare talia inſignia.* Hæc ille. Penes me ſunt tria hujus libelli manu ſcripta exemplaria, unum nobis ſuppeditavit inſtructiſſima *Guilielmi Le Neve* Equitis aurati, Regis Armorum titulo *Clarenci*, bibliotheca; alterum Nobiliſſimi, & in hiſce ſtudiis eminentiſſimi, *Samuelis Roperi* humanitati debeo: tertium è noſtri eſt Cimeliis. Ut obſequar eorum voluntati, quorum in contemplandis rebus hujuſmodi cura teritur, integrum tractatum, cum variantibus M. S S. Lectionibus in margine adſcriptis, hîc apponam.

Le Neve d'argent à la croix de ſable chargee de cinq fleurs de lis du champ.

Roper de ſable à un aigle ſergreint d'or.

BARTHOLI TRACTATUS DE INSIGNIIS ET ARMIS.

1. *INsignia concessa dignitati, vel officio, portat ille qui habet dignitatem illam, vel officium, alij non.*
2. *Insignia singularis, puta regis, nemo defert, nec rebus suis depingere facit principaliter, accessoriè sic.*
3. *Habentes ex concessione insignia, & arma, illi soli illis utuntur.*
   Arma Bar. & successorum ex concessione, est Leo rubeus cum duabus caudis, in campo aureo.
   Bar. super Insig. & Armis.
4. *Quilibet potest sibi assumere arma, & insignia illa portare, & in rebus propriis impingere.*
5. *Portans arma, vel insignia unius, quomodo, & quando possit prohiberi, & per quem.*
6. *Assumens arma, vel insignia alterius, quæ portavit ab antiquo, si ille verisimiliter non ledatur, nec injuriatur, licitè assumit, & portat.*
7. *Faciens signum unius artificis, quod facit in gladiis, & aliis operibus, licitè prohibetur ab illo, & etiam à quolibet tertio.*
8. *Notarius non potest assumere signum alterius, & si assumit prohiberi potest. Fabricator chartarum potest prohiberi uti signo alterius fabricatoris.*
9. *Habere arma ex concessione principis prodest, quia aliis præfertur, & non potest ab alio prohiberi.*
10. *Arma, seu insignia domus transeunt in omnes descendentes de illa agnatione.*
11. *Bastardi non utuntur insigniis de jure, licet de consuetudine non servatur in Tuscia.*
12. *Signum societate divisa apud quem remanere debeat.*
13. *Insignia, seu arma qualiter sunt pingenda, infigenda, seu portanda.*
14. *Animalia quæ portantur in armis, si depinguntur in vexellis, facies debet respicere hastam, secus si pars animalis portaretur.*
15. *Animalia quando designantur, debent designari in nobiliori actu*

actu eorum, etiam quo magis sui vigorem ostendunt.

16. *Leo, ursus, & similia sunt pingenda erecta, elevata, & ore mordaci, ac pedibus radentibus.*
17. *Equus designandus est rectus, & elevatus, quasi saliens.*
18. *Agnus designatur, quasi planè ambulans per terram.*
19. *Pes dexter semper debet antecedere, quando animal designatur.*
20. *In vexillis inspicitur illa pars quæ respicit portantem, non pars conversa.*
21. *Facies animalis depicta in vexillis tubarum, non debet respicere tubam.*
22. *Si duo animalia invicem se respicientia portantur pro insigniis, non refert quomodo pingantur in vexillis.*
23. *Insignia consistentia in varietate diversorum colorum, quomodo depingantur.*

Locus prior, & superior, nobilior est posteriore, & inferiore.

Color nobilior debet poni prope hastam.

24. *Aureus color nobilior est cæteris, & per eum figurator Sol. Nil nobilior luce.*
25. *Color Rubeus, seu purpureus repræsentat ignem, & est nobilis.*
26. *Aureus color est tertius, & representat aerem.*
27. *Color albus est nobilior nigro, & color niger est infimus*
28. *Arma quæ portantur in vestibus, quæ superior pars debet respicere caput, inferior pedes.*

Noblior pars arm. debet respicere latus dextrum.

29. *Arma quæ pingenda sunt à parte posteriori hominis, pars nobilor debet respicere latus sinistrum hominis.*

Mos scribendi noster, quare sit nobilior more scribendi Hebræorum.

Bartolus didicit literas Hebræas.

30. *Literæ, & arma in sigillis per conversum inciduntur.*
31. *Arma in clypeis depingenda, nobilior pars debet respicere partem clypei, quæ inportando respicit latus dextrum.*
32. *Arma depingenda in coopertoriis equorum, nobilior pars respicere debet caput equi.*
33. *Arma quomodo pingantur in cooperteriis lectorum, in parietibus, & aliis locis stabilibus.*

HORUM

1 *Honoris gratia*

HORUM Gratia de Insigniis & Armis, quæ quis in vexillis & clypeis portat, videamus. Primò, an hoc licitum, & eo casu quo est licitum, qualiter sint pingenda, & portanda. Circa quod dico, quod † quædam sunt insignia dignitatis, vel officij, quæ portare potest quilibet habens illam dignitatem, vel officium, ut insignia proconsularis, & legatorum, ut l. i. ff. de off. pro cons. & leg. & de rer. divi. l. sanctum: sicut de facto videmus hodie insignia episcoporum, & ista potest portare quilibet habens illam dignitatem, ut d. l. aliis autem portare non licet, imò portans incurreret crimen falsi, ut ff. de falsis. l. eos. §. fi. & ideò puto quod ille qui portat insignia doctoratus cùm non sit

Insignia proconsularia vel legat.

2 doctor, teneatur illa pœna. † Quædam sunt insignia cujuslibet singularis dignitatis, ut videmus, quilibet rex, quilibet princeps, & cæteri potentiores habent arma, & sua insignia, & ista nemini alteri licet deferre, vel suis rebus depingere, ut C. de his qui pœ. no. l. i. & no. in auth. de man. prin. §. pen. quod intellige principaliter, sed accessoriè non est prohibitum, ut puta in signum subjectionis superponere insignia propriis, domini insignia Regis vel comita-

3 tus, hoc de consuetudine observatur. Quædam sunt insignia † seu arma privatorum hominum seu nobilium, vel popularium, de istis quidam reperiuntur qui habent arma, & insignia, quæ portant ex concessione Imperatoris, vel alterius domini, ut vidi concedi multis à Sereniſſimo Principe Carolo iiij. Rom. Imperatore, nec non Rege Bohemiæ, & mihi tunc conciliario ejus concessit inter cætera, ut ego & cæteri de agnatione mea Leonem rubeum cum caudis duabus in campo aureo, portaremus, & istis licet portare talia insignia, nec est dubium. De principis enim potestate disputare, sacrilegium est, ut C. de sacri. l. ij. ad idem. C. ne li. si. ju. au. in rub. & nig. sine enim judicis authoritate prohibetur, ergo judicis authoritate permittitur. Arma autem

4 † quidam & insignia sibi assumunt propria authoritate, & istis an liceat, videndum est: & puto quod licet, sicut enim nomina inventa sunt ad cognoscēdum homines, C. de inge. ma. l. ad cognoscendum. Ita etiam ista insignia ad hoc inventa sunt, ff. de rer. divi. l. sanctum, sed talia nomina cuilibet

be licet imponere ſibi ad placitum ut d. l. ad cognoſcendum. & ff. de fal. l. fal. in prin. ita iſta inſignia cuilibet portare & impingere in ſuo, tamen non alieno ut C. ne li. ſin. jud. aut. l. j. & ibi no. per. gl. facit ex de conce. præb. c. dilecti, & quod ibi no. per gl. Sed quæro unus † portat certa arma, vel inſignia, alius vult portare eadem, an licet vel prohiberi poſſit? Videtur quod poſſit portare, quia quilibet poteſt ſumere nomen alterius. ff. ad Treb. l. aut facta. §. ſi verò nominis. de leg. ij. l. cum filius. §. pater. & poſſunt eſſe plures ejuſdem nominis, ut l. duo ſunt Titij de teſt. tu. & de leg. ij. l. ſed & ſi quis ſervum. §. ſi inter duos. ergo poteſt quis ſumere arma aliena, & plures eadem inſignia portare, vel rebus imponere poſſunt, cum utrunq; fiat ad cognoſcendum. Econtrà videtur de reg. ju. l. id quod noſtrum, ſi enim prius eſt noſtrum, ſine facto noſtro à nobis auferri non poteſt. Sed hoc non bene facit, loquitur enim in his quibus inſolidùm uti non poſſunt, alias ſecus, ut in uſu plateæ, balnei, theatri, et ſi l. ſi ut certo. §. ſi duobus vehiculum ff. commoda. Præterea ſignum quod portat alius, non eſt unum et idem, imò ſunt diverſa, habentia tamen eandem ſimilitudinem. Ad deciſionem ergo prædictorum præmitto, quod ſignum alienum portare prohibere poteſt ille cujus eſt ſignum, ſeu petere quod prohibeatur, ſi ex hoc ipſe injurietur, quia fortè ille cum vituperio portat, ſeu tractat. C. de epiſ. aud. l. minimè, et eſt expreſſum. ex. de exceſ. præla. c. dilect. aliàs de conceſ. præb. c. dilecti. arg. C. de Judæ. l. Judæos quos. Secũdo de hoc poteſt conqueri quilibet tertius qui læditur, & ad ipſius petitionem poteſt prohiberi ne portet. C. de his quæ. pœ. l. j. & ibi no. & in auth. de man. prin. §. pe. Tertiò ſi judex ex officio ſuo viderit hoc ad ſcandalum poſſe eſſe, & diſſentionem ſubditorum, poteſt prohibere, a. C. de lati. lib. tol. l. j. §. ſed et qui domini, ubi circa eos qui pileati incedunt, lex Iul. ſtatuit ne populus decipiatur, expreſſius, ex de Iud. c. in nonnullis. His præmſſis, in quæ præmiſſa diſtinguitur, quod ſi unus aſſumit arma, quæ alius portavit ab antiquo, & illius non intereſt, nec ex hoc veriſimiliter lædi poteſt. Exemplum, Unus Theutonicus tempore indulgentiæ ivit Romam, ubi

5

His præmiſſis, in quæſtione præpoſita diſtinguo. 6

ubi reperit quendam Italicum portantem arma antiquorum ſuorum, & inſignia, volebat de hoc conqueri. Certè non poterat, tanta eſt enim diſtantia inter utrunque locum, ſive domiciliũ, quod ex hoc ille primus lædi non poſſet, & in his in quibus quadam publica facultate quis occupat ſibi uſum, non licet quæri, niſi ex magna cauſa, ut ff. ne quid in flumi. publ. l. j. §. ſunt autem qui putant. † Quandoque poteſt contingere, quòd alterius poteſt multum intereſſe: quid enim ſi odiis plenus, cujus vitæ multi inſidiantur, aſſumat arma, & inſignia hominis quieti, & pacifici. Certè illius intereſt, & poterit facere eum prohiberi, ſi vituperoſè portet, ut dictum eſt, multo fortius poteſt peti prohibitio, ne ex hoc, propter unionem armorum, alius pro alio occidatur vel injurietur. Idem, ſi ex hoc pudor primi aliquo modo lædatur, arg. d. l. minimè. & l. Judeos & per officiũ indicis ad quẽ ſpectat quies popularis, ut ff. de off. præfect. ut l. i. §. quies.

Idem, ſi ex hoc pudorem primo contigerit aliquem lædi.

7 Quandoque poteſt contingere quod multorum de populo intereſt. Ponamus exemplum in aliis inſigniis, quam in his quæ portant pro armis, pone quendam fabrum eſſe doctiſſimum: qui in gladiis, & aliis operibus ſuis facit certa ſigna, ex quib. opus ipſius magiſtri eſſe cognoſcitur, & per hoc tales merces melius venduntur, & avidius emuntur: tunc puto quod ſi alius faceret tale ſignum, poſſet prohiberi, quia ex hoc populus læderetur, acciperent enim opus unius pro opere alterius arg. l. i. de Lat. liber. tol. & de Iudæ. c. nonnullis.

8 † Et eadem ratione dico de inſigniis quibus utuntur notarij C. de aſſeſ. do. l. nemo. §. nec callidis, & in auth. de inſtr. cau. S. ſed inſtrumenta. & §. oportet & quod ibi no. ubi ſi alius ſignum alterius acciperet, poſſet prohiberi. Idem de ſignis quibus utuntur fabricatores chartarum de papyro, in ſimilibus per eaſdem rationes, & hoc

9 ſimiliter expeditur judicis officio, ut dictum eſt. † Sed ſecundum hoc quæro, quid relevet habere iſta arma ex conceſſione Principis? R. multum. Primò, quia eſt majoris dignitatis, ſicut dicimus in teſtamento facto coram principe. C. de teſt. l. omnium. Secundò, quia non poſſunt ab alio prohiberi illa portare. C. dejurejuran. l. ij. & ff. de min. l. minor magiſtratus. in prin. §. ij. Tertiò, quia ſi duo aſſumpſerunt eadem arma, ſeu eadem inſignia, nec de prioritate

ritate, nec de posterioritate apparet, præfertur ille qui à principe habuit. l. si duas. ff. de excus. tut. Quarto, quia si esset in exercitu, vel alio loco, & quæreretur quis deberet præcedere, [f] debent præferri illius arma quæ à principe sunt concessa, ff. de albo scri. fi. C. de consu. l. j. lib. xii. & exem. de maio. & obedi. per tuas, & arg. si duas ff. de excu. tut. Et prædicta intelligo cæteris paribus, scilicet quæ aliàs illi qui hábent arma sint æqualis dignitatis, alàs præcederent arma illius, qui esset in majori dignitate. arg. ff. de albo scriben. l. j. & C. de consul. l. j. lib. xij. Quæro qualiter ista arma, vel insignia transeant in successorem? 10
Resp. quædam sunt unius domus, seu agnationis, & ista transeunt in omnes de illa agnatione descendentes sive sint hæredes patris, vel avi eorum, sive non, arg. ff. de relig. l. familiaria. & l. seq. nec per divisionem potest assignare uni, arg. C. de relig. l. si sepulchrum, ad cognatos verò, vel affines non pertinent, ut C. de relig. l. Ius familiarum. † Ex 11
hoc posset quæri, an bastardi, vel spurij possint uti illis insignijs, & videtur quòd non, quasi non sint de familia, vel agnatione, ut l. pronuntiatio. ff. de verb. sig. contrarium tamen observatur in Tuscia de consuetudine, cui standum est. Quandoque tamen multiplicantur hi, quod portant talia, insignia, vel arma, & consuetum est per aliquos aliquid apponi ultra, ut ab aliis dignoscantur, & discernantur, quod licet, sicut nomini additur prænomen. Quædam verò sunt insignia alicujus societatis aliquorum negotiatorum, & hîc cum societas ad hæredem non transit, non est tractandum. Sed apud quem remanebit signum so- 12
cietate divisa? quod enim omnes utantur eo signo, non est equum, ut dictum est. Resp. si quidem erat unus in societate, qui erat capitaneus, & quasi magister societatis, sicut dicitur in simili. ff. de leg. ij. peculium. §. j. tunc apud eum debet remanere signum, quia ipse erat inter cæteros majoris honoris, arg. ff. de fun. instru. l. fi. Si verò hic non erat, tunc apud eum remanebit qui erat socius majoris quantitatis, ut ff. fam. ercis. l. si quæ sunt cautiones. Quid si omnes sunt æquales? Tunc forte dirimendum est, ut d. l. si quæ sunt cautiones: puto tamen quod si dissoluta societate remanet negotiator, debet remanere signum,

hoc ideò, quia aliorum non intereſt. Item quia quanvis diſſoluta ſocietas ſit, tamen negotiatio remanet penes illum, ergo iniquum eſt quod ſignum, quod erat acceſſorium negotiationi, ſeparetur ab ea. arg. C. communia utriuſque iud. l. poſſeſſionum, quædam verò ſunt inſignia artificij cujuſdam, ſeu peritiæ. Et hic advertendum, quandoque ſunt ſigna quædam artificij, in quibus principaliter operatur qualitas loci. *Exemplum*, In Marchia Anchonitana eſt quoddam nobile caſtrum, cujus nomen Fabrianum, ubi artificium faciendi chartas de papyro principaliter viget, ibique ſunt edificia multa ad hoc, & ex quibuſdam artificiis meliores chartæ veniunt, licet etiam ibi faciat multùm bonitas operantis, & ut videamus hic quodlibet folium chartæ habet ſuum ſignum, per quod ſignificatur cujus edificij eſt charta. Dic ergo quod iſto caſu apud illum remanebit ſignum, apud quem remanebit ædificium ipſum, in quo fit, ut ſive jure proprietatis, ſive jure conductionis, ſive in mala fide remaneat toto tempore, quo realibus. arg. ff. de ſervi. ruſt. præd. l. via. conſtit. §. fi. & ff. ſi ſer. ven. l. ſecunda §. fi. & l. ſeq. & quemad. ſer. amit. l. uſus fructus, & l. ſeq. & idem in conductione talium officiorum, arg. ff. loca. l. ſed addes. §. illud. & l. videamus. §. item proſpicere. Quædam verò ſunt inſignia artificij, in quo principaliter bonitas artificij operatur, ut videmus in ſignis quæ apponuntur in ſpatis, gladiis, & aliis operibus metallorum, & iſto caſu omnes qui ſtant in una ſtatione, poſſunt uti iſto ſigno quaſi magiſter principalis iſtius ſtationis approbet illa opera, ut in auth. de tab. §. nos autem. & no. in gl. quæ incipit, cave tibi, in fi. gl. Si verò ſeparentur, tunc ſignum debet remanere apud ipſum, qui principaliter erat in ſtatione. arg. ff. de fun. inſtr. l. fi. &. S. dixi. Sed ſi fortè omnes erant æquales ubi invicem conveniunt, apud quem remaneat illud ſignum ſorte dirimetur, ut d. l. ſi quæ cautiones. fam. erciſ. Secundò principaliter eſt videndum, qualiter iſta arma, ſeu inſignia ſunt pingenda, infigenda, & portanda. Ad quod ſciendum eſt, quod quandoque portantur in vexillis, & vehiculis. quandoque in veſtibus hominis, quandoque in clypeis, quandoque in coopertoriis lectorum & ſimilib. locis ſtabilibus.

libus. Circa quodlibet prædictorum aliqua videamus, circa quod sciendum est, quod ista insignia quandoque sumuntur ex aliqua re existente, ut multi assumunt aliquod animal, vel castrum, vel montem, vel florem, vel aliquod simile: quandoque ista insignia non assumuntur ex aliqua re existente, sed sunt signa simplicia, scilicet variationes quorundam colorum, vel per dimidia, vel quarteria, vel per aliquas literas rectas, transversas, vel similes: quandoque mista ex utroque. His præmissis videamus † qualiter portentur in vexillis illa signa quæ significant aliquam rem præxistentem. Ad quod dico, quod ars imitatur naturam, in quantùm potest, unde ista insignia debent esse secundum naturam rei quam figurant, & non aliter. arg. l. si pater in fi. l. seq. ff. de adop. & de sta. ho. l. non sunt liberi. De natura autem vexilli cùm portatur in hasta, secundum illũ usum ad quem vexillum destinatur, hasta præcedit, vexillum sequitur. Unde quandocunque animal quod debet designari in vexillo, facies ejus debet respicere hastam, cum de natura faciei sit antecedere, idem & in omni re, & figura quæ habet partes quæ denotantur per ante, et post, ut in præcedenti libro dictum est, tunc enim semper pars anterior rei debet esse versus hastam, alias videretur retro cedere tanquam monstrum. Sed si alicuius rei pars anterior solum portaretur pro armis, et insigniis, ut sunt quidam qui faciem arietis, vel bovis, pro suo signo portant, tunc non potest pars anterior respicere hastam, sed à latere respicit. Sed dubitatur qualiter † dicta animalia 15
debent designari, utrùm quasi stent recta, an quasi per terram planè ambulent, vel quomodo. Resp. dicta animalia debent designari de nobiliori actu eorum, & etiam quo magis suum vigorem ostendat, ut ff. de sta. ho l. quæritur. & de acq. rer. do. l. quicquid. §. cum partes, sic etiam ab antiquo usitatum esse videmus, quod princeps in majestate, pontifex in pontificalibus depinguntur, & designantur. Nunc ad propositum dico, quod quædam animalia sunt quorum natura fera est, ut ff. de postul. l j. §. bestias, & ista debent designari in actu feroci, † ut Leo, Vrsus, & simi- 16
lia, figuratur ergo Leo erectus, elevatus, mordax ore, & sedens pedibus, & idem in similibus animalibus, ex hoc

Per aliquas listas rectas, transversas, vel pendentes. 14

enim actu magis ſuum vigorem oſtendit. Quædam ſunt animalia non ferocia, & in his inſpici debet nobilior eorum
17 actus diverſimodè. Unde ſi quis equum pro ſuis armis portaret, non deberet eum deſignare rectum, & elevatum, hoc enim vitioſum eſſet in equo, ideò debet deſignare rectũ, & elevatùm parte anteriori aliqualiter, quaſi equus ſali-
18 ens. In hoc enim actu magis ejus vigor oſtenditur. † Sed ſi quis pro ſuis armis agnum portet, tunc deſignare debet quaſi planè ambulantem per terram. In eo enim actu maximè ejus vigor oſtenditur. *De* quib. & omnibus animali-
19 bus ſimilia dicenda ſunt. † Circa pedes etiam advertendum eſt, quod ſemper pes, qui antecedat, ſit pes dexter, quia ut in præced. lib. dictum eſt, pars dextera eſt principium motus, alias ſignare talem figuram lævam eſſet, quod vitium ſonat, ut ff. de ædi. edi. l. qui clavum. §. item ſciendum, ſed hic erat dubium. Quid ſi in una parte vexilli figuraretur tanquam pes dexter præcedere, ab alia parte videbitur pes ſiniſter præcedere, hæc autem incongruitas magis evidenter apparet in his qui pro ſuis armis aliquam literam, vel literas portant. Nam ab una parte ſunt literæ rectæ, ab alia parte communiter non eſt forma literarum, quod apparet ſi quis literas converſas à latere converſo reſ-
20 picit. Sed dicendum eſt, quod † ſicut in literis reſpicitur alia pars quæ reſpicit ſcribentem, non pars converſa, ita in vexillo inſpicitur pars quæ reſpicit portantem, non alia, quod enim ex alia parte eſt, non ex principali propoſito contingit, ſed per accidens, ſicut ſi quis ſeipſum in ſpeculo aſpiciat, quod enim in ſe dexterum eſt, in ſpeculo ſiniſtrum apparebit, & prædicta vera in vexillis quæ portantur in haſta, cujus recta natura eſt, ut elevata portetur, & recta, ut ff. de ſervi ruſt. præ. l. qui cella in prin. Sed ſi lo-
21 quimur † de vexillis, & vexillis quæ portantur in tubis, quarum natura propriè eſt, ut ad os tubicinum poſitæ, quaſi per planum gerentes poſitum, tunc facies rei, vel deſignatæ pars anterior non debet inſpicere tubam, ſicut haſtam, non enim tuba eſt pars anterior, ſed ſuperior, & ſic debet partem anteriorem illius vexilli tubæ planè jacentis portare. Et prædicta vera in dubio quando de proprietate
22 armorum, & quid inſpiciat, tractatur. Sed quid † ſi portentur

tentur duo animalia ſe invicem reſpicientia, & tunc non eſt locus prædictæ inveſtigationi, quia in incertis & non certis, locus eſt conjecturis. l. continuus §. cùm ita. ff. de ver. obl. & no. in l. tres denuntiationes. C. quomodo & quando illud. Circa ſecundum nota † quod quando arma ſunt quædam inſignia ſimplicia, & varietates quorundam colorum, tunc advertendum eſt qualiter debent portari, & in nobiliori loco poni. C. de offi. præfec. urb. l. j. & de off. rec. provin. l. potiores. & de conſul. l. j. lib. xii. Item præmitto quod locus prior, & ſuperior eſt nobilior poſteriore, & inferiore, ut d. l. & de al. ſcrib. l. j. hoc præmiſſo dico quod arma quandoque variantur per medium, ut quia quis portat banderiam duorum colorum, tunc aut dividuntur per medium ante, & poſt, in iſtis caſibus in dubio etiam color nobilior debet eſſe ſuperior id eſt, in ea parte quæ reſpicit cœlum, vel ante. j. in ea parte quæ reſpicit haſtam. Si verò variatur per quarteria, tunc nobilior color debet eſſe in quarteno ſuperiori, & anteriori, prope haſtam. Si verò variatur per liſtas dictas, tunc liſta colorum nobiliorum debet eſſe prope haſtam. Si verò variatur per liſtas tranſverſales, liſta nobilioris coloris debet eſſe verſus cœlum. Si verò liſtæ, vel bandæ ſint pendentes, tunc cum haſta habet ſe tanquam pars prior in banderia, ideò pars magis elevata debet reſpicere haſtam. Iſta omnia probantur ex præſuppoſitis. Sed dubitatur quis color ſit nobilior, tunc advertendum eſt diligenter. Nam color unus eſt nobilior altero reſpectu ejus quem repræſentat ſecundū ſe. Primò † color aureus nobilior eſt per eum, cui preſentatur lux. ſi quis enim vellet figurare radios Solis, quod eſt corpus magis luminoſum, hoc non poſſet congruentiùs facere quam per radios aureos, conſtat autem quod nil luce nobilius, & certè nihil eſt. C. de ſum. trin. & fi. cath. epiſtola inter claras, ibi, nihil eſt quod lumine clariore præfulgeat, & C. ne fil. pro pat. aut. habita. ibi totus mundus illuminat. Et ideò in ſacra pagina pro re maximè excellente figuratur, ut ubi fulgebunt juſti, ſicut Sol. Matth. vij. & alibi, Reſplenduit facies ejus, ſicut Sol. ut Matth. xxiij. & propter hujus nobilitatem nulli licet portare veſtes aureas, niſi Principi. C. de veſti. olo. & de aura. l. j. & ij. lib. xij. Sequens color nobilis eſt, color

23

24

25 † color purpureus, ſeu rubeus. qui figurat ignem, qui eſt ſuper alia elementa, & nobilius elementorum eſt, & corpus poſt Solem ſecundario luminoſum, & propter ejus nobilitatem nulli licet portare veſtes Coopteras ejus colore, ut C. de veſt olo. l. ij. & iiij. & v. lib. xi. & in d. l. exprimi-
26 tur dictum colorem eſſe nobiliorem aliis. Sequens † poſt prædicta color eſt azureus, per eum enim figuratur nobilis aer, qui eſt corpus tranſparens, & diaphanum, & maximè receptivum lucis, & eſt elementum ſequens, poſt ignem, nobilius aliis; unde prædicti colores propter id, quod repræſentant, dicuntur nobiliores. Qualiter †
27 autem colores dicuntur nobiliores ſecundum ſe? dico, ſicut lux eſt nobiliſſima, ejus contrarium dicuntur tenebræ, & ſic viliſſimè ſit in coloribus ſecundum ſe. Color albus eſt nobilior, quia magis appropinquat luci. Color niger eſt infimus, quia magis appropinquat tenebris. Colores autem medij ſunt nobiliores, & etiam minus nobiles ſecundū plus, & minus, quod appropinquant albedini, vel nigredini. Iſtud videtur dictum Ariſt. in lib. de ſenſu, & ſenſato. Dixi, quod quandoque iſra arma portantur ſuper
28 veſtibus hominum, Nunc iſtud quod in armis habet ſe ut pars ſuperior, debet eſſe verſus caput hominis, quod verò habet ſe, ut inferior, verſus pedes. Item in eo quòd depingitur in anteriori parte hominis, ut in pectore, pars nobilior armorum debet reſpicere latus dextrum, eſt enim illa nobilior pars, & principium, ut in præcedentib. di-
29 ctum eſt. De eo † verò quod depingitur à parte poſteriori hominis, poteſt dubitari. Pro cujus declaratione præmitto illā quæſtionē quæ fuit inter Judæos, et me, dum Hebraicum addiſcebam, dicebant enim quod mos ſcribendi noſter non erat rationabilis. Incipimus enim à latere ſiniſtro ſcribere, et trahimus literam ad latus dextrum, et illud quod debet eſſe principium motus, eſt terminus, et illud quod debet eſſe terminus, eſt principium, ac modus ſcribendi eorum eſt rationabilior, quia incipiunt à latere dextro, et vadunt verſus ſiniſtrum. Ad quod tollendum, dicebam, quod aliquid rationabiliter debet fieri reſpectu finis ad quem ordinatur, ideò finis dicitur primus intellectus operantis, et hæc naturaliter ſunt vera, et

pro-

probatur per legem. Nam et ſi intellectus operantis finis ſit rationabilior, etiam ſi poſtea no ſequitur, non dicitur rationabiliter operari. ff. de neg. geſt. l. ſed an ultro §. i. cum ſi. Sed prædicta ſcriptura ſit, ut legatur. Legere autem, eſt oculis inſpici. ff. de his quæ in teſt. delen. l. 1. §. 1. & ſic legere fit per viſum, videre autem eſt facti, ut Phy. dicunt: ſcriptura autem repreſentata in oculis noſtris agit in oculis noſtros, oculti autem pati dicunt, quod patet quia ex hoc læduntur. Cùm ergo ſcriptura agat in oculis, debet iſta actio incipi à latere dextro ipſius ſcripturæ, quia illud latus eſt principium motus, ſeu actionis. ſed latus dextrum ſcripturæ, quæ nos reſpicit, eſt, reſpectu lateris noſtri, ſiniſtrum, ſicut ſi homo volvat vultum ſuum verſus meum directò, latus ejus dextrum reſpectu mei eſt ſiniſtrum. Et ſic apparet quòd nos in ſcribẽdo magis rationabiliter operamur: inſpicimus enim finem, ſi ut à latere dextro ſcriptura in omnibus incipiat operari ſecundum modum Judæorum, incipiat à latere ſiniſtro. A quæſtionẽ propoſitã qualiter arma debeant pingi rationabiliter à parte ſuperiore, ſuper veſte hominis, dico quod illa pars armorum quæ ſe habet ut anterior vel nobilior, debet eſſe verſus latus ſiniſtrum hominis portantis. Ratio, quia illius arma ſicut illius reſpiciens rectè illud videas, facies ergo iſtius arma à parte poſteriori. Sed fingo unum hominem habere unam faciem retro, procul dubio latus quod erat ſiniſtrum ex parte poſteriori, erit dextrum. Sed pone aliquem velle ſcribere Latinè in ſpeculis alicujus, abſque dubio incipiet à parte ſiniſtra, quoniam illo reſpectu literæ erit dextra, ut ſuprà oſtenſum eſt. † Ex his etiam apparet quod literæ, & arma debent incidi in ſigillis per converſum, quoniam fit ad finem imprimendi in ceram, vel aliam materiam, & remanet rectum, & ſic inſpicere debemus finem ad quem fit, non id quod fit. Si verò incideretur in aliqua re, non ad ſigillandum, ſed ut ſic eſſet, tunc debet incidi directè. Quandoque † dicta arma depinguntur in clypeis, tunc ſimiliter pars clypei, quæ, ſecundum naturam portandi, reſpicit latus dextrum, illa enim aſſumitur, ut potior, ut patet ex his que dicta ſunt. Quandoq; † portantur, & pinguntur in coopertoriis equorum, & tunc ſive à parte dextra, ſive à par-

Vel pone aliquem velle ſcribere latinè in ſpeculis alicujus.

à parte ſiniſtra debet reſpici, pars nobilior, caput equi, monſtruoſum enim eſſet quod unus caput equi reſpiceret, & alius caudam: hoc autem quod nulli licet magis accederet, & cùm deberent ſtare in fronte, vel in groppa, tunc latus dextrum reſpiceret, ſecundum ea quæ di-
33 cta ſunt. Quandoque † depinguntur in coopertoriis lectorum, & ſimilium, & tunc debet inſpici ea res in qua debet pingi, cùm ſtat in ſuo proprio eſſe, ſunt enim in coopertoriis lectorum quædam partes quæ circa lectum, quædam verò quæ planè jacent ſuprà, & in parte jacenti formam pingendi ſumunt à forma hominis jacentis in lecto, in parte verò pendenti. In omni autem loco aſſumatur forma pingendi arma à forma hominis rectè jacentis. Quandoque figurantur vel pinguntur in parietibus, vel aliis ſtabilibus locis, & tunc ſi quidem locus ubi pingitur, habet ſe ut paries, conſideratur paries, ut faciem ſuam volvat verſus nos, & ſic latus dextrum parietis cognoſcentis, & ſic facies nobilior arborum volvatur verſus partem dextram. Prædicta vera, niſi ex cauſa. Quid enim ſi in medio unius parietis depingatur ſtatua Principis, vel alterius excellentis, vel fortè arma regia, tunc alia arma, quæ ab utraque parte depinguntur, debent illam ſtatuam, vel ipſius arma inſpicere, non inſpecto à dextris, vel ſiniſtris volvatur, ad ſimilitudinem hominum trium circa dominum exiſtentium, homines enim ſe voluunt verſus eum, ſed ſi locus ubi pingitur habet ſe, ut cœlum, veluti cameræ, vel aulæ, tunc ex dictis in præcedenti libro cognoſcendum eſt, ubi dicatur caput, & ubi aulæ, vel cameræ, poſtea finge hominem jacentem, & vultum verſus nos volventem, ex quo conſidera dextram partem, & ſiniſtram, & ſic modum depingendi, & ingreſſum, ut ex præcedentib. patet. Si autem locus ubi pingitur, habet ſe ut cœlum, ſeu terra, tunc eodem modo conſidera caput, & pedem jacentem ibi, & voluentem vultum verſus nos, & cognoſcens dextram, ſive ſiniſtram, ex quo modum rationabilem depingendi invenies. Unum tamen ſcias, quod licet arma & inſignia ſua poſſet in terra ſculpere, tamen arma alicujus domini ſui, vel majoris non licet in terra ſculpere,

Principis, vel Regis, vel alterius excellentis vel forte Regina cum gemmis aureis in campo azureo. al: vel forte arma regia cum liliis aureis in campo azureo.

vel

vel pingere, ut C. ne li. fig. ſalva, Chriſti, &c. in rubro, & nigro, &c.

Ad calcem codicis Neviani hæc leguntur. *Tractatum de Inſignijs & Armis à Domino Bartholo de Saxoferrato excellentiſſimo legum profeſſore, quem non credo compleviſſe, compoſitum, publicavit poſt mortem dicti Domini Bartholi, Alexander ſuus gener, ſolempniſſimus legum Doctor, qui diſputavit primam quæſtionem ſub annis Domini* 1358. *Indictione* 11. *die* 20. *menſis Januarij, Amen.* De Bartholo, & ejus genero Nicholao Alexandro vide Pancirolum, *de claris legum interpretibus.* Foſterum, *de hiſtoria Juris Civilis & Romani*, & Cæſarem Chriſpoltum, in deſcriptione Perufiæ.

Pag. 4. lin. 24. *Propter furtum Gneus Flavius conſecutus eſt nobilitatem*]

Ille cum ſcriba eſſet, populuſque, qui dies faſti qui nefaſti eſſent, ignoraret, eorumque notionem à Juriſconſultis peteret, ipſe faſtos circa forum propoſuit, ut quando lege agi poſſet, ſciretur, quo beneficio populi gratiam, ſimulque curulem ædilitatem libertino patre natus, *cum ingenti Nobilitatis indignatione* (aſſerente Valerio Maximo) obtinuit. *Tantumque Flavij Comitia indignitatis habuerunt* (inquit Livius) *ut plerique Nobilium annulos aureos, & phaleras deponerent.* Vide Plinium lib. 33. cap. 1. & A. Gellium lib. 6. cap. 9.

Pag. 4. lin. 33. *Sic & matrimonium, quia mulier nobilitatur propter virum ſine aliqua ejus virtute*]

La Femme Ignoble mariee avec un Gentil-homme eſt anoblie, & porte Nom & habillement de Damoyſelle, parce que l'honneur & la reverence qui eſt deüe au mary Noble, eſt pareillement deüe à la femme, encore qu'elle ſoit de race ignoble. Auſſy luy proffite la condition du Mary, de facon que ſi la fille naturelle eſpouſe un Mary naturel & legitime, elle ſera ligitime par ce moyen. Florentin de Thierriat *de la Nobleſſe de Race.* Tum à marito tum à lege mulier habet nobilitatis & libertatis privilegia. Nec refert (inquit Joſias Nolden libro in qui inſcribitur *de ſtatu Nobilium civili*) etiamſi nupta ex ſpurio coitu concepta ſit, atque hoc Nobilitatis privilegio gaudeat ſponſa, quamvis ad mariti domum deducta nondum ſit. Maritum etiam nobilitari ab uxore, quæ Principiſſæ lateri adhæret, ſcribit Menochius de caſ. 68. num. 38. *In hoc Regno* (loquitur de regno Neapolitano Eranciſcus de Petris) *vetus in olevit conſuetudo, ut vir Comitiſſæ inter Comites æquo jure ſedeat.*

Pag. 4. line 35 *Et mater aliquando nobilitatur per filium*]

Ex Propertij lib. 4. Eleg. ult. colligit Schaliger, matronas honorariis veſtibus, curru, ſellaque curuli efferri, quæ filios conſulares, aut aliis curulibus magiſtratibus functos relinquerent. Illarumque laudes, ut ſi virorum eſſent, ad cantus & tibiam orator proſequebatur. *Ut autem feudum regulariter non tranſit ad Parentes, ita nec Nobilitas.* Tiraquellus *de Nobilitate* cap. 1b. n. 2. *Non enim aſcendit, ſed deſcendit. At quamvis multa jura contrarium probare videantur, revera tamen nihil aliud probant, quam quod ex filiorum dignitate cohoneſtentur.* Joſias Nolden.

In jure civili à latere materno non censetur Nobilitas. Tota enim generis nobilitas, ac familiæ splendor à viris pendet. Idque adeo verum est omnium fere populorū moribus ac institutis, ut fœminæ illustres quæ maritis ignobilibus nupserint, partam nobilitatem amittant, nec liberi ullum nobilitatis decus à matris origine sibi vindicare possint. Consuetudine tamen & statuto introduci potest, ut quis ex materno sanguine nobilis habeatur. Herodotus de Lyciis tradit, hoc unum eos præter cæteros homines pro lege habere peculiare, quod à matribus sibi nomen induant: & si quis obvium percontetur, quisnam sit? quali familia ortus? à matribus avisque maternis protinus genus suum repetat, In Campania etiam Matrem liberis nobilitatem præstare, scribit Franciscus Connanus *Comment: Juris lib.* 12. *cap.* 11. Jdque ex eo ortum, dicit ille, quod deleta bello Campanorum nobilitate, viduæ plebeis ex privilegio, aut in perpetua viduitate consenescere, quam ignotis aut extraneis procis adhærere maluerint. Lovanij septem Familiæ primariæ sunt, quibus jus etiam est, ut nobilitatem per fœminas transmittant, *Sic, inquam* (Lipsius loquitur) *ut si quis plebeius aut impar fœminam talem nobilem ducat; liberi è conjugio nati habeantur nobiles, & senatoria atque alia munia usurpent.*

Bruxella etiam septem illustres & Patricias familias habet: quarum fœminæ, prisco quodam privilegio, quasi viri, in nomen & ius Majorum succedunt. *Quia Nobiles* (verba sunt Putei) *etiam maritos nuptiis Nobiles reddunt; quia Patriciæ, Patricios, & Reipublicæ capaces. Putes etiam in dotem, familiam & nobilitatem adferri. In aliis igitur, aliisque familiis, septem usque sunt; & quamvis intermoriantur, vivunt.* Hæc ille. *Ut enim in jure civili, qui est de matre libera, liber est; item jure naturæ qui à Dea matre est, Deus sit necesse est.* Cicero lib. 3. *de Natura Deorum.* Vide Gardiolam *De Nobleza*, cap. 8.

Pag. 6. lin. 1. *Sed ex hac nobilitatione non consequitur quis generositatem; quia generositas descendit ex jure naturæ, & est in sanguine: ubi requiritur de necessitate, si iste est generosus, igitur tritauus ejus fuit generosus*]

Henricus, ejus nominis octavus, rogatus aliquando ut quendam nobilitaret, negabat hoc suæ esse potestatis; Se quidem posse Equitem aut *B*aronem efficere; sed ut nobilis fieret, non suum sed temporis opus esse. Inter Fetiales nostros distinctio receptissima est; Esse alios sanguine nobiles, alios scuti symbolo. Primum genus est eorum quorum avi scutarium portarent emblema: alterum vero eorum, qui proprium haberent & legitimum symbolum. Nemo nisi è primo genere recipiebatur in ordinem Perisceledis: aut fiebat istius nobilissimi ordinis Fetialium Princeps: (vulgo Garterus dictus) aut Baronettus. Nazianzenus, oratione vigessima octava, diversa nobilium genera enumerans, diplomate factos infimo loco ponit. *Ancus Martius*, inquit Livius, *una Numæ imagine nobilis:* quo dicto imaginum multitudini nobilitatem videtur tribuere.

Pag. 6. li. 8 *Quia sanguis non purgatur usque ad quartum*]

Spurij & eorum posteri, ad decimam usque generationem, prisca Judæorum lege, templo prohibiti. Apud nos, illigitimæ sobolis notam, nothorum non nisi nepotes abjiciunt.

Non

Pag.7.lin.2. *Non exiſtentes Milites aliquando Milites faciunt & creant: quales ſunt Papa, & magni Barones non milites.*]

Nul ne donnoit l'accollee, ſi luy meſme ne l'voit auparavant receu. Pierre de Sanct Julien. *De l'antiquitè & origine des Bourgognons, & de leur eſtates.* Chap. 27. Equeſtrem vero dignitatem ritè dari ab eo qui ſummam poteſtatem habet nemo neſcit.

Pag 8 lin. 4. *Creantur, ut dixi, aliquando Milites per non Milites conſuetudine vel ſtatuto. Ut forte eſt conſuetudo vel ſtatutum in Civitate Jeroſolyma, quod hoſtiarius vel cuſtos oſtij Sepulchri ſolus creabit milites ibi creandos.*]

Peragitur hac caremonia à loci Gardiano, (inquit Princeps Radzivilius, in ſua Jeroſolymit. Peregr.) *pro tempore exiſtenti (ex privilegio antiquitus à ſummis Pontificibus conceſſo:) qui, quandoquidem, ut ſuperius dictum eſt, Conſtantinopolim profectus erat, ejus loco, munus hoc idem ille P. Vicarius abſolvit.* Qui ritus & cæremoniæ in hac dignitate conferenda adhibeantur, Favinus copioſe explicat, quem vide. Nonnulla ex eo mihi quidem viſa, & quoniam memoratu non indigna ſunt, ne quid ſtudioſi requirant, ſubdidi.

Le pape Alexandre Sixieſme du nom, l'an Quatrieſme de ſon Pontificat, & de Grace mille Quatre Cents Quatre-Vingts Seize, tranſporta au ſainct ſeige, & à luy, le pouvoir de conferer ces Ordre de Chivaliers du Sainct Sepulchre, & ſ'en declara luy, & ſes Succeſſeurs Papes, Chefs & Soverains Grands Maiſtres d'icelluy, donnant pouuoir á ſon Vicaire General Gardien du Sainct Sepulchre, qui eſt touſiours de la Regle de Sainct Francois d'Aſſiſſie) de Conferrer ceſt Ordre aux Pelerins, & Viagers de la Terre Sancte, Mariez, ou non Mariez, moyennant qu'ils facent le ſerment ſur le dict Sainct Sepulchre d'eſtre Nobles de extraction, ou de vacation, & d'avoir des biens à ſuffiſance pour viure, ſans faire traffic & marchandiſe de gaine turpe, & deſhonneſte, & d'aller en Armes en la terre Saincte, ou ſoudoyer homme capable pour ſe faire à leurs deſpens, ſi les Princes Chreſtiens mettoient en campagne vne Armeè pour le recouurement de la terre ſaincte Mais il eſt advenu par la neceſſitè de la Famille des Cordeliers du dict Sainct Sepulchre, que le Gardien donne & conferre cet Ordre à quiconque le demande, ſans une exacte enqueſte ou teſmoignage authientique de la Nobleſſe de celuy qui ſe preſente, moyennant trente Sequins d'or, que l'on donne au Convent, de ſorte que la plus part de ces Chevaliers du Sainct Sepulchre ſont Roturiers, & Mercadents, qui commencent leur Chevalerie par un faux ſerment, faute d'entendre le Latin; & que le Gardien ne faict pas l'Enqueſte en Francois, car ie ne parle que de ceux de noſtre Nation. Le Theatre d'Honneur, par Andre Favyn, Tome 2. liure IX. p. 1596. &. De hac etiam re verba facit Bartholomeus à Saligniaco in libro qui inſcribitur. *Itinerarium Terræ Sanctæ,* è quo (quia omnium manibus non teritur) integrum locum tranſcribere non gravabor. *Militaris Nobilitatis illuſtria dantur inſignia, quibus peregrini bonorum morum, atque natalium, in Milites Chriſti conſecrantur hoc ritu ſolemi. Primum interrogantur num illegitimi ſint, an infantes, criminoſi, aut ſuſpecti in fide? Secundo, in ſacram Chriſti militiam conſcribuntur. Tertiò, dant militiæ ſacramentum. Quarto,*

baltheo militari cinguntur, pendente à femore gladio. Quinto, exemptum enſem manu comprehendentes vibrant, dato iuramento per ſphæram capuli, crucem, atque mucronem, ſemper pro fide Catholica, iuſtitia, & terræ ſanctæ laudibus ſe militaturos. Sexto, aurata calcaria pedibus inſeruntur, ut parati ſint per terram ſanctam (ſi res poſtulat) equos aſcendere, urgere ſonipedem, ut equites aurati digni ſint nominari. Pro his decem aurei coronati in uſus Sacri Sepulchri ſolvuntur. Poſt deinde hæc dicit.

Reſtat ergo hos milites ſacros eiuſdem, & majoris eſſe dignitatis quam ſunt reliqui milites, eo quod vel ex progenie, vel unius belli periculo hunc ordinem conſequuntur; illi autem ex multis laboribus, periculis, & ſumptibus, ſuffragante piiſſima cauſa, militaris ordinis conſequuntur inſignia. Merito ergo eiſdem & potioribus privilegiis gaudent; inter quæ eſt, quod nuper ex terra Sancta reverſi, ſi quod corpus ſuſpenſum patibulo in via repererint, exempto gladio funem præſcindere poſſunt, & ut ſepulturæ mandetur imperare.

Cette Chevalerie à eſté anciennement tant reverere des Soverains Pontifes, Roys, & Princes Chriſtiennes, qu'ils luy ont conferè pluſieurs privileges, dont ils iouyſſent encore en dyverſes Provinces: ſpecialement en Italie & Eſpagne ne ſont point ſuiets à l'inquiſition; on ne viſite ponit leur bagage, meſme ils ne payent aucune doiiane, ny tributs par tout ou ils paſſent, pourveu que ce qui leur appartient ſoit marqué de la Croix. Eugene Roger, au deſcription de la terre ſaincte.

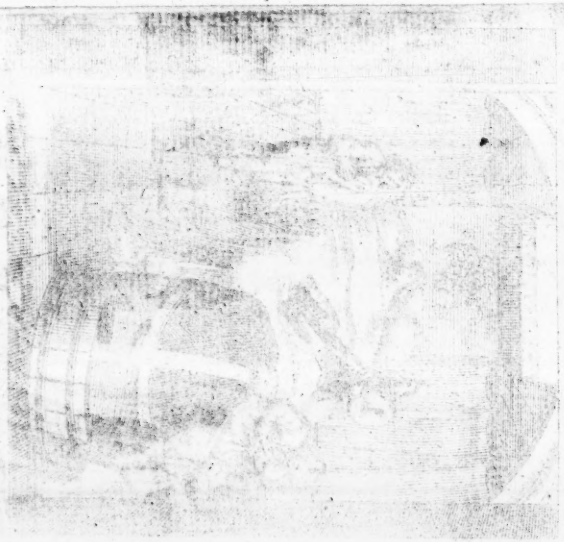
De militibus Hieroſolymitanis vide Jacobum Villamontium, Joannem Cotovicum, Petrum Bellonium, & alios.

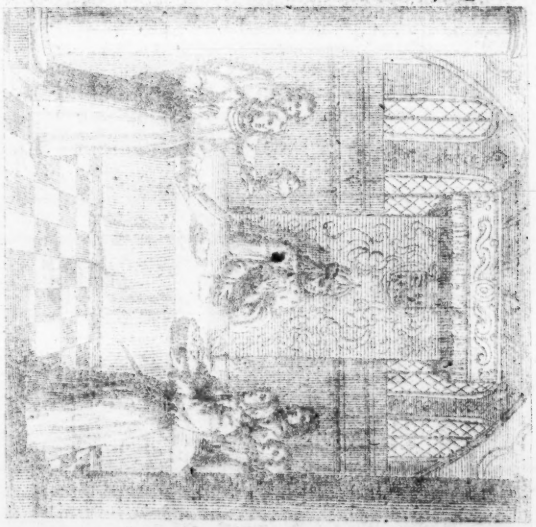
Pag. lin. 18. *Creantur & alio modo Milites, videlicet per Balneum, qui modus obſervatur in Anglia, & aliis regnis ubi regnat pax.*]

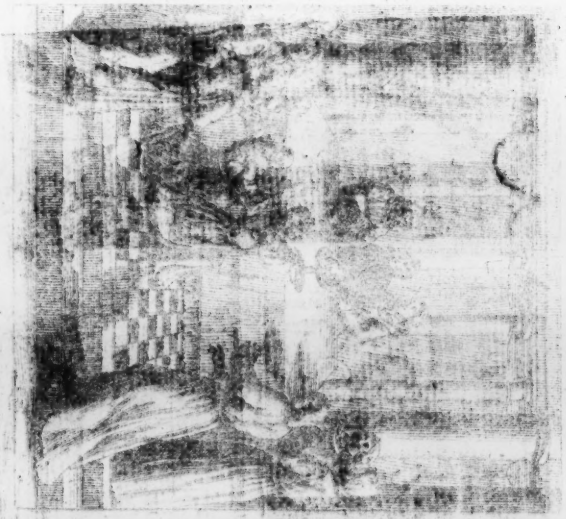
Lavatio antiquitus, pœne omnium nationum, ritus erat in initiationibus, tam religioſis quam civilibus. Equites, quos nos Bacchalaureos dicimus, balneo olim excipiebantur. Num equites illi quadraginta & ſex, ab *Henrico quarto* in ſua Inauguratione creati, quorum in Froiſſardo mentio fit, ejus ordinis fuerint quem nos *Balnei* dicimus, quique Baccalaureos Equites præcedunt, non magnopere contendimus. De Balnei Equitibus Camdemum legito, & Segarum. Ritus in hac dignitate conferenda ſervari ſolitas, ſicuti in vetuſto libro gallico MS. ſe habent, adeoque eorum imagines, in alio libro (qui in Bibliotheca Næviana eſt) delineatas, quoniam talia horum ſtudiorum fautoribus placitura ſperabam) hîc placuit inſerere.

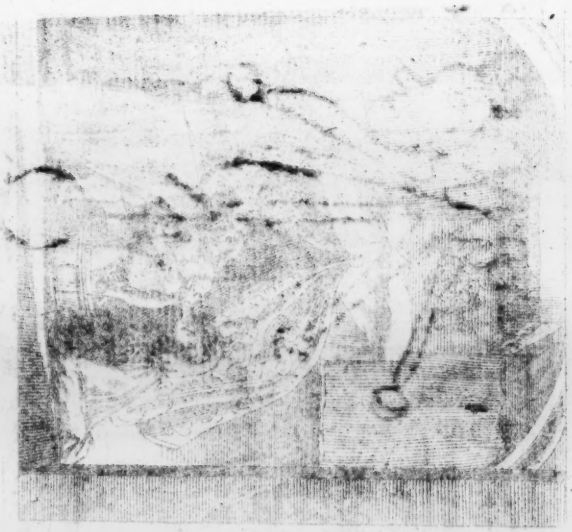
Camden *d or à une faſce accompagnee de ſix croiſettes recroſees fitches de ſable*
Segar *d'azur à la croix ancree d'argent.*

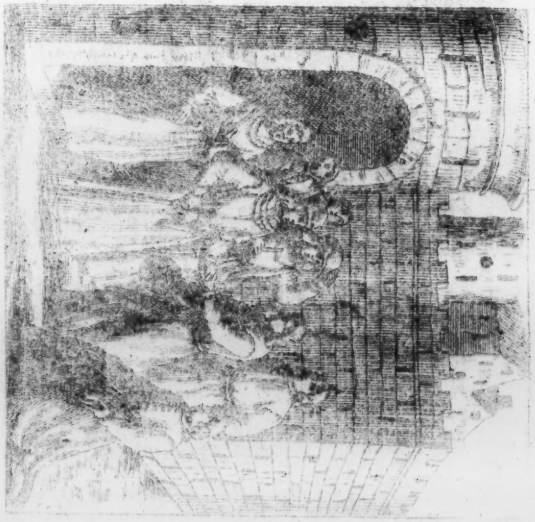

Lombart sculpsit Londini

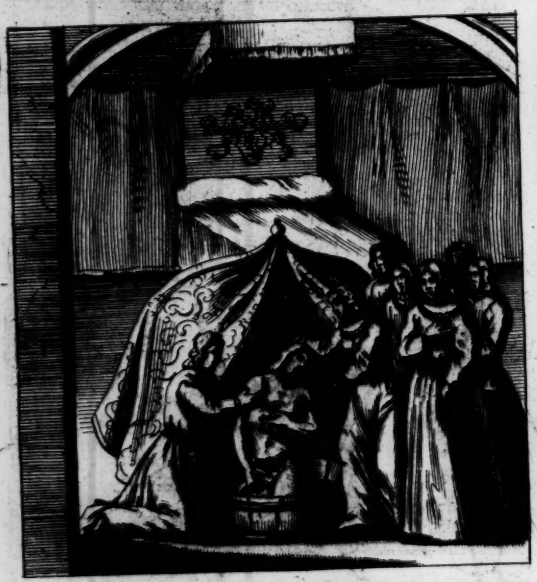

Cy apres enſuit L'ordonnance & maniere de creer & faire nouueaulx Chevaliers Du baing, au temps de paix, ſelon la Cuſtume d'Angleterre.

QVant ung eſcuier vient en la Conr pour recevoir lordre de Chevalre en temps de paix ſelon la Cuſtume d'Angleterre, Il ſera treſnoblement receu par les officiers de la Cour, comme le Seneſchal, ou du Chamberlain, ſi ilz ſont preſens, & autrement par les mareſchaulx & huiſſiers. Et adonc ſeront ordonnez deux Eſcuiers d'onneur ſaiges & bien aprins en courtoiſies, & nourritures, & in la maniere du fait de chevalrie: & ilz ſeront eſcuiers & gonnerneurs de tout ce qui appartient à celluy qui prendra l'ordre deſuis dict. Et au cas que le'ſcuier viengne devant diſner, Il ſervira le Roy de une eſcuelle du premier cours ſeulement. Et puis les dicts eſcuiers gouuerneurs admeneronc l'eſcuier qui pendra l'ordre en ſa chambre ſans plus eſtre veu en celle Journee. Et au veſpre les eſcuiers gouverneurs en noyeront apres le barbier & il apparellernot ung baing, gracieuſement appareille de toile, auſſy bien dedans la Cune, qne dehors : & que la cuue ſoit bien couuerte de tapiz & manteaulx, pour la froidure de la nuyt. Et adoncques ſera l'eſcuier rez la barbe, & les cheueulx ronde. Et ce fait les eſcuiers Gouuerneurs yront au Roy, & diront, Sire Il eſt veſpre, & l'eſcuier eſt tout appareille au baing, quant Vons plaira. Et ſur ce le Roy commandera à ſon chamberlan qu'il admene anecques luy en la chambre de l'eſcuier le plus gentilz & le plus ſaiges chevaliers qui ſont preſens, pour lui Informer & conſeillier & enſeigner lordre & le fait de chivalrie. Et ſemblablement que les autres eſcuiers de l'oſtel, auec les meneſtrelx, voiſent pardevant les chevaliers, chantans, danſans, & eſbatans, Juſques à luys de la chambre du dit eſcuier.

Et quant les eſcuiers gouuerneurs orront la noiſe des meneſtrelx, Ilz deſpouilleront l'eſcuier, & le mettront tout nu dedens le baing. Mais a l'entree de la chambre les eſcuiers gouuerneurs feront ceſſer les meneſtrelz, & eſcuiers auſſi, pour le temps. Et ce fait les gentilz ſaiges Chevaliers entreront en la chambre tout coyement ſans noiſe faire: & adoncques les chevaliers feront reverence l'un à l'autre, qui ſera le premier pour conſeillier l'eſcuier au baing l'ordre & le fait. Et quant ilz ſeront accordes dont yra le premier au baing, & ylec ſ'agenoillera par devant la cune en diſant en ſecret. Sire à grant honneur ſoit il pour vous ceſt baing, *& puis lui monſtrera le fait de l'ordre, au mieulx quil pourra, & puis mettra de l'eaue du baing deſſues l'eſpaulle de l'eſcuier ; & prendra congie : & les eſcuiers gouuerneurs garderont les coſtes du baing. En meſme maniere ſeront tous les autres Chevaliers, l'un apres l'autre, tant q'uils ayent tous fait. Et donc partiront les chevaliers hors de la chamber pour ung temps. Ce fait les eſcuiers gouuerneurs prendront l'eſcuier hors du baing, & le mettront en ſon lit tant quil ſoit ſechie : & ſoit le dit lit ſimple ſans courtines. Et quant il ſera ſechie, il levera hors du lit & ſera addurne, & veſt bien chauldement pour le veillier de la nuyt. Et ſur tous ſes draps Il veſtira une cotte de drap Rouſſet, auecques unes longues manches, & le chapperon a la ditte Robe en guiſe de ung hermite. Et l'eſcuier ainſi hors du baing, & attorne, le barbier oſtera le baing, & tout ce quil à entour, auſſi bien dedens, commen dehors, & le prendra pour ſon fie enſemble pour le collier, comme enſi ſi ceſt chevalieur ſoit Conte, Baron, Baneret, ou Bachelier, ſelon la cuſtume de la Cour. Et ce fait les eſcuiers gouuerneurs ouueront luys de la chambre, & feront les ſaiges Chevalieurs rcentrer pour mener l'eſcuier á la chappelle Et quant ilz ſeront entrez, les eſcuiers, eſbatans & danſans, ſeront admenes pardevant l'eſcuier anecques les meneſtrels faiſans leurs melodies juſques à la chappelle. Et quant ilz ſeront entrez en la chapelle, les eſpices & le vin ſeront preſtz adonner aus dits Chevalieurs & eſcuiers : & les eſcuiers gouverneurs admeneront les Chevalieurs pardeuant leſcuier pour prendre congie ; & il les mercira tous enſemble de leur travail, honneur, & courtoiſies quilz lui ont fait : & en ce point ilz departiront hors de la chappelle. Et ſur ce les eſcuiers gouuerneurs*

neurs ſeruieront la porte de la chapelle, & ny demorera force le' ſcuiers ſes gouuerneurs, ſes preſtres, le chandellier, & le guet. Et en ceſte guiſe demourra leſcuier en la chapelle tant quil ſoit iour, touſiours en oroiſons & prieres: requerant le puiſſant ſeigneur, & la bennoite mere, que de leur digne grace lui donnent pouoir & confort aprendre ceſte haulte dignite temporelle en l'onneur & lovenge de leur, de ſante egliſe, & de l'ordre de Chevilere. Et quant on verra le point du Jour, on querra le preſtir pour le confeſſor de tous ſes pechies, & orra ſes matines, & meſſe, & puis ſera accommuſehie, ſil veult. Mais de puis l'entree de la chapelle aura ung cierge ardant deuant luy. La meſſe comencee ung des gouerneurs tiendra le cierge devant l'eſcuier Juſques à leuangille. Et à leuangille, le gouuerneur baillera le cierge à l'eſcuier, Juſques à la fin de la dit euvangele l'eſcuier gouverneur oſtera le cierge & le mettra devant l'eſcuier, Juſques à la fin de la dite meſſe. & à la leuacion du ſacrament ung des gouuerneurs oſtera le Chapperon de l'eſcuier & apres le ſacrament le remittra juſques à levangile In principio. *Et au commencement de* principio *le gouverneur oſtera le chapperon de leſcuier & le fera eſter & lui donnera le cierge en ſa main: maies quil y ait ung denier au plus pres de la lumere fichie. Et quant ce vient.* Verbum caro factum eſt, *l'eſcuier ſe genoillera & offra le cierge & le denier: ceſtaſſavoir le cierge en l'onneur de Dieu: & le denier en l'onneur de luy qui le fera chevalier. Ce fait, les eſcuiers gouverneurs rememeront leſcuier en ſa chambre, & le mettront en ſon lit iuſques à haulte iour. Et quant il ſera en ſon lit, pendant le temps de ſon reveillier, Il ſera amende, ceſtaſſavoir auec ung couuerton d'or, appelle ſigleton, & ce ſera lure du carde. Et quant il ſemblera temps aux gouverneurs Ilz yeont au Roy, & lui diront Sire quant il vous plaira noſtre maiſtre reveillera. Et à ce le Roy commandera les ſaiges Chevaliers, eſcuiers, & meneſtrelx daler a la chambre du dit eſcuier pour le reveillier, attourner, veſtir & admener pardeuant lui en ſa ſale Mais pardevant leur entree, & la noiſe de meneſtelz oye, les eſcuiers gouverneurs ordonneront toutes ſes neceſſaries preſts par ordre, à baillier aux chevaliers pour attourner & veſtir leſcuier Et quant les chevalieurs ſeront venus a la chambre de l'eſcuier Ils entreront enſemble en licence, et diront à l'eſcuier, Sire le tre sbon Jour vous ſoit donne, il eſt temps de vous leuer & adrecier & auec ce les gouverneurs le prendront par les, braz & le feront drecier. Le plus gentil ou le plus ſaige chevalieur donnera à l'eſcuier ſa chemiſe, ung autre lui buillera ſes brages, le tiers lui donnera ung pourpoint, ung autre lui veſtira auec ung Kyrtel de Rouge tartarin. Deux autres le leveront hors du lit, & deux autres le Chauſſeront mais ſoient les chauſſes denouz, auecquez ſemelles de cuir.*

Et deux autres laſceront ſes manches, & ung autre le ceindra de la ſanctture decuier blanc: ſans aucun hainois de metal. Et ung autre peignera ſa teſte & ung autre mettra la coiffe, ung autre luy donnera le mantel de ſoye de Kyrtel de Rouge tartarin atachiez auec ung laz de ſoye blanc, auec une paire de gans blaus, pendus au bout du las. Mais le chandellier prendra pour ſon fies tous les garnemens auec tout l'arroy & neceſſaries en quoy l'eſcuier eſtoit attournez le & veſtuez iour quil entra en la Court pour prendre lordre. Et ſemble le lit enqui il coucha premierement apres le baing, auſſi bien auec le ſingleton, que des autres neceſſitez. Pour leſquels fieſz le dit Chandelier trouvera a ſes deſpens la Coiffe les gans, la ceinture, et le las. Et puis ce fait les ſaiges chevaliers mon eront à cheval, et admeneront l'eſcuier a la ſale et les mineſtrez, touſiours deuant, faiſans leurs melodies Mais ſoit le cheval habillie comme il enſuit. Il aura une ſelle couuerte de cuir noir, les arczons de blanc fuſt et eſquartez, les eſtriviers noires les fers dorez, le portiral de noir cuir auec une croix patee doree pendant pardevant le piz du cheval et ſans croupiere le frain de noir a longues cerres a la gniſe de Spaigne, et une croix patee au front. Et auſſi ſoit ordonne ung ienne Jouvencel eſcuier, gentil, qui cheuauchera devant l'eſcuier. Et il ſera dechaperonne, et portera l'eſpee de l'eſcuier, avec les eſperons pendans ſur les eſchalles de l'eſpee, et ſoit l'eſpee à blanches eſchalles ſectes de blanc cuir et la ceinture de blanc cuir ſanz harnois et le Jouuencel tendra leſpee par la poignee et en ce point chevacheront juſques a la ſale du Roy: et ſeront les gouverneurs preſtz a leur meſtier. Et les ſaiges chevaliers menan le dit eſcuier. Et quant il vient, par deuant la ſale les mareſchaulx et huiſſiers ſe ſeront preſtz a lencontre de leſcuier, et lui diront deſcendez, et lui deſcendrez, le mareſchal prendra ſon cheval pour fie ou. C. S. Et ſur ce les chevaliers admeneront le' ſcuier en la ſale, juſques a la haulte table, et puis il

ſera dreſciez

dreſciez au commencement de la table ſeconde. Juſques a la venue du Roy les chevaliers decoſte luy, le iouuenſel a bout, l'eſpee eſtant pardevant luy, par entre les diz deux gouverneurs. Et quant le Roy ſera venu à la ſale, & regardera l'eſcuier preſt de prendre le hault ordre de dignite temporelle. Il demandera l'eſpee avecques les eſperons. Et le chamberlain prendra l'eſpee, & les eſperons du Jouvencel, & les monſtrera au Roy, & ſur ce le Roy prendra l'eſperon dextre, & le baillera au plus noble, & plus gentil & lui dira. Mittez ceſtuy au talon de l'eſcuier. Et celluy ſera agenoillie a l'un genoil, & prēdra l'eſcuier par la Jambe dextre, & mettra ſon pie ſur ſon genoil, & fichera l'eſperon au talon dextre de l'eſcuier. Et le ſeignieur fera croix ſur le genoil de l'eſcuier & lui baiſera. Et ce fait, viēdra ung autre ſeignieur qui fichera l'eſperon au talon ſeneſtre en meſme maniere. Et doncques le Roy de ſa treſgrande courtoiſie prendra l'eſpee & la ceindra à l'eſcuier. Et puis l'eſcuier leuera ſes braz en hault, les mains entretenans, & les gans entre les pous, & les doits: & le Roy mettra ſes bras entour le col de l'eſcuier & lieuera la main dextre, & frapera ſur le col, & dira, ſoyes bon chivalier, & puis le baiſera. Et adonques les Jauges chivaliers admenorent le nouuel chivalier a la chapelle a treſgrande melodie Juſques au hault autel. Et ylerques ſe agenoillera, & mettra ſa dextre main deſſus l'autel. Et ſera promiſſe de ſouſtenir le droit de ſaincte egliſe toute ſa vie. Et adoncques ſoy meſme deceindra l'eſpee auec grande deuotion & prieres à dieu, a ſaincte egliſe et l'offreira en priāt a Dieu & a tous ſes ſaincts qu'il puiſſe garder l'ordre qu'il a prins Juſques a la fin. Et ceo acompliz et preindra une ſouppe de vin. Et a l'iſſue de la Chappelle le maiſtre queux du Roy ſera preſt de oſter les eſperons & les prendra pour ſon fie; & dira, Je ſuis venu le maiſtre queux du Roy, & prens voz eſperons pour mon fie, & ſi vous faictes choſe contre l'ordre de chevalrie (que dieu ne vueille) Je coupperay voz eſperons de deſſus voz talous. Et puis les chivaliers le remeneront en la ſale. Et il commencera la table des chivaliers. Et ſeront aſſiz entour luy les Chevaliers: & il ſera ſeruy ſi comme les autres, mais il ne māgera ne ne beueura à l'able ne neſe moutura, ne ne regardera, ne deca ne dela non plus que une nouuelle mariee. Et ce fait, ung de ces gouuerneurs aura ung cuerver ckef en ſa main, quil tendra pardeuant le viſage quant il ſera beſoing pour le craiſier. Et quant le Roy ſera leue hors de ſa table, & paſſe en ſa chambre. Adencques le nouel Chevalier ſera menc a grant foiſon de Chevaliers, & meneſtrelz, denant lui, iuſques a ſa chambre. Et a l'entree les Chevaliers & menſtrelz prendront congie, & il yra a ſon diſner. Et les Chevaliers departiz la chambre ſera fermee, & le nouuel Chevalier ſera diſpouille de ſes paremens. Et ilz ſeront donnez aux Roys des Heraulx, ſe ils yſont preſens, ou ſi non, aux autres Heraulx ſe ils yſont; autrement aux meneſtrelz. Auecques ung marc d'argent, ſe il eſt bacheler. Et ſe il eſt Baron, le double. Et ſe il eſt Conte, ou de plus, le double. Et le Rouſet cappe de nuyt ſera donne au guet, autrement ung noble. Et adoncq il ſera Reueſtu d'une Robe de bleu, & les manches de cuſtote en guiſſe d'un preſtre, & il aura a l'eſpaule ſeneſtre ung laz de blanche ſoye pendant. Et ce blanc laz il portera ſur tous ſes habillemens quil veſtira au long de celle iournee tant quil au gaignie honneur & Renom d'armes, & qu'il ſoit Recorde de ſi hault record comme de Nobles, Chevaliers, Eſcuiers, et Heraulx d'armes et q'uil ſoit renommee de ſes faiz darmes, comme deuant eſt dit, ou aucun hault prince, ou tres noble dame de pouoir couperle las de l'eſpaule du Chevalier en diſant. Sire nous auons ouy tant de vray Renom de voſtre honneur que vous auez fait en diverſes parties, au treſgrant honneur de Chevaliere a voues meſmes, & a celluy qui vous a fait Chivaleer, que droit veult que ceſt laz vons ſoit oſtez. Mais apres diſner les Chevaliers d'onneur & gentilz hommes vendront apres le Chevalier, & le admeneront en la preſence du Roy, et les eſcuiers gouverneurs pardeuant luy. Treſnoble & Redoubte Sei de tout ce que ie puis vous Remercie de touts ces honneurs, courtoiſies & bontez que vous me avez, & vous en mercie. Et ce dit, Il prendra congie du Roy. Et ſur ce les eſcuiers gouverneurs prendront congie de leur maiſtre en diſant. Sire ceo nous auons fait par le commandemeut du Roy, ainſi comme nous ſeuſimes oobl'giez, a noſtre pouoir. Mais ſil eſt ainſi que nous vous ayons deſpleu par ugligence, ou par fait en ceſt temps. Nous vous requerous pardon D'autre part Sire comme ueray droit eſt ſelon les couſtomes de Court, & des Royalmes anciens, Nous vous demandons

Robes

Robes & fiefz a terme de comme eſcuiers du Roy, compaignnons aux bacheliers, et aux autres ſeigneurs.

Explicit.

Pag. 8. lin. 20. *Item creantur Milites per aliquem Principem, ſive principalem Capitaneum in villarum obſidionibus, caſtrorum, vel fortaliciorum.*]

Vide Opera Alani Chartier pag. 172. 183. 198. & 244. edit. Cheſn.

Pag. 8. lin 26. *Qui quidem Princeps, ſeu Principalis Capitaneus capiet gladium prædictum de manibus ordinandi & ipſum percutiet, dictum gladium tinendo ambabus manibus, cum eodem, nominando eum Militem ſic percuſſum.*]

Nonnulla Equeſtrem ordinem, ritumque acquirendæ dignitatis, attingentia è libris non admodum obviis, adducam, ut nihil quod ad auctorem noſtrum illuſtrandum faceret, intentatum relinqueremus.

Thomas Cantaurienſis Balduino 2. Comiti Guiſneinſi (qui eum hoſpitio exceperat (*in ſignum militiæ, Gladium lateri, & calcaria pedibus adaptavit, & Alapam collo ejus inflixit.* Lambertus Ardenſis c. 87. anno. 1170.

Willielmo, Comiti Hollandiæ, in Romanorum Regem electo, *Rex Bohemiæ enſe nudo dedit ictum in collo, dicendo: Ad honorem omnipotentis Dei te militem ordino, ac in noſtro collegio te gratanter accipio.* Dinerus lib. 4. c. 4. anno 1247.

Henricus Rex Angliæ *Edvardum filium ſuum primogenitum, cùm iam eſſet annorum quindecim, tranſmiſit ad Aldephonſum Regem Caſtellæ, ut cum nobili puellâ Alienora, ejuſdem Regis ſorore, iniret connubium: quem Aldefonſus Rex (ad civitatem Hiſpaniæ, quæ Burgos dicitur) venientem cum gaudio & honore recipiens MILITARIBUS ARMIS CINXIT; et nuptiarum celebratis ſolenniis, valdè honoratum cum uxore ad patriam remiſit.* Walſingh. in Ipodig. an. 1254.

Nobilium quondam fili appenſione ſcuti, galeæ impoſitione, et accinctione enſis in equeſtrem dignitatem lecti: miniſtri illis adjuncti, alapâ et gladio, in jus arma ferendi. Nec erat cuivis licitum arma portare: adeo ut Fridericus, in cujus comitatu noſter Winſbekius, mercatoribus, qui animo negotiandi itinerarent, gladios permiſerit, non quibus accingerentur, ſed quos ephippio alligarent, aut iniicerent rhedæ: ruſticis, et aliis omnibus prohibuerit, de pace ten. lib. 2. Feud. tit. 27. S. 5. et apud Othonem Friſingenſem lib. 2. de vita Frider cap. 13. Nunc moribus jus arma ferendi æquo jure nobilibus conceditur atque ſervis. Mechior Haimniſſeldius Goldaſtus not. in Winsbekij Paræneſ. ad Filios.

RAIMUNDUS TURENÆ VICECOMES, omnibus ad quos præſentes literæ pervenerint ſalutem. Satis nobis innotuit, quod dilectus noſter Rodulphus de Beſſa, et nepotes illius, ex parte fratris ſui Ademari, ex generoſa progenie duxerunt originem, et fideliſſimi nobis per omnia ſemper præ cæteris extiterunt. Idcirco

circa donavimus et concessimus EIS ET SUCCESSORIBUS SUIS UT SINT MILITES et privilegium habeant militiæ, pariter et honorem, tam ipsi quam eorum res, & homines à questis, taliis, et ab omnibus exactionibus sint immunes, &c. Actum apud Mostavam, anno ab Incarnatione verbi 1219.

MAXIMILIANUS Secundus divina favente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, &c. Marchio Moraviæ, &c. Dux Lucemburgiæ, ac superioris, et inferioris Silesiæ, Vvir Femberge, ac Tecre, Princeps Sueviæ, Comes Habsburgi, Tirolis, Ferretis, Kyburgi, et Goritiæ, Lantgravius Alzariæ, Marchio Sacri Romani Imperij. Burgoniæ, ac superioris, et inferioris Lusatiæ, Dominus Marchiæ Sclavonicæ, Portus Naonis, & Salinarum, &c. Honorabili docto sincerè nobis dilecto Thomæ Salernitano juris utriusque Doctori, Regij Consilij Neapolitani Præsidi, Gratiam nostram Cæsaream, & omne bonum. Cum Imperatoria Majestas à Deo Optimo Maximo ad sui potissimum gloriam, deinde ad humani generis decus, ornamentum, atque præsidium constituta sit, Equidem valde consentaneum esse arbitramur amplitudini, et dignitati nostræ, quod posteaquám summo illi rerum Opifici placuit nos ad tam excelsum Imperij fastigium evehere, ipsi vicissim iis, quæ pertinent ad explendum munus nobis injunctum, sedulo invigilemus ac totis viribus incumbamus, diligenterq; circumspiciamus, ut qui cæteris, vitæ morumq; honestate, integritate, et aliis virtutibus præstant, nobisq; et sacro Imperio suam fidem, et studium jugiter comprobare nituntur, condignis ornamentorum præmiis cohonestentur, quo non illi modo in proposito confirmentur, sed alij etiam ad eadem studia capescenda, ejusmodi exemplis inflammentur. In hac cogitatione cum versaremur, recordati quoque sumus perquam clementer eximiæ vitæ, morumq; honestatis, probitatis, integritatis, eruditionis, prudentiæ, ac rerum usus aliarumq; excellentium, et familia tua nobili dignarum virtutum, quibus te supradictum Thomam Salernitanum Dei altissimi beneficio ornatum esse, non solùm aliorum fide dignorũ testimonio intelleximus, sed ipsimet abundè cognovimus, eo scilicet tempore, quando in Aula Divi quondam Imperatoris FERDINANDI, Augustæ memoriæ Domini, genitoris observandissimi versatus es, et negotia quædam Serenissimi Principis Domini PHILIPPI, Hispaniarum, utriusque Siciliæ, ac Hierusalem, &c. Regis Catholici fratris, et patruelis nostri charissimi, summa certè fide, cura, industria, ac sedulitate egisti; ubi itidem non obscurè perspeximus, quin re ipsa quoque experti sumus, singularẽ quandã observantiã, qua præfatũ divum Dominum genitorem nostrum, ac nos, et universalẽ inclitã domũ nostram Austriacã jamtum coluisti, non vulgari eo nomine ab utroque nostrum gratia inita, prout non dubitamus te etiamnum esse tam preclaræ voluntatis, ac studij, siquidem ut nobis pro re certa relatum est, nullam eius comprobandæ occasionem quocumque officij genere usquam prætermittis: ita ut rem valde aquam, et Cæsareæ nostræ munificentia convenientem nos facturos censuerimus, si tibi vicissim insigni quopiam documento, gratum, et benignum animum nostrum ostenderemus. Itaque motu proprio, et ex certa nostra scientia, animoq; bene deliberato, ac sano accedente consilio, pro ea qua fungimur auctoritate Cæsaria, te præfatum Præsidem Thomam Salernitanum juris utriusque Doctorem, atque in tuam gratiam, fratres quoque tuos nempe, Domitium, Franciscum, Scipionem, Marcellum, Pompeium, Fulvium, ac Jo. Leonardum Salernitanos, ac filios vestros natos, et nascituros, eorumq; descendentes masculos in infinitum, Milites, sive Equites Auratos veros, & legitimos facimus, creavimus, nominavimus, & constituimus, ac aliorum Militum, sive Equitum Auratorum numero, & consortio adscripsimus, & aggregavimus, ordiniq; Equestris fascibus & insignibus, ac cinguli quoque, & torquium, annulorum, calcarium, aliorumq; de more ad hoc requisitorum ornamentis insignivimus, quemadmodum per præsentes facimus, creamus, & nominamus, constituimus, adscribimus, aggregamus, & insignimus, accingentes vos Gladio fortitudinis, & omnia ad

hunc ordinem pertinentia ornamenta vobis conferentes. Ac insuper etiam decernentes, & auctoritate nostra Cæsarea per præsens nostrum Edictum firmiter statuentes, ut posthac vos & præfati filij vestri nati, & nascituri, eorum descendentes masculi in infinitum, ubivis locorum, ac gentium pro veris Militibus, & Equitibus auratis habeamini, nominamini, honoremini, atque admittamini; quin immo positis etiam & valeatis, ac filij, & descendentes vestri possint, et valeant pro susceptæ dignitatis Equestris ornamento, torquibus, gladiis, calcaribus, vestibus, Phaleris, seu equestri ornatu de auratis, ac omnibus, et singulis honoribus, dignitatibus, insignibus, privilegiis, exemptionibus, et immunitatibus, tàm realibus, qnàm personalibus, seu mixtis, quibus cæteri nostri, ac sacri Romani Imperij Milites, seu Equites aurati, ritè creati, ac etiam Hierosolymitani quovis modo utuntur potiuntur, et gaudent, uti, frui, potiri, et gaudere, absque alicuius impedimento, et contradictione. Mandantes idcircò, et præcipientes universis, & singulis Principibus, tàm Ecclesiasticis, quam secularibus, Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Militibus, nobilibus, & ignobilibus, clientibus, & Capitaneis, Vicedominis, Præfectis, Magistratibus, Procuratoribus, Officialibus, Quæstoribus, Civium Magistris, Judicibus, Consulibus, Heraldis, Caduceatoribus, Civibus, Municipiis, ac omnibus denique nostris & sacri Romani Imperij, & quorumcumque Regnorum, & dominorum nostrorum hæreditariorum, ubicumque existentium, subditis, & fidelibus dilectis cujuscumque status, gradus, ordinis, dignitatis, conditionis, aut præeminentia fuerint, ut vos ante dictos Thomam, Domitium, Franciscum, Scipionem, Marcellum, Pompeium, Fulvium, ac Jo. Leonardum Salernitanos, fratres, ac filios vestros natos, & nascituros, eorum descendentes masculos in infinitum, hac nostra in creatione & Equestris, seu Militaris ordinis donatione, cum omnibus suis prærogativis, honoribus, antelationibus, libertatibus, commoditatibus, ac aliis quibuscumque de jure, vel consuetudine servatis, liberè, pacificè, ac sine omni impedimento, uti, frui, gaudere, & potiri sinant, ac ab aliis permitti curent. In quantum dignationem nostram, & pœnam quinquaginta marcarum auri puri evitari noluerint, quarum unam partem fisco, seu Ærario nostro Imperali: alteram verò dimidiam partem in Curiam passis omninò applicandam decernimus. Harum testimonio literarum manu nostra subscriptarum, & sigilli nostri appensione munitarum. Datum in Civitate nostra Vienna, die decima sexta Mensis Octobris Anno. 1568.

MAXIMILIANUS, &c.

Diploma Vicecomitis Thuringiæ, nec non aliud Imperatoris Maximiliani, prout habentur apud Christopherum Justellum, & Phil. Campanile, quoniam nobis hereditaria dignitas Equestris hucusque incognita est, inserui. Perfacile, his de rebus prolixius differendo, lectori tædia afferre possem, nisi hac in parte hactenus offendissem. Hæc igitur in præsentia sufficerint. Hoc solummodo prætermittendum non censui, quod nobilissimus & Doctissimus Ioannes Iacobus Chiffletius, ex authoritate Ambrosii Morales, & Ioannis Nunnesij, tradidit, *Reges*, nempe, *Hispaniæ manu propria gladium de altari accipere, & cingulo militari seipsos accingere.*

CHIFFLET de gueulles au sautoir d'argent, accompagné en chef d'un serpent de mesme, ploié en cercle qui se mord la queüe.

Pag. 9. lin. 2. *Item creantur Milites in bellis campestribus & talibus conflictibus: ubi idem modus creationis observatur qui assaltibus exercetur. De honestate tamen est quod Rex Haraldorum, si ibidem fuerit, & in ejus absentia alius Haraldus major in exercitu prius congregat omnes creandos in Milites: & ducet*

eos

eos coram Principe illius exercitus.]

Et quant à la creation des nouveaux Chevaliers les Roys & les Heraults d'Armes y ont touſiours aſſiſté, ſoit que le Roy les fait en temps de paix, ou à la teſte de l'armée ſur le point de donner quelq. battaille, où apres, qu'il eſtoit iugé plus à propos ; pourtant chaque bachelier eſtoit obligé auparavant que de recevoir cet honneur, de faire ſes preuues de nom & d'armes, & iuſtifier par bons actes q'il eſtoit noble de quatre quartiers, tant paternels que maternels (ce que s'obſerve encore à preſent) le tout par l'encremiſe & l'office des Roys & des Heraues d'armes, qui verifient le tout, & en donnent leur certificats ; auſſi-toſt ils ſont obligez de rediger par ordre de reception, leur noms, & faire peindre leurs armes & blaſons, auec le collier de l'Ordre auquel ils ſont receus, dans leurs liures armoriaux & chartulaires de chevalrie. Marc de Vulſon *de l'Office des Roys d'Armes &c. Es iours de Battaille, au paravant que d'en venir aux maines, les Eſcuyers demandoient d'ſtre faicts Chevaliers ; ce que leur donnoit meilleur courage de bien faire, & d'eſtre enterrez en Chevaliers, s'ils mouroient au Combat.* Du Favyn. *La Ceremonie des Chevaliers morts en Battaille pour la Sepulture eſt, que leur eſtandart, & leur penon, ſont mis en parure ſur la ſpulture, & s'il n'eſt en battaille ne luy appartient les trois, mais l'un ou les deux ; ainſi dit Olivier de la Marche en ſon hiſtoire. Autre ceremonie eſt obſervée quant à leffigie qui eſt miſe en boſſe, ou gravée ſur le tombeau, pour memoire, car s'il eſt mort en battaille ſa figure eſt gravée taillée avec l'armet en teſte, l'eſpée au coſte, eſperons aux pieds gantelets es mains, & armé de toutes pieces. S'il eſt mort de maladie ou de bleſſure eſtans en l'armée & expedition de guerre, la figure n'a pas l'armet en teſte, ains à coſté & eſt armé de cuiraſſe, & non de gantelets. S'il eſt mort en ſa maiſon la figure eſt avec les habits de parure, l'armet, & les eſperons pres ſes pieds, & deux petits chiens ſous ſes pieds.* Guy Coquille, au hiſtoire du pays & Duche de Nivernois. Vide Marci Vulſonij Scient: Heroic. cap. 46. n. 3.

Pag. 11. lin. 4. *Miles enim dicitur quaſi unus ex mille electus.*]

Iſidori ſunt verba. *Mille pugnatores delegit*, (loquitur de Romulo Eutropius) *quos à numero milites appellavit. Millites quod trium milium primò legio fiebat, ac ſingulæ tribus Tatienſium, Ramnium, Lucerum, millia ſingula mittebant.* Varro l. 4.

Pag. 12. lin. 24. *Hyemem & eſtatem ultro pati.*]

Sic in omnibus M S S. Imitatus eſt autem Saluſtium, cujus verba ſunt. *Hiemem & eſtatem juxta pati.*

Pag. 12. lin. 26. *Et Gedeon (ſicut habetur Judicum cap. 7.) Vicit innumerabiles hoſtium copias in expedita paucitate virorum fortium.*]

Vide Laurentij Ramirez Pentecont. cap. 33.

Pag. 17. lin. 23. *Ubi facit purificationem inter Haraldos noſtri temporis & Veteranos.*]

Sic in omnibus M S S. In antiqua translatione Angl. Joannis Blount Oxoniensis, est. **Makythe a similitudine betwyrt Heraldes in our time now: and these old men of war, these veterannyes.**

Cum mihi in animo sit de *Heraldis*(quos Græci Κήρυκες *Præcones*, Romani *Feciales* appellabant) aliâs etiam fusius disserere, pauca solummodo in præsentia de eorum dignitate obiter annotavi. Tanto eos in honore Heroicis temporibus fuisse legimus apud Homerum, ut iis Principes Græcorum 'assurrexerint : & ut ipsi, regioplane more, Sceptra gestarint. Quod non mirum debet videri, cum illis temporibus sollers in iis eligendis cura stirpis haberetur, ita ut ad istam dignitatem evehi nemo possit, cujus & genus & virtus officio non responderent. Adeoq; nec frustra est, quod Æthaliden Apollonius Rhodius, Argonautarum præconem, Mercurio genitum asserverit Ἄσυλον καὶ θεῖον τὸ γένος τῶν κηρύκων, inquit Homeri Scholiastes vetus, Ἑρμῆς γὰρ μιγεὶς Πανδρόσῳ τῇ Κέκροπος θυγατρὶ ἔσχεν υἱὸν ὀνόματι κήρυκα, ἀφ' οὗ τὸ τῶν κηρύκων γένος ὡς ἱστορεῖ Πτολεμαῖος. *Sacro sanctum et divinum genus præconum. Mercurius enim ex filia Cecropis Pandroso filium genuit, nomine* Κήρυκα, *unde Præconum origo, ut refert Ptolomeus.*

Tam Sacri erant & inviolabiles, ut quamvis ingratissima nuncia deferentes, nunquam nisi humaniter habiti discederint. Audi enim quam benignè Achilles (vir natura immitis, & ferox(uti ipse testatur Homerus) Agamemnonis præcones duos (novem enim circum se habuisse refert Plutarchus) quos ad auferendam Briseida venisse intellexerat, appellat.

Χαίρετε κήρυκες Διὸς ἄγγελοι ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν.

Præcones salvete, Jovisq; hominumq; ministri. Ad quæ verba Eustathius.

Οτι ὅτω συνετὸς καὶ ἐυσταθὴς ὁ Αχιλλεὺς καὶ μετ' ὀλίγα ρηθήσεται ὥστε τοὺς κήρυκας ἰδὼν διὰ τὴν Βρισηίδα ἐλθόντας, οὐκ ἔπ ὡς πεὶν ὀξύνεται εἰς ὑμᾶς, ἀλλὰ μετριοπαθῆ, καὶ μόνον πιπραθὼς τὸ μὴ μεθῆσαι ἃ μὴ θεσφατὰ μὴ θεσσφονῆ τοὺς κήρυκας χαίρετε δ' φησι κήρυκες. Et post

Οτι τοὺ κήρυκας διὸς ἀγγέλους ὁ Αχιλλεὺς λέγει καὶ ἀνδρῶν διὰ, τὸ ἅντε πᾶσαις θυσίαις ἀιτῆς διακονῦντας μειστεύειν, καὶ μὴ καὶ ἐν ἀνδρῶν βυλαῖς τε καὶ ἀγορᾶις. ἢ διὸς μὲ, διότι καὶ αὐτὸι χαιρύοντες ἥτι φωνῦντες, ἀγγέλλουσιν ὡς Ἑρμῆς τε καὶ Ἶρις ὁι ἀεὶ τὸν Δία ἕιροντες, καὶ διὸτι καὶ ἐξ Ερμεῦ διός ὑἕ εἰσιν ὡς μεμείρηται. καὶ εἰς ἐκεῖνον ἀναφέρονται: ἀνδρῶν τὲ, διότι βασιλέων ὑπερέται εἰσιν.

Adeo prudens, inquit, *et sibi constans Achilles, ut cum videat præcones Briseida accersitum missos, non insolentius præ se ferat, verum summa cum moderatione(et veluti gaudii tantum expers) istud præconibus impertiat quod ipse non habet. Præcones vero Jovis et hominum nuncios appellat, vel quod in omnibus eorum ministerio usus erat, vel quod illi Jovis imperia prædicarent annunciarentq;, quemadmodum Iris et Mercurius; vel quod ex Mercurio Jovis filio originem ducant, ad quem etiam referuntur: virorum vero nuncios appellat, eo quod Regibus assistebant.*

Unaquæque civitas Græcorum, (inquit Libanius, Demosthenis orationem contra Timocratem explicans) binos habuit præcones; quibus ab omnium ordinum hominibus honor deferebatur, &, super alios cives, immunitatibus gaudebant, publicis stipendiis victitantes. Neque publicus sumptus quisquam dedecori esse arbitretur, *Interrogatus Socrates* (inquit Cicero lib 1, de Oratore) *quam quasi æstimationem commeruisse se maximè confiteretur, respondit se meruisse, ut amplissimis honoribus, et præmiis decoraretur, et ut ei victus quotidianus in Prytaneo publicè præberetur.* Vide Diogenem Laertiũ in vita Socratis. Scholiastes Aristophanis ad Equites Act. 1. sc. 2. Πρυτανεῖον, οἰκίσκος ἔνθα τοῖς Αθηναίοις, ἔνθα σιτοῦνται δημόσια, οἱ τῆς τοιαύτης τιμῆς παρ' αὐτοῖς τυγχάνοντες. σκεπτέον δὲ τὴν δωρειᾶς ταχεῖν ὅτι μὲν μεγάλοις κατορθώμασι, τὸ τοιαύτην ἀπολαύειν χάριν. *Prytaneum*, inquit, *domicilium erat, ubi cives qui digni habiti sunt publico sumptu alebantur, ad quem honorem nitebantur summi viri, non enim nisi ex republica meritissimis deferebatur.* Quorundam nomina, quibus in Prytaneo vivere concessum est, lege in oratione quarta Isæi, in Dinarchi oratione contra Demosthenem, & in Lycurgi contra Leocratem. Hucusq; digressus veniam à lectore peto: quæ sequuntur, à Blasio Vigenero super Onosandrum

drum annotata, ut precibus cultorum hujus scientiæ, & quia liber paucis admodum in manibus est, huc transtuli.

Aux Fecialiens Romains se rapportent à peu pres nos Heraux ; & au Pere Patrat, le principal Herault, du tiltre de Mont joye, qu'on appelle Roy-d'armes. Leurs ornemens & remarques qui leur donnent leur inviolable franchise, & de dire impunement ce que celuy qui les envoye leur a donné charge denoncer, sont leurs cotte d'armes de velours viollet, à trois grands fleurs de lys d'or deuant & derriere, auec le nom de la prouince dont ils portent le tiltre : comme de Guyenne, Normandie, Bretagne, &c. Mais à la diference des autres le Roy-d'armes porte vne coronne au dessus de ses fleurs de lys. Leur institutiõ est fort ancienne; & croy bien que nos Roys ne furent iamais sans Heraults. Mais ce que nous en trouuõs en nos vieils memoires est que le Roy d'armes du susdit tiltre de Mont-ioye sainct Denys, patron de ceste couronne, fut premierement estably par le Roy Dagobert il y a pres de neuf cens ans, lequel en pourueut vn vieil Cheuallier appellé Robert Daulphin : car anciennement ces Estas estoient bien plus dignifiez qu'ils ne sont ; & ny estoit admis personne que de noble & ancienne race, gens sages, prudents & experimentez de longue main en tout ce qui concernoit le fait des armes, & de la milice : & à plein informez de toutes les nobles maisons, familles & races de ce Royaume ; des merites ou demerites de leurs ancestres : & de leurs blasons & armoiries : Parquoy il falloit qu'à tout le moins ils sceussent bien lire & escrire, & eussent quelque cognoissance des lettres : chose bien rare en ce temps là pour les Gentils hommes. S'il n'estoit Cheuallier, on le faisoit en sa creation, qui se passoit en de grandes solennitez & ceremonies. Car le Conneſtable, & les Mareschaulx de France assemblez au Conseil auec les Princes & Seigneurs en nommoient chacun endroit soy quelqu'vn, dont la liste en estant reportée au Roy, il en choisissoit celuy qu'il pensoit le mieux meriter. Le iour venu de l'establir, on le reuestoit d'habits Royaux d'escarlatte, fourrez de menu uair, & estoit conduit à l'Eglise ou se deuoit faire l'office, ceux qu'on appelle les Poursuiuans marchans deuant deux a deux : puis les Heraults, & apres eux vn Cheuallier portant vne espée auec le fourreau, la poignee en haut : & vn autre sa cotte d'armes, sur vn tronceon de lance croisé à trauers, ayant en la partie de deuant vne couronne d'orfaureize enrichie de pierreries au dessus, des armes de France : Puis vn autre portant en ses mains la couronne dont il deuoit estre curonné : & le Conneſtable consequemment, lequel le tenoit par la main. En son absence, il estoit au milieu des deux plus anciens Mareschaux, & au derriere force noblesse. Arriué qu'il estoit à l'Eglise on le presentoit au Roy & là à genoux prestoit le serment qui se deduira cy apres. Leué puis apres, & despouillé de son manteau Royal, le Roy luy donnoit l'accollee de l'espee qu'on auoit porté deuant luy en parade, & le Conneſtable là luy ceignoit puis apres : Et le Roy le reuestoit de sa cotte d'armes, & le couronnoit. Là dessus tous les Heraults & poursuiuans crians à haute voix par trois fois, Mont-ioye sainct Denys au tres-Chrestien & tres-excellent Roy de France. Cela fait le Roy entroit en son oratoire, à la main droicte duquel estoit vne chaire de parement où le Roy d'armes s'assoit durant la Messe : & au dossier d'icelle le manteau Royal, soustenu par deux des Heraults. La Messe acheuée le Roy s'en retournoit au logis : & le Roy d'armes derriere luy, à dextre comme au precedent ; & disnoit au bas bout de sa table. Ayant deseruy, on apportoit au Roy la souppe où le Roy d'armes auoit beu, qu'il emplissoit de pieces d'or, & luy en faisoit vn present. Et de là estoit conduit à son logis par deux des Mareschaux accompagnez de force Noblesse, & des Heraults, & poursuiuans ; là où de la part du Roy luy estoit presenté vn accoustrement complet de Cheualier, auec vne Ghirlande d'or dont ils ont accoustumé de parer leur tymbre. Mais auant que prendre congé du Roy, il luy presentoit celuy dont il pretendoit faire son Mareschal ; auquel le Roy mettoit en signe d'approbation vne baguette blanche au poing. Le serment qu'il fait, est en premier lieu, de demeurer touſiours fidelle à sa Maiesté, & à son sang : & s'il cognoist chose qui luy importe il l'en aduertira soudain. Sera secret, & ne reuelera iamais rien de ses affaires : que loyaument, & sans rien desguiser ne dissimuler il accomplira ses mandemens & ambassades. Que par faueur, en quelque sorte que ce soit, il ne donnera plus de los à personne, que ce

qu'il

qu'il pourra cognoiſtre de leurs merites. Et d'autre part, pour haine aucune malveuillance, ny deſir de vengeance il ne taxera perſonne outre ce qu'il aura deſſeruy. Qu'iln conniuera en la reception des Heraux, qu'aucun y ſoit indignement receu, & qui n'aye fait le devoir de pourſuiuant les ſix ou ſept ans qui y ſont requis: s'il ſcait quelque defaut eſtre en luy, il en aduertira le Roy, ou ſon Conneſtable. Qu'il ne celera rien des proüiſſes & bons deuoirs qui viendront à ſa cognoiſſance, & taſchera de s'en informer: ſoit à la guerre, ſoit ès ioſtes & tournois. Souſtiendra à ſon poſſible le droict des dames, meſmement des veſues, & des orphelins. Qu'l exercera ſoigneuſement ſes chenauchées par les provinces de ce Royaume, pour s'inſtruire de l'ancienneté des maiſons, & de leurs races, & armoiries: des merites auſſi de leurs anceſtres: ce qu'ils auoient accouſtumé de faire de trois en trois ans, accompagnez de quelques Heraux, en faire leur rapport au Roy & à ſon Conſeil, & pour s'en ſeruir où il conuiendra auec tout plein d'autres telles particularitez concernans le fait de leur charge. Les privileges tans de luy, que des Heraux eſtoient grands: meſmement de luy qui auoit à la ſuitte de la Cour ſon plat d'ordinaire, tant luy, que pour ſes Confreres eſtans en quartier, & un accoutrement par an: eſteans au reſte exempts de toutes contributions quelque part qu'ils reſidaſſent & allaſſent, ſans qu'il leur fuſt beſoin d'auoir aucun paſſeport ny ſauf conduit, fuſt dans le Royaume, fuſt dehors: leurs tiltres & leur accouſtrement leur ſeruans par tout de franchiſe, & de ſeur accez. Ne peuuent eſtre empriſonnez ny executez en leurs meubles pour aucuns debtes. Leurs cauſes tant civiles que criminelles ſont remiſes au Roy, & à ſon Conſeil priué. De degrader les Gentils-hommes de leurs armoiries, s'ils l'ont merité: cela eſt de leur gibier: Comme auſſi les duels & querelles particulieres d'icenx, où ils ont leur voix deliberatiue: & de diſtribuer les droicts d'armoiries, et ſemblables marques & enſeignemens honoraires qu'il plaiſt au Roy de conferer. Ils ont de beaux droicts ès Sacres, & Entrées des Roys, en leurs obſeques: ès mariages des Princes, & Princeſſes, et ès bapteſmes de leurs enfans: ès largeſſes et données publiques: auec pluſieurs autres qu'on peut voir plus à plain ſpecifiez en leur inſtitution.

Pag. 20, lin. 11. *Cinctorio ſcutum dicas deferre pedinum, &c.*]

Vide Philippi Cominæi lib. 4. c. 7. & Philippum Moreau.

COMMINES, Portoit de gueulles au cheveron d'or, et trois coquilles d'argent.

MOREAU, Portoit d'or à trois teſtes de Mores, bandées d'argent.

Pag. 24: lin. 7. *Auguſtinus de Civitate Dei l. 1. c. 28. loquens de Bruto Caſſio, qui filios occidit, unde Poeta,*

Laudator natoſq; pater nova bella, &c.]

In ſupra dicta tranſlatione Angl. eſt. **An example hereoff Sayn Auguſtyne bryngyth off Brutus Caſſius a Romanne, whyche ſlewe his owne ſonnes bycauſe they gave cownesell ageynſt the liberte of the cyte of Rome.**

Natoſque

Natoſque pater nova bella moventes
Ad pœnam pulchra pro libertate vocabit,
Infelix, utcunque ferent ea facta minores.
Virgilius *Æneid.* 6.

Pag. 63. lin. 19. ***Item ſi nobilis habuerit unum filium prudentem, legitimum, & alium ſpurium, & baſtardum; certè ad legitimum tranſit nobilitas, & non ad baſtardum.***]

Ægyptij (inquit Diodorus Siculus) quenquam ſpurium dici poſſe negabant: cùm Pater generationis ſolus auctor extiterit, & præter locum & nutrimentum, nihil à matre exhibeatur. Atque eodem judicio, arbores fructiferas, mares; infructiferas, fœminas dictitabant. Fortaſſe eodem calculo Græcorum antiqui, nothi nomen putaverunt non dedecori eſſe. Nam cùm apud Homerum, Agamemnon Teucrum, ob rem ſtrenue geſtam, meritis laudibus proſequitur, nothum appellat Καὶ σὲ νόθον περ ἐόντα. Ad quæ verba Euſtathius Νόθον δὲ τὸν Τεῦκρον ὁ βασιλεὺς λέγει ἀλοιχῶς, αὐτὸ λεγάν τὸ ὄν, οὐ μὴν ὀνειδίζων ὅτι καὶ κολακείαν ἐχρῆν. Φίλον δὲ ὅτι οὐδ' ἦν ὀνείδιστον τοῖς παλαιοῖς ἡ νοθεία. ἐπὶ πᾶσι γὰρ νόμιμοι πάλλακες ἦσαν, διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν νόθοι μὴ ἐκαλοῦντο ἀκαταγνώστως καὶ ἀτιμιάτως κλήσει, οὐδὲν δὲ ἧττον ἐτιμῶντο τῶν γνησίων οἱ ἐν νόθοις ἄγαθοι *Nothum Rex Teucrum (ſimpliciter rem ut erat enarrans) appellat: non probro illi objiciens, cui adulari jam inceperat. Quandoquidem apud antiquos nothi nomen contumelioſum non erat, cum omnibus pellices permitterentur. Ideoq; ex iis ſuſcepti licet appellarentur nothi familiari et nullatenus odioſo nomine, nec legitimis (modo fortes) deterius haberentur.* Nec erubuit Ulyſſes ſe hoſpiti Eumeni nothum confiteri, & ex pellice ſuſceptum.

Tanta apud Athenienſes eorum cura habita eſt, ut locus Herculi ſacer, quem illi Κυνοσάργας appellabant (nominis rationem habent Pauſanias, Euſtathius, Suidas, Stephanus, Heſychius, Ulpianus, & Meurſius Ath. Attic lib 2. cap. 2.) eorum educationi publicè aſſignaretur. Hoc enim reputabant, ſi qua eſſet nominis infamia: illos nihilominus naturam communem omnibus genetricem habere, Juxta illud Euripidis,

Ὄνομα μεμπτὸν τὸ νόθον. ἡ φύσις δ' ἴση

Servius ad illud Virgilij:

Suppoſita de matre nothos furata creavit:

nothos interpretatur, *materno ignobiles genere.*

Sed his miſſis, an illegitimè natis parentum inſignia deferendi jus fuerit videamus.

Illegitimi liberi, veluti Naturales, Spurij, Baſtardi, eorumq; filij Gentilitia parentum Inſignia, niſi aliud conſuetudine obſervetur, jure non deferunt. Sic Hoppingus de Inſign. priſ: & nov. Jur. cap. 7. Bartholus etiam dicit, *Quòd, licet de Jure communi non poſſunt baſtardi uti inſignijs ſuorum parentũ: contrarium tamen obſervatur in Thuſcia de conſuetudine, cui ſtandum eſt. Et certè in Francia hoc obſervamus* (dicit Tiraquellus) *ut Baſtardi nobilium nobiles reputentur, ſintque immunes à ſubſidijs popularibus, et in univerſum potiantur privilegijs nobilium, præterquam quod non ſucceduni, ut etiam retulit* Guid. Pap. dec. 580. *An Baſtardi.* Vide Bretti Orationem 35. cujus Lemma: *Si les Baſtards des Gentilſhommes legittimez par le Roy, jouyſſent comme*

ñobles

nobles de l'exemption des tailles. Paleotus ſe audiviſſe, ait, extra Italiam, maximè in Germania, Spuriorum & illgeitimorum inſignia Stellâ diſtingui. *Notandum eſt*, inquit Hoppingus, *apud pleroſque populos inoleviſſe Conſuetudinem*, *quâ permittitur quidem illegitimis naturalibus gentilitio emblemate & nomine decoratos eſſe, ſed hoc cum evidente quadam differentia, veluti interjecta inſignibus linea, quam Barram vulgariter vocant, alii lineam luteam, ut ſignificetur, non ex legitimo & dextro, ſed ex infauſto, damnabili, & obliquo congreſſu eorum hominum, quorum inſignia, in hunc modum diſpoſito baculo intercepta ſive interpolata cernuntur, natum & ſuſceptum eſſe.*

Verùm quid ſuper his decernatur apud Hiſpanos audiamus Barnabam Moreno de Vargas, qui diſcurſuum decimo nono, n. 5. ſic habet. *Los Baſtardos, ſi ſon eſpurios, no podràn traer las armas de ſus padres, pues no gozan de ſu nobleza: pero los que fueren naturales, hijos de ſoltero, y ſoltera, podran muy bien traer las. Y aunque en Francia, y en otras partes uſen poner una vanda, o barra, del lado izquierdo al derecho ſobre las armas, para moſtrar, que aſſi las traen no es legitimo. No ſe uſa, ni guarda eſto en Eſpanna, adonde vea, que los hijos naturales las traen llanas, como los legitimos.* Spuriis, inquit, Patrum ſcuta geſtare fas non eſt, ſed naturalibus (uti vulgo appellantur) liberis, nimirum ſoluti & ſolutæ, conceſſum eſt. Quin apud Gallos moris eſt, atque aliis etiam in Regionibus, Benda, vel Baltheo, à latere ſiniſtro ſcuti ad imum dextri ducto, inſignia illorum obtegere: quæ illegitimi nota eſt. Notam hanc non habent Hiſpani. Namque naturales hoſce, non ſecus quam ſi legitimi fuiſſent animadverti geſtare libera inſignia. Hæc ille. Vide Otoloram. Quo pacto Brabrantiæ Ducum nothi ſcuta diſtinguerint, videre eſt in Chriſtopheri Butkenſii Trophæis Brabrantinis.

Baculus ſiniſter, extrema ſcuti non attingens, & fimbria quandoque ſtriata, ſed plerunque goboniata (uti fecialibus fari viſum eſt) hodiernæ nobis illegitimi notæ ſunt. Quæ antiquitus apud nos fuerit nothorum differentia non eſt hujus loci curioſè inquirere, hoc tantummodo annotaſſe ſufficiat, Rogerum de Clarendon Principis Edvardi (nigri vulgo dicti) nothum filium, *plumas paternas* (quas ille in prælio Cariſiacenſi, occiſo rege Bohemiæ Joanne, obtinuit) *in Baltheo nigro ſuper aureo ſcuto, geſtaſſe.*

Pag. 72. lin. 18. *Dixit Doctor duorum, quia tunc propriè duellum eſt; inde duellum vocant adhærendo Etymologiæ vocabuli.*]

Duellum à duobus dictum ſimili ſenſu quo pacem unitatem dicimus. Grotius.

Pag 74. lin. 25. *At Arthurus Follonem in pectore lanceâ percuſſit, & eum ad terram proſtravit.*]

Flollonem vocat Galfridus Monemutenſis, quem vide.

Pag. lin. 18. *Secundus caſus eſt ſi unus vocaverit alium Argam, Ninerum, vel Cuculum: & in illa vocatione perſeveraverit, & dixerit ſe hoc probare poſſe: ſi de facto poſtea hoc per teſtes non probaverit, tum fiet inter illos pugna.*]

Arga qui uxoris adulterio infamis eſt, proleméq; alienam pro ſua educat.

Sic voce *Arga* Spelmannus: vide Vallium & Menagium.

Κόκκυγες appellaſſe Græcos, homines inſulſo & inordinato ſermone moleſtos, ſcribit

ſcribit Torrentius, Comment. in Horatium. Angli, & Galli *Cuculos*, vulgari idiomate vocant, qui nullâ rerum domeſticarum curâ aberrare uxores, & aliorũ ingredi cubilia patiantur; quos, veterum imitatione *Hircos* adpellant Itali, quod hoc animal nullà Zelotopiâ ducatur. De Monomachia, ſive ſingulari certamine, quo olim ambiguas dirimebant diſceptationes quæ ordinario judicio terminari non poterant, vide Sirmond. in not. in Goffridum Vindocinenſem, Roverium, Uredium, aliosq;.

Satis mirari nequeo noſtrum, dum cauſſas propter quas duella olim fiebant ſatis curioſe enumerat, nihil de pugnis inſignium cauſſâ ſuſceptis dixiſſe. Talium igitur certaminum exempla hîc proferre nobis viſum eſt.

¶ *Ceſt a teſmoigner a vous mes Seignours, pur le determination final del diſcention pur une Enſigne d'Armes perenter Monſieur Iean de Sitſilt, & William de Faknaham Chevaliers, que l'an depuis le neſtre de Dieu mil cent quarante deux, Iaques Sitſilt (&*

ſes ancestres ſeigneurs de Beauport, a le ſiege de le Chaſteau de Wallingford & vives & mortz illonques ; & la levoront ung Enſigne, tiel come l'enſigne de leur ſang genereux. C'eſt a dire, en le champe de dize barretz d'Argent & azure, ſix eſcocheons Sables, auec tantes de lions rampand, primer incenced Guiles) Pere de Iehan Sitſilt, Pere de ceſtuy Iean Sitſilt Chiualer, heire de ſang & de corps de dit Iaques Seigneur de Beauport, linealment deſcendu per bon & loyal neſtre, de que lygne le dit William n'eſt my. Et ceſt pur voier & bon droit touſiours ie ſeray preſt de maintener, à que fayer ie moy oblige par mon ſeau ci affigé. Donné le quarte iour d'Auril, l'an del reigne du roy Edward le tiers depuis le conqueſte, Le Siz.

A touts Anglois & Francoys, Nous Edward de Beauuile, & Iean de Moubray, gret. L'ou grande debate & controuerſie ad eſté parentre Iean de Sitſilt Chevalier, & William Faknaham, in le champe de Monte holitone, pur un enſigne d'armes : c'eſt aſſauoir tiel, le champe de dize Barretz Argent, & azure, ſupportez de cinq eſcocheons Sables, charges oueſque tant de Lyons primers rampantz, incenſed Gules, que ambideux clamont come lour droict, per long & auncient deſcent a eux deſcendu. Et a mayntener lour quarel pur droitriel, ambideux les parties ont eux mettre ſur leur force, & vantont de ceſt maintener per lour corps. Ci eſt que il au pleaſe a noſtre liege ſeigneur le Roy que Iuſtice ſera fait a ces homes ſans ſang eſpandu, per voier teſmoignes & bons ſemblances. Accordant a que auomus oyé & uoy moltes ditez, & lour eſcripts, & les teſmoignes du Roy d' Armes, q̃, le droit le dit Iehan Sitſilt en bien, formemaintenent le dit enſigne eſtre ſon droict de ſon ſang genereulx. Pur que fait ceſt noſtre final dome, q̃, Dieu, le Roy noſtre liege, & nous, & le dit Iehan Sitſilt defend q̃, iames doreſenauant le dit Will' ne ſoit cy hardy, chalenger, claimer, ou leuer in aſcun champ le roy, au ſur aſcun corſe, vive, ou mort, in aſcun lieu deins les quatre mers le Roy, ou aillors, per my tout Chriſtianty, les dits armes enſigne, pyghenoute, guydon, banyer, eſcochon, targe, eſcu, manche, ou elme, ſur payne de forfaiture, & perder ſon eſpé trenchant, & ſes piques d'Or a touts iours. Donné le quart iour de Iune, l'an del Roy Edward le tierce, depuis le conqueſt, le Sept.

Ab illo Joanne *Sitſilt* hodiernorum Comitum Sarisburiæ, & Exoniæ genus repetunt Camdenus, Powellus, & Hollinſheadus.

ROBERTUS DEI GRATIA REX SCOTIÆ Omnibus ad quos præſentes literæ pervenerint, Salutẽ. Cùm nos accepimus duellum apud noſtram villam de Perthe, die confectionis præſentium, inter Hugonem Harding Anglicum, Appellantem, de Armis de Goules, tribus lorariis de auro currentibus, colloree de B. & Willielmum de Seintlowe Scotum Appellatum, eiſdem armis ſine differentia indutos : Quo quidem Duello percuſſo, prædictus Willielmus ſe finaliter reddidit devictum & prædicto Hugoni remiſit ac relaxavit, & omnino de ſe & heredibus ſuis in perpetuum prædicta Arma cum toto triumpho, honore et victoria ore tenus in audientia noſtra. Quare nos in Solio noſtro, tribunali regali Sancti Patris, cum Magnatibus et Domnio Regni noſtri perſonaliter ſedentes, adjudicavimus, et finaliter decretum dederimus per præſentes, quod prædictus Hugo Harding, et heredes ſui, de cætero in perpetuum, habeant, et teneant, gaudeant, et portent prædicta Arma integraliter abſq̃, calumpnia, perturbatione, contradictione, reclamatione prædicti Willielmi, ſeu heredum ſuorum. In cujus rei teſtimonium has literas noſtras fieri fecimus patentes apud dictam Villam noſtram de Perthe ſecundo die Aprilis. Anno regni noſtri ſeptimo. Annoq̃, Domini 1312.

Diploma hoc, genere & ſtudiis nobiliſſimi Sampſonis Erdeſwick (de quo vide Camdenum) adverſariis debemus.

ERDESWICK, D'argent au chevron de gueules chargée de cinq bezans.

De

De Insignibus duello certarunt, inquit Boswellus, Joannes Chandosius Anglus & Joannes Clermontius Gallus. Insignium sculptura erat Beatæ Mariæ effigies, inquit ille, natum suum amplectentis, quo duello periit Gallus Consului Froissardum, cujus authoritate nititur Boswellus: apud eum illos de signis, quæ vulgo *Impreſe* dicuntur, die qui prælium Pictavienſe præceſſit, altercantes reperio, & in ipso prælio Gallum occumbentem. Sed ipse (sui optimus interpres) tom. 1. cap. 161. & 162. sic habet. *Aucuns Chevaliers, tant Francois qu'Anglois, chevaucherent en coſtoyant les battailles, pour adviſer chacun le convenant de ſes ennemis, Dont il aduint que Monſeigneur Jehan Chandos avoit ce iour chevuache & coſtoyé la battaille du Roy de France ſur alle. En telle maniere avoit chevauché Monſeigneur Jehan de Clermont, l'un des Mareſchaux de France, en imaginant l'eſtat des Anglois. Et adonc (ſi-comme ces deux Chivaliers retournoient, chacun devers ſon coſte) ils s'entrerecontrerent. Si portoient chacun d'eux une meſme deviſe, d'une bleue Dame, ouurée d'une bordure, ray du ſoleil: & touſiours deſſous leur haux veſtemens, en quelque eſtat qu'ils fuſſent. Si dit Monſeigneur de Clermont, Chandos, depuis quand avez vous emprins à porter ma deviſe? Mais vous la mienne (reſpondit Chandos) car autant bien eſt elle mienne come voſtre. Je le vous nie (dit Monſeigneur Jehan de Clermont) &, ſi la ſouffrance ne fuſt entre les voſtre & les noſtres, ie vous monſtraſſe tantoſt, que vous n'auez nulle cauſa de la porter. Ha (dit Monſeigneur Jehan Chandos) vous me trouuerez demain tout apparaillé de defendre, & de prouuer par fait d'armes qu'auſſi bien eſt elle mienne, comme voſtre. Monſeigneur Jehan de Clermont dit, Chandos, ce ſont bien les parolles de voz Anglois: qui ne ſavent adviſer riens de nouuel: mais quant, qu'ils voyent, leur eſt bel. A'tant paſſerent outre: ne n'y eut adonc plus fait ne plus dit: & chacun s'en retourna devers ſes gens.*

D'autre part meſſire Jehan de Clermont ſe combattit ſous ſa banniere, tant qu'il peut durer: mais il fut abbatu: & ne ſe peut relever, ne venir à rancon: ains fuit la occis: & aucuns veulent dire que ce fut pour les parolles qu'il avoit euës le iour devant à Monſeigneur Jehan Chandos.

REX (loquitur de Henrico, ejus nominis ſeptimo, Franciſcus Baconus Verolamii Vicecomes) *Feſtum Sanctorum Philippi, & Jacobi, apud Palatium ſuum de Shine, nunc Richmondiam dictam, celebravit; ubi ut ſanguis Aulicorum & Juventutis nonnihil incaleſceret, Spectacula edidit magnifica Haſtiludiorum, & Turneamentorum, & hujuſmodi pugnarum umbratilium, per totum illum menſem. In quibus ludis contigit, ut Jacobus Parkerus Eques Auratus, & Hugo Vaughanus (unus ex Regis oſtiariis) inter ſe altercantes de Inſignibus quibuſdam, quæ Rex Armorum (Garterus vulgo dictus) dederat Vaughano geſtanda, haſtis decertare conſenſerunt. Et infortunio quodam galeæ pravæ, quam Parkerus portabat, primo curſu, in ore percuſſus eſt, ita ut lingua ejus gutteri ferè affigeretur, unde ſubitò, in ipſo loco, animam eſflavit. Quod factum, propter controverſiam præcedentem, & mortem ſecutam, habitum eſt vulgo, ut Monomachia pro deciſione Juris.*

Pag 83. lin. ***In caſibus, quando proceditur ad duellum propter criminis purgationem, de conſuetudine Judex habet providere de fuſtibus cornutis cum targiis, quæ fuſtes & ſcuta erunt æqualis longitudinis & groſſitiei.]***

Olivarius Uredius libro qui inſcribitur, *Quid Flandria?* poſt varia duellorum genera, è Spelmanno, Sirmondo, & Jperio excerpta, ſic loquitur. *Quæ idcirco adduxi, ut oſtendam duellum Francorum quo lites terminabantur, non factum gladio, & pugione, ut exiſtimarunt, ſed fuſte tantùm & ſcuto*, Fateor poſterio-

ribus annis ſcuto uſos & fuſte tereti, tricubitali, corneis annulis ad extremitates revincto. Sed aliis armis antiquitus, vel in criminibus eliciendis (uti moris erat) aut aliâ quavis cauſſâ evocati, depugnarunt. In archivis enim Turris Londinenſis in rotulo anni 33. H. 3. ſic ſcribitur. *Walterus Blewbourne probator, venit & appellat Walterum Smallis de Winton de latrocinio, dicens quod dictus Walterus fuit cum ipſo apud Sarum ad Pentecoſt. Et ibi ſimul furabantur pannos ſotulares & multa alia & quod hoc ſit verum offert ut prius, &c. & dictus Walterus venit & defendit tot: & de bono & malo ponit ſe ſuper patriam. Idem Walterus venit & appellat Hamonem le Stare de Wynton, per eadem verba, ſcilicet, quod fuerunt ad domum Edelme de Cruce apud Wynton, & ibi furati fuerunt pannos & alia bona, unde dictus Hamo habuit & partem ſuam duas tunicas, unam ſcilicet de Hybern. & unam tunicam partitam de panno de Abendon, & de Burello London, & quod ſimul fuit cum eo ad faciendum dictum latrocinium. Offert diſrationare per corpus ſuum ſicut Curia conſ. &c. Et Hamo venit & defendit —— quod vult ſe defendere per corpus ſuum, &c. ideo conſideratum eſt inter eos, &c. et duellum inter eos pecuſſum, et prædictus Hamo ſuccubuit. Ideo ad Judicium de eo, &c. Nulla habuit catalla.* Ibi ſcriba pugnantium imagines, victumq; & in furcis pendentem Hamonem le Stare, parum artificioſe, calamo expreſſit. Deſcripta rei lineamenta, quemadmodum in ſuperius allatis ſe habet tabulis, cælo ficta, hîc inſerui. Accipe inſuper ſigillum Henrici de Fernbureg chartæ ſuæ, qua ſe Abbati Glaſtonienſi perpetuo promachum fore teſtatur, appenſum, unà cum ipſa ſcheda, huc tranſtuli.

Omnibus ad quos præſens ſcriptum pervenerit Henricus de Fernbureg, dictus Mareſcallus, ſalutem in domino. Noveritis me feciſſe homagium meum domino Rogero Abbati Glaſtoniæ, & eccleſiæ ſuæ Glaſtonienſi, ac fideliter promiſiſſe, & me præſenti ſcripto obligaſſe ad duellum vadiandum & faciendum pro eis, ſi neceſſe fuerit pro jure ſuo quod habuit in maneriis de Pulceleſchurch, Kranmere, Blakeford, & Wyneſcumbe, *cum ſuis pertinentiis; & in advocationibus eccleſiarum de* Eſſeburie, Bocland, Kincton, & Creſtelmeford, *et aliis quibuſcunq; quandocunq; neceſſe habuerint, contra Bathonienſem, et Wellenſem epiſcopum, Decanum et Wellenſem, & quoſcunque campiones ſuos, vel quemcunque campionem ſuum, pro triginta marcis Eſterlingorum; de quibus triginta marcis dictus dominus Abbas, vel aliquis alius pro ſe, & eccleſia ſua mihi ſolveret in vadiatione dicti duelli decem Marcas; in tonſione mea quinq; marcas; & reſiduum ſupradictarum triginta marcarum die armationis meæ tradatur alicui bono viro in equalem manum qui ipſas quindecim marcas mihi reſtuat ſi unum ictum tantùm duellum dedero: Et ſi nullum ictum duellum dedero, dictæ quindecim marcæ, quæ in equali manu fuerint, Abbati memorato, vel ſuo attornato ſine dilatione reſtituantur. Ad omnes autem dies ſuper jure dictorum maneriorum & advocationem eccleſiarum prædictarum, à Juſticiariis domini Regis aſſignandos, veniam fideliter et ſine omni difficultate aut fraude, quouſque omnes controverſiæ ſuper prædictis maneriis & advocationibus judicialiter terminentur, ſumptibus cum ipſius Abbatis et eccleſiæ ſuæ rationabilibus, ubicunq; et quotienſcunq; fuero, ſuper hiis requiſitus. Nec licebit mihi aliquod duellum vadiare, nec facere, donec unus menſis poſt proximum clauſum Paſchæ plenariè compleatur, niſi totum placitum ſine controverſia, jure prædicto inter partes prædictas priùs terminetur. Quæ niſi infra prædictum terminum fuerint terminatæ, ſicut præmiſſum eſt, ex tunc, ſicut priùs, ad omnes dies ſuper jure dictorum maneriorum, & advocationem eccleſiarum prædictarum, à Juſticiariis domini Regis eis aſſignandos, veniam fideliter & ſine omni difficultate aut fraude, quouſq; omnis controverſia ſuper prædictis maneriis & advocationibus judicialiter terminentur. Et duellum pro eis vadiabo, ſi neceſſe fuerit & faciam, ſecundùm formam præſcriptam, contra prædictos, pro jure ſuo ſupradicto, niſi pro aliis medio tempore duellum vadiavero. In cujus rei teſtimonium præſenti ſcripto Sigillum meum apoſui. Hiis teſtibus* Thoma Tuet *milite, Magiſtro* Waltero de Huntingfeld, Thoma Everard, Guidone de Tauton, Williemo de Lenge Roberto Peniſton, Richardo de Hauſe *& aliis. Dat. Londini* XXVIII. *die Aprilis Anno regni regis* Henrici *xlii.*

Iiſdem

Re. Tavohan sculp.

Iisdem armis, eodemque habitu eum se sigillo representasse, quibus (si occasio ad eam rem tulisset) pugnaturus erat, nemo ambigat. In Bibliotheca Seldeniana (inter alios lectissimos) codex est M S. cui titulus. *Liure des Assises, & des vsages, & des plus de la haut Court de Jerusalem*, (eo quo usus est Labbeus anxior) unde ego quædam, arma duello certantium describentia, excerpsi.

Coument tous manieres de Champions doiuent estre armes quant ils se vienent por offrir a Court, por la bataille faire.

Ce est la maniere coument tous manieres de champions, Chevaliers, & autres se doiuent combatre, & coment il se doiuent auant por offrir au Seigner, & coment, & de ques armes il doiuent venir armes por offrir caus de battaille, & coment & de ques armeures, il doiuent estre armes el champ: & se la bataille est a cheual, coument & de queiles chevaus doiuent estre couuers.

Coment Chevaliers doiuent estre armes qui se combatent por murtre, & coment por autre querelle & coment il se doyuent venir por offrir, & ou, & a quel hore.

Les Chevaliers qui se combate por murtre, ou por homecide, se doiuent combatre à pie, & sans coyse, & estre roignes a la reonde, & vestus de cotes vermeilles, ou de doubles, ou de chemises desus del vermeil, courtes jusques au genouill, & les manches copees desus le coude, & aueir chauses vermeilles de drap, ou de sendel à estrier sanz plus, & une targe que lon apele harase qui soit plus grant de lun demi pie, ou playne paume, en laquel ait deux pertuis de coumunal grant en tel endroit que il puisse veir son auersaire par ceaus pertuis; & doit auoir une lance & deux espees, lune ceinte, qui ait de feure trenchie jusques as renges, & lautre atachee a son arson, si que il la puisse aveir quant il en aura mestier. Et il na que trois iours de respit de tel bataille puisque les gages sont dones & resent. Et quant les champions qui ont gage tel bataille se neullent por offrir au ior de la bataille, il doiuent veinir apres entre prime & & trese en lostel du seignor, & lapeleor auant ensi vestus, et chausas come il est desus

deuise,

deuiſe, & faire porter deuant yaus pluſors haraſes, & pluſors lances & eſpees, ſi que il puiſſe prendre a lentree dou champ les ques il voudra. Et ſi le murtre eſt en preſence, il doit eſtre a une part dou champ tout deſcouuert. Et ſil y a home ou feme qui ait fait lapel par champion, il doit eſtre de les le cors en tel maniere que il ne nuiſe, neu aide a nule des deux parties ne en dit ne en fait, ne en contenance que dex preer en tel maniere que les champions ne le puiſſont oir. Et les armeures dou vencu & cels qui cheent au venquor, briſees ou entrieres, doiuent eſtre dou ſeignor. Et ſil y a Coneſtable, dou Coneſtable. Et le paiſs eſt faite puis quil ſont laiſſes aler enſẽble, & aucunes des armeures dou quelque ſe ſoit eſt briſſée ou chet el champ, elle eſt dou ſeignor ou dou Coneſtableſe, il y eſt. Et apres les gardes dou champ, doiuent partir le ſolaill, ſi que il ne ſoit contre la chiere de lun plus que de lautre, puis doit dire lune des gardes au Seignor, Sire que comandes vos nos auons fait quanque nos deuons faire; Et le Seignor lor doit lors dire, laiſſes les aller enſemble, & il les doiuent laiſſer aller enſemble, & traire ſoi a une part du champ, laiſſér les conuenir. Et ſe le champion porte arme repoſte autre que celle que la court a vene, & il ſe veut aydier por ſon auerſaire girgier, & les gardes dou champ ſaparſoiuent, elles le doiuent maintenant prendre, & le Seignor en doit faire juſtice comme de murtre. Et ſe lun prent lautre, & il ſentrebatent; les gardes dou champ ſe le doiuent traire cele part, eſtre au plus pres de auſſi que ſe lun dit le mot dou recreant que il le puiſſent oir. Et ſe il le dit, & il loient, il doiuent maintenant dire a lautre, aſſes en aues fait, & maintenant celay prendre & liurer au commandement dou Seignor. Et le ſeignor le doit maintenant de la faire trainer iuſquesa forches & pendre le par la goule. Et ſeluy auſy qui aura eſte oſis, tout nait dit le mot recreant: Et qui viaut faire a peau de murtre ſi come eſt devant dit de murtre & il neſt, Chevalier, il doit fair dire ſi come deuant eſt peou toutes les choſes, fors tant que les champions doiuent eſtre armes outrement que les Chevaliers, & il doiuent eſtre enſi armes, auoir ces armures com il eſt deuant deviſe que champions autres que Chevaliers doiuent auoir. Car ſergens à pie combattent de toutes quereles dunes armeures.

Pag. 103. lin. 7. ***Item qualia Arma aut Inſignia portabant duodecim Tribus filiorum Iſrael? tradunt Hebræi hæc fuiſſe.]***

Varias ſcriptorum opiniones de Inſignibus duodecim filiorum Iſrael ſanè parum intereſt referre. Inſignia eos geſtaſſe certum eſt, ſed qualia, inter omnes adhuc ambigitur. Adeoq; exemplo noſter erit, qui majorem natu Rubén Mandragonam geſtaſſe aſſerit; alij (quorum ſententia paſſim obtinet) faſcias undulatas: & ſic de reliquis. Si moti ultimo Jacobi vaticinio judicium tulerunt, quare diverſa Simeoni & Levi, eodem vaticinio conjunctis, inſignia aſſignant? Bos Joſepho tribuitur, ille tamen ibi ramo, eoq; ad fontem fructifero, aſſimulatur. Non inficias eo Moſen, longo tempore interjecto, de eo loquentem dixiſſe, *Gloriam ipſius parem eſſe armentorum primogenituræ.* Moſes etiam, (ſi Rabbino cuidam (quem edidit Gilbertus Gaulminus) quicquam fidei adhibendum eſt) Joſephi corpus ad pollicitas terras ſecum deportaturus, ad ripas Nili acceſſit, ibique ineffabile nomen deſcriptum cum his vocibus *aſcende Bos, aſcende* in flumen abjecit, nec mora, feretrum aquis innatat. Et Dan catulum Leonis Moſes appellat: atqui iſtum titulum Jacob antea Judæ tribuerat. Sit igitur Leo proprium inſigne Judæ; non tamen ille prædabundus exhibebitur, ſed potius recumbens aut dormiens, uti fœcialibus noſtris placuit, & ipſe monſtrat textus. Et cùm dicitur *Omnes filij Iſraelis ad vexilla ſua cum inſignibus ſecundum domum patrum ſuorum caſtra habent*: ſuper his inſignibus non minor orta eſt contentio, neque in eorum deſcriptione locus eſt vaticinio Jacobi. Hîc Chriſtiani ad Judæos recurrunt; illi etiam

etiam inter ſe pugnant, nec in ſcriptis ſuis quicquam certi tradidére. Nam de Familiarum, & domuum particularium inſignibus : & de quatuor præcipuis, nempe Judæ, Rubenis, Ephraimij, & Danis, quorum unum quodq; ſub ſe tres tribus numerabat, diverſa, & incerta retulére. Habet varias eorum ſententias doctiſſimus Brunus, libro Receptorum Errorum. Sed an inſignia illius ævi fuerint, poſtea, in libello de ortu & progreſſu Inſignium diſſerendum erit: quem, ſi Deus cæptis faverit, typis mandabimus. Interea non prætermittendus nobis eſt Bolducus, qui Jacobum aſſerit lapidi, cui acclinis ſomnium vidit, ſcalæ & angelorum aſcendentium & deſcendentium, inſignia ſua effinxiſſe. Quid? quod in libro Job bombardas invenit & inſignia. At vero Ioannes Feron, Advocatus Pariſienſis, Adami in Paradiſo, atque etiam poſt lapſum inſignia recenſet : ipſum audi. *Telle couleur de rouge eſt attribuée à noſtre bon pere Adam, qui porta pour Armes de gueuules ſeulement, auquel commenca nobleſſe, & qui en langue Hebraique ſignifie Rouge. Auſſi fut il formé de terre au champ de Damaſcene. Les quelles armes il ne porta longuement, tranſgreſſant le commandement de Dieu : & lors furent chargées d'une pomme de ſable, demonſtrant le vilain peché par luy commis contre le puiſſance Divine en tranſgreſſant ſon commandement. Qui eſt le motif que nos predeceſſeurs ont tenu pour maxime ceſte reigle generale, que armoiries ſont faulſes ou couleur domine autre couleur : qui à eſte obſerve juſques à preſent.*

Pag. 121. lin. *Cui quidem colori livido correſpondet quidam lapis pretioſus, & famoſus, qui Alectorius dicitur, aſſumptus artificioſe de ventriculo antiqui caponis, ut patet in Lapidorio Morbodij, cap. de Alectorio, ubi dicitur.*]

Ventriculo galli qui teſtibus eſt viduatus,
Cum tribus ad minimum factus ſpado vixerit annis,
Naſcitur ille lapis, cui us non ultima laus eſt.
Et per bis binos capit incrementa ſequentes,
Hinc Alectorio nomen poſuere priores.
Menſuramque fabæ creſcens excedere neſcit,
Chryſtallo ſimilis, uel aquæ cùm limpida paret.
Invictum reddet lapis hic quemcunq; gerentem:
Nam Milo Crotonias pugiles hoc præſide vicit.
Hoc etiam multi ſuperarunt prælia Reges.
Extinguitq; ſitim ſitientis in ore receptus.
Hic expulſorum promptius ſolet eſſe reductor.
Adquiritq; novos, veteresque reformat honores.
Hic oratorem verbis facit eſſe diſertum,
Conſtantem reddens, cunctiſq; per omnia gratum.
Hic circa Veneris facit incentiva vigentes,
Commodus uxori, quæ vult fore grata marito,
Ut bona tot præſtet, clauſus portetur in ore.

De hoc lapide ſcripſere Plinius, Salmaſius, Albertus Magnus, Anſelmus Boetius, Benedictus Cerutus, Aldrovandus, Geſnerus, Baccius, Laet, aliique.

Pag. 123. lin. 18. *Veruntamen olim in annis meis juvenilibus, ſcripſi in hac materia nimium ſomniando. In qua quidem ſcriptura fateor me multipliciter erraſſe; ut in damnando colorem viridem.*] Recte

Recte quidem errorem ſuum fatetur, quod dixiſſet, colorem viridem à ſe damnatum in Inſignibus haberi. Si enim, quot, & quam nobiles, inter noſtrates, atque etiam exteros, hunc colorem in inſignibus geſtarint, vel tantillum reputaſſet, haud facile in hunc tam pudendum errorem eſſet delapſus. Sed veniam meruit ingenua viri retractatio. Hìc ego igitur exorſus, nonnullas illuſtres, quæ, apud nos, hunc colorem in clypeis habuerunt, recenſebo familias. Multæ quidem colligi poſſunt, paucis tamen utemur, quoniam non id agitur hoc tempore.

ERPINGHAMIORUM equeſtris familia, *Parmulam argenteam, una cum octo apodibus avibus, ejuſdem metalli, marginis loco diſtributis, in ſcuto praſino geſtabat.*

BERNERIORUM pervetuſta familia, (quæ ab *Hugone de Berners* genus ſuum repetit, cui, in præmium fortitudinis in Normanica victoria, latifundia in *Everſdon* in Comitatu *Cantabrigiæ* à Guilielmo Conqueſtore conceſſa) *Scutum, auro praſino & quadratim diremptum.*

Antiqua & honorata familia, *LOVE* cognominata, agri Kantiani olim, nunc Ventæ Belgarum, *Wincheſter* vulgò dicimus, incola, *Leonem argenteum, in ſcuto viridi.*

NORTONII, Equeſtri loco nati, *Leonem aureum, in ejuſdem coloris ſcuto.*

Aquila biceps aurea, in ſcuto viridi, LUTTONORUM Teſſera gentilitia.

INGEORUM, familiæ equeſtris, *Capreolus viridis, in parma aurea*, Inſigne gentilitium.

Plures ego facile afferrem, ſi fas eſſet, & mihi lector devianti poſſet ignoſcere Hoc ſolummodo prætermittendum non cenſui, Comites quondam Pembrochiæ, ab officio Mareſchallos dictos, relicto auito gentis ſcuto, *Teniâ*, nimirum, *aureâ, fuſillata* (ſic enim mihi in præſentia occurrit ut appellarem, utar poſt alio ſi invenero melius) *in clypeo coccineo* geſſerunt, ac deinceps, *Leonem ſanguineum, in ſcuto aureo & viridi, ab ſummo ad imum directè partito, tuliſſe.* Et Comes Norfolciæ Rogerus Bigotus, Matildis, coheredis familiæ Pembrochianæ, filius, faſtiditâ *cruce coccinea*, quam prius *in clypeo aureo* geſtaverat, iſtud Pembrochianum ſcutum recepit. Sigillum vero Rogeri, avi, cruce inſignitum (eo quod magnopere arridebat) hìc placuit inſerere.

Ante

Ante hæc crucis insignia, à facialibus nostris receptum est, gestasse eos *Leonem aureum gradientem in clypeo puniceo.* De colorum significatione scripsere Peregrinus, & alij, quorum nominibus recensendis supersedeo. Sed quicunque se isto studio oblectaverit, nolit Rableisium præterire; capite nono agit de colore albo & cæruleo, quibus Garagantuam suum amicivit. Sed in his, uti in multis (pleriſq; fortasse) opinione ducuntur. Hoc planum erit repuantibus eosdem colores aliis summo in pretio, aliis despicatissimos. In Africa, inquit Joannes Leo, manus, & pedes novarum nuptarum, quo habitores reddant arborum frondibus nigrefaciunt. Quin & dentes, quorum albedinem nos tanti habemus, Indi atramento illinunt. Tartaris, & Muscovitis ungues suos pice atriores reddere solenne est. Hunc colorem tanti semper fecerunt Hispani, ut ejus gestamen carnifici omnino interdixerint: quem tamen apud nos lugentes induunt: Turcæ veroadeo oderunt ut apud eos nigris vestibus amictos in conspectum Imperatoris venire capitale sit. Chinenses vero & Tartaros candidis indutos lugere, Trigaltius auctor est. Aristoteles, libro suo de coloribus candida animalia imbeciliora plerumq; esse asserit. Quod fortasse in causa est, quod Herculem suum Græci, *Melampigum*, generoso sane epitheto, robur ejus eo denotantes appellant. Hoc nomine, inquit Hesychius, fortem quemlibet honorant. Doris apud Lucianum Galatæam naso suspendit adunco: Haud mirum, inquit, si te bubulcus Polyphemus ob candorem dilexerit, & si commesteri lactis & casei nihil arideat præter candidum. Sed quo in pretio apud nos hic color sit, non opus est multis.

Plura de aliis coloribus addere possem si jam vacaret; sed alia fortasse se offeret occasio. Interea Antonium Dadinum Alteserram de coloribus & metallis, quibus insignia depinguntur differentem audi. *Romanis*, inquit, *ut ex Imperii Notitia liquet, certi non fuere colores & metalla insignium: posterioris ævi inventum est, quod certos his colores, & metalla, nescio quâ superstitione dicavit, & scrupulosam hac de re artem instituit: metalla sunt aurum, & argentum; colores, cæruleus, viridis, idiotismo* Sinople: *Rubeus, quem* Gueules *vocitant; Niger, quem nostri* Sable. *Unde* Gueules, *dici amet rubeus color anxiè quæsiere multi, sed infeliciter, dum vocem domi natam, peregrè nimium inquirunt, & in remotis perspicaces, in proprioribus lippiunt, ridebis si rubeum colorem Gulas dixero, nativo gulæ colore. Sed primùm ecce Bernardus Claravallensis hujus conjecturæ locuples suffragator, in Epistola ad Henricum Senonensem Archiepiscopum:* Horreant & murium rubricatas pelliculas, quas gulas vocant, manibus circumdare sacratis. *Sabulum verò quod est nigrum, non à sabulo deflexum, sed à muribus Ponticis nigri coloris, quos vocant Martras vel Sabelinas, Sabulinas. Diutius me torsit Sinopis, quod est viride, origo; sed in hunc diem me effugit, nisi fortè ex errore natum lubet, & sinopim (quæ est Græcis Asiaticis minium Cappadocium, à Sinope urbe, ad quam commercii causâ convehebatur, teste Strabone, & Plinio) à Francis per Græciam & Asiam peregrinantibus, Hellenismi insciti à, ad viride detortum.*

Pag. 125. lin. 36. *Nobilis poeta Architrenius.*]

Joannes Hantivillensis, sive Hantwillensis, nostras, claruit anno 1200. regnante Joanne. Libros de Bruto rege XVI. (quemadmodum in Gesnerianæ bibliothecæ Simlerianâ legitur epitome, sed Pitseus ait, poëma id libris IX. constare) ludebat. Archichrenium autem appellavit ab ἀρχὴ, & θρῆνος: ut versus indicat,

Hoc est flebilium quasi summè flebile carmen.

Atqui hinc ipse etiam *Architrenius* nominatus. Eum laudant Petrarcha, Giraldus, Vives, Vossius, Textor, Balæus, & Naudæus.

Pag. 127. lin. 17. *Portavit namque Uter, duos dracones viridis, coronis rubeis coronatos, terga adinvicem vertentes in campo aureo.*]

L'Ordre de la Table ronde tant renommé, fut inſtitué premierement par le Roy Vterpendragon pere du vaillant Roy Artus, le quel en fut apres le chef. Vterpendragon portoit ſur ſon Eſcu, D'or à un Dragon de ſable, iettant feu & flame par les narines; ce qui fut auſſi le cimier des Armes du Roy Artus. L'Enchanteur Merlin luy en ayant donne un qui combatoit, & qui diſtruiſoit tout ſe qui ſe preſentoit devant luy. M. Wlſon. *Le vray Theatre D'Honneur. pag. 223. & 224.*

Fretus veniâ Nobiliſſimi viri, quam ipſe ſatis amplam largitur, oſtendam in quibus deerraverit, in libro eximiæ famæ, quem inſcripſit, *De Scientia Heroica.* Ipſe enim, lectoribus dum præfatur, veniam, erroribus ſuis obnixè petit, ſeque humano more in multis non decipi non potuiſſe confitetur, ideoque iis qui errata illi elapſa commonſtraverint perpetuo obligatum iri teſtatur. Piget ſanè quod meritiſſimus vir ſe opera ſua ingratis obtuliſſe queratur. Erubeſcant ſanè Nobiles iſtius gentis, digniſſimum vatem hactenus ſine Mæcenate fuiſſe.

Pag. 122. n. 22. *Les Barons de Willoughby, de Ereſby, & de Berty, en Angleterre, d'argent à trois beliers d'azur, enchaiſnez & liez de meſme.*]

Comes de *Lindſy*, cui de *Berty* cognomen, à Willoughbæis de Eresby in agro Lincolnienſi oriundus, portat inſigne ſuperius deſcriptum: Baro verò *Willoughby de Parham, Clathros venetos, in ſolo parmæ aureo.*

Pag. 182. n. 22. *Leiceſter en Angleterre, d'or à un fer de iavelot à l'antique d'azur la pointe en bas, Les Anglois le nomment vn feon.*]

Leiceſtriæ Comes, *de Sydney* cognominatus, (qui à *Guilielmo de Sydney* Camerario Regis Henrici Secundi genus repetit) *jaculi apicem caruleum, in ſcuto aureo geſtat.*

Pag 136. n. 6. *Les anciemes Armes des Comtes de Northombelland en Angleterre, d'or au lyon d'azur, écartelé de gueules à deux luths d'argent poſez en faſce, le manche tirant vers le flanc dextre.*]

Matildis *Luci* (quæ hæres Anthonij *Molton* ſive *Luci* fratris ſui) Henrico Percio Northumbriæ Comiti coniugi ampliſſimum patrimonium dedit, & quanvis ex illo nullam ſuſceperit prolem, Perciorum tamen familiam ſibi hæredem ſcripſit, ea lege ut *Luciorum* inſignia, *tres*, ſcilicet, *Lucios piſces in rubro*, cum ipſorum clypeo gentilitio variarent, ut ex ipſo Autographo loquar, *Sub conditione deferendi*

deferendi arma ſua de rubro cum tribus Luciis, una cum Armis de Percy aureis ſcilicet, & Leone Azureo quarteriatim, per finem levata. Henricus ille Northumbriæ Comes Joſcelino filio juniori Godfredi Ducis Brabrantiæ, Caroli Magni verâ prole, Agnetem Guilielmi Percy filiam, & ex aſſe heredem, in uxorem duxerat, oriundus. Convenit verò inter hanc Agnetem & Joſcelinum, ut ille Perciorum nomen aſſumeret, ſibi ſua Brabrantiæ antiqua inſignia retineret, vidilicet *Leonem cœruleum* (quem Brabranti poſtea mutarunt) *in clypeo aureo.*

PERCIORUM Inſignia quini fuſi ſcutarij aureiq;, in veneti coloris alueolo. Hodierni Comitis inſignia hic delineanda curavi.

Ibid. n. 8. *Sweting en Angleterre d'azur à trois violons d'argent le manche tendant en bas vers la pointe.*]

In alveolo conchiliato, cheles argenteæ tres, ſunt SWETINGORUM in Regno Magnæ Britanniæ. Silveſter Petra Sancta. pag. 519. Chordæ furvæ, in hoc ſcuto deſcribendo omiſſæ ſunt.

Pag. 224. n. 9. & pag. 54. *Pro* Burgly, *ſcribe* Burgh, *vel* Borough.]

Conſilium mihi eandem dare operam Gilberti de Varennes libro, inſcripto *Le Roy des Armes*, errores hinc & inde diſperſos annotabo, quantumq; in nobis eſt, emendabo.

Pag. 134. lin. 28. *Au premier du troiſieſme grand quartier, de gueules à ſept maches d'or, qui eſt de Charley.*]

Inſignia ſunt Rogeri de *Quincy* Comitis Wintoniæ, de quibus inferius dicam.

Ibid. lin. 30. *Au ſecond d'azur, à trois garbes d'or, qui eſt Kamulpherle.*]

Kiviliоc fortaſſe voluit dicere. Ceſtriæ enim Comes, ita cognominatus, *Tres tritici manipulos aureos, in cyaneo ſcuto geſtabat.*

Ibib. lin. 31. *Eſchiqueté d'or & d'azur, à un cheuron d'hermines, qui eſt Guy & Terquemis de Varuik.*]

Terquemis, monſtrum nominis.

Pag. 135. lin. 1. *D'or, à un faſce de ſable, accompagneé de deux cheuron de meſme, qui eſt Lyſleu.*]

Pro *Lyſleu*, ſcribe Lyſle. Nec ulubi repertum.

Pag. 188. lin. 32. *Semer Duc de Somerſet en Angleterre, portoit d'or à ſix fleurs de lys d'azur, miſes en deux paux, à la pointe renverſée, qui paſſe entre deux & qui eſt gueules à trois leopards d'or.*]

SEYMOUR, ſive *DE SANCTO MAURO*, *Marchio Herifordiæ duas Aquilæ alas aureas* in *Scuto puniceo geſtat.* Inſigne ab eo deſcriptum, Henricus, ejus nominis octavus, dedit Ianæ Seymour uxori ſuæ, in *augmentationem*, ut fæciales loqui amant.

Pag. 220. lin. 19. *Buerer Comte de Holdernes en Angletterre, porte de gueules, à deux bandes undeés d'or.*]

Cuilielmus de *BRIEWER* (ſic enim pater ejus quia in ericeto natus, denominatus) Baro de *Odcembe*, nunquam Comes, flagrantiſſimus in amicitia Richardi primi, *Duos baltheos undulatos, in ſcuto puniceo geſtabat*, ejus filiæ (nam filius illiberis obiit) ſuis nuptiis familias de *Breos*, *Wake*, *Mohun*, *La fert*, & *Percy* magnis poſſeſſionibus auxerunt.

BREOS Baro de *Brembar*, *d'azur ſemé de croiſettes recroiſees au lyon rampant d'or.*

WAKE, *d'or, à deux faſces de gueules, au chef trois tourteaux.*

MOHUN, Baro de *Dunſter*, *d'or à la croix engreſlée de ſable.*

LA FERT.

PERCY, *d'azur à cinq fuſees d'or.*

Pag. 237. lin. 6. *Gaveſton Compte de Cornoüalle en Angletterre, portoit d'azur, à trois aiglettes d'or.*]

Petrus de *Gaueſton*, Comes *Cornubiæ*, apud Eduardum ſecundum gratioſiſſimus,

Sex

(*ſex aquilas virides, in aureo ſcuti laterculo geſtabat* (ſi fides Fœcialibus noſtris) tres verò tantum eum geſtaſſe ejus ſigillum, quod hìc delineandum duxi, abundè demonſtrat: eas praſinas fuiſſe nullus dubito. Si cuiquam aliter videbitur, non repugno.

Pag. 224. lin. 21. *Harkley en Angleterre, porte d'argent à la croix de gueules, & au franc canton vne merlette de ſinople.*]

Comitem habuit Carleolum Andream, ſcilicet, de *Harcla*, quem Rex Eduardus ſecundus, *pro laudabili & bono ſervitio impenſo contra Thomam Comitem Lancaſtriæ, & alios ipſius fautores, Regis inimicos & ſubditos debellando, & devictos Regi reddendo, ſub honore & nomine Comitis Carleol*, gladio cinxit in Comitem. Qui tamen perditè & perfidè rebellis, & ingratus, fidem patriæ, & Principi datam fefellit, & poſtea interceptus, ſummo cum dedecore ingratam luit perfidiam, *degradatus, amputatis ſecuri calcaribus, poſt diſcinctus baltheo militari, inde calceis & chirothecis exutus, demum tractus, ſuſpenſus, decapitatus & membratim diviſus.* Scutum ejus *argenteum, cruce punicea, & apode ave, in dextra ſcuti parte, furnâ*, inſignitum.

Pag. 266. lin. 14. *Brandon* Duc de *Suffolk* en Angleterre, porte *d'argent à quatre faſces de gueules, au lion d'or, couronné, brochant ſur le tout.*]

Carolus *Brandon*, cui Henricus octavus Mariam ſororem, Ludovici duodecimi, Galliarum Regis viduam, in uxorem dederat, Ducisque Suffolciæ titulo ornaverat, portabat *qui nos lemniſcos argenteos, totidemque puniceos, cum leone rapaci aureo, coronâ à argenteâ & puniceâ directè partitâ, inſignito.*

Pag. 299. lin. 20. *Bollen en Angleterre porte d'argent, au cheuron de gueules, accompagné de trois teſtes de bœuf de ſable.*]

Thomas *Bollen* Vicecomes *Rochfort*, natus ex altera herede Thomæ *Butler* Comi-

Comitis Ormondiæ, à genero ſuo Henrico octavo in Comitem Wiltoniæ creatus, *Scutum argenteum, cancheriô coccineo exaratum, cum tribus bovinis capitibus abſciſſis, nigriſque, geſtabat.*

Pag. 362. lin. 21. *Parr en Angleterre, dans ſes Armes coupés de huict pieces à un eſcu, d'argent à trois cheurons de gueules entrelacés l'un dans l'autre, & de meſme grandeur.*]

Cancheri tres exiliores aureiq; cancellatim innexi, cum apice ſcutario perindè aureo, ſunt inſignia gentilitia FITZ-HUGONUM, Petra Sancta. pag. 160. 2.

Barones FITZ-HUGH dicti, ex antiqua Anglorum ſtirpe, qui Caſtri *Ravenſwath* Domini fuerunt ante Normanorum victoriam, & claruerunt uſque ad Henrici ſeptimi tempora, per connubia cum heredibus familiarum illuſtrium de *Furneaux*, & *Marmion* amplis locupletati latifundiis poſtmodum, ad *Fiennes* Dominos *Dacre* in Auſtro, & *Paros*, per fœminas, tandem devolutis.

FURNEAUX, Sinæ minutæ Cruces, cum repetitis ad ſcapos earum cruculis ex auro, circa balitheum ex eodem metallo.

MARMION, De vair, à la faſce de gueules.

FIENNES. D'azur, à trois lions d'or, armés & lampaſſés de gueules.

DACRE. De gueules, à trois coquilles d'argent.

PARR. D'argent, à deux faſces d'azur, à la bordure engreſlée de ſable.

Pag. 423. lin. 9. *Clifford en Angleterre eſchiqueté d'argent & d'azur, à la faſce d'or.*]

CLIFFORD Cumbriæ Comes, echiqueté d'or & azur, à la faſce de gueules.

Pag. 425. lin. 20. *Marſhall en Angleterre porte de gueules à la band de quarreaux d'or, ne ſe entretouchans que par vn angle.*]

MARESCALLI (ſic dicti, quòd eorum majores fuiſſent hereditarij Mareſcalli Palatij Regij) *de gueules à la band fuſellé d'or.*

Pag. 445. lin. 16. *Hadrien, quatriéme du nom, Pape nommé auparauant Nicolas Brekſpeare, qui en Angleterre d'ou il eſtoit, ſignifie lance briſée, portoit auſſi de gueules à la lance briſée d'argent, & miſe en facon de cheuron contourné, la plus groſſe piece en haut.*]

Ejus ſcutum, prout ſuperius deſcriptum, vide apud Alphonſum Ciaconium, pag.

pag. 554. Fæciales verò noſtri lanceam, medio, loco cantherij, ponunt.

Pag. 449, lin. 33. *Helies de la Rocheeſnard en Poictou, porte burellé d'argent & de gueules, & le tout chargé de ciné fuſées de ſable miſes en pal chacume. Cette maiſon Originaire d'Angleterre, & dont le nom Helyes en Anglois, ſignifie Montfort, à fait de grandes alliances en France depuis qu'elle s'y eſt habituée, car elle à pris des femmes dans les treſ-illuſtres familes de Rochechoüart Mortemart, de Preuoſt du Chaſtelier Portault, de Chubanes, de Breſmont, de Neucheſes, de Puy du fou, de Luxembourg, & de Rumont Riplemond en Bretagne, qui porte d'or à trois teſtes de lions arrachées de ſable. Et quant à l'antiquité de ſa Nobleſſe, elle ſe juſtifier par bon tiltres, dont les vns nos enſeignant qu'Androüart Helies l'an de ſalut mil deux cents trois, du temps de Jean cinquiéme Roy d'Angleterre, eſtoit Gouuerneur de Cornuaille en cette grand Iſle, puis uſques à la mée mil deux cents cinq fut grand Prevoſt de Londres, & Gouuerneur de tout le pays d'angleterre, fut chef de vingt mille hommes contre les Eſcoſſois, entra en France, prit la Bretagne, fit mener le Duc priſonnier en la groſſe tour de Londres, puis eſtant Gouuerneur de Bretagne, maria l'vn de ſes deux enfans auec la fille du ſieur de Rumont, dont il eut vne heureuſe lignée. Sa femme eſtoit fille du Duc de Cantorbie, & de Suffort, dit Blancheroſe, qui portoit d'azur au cheuron d'or accompagné de trois roſes d'argent, deux en chef, & une en pointe.*]

Hæc adeo compoſita & fabuloſa, operoſius refellere eſſet lucumonis ignavi. Quot verba, tot ferè ſunt errores, his igitur miſſis, in viam redeo.

pag. 130.

Pag. 130. lin. antepen. *Dicatis igitur, ſi placet, quod Dominus noſter ſupremus, Dominus Henricus Rex Angliæ, portat pro Regno Angliæ Tres Leones aureos in Campo rubeo.*]

Leones tres aureos gradienteſque, oribus obverſis, in ſcuto puniceo geſtabant REGES ANGLIÆ; & eorum ad exemplum, leones frequentiſſimè noſtris in clypeis videre eſt. Non erit abs re nec procul, propoſito, nonnulla hìc noſtratium ſcuta deſcribere, rem debitam externis, quibus noſtra paſſim ignorantur, latinis quippe in celebrata literis.

Leo Argenteus, rapax q., *in areâ puniceâ MOWBRAIORUM* Teſſera gentilitia. *Originem hujus proſapiæ ſi quæris, uno verbo expediam*, inquit Camdenus. Cujus verba hic tranſcribere opera pretium viſum eſt. *Cùm Rogerus de MOWBRAY Northumbriæ Comes, & R. de GRANDEBEOFE, ob perfidiam omnibus poſſeſſionibus exuti eſſent, Rex Henricus de primus Nigello ALBENIE ex eadem familia qua Albeni Arondelli Comites, viro ſummo loco inter Normannos nato, qui Guilielmo Ruſo ab arcu erat, maximam earum partem contulit, adeoq. ditavit, ut in Anglia 140. in Normannia 120. feoda militaria teneret. Juſſit etiam ut Rogerus ejus filius MOWBRAII nomen aſſumeret, à quo MOWBRAII illi Nottinghamiæ Comites & Norfolciæ Duces ſunt procreati.* Hactenus Camdenus.

ALBINEII, verò, Arondelliæ Comites *Leonem aureum rapacem, in ejuſdem Coloris ſcuto, geſtabant.* Quem Leonem aureum *FITZ-ALANIIS* prognatus, abjectis avitis inſignibus (*Quatuor ſcilicet liminiſcis aureis, totidemq. puniceis*) ſibi ſumpſit, ſuiſq; poſteris tranſmiſit.

Barones de *MONTEALTO*, vulgò *MOUNT-HAULT*, qui in honoratiſſimam familiam ſuccreverunt, *parmâ cyaneâ, in qua argenteus leo erectus*, inſignes; dignitatemq; auxerunt nuptijs Ceciliæ unius coheredum Hugonis de *Albeny* Comitis Arundelliæ.

CREWE, d'azur au lion rampant d'argent.

Leo furvus erectuſq., *in clypeo argenteo STAPLETONORUM* Teſſera Gentilitia. Hæc famila haud dubiè nobiliſſima, duobus enim Equitibus ampliſſimi Ordinis *Garteri*, ſive Periſcelidis, merito triumphat.

Barones *FALCONBERG*, heredes *Bruſiorum* Dominorum de Skelton, *Leonem cyaneum, erectumque, in parma argentea geſtabat.*

BRUS d'or, à vn ſautoir, & chef de gueules.

PICKERING. D'hermines, au Lyon rampant d'azur, couronné d'or.

NORWICH. De ſable, party de gueules, au Lyon rampant d'hermines, couronné d'or.

WOKYNDON. De gueules, au lyon rampant d'argent, couronné d'or.

DAREL. D'azur, au lyon rampant d'or, couronne d'argent.

SAINTGEORGE, d'argent, au chef d'azur, au lyon de gueules brochant ſur le tout, couronné d'or.

WANDESFORD. D'or, au lyon rampant d'azur, la queuë fourchée.

CRESSY. D'argent, au lyon rampant de ſable, la queuë fourchée.

CARTER, d'azur, à deux lyons affrontés d'or.

CATESBY, d'argent, à deux lyons paſſants gardants de ſable couronnés d'or.

BARRY, d'azur, à deux lyons paſſants gardants d'or.

Nobiliſſima *LISLEIORUM* familia, *d'or, au chef d'azur, trois lyons rampans del primier.* Ex hac gente nonnulli olim ad comitia Parlamentaria, cum reliquis Regni Baronibus, evocati unerunt.

Leones argentei tres, balthei loco poſiti, cum laciniolis quatuor ejuſdem metalli,

intra

intra ſcutum furvum, BROWNEORUM Equeſtris familiæ ſunt inſignia, è qua cùm Antonius Browne Luciam quartam Joannis Nevilli Marchionis Montiſacuti filiam cum dotali patrimonio ſatis amplo duxiſſet, è filio nepotem Vicecomitis Montiſacuti titulo Maria Regina exornauit.

Leo puniceus ad eundem modum diſpoſitus, cum duobus laciniolis cyaneis, in clypeo argenteo, MARSHAMIORUM *teſſera eſt gentilitia.*

Pag. 149. lin. 23. *Arietem in armis portare ſignificat, quod primò ipſum portans vel aſſumens fuit vir multum capitoſus, vel aliquas conditiones arietinas ſequens.*]

Hoc ſemel annotaſſe (quod in omnibus etiam intelligendum eſt) ſufficiat: nempe, Inſignia nunquam in deteriorem partem accipi: adeo ut quicquid virtutis animalibus aſcribi ſoleat, primis geſtatoribus attributum ſit. Data enim ſunt inſignia iis in honorem quibus conceſſa ſunt.

Hîc ex Artemidoro, Giraldoq; Cambrenſi (Lectori tædium ſuffuraturus) duas fabulas inſerui, & annotatiunculam hanc, familiarum, apud nos, arietes, vel eorum capita, parmulis geſtantium commemoratione, concludo.

Ἔλεγε δέ τις θεασαμένῳ τινὶ ὀπὶ κεῖθ καθημένῳ, καὶ πεσόντι ἐξ αὐτῆ ὀλ τῶν ἐμπροσθεν, μνησευομένῳ ἢ καὶ μέλλοντι ἐν αὐταῖς ταῖς ἡμέραις τοῦ γάμυ ὀπιτελεῖν, προειπεῖν αὐτῷ, ὅτι ἡ γυνὴ σᾶ πορνεύσει. καὶ τὸ λεγόμενον, κέρατα αὐτῷ ποιησει, καὶ ὕτως ἀπίδη. καὶ διὰ μὲ τὴν προῤῥησιν τὸ ὀνείρατ⊙ παρατησάμεν⊙ τὸν γάμον, καὶ μόλις πότε πίθυις ὑπο φίλων, μετὰ χρόνον τινὰ, ἔγημε μὲ τὴν προῤῥηθεῖσαν αὐτῷ μεμνησευομένην· δεδιὼς ἢ τὸ ὄναρ ἐφύλαττε τὴν γυναῖκα, καὶ διὰ πάσης ἀσθαλείας διέγινετο, καὶ ἐκείνη μὲ ἐνιαυτὸν ὁπιζήσασα, διετέλεσεν ἀμεμπ⊙. Ἄλλην ἢ ὁπαγήμας γυναῖκα ὡς καὶ νομίσαι αὐτὸν ἀποσκῆψαι τὸ ὄναρ, ἀπέπεσε τῷ δυσχήματι· ἀπίδη δ ἐκείνη, εἰς ἕκατον πορνείας ἐκπέπτωκα.

Viro, qui ſomnians arieti inſediſſe, & ex anterioribus ſibi excuſſus videbatur, (cum inter paucos dies nuptias appararet) quidam prædixit, hoc illi præmonſtrare, uxorem ipſius mœcham futuram, & (uti vulgo dicitur) illi cornua daturam, atque ita evenit. Somnij verò monitu nuptias tergiverſatus, atque ægre tandem ab amicis victus, antea ſibi deſponſatam duxit. Adhuc tamen ſomnio territus, mulierem cuſtodiebat, & cura pervigili tutabatur, & cùm annum convixiſſet, labis expers deceſſit. Jam præterlapſas ſomnij minas ratus aliam duxit, deciditque in infortunium, illa enim ſine mora in adulterium effuſa eſt. hæc Artemidorus.

Hoc autem mihi videtur hac de gente (loquitur de Hauerfordia, & Ros, Giraldus) *notandum quod in armis Arietum dextris carne nudatis, & non aſſis ſed elixis, tam futura proſpiciunt quam præterita & ante incognita longè reſpiciunt: tempore quoq́, præſentia, ſed loco abſentia, quaſi prophetico quodam ſpiritu, arte mirandâ cognoſcunt: & guerræ ſigna: cædes & incendia, domeſtica adulteria, regis ſtatum, vitam & obitum, rimularum quarundam & notularum indiciis certiſſime declarant. Unde & noſtris temporibus contigit virum quendam partium iſtarum non ignobilem, & in arte prædictâ præ aliis inſtructum (cui nomen Guilielmus Mangumel) uxorem habere de proprio viri nepote prægnantem. Cujus eventus vir non ignarus, arietem de ovili proprio ſumptum, ex parte cujuſdam vicini ſui, coram uxore, ſibi præſentari procuravit: quo ſtatim ad coquinam tranſmiſſo, cum eodem die in prandio ſediſſent, armum arietis debito more decoctum & purgatum ad inſpiciendum vir mulieri, quam in hoc peritam noverat, ex induſtria porrexit. Quem cum pauliſper intuita fuiſſet, rimulas notans & ſigna ſecreta, & oraculum in menſa ridendo projecit. Ille verò cuncta diſſimulans, cum riſus cauſam reique notitiam tanto vehementius eſſtagitaſſet, illa demum tanquam imſortunâ viri mota inſtantiâ reſpondit: Vir de cujus ovili aries hic fuerat, uxorem habet adulteram, & proprij nepotis inceſtu iam gravidam effectam. Ad hæc autem vir ſubtriſtis, vultuq́, demiſſo. Verum, inquit, oraculum profers, & nimiâ veritate ſubnixum, unde & tanto mihi dolendum fortius, quanto in propriam injuriam publicata redundat ignominia. At illa tantam ſuo comperto crimine con-*

fusionem dissimulare non prævalens, interiorem animi passionem signis exterioribus, vergente vicissim tam pudore quam angustiâ, nunc rubore vultus, nunc pallore, demum verò lachrimis more muliebri est protestata.

Tres arietes nigri, in campo argenteo, sunt antiquissimæ, Equestrisque. *SYDENHAMIORUM familiæ insignia gentilitia.*

LYTON, d'argent, à un belier passant de sable, accornée d'or.

WHETHERBY, de vert, au cheuron de hermines, accompagné de trois beliers d'or.

RAMSEY, de sable, au cheuron d'argent, accompagné de trois testes de belier de mesme.

RAMME, d'azur à trois rencontres de belier d'argent.

ΤΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ; ΤΙ ΛΥΚΑΝΔΟΣ; ΤΙ ΘΩΜΑΣ Ο ΠΡΟΟΙΚΟΣ; ΤΙ ΒΑΣΙΛΕΥΣ.

Ἐστι δὲ αἰτία ἡ ἐπιγεγραφῆς, αὕτη. Ὁ μέγας ἐκεῖνος καὶ περιβόητος βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς, ὅτε τὴν σκήπτρων ἐκράτει τὴν Ῥωμαϊκὴς βασιλείας, ὁ τοῦτο θεῖος Ἰουστῖνος, μονοστράτηγος τῶν Ῥωμαϊκῶν ταγμάτων Καίσαρ ὢν ἐχρημάτιζε. καὶ διερχόμενος τὰ μέρη τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας, καμιλώτησε ἐν τῇ Λυκανδῷ. Ὁ γοῦν Θωμᾶς ἐκεῖνος, ὁ προοίκος τῆς αὐτῆς πόλεως, πλουσιώτατος ὢν ὅλη Εὐσκήμασι πλούτου, οἷον τὴν μακάριον Ἰὼβ ἡ θεία παίδευσιν ἱστορεῖα· περισώσηκε ἢ τῷ Ἰουστινιανῷ δῶρον ἐν τάξει καινοῖς θαυμασιώτατον, καὶ χαρᾶς ἄξιον μυειάδα προβάτων τῆς μερίδος διαλάμπουσαν. χιλίαι μὲν μέλανα, καὶ ἕτερα λευκότειχα χίλια, καὶ ἕτερα ποδαδὴ χίλια. καὶ ἕτερα φαιὰ ὡσαύτως καὶ ἕτερα ξανθὰς ἔχοντα τείχας, τὰ αὖτε ποσίτιλα φέροντα, καὶ ἕτερα πορκνὰ τὰ αὖτε ὅλα ἰσότητος. καὶ ἕτερα φοινικότεικα χίλια. ἕτερα χρυσίζοντα, ἔχοντα τοὺ μαλὸς διονεὶ πυρινότειχα, χίλια. ὁποῖον φημίζουσι τὸ χρυσοῦν δέρας ἐκεῖνο τὸ περίβοητον Ἕλληνες. καὶ ἀπλῶς, αἱ δέκα χιλιάδες ἑτερόχροαι, καὶ παντοδαγμέναι τοῖς χρώμασι. Τοῦτο θαυμάσας ὁ Καίσαρ, καὶ τὸ δῶρον τὸ Θωμᾶ προσδεξάμενος, παίζων ἐκέλευσε γραφῆναι ἐν τῇ πύλῃ τῆς πόλεως, τυπὸν τὸ ἐπιγραμμα, ὅπερ ἐν τοῖς ἄνωθεν ἔφημεν.

QUID CONSANTINOPOLIS?
QUID LYCANDUS?
QUID THOMAS PROOECUS?
QUID IMPERATOR?

Causa verò hujus inscriptionis hæc est. Magnus ille & celebratissimus Imp. Justinianus, quùm Romano imperio potitus esset; patruus ejus Justinus, unicus prætor Romanorum agminum Cæsar existens appellatus est. Quum itaque omnes Asiæ minoris partes obiret, tandem Lycandum pervenit. Thomas igitur ille, proœcus ejus urbis, adeò dives pecoris, atque sacra historia beatum Jobum fuisse testatur, obtulit Justiniano donum instar sportulæ, summoperè admirandum, & memorabile: decem videlicet millia ovium, coloribus inter se discrepantia. Mille nigras, alias albo villo mille, aliásque mille cineritij coloris. Totidem flavas, totidem variegatas, sive maculis distinctas. Totidem rubras, totidem auri speciem referentes, ut & rutilanti vellere totidem, cujusmodi ferunt fuisse celeberrimum illud aureum vellus. & simpliciter, decem chiliades, diverso omnes inter se colore erant distinctæ. Quod quidem miratus Imp. recepto Thomæ dono, jocans jussit inscribi portæ urbis inscriptionem, cujus suprà meminimus.

Hæc è Constantini Imp. Them. eò adduxi ut ostendam, ovium colores esse plures, quam qui in clypeis visuntur; tres enim tantum me vidisse memini.

Pag. 150. lin. 8: *Agnum igitur in Armis portare est signum, quod primò illum in Armis portans fuit vir pius, mansuetus, & humilis, aut portavit nomen agni: ut multis*

multis portant diverſa animalia, aves, vel alia ſigna quæ ſunt ejuſdem nominis cum ipſo portante.]

Quæ geſtantium nominibus alludunt, antiqua ſanè, ſi non omnium antiquiſſima, ſunt inſignia. Cui ſententiæ favet Silveſter Petra Sancta: quiq; plurima ejuſmodi inſignia recenſet. Quædam Baſilius de Sereniis, in illuſtriſſimæ Eorromæorum familiæ Elogio, antea dederat: multa habet Vulſonius Columbarius: nonnulla Petrus Gritius: & eorum nullus auctor non meminit. Hîc ego quoq; aliquot noſtratium illuſtres & antiquas, quorum Teſſeræ gentilitiæ, criſtæve cum nominibus ſuis conſonant, recenſebo familias.

GRITIO, *vn Grifone di ſuo color naturale deſtro, rapante, poſto in campo roſſo, & iſbarrato diſbarra gialla, ò aurea.*

Minores filii antiquiſſimæ equeſtriſq; *LAMBERTORUM*, in agro Eboracenſi, familiæ, relictis majorum inſignibus, *Ternis* nimirum, *Narciſſi floribus*, (ſex-folia Feciales noſtri vocant) *argenteis, in ſcuto puniceo, Capreolum, argenteoſq; tres agnos*, ad ſonum nominis ſui (agnum enim nos Lamb) dicimus *cum faſtigio ſcutario teſſellato, partim aureo, partim cyaneo* geſtabant. Illo enim tempore natu-minoribus, niſi egregiâ datâ differentiâ, illicitum erat familiæ inſignia geſtare. Triobolariæ hæ differentiæ, quæ nunc nobis in uſu ſunt, tunc temporis incognitæ erant. Unde factum, quod minores natu fratres, derelictis penitus Patrum teſſeris, novas, & multum à prioribus alienas ſibi aſſumebant.

Guilielmus LAMBARDUS, vir inſigni eruditione, & moribus ſanctiſſimis ornatiſſimus. *Tres agnos argenteos, circa capreolum, ex vellere cymbalite*, geſtabat.

Totidem agni argentei, circa metalli ejuſdem faſciam, furca in parmula ſunt *LAMBTONIORUM.*

HERRICII, Tres Ericios aureos, in campo cæruleo.

LOVETTII, Tres Lupellos furvos, gradienteſque, in argenteo ſcuto.

GILDREDGII, (*quorum ſcutum auro rubroq; teſſellatum, cum cantherio cæruleo, tribus annulis aureis inſignito,*) ſtemma Lovettiorum inter ſua numerant.

Aſſidentes tres Canes venatici argentei, circa cantherium ſtriatum, ejuſdem metalli in muricata parmula, ſunt *HUNGATORUM.* Canes venaticos enim nos Hounds dicimus.

Canes Leporarij tres argentei, curſores, in atra ſcuti areola, ſunt *MALEVERORUM.*

Familia BORE cognominata, *Aprum gradientem argenteumque, in clypeo ſanguineo.* Aprum enim nos Bore dicimus.

BORESHEAD, Argentei apri caput, in parmula nigra.

SWINEY, Tres apros furvos, argenteoſq; circa capreolum argenteum.

FITZ-URSE, d'or, à vn ours paſſant de ſable.

BEARE, d'argent, à vn ours de ſable en pied.

HART, de gueules mentelé d'azur, à trois cerfs d'or.

CAMEL, d'azur, à vn chameau d'or.

CAMEL, de ſable, à vn Chameau d'argent.

CAMEL, d'argent, à trois chameaux de ſable.

Hoc ſcutum, prout ſuperius deſcriptum, ad equeſtres *WESTONORUM*, & *EARLEORUM* familias jure devolutum eſt hereditario.

WESTON, d'hermines, au chef d'azur chargé de cinq bezans.

EARLE, de gueules, à trois coquilles oreillées d'argent, à la la bordure engreſlée de meſme.

ARONDELLII Barones Arondellij de *Wardour*, & Imperij Comites, *in nigro clypeo ſex argenteis hirundinibus pro inſignibus utuntur*: Hirundo enim Gallicè *Arondele* dicitur. Ad horum nomen, & inſignia alluſiſſe Guilielmum Britonem, putat Camdenus, *cùm virum bellicoſum*, inquit, *ex hac involantem in Gallum circa annum* 1170. *ſic deſcribit.*

Hirundelâ velocior alite quæ dat
Hoc agnomen ei, fert cujus in agide ſignum:
Se rapit agminibus mediis, clypeoque nitenti,
Quem ſibi Guilelmus lævâ prætenderat ulnâ,
Immergit validam præacutæ cuſpidis haſtam.

SWALLOWE, tres hirundines nigras, explicatiſque ad volatum alis, circa inſtitam ejuſdem coloris, in valuulo aureo.

Truttæ argenteæ tres, capitibus caudiſq; mutuo nexu junctis, in cæruleo ſcuti laterculo, ſunt *TROVTBECIORVM.*

GODOLPHINORVM nomen in Cornwallica lingua ab *Aquila alba* eſt factum, & *Aquilam bicipitem albam expanſam, inter tria Lilia itidem alba, in rubro ſcuto,* pro inſignibus hæc familia jam olim uſurpavit.

Tres pectines argentei, in ſcuto atro, ſunt *TONSTALORVM.*

Lupum nos Woolfe dicimus. *WOOLFIORVM* igitur familia, *duos lupos argenteos in parmula nigra* geſtabat.

Joannes *Oldcaſtle* Eques Auratus, qui ſub Henrico quinto, dum rebus in religione innovandis ſtuderet, ſuſpendio & igne periit, geſtabat *Caſtellum aurum, cum ternis pinnulatis turriculis inſaſtigio illius, ac patibulo aureâ catenâ munito.*

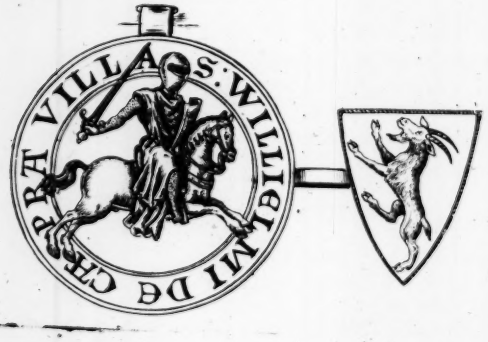
Tria Caſtella aurea, in muricato ſcuti valuulo, ſunt equeſtris familiæ *CASTELLORVM.*

Præclara & equeſtris familia de *ARCVBVS*, ſive *BOWES*, genus repetit à Willielmo de Arcubus, cui Alanus Niger Britanniæ & Richmondiæ Comes conceſſit his verbis, ut geſtaret pro Armis *Scutum Britanniæ cum tribus arcubus deſuper.* Gallicè, *D'ehermines, à trois arcs de gueules, cordez de ſable, poſez en faſce.*

ANLETTI, tres annulos argenteos, in veneti coloris areola, habent pro inſignibus.

Alia familia ejuſdem cognominis, *quatuor aureos, in parmula, ad modum crucis Andreanæ partita, coccinea, & cyanea.*

Penes me eſt ſigillum Willielmi filii Willielmi de *CAPRAVILLE* chartæ ſuæ appenſum, quod hic delineandum curavi. Explicationem ſcutarij typi, quamvis ſatis curioſe inquirerem, nondum inveni.

Caper exſiliens argenteus, in furvi luminis areola, eſt *BVXTONORVM.*

Capri tres argentei, in ſcuti aluolo conchiliatho, ſunt *GOTHAMORVM.*

Equitum familiæ *DE LA BECHE, Tria cervi capita, aurea, in bultheo miniato, intra ſolum argenteũ,* ſunt inſignia Gentilitia. Hoc inter ſtemmata equeſtris familiæ *WHITLOCKIORVM* cenſetur. *WHITLOCKE, d'azur au cheuron engreſlée, accompagné de trois eſperviers d'or.*

Neque ego, verecundia, domeſtici ſanguinis gloriæ, dum verum refero, ſubtra-

ham

ham. Richardus filius Balduini de *Clare* Arbaliſtarius Regis Henrici, iſtius nominis ſecundi, (quodnam iſtud fuerit Officij genus Spelmannus his verbis tradidit. *Arbaliſtarius qui arbaliſtam h. eſt arcubaliſtam tendit, vel fabricat à Gallico* Arbaliſtier, Scorpionarius. *In diſtributione prædiorum Angliæ, ſub victore Normanico, Arbaliſtarii locum tenent inter Capitaneos (quos vocant) regni, & ſummos proceres, ut in domeſd. videas.*) Is in Manerio (Manerium à manendo dici vult Vitalis) *De la Biſſe* ſede poſitâ, uti ſæculi mos erat, Richardus *De la Biſſe* cognominatus eſt, latinè *De Biſſa*, cervamſignificat. Quidam minorum natu fratrum ejuſdem familiæ *Cervam candidam in parma punicea*, pro inſignibus ſibi ſumpſit, ex illius ſtirpe denuo natu junior *fagum* addidit, ne non videretur ſatis alludere. At prima domus, unde ego genus duco, uſque ad Richardi ſecundi tempora, inſignibus uſa eſt familiæ *de Clare*, *adjecto quinquies pedato tigillo teſſerario fuvvo*, differenciæ loco, & tum factum eſt ut affinitate cum Staffordiis junctâ, priora inſignia, iis, quæ nunc geſtamus, commutarent, *Staffordiorum* nempe *inſignibus*, cum *trium roſarum* additione, ſervatâ tamen in ſummo galeæ, criſtæ loco, *Cervâ candidâ*. Tria eorum ſigilla hîc appingere viſum eſt.

5. R. 2.

16. E. 3.

MALBISSEORVM ſcutum, tribus cervæ capitibus puniceis, avulſiſq;, in argentea parmula, inſignitum, ad nobiliſſimam illam *Fairfaxiorum*, jure hereditario, devolutum eſt familiam. *FAIRFAX, d'argent à trois jumelles de gueules, au lyon de ſable.*

Caput cervi aureum, in ſcuti area veneta, eſt *DERHAMIORVM.*

Gryps furvus, intra metalli aurei laterculum, cum limbo ex quadris orthogoniis majoribus, argenteis, atriſq;, eſt *GRIFINORVM.*

Atri tres vituli, in ſcuti valuulo argenteolo, ſunt *METCALFIORVM.*

Totidem punicei, in ſcuto ejuſdem metalli ſunt, *CALFIORVM Vitulum nos* Calfe *dicimus.*

Totidem nigri, quos inter tænia ducitur muricata, in parmula argento illuſa, ſunt *CALVELEIORVM.* Eorum *Chriſta*, vituli nigri caput aureâ coronâ poſitum,

Totidem aurei, in faſcia muricata, intra valuulum argenteum, ſunt *CALVERLEIORVM.*

Terni etiam aurei, in Balteo nigro, ſupra ſolum ſcuti argenteum, ſunt *VELEORVM.*

Terni Aſini gradiles & nigelli, quos intercedit faſcia ejuſdem coloris, in parmula argentata, ſunt *ASKEWEORVM.*

Totidem argentei, circa faſciam auream, in pullo ſcuti alveolo, ſunt equeſtris familiæ *ASCOVGHORVM* in agro Lincolnienſi.

Circa inſitam puniceam, tria aſini capita, in argentei metalli alueolo, ſunt *ASCVORVM.*

Argenteus mulus, & gradiens, in parmula oſtro perfuſa, intra fimbriam ejuſdem metalli, eſt *MOILIORVM.*

Ardea argentea, in pullata ſcuti areola, eſt *HERONORVM*, Ardea enim nobis

Heron-

Circa ſcutarium verò cantherium, ex Pontica diphthera, Tres ardeæ argenteæ, cum roſtris & cruribus aureis, in furvi coloris alveolo, ſunt equeſtris familiæ *HERONORVM* in agro *Lincolnienſi.*

Senæ furvæ Apes, circa balteum ejuſdem coloris, in ſcuti laterculo argenteo, ſunt *BEESTONORVM.* Apes nos Bees dicimus.

Ciconia (quam nos Stork dicimus) *cum roſtris & cruribus puniceis, in ſolo argenteo,* eſt *STARKEIORVM.*

Tres Capones argentei, cum chriſtis, barbulis, & in eodem ſcuti alveolo, CAPENHVRSTIORVM. Hæc icon tæſſeraria, per connubia devoluta eſt in familiam Baronum *de Cholmondley. CHALMONDLEY, d'azur, deux caſques d'argent en chef, & un gerbe d'or en pointe.*

Adjici noſtris ejuſdem generis alienigenum exemplum non abſurdè poteſt.

Epiſtomiolum puniceum, quo uti ſolet Promus-Condus, ſupra inſtitam oſtro atque argento, triplici verſu ſcutulatam, in valvulo ſcuti aureolo, eſt familiæ SPINOLÆ in vrbe Genuenſi. Hæc Petra ſancta. Sed audiamus J. Phil. Tomaſinum, *De Teſſeris Hoſpitalitatis.* cap. 27. *Viri eruditi,* inquit, *Angelici Aproſij iudicio, amæna eſt, dignaq; poſterorum memoria Illuſtriſſimæ Spinularum familiæ originatio, Epiſcopi Auguſtini Juſtiniani Annalium Genuenſium lib. 2. ubi narrat anno 1102. Guidum filium Belli Vicecomitis primùm Spinulæ cognomen fuiſſe nactum, cum hoſpitibus frequentioribus liberaliter exceptis, varij generis uina promi iuberet.* Spina *enim Italis dolij Siphuncula eſt,* & Spinolare *Liguribus eſt vinum è doliis haurire. Hac igitur antiquis gentilitiis inſignibus, nempe teſſerulis 28. albis & rubis ſimul junctis, inſtrumentum illum inſigni hoſpitalitatis exemplo acceſſit. Quem maiorum morem ſecuti ejuſdem Cl. familiæ poſteri.* Hæc ille. Verum ego liberius, altiuſq; proceſſi, nunc ad auctorem redeo.

Pag. 150. lin. 27. *Aprum autem portare vel verrem in Armis, ſignificat hominem invidum, bellatorem, ſubtilem, & fortem, qui citius in pugna morietur, quam fugiendo vitam ſervet.*]

Vide Hoppingi de Inſig. priſc. & nov. Jure cap. 160. &c.

Aper ſanguineus, incedens in argenteo ſcuti valvulo, eſt *TREWARTHEANORVM.*

Ater verò, & perinde gradilis, parmulâ auro conſperſâ, eſt *GILPINORVM.*

In balteo argenteo tres apri nigri, ſupra parmulam ex oſtro & cyano quadrifariam diremptam, ſunt *GRYSEORVM.*

Pag. 151. lin. 31. *Aſinum verò in Armis portare, ſignificat hominem tardum, pium, & manſuetum, verbis & operibus ſuis blandientem, injuriarum ſibi illatarum obliviosum.*]

Vide Heinſium de laudibus Aſini, Pierium hierogl. l. 12. C. Minoes in Alciati Embl. Santamant. Comment. tom. 2. pag. 581.

Caput Aſini furvi coloris, avulſum, in parma argenteola, eſt *HOCKNELLIORVM.*

Pag. 225. lin. 27. *Apis eſt animal multipes & breve.*

Vide Plinium lib. XI. & Quintiliani Declamat. 13. *Quatuor apes aureæ, circa crucem ejuſdem metalli, in ſcuto nigro,* ſunt *CROSTEORVM.*

Pag. 154. lin. 21. *Tria capita bovina nigra, in campo argenteo.*]

Feſtiviſſimam de inſignibus hujuſmodi hiſtoriam refert Stephanus Paſcaſius, en ipſius verba: *Le Facetieux Poge Florentine dit que deux Gentils hommes eſtant ſur le point de combattre pour leurs armes, leſquelles cheſcun d'eux pretenddoit eſtre trois teſtes de Bœufe, fut par les Mareſchaux de Camp trouve un prompt expedient pour les accorder: ad'ugeans à l'un trois teſtes de Bœuf, & à l'autre trois teſtes de Vache.* Vide Poggium in Facetiis lepidiſſimam hanc etiam hiſtoriolam narrant Caſſanæus, & Petra Sancta. Non poſſum à me impetrare quin hîc etiam adſcribam hiſtoriam, ſeu potius tragædiam nec importunam ut ſpero, nec ingratam lectori, duorum fratrum è gente Liminæa, quam refert Scardeonius libro, quem de claris Civibus Patavinis, edidit, folio, ut loquuntur, 333. *Legimus ex hac gente* (inquit) *fuiſſe aliquando duos fratres, qui per ætatem rure noctu poſt canam cùm ambo ſubdio in atrio domus, de diverſis inter ſe loquentes, ſtarent, ſuſpicientes, & contemplantes innumeras ſtellas, quas tunc forte ſereno cœlo fulgere videbant: per jocum alterum velut ridendo dixiſſe, Precari ſe, tot ſibi boves eſſe, quot ſtellas fulgere conſpiceret. Alterum mox itidem per jocum reſpondiſſe, utinam mihi pratum eſſet inſtar cæli latum: & ad frâtrem converſum dixiſſe, ubi tuas paſceres boves? At illum in tuo prato, dixiſſe. Rurſum alterum, ſi nollem? te etiam inuito, alterum reſpondiſſe. Tune me invito, inquit? Te etiam invito, ille reſpondit. Et ita altercando riſu in iram, & mox ira in rixam, & in ſerium furorem converſa, dum neuter alteri cedere vult, exertis utrinq; gladiis, quibus fortè ambo erant infeliciter accincti, ſe invicem tranſfixerunt. Et hinc unus, illinc alter humi decidentes exanimes in ſuomet ſanguine volutantur, donec à domeſticis, qui eos altercantes audierant, delati intra domum, fatali hora properante extincti ſunt.*

Eſchiquetté de gueules & d'or, de ſept pieces, à la bordure d'azur chargée de ſix teſtes de vaches d'argent. Scutum hoc, ut ſuperius, Martino Alhajæ paſtori anno 1210. poſt memorabilem illam victoriam à Mauris, in eo loco qui vulgo *Navas de Toloſa* nuncupatur, reportatam, datum eſt. Is enim in eo ſaltu, qui Chriſtianorum tunc oneratus caſtris erat, armentum paſcens, cuique omnes montium eorum anfractus noti erant calleſque, exercitum non iniquo nec perdifficili aditu ſupra caput hoſtium deductum ſiſtit, quæ res ad victoriam multum contulit, ob repertum vero in itinere vaccæ caput à lupis recens ſemieſum, capitibus vaccinis donatus eſt. Rem totam apud Andream Favinum in libro ſuo ſexto, Oviedum, Sebaſtianum Covarruviam, Vargam, alios licet cognoſcere.

BEARN, d'or à deux vaches paſſans de gueules, accollées, clarinées, & accornées d'azur. L'hiſtoire nous enſeigne que ces armes furent prinſes par Roger Compte de Foix, & eſcartelles avec les ſiennes, pource qu'ayut rencontré le corps de ſainct Voluſian Apoſtre de Gaſcogne, tué par les Arrians, il le fit mettre ſur ſon chariot traiſné par deux vaches, ſuyvant la couſtume de nos premiers Princes, & le conduiſit à pied juſques au lieu de ſa ſepulture, voulant qu'a l'advenir ſon eſcu fut eſcartelé de vaches en memoire de ce ſainct perſonage. La Science Heroiq; pag. 280.

Hæc inſignia *Bernæ* Principes geſtarunt priuſquam ſe domui Comitum *Fuxenſium* admiſcuere, ſicut ex ſigillo Gaſtonis, quod in hiſtoriâ *de Bearn* Petrus de Marca depictum dedit, à quo mutuatum, ſimulq; ea quæ de ſigillo ipſe habet, quoniam harum rerum ſtudioſis non indigna videbantur, hîc offero.

Le

III. *Le ſeau de Gaſton eſt attaché en pendant au bas de l'acte, qui porte vn Chevalier armé d'vn eſcu de Bearn, l'eſpée à la main, le cheual houſſé auſſi des armes de Bearn; & au contreſeel, un chaſteau à trois tours, coſtoié de ſix tourteaux, ou beſans, l'appelle tourteaux, les ſix pieces d'or en pal en champ de gueules, qui ſont les armes de la maiſon de Moncade: Parce que les Francois donnent le nom de tourteaux, ou beſans ſans obſeruer touſiours la diſtinction de couleur, & de metal, à ce que les Eſpagnols nomment d'un mot plus general* Roeles, *faiſant aluſion à la figure ronde de ces pieces. Au reſte ces pieces rondes des Moncade ſont expliquées dans un vieux acte, par le terme Latin de* Catini, *c'eſt à dire de* Plats; *les auteurs de l'armoirie ayans voulu conſeruer la memoire de l'ancien office du Dapiferat, qui a donné à certe famille le nom de Dapifer, comme i'ai verifié en vn autre endroit. Pour le chaſteau à trois tours, ce ſont les armes de Caſtetuieil; Il eſt de ſable, ſelon le témoignage de Bertran Elie qui l'auoit veu dans l'Egliſe des Cordeliers de Morlas. Quoi qu'il attribuë ce chaſteau à Moncade, l'eſcu de Barn eſt aſſés conneu, auec ſes deux vaches de gueules, accollées & clarinée d'azur, en champ d'or. Ie n'y adiouſte pas, comme ſont ordenairement ceux qui eſcriuent des armoiries, que ces vaches ſont acornées d'azur; dautant que l'on voit le contraire dans les anciennes peintures, & tapiſſeries du chaſteau de Pau, où les vaches & leurs cornes ſont de gueules. Dans l'ancien Roman de Saintré, eſcrit du temps du Roi de France Charles V. on voit au Chap. 56. que faiſant le denombrément des Seigneurs qui alerent en la guerre de Pruſſe, il y met le Seigneur Bearn, auec ſes armes en ces termes:* Le Seigneur de Bearn, qui portoit d'or, à deux vaches de gueules, couronées d'azur, acolées & couponée d'argent, & crioit Bearn.

Ibidem. lin. 23. *Pro eo quod ipſe erat in bello Vernolei cum lanciâ per membra genitalia totaliter tranſſixus.*]

Ob hujuſmodi cauſas inſignia concedi ſatis magno eſt argumento ſcutum *COLEONUM* gentilitium, quod *icone trium teſtium* inſignitur. Multi enim ex hac familia tres habuiſſe teſtes perhibentur. Vide Aldrovandum, *Monſtrorum hiſtoriâ.* Bauhinum *de Hermaphroditis*, Kornmannum, *de miraculis viventium.* Vita Barthomæi Coleoni fortitudine, & fide apud Venetos clariſſimi, cujuſq; equeſtris ſtatua, teſtibus Sanſovino, Scotto, & à Pflaumern, Venetiis conſpicitur in areâ Sanctorum Joannis, & Pauli, per Petrum Spinum linguâ Italicâ, in lucem edita eſt anno

anno 1569. in fronte libri inſignia *Coleonum* depinguntur, quæ inde extracta huc tranſtulimus.

De coloribus non ſatis liquet. Deditum fuiſſe amoribus auctor ſatis ingenuè confitetur: Triorches autem Libidinenſos eſſe teſtantur Medici. Fidem rei fecerit illud Evangelicorum Miniſtrorum decretum quod Triorchi cuidam, apud Germanos, Principi permiſit concubinam Uxori ſuper inducere, de qou videas Thua

Pag. 155. lin. 13. *Dominus de Botraux in Anglia portat in armis ſuis, Tres Botraces nigros in campo argenteo. Quæ Arma fortè portat dictus Dominus propter nomen ſuum.*

BOTEREAUX caſtrum, corruptè Boſcaſtell *vulgo, à Dominis BOTEREAUX conditum, qui Tres BUFONES NIGRICANTES SCUTO ARGENTEO geſtabant. Guilielmus Botereaux primus in hac familia emicuit, qui duxit Aliciam filiam Roberti CORBET, cuius ſoror amaſia regis Henrici primi, è qua ille REGINALDUM Cornwalliæ Comitem ſuſcepit. Ab hoc Guilielmo, non interrupta ſerie, undecim floruerunt. Ultimi verò unica filia Margareta Roberto HUNGERFORD fuit enupta, per cuius poſteros ad HASTINGORUM familiam devoluta eſt hereditas: quæ aucta fuit & honorata nuptiis quas contraxerunt illi de Botereaux cum heredibus, nobilium familiarum de MOELES, de S. LAUDO, ſive S. lo, & THWENG.* Hæc Camdenus. Relictis bufonibus *Gryphem puniceum, in campo ſcuti argenteo* habuerunt. Diplomati Ultimi Guilielmi affixum eſt ſigillum, Gryphis typo impreſſum, quod hîc delineandum curavi.

HUNGERFORD de ſable, à deux faſces d'argent, & trois plates rangées en chef.

HASTINGS, d'argent, à la manche mal taillée de ſable.

MOELES, de gueules, à deux faſces d'argent, & trois plates rangées en chef.

SAINT LO.

Tres virides Pſittaci, collaribus puniceis inſigniti, circa faſciam rubram, in clypeo argenteo, ſunt THWENGORUM. LUMLEI, quibus genus eſt à Liulpho viro ſummæ nobilitatis ſub Rege Edvardo *Confeſſore*, (qui Aldgitham filiam Aldredi Comitis *N*orthumbriæ duxit, inſignia Thwengorum aſciverant, cùm antea geſtaſſent, *Pſittacos ſex argenteos, in parma coccineâ.* Sigillum Joannis *Lumley* Militis qui ſub Henrico quarto floruit hîc damus.

CORBET, d'or à vn Corbeau de ſable.

Atque hîc liceat nonnullos typos familiis cognomines dare, *Pulli equini tres, (quos nos* Colts dicimus) *nigri, circa faſciam ejuſdem coloris, in campo argenteo*, ſunt *COLTORUM.*

Caput equi jubatum & argenteum, franoque puniceo inſtructum, in cyaneo ſcuti alveolo, eſt *CHEVALLORUM.*

Terna Equi capita argentea, & armata, in ſcuto coloris veneti, ſunt Equitum familiæ *HORSEIORUM.*

RAVENSCROFT, d'argent, au cheuron accompagné de trois teſtes de corbeau de ſable.

APLEBY, d'argent, à une bande de ſable chargée de trois pommes d'or.

POTTS, d'argent, à trois petits potts de gueules.

Leporarii Canes bini, aurei, adverſique in clypeo veneti coloris, ſunt *DOGGETTORUM.*

BULKLEY, de ſable, ou cheuran accompagné de trois rencontres ou teſtes de taureau d'argent.

BIRD, d'argent, à la croix cantonnée de quatre merlettes de gueules.

CONESBY, de gueules, à trois connils aſſis, à la bordure engreſlée d'argent.

Faſcia aurea, quæ habet laciniolas binas ejuſdem metalli, cum adjectis tribus cuniculis argenteis, equeſtris & antiquiſſimæ *CONIORUM* familiæ, in agro Lincolnienſi, icon eſt teſſeraria. In catalogo eorum, qui cum Normannico Conqueſtore in Angliam ſunt ingreſſi, quem nobis dat Foxius in Martyrologio ſuo Anglicano, hoc nomen invenio.

Tres galli (quos nos Cocks dicimus) *ſanguinii, in clypeo argenteo*, ſunt pervetuſtæ & equeſtris familiæ *COCKAINORUM.* Johannes *Cockayn* eques auratus temporibus Henrici quinti, eo quod Elizabetha mater ejus, uxor Edmundi *Cockeyn*, filia erat & hæres Richardi *HERTHUEL* equitis, *Parmam argenteam cum duobus teniis praſinis* geſtavit.

pag. 157.

Pag. 157. lin. 37. *Antequam ergo canem, vel canes alicui aſſignaveritis in armis ad portandum, conditiones ipſius primitus videatis, & ſecundum, quod videritis conditiones ejus cum conditionibus caninis convenire, ita audacter faciatis.*]

Canis fidelitatis ſymbolum. Canes igitur non incongruè in virorum nobilium teſſeras gentilitias immigrarunt.

Terni leporari, canes nigri, ac procurrentes ſq. in campo argenteo, ſunt *BRISCORUM.*

Totidem eiuſdem coloris, cum millo aureo, adjectis cuculis in ſpicum mucronatis incerto numero, parmæ argenteæ impreſſis, ſunt *SMITHORVM*, equitum in agro Suſſexiano.

Canis furvi coloris, ac procurrens in apice ſcutario, in parmula argentea, ſed exarata ternis faſciis puniceis, eſt pervetuſtæ & equeſtris familiæ *SKIPWITHORVM.*

Fuit moris antiqui apud Francos & Suevos, incendiarium, aut prædonem, ſi nobilis foret, antequàm morte plecteretur ignominiæ causâ canem ſcabiosum, prioribus ejus pedibus prehenſis, ſi plebeius ſellam, ſi ruſticus rotam aratri, de Comitatu in proximum Comitatum, geſtare. Vide Othonem Friſingenſem lib. 2. geſtis Frideric. cap. 18. Abb. Vrſpergenſ. l. 2. Arnoldum Lubecenſ. hiſt. Slau. l. 7. c. 2. Mart. Cruſ. lib. 10. Suevit. part. 2. cap. 14.

Cauſas hujuſmodi portationis refert Favinus, Navarræ hiſt. l. 12. 732. *Anciennement*, inquit: *chez nos Francois, le Nobles eſtans condamnez à la mort, pour avoir troublé l'eſtat, guetté les chemins, volé, & brigandé les paſſants, & le bon homme, bruſlé les granges, & commis autres actes indignes du tiltre & du rang de Nobleſſe, auparavant que d'eſtre conduits au ſupplice, eſtoient contraintes de porter un chien ſur leurs eſpaules tout à l'entour du voyſinage où ils avoient exercé leurs violences & pilleries. Ceſt ce que remarque le Poete Gunterus liure cinquieſme* de bello Liguriño.

Quippe vetus moseſt, ut ſi quis Rege remoto,
Sanguine, vel flammâ, vel ſeditionis apertæ
Turbine, ſeu crebris regnum vexare rapinis
Audeat, ante gravē quàm ſuſo ſanguine pœnā
Excipiat, ſi liber erit, de more vetuſto
Impoſitum ſcapulis ad contigui Comitatus
Cogatur per rura CANEM confinia ferre.

Mais à quel propos le Chien, dira quelqu'un, eſtoit il porté en ceſte acte tragique? A deux fins. La primiere pour monſtrer que le condamné eſtoit de noble & libre condition, au quel il eſtoit permis de prendre ſon deduit à la chaſſe &

Canibus circumdare ſaltus

Ceſt exerciſe n'appartenant proprement qu'à la Nobleſſe. Le Noble eſtoit contraint de porter un chien ſur ſes eſpaulles, l'officier & domeſtique vne chaire ou ſelle à s'aſſoir; & laboureur vne des roües de ſa charué, pour donner à cognoiſtre aux ſpectateurs quelle eſtoit la vacation du candammé au ſupplice.

Canem rubrum in albo campo, Cæſaris juſſu, geſtavit, teſte Hieronymo Agnello, Guido princeps *MASTINÆ* gentis.

Antiquos Heroas, canes habuiſſe aſſectantes aſſerit Julius Pollux, quibus, inquit, etiam in cœtus publicos herum ſubſequi, permiſſum erat. Cani Herculis inquit idem auctor, purpuram debemus. Et Bacchus, inquit Nonnus, canem, quem à Pane acceperat, circum ſe habebat. Aegyptij, inquit Horus Apollo, vatem ſignare volentes, canem pingunt. Et idcirco fortaſſe Lycophron vates Apollinis, Mopſum, & Amphilocum, canes appellavit. Et Tzetzes ait, eos canes appellari metaphora deſumptâ ab amore canum in dominos, vel quia irrationalium omnium ſoli ad ſtatuas reſpiciant. Κυῶας Απόλλωνος τὺς μάντεις ἔπιον, ἀπὸ μεταφορᾶς τῶ φιλοδεσπότυ τῶ κυνῶν, ἢ ὅτι τῶ ἄλλων ἁπάντων ἀλόγων μόνω ὁ κύων ἀποβλέπει πρὸς τὰ ἀγάλματα.

Pag. 159. lin. 20. *Et ut multotiens audivi, per unum cervum prope foreſtam de Windeſore occiſum apud quendam lapidem vocatum Beſaunteſtoun juxta Bageſhot; qui quidem Cervus habuit unum collarium aureum, quo erat ſculptum,*

Julius Cæſar quant ie fu petis,
Ceſt coler ſur mon col ad mys.

quod eſt dictu: Julius Cæſar miſit iſtud collarium aureum ſuper collum meum quando ego fui parvulus.]

Hoc Gallorum Julij Cæſaris temporibus idioma non fuit. Gaguinus, Forcatulus, Chaſſanæus narrant Cervum à Rege Gallorum Carolo, ejus nominis ſexto, captum, cujus collum ambibat annulus hiſce inſcriptus verbis: *HOC ME CÆSAR DONAVIT:* quam inſcriptionem Julij Cæſaris fuiſſe nonnulli ſtupido ſatis animo credidere. Quocirca pro Telamonibus ſcutariis Regem binis Cervis alatis, auream coronam collo geſtantibus, uſum eſſe fama eſt. Wlſonus ait ſomnio inductum (quod eventus ſecutus eſt) eos aſſumpſiſſe. Somnium apud eum, cui vacat, legat.

Arceſilaum, cum Lycoſuræ habitaret, *CERVAM* vidiſſe, refert Pauſanias in Arcadicis, ei, quam Dominam vocant, Deæ ſacram, confectam jam ætate.

Τῆ δὲ ἐλάφω ταύτη φέλλιόν τε ἦν περὶ τῶ τραχήλω, καὶ γράμματα ἐπὶ τῶ φελλίῳ.

Νεβρὸς ἰὼν ἑάλων ὅτ' ἐς Ἴλιον ὦ Αγαπίωρ.

Huic Cervæ torquis erat, hiſce inſcripta literis.
Hinnulus excipior ſolvente Agapenore Trojam.

Et Dianæ Cerva quam Hercules, aureis ornatam cornibus, curſu prehendit, annulum collo circumferebat his verbis inſcriptum, Ταυγέτη ἱερὸν ἀνέθηκεν, ut refert Pindari Scholiaſtes. Sed aliter Triclinius. Cervum fuiſſe aiunt Pauſanias, Julius Pollux, Quintus Smynæus, (huic enim attribuit Joannes Tzetzes carmen de laboribus Herculis, quod ſine auctore legitur quarto Epigrammatum Græcorum) Auſonius, & Hyginus: Cervam verò Pindarus, Sophocles, Anacreon, & Callimamachus. Naturam non dediſſe cervis cornua ſcribit Ariſt. 3. de part. anim. cap. 1. Legimus tamen, apud Euripidem, Achæos Agamemnoni tradere cervam cornutam

tam pro ipsius filia mactandam. Julius quoque Scaliger lib. 3. de re Poetica, scribit, suâ ætate in Gallia captam esse cervam cornua habentem.

Cervus puniceus, & in tumulo prasino accubans, intra parmulam argenteam, est *HARTHILLIORUM.*

Pag. 167. lin. 1. *Propter cujus bonitatem, & quia specialiter ibidem invenitur, Duci Britanniæ de pellibus albis ipsarum heremitarum, earumque caudis ad decorum consutis, tunicam Armorum pro Domino Duce Britanniæ ibidem incolæ ordinarunt.*]

Estant aussi bien considerable pour le suiet de l'origine des dites Armes, que l'hermine est vn animal particulier à la Bretagne, & qu'il ne s'entrouue point aux autres Provinces des Gaules, ce qui pourroit auoir obligé les Princes qui eõquirẽt, au regnerẽt sur ceste terre de le prẽdre pour leurs Armes: Tout de mesme que les Ægyptiens prindrent le Crocodil (qui est aussi vn animal Emphibie) non seulemẽt pour leur interſigne, mais aussi pour vn de leur Dieux, pource que cet animal estoit particuliar à leur pais, & abondoit aux environs du Nil, ce qui obligea Cesar lors qu'il eut vaincu & conquis l'Ægypte, de faire battre vne medaille portant d'un costé son effigie, & au reverse vne palmier auquel estoit attaché, & pendant vn Crocodil auec ses mots COLLIGAVIT NEMO. Science Heroique, de Wlson; Pag. 48. *Id apud veteres non modo Ægyptios, sed omnes alios populos & principes obſervatum fuisse videmus,* inquit Guido Pancirollus in cap. 37. com. in Not. Imp. Orient: *ut animali, fructu, vase, alioue signo depicto occultum aliquid significarent. Sic Byzantij uvæ racemum nummis imprimebant. Ilienses suem, Thebani testudinem, Chii & Africani spicam, his se abundare indicantes.* Hæc ille. *Ex iis enim rebus, quibus vel maxime abundat, provinciam aliquam designari, haud raro legimus. Sic cuniculo Hispaniam, sic equi symbolo nostra ostentatur Italia.* Julius Jacobonius in Append. ad J. Bapt. Font. libr. de prisca Cæsiorum gente. Vid. Wolf. Lazium Rer. Græc.

Quæ verò de illustrissimæ *ROHANNORUM* familiæ icone gentilitia, huc maxime spectantia, habet Wlsonus, sine piaculo præterire non possum. *Mais quant à moy,* inquit, *ayant pris garde que les choses qui sont particulieres, & remarquables en quelques pays, ont quelquesfois donne suit à ceux qui en estoient Seigneurs de les figurer dans leur escus, & les prendre pour Armes, ou armoiries. I'estime que les Seigneurs de Rohan, qui sont les primiers à mon advis qui ont porte Macles dans leurs Armes (qui qu'issues des anciens Roys & Princes de Bretagne) les ont prises, pource que dans le tres ancien Vicompté de Rohan depuis Duché, il y a quantité de petits caillons, lequels estans couppez en deux, l'on y voit dedans cette figure marquée; come aussy les carpes qui sont dans les estanges du dit Duché portent la mesme marque figuée dans leurs escailles: Ce qui estant extraordinaire & particuler à cette contreé, ce nest pas sans suiet que les anciens Seigneurs d'icelle ayans remarqué cette merveille ont pris ces figures pour leurs armes: & les ont transmises à leurs decendants.*

ROHAN, de gueules à neuf macles d'or, 3. 3. 3.

Apud nos etiam, in pago Warwicensi, antiquissima familia de *SHUCKBURG*, *Tres astroites lapides argenteos (echinatarum calcarium molularum instar) circa capreolum ejusdem metalli, in scuti valuulo atro,* gerit. Lapides enim illi in Manerio suo de *Shuckburgh* passim reperiuntur.

Clara quoq; & pervetusta *NAPTONORUM* de *Napton* in eodem pago familia, Equitum auratorum olim admodum fæcunda, *Tria conchilia aurea, supra fasciam caruleam, in clypeo argenteo,* prægestiebat. Lapides etiam conchyliorum modo

modo, ſed cochleis non majores, in Manerio de Napton viſuntur. Manerium hoc per hæredes fæmellas ad Richardum *Shuckburgh* equeſtris dignitatis virum devenit. Eſt in una feneſtra eccleſiæ de *Weſton* ſubtus *Wethelie*, non longè à *Napton*, effigies Adami Napton equitis aurati, qui ſub Edvardo primo floruit, quam hîc delineandum curavi.

Stourton, inquit Camdenus, ſedes Baronum de *Stourton*, quos ad hanc dignitatem evexit Henricus ſextus, cùm optimi proventus acceſſiſſent ex nuptiis cum filia & herede familiæ *Le moigne*, ſive *Monachi*, non *Mohun*, ut falſò hactenus à nonnullis creditum, & hinc dimidiatus Monachus flagellifer galeæ ſuperponitur. Nomen locus invenit à *Stour* flumine, quod ſub hoc è ſex fontibus ebullit, *quos in ſuum clypeum nigrum, areolâ aureâ tranſverſè interjectâ*, STOVRTONI Domini loci, tranſtulerunt.

STOVRTON, de ſable, à vne bande d'or, accompagnèe de ſix fontaines au naturel.

LE MOIGNE, faſcè d'or, & de ſinople.

Imperatores

Pag. 173. lin. 9. *Imperatores autem Romani ab antiquo portabant, unam Aquilam nigram fissam, & explanatam.*]

Aquila, & biceps, & furva, ostro diademata rostrata & crurita, in parmula auro consperſa, tessera est semper augusta *IMPERII ROMANI.*

Aquila biceps, & nigra, in solo argenteo, est *GLYNORUM.*

Eadem, adpicto autem pectori ejus leopardi capite aureo, fuit *SALMANORUM.*

Aquila ordinaria, & unius capitis, prasinaq, in arvo scuti aureo, fuit Radulphi de Monte Hermerij, qui clandestinis nuptiis Gilberti de *CLARE*, ejus nominis secundi, Comitis Gloceſtriæ viduam, Regis Edwardi primi filiam in uxorem duxerat, dum adoleſceret privignus ejus Gilbertus de *Clare* tertius, Comitis Gloceſtriæ titulo est or tur, cumq; Gilbertus annum ætatis 21. expleſſet, eum exuit, & inter Barones accenſebatur, hujus filius Thomas filiam & heredem Margaretam reliquit, enuptam Joanni de Monte acuto Equiti aurato cui peperit Joannem Sarisburiæ Comitem, à quo hodierni Comites *Manceſtriæ*, & Barones de *Boughton* originem ducunt, Monthermeriorumque inſignia cum avitis quadrifariam partita gerunt. Radulphi ſigillum hic delineandum duxi.

Aquila cærulea, in clypeo aureo, est antiquiſſimæ & equeſtris *ROUSEORUM* familiæ.

Nigra in ſolo argenteo, est *BRUENORUM.*

Punicea, in ſcuto hermoniaco, est pervetuſtæ & equeſtris familiæ *BEDINGFELDIORUM* in agro Norfolkſienſi.

Aurea, in clypeo cæruleo, est pervetuſtæ pariter, & equeſtris familiæ *SHOVLDHAMIORUM*, in agro eodem.

Aurea iterum, ſed in clypeo puniceo, est pervetuſtæ quoq;, & equeſtris familiæ *GODDARDORUM*, in eodem quoq; agro. His opimum olim in *Merſhland* patrimonium, Prætoriumq; non contemnendum, illis cognomine, ponto jam ſubmerſum. In Weevero pag. 818. hæc inſcriptio occurrit. HIC

HIC JACET ROBERTUS GODDARD ARMIGER, QUI OBIIT ANNO DOM. 1448.

In feneſtris vitreis Eccleſiarum de *Merſhland* paſſim hæc viſuntur inſignia, ſed præcipuè in Divi Petri de *Walpoole*. Inde effigiem fœminæ, ex hac familia, cum inſignibus mariti, è gente Rochfordiorum equeſtri, ſuiſq; gentilitiis, affabrè depictis, ſumptam, hîc delineatam ſubjicio.

Scutum quadrifariam diremptum, ex auro & coccino, cum limba atro nummis aureis Byzantinis, incerto numero, impreſſo, eſt ROCHFORDIORUM.

Pag. 188. lin. antepen. *Omnes enim aves invadit accipiter, nec aliquam timet.*

De

De accipitre ſuſpenſo.

Quam verum ſit autem illud philoſophi, neceſſe eſt ut multos timeat qui à multis timetur, narratiuncula ſubdenda docebit. In Britannia igitur majore, Rex quidam venationi aeriæ indulgens, accipitris cujuſdam generoſi pernicem volatum, conatus ſtrenuos, agilis flexus, & felices ſucceſſus admiratus eſt. Sed ecce aquila quadam, repentinis inſidiis in modum turbinis impetuoſi, accipitrem perſecuta eſt. Qui fugam arripiens, ſepta caularum, latitandi gratiâ inter oviculas, providus elegit. Aquila autem terræ ſe commendans, ovile ſæpius exterius, circuminit, attemptans utrum aliquo caſu, voti ſui compos effici poſſet. Tandem caput intra cratem ex viminibus contextam intrudens, præda ſit accipitri, caput aquilæ unguibus acriter arripientis. Admittunt igitur equos certatim, tam milites quam adoleſcentes nobiles, quam ſtipellites regij variis ſtudiis: quidam ut accipitri ſubſidium conferant, quidam ut exitum rei contemplentur. Et ecce intanto cum lætus oritur clamor, accipitrem aquilæ victorem ſumma dignum commendatione proteſtantur. Rex verò ſolus dolens regiam avem ignobiliter tractari, accipitrem proditionis arguit, cenſens eum reum læſæ majeſtatis, eò quod Dominum ſuum interemiſſet. Et ut genti ſuæ timorem incuteret, accipitrem ſuſpendi juſſit. Ad hoc enim præcipue tendunt potentes, ut timeantur, ut vel ſic timorem quo alios timent, velare queant.

De Accipitre.

Inter varias accipitris proprietates, unam præcipuè admirer, quam ſcripto commendare mihi minimè moleſtum erit. In brumali igitur tempore, dum gelu cuncta conſtringi videntur, ſibi volens accipiter proſpicere, perdicem, vel anatem, aut avem quam ſors, votis ejus obtemperans, obtulerit, tota nocte pedibus armatis unguibus tenet incluſam, ut ſic frigoris evadat incommoditatem. Poſtquam verò dies ſequens beneficio ſolis aſcendentis incaluerit, avem officio ſuo functam avolare permittit, quaſi reddens eam libertati, pro timore ſervitij nocturni. Eam verò proſequi non dignatur, memor nobilitatis propriæ, & ſi etiam meticuloſa, præda ſeu venationi ſuæ indulgenti. Quidam tamen non claris nobilitatis ejus titulis hoc aſcribunt, dicentes accipitrem noſſe avem illam nocturno timore adeo macilentam eſſe effectam, ut delitias aviditati appetitus accipitris deſideratas miniſtrare non queat; hoc ipſum alij generoſitatis inſigne eſſe perhibent, aut naturæ nobilis pietatem munificam, ſeu piam munificantiam docentis, non ſolum miſeris eſſe ſubveniendum; ſed & exiguum dignum eſſe remuneratione ſervitium. Hinc etiam addiſcere poſſumus, quoniam iis quibus beneficia conferre cepimus inurgentis articulo neceſſitatis, vel parcere debemus. Docemur etiam in dictis, quam ſæpe nocte adverſitatis nonnulli turpibus vacant queſtibus, quibus abrenuntiant poſtmodum, illucſcente proſperitatis die. Accipiter autem à capiendo nomen accepit, ſicut nomen aſturconis ab auſtrali plaga contraxit, quæ Auſtria dicitur.

De falcone.

Falconi etiam menſæ magnatum delicias ſuas debere fatentur, ſicut accipitri. Sed cum accipiter in primo impetu conatus ſui aut voti compos efficitur aut deſiderio deſtituatur, falco ſucceſſus ſuos urgens prædam inſequitur ſtrenuiſſime. Multis igitur flexibus falcatis, miles aerius latus indulget, unde & nomen Falconis ſortitus eſt. Vel, ut aliis videtur, à falce nomen contraxit, propter impetum ictus, quo fugientem dejicit. Secundum Iſidorum dicitur falco, eo quod curvis digitis ſit. Girofalcones à giro dicti ſunt, eo quod in girum & circuitus multos tempus expendunt. Tam expeditis autem moribus, tam pernicibus agilitatis flexibus prædam inſequuntur, ut Trojanæ

agmina quæ vulgo torneamenta dicuntur, quæ à puerulis haſtiledia ad differentiam haſtiludiorum dici ſolent, quæ Alexander tertius deteſtabiles nundinas vocat, ab exercitio falconum militari, initium ſumpſiſſe videantur. Tanta autem virtute, nunc gruem, nunc ardeam proturbat falco, Aiacem inter oviculas enſem Hectoreum vibrare credas, ſalvo eo, quo Aiax pœnitentia ductus dicto mucrone ſe ipſum miſerabiliter tranſverberavit. Nunquam oves tantum hoſtem habuerunt, ſed & nunquam tantum mortis ſuæ habuerunt ultorem. Mira res; falco unica circulatione collum girat circulariter pectore immoto, adeo ut oculi ipſius duo, centum Argi luminibus ratione uſus eiuſdem naturalis diſcretionis videantur ex equo reſpondere. Prædæquæ poſt tergum eſt providus, invigilat, & inſidias, ſi quæ imminent, vitare ſatagit, hinc ergo probitatis nobis eſt exemplar, hinc providentiæ monitor.

De commendabili fraude falconis aquilam ſeducentis, in ultionem mortis ſui comparis.

Si tamen res quæ in nullius vel paucorum notitiam deveniunt, ſcripto commendarem, vix fidem relatiunculis meis lector adhiberet: ſi nota duntaxat proſequerer, ſubſannatione digna cenſerentur. Ea igitur varietate, opus iſtud diſtinxi, ut nunc notorum oppoſitio fidem cæteris promereri queat, nunc minus notorum relatio, in mente lectoris attentionem generet. Falcones igitur gemini, mollificationi aëris inſtinctu legis naturæ indulgentes, in regione qua nidificaverunt, dominium inter aves cæteras vindicaſſe viſi ſunt. Tandem aquila in illam ſe tranſtulit regionem, indignationis regiæ non immemor, repentinum poteſtatis uſurpans privilegium. Orta igitur invidia inter aquilam & falcones dictos. Aquila, pro Regiæ Majeſtatis arbitrio, falcones expellendos eſſe, aut ſponte ceſſuros cenſuit, illis verò ſedem propriam retinendi fiduciam miniſtravit innatæ probitatis ſtrenuitas, indignantibus ſe tueri longævi temporis præſcriptione, huic virtus roboris cum audacia pectoris animoſi, victoriam ſpondere auſa eſt. Illos animavit ex fideli conſortio ſecuritas procedens, cum agilitate diſcreta ipſis enim pariter aëra ſecantibus aquila intercepta non nunquam crebris, ſed & continuis vexabatur inſultibus acerrimis: ſed & quandoq; proturbabatur. Ad conflictus igitur fere cotidianos iſtarum avicum, tanquam ad inſigne ſpectaculum, conſueverunt indigenæ oculos convertere, & labores ſuſceptos ſpectandi gratia intermittere. Si verò aliquis caſus emergens falcones diſſociaſſet ad horam, tempore deſiderato utens aquila, falconem interceptum proſequi & infeſtare, variiſque propulſibus affligere conſuevit, uſque dum alterius adventus, intercepto ſubſidium gratum conferet, aut fugæ celeritas arreptæ ei remedium præberet. Tandem alterum, ſolatio comparis ſui deſtitutum, pro dolor, interceptum aquila victrix interemit. Nec latuit ſuperſtitem rei eventus, ſed dolorem alto in corde repoſuit. Regionem itaque notam exul gemebundus dereliquit, in remotas ſe transferens partes. Foramen igitur, in ligneo ponte notavit tantæ quantitatis, ut pervium eſſet corpori ipſius, aliquantiſper autem majus corpus non admitteret, leviter poſtea deſcenſibus quibuſdam quaſi introductoriis, & rudis ſui ipſius diſcipulus & magiſter, è vicini aëris partibus ſe demittens, nunc intra dicti foraminis anguſtias ſeſe recipere, nunc per ipſum foramen in partes inferiores deſcendere conſuevit. Hanc lectionem cotidie pluries repetens, deſcenſus ſolitos iteravit. Demum de ſublimi pernicibus decenſibus audaciſſime, relegato procul timore, officium conſuetum exercens, foramen tam notum adiit celeriter, jam bene à conſuetudine, quæ in multis optima magiſtra eſt, inſtructus. Temporis autem nanciſcens opportunitatem, aquilam inſequitur acerrime, & pectore audaci præpes eam fere perturbat. Quæ indignans illum proſequitur, ſed ille fugæ ſe tuetur patrocinio. Sed ecce ſubito iterũ aquilã impetit & acrioribus ſolito eam infeſtat inſultibus. Avis igitur regia, indignanti pectore, acerrime proſequitur falcone, cui pernicis volatus remediũ conferi & ſubſidiũ. Sæpius igitur attẽptato congreſſu, tandem poſt multas fugas ſimulatas veram fugam inire cogitur ſæpe dictus falco.

Impetu

Impetu namq; fulmineo arctat eum aquila, nimis in iram præcipitem provocata, & vix artis notæ beneficio tantum evadit præpes fugitivus discrimen. Ad familiare igitur receptaculum se transfert falco noster, & timens & sperans, tam odio plenus, quam amore, nunquam sui comparis immemor, quem Jovis armiger impetuose prosequitur, jam jam prendenti similis. Sed raptor Frigis, optatis carens successibus, ad angustias foraminis supradicti pontis præcipiti, conatu impetus propriis tam elusus quam elisus, ruit, confractus in partes, adeo ut credere queas pontem hostis falconis sui sentientem adventum opem suo præpeti contulisse. Eventus autem quem jam scripto commendavi testes sunt invictissimi cives Rothomagenses, quibus falco generosus, regiæ victor avis certum, visus est præsagium dedisse Francorum insidias evadendi potenter Addiscamus hinc defunctis fidem esse servandam, & amoris insigne in superstitibus superesse debere. Et ut à ad parvis ad magna transeam. Ubi locorum, vel unicum par amoris reperitur? ubi sunt Tydei & Polinicis fides, & amoris indissolubile vinculum? Mortui sunt Pylades & Orestes, nec in successoribus hereditario jure fides amoris successit. Quando vel ubi Nisum & Euryalum reperiemus? aut Patroclum & Achillem? Quis amorem David & Jonathæ cum lachymis non recolat? Quis in amore Petri & Pauli fide constantiaq; non glorietur? Superiora, ex Alexandri Nechami libro exscripta, debeo Bibliothecæ illustris viri Johannis Seldeni, quod quidem quantæ sit notæ Manuscriptum, toties à nostro ad testimonium citatum, judicium ferat æquus lector.

Equestris familia *BURSTOWSIORUM* primum pro insignibus Gentilitiis gessit *tres falcones argenteos in arvo rubro*, nomenque sibi sumpsit à parochia in agro Surriæ, in qua Prætorium, sive Manerium in suum nomen ascivit. Eorum posteri (liceat interim digredi) ut liquido constat ex tabulis, tum meis, tum quæ penes sunt Illustrem virum Guilielmum *Pierpontium*, de pluribus filiis Comitis Kingstoniæ secundum, sic se habent. Stephanus de *Burstowe*, qui, ni fallor, æqualis fuit temporibus Richardi primi, dono dedit prædia Cœnobio de *Robertsbridge*, sive *Ponte Roberti*, in Comitatu Sussexiæ. Quin & eidem Cœnobio data ab aliis plura prædiola rata habuit, quæ fidem faciunt eum agris prædivitem fuisse (omnia enim illa prædia quorum donationem ratam fecit primariæ clientelæ jure possidebat.) In illis tabulis vocatur Stephanus de *Burstowe* sed in ambitu sigilli scriptum est, Sigillum Stephani filij Hamonis. Sed quo patre natus hic Hamo nondum liquet. Stephanus filium habuit Rogerum, itidem in idem Cœnobium donatione aliquot prædiorum beneficum: hic in tabulis suis vocatur Rogerus de *Burstowe*, in sigillo *Rogerus filius Stephani:* cujus filius Joannes de *Burstowe* in sigillo cælavit *Falconem unum alis expansis*, sed non in scuto. In tabulis illis, conscriptis regnante Henrico tertio, in turba testium, quorum nomina appositа sunt, quatuor sunt cognomines mei, è quibus duo equestris ordinis viri; quibus adjuncti tres itidem equestris ordinis ex *Hornorum* familia, una cum Guilielmo de *Sholvestrode*, cujus sororem idem Joannes uxorem duxerat, nec non Adamo de Haddresham. Sed postmodum sigillo insculpsit tres falcones in scuto, eadem avium positione quæ prius, paululum tamen variante. Ejusdem nominis filium habuit equestris ordinis virum, cujus mentio fit in libro *Manwoodi*, qui est de legibus sylvaticis, seu forestariis. Ejus nomen ascriptum est, ad majoris fidei testimonium, tabulis cognominis mei, & ejusdem mecum stirpis, quibus Cœnobium de *Rhigate:* prædiis donavit. Duxit uxorem Johannam filiam & heredem Roberti *Burnavilli:* ex quo matrimonio natus Rogerus, cujus tessera gentilitia, ut sigillum exhibet, Rosa erat, quæ Matris insigne fuit. Hic Rogerus ex uxore Matilda filia & hærede Roberti *Chastillon* Equitis aurati, suscepit filium Joannem dictum; quod nominis jam tertium in eadem stirpe inditum est. Hic claruit tum equestris ordinis dignitate, tum militiâ in Gallia sub Principe Nigro, duxitq; uxorem filiam & hæredem Guilielmi de *Sancto Amando:* ex quo conjugio nati Joannes, & Guilielmus. Joanne mortuo illiberi, in bona fratris successit Guilielmus, qui ex uxore Joanna filia Joannis *Gainsford* de *Crowhurst*, unicam suscepit filiam & heredem, nuptam Joanni *de la Bysshe*, quo ego, jam nona sobole, oriundus sum. Hic Joannes de *Burstowe* postremus, in sigillo suo insculpebat

HORNE, de gueules, à un frette de vair.

BURNAVILLE, d'or à un rose de gueules.

CHASTILLON, de gueules, à trois pals de vair, un chef d'or chargé de trois greffes.

GAINSFORD, d'argent, au cheuron de gueules accompagné de trois leuriers de sable

pebat florem Lilij, adjunctâ roſâ, quam, conſtat ex archivis, & antiquis M. SS. nec non ex depictis inſignibus in vitreis feneſtris, fuiſſe *rubram, arvo aureo, florem* verò, *lilij aureum* fuiſſe *in arvo cæruleo*. Id ſigilli hîc curavi incidi, cum aliis ſuperius memoratis.

Hoc *lilium* proculdubio Patri indultum propter ingentia merita, & operam quandam notabilem in Gallia præſtitam. A majoribus etiam meis ad nos tranſmiſſum eſt, Bartholomæum quendam Baronem de *Burgerſh*, in conflictu in Gallia, ex equo dejectum, & ad terram afflictum, oppoſitu & inceſſu corporis Ioannis de *Burſtowe* præſenti periculo liberatum; qui mox, officij ſpecie, dixit, ſi unquam mutuo conſpectu daretur frui in Anglia, donatione agelli (nos *Smalfield* dicimus) memorem gratumq. futurum, & revera dictis fidem conſtitiſſe, collatis in eum illis prædiis quæ olim *Crullings* nunc, ab ejus dicto, *Smalfield* appellantur: quæ quidem ſub ea denominatione hodie ſucceſſionis jure in poſſeſſionem noſtram venerunt. Poſt reditum ex Gallia ſumptibus propriis viam publicam, tertio ab urbe lapide, ſilice conſtravit, quæ in hunc uſque diem dicitur Pavimentum, ſeu Lithoſtroton de *Burſtowe*. Sed è diverticulo in viam redeo.

Pag. 199, lin. 1. *Pellicanus dicitur quaſi pellem canam habens.*]

Pellicanus avis eſt ſolitudinis; dicta ſic eò quod pellis ejus tractata canere videatur propter ſui aſperitatem. Sic Alexander Necham. Iſidorus, ineptè admodum, à pelle & Canopo dici innuit. Nomen eſſe à πέλεκυς, *ſecuris, bipennis*, quæ lata, quia roſtrum magnum latumq; habet inſtar πέλεκυς, ſeu dolabri, aptum dolationi, ſcribunt Geſnerus, & Hadr. Junius.

Omnium fermè regionum pictores, Pelicanum adunco roſtro pectus ſaucientem, & effluentem iubtus ſanguinem, hiante ore excipientibus pullis, pinxerunt, ſuo quidem jure uſi,

——*Pictoribus*, enim, *atque Poetis*
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.

Peleca-

Pelicanum aureum, cerulea in area HONRODTIOS nobiles Brunſvicenſes portare ſcribit *Hoepingus.*

Noſtrorum ſcuta Pelecanis inſignita ſummatim cognoſcere faſtidio non erit.

Pelicanus aureus, ulis expanſis, cum aureis pullulis ſuis, ſupra nidum ejuſdem metalli in coccinei coloris valvulo, pectore ſanguinem ſtillante, eſt *CARNEORUM.*

Argenteus Pelecanus cum nido & pullulis aureis, in parmula nigra, LYNDEORUM.

Tres Pelicani cyanei, circa faſciam nigram, in argenteo ſcuti valvulo, eſt *PILESDINORUM.*

Totidem Pelicani argentei, alis eorum expanſis, cum pectoribus ſanguineis, inſcuto cyaneo ſunt antiquiſſimæ equeſtriſq; familiæ *PELHAMIORUM.*

Bini Pelicani aurei in apice ſcutario, cum inſtita perinde aurea, in parmula oſtro lita, ſunt antiquiſſimæ familiæ *LECHMERIORUM,* in agro Wigornenſi.

Tria pelecani capita aurea, avulſaq́, in clypeo nigro, ſunt equeſtris familiæ *GODFRYORUM,* in agro Cantiano.

Emanuel Serveira Pereira retulit nuper juxta amnem Coanxa in regno Angolæ, cui præfuit ipſe, invenisſe incolas illius regni verum Pelicanum, quem deſcribit talem. Erat avis major anſere, ſubcinereo colore; roſtro longo & in fine acuto, crucibus nigris, & proceris, digitis pedum membranula quadam complicatis, medio pectore implumi, ubi ſibi ipſi (ſic tradidêre Incolæ) Vulnus Pelicanus infligit, ut ſanguine effuſo famelicos pullos alat. Hæc Ramirez, Pent. cap. 35.

Pag. 199. lin. 30. *Perdix à voce nomen habet, ut dicit Iſidorus.*]

Perdix παρὰ τὸ πέρδιν Eum enim ſonum edit. Scalig. ad Varron. *Habui perdices* (inquit, *Busbequius epiſt.* 3.) *Chio allatas ex eo genere, quod & roſtro & pedibus rubris, tam cicures, ut eo ipſo tædio eſſent, aſſiduè meis pedibus adhærebant, è crepidis holoſericis roſtro pulverem excitantes, quo ſe pulverarent. Cum eſſent moleſtæ, & ſecludi in cameram juſſiſſem, omnes præ nimia pinguedine paucis diebus extinctæ ſunt, ſi modo famulis meis fidem habeo. Nam Plinius, quodam loco, leporem & perdicem negat pingueſcere. Nihil dum hîc habes quod mirere; ſed audi reliqua. Plena eſt Chios hujuſmodi avibus, ubi cum hominibus ſub eiſdem tectis hoſpitantur. Agreſtes pœnè ſinguli plures paucioreſve nutriunt, ut cujuſq́ fert animus aut res, primo diluculo paſtor publicus eas ſibilo evocat, procurrunt catervatim, congregantur q́, in via. Inde paſtorem, ut apud nos oves, ſecutæ procedunt in agrum, ubi totum diem apricantur paſcuntur q́, ſub veſperum eodem ſigno revocatæ, facto agmine domum & ad nota cubilia ſe recipiunt: hanc conſuetudinem ita fieri memorant, ſtatim ut ovis excluſæ ſunt, eas ruſtici in ſinum, intra induſium, transferunt, itaq́, una die & altera circumferentes fovent, & ori ſubinde admotas ſaliva nutricant, quo beneficio devinctæ (ut ſunt ferè reliquæ animantes hominibus magis memores & gratæ) nutricios non obliviſcuntur. Una tamen adhibenda cautio eſt, ne in agro pernoctent, id enim ſi ſemel atq́, iterum fiat, facile ad naturam redeunt, vitæ libertatem humano contubernio præferentes.*

Perdices tres aurei, circa cantherium ex hermoniaca diphthera, in ſcuto viridi, ſunt *PARTRIDGIORUM, in agro Eſſexiano.*

TANE, d'azur à une Perdrix d'or, aux ailes étendües. Le Martyl. des Chev. de Malte, par Mathieu de Gouſſancourt.

Pag 206. lin. 24. *Regem illum inclitiſſimum Arthurum legimus*

legimus duos Dracones in ſuis armis portaſſe. Non tamen, ut creditur propter aliquas præſcriptas proprietates, ſed pro eo quod pater ſuus Uter, qui Pendragon vocabatur, habuit magnum corpus & longum, cum capite multum parvo, ad ſimilitudinem Draconis: qua de cauſa Pen-dragon, id eſt, Caput Draconis vocabatur. Et ſic dictus Rex Arthurus portavit Arma paterna, propter habitudinem corporis patris ſui aſſumpta.]

Pindar. Pyth. 8.

Διάομαι σαφὲς δράκοντα ποίκιλον αἰδᾶς Ἀλκμᾶν ἐπ' ἀσπίδος νωμῶντα πρῶτον ἐν Κάδμου πύλαις.

Intueor apertè Alcmanem in clypeo coruſco quatientem draconem verſicolorem primum in Cadmi portis.

Τοῦτό φησιν, ὡς τῷ Ἀλκμαίονι ἔχοντος ὅτι τῆς ἀσπίδος ἐπίσημον δράκοντα. θεωρῶ γὰρ φησι σαφῶς ἐν ταῖς Θήβαις τὸν Ἀλκμαίονα, ποικίλον δράκοντα ἐπὶ τῆς καταπληκτικῆς ἀσπίδος διακινοῦντα. Διατί δὲ ὁ Ἀλκμαίων ἔχει ἐπὶ τῆς ἀσπίδος δράκοντα; Ὅτι ὀπτικὸν ἔχων τοὺς οἰωνοὺς τὸ ζῶον· καὶ καταδύσιον εἰς τὰς ἄντρους τῆς γῆς. μάντις δὲ καὶ ὁ Ἀμφιάραος, καὶ κατέδυ καὶ αὐτὸς ὑπὸ γῆν. ὁ δὲ παῖς, σημεῖον τῆς τοῦ πατρὸς ἐσοπτεύσεως. ἢ καὶ διὰ τοῦτο ὑπὸ Μελάμποδος. ἰσορροῦσι δὲ οἱ δράκοντες διαλέξαι τοὺς ἀκοὰς τοῦ Μελάμποδος, καὶ διατρῆσαι πρὸς ἄλληλα. διὸ καὶ δοκεῖ αἰσθάνεσθαι τῆς τῶν ἀλόγων ζώων φωνῆς.

Hoc dicit, eò quod Alcmæon clypeum dracone inſignitum geſtabat: Video enim manifeſte, inquit, *Alcmæona Thebanum verſicolorem draconem clypeo tremendo vibrantem. Quare verò draconem, tanquam inſigne, clypeo geſtabant Alcmeon? Quia hoc animal uſum ſuum in Auguriis habet; & quia in terræ etiam cavernas deſcendit. Amphiaraus verò vates erat; ſed & ipſe etiam ſubter terram deſcenderat:* Filius autem paternæ artis inſigne geſtare voluit. *Vel ideo hoc dicit, quia à Melampode erat oriundus: aiunt autem dracones duos Melampodis aures perlinxiſſe, unde & brutorum animalium vocis intellectum habuiſſe creditus fuit,* hæc ejus Scholiaſt.

Amphiaraus tamen, ſi fides Papino, *Thebaid.* 4.

Clypeo victum Pythona coruſcat.

Vide Æſchylum, Euripidem, & eorum Scholiaſt.

Draconum Herois plurimi, inclytiq; Duces pro teſſera, omni ævo ſuſceperunt. *Poſteaquam Apollo,* inquit Iſidorus, *Draconem Pytheum confecit, ipſe primus Draconis ſimulacrum geſtavit: deinde Græci, & poſtmodum Romani talia ſimulacra ad bellum proficiſcentes deferre cæperunt.* Hercules Draconem ſcuto geſtabat, inquit Heſiodus, ſi modo is auctor ſit poematij, quod inſcribitur Ἀσπὶς Ἡρακλέους Longinus dubitare videtur. Vide in eum notas doctiſſimi Langbanij. In thorace Agamemnonis tres Dracones, teſte Homero, conſpiciebantur. Interfectorem Lyſandri, enſis capulo Draconis iconem geſtare refert Plutarchus. Nec deſunt noſtra ætate familiæ, quæ in Inſignibus gentilitiis effigiem Draconis gerunt.

Draconem aureum, in ſcuto viridi, iconem eſſe gentilitiam familiæ *CUEVÆ* in Hiſpania, ſcribit Petra Sancta. Quæ de hiſce inſignibus habet Julius Chiffletius in Epiſtola Claudij Chiffletij libro de *Numiſmate antiquo* præfixa, quam ad Alphonſum Cardinalem *de la Cueva* ſcripſit, (Hiſpanicorum inſignium non

non nihil præ se ferentia, ideoque quod multis profutura sperabam) iconemq; pariter gentilitiam, sine qua nihil horum intelligi possit, adduxi.

IN DEXTRA SCUTI DEVISI AREA CÆRULEA, SPLENDENT AUREA LILIA TRIA, ab Hugone, è Comitibus Tolosanis oriundo, nominis Tui instauratore, qui in memorabili prælio de Salado, contra Maurorum Reges, Vexillum Cruciatum Avenione à Summo Pontifice, benedictum, prætulit, jubentibus Alphonsis, Castellæ XI. & Lusitaniæ VII. Regibus Anno Christi, 1340.

IN SINISTRA PARTE SCUTI AUREA, DUO SUNT PALI DIRECTI COCCINEI, quos à Regibus Aragoniæ, ob præclarè bellis gesta, majores Tui habent.

IMO SCUTO ARGENTEO, EXARATUS EST DRACO PRASINUS EX ANTRO, SIVE CAVEA EMERGENS, Symbolum fortitudinis, vetustissima gentis tuæ tessera.

ORA SCUTI MINIATA, OCTO DECUSSIBUS AUREIS IMPRESSA EST, quas Tui sibi vindicarunt, post celebrem pugnam anni 1227. qua Civitas Baeca à Maurorum servitute liberata est, quæ quia die S. Andreæ festo contigit, Nobiles plerique victores, Cruce Apostoli, scutorum suorum limbos exornaverant. Hæc Chiffletius.

Pag. 207. lin. 8. *Est etiam quoddam genus Delphinorum specialiter de Nilo, cum dorso serrato, quod teneros ventres Crocodilorum secat, & sic eos interimit.*]

Sunt Delphines in Nilo, quorum dorsa cerratas habent cristas. Hi delphines crodilos eliciunt ad natandum, demersiq; æstu fraudulento teneros ventres subter natantes, secant, & interimunt. Solinus cap. 32. Salmasius tamen, ex authoritate Plinij, scribit, Delphinos illos qui in Nilo crocodilos interimunt, non esse indigenas Nili, sed è mari immeare, nec quicquam privi habere præter cæteros delphinos, cùm omnibus commune sit gerere cristas dorsuales. Vide Senecam lib. 4. Nat. Quæst. Strabo quoq; lib. 17. nullum piscem ex mari in Nilum immeare dicit, præter mugilem & delphinos, metu crocodilorum.

Ibidem. lin. 14. *Et est Comes Forestarum qui portat unum Delphinum aureum de Nilo barbatum in campo rubeo.*]

Je priseray tousiours ces Comtes de Forest, inquit Marcus Gilbertus Devarenius, in libro, qui inscribitur, *Le Roy d'Armes, qui portoient DE GUELES, AU DAUPHIN D'OR; come aussy les Comptes ou Dauphins d'Auuergne, qui portoient DOR, AU DAUPHIN PASME D'AZUR. Marquès soigneusment ces termes de Pasmé, & de vif; car quand il est vif, come en celles du Dauphine, & de*

Forest

Foreſt, il à la gueule cloſe, la où le paſmé l'a beante, & come tirant à ſa fin; en quoy eſt la difference des Armes du Dauphiné d'Auuergne, & du Viennois. In eandem ſententiam hæc habet Ioannes à Boſco. *Porro Albonis, inquit, & Viennæ Comitatus eminebant, ſed & Albonis & Vienniſij Comes, cognomen Delphini gerebat ſcutoq; DELPHINVM piſcem Marinum repreſentabat. Et quia Comitatu Arverniæ etiam potiebatur, duorum ſuperſtitum liberorum prior, comitatus Vienneſium & Albonenſium hæreditatem aſſecutus, Delphinum ſe Vineneſium & Albonenſem dixit. Poſterior Delphini Arvernici titulum obtinuit. Et cùm ſuccedentibus annis inter amborum fratrum Delphinorum poſteros, ex ſignorum repreſentatione, lis emoveretur; cedentibus virorum ſapientium ſententiæ partibus, deciſum fuit: Primogeniti nempe Albonenſis & Vienneſij Comitis ſucceſſores DELPHINVM VIVVM, CVM RVBEIS BRANCHIIS gerere pro ſigno debere: Alvernici verò poſteros, DELPHINVM EXANIMATVM, CVM SVBPALLIDIS BRANCHIIS: in quem modum lis ſopita eſt,* hæc ille. Ulyſſem Lycophron Δελφινόσημον vocat, rationem his verbis reddit Izacius Tzetzes, Σημεῖον φησὶν, Ὀδυσσέα ἔσχηκέναι ἐπὶ τῆς ἀσπίδος φέρειν δελφῖνος τύπον. ᾧ Εὐφορίων ὁμοίως τούτῳ συμφέρεται *Steſichorus ſcribit, Vlyſſem in clypeo geſtaſſe imaginem delphini: cui ſuffragatur Euphorion.* Hæc Tzetzes, quæ è Plutarchi libro. *De ſolertia animalium,* accepiſſe videtur. *Vlyſſis porro ſcutum,* inquit, *inſigne habuiſſe Delphinum etiam Steſicorus ſcripſit. Zacynthi narrant cauſam, ut Critheus teſtatur. Nam Telemachum puerum in mare profundum de litore prolapſum Delphini ſervarunt, ſubeunteſque natando extulerunt, & pater ut animali gratiam referret, annulo & ſcuto Delphinum inſculpſit.*

Libet vero hîc noſtratium aliquot ſcutæ Delphinis inſignita recenſere.

JAMES, de ſable, à un Dauphin couché d'argent.

FITZ-JAMES, d'azur, à vn Dauphin couché d'argent.

FISHER, d'argent, au chef de gueules, à vn Dauphin couché d'argent.

ROLT, d'argent, au bend de ſable chargée de trois Dauphins d'argent.

BLEVERHASSET, de gueules, au cheuron d'hermines, accompagnée de trois Dauphins couché d'argent.

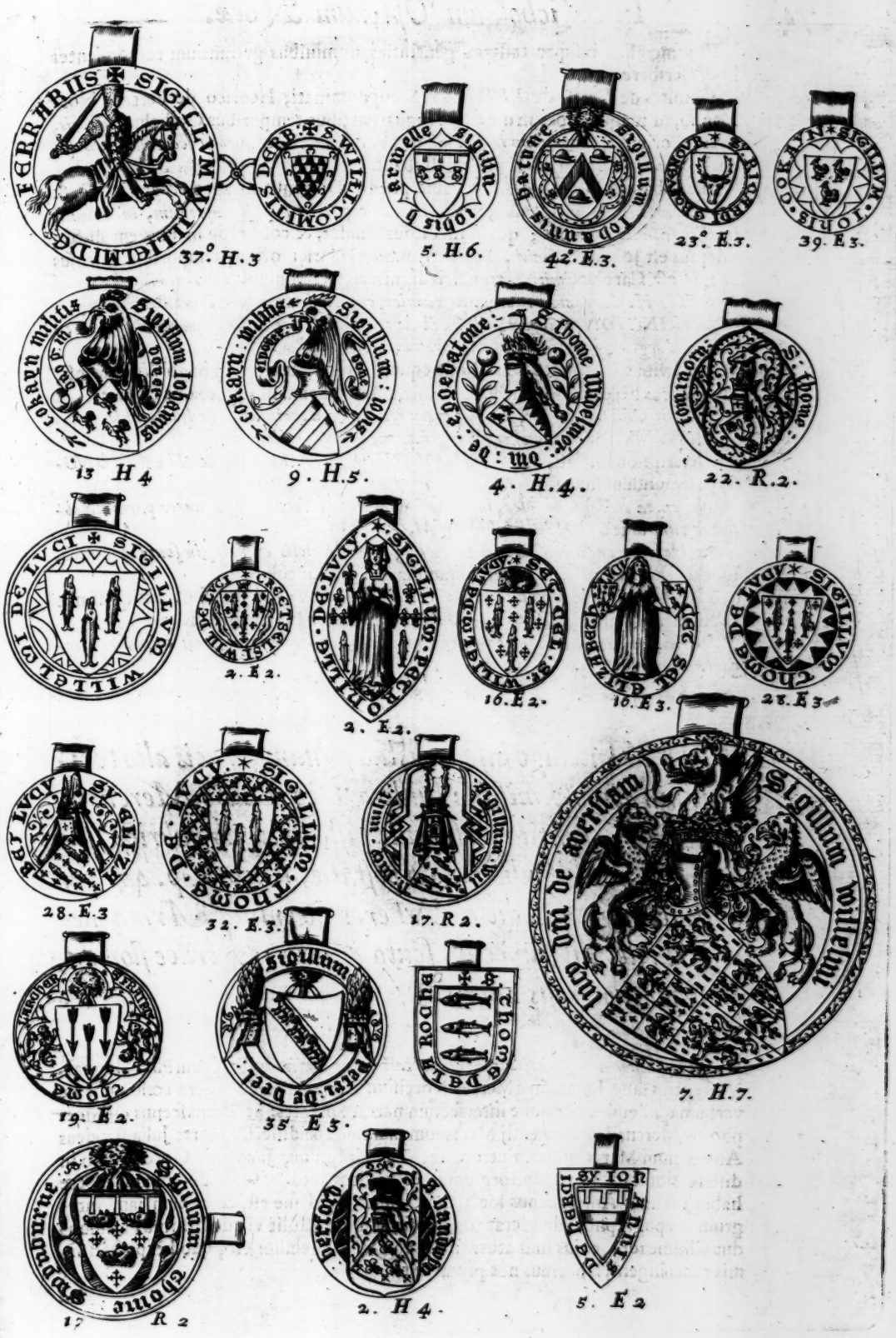

JAMES, de gueules, à un Dauphin couché d'or.

Pag. noſt. lin. 14. *Lucios, vidi certos nobiles in Armis portare, qui eodem nomine vocabantur.*]

Familia LUCIORUM, de Cherlecote in agro Warwicenſi, perantiqua & equeſtris, nobilium crebra affinitate decora, quæ hodie prædia opima poſſidet, locisq; prædicti dominium à Richardi primi temporibus ad hunc uſq; diem conſtanter obtinuit (quod è tabulis tam publicis quam privatis manifeſtum fecit V. Cl. Gulielmus Dugdalius in Comitatus ejuſdem deſcriptione, propediem jam in lucem proditura) *Tres Lucios argenteos, cum orucibus ejuſdem metalli, alias terminatis cruciendis, incerto numero parmæ impreſſis, in ſcuto coccineo præferebat.* Cruces illæ notæ ſunt minoris natu fratris è gente Luciorum Septentrionalium. Nonnulla eorum ſigilla hîc delineanda curavi, nec non alia congenera, quæ jam ad manum ſunt, de quibus aliquid in his notis vel dixi, vel dicturus ſum.

Et

37° H. 3
5. H. 6.
42. E. 3.
23° E. 3.
39. E. 3.
13 H 4
9. H. 5.
4. H. 4.
22. R. 2.
2. E 2.
2. E 2.
16. E 2.
16. E 3.
28. E 3
28. E. 3
32. E. 3.
17. R 2.
7. H. 7.
19. E 2.
35 E 3.
17 R 2
2. H 4.
5. E 2

Et nunc alias insuper tesseras gentilitias, nominibus gestantium respondentes libet ascribere.

Comites de *Derbi*, de *FERRARS* cognominati, Henrico de Ferrars Normanno, ad magnas opes, in diversis Angliæ partibus, temporibus Guilielmi *Victoris*, evecto, oriundi, *Parmulam impressam vellere cymbalite, ex auro & coccino, cum soleis equinis argenteis, limbo cyaneo*, gestabant.

Ille Johannes *HARWELL* fuit prædij Dominus in agro Warwicensi, & *& fasciam furvam undulatam, ternis leporis capitibus aureis impressam, in valvulo scuti argenteolo*, gestabat; quod, filiâ istius familiæ, & cohærede in uxorem ducta, adeptus est Johannes *Smith*, Scaccarij Baro, Henrici octavi temporibus; cujus stirpis est Carolus *Smith*, equestris dignitatis vir, Dominus *Caringtonij*.

SMITH, d'argent, à la croix de gueules, contonnée de quatre Paus d'azur.

CARINGTON, d'argent, à la band de gueules chargé de six cimiterres posées en sautoir d'argent, pomettez, croisez, virolez, & cloüez d'or.

Baldwinus *DE BEREFORD*, fuit equestris dignitatis vir, in pago Warwicensi, cujus agros hereditarios illic loci, *Pudsei*, affinitate cum illis junctâ, nacti sunt.

BEREFORD, d'argent, semé de croix recrosettes à trois fleurs de lys de sable.

PUDSEY, d'azur, au cheuron accompagné de trois moletts d'or.

Descriptionem insignium *THOMENHORNIORVM*, & *HATTONORVM*, nondum inveni.

Argenteæ tres equinæ solea, intra pullatum verò balteum, quo aurea parmula obstringitur, sunt *SHOISWELLORVM*.

Totidem aureæ, intro balteum puniceum, cum laciniolis cyaneis, in scuto argenteo, sunt *FERRERIORVM*, equestris familiæ in agro Lincolniensi,

Tria Poma rubra, cum interposita instita nigra, in solo argenteo, sunt antiquissimæ & equestris familiæ *APWLTONORVM*, in agro Norfolksiensi.

DOVE, de sable, à la fasce vivrée d'hermines, accompagné de trois columbes d'argent.

Pag. 209 lin. 26. *Intelligo insuper istud signum Crucis alio tempore miraculose missum fuisse à Deo Beato Mercurio, ut notat Vincentius, in speculo historiali, sub rubrica, De mirabili nece Juliani Apostatæ, l. XV. cap. 43. per Angelum: qui dicto Mercurio omnia Arma necessaria detulit, unà cum scuto azorio, & cruce florida, cum quatuor rosis aureis.*]

Sit apud te honor antiquitatis, sit ingẽtibus factis, sit fabulis quoq;, ut cum Plinio loquar. Vincentius sane Julianum à Mercurio occisum tradidit, sed de tessera cœlo missa ne verbum quidem. A Dæmone interfectum narrat Socrates: at Damascenus & Nicephorus, Mercurij, & Artremij Martyrum manibus cecidisse. De morte Juliani videas Ammianum Marcellinum, Eutropium, Theodoretum, Jacobum Gotofredum in dissertationibus in Philostorgium, & multos alios. Quæ de Juliani morte habet Joannes Antiochenus Malala (qui liber apud me est, & annum jam integrum Typographum desiderat) descripsi: illum transtulit vir doctissimus Edmundus Chilmeadus, cujus immatura mors eo nomine flebilior est, quod expectatissimis tanti ingenij laboribus nos privaverit.

Kal

Καὶ πρὸ ὥρας δευτέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ὁ Σασιλδὺς Ἰωλιανὸς παρὼν τὸ στράτευμα, καὶ συσπᾶν αὐτοῦ, μὴ ἀτάκτως φέρεσθαι, ἐτρώθη ἀδήλως· καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν ἴδιον παπυλεῶνα, διὰ τῆς νυκτὸς τελευτᾷ· ὡς ὁ προγεγραμμένος Μάγνος ἐξέθετο. Εὐτυχὴς δὲ ὁ χρονογράφος, ὁ Καππάδοξ, στρατώτης ὢν, καὶ Σικάριος τῆς ἰδίας ἀειθμῆς τῶν Περμοαριωϊακῶν, παρὼν καὶ αὐτὸς ἐν τῷ πολέμῳ, σωτηρίαν ἔφατο, ὅτι κατελθὼν ὁ αὐτὸς Σασιλδὺς Ἰωλιανὸς μονὰς ιε' ὅπι τὰ Περσικὰ μέρη, διὰ τῆς Εὐφράτε ἐσῆλθε, καὶ ὑπερβὰς ῥωμαίους καὶ νικήσας, πάντας παρέλασεν, ἕως πόλεως λεγομένης Κτησιφῶντος, ἔνθα ὁ Σασιλδὺς Περσῶν ἐκάθητο, ἐκείνῳ φυγόντος ὅπι τὰ μέρη τῶν Περσαρμενίων. Καὶ ζελομένῳ μὴ τῆς ἰδίας συσκηνήτης, καὶ τῆς στρατιᾶς αὐτῆς, ἄχρι τῆς Βαβυλῶνος τῇ ἐξῆς ὁρμῆσαι, καὶ ταύτην παρελαβεῖν διὰ τῆς νυκτὸς· καὶ ὡς καθ' ὕδωρ, εἶδεν ἐν ὁράματί τινα τέλειον ἄνδρα, ἐνδεδυμένον ζάβαν, καὶ εἰσελθόντα πρὸς αὐτὸν, εἰς τὸν παπυλεῶνα αὐτῆς, πλησίον τῆς πόλεως Κτησιφῶντος, ἐν πόλει λεγομένῃ Ἀσίᾳ, καὶ κράσαντα αὐτὸν λόγχῃ· καὶ παυθεὶς, ἐξανέστησαν οἱ κυβικουλάριοι δυνάμεις, καὶ ταξιάρχοι, καὶ ὁ στρατὸς, ὁ φυλάττων τὸν παπυλεῶνα· καὶ εἰσελθόντες πρὸς αὐτὸν μὴ λαμπάδων βασιλικῶν· καὶ προσεχώκως Ἰωλιανὸς ὁ βασιλὺς ἑαυτὸν σφαγέντα ὑπὸ τῆς μαχαίρης, ἐπηρώτησεν αὐτοὺς· πῶς λέγεται ἡ κώμη, ὅπου ὄφιν ὁ παπυλεὼν μυ; καὶ εἶπον αὐτῷ, ὅτι Ἀσία λέγεται. Καὶ διὰ τοῦτο ἔκραξεν· ὦ Ἥλιε, ἀπώλεσας Ἰωλιανόν. Καὶ ἐκχυθεῖς τὸ αἷμα, παρέδωκε τὴν ψυχὴν, ὥραν νυκτερινὴν πέμπτην, ἔτους ὑπὸ Ἀντιόχειαν τὴν μεγάλην χρηματίζοντος ὕια.

Καὶ διὰ τοῦτο ὁ στρατὸς, περὶ τῆς γνῶναι τοὺς πολεμίους Πέρσας, ἀπῆλθον εἰς τὸν παπυλεῶνα Ἰοβιανοῦ, κόμητος τῶν δομεστίκων, καὶ στρατηλάτην τὴν ἀξίαν ἔχοντος· καὶ ἀγνοοῦντα ὕπαρον αὐτὸν εἰς τὸν βασιλικὸν παπυλεῶνα, ὡς δῆθεν τῆς βασιλέως Ἰωλιανοῦ ζητήσαντος αὐτόν. Καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὸν παπυλεῶνα, συχόντες αὐτὸν, ἀνηγόρευσαν βασιλέα, τῇ κζ' τοῦ Δεσίου, τοῦ καὶ Ἰουνίου μηνὸς, περὶ τῆς διαφαύσεως. Τὸ δὲ πλῆθος τῆς στρατιᾶς τὸ ὀπὶ Κτησιφῶντα, καὶ τὸ ὑπὸ πολλοῦ διασήματος ἀπληκεύον, οὐκ ἔγνω τὰ συμβάντα, ἕως ἀνατολῆς ἡλίου, ὡς ἀπὸ διασήματος ὄντες. Ἐτελεύτα οὖν ὁ αὐτὸς Ἰωλιανὸς βασιλὺς, ὢν ἐνιαυτῶν λγ'.

Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ νυκτὶ ὤφθη ἐν ὁράματι καὶ ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος Βασίλειος, ὁ Καισαρείας Καππαδοκίας, τοῦ ὑργνὺς ἡνεωγμένους, καὶ τὸν σωτῆρα Χριστὸν ὀπὶ θρόνου καθήμενον, καὶ εὐπόντα κραυγῇ. Μερκούριε, ἀπελθὼν φόνευσον Ἰωλιανὸν τὸν βασιλέα, τὸν καὶ τῶν χριστιανῶν. Ὁ δὲ ἅγιος Μερκούριος, ἐξὼς ἐμπροσθεν τοῦ Κυρίου ἑφόρει θώρηκα σιδηροῦν ὑποζώννυτα· καὶ ἀκούσας τὴν κέλευσιν, ἀφανὴς ἐγένετο. Καὶ πάλιν δύσεως ἐξὼς ἔμπροσθεν τοῦ Κυρίου, καὶ ἔκραξεν· Ἰωλιανὸς ὁ βασιλὺς ὀφαγὲς ἀπέθανεν, ὡς ἐκέλευσας, Κύριε. Καὶ πρὸ τοῦτο ἐκ τῆς κραυγῆς ὁ ὁπάτου Βασίλης, διυπνίαν τεταραγμένος. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸν Ἰωλιανὸς ὁ βασιλὺς, καὶ ὡς ἐλλόγιμον, καὶ ὡς συμπεφυκότα αὐτῷ· καὶ ἔχαιρεν αὐτῷ συχνῶς. Καὶ κατελθὼν ὁ ἅγιος Βασίλειος διὰ τὰ ὠφέλιμα εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καλέσας πάντα τὸν κλῆρον αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς τὸ τοῦ ὁράματος μυστήριον, καὶ ὅτι ὀφάγη Ἰωλιανὸς ὁ βασιλὺς καὶ τελευτᾷ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ. Καὶ πάντες παρεκάλουν αὐτὸν σιγᾶν, καὶ μηδενὶ λέγειν τι

πεσῶν. Ὁ δὲ στρατηλάτης Εὐτρόπιος ὁ χρονογράφος, ἐν πολλοῖς ἄλλοις ἃ μαθόντες ἐν τῇ ἀκοῇ συγγράψομεν.

Circa horam verò diei ſecundam, Julianus interim dum luſtrato exercitu militem ſe continere hortaretur, ab incertâ manu vulneratus, & in tentorium ſuum ſe recipiens, eadem nocte mortuus eſt: uti ſcriptis prodidit Magnus ſupradictus. Eutichianus autem Chronographus, Cappadox, qui eſt miles, & Vicarius cohortem ſuam Primoarmeniorum bello hoc duxit, ſcriptum reliquit; Imperatorem Julianum, emenſo XV. dierum itinere, in regiones Perſicas, per Euphratem penetraſſe: ubi bello ſuperior factus, eſt ubique Victor, omnia ſubegit, aduſque Cteſiphontem urbem, regni Perſici ſedem Regiam; Rege ipſo in Perſarmeniam fugâ elapſo. Sequente autem die Primoribus, & Exercitu ſtipatus, Babylonem uſq; penetrare deſtinaverat, urbem eam de nocte aggreſſurus. Inter dormiendum verò, per ſomnum vidit virum quendam adultum, loricâ indutum, qui tentorium Regium in Aſiâ, urbe Cteſiphonti vicinâ, erectum ingreſſus, haſtâ eum percuſſit. Ipſe autem horrore expergefactus, exclamitare: Confeſtim itaque conſurgentes Cubicularii, Ennuchi, Spatharij, quique ad tentorium regis excubias agebant Milites, cum lampadibus regiis ad eum ingreſſi ſunt. Julianus autem Imperator, ubi animadvertiſſet ſe ſub axillâ lethale vulnus accepiſſe, de Vici nomine, ubi poſitum erat tentorium, ſciſcitatus eſt. Aſiam verò vocari, reſpondentibus eis; elatâ ſtatim voce, exclamavit: O Sol Julianum perdidiſti! *Et effuſo ſanguine e jus omni animum efflavit, horâ noctis* V. *anno Æræ Antiochenæ* CCCCXI.

Exercitus itaque abſque morâ, priuſquam id hoſtes reſcirent, tentorium Joviani, Comitis Domeſticorum, & Tribuni militum, adeuntes ipſum, nil tale cogitantem, Regis ad tentorium, tanquam à Juliano accerſitum, deduxerunt: ſtatimque ut ingreſſus eſt, tenentes eum, Imperatorem ſalutarunt, Deſi, ſive Junij XXVII. *tempore antelucano. Reliquus autem exercitus, qui ad Cteſiphontem caſtra poſuerat, quique longo abierat intervallo, de his quæ acciderant, uſque ad ortum ſolis, nihil cognovit. Mortuus eſt itaque Julianus Imperator, ætatis ſuæ anno* XXXIII.

Porrò eadem ipſa nocte ſanctiſſimus Baſilius, Cæſarienſis in Cappadociâ Epiſcopus, per ſomnum vidit cœlos apertos, Chriſtumq; ſalvatorem ſolio inſidentem magnoque clamore dicentem, Mercuri! egreſſus, Julianum Imperatorem, Chriſtianorum hoſtem, interfice. *Aderat coram Domino S. Mercurius thorace ferreo coruſcante armatus: acceptoque mandato, diſparuit protinùs. Rurſus autem coram Domino comparere viſus, exclamavit:* Occiſus eſt Imperator Iulianus, uti imperaſti, Domine. *Clamore tanto perterritus Baſilius Epiſcopus è ſomno excitatus eſt. Colebat enim eum Julianus Imperator, & eruditum & ſtudiorum ſuorum ſocium: frequenteſque ad illum literas mittebat. S. itaque Baſilius in templum, ad Preces Matutinas deſcendens, cleroque univerſo ad ſe vocato, Viſionis arcanum illis aperuit, & quòd Julianus Imperator eâdem nocte interfectus eſſet. Illi verò Epiſcopum, uti taceret, nec quid tale Evulgaret, rogarunt omnes. Verùm Eutropius Chronographus ex his nonnulla in ſcriptis ſuis aliter tradidit.*

At teſſera hæc quam Mercurio noſter dono dat, inſignia *HOTOTORUM*, familiæ priſcæ, & equeſtris, mihi in memoriam revocavit; quæ in hunc modum fetialium noſtrorum libri tradidere.

HOTOT, d'azur, à la croix fleurdeliſée d'hermines, cantonnée de quatre roſes d'or.

Icona Guilielmi *Hotot*, equeſtris dignitatis viri, in feneſtra Eccleſiæ de *Clapham* (vulgo *Clopton*) in agro Northamptonienſi depictam (eò quod rerum antiquarum ſtudioſis non ingratam fore confido) hîc dedi.

Ibidem

Ibidem lin. 35. *Nec unquam reperi quod aliqua Arma fuerunt de cœlo missa, nisi in iis fuissent, vel faisset, signa, vel signum Crucis, præterquam in armis Regis Francorum, cui Arma certa fuerunt de Cœlo per*

per Angelum transmissa, videlicet, Tres flores Gladioli de Auro. in Asoreo.]

De Franciæ insignibus varia, quæ scriptores tradidere, in medium proferam, de quibus liberum cuique sit judicium. Non Lilia, sed *flores gladioli* è Cœlo missos esse notter asserit: *Irides aquaticas* esse sentit doctissimus Fauchetus, flavi coloris, in solo cyaneo, seu aqueo; quas à palustri Sicambriâ Franci detulerunt in Galliam. *Quia porrò Iris domestica*, inquit V. Cl. Chiffletius, *ob cæruleum colorem LILIVM CÆLESTE, vulgo dicitur. Tres bufones* eos olim gestasse non negat Gaguinus. *C'est vne chose digne destre notée*, dicit Bl. Vigenerius in annot: ad Cæsar Comment: à se Gallice versos, *que la cervelle de ceſt animal*, loquitur de gallo gallinacio, *quand apres estre bien cuit, on la tire tout nette & entiere sans la corrompre, represente d'un costé vn crapault, & de l'autre, une fleur de lys d'armoiries, la mieux formeé qu'il est possible.*

Hoc autem lilium à cœlo semel consessum, cum antea Reges Galliæ bufones pro insignibus habercnt, utrumque in natura sigillo abdito reconditum, nunc forsan à me primo scripto prolatum: siquidem quod non semel admiratus sum in capite galli gallinacei in cerebro integro sine fractura exossato (quod fit facile in multum elixato) comperies facie una bufonem, quo in dorsum verso altera facie exprimitur miro artificio, lilium unde mihi symbolum certissimum monarchiam ultimam in regem Galliarum devolui debere, utpote qui à Deo tantis doceretur cœlestibus donis, ut quemadmodo à Deo Gallis cœpit post inundationem aquarum disseminari genus humanum, ita in eos ultimum Imperium redeat, fuerunt enim Galli dicti hi qui in arca Noæ salvi evaserunt, id est, inundati, hoc enim Galli nomen Hebraice denotare creditur. P. Gregorius *in prælud. opt. ICti. probique magistrat. lsbr.* 1. *cap.* 11. *num.* 2.

Les premiers Monarques Francois, soient qu'ils eussent emprunté la facon des Romains, ou qu'elle fut practiquée entr'eux, portoient outre le LYON, LE CROISSANT pour leurs Armes. Et telles les auoit Pharamond nostre premier Roy, le quel portoit DE GVEVLES A TROIS CROISSANTS D'ARGENT, selon les Aucheurs Allemands, & non TROIS COVRONNES, ainsi que l'escrit Paul Emyle, ny trois Crapaux, *come les estrangers l'escriuent. Et la faute vient de là, que les Francois sortis des marests de la Westphalie, ayans vne voix enroüée, ainsi que le dit Sidonius Appollinaris, & Marcellin devant luy. Les estrangers envieux de leur grandeur les appellerent crapaux ainsi que font les Wallons, & leur semblables. Clovis auoit pareilles Armes auparauant son sacre & bapteſme, & apres icelluy, il retint ses trois CROISSANS pour sa deuise & par ce moyen l'opinion de Du-Tillet seroit soustenable parlant d'vn fief assis en la ville d'Anners, donné au mois de Mars, mil trois cens, par le Roy Philippes le Bel à vn, nomme Adam de Villemonde, au devoir & mutation de seigneur, de deux arcons de selle de cheual, L'VNE AVX ARMES DE FRANCE, & L'AVTRE A CELLES DE CLOVIS, ce qui se doit entendre de la deuise du dit Clouis, par le quel ce fief peut auoir esté erigé aux charges de telle recognoissance. On uoid la representation du Roy Cloiaire premier du Nom, enterré à S. Mard de Soissons par luy bastÿ, ayant sa Dalmatique couuerte de CROISSANS. La maison d'Angoulesme issuë de celle d'Orleans, PORTOIT D'ORLEANS, AV LAMBEAV D'ARGENT CHARGE DE TROIS CROISSANS DE GVEVLES.* Andre Fauyn au Histoire de Navarre, pag. 50.

Securem Francorum Regum esse Insigne Clodoveus indicat, cui semper in promptu & ad manum fuit, ut constare potest, dum miles, qui Vrceum templo suppilatum restituere noluit, Regia bipenni fuit percussus; deinde idem ex monumento eiusdem Regis in D. Genouefa paucis adhinc annis effosso eluceſcit. At vocari Regium tale signum (securim scilicet) Francisam, id est, Francorum Ferrum seu Arma. (Hoc enim adhuc Celticâ & Germanicâ linguâ sonat: Et malè apud Gregor. legitur Francesca: *Isa enim aut Isen est Ferrum, Telum, Arma, Franc est Francus*) è Gregorio Turon-

Turonenſi dicimus. Hinc dubio procul immunitates & libertates apud Francos Franciſæ vocantur, ſecuri Regia defendendæ, aut hoc ſigno tanquam ſigillo Regio confirmatæ. Vnde & accidit, ut ſigilla, inſigniáque Regia vocemus Arma Franciæ: cùm enim initio Franciſæ, id eſt, Securis inſignia fuiſſent & ſigilla, ideo ab his armis impreſſis, ſculptis, ſive effigiatis, Inſignia Franciæ vocata fuerunt Arma.

Sed nemini iſta hactenus obſervata cùm fuerint, ut merentur, ut quid de Inſigni Gallorum Lilio ad fidem hiſtoriæ meditatus ſim primus benigne legar, audiárque. Subijt mentem ſæpè cogitatio, quodnam genus Liliorum foret, quod hac figura, quâ Lilia Gallicana depinguntur, efflorеſceret: & nullum, curioſiùs licet omnibus inveſtigatis, reperire potui. In eam tandem ſententiam delapſus ſum, eſſe non Lilij, ſed Franciſæ, ſeu bipennis, id eſt teli Francici formam, cui rei vox ipſa, qua Inſignia Gallorum ſolemus vocare Arma, favet: cum auctores magni Procopius & Agathias, qui hoc teli genus ſic deſcribunt. Secures, inquiunt de Francis, ancipites geſtant: In ſuperiori parte ferri circa ipſam aciem recurvæ extant utrinque, tanquam hami laminulæ, & ad ipſius teli partem inferiorem devergunt. Item, Securis ferrum craſſius erat, & utrinq; acutum. Annon hæc germana eſt Armorum, ſeu Inſignium, quæ Lilia vocare conſuevimus deſcriptio? præſertim verò ſi inferiores etiam partes, incurvas ſurſùm, inſpiciamus, & quaſi nodo ſeu lamina ferrea junctas. Et certè ſimiles Secures quæ Regibus præſertim ſolent adhuc præferri inter regios aulicos officiarios &c. intueri licet, forma tamen ſæculorum decurſu mutata aliquantum.

Quicquid ſit, hoc tamen ego admiror, quod cùm vetuſtiſſimi Francorum à Scythis ſint oriundi, eadem fuerint Regni Scythici, quæ Merovingiorum Regni, Regiæ Notæ. Apud Herodot. Aratrum cum Jugo, Bipennis, & Phiala Regni ſunt decora. Francis Phiala, Bipennis Lili-formis, Boves Aratores, quibus vehi ſoliti primi Reges, ſunt Regni inſignita: & Scythis, & Francis creduntur cœlitus delapſa. Janus Cæcilius Frey in admirand. Gall. Bipennis formam vide in Chriſtophori Broweri Fuldenſium Antiquitatum lib. 2. cap. 15. *Per ea adhuc tempora,* inquit Juſtinus lib. 43. cap. 3. *Reges haſtas pro diademate habebant, quas Græci ſcripta dixere. Nam ab origene rerum, pro Diis immortalibus veteres, haſtas coluere: ob cujus religionis memoriam, adhuc Deorum ſimulacris haſtæ adduntur.* Vide C. Barthij Animadverſiones in Claudianum.

Lilium argenteum, intra parmulam luminis cærulei, apud nos, geſtat perilluſtris, & pervetuſta *DIGBEIORUM* familia.

Sex Lilia ſapphirini coloris, in ſcuto argenteo, cum aureo ſcutario vertice, denticulatoque, ſunt antiquiſſimæ, equeſtriſq; familiæ, *PASTONORUM*, in agro Norfolkſienſi.

IRELAND, de gueules, à ſix fleurs de lys d'argent.

REDESHAM, d'argent, à ſix fleurs de lys de gueules.

DARLEY, de gueules, à ſix fleurs de lys d'argent, à la bordure engreſlée demeſme.

FOWKE, de ſinople, à vne fleur de lys d'argent.

COKFIELD, de gueules, à une fleur de lys d'hermines.

AGUILLON, de gueules, à vne fleur de lys d'argent.

PALMES, de gueules, à trois fleurs de lys d'argent, au chef de vair.

PYKERING, de gueules, au cheuron accompagné de trois fleurs de lys d'or.

FANSHAWE, d'or, au cheuron accompagné de trois fleurs de lys de ſable.

AYNSCOMBE, d'argent, au cheuron accompagne de trois fleurs de lys de ſable.

DISNEY, d'argent, à la faſce de gueules chargée de trois fleurs de lys d'or.

LENNARD, d'or, à la faſce de gueules, chargeé de trois fleurs de lys du champ.

WHITHEAD, d'azur, à vne faſce accompagné de trois fleurs de lys d'or.

ASHFIELD, de ſable, à vne faſce engreſlée accompagné de trois fleurs de lys de ſable.

Aſhurſt,

ASHURST, de gueules, à la croix engreſlée, cantoniée de quatre fleurs de lys d'argent.

HAWKINS, d'argent à vne ſautoir de ſable chargée de cinq fleurs de lys d'or.

Pag. 217. lin. 24. *Et poſſidens iſta Arma, portat unam crucem ingradatam de nigro, in campo aureo.*]

Crux nigra, ſtriataq;, in ſcuto aureo, eſt perilluſtrium & pervetuſtorum Baronum de *MOHUN* ab ipſius Guilielmi Conqueſtoris temporibus: ex hac familia duos olim habuit Comites Somerſetenſis Comitatus. Eorum digma antiquum, *manica, ex pontica dipthera, in alveolo ſcuti puniceo. Sub Henrico tertio*, inquit Camdenus, *ut habetur in libro Gallicè ſcripto, memoratur quòd Innocentius Papa in ſolenni feſtivitate inſtituerit Reginaldum Mohun Comitem de Eeſte, traditâ Roſâ aureâ.*

Pag. 218. lin. 7. *Horum autem armorum poſſeſſor Portat Vnam Crucem truncatam de nigro, in campo argenteo.*

Hæc eſt teſſera gentilitia Baronum *SANDES*, *Horum Baronum primus erat*, inquit Camdenus, *Guilielmus Sandes, quem Rex Henricus octavus, eò dignitatis evexit, cum ſibi eſſet Camerarius, & rem nuptiis cum Margeria* Bray, *filia & hærede Joannis Bray, cognata Reginaldi Bray, Ordinis Georgiani, Banerettique clariſſimi, adauxiſſet.*

Pag. 222. lin. 7. *Et qui habet iſta Arma Portat vnam Crucem Erminalem ſive Eremetticam.*]

D'argent à quatre queües d'hermine en croix, le haut deſdites queües confronté en cœur. Digma HVRLESTONORVM.

Pag. 224. lin. 23. *Portat Arma quarteriata irraſa de Albo & Nigro.*]

Parma hæc quadrifariam diremta ex argento & nigro, faſciæ loco dentata, eſt *BRASIORVM.*

Scutum hujuſmodi, ex argento, & coccino, habuerunt *FITZ-WARINI*, viri nobiliſſimi, quod *BOUCHIERI* Bathoniæ Comites, è *Fitz-Warrinorum* ſtirpe oriundi, in ſuum Digma tranſtulerunt.

Ex coccino, & auro, BROMLEI. Familia *Bromleiorum* antiquiſſima in Comitatibus Staffordiæ & Salopiæ ſedes elegit: unde originem duxit Thomas *Bromleius*, temporibus Reginæ Elizabethæ Angliæ Cancellarius. Unde etiam oriundus Clariſſimus ille Johannes *Bromley* equeſtris dignitatis vir, qui regnante Henrico quarto, prælio illo ad *Corbiam* memorabili, *Aquitaniæ* vexillum (quod, multa vi Gallorum equites invecti in alam cui præerat Hugo *Stafford* dominus Bourchier, eripuerant) ſumma virtute recuperavit. Ob iſtud egregium facinus non ſolum dignitate equeſtri ornatus, ſed prædiis in Normannia ampliſſimis donatus, & ſumma præfectura iſtius loci fidei ejus concredita. Avitis inſuper inſignibus adauctis, teſſerâ nimirùm ſigniferi quem in congreſſu occiderat, & vexilla *Aquitaniæ* in apice galeæ. Quæ hodie geſtat Guilielmus *Bromley* de *Baginton*, in Comitatu Warwicenſi, perpetuus ſtemmatis maſculi Johannis modo memorati hæres.

pag. 226.

Pag. 226. lin. 26. *Portat Arma partita irrasa de Argento & nigro.*]

Scutum semiargenteum, & seminigrum à summo ad imum directè partitum, dentatum, fuit equestris familiæ *BIRMINGHAMIORVM.*

A dextris punicum, sed sinistris argenteum, est *PENRICEORVM.*

A dextris argenteum, à sinistris caeruleum, est Equestris, antiquissimæq; familiæ *HICMANORVM.*

Pag. 227. lin. 26. *Portat Arma partita secundum longum de asorio & argento innebulata.*

Parmula à dextris carulea, à sinistris aurea, ad eum modum partita, est *POWRORVM.*

Pag. 229. lin. 20. *Portat de argenteo, & caput scuti de asorio, cum duabus maculis perforatis de auro.*]

Clypeus argenteus, cum cæsia scutaria coronide, duabus echinatis calcarium molulis aureis, perforatisq;, impressa, nobilissimæ familiæ *CLINTONORVM,* Comitum Lincolniensium, tessera est gentilitia. Clintonij è Galfrido *Clinton* Normanno Henrici primi Camerario, Thesaurarioque genus repetunt. Galfridus ille Castrum, Cænobiumq; de *Kenelworth,* in agro Warwicensi, construxit. Thomas de *Clinton* de *Colshill* in eodem Agro, Equestris ordinis vir, qui sub Henrico tertio floruit, *Parmulam argenteam cum apice scutario cyaneo,* gestabat. Ejus filius & heres Johannes, ejusdem ordinis vir, *Bina Lilia aurea* adjecit. Hujus filius Johannes, itidem eques, *Tres vacerras acutas, cyaneasq;, cum cantone ex aluta hermonica, in clypeo argenteo:* at ejus filius Johannes *scutarium apicem, cum liliis* resumpsit. Clintonij verò de *Maxstoke,* prædicti Thomæ filio natu minori oriundi, *Apicem scutariam, duabus echinatis calcarium molulis aureis, perforatisque ex coccino,* gestabant. Ab his originem ducens, Guilielmus de *Clinton, Huntingtoniæ* Comes, rerum potienti Edvardo tertio, *Sex nigras cruces in spicum mucronatas, aliis terminatas cruciculis,* adjecit. Ille verò annis mortuus est.

Pag. 236. lin. 12. *Portat Arma de auro, fimbriata ſive bordurata de nigro ingradata, cum uno leone rapaci de rubeo.*]

Leo puniceus, rapaxque; intra limbum ſurſum & ſtriatum, eſt *POMERAIORUM.*

Pag. 240. lin. 12. *Portat tres pilas nigras, in campo aureo.*]

Tres vaccerae nigrae, acutaq;, in aureo ſcuto, ſuunt *KATERLIORUM.* Guido *BRIANUS* Equitum Ordinis Periſcelidis unus, regnante Edvardo tertio, *totidem caruleas in clypeo ejuſdem metalli* geſtavit. Johannes (cognomento à patria terra accepto) *SCOTUS* dictus, Ceſtriæ & Huntingtoniæ Comes, Davidis Anguſiæ, & Huntingtoniæ Comitis (qui Guilielmi Regis Scotorum frater fuit) filius pro inſignibus *totidem puniceas habuit, in clypeo etiam aureo. BASSETTI* (quorum familiæ complures à Radulpho *Baſſet* originem traxere, quem *de pulvere*, inquit Ordericus Vitalis, extulit Henricus primus, & ad Angliæ Juſticiarij honorem evocavit) qui in *Weldon* in agro Northamptonienſi conſederunt, *In parma aurea, quam fimbria ambit carulea nummis Byzantinis impreſſa, tres adſimiles vacerras* geſtavere.

Qui *Sapcotam*, in agro Leiceſtriæ occupavere, primùm *ſex vacerras, cum cantone ex vellere petaſite*, deinceps *tres tanias undulantes*, poſtremo *tres vacerras rubras*

rubras, cum angulo ex vellere petasite, ut in eorum sigillis videre est. Qui verò sunt ex *Draytona Bassettorum* in comitatu Staffordiensi, *Tres vacerras acutas, rubrasque cum angulo ex aluta hermionica in clypeo aureo habuere.* Sed cum ea domus (uti etiam supra dictæ) Baronis titulo esset ornata.

Vexillis *tres Palos cum angulo, ex vellere hermionico*, gestavit, ut ex icone Radulphi Domini Basset, quæ in fenestra orientali ecclesiæ de *Drayton-Basset* conspicitur cum insignibus, hoc loci inserta.

Hanc ego imaginem doctissimo, solertissimoq; antiquitatis indagatori, & acerrimi judicij Viro, Guilielmo Dugdalio acceptam refero, qui si egregiâ, quam præ manibus habet, Comitatus Warwicensis descriptione sæculum hoc bearit, nunquam me lector in tanti viri laudibus longius evagatum arguerit. *Bassetti de Blore* in Comitatu Staffordiensi *vacerras, cum triente argenteo Gryphe nigro impresso* gestarunt. Clarissimus Johannes Chandos, *vacerram puniceam, in scuto aureo* gestavit, quam in clypeo quadripartito habet nobilissimus Baro *Bridges de Chandos*, sorore illius, quæ etiam heres fuit, oriundus.

BRIDGES, d'argent, à la Croix de sable, chargée d'un teste de lyon d'or passée en front.

Vacerra ſurva, ſtriatáq;, in ſcuto aureo, eſt antiquæ, Equeſtriſq; familiæ *WATERHOUSEORUM.*

Pag. 245. lin. 6. *Portat arma palata, de auro & aſorio, cum una quarta herenetica.*]

Tetrans ex villere hermionico, in ſcuti area palis aureis, cyaneiſq́, ſexiès virgata, quæ teſſera eſt gentilitia antiquiſſimæ Equeſtriſq; familiæ *SHIRLEIORUM.* Nomen de *Shirley* à Prætorio ſuo de *Shirley*, in Comitatu de *Derby*, ſub Henrico tertio adepti ſunt, prius enim de *Ethindon* cognominati fuerunt. Ab uſq; Normannici victoris temporibus poſſeſſiones amplas habuerunt in *Ethindon* Agro Warwicenſi. Sewallus de *Ethindon Palos tres aureos, totidemque nigros* geſtabat. Ejus ſigillum, una cum Shirleanæ familiæ aliquot ſigillis, hîc delineandum duxi.

5. E 2. 33. E 3.

Pag. 247. lin. 5. *Portat duas partes capitis ſcuti de rubeo, & tertiam partem de albo ad modum ſigni capitalis, & tres roſas de iiſdem coloribus tranſmutatis.*]

Tres roſæ argentæ, circa capreolum ejuſdem metalli, in ſcuto puniceo, ſunt *WADHAMIORUM.*

Totidem puniceæ, circa capreolum etiam puniceum, in area argenteo, ſunt, pervetuſtæ, Equeſtriſque familiæ, *RUGLEIORUM.*

Pag. 248. lin. 11. *Portat Arma superius scissa & jaggata de auro, elevata super rubeum colorem, pulverizata cum parvis campanis sive sonets de argento.*]

ANGLURE, d'or à sonnettes d'argent sans nombre, supportées sur cheurons de gueules, renuersés. André du Chesne.

ANGLURE, porte d'or, semé de grillets d'argent soustenuës de Croissans de gueules. Goussancourt.

ENCBORNE, d'or, à trois grillets ou sonnets de gueules.

ENT, de sable, au cheuron accosté de trois grillets ou sonnettes d'or.

Pag. 249. lin. 18. *Portavit tres fusilos rubeos in campo argenteo, Quæ quidem arma portavit ratione cetrarum terrarum ad Baroniam de Monteacuto pertinentium.*]

Quibus terris hæc insignia primùm adhæserint non satis compertum habeo. Satis constat eos antiquitus *in scuto cæruleo*, *Gryphem aureum* gestasse: nam in facie altera sigilli Simonis de *Monteacuto*, qui Edvardi primi temporibus Baro fuit, adhuc conspicitur. Et Johannes *Montagu*, Equestris ordinis vir, gryphem integrum in cassidis apice habuit. Præterea complures familiæ Equestres, clari nominis apud nos, scutis gryphes insignivere; quales sunt *Granthami*, *Evelini*, *Gardineri*, alij, sed properanti non vacat singulas persequi. Verùm Tesseras quondam agris proprias fuisse scripto Walteri de *Gaunt*, quod hìc adscripsimus, satis patet. Terræ, & insignia, hereditario jure, ad pervetustam & equestrem familiam, de *Swale* dictam, in Comitatu Eboracensi, devenerunt.

SWALE, d'azur, à vne bande nebule d'argent.

Walteri

Walterus Gaunt Comes, omnibus hominibus ſuis Francis & Anglicis, Clericis & Laicis, tam præſentibus quam futuris, ſalutem. Notum ſit vobis, quod dedi, conceſſi, & præſentis cartæ meæ teſtimonio confirmavi Aluredo nepoti meo, & principali Camerario meo totum Manerium & Dominium meum quod Weſtgrenton in Swale dale appellatur, cum omnibus terris & tenementis. cum ſuis pertinentiis ſibi contingentibus, boſcis, ſubboſcis, aquis, ſtangnis gurgitibus, piſcariis, vivar is, pratis, paſcuis, paſturis, communiis, vaſtis, moris, mariſcis, turbariis, treſidiis, petariis, gardinis, curtilagiis, homagiis, wardis, maritagiis, releviis, eſchaetis, bondagiis, curiis curiarum & ſectis eorum, & quibuſcunque aliis commoditatibus & ayſiamentis prædicto manerio & dominio, & terris cum pertinentiis incumbentibus, libertate faldiæ liberi tauri, & liberi Apri, & cum duobus molendinis, quorum unum eſt aquaticum, & aliud eſt tritiſcium, & cum armis, dominio & terris pertinentibus videlicet ferendum Scutum Sabellum cum tribus dami maſculi capitibus argenteis. Et dedi etiam prædicto Aldredo totam tertiam partem ville de Reth, cum omnibus ſuis pertinentiis, infra villam & extra undiq; expectant. Dedi præterea prædicti Aluredo nepoti meo totum ſolum prædicto manario dominio & omnibus terris & tenementis ſuis cum pertint. undiq; incumbens, proveniens, pertinens, & expectans, & totum prædictum ſotum ira includendum, & ab omnibus hominibus ſive aliquo excepto in ceperali tenendum, & ſine aliquo impedimento pacificè conſervandum boſcis, aqueis, & omnibus modis aliis commoditatibus & ayſayamentis, ut plenius & apertius in alia carta libertatum & Communiarum prædict is manerio, dominio, & terris prædictis, cum pertind. poſtea oſtendatur. Habendum & tenendum prædictum Manerium cum dominico, quod Weſtgrenton in Swaledale appellatur, cum omnibus ſuis pertinentiis, & omnibus ſuis libertatibus, juribus, commodis, proficui, ayſiamentis prænominatis in modo & formis ſupradictis. Et tertiam partem villæ de Rethcum dominio cum pertinentiis ſuis, & etiam totum ſolum manerii de Weſtiſrengon cum dominio, & tenement ſibi pertinentibus tenendum includendum, & annuatim ab omnibus in ceparali Habendum prædicto Aluredo hæredibus & aſſignatis ſuis in perpetuum. Reddendum inde michi & hæredibus meis laxam leporariorum, & hoc niſi ſemel vita hæreditariè pro omnimodis ſervitiis ſecularibus, exactionibus & damandis quæ, corde humano imaginari, loqui, vel lingua exprimi poterint, imperpetuum. Hiis teſtibus Galfrido de Aumũ davilla; Gilberto Folyot; Elya Aumumdavilla; Malgero filio Gaufridi; Adam de Rotham. Henrico Camerario. Yuone Capellano; Galfrido filio Briani. Hugone Oſſiario.

Pag. 253 lin. 10. *Petrus quidem vocatus de Rupibus, olim Epiſcopus Wintonienſis portavit in armis ſuis Tres piſces ejuſdem nominis, quos in vulgari noſtro* Rochez *appellamus, quos etiam ipſe portavit ratione ſui nominis.*]

Tres ſcyphi aurei cum operculis, in apice ſcutario nigro, ſcuto pariter aureo in

preſſo

preſſo ſunt equeſtris familiæ *BUTLERORUM* in agro Cantiano.

Arcus tres punicei, circa cantherium ejuſdem coloris, in argento ſcuti latere culo, ſunt *BOWMANNORUM.*

PIPE, d'azur ſemé de croix recroiſettées d'or, à deux trompes (nos Pipes dicimus) *de meſme.*

Scutum, prout ſuperius deſcribitur, quadratim, cum ſuis avitis inſignibus, geſtat antiquiſſima, & equeſtris familia *VERNORUM.*

VERNON, d'argent à une frette de ſable.

Tri· pocula nigra, ad inſtar cotyli, ſeu cotyliſci, qui unicam tantùm habebat anſam, & Bacchi proprius teſtibus Atheneo lib. xi. & Julio Polluce lib. vi. *in parmula argentea,* fuit *BUTLERORUM.* Hanc teſſeram gentilitiam quadratim gerunt pervetuſtæ, & Equeſtres familiæ *COBSEORUM*, & *WALPOOLORUM* in agro Norfolkſienſi.

Sinistræ tres ſanguineæ, circa capreolum caruleum, in ſcuto argenteo, ſunt *MAINARDORUM* Baronum de *Eſtaines.*

Dextera quatuor ſanguineæ, circa taniam nigram, in parmula argentea, ſunt *QUATERMAINORUM.*

Brachia tria, auro manicata, & quæ flexis cubitis, more pugilum, videntur ictum validum interminari, in miniato ſcuti alveolo invicem juncta, ſunt *TREMAINORUM.*

Tres ſiniſtræ argenteæ, in apice ſcutario puniceo, cum imaſcuti regione ex vellere hermionico, ſunt *MALMAINORUM.* Hunc clypeum quadratim geſtant *DERINGII*, & *TOOKII.*

DERING, d'or, au ſautoir de ſable.

TOOKE, de ſable mêlé d'argent, à trois teſtes de gryffon arrachées de l'un en l'autre.

Tres ſiniſtræ argenteæ, in ſcuto caruleo, ſunt *MALMAINEORUM.*

Thomæ *Malmaine*, qui ſub regibus Johanne & Henrico tertio floruit; Gilbertus de *Clare*, Comes Gloverniæ, & Hartfordiæ Prætorium ſive Manerium de *Upwinborne* dedit. Ejus filius Nicholaus unicam genuit filiam & heredem, enuptam Roberto de *Piecy.* Roberto Joannes ortus, Joanne Edmundus, Edmundo Nicholaus, omnes hi *Plecei* Equeſtris ordinis fuerunt. Nicholaj de *Plecy* filia & heres uxor erat Iohannis *Hamelinæ*, Equitis Aurati, cui unicam peperit filiam, ejus heredem, elocatam Roberto *Aſhley*, Antonij *Aſhley* Equitis & Boronetti, Attavo. Anna, hujus Antonij filia & heres, nuptui tradita eſt Iohanni *Cooper* Equiti & Baronetto, ex quo matrimonio natus, Virtute & Sanguine nobiliſſimus, Dominus Antonius *Aſhley Cooper* Baronettus.

COOPER, de gueules, à vne bande engreſlée accompagnée de ſix lyons d'or.

ASHLEY, dazur, à une quintefeuille à la bordure engreſlée d'hermines.

ASHLEY, d'argent, à trois taureus de ſable, accornées d'or.

PLECY, d'argent, à ſix anneaux de gueules.

Supports, *à un taureau de ſable, & un talbot d'azur.*

Cimier, *vn chappeau ducal ſurmonté de vn taureau de ſable.*

HAMELIN, de gueules au Lyon d'hermines, couronné d'or.

HERCY, de gueules, au chef d'argent chargée de vne lambeau d'azur.

Lambella, ut mihi quidem videtur, genus raſtrorum ferreorum, quod plures habet dentes ad extirpandas herbas in agris. Vide Feſtum.

Famila *Archeriorum* re ſplendida, repetitiſq; nobilũ affinitatibus decora, in pago *Tamworth* in Comitatu Warwicenſi à temporibus Henrici ſecundi conſedit, unde oriundus ille Thomas Archer qui, regnante Edvardo ſecundo, Equitum Sancti Johannis Hieroſolymorum Prior extitit.

Tres aureæ ſagittæ, in clypeo cyaneo, ſunt *ARCHERIORUM.*

Scutum ex argenteo & praſino diremptum ex tranſverſo, cum duobus concholiis praſinis & totidem argenteis, circa Capellam rubram, eſt *CHAPPELLORUM,* hujus familiæ heres, ante ducentos annos, Waltero *Tailard* fuit ellocata. Catherina *Taillard*, heres familiæ, Mater erat Thomæ Baronis *Brudenell*, quem ſua, & Majorum Virtus Nobiliſſimum fecit.

pag. 255.

Pag. 155. lin. 2. *Sunt insuper diversi nobiles qui portant lingulas sive labellas, pro quibus est sciendum quod tales Lingulæ sive Labellæ non dicuntur proprie signa, sed differenciæ signorum.*]

Lambellæ non semper distinctionum notæ sunt, sed quandoq; insignia ex parte constituunt. Utrivis usui inseruisse exemplis commonstrabo, & insuper quo se pacto quondam juniores natu à familiæ principe, atq; invicem, distinxerint.

Tres cantheri punicei, cum lambella cyanea, in argenteo parmulæ solo, tessera gentilitia est antiquissimæ, & equestris familæ *BARINGTONORM.*

Capreolus niger, cum lambella coccinea, in clypeo argenteo, est symbolica tessera pervetustæ & Equestris familiæ *PRIDIEUXIORUM.*

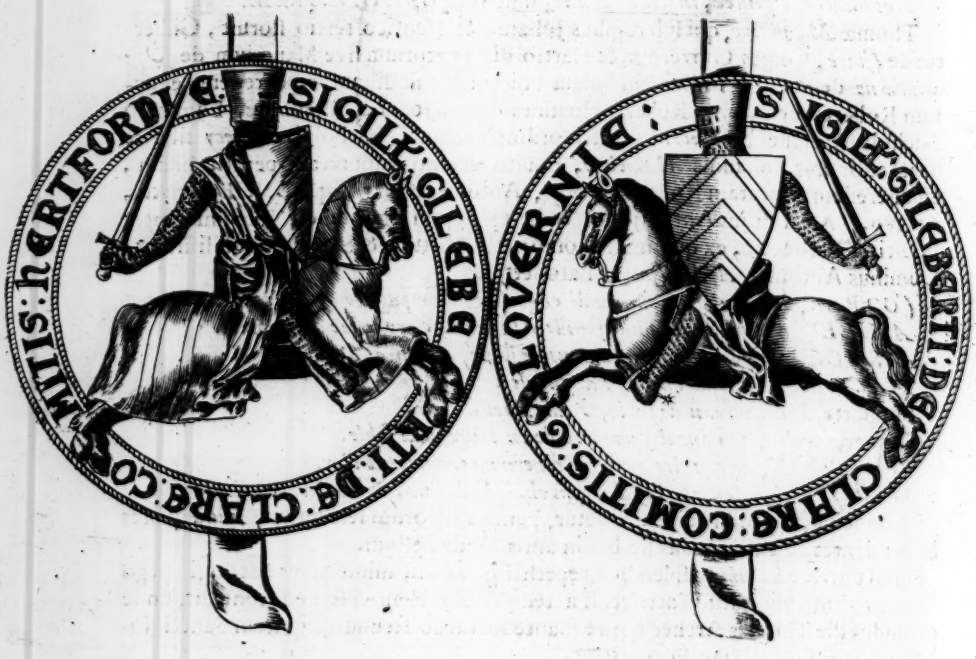
WINTERSHULL, d'or, à deux fasces de gueules, vn lambeau de sable.

BYRKIN, d'argent, à la fasce d'azur, vn lambeau de gueules.

SCOBELL, d'argent, à trois fleurs de lys de gueules, vn lambeau d'azur.

KETLEBY, d'argent, à deux cheurons de sable, vn lambeau d'or.

Illustrissimi Comites Hertfordiæ, de *CLARE* dicti, *Tres capreolos coccineos, in scuto aureo* gestabant. Gilberti de *Clare*, Comitis Gloverniæ, & Hertfordiæ, sigillum delineatum do.

Gilbertus de C L A R E (Gilberti filius natu minor) cui Stephanus Rex, Pembrokiæ

Pembrokiæ Comitis titulum contulit, *Scutum capreolis plenum habuit.* Ejus quoque ſigillum hîc appictum imus.

Barones de *FITZ-WALTER*, eorum gentiles, *binos capreolos cum interiecta inſtita.*

Thomas de Clare *Tribus Cantheriis* ſuperimpoſuit - *lambellam quinque partium cyaneam*, Majores mei, *nigram.*

HILDIARDORUM pervetuſta & equeſtris familia, *Tres echinatas calcarium molulas, aureaſq; in parmula cærulea* geſtabat. Petrus de *Hildiard cantherium argenteum*, notam minoris natu filij, interjecit.

Minor natu filius è familia equeſtri *Savillorum*, *differentiæ cauſſa*, *Balteum ſtriatum* geſſit. *Tres noctuæ argenteæ, balteo impreſſæ ſuruo, in clypeo argenteo*, ſunt teſſera gentilitia *SAVILLORUM.*

Pardi caput aureum lilio argenteo perforatum, in clypeo nigro geſtabant *MORLEI* in agro Lancaſtrienſi. Illi in agro Suſſexiano, ab iis oriundi, *Tria* habent.

Litera Græca T *aurea, ter adſcripta in ſcutario apice puniceo dentatoq;, in aluta Muris Pontici*, eſt Antiquiſſimæ familiæ *THURLANDORUM.* Nonnulli minores natu filij eiuſdem familiæ *Argenteas* literas geſtabant.

IN JOHANNEM DE BADO AUREO NOTÆ.

Pag. 23. lin. 24: *Portat unam Crucem rubeam ingradatam, in campo argenteo.*].

Teſſera eſt ſymbolica equeſtris, pervetuſtæque familiæ *GOURNAIORUM* in Comitatu Norfolkſienſi.

Crux argentea, ſtriata, in clypeo rubro, fuit equeſtris olim familiæ *INGOLDESTHORPIORUM*, in eodem agro.

Pag. 24. lin. 4. *Portat unam crucem truncatam rubeam, in campo argenteo.*]

Teſſera eſt gentilitia, antiquiſſimæ, & equeſtris familiæ *LAURENCIORUM* agri Lancaſtriani olim, jam incolæ.

Pag. 25. lin. 5. *Portat unam crucem cruciatam de rubro, in campo aureo.*]

Eſt *BYERLEYORUM.*

Pag. 26. lin. 15. *Portat de argento, cum cruce florida patenti de rubeo.*]

Eſt equeſtris familiæ *TROUSSELLORUM.*

Aurea, in parmula veneta, eſt *PAVELEIORUM.*

Nigra, in parmula argentea eſt equeſtris familiæ *SWYNERTONORUM.*

Familia *PESHALORUM* Staffordienſis, vulgo *PERSHALL* dicta, à *Swinertonis* oriunda, ſed ſedis, quam elegerant, nomine aſſumpto, *Peſhale* ſe dixere, ſervatis tamen inſignibus *Swinertonorum*, ſed adauctis *Leone prædabundo argenteo, ſcutulo rubeo impreſſo, & in medio crucis poſito*, ut ex ſigillo Richardi *Peſhale* Equitis patet. Et hæc inſignia quidam, antiquarum rerum ſatis gnari, à Ranulfi, ejus nominis ſecundi, Ceſtriæ Comitis clypeo mutuata eſſe opinantur. Sed hic Richardus fratrem habuit minorem natu Adamum, Equeſtris etiam ordinis Virum, qui ſcutulo omiſſo, eandem Crucem geſtàvit, ac inſuper in *Cantone* (ut loquuntur fœciales) *rubro, ereptum lupo caput argenteum, auro coronatum*, ut etiam in ipſius ſigillo videre eſt. A quo Guilielmus *Peſhale* Eques, vir doctiſſimus, Johannis nuper de *Snggenhill* in eodem Comitatu Baronetti, filius natu ſecundus, originem traxit.

3. R. 2

Pag. 31. lin. 34. *Il port d'argent, vn cheuern de ſabil.*

Teſſera gentilitia fuit equeſtris familiæ *WANTONORUM.*

Cantherius puniceus, in clypeo aureo, fuit *BUCKINGAMIÆ* Ducum, Comitum *Staffordiæ.*

Ibidem

Ibidem lin. 35. *Il port de ſabil, deux cheuerns d'argent.*]

Teſſera gentilita *CECILLORVM.*

Cantheri bini punicei, in parmula aurea, eſt pervetuſtæ & equeſtris familiæ *MVNSONORVM* in agro Lincolnienſi.

FETIPLACE, de gueules, à deux cheurons d'argent.

ASHE, d'argent, à deux cheurons de ſable.

FENNER, dehermines, à deux cheurons de ſable.

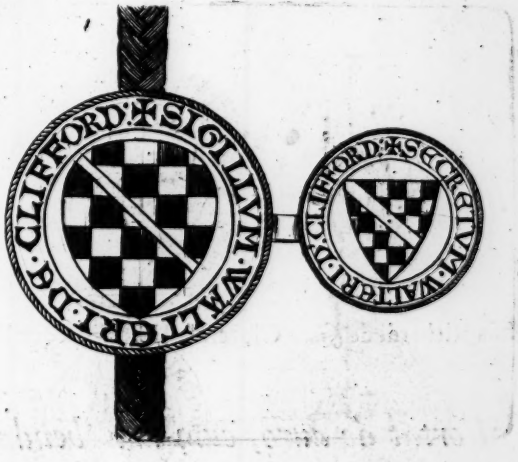
Trifolia nigra terna, circa cantherios binos eis concolores, ſcuti valuulo aureo, eſt pervetuſtæ & equeſtris familiæ *ABDIORVM.*

Aureæ tres nummi Bizantini, circa cantherios binos perinde aureos, in cyanea ſcuti areola, eſt *KIDDERMISTORVM.*

Roſæ tres rubræ, circa cantherios binos ſuruos, fuit *WICKHAMORVM.*

eg. 33. lin. 17. *Portat ſex anulos aureos in campo rubeo.*]

Robertus de *Veteri Ponte,* ſive *Vipont,* tempore Regis Johannis, *in clypeo rubro ſex aureos anellos* geſtavit. Robertus vero ultimus, duas ſolummodo filias reliquit, Sibyllam Rogeri Domini *Cliffordi* uxorem, & Idoneam Rogero de *Leybourne* enuptam.

Ibidem lin. 24. *Portat de rubeo, cum tribus talentis auri.*]

Eſt *DINHAMORVM.*

Tres nummi Bizantini aurei, in faſcia conchiliata, ſupra parmulam argenteam, ſunt equeſtris familiæ *JENNINGSORVM.*

Totidem nummi argentei, in tænia ſurva, in aureo ſcuti alveolo, ſunt equeſtris familiæ *BRAMSTONORVM.*

Cyaneæ placentulæ tres, circa cantherium concolorem, in aureo ſcuti ſolo, ſunt equeſtris familiæ *CLEPOOLORVM.* Eos olim geſtaſſe *clypeum ex vellere hermionico, cum apice ſcutario cyaneo, tribus balteis aureis impreſſo,* compertum habeo.

Terni nummi Bizantini aurei, circa capreolum perinde aureum, in parmula aurea conſtrata, ſunt equeſtris familiæ *BEVILLORVM.*

Pag. 38. lin. 28. *Portat Leonem rapacem rubeum in campo argenteo, cum una bordura de nigro, pulverisata cum talentis aureis.*]

Cùm autem Richardus ille (Camdenum legis de Comitibus Cornubiæ differentem) *& filius Edmundus è stirpe regia Anglia fuerint, & diversis tamen à Regiæ stirpis insignibus, sc.* in Clypeo argenteo Leone rubro insurgente, & coronato intra limbum nigrum globulis, sive Bizantinis bullatum, *usi sunt, subinde cum aliis sum demiratus. Nec aliam sanè rationem afferre possum, nisi quòd illi regiam Gallorum familiam in hoc (à Gallis enim hæc insignium ratio ad nos promanavit) sint imitati. Filii enim Regum Galliæ natu minores, ad hæc usq; tempora, alia quàm regia gestârunt insignia, ut in familia Veromandua, Druidensi, Courteneia videre est, atq; ut Robertus Dux Burgundiæ, frater Henrici primi Regis Galliarum, antiquum Burgundiæ Ducum scutum assumpsit; ita hîc Richardus cùm Comitatum Pictonum ab Henrico tertio fratre accepisset*, Leonem illum rubrum coronatum *assumsit, quod priorum erat Pictonum Comitum, ut tradunt scriptores Galli, &* Limbum illum bullatum *ex antiquo Comitum Cornubia clypeo addidisse existimare licet. E Britanici enim sanguinis Comitibus ultimus Cornwallia Comes, ut Heraldicæ artis periti tradunt*, Clypeum nigrum 15. globulis aureis insperſum *gerebat.* Hactenus Camdenus. Edmundi Comitis sigillum huic loco non alienum puto.

Margareta filia Richardi de *Clare* Gloverniæ Hertfordiæque Comitis, ejus erat uxor.

Pag. 39. lin. 16. *Portat de auro, cum una benda de nigro, cum tribus aquilis de argento.*]

Tessera gentilitia fuit minoris natu filij è *Mauleorum*, sive de *Malo Lacu*, gente nobilissima. Aquilæ in hoc clypeo minoris filij notæ sunt. *Tres aquilæ aureæ, balteo impressæ puniceo, in clypeo argenteo*, sunt pervetustæ equestrisque familiæ *HABINGTONORVM.*

Bina aquila prasinea, circa balteum nigrum fimbriatum cum laciniolis striatis puniceis, in clypeo argenteo, est *SIUDALLORVM.*

Aquila viridis, & crux cruciata nigra, circa balteum ejusdem coloris, in parma argentea, est iconsymbolica *RUSHWORTHORUM.*

Est autem quod hîc mirer *BORLASIORVM* insignia, tæetsi antiquissima, & quibus haud quicquam affine aut simile extare apud nos crediderim, à nemine tamen nostrorum, tesseratum scutatiarũ interpretum, memorari, nec, si bene memini, succurrit, vel apud Gallos, vel Italos, vel Hispanos ejusmodi tesseram gentilitiam describi, cujusmodi *Borlasij* designant. Ne

Ne autem mentem meam minus dilucide aperiam verbis, ipſa porro Inſignia hic incidi curavi.

Princeps familiæ penes ſe habet diploma Guilielmi filij Guilielmi, *Conqueſtoris* dicti, indulgens deceſſori ſuo Borlaſio, Domino Caſtri de *Talfer* in Normannia, *Borlaſium* in *Cornubia*. Stetitq; hactenus hoc *Borlaſium*, longo ordine Stemmatis, ſedes principis familiæ *Borlaſiorum* connubio junctæ heredibus familiarum *Payton*, *Reytone*, *Trevinor*, *Buſcowen*, *Kindown*. A quibus oriundi Borlaſij in Comitatu Buckinghamiæ; ſplendida ſanè familia, largis fundis locupletata, acceſſione ampliſſimæ dotis per matrimonium cum filia & herede *Baldwini* Senatorij ordinis principis viri, quem patria lingua ſummum Juſtitiarium indigitant. Ex hoc itidem genere prodiit Johannes *Borlaſius* Eques Auratus, qui cum ab Imperatoriis muneribus, quibus, cum in *Hollandia*, tum in *Germania*, & *Dania* defunctus eſt, requieuiſſet, poſtmodum cum provinciæ ſocio Guilielmo *Parſone* Equite Aurato vices Proregis in *Hibernia*, amoto *Staffordæ* Comite, obivit, ſub titulo Juſtitarij *Hiberniæ*, majori virtutis fama, quam ſibi & ſuis conſulturus de re familiari aſſ amplianda, ut qui tam divitiarum contemptor, quàm fortitudinis, & veræ pietatis cultor. Iſque pari famæ integritate ab obitum uſque ſummam præfecturam æneorum tormentorum in *Hibernia* ſuſtinuit. Per maternam *Ihannarum* in *Northamtonia* originem, ſanguine annexus erat veruſtiſſimæ, & nobiliſſimæ familiæ Comitum *Oxonienſium*, quos Heroicarum virtutum, & ſanguinis juxta cognatione, contingebat.

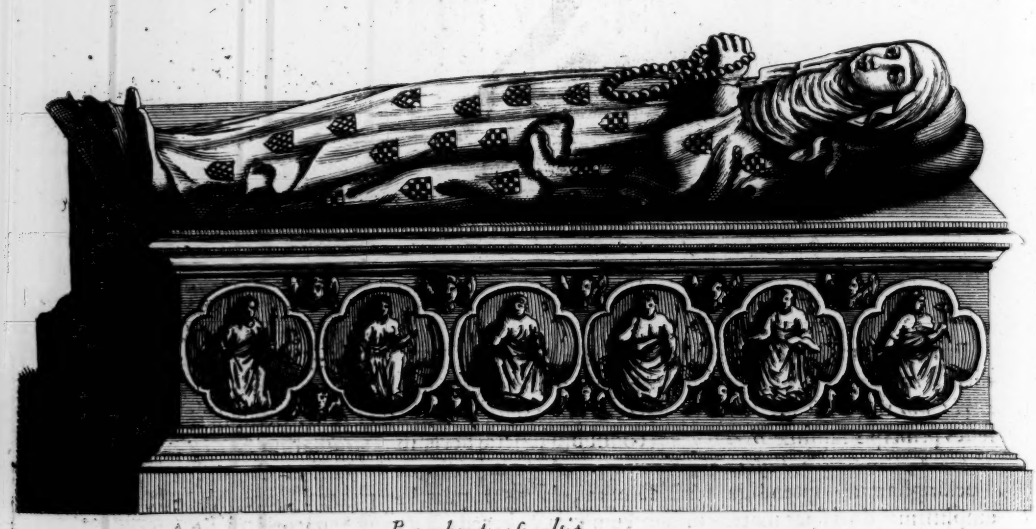
Ibidem lin. 27. *Portat unam barram nigram, in campo aureo*]

Familia *BOND* cognominata pervetuſta, & equeſtris, *Faſciam auream in clypeo furvo*, geſtabat; è qua oriundus Dioniſius *Bond*, quem honoris cauſa nomino, ei enim hæc ſtudia plurimum debent.

Pag. 42. lin. 16. *Portat de Auro, & Azoreo ſcaccariatim*]

Guilielmi de WARRENNA, quem Guilielmus RUFUS Rex Angliæ cum Comitis honore Surriæ primùm præfecit, inſignia erant, Scutum aureum, cæruleo interſtinctum. Hæc Camdenus.

Monumen-

Lombart. ſculpſit

Monumentum hoc ad auſtrum in choro Eccleſiæ Cathedralis Worceſtriæ poſitum, in marmore ſumma arte exciſum, ob antiquitatem (cùm ab Henrici tertij temporibus duraverit, quod ex habitu iſtius Dominæ, aliaque ſculptura facile collegimus) hunc locum meruit. Paterno genere ex familia *Verdonorum* fuit, & coniux cujuſdam Comitis Surriæ, è *Warrennis*; veſtis enim interior *Verdonorum* habet inſignia, exterior *Warrenorũ*. Per quem morem ortum, & conjugia Heroinæ olim exprimebant. Nec vetuſtius uſquam temere reperias, itaque hujus loci merito eſt.

IN HENRICUM SPELMANNUM NOTÆ.

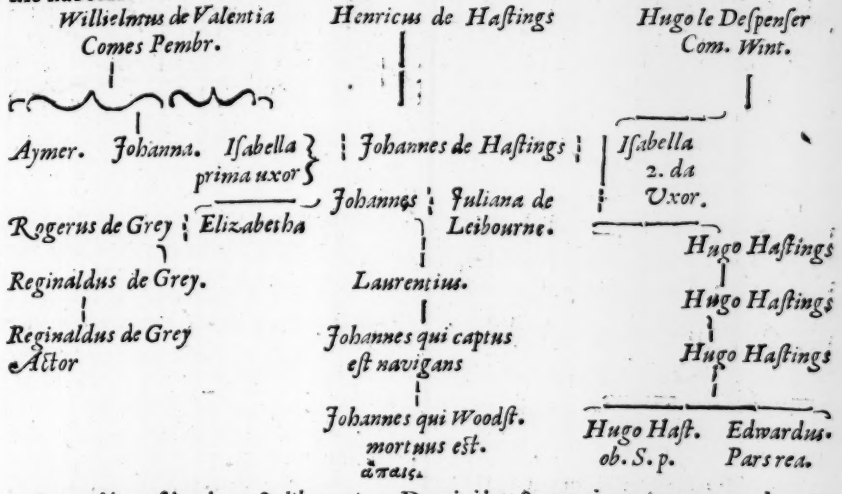
Pag 40. lin. 32. *Hinc multis, nec ignobilibus, familiis ſua defuere inſignia, etiam uſq; Henrici ſexti ætatem, ut videre eſt in Haſtingiarum cum Ruthino Barone litium formulis, in quas juratus quidam è ſtirpe nobili reſpondit nihil ſibi inſignium accidiſſe, quia nec ipſe, nec*

nec Majores ſui in bellum unquam deſcendiſſent.]

Lis illa, de titulo geſtandorum Inſignium Domini de *Haſtings*, Comitis Pembrochiæ, paulo antea defuncti, *Manicæ*, nempe, *puniceæ*, *in clypeo aureo*, coorta eſt inter Reginaldum de *Grey* Dominum de *Ruthen*, *Actorem*, & Edvardum de *Haſtings* Equitem, *Partem ream*, quæ cum temporibus Richardi ſecundi agi eſſet incepta, anno undecimo Henrici quarti ſuper ea re latum eſt judicium; verùm, provocatione ad Regem factâ, temporibus Henrici ſexti adhuc in Curia pendebat. Quam nos ex Juriſconſultorum argumentis, cauſæq; teſtimoniis, quæ in libro Ms. ſatis amplo, ad Comitem Cantianum, à modo memorato Reginaldo oriundū, pertinente, & qui nunc in Summi Viri Johannis Seldeni bibliotheca habetur, exaravimus: nec non ex variis chartis, rotuliſque membraneis, tunc temporis exaratis (quæ quidem ipſa ſunt protographa) quas nobiſcum communicavit Hamo *Le Strange* Equeſtris Ordinis Vir, & Baronettus, nuper fato functus: et habet nunc penes ſe Nicholaus *Le Strange*, Eques pariter & Baronettus, ejus filius & heres, ab Edwardo *Haſtings* genus ducens.

Baro de *Grey* ad hunc modum titulum ſuum aſſeruit.

Primò, jure majorum, legitimaque & hereditaria ſucceſſione, ut qui eſſet Johannis Comitis Pembrochiæ, fato apud *Woodſtocke* functi, per fœminas, heres proximus: quod ut palam omnibus fieret, ſuum Stemma commonſtravit, ut hîc habetur.

Secundò, reſtitutione & *libertatione* Dominij, & omnium terrarum ad prædictos Dominos de *Haſtings* pertinentium, quæ prædicto Reginaldo *Actori* poſt mortem ipſius Domini Johannis facta fuerat, qui ſub tutela Regis Richardi ſecundi mortem obiit: qua facta *liberatione* Inſignia ſibi, aiebat, accedere, ut partem *liberationis*, hereditati inherentem, eique annexam & ab ea indiviſibilem.

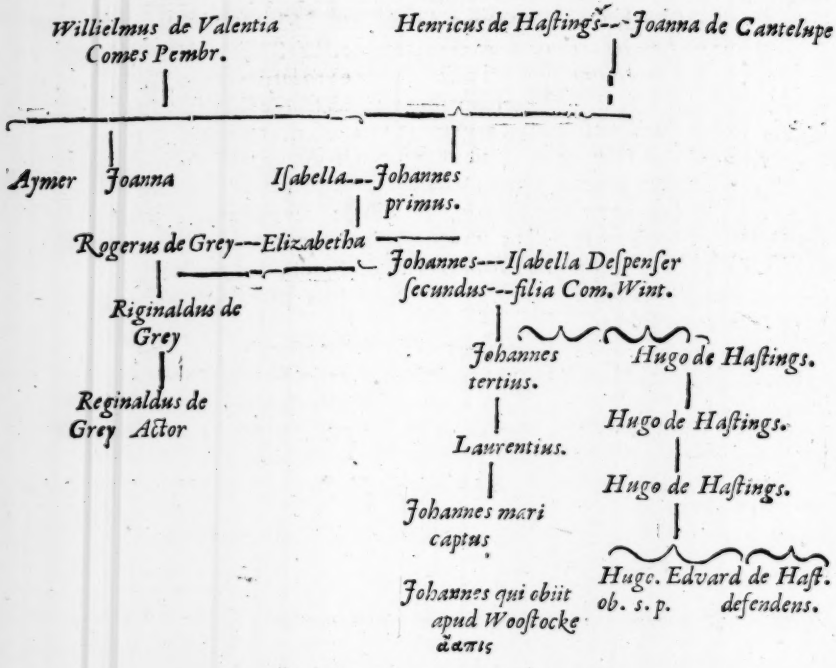
Tertiò, coutinuatâ poſſeſſione: Quod nimirum de facto poſt liberationem, & poſſeſſionem hereditatis, Dominij, terrarumq; prædicti Dominij de *Haſtings*, ejus inſignia geſtaſſet.

Adeoque conquerebatur quod Dominus Edvardus *Haſtings* injuſte iſtam Scuti teſſeram uſurpaſſet, ejuſque geſtatione eum prohiberi, at ſibi ſoli adjudicari orabat.

Geſtationem Inſignium Edvardus Dominus *Haſtings* vindicat, & defendit: Primò, jure Majorum, & ſucceſſione legitima, & hereditaria; utpote qui heres ſit nominis *Haſtingij*, & ejuſdem Johannis Comitis *Pembrochiæ* nuper defuncti, heres maſculus: & *Actorem* aſſerit jus tantum habere à latere materno & fœmineo, ideoq; titulum habere ſuo remotiorem.

Secundò

Secundò, jure & more geſtationis inſignium. Quo jure & dominium & inſignia *Haſtingorum* ſibi aiebat deberi, nt qui legitimus eſſet heres maſculus nominis *Haſtingij*, perpetuo ſtemmate. Quod ut confirmaret, ſtemma hoc propoſuit

Tertiò, quod ſanguini, nomini,& heredi maſculo inſignia debeantur, quæ nec ab agris, nec à liberatione dependeant.

Quartò, quantumlibet inſignia agrorumpoſſeſſionem ſequantur, ipſe tamen ea debuerit geſtare,eo quod iſti agri,aut eorum maxima pars,nunc ad *defendẽtem* jure devoluta fierit cartas licet & tabulas id probantes *Actor*,& cum eo confederati ſubduxrant : aut potius ad Guilielmum *Beauchamp* qui iſtos agros (injuſte quamvis quæſitos) jam poſſidet.

Quintò, quod reſtitutio, aut liberatio terrarum,fruſtra, & per errorem facta ſit, cum ipſe, & frater ipſius natu major infra ætatem eſſent, nec pro eis quiſquam compareret qui cauſam eorum ageret, eòq; magis quod liberatio illa facta eſſet ſalvo jure cujuſque.

Sextò quod ſi ſecundum Jus Commune Anglorum iſta liberatio bona ſit, Jus tamen illud Commune non debuerit locum habere in curia Conſtabularij & Mareſcalli, nec admiſceri, aut confundi cum legibus aut inſtitutis iſtius Curiæ.

Denique ſe non deceſſurum à probatione juris ſui per corpus ſuum, viva voce coram affirmavit, & quædam verba ad Monomachiam Provocantia palam locutus eſt, quibus ut *Actor* ipſe eodem modo reſponderet petiit, & Chartam ſua manu ſcriptam, inſigniumque ſuorum ſigillo obſignatam, *Actorem* appellans, Curiæ intulit.

Titulum Defendentis Dominus de *Grey* partim admittebat, partim evitabat, fatendo eum ſanguine quidem ortum Domini Joannis de *Haſtings* prædicti, ſed utique dimidiato. Nam cùm haberet,inquit,Joannes Dominus de *Haſtings*,à quo uterque originem ducimus, binas uxores, Iſabellam, nempe, de *Valencia*, primam, ex qua Ioannem ſecundum, & Elizabetham, Actoris aviam, tantummodo ſuſcepit, alteram, Iſabellam *Deſpenſer*, ex qua genuit Hugonem de *Haſtings*

ings Defendentis proavum; tamen quia Joannes secundus filius Joannis primi & Isabellæ de *Valencia*, & ejus heredes Insignia & hereditatem Ioannis primi, actu possedissent, illique nullis relictis heredibus objissent, insignia, hereditatemq; potius ad Elizabetham integri sanguinis heredem, ejusque heredes, descendere debere affirmabat, quam ad Hugonem fratrem Ioannis secundi, ex secundo ventre natum, qui ex demidiato tantum primi Ioannis sanguine esse credendus est, quemadmodum in prædicto stemmate *Actor* exhibuerat.

Liberationem justam esse asserit; pernegat de subductione Chartarum se quicquam scire, aut ullum scriptum fraude sustulisse.

Defendens se nihil ad ea responsurum constanter affirmavit, nisi prius Chartæ, quam ille Curiæ obtulerat, manu sua scriptam, & suorum insignium sigillo obsignatam, respondisset: & super ea re aliud scriptum in Curia dedit.

Quibus lectis *Actor* viva voce respondit, *Defendentem falsò mentiri, chartularum contenta falsa esse, cujus rei veritatem, prout Curia ordinaret, ipse vitæ suæ periculo esset comprobaturus* ideoque, provocationis pignus, chirothecam dejecit. Defendens etiam palam respondit, *Illum falsò mentiri, & ea quæ allegasset vera esse & ea se vitæ periculo confirmaturum*, & chirothecam projecit.

Unde ex tota litis contestatione, duæ quæstiones ortæ sunt, & utræque de facto. Prima criminalis, eò quod lis de scriptis fraude sublatis intendebatur.

Altera civilis, viz. Num Defendens ejusq; majores, prolis masculi nominis *Hastingiorum*, ex dimidiato tantum sanguine essent Domini de *Hastings*, Comitis *Pembrochiæ* nuper fato functi; quam rem, cum *Actor* potissimum urgeret, ut Curiæ probaret Defendens obnoxiè petiit.

Sed criminali Defendens præcipue institit, orans obtestansque ut, juxta legem, moremque Curiæ se prius super ea re audirent, judiciumque ferrent, obtulitque iterum se armato corpore cum adversario dimicaturum. Sed cùm hoc Curia non sineret, ad *Commissarios rem detulere*, & certos utrinque elegerunt, qui ex testibus veritatem elicerent, & testimoniorum omne genus tam in criminalibus quam civilibus reciperent; sed in ijs obiter, & tantum ad informandum conscientiam.

Publicatis juratorum testimoniis, aliisque probationibus, summa rerum utrinque confirmatarum huc recidit. Primùm ex parte *Actoris*, ut evinceretur proximus heres Iohannis de *Hastings* nuper defuncti, & ex sanguine integro. Et hoc probare aggressi sunt *Inquisitionibus* captis *per Breve de Diem clausit extremum*, & *Liberationibus* terrarum, in tabulas publicas relatis. Præterea ex antiquis monumentis, chartisque manu scriptis variis, Martyrologijs, Archivis, Regestrisque, quæ in Cœnobiis supererant:

Tertiò, viva voce testium; qui audivissent quidem, & obscuram quandam notitiam habebant rerum, sed tantum ad Laurentium memoria penetrare potuerunt; qui, uti utraque pars convenit, Julianam de *Leibourne* uxorem duxerat. Et hoc de testibus illis memoratu dignum est, cùm ab illis unde hoc illis constaret quereretur: *Actor*, inquiebant illi, *ex integro sanguine est, & heres proximus, eò quod terras liberatione accepisset, & accepisse liberationem terrarum eò quod ex integro sanguine esset, & hæres proximus.*

Quartò, genealogiis: & fuisse tantum duos Iohannes ante Laurentium, quorum prior duas habuisset uxores, quod argumentis ex ipsa Prosapiæ serie ductis, ab inquisitionibus, tabulis publicis, & scriptis antiquis ductis satis apparebat: ex testibus, etiam ex rumore; præterea ex eorum testimonio, quibus Iohannnes, Laurentij pater notus esset. Quorum tamen testimonio ad hanc litem dirimendam non nihil antiquitatis deerat.

Quintò ex ore Comitissæ *Norfolciæ*, quæ Comitis Pembrochiæ ultimi avia fuerat, ex eo, & ex Comite Pembrochiæ qui in itinere marino captus fuerat, quorum uterque *Actorem* (modo ille Comes diem sine prole obiret) proximum heredem declaravere, & designavere.

Sextò, voce populi, & fama.

Manifeſtum etiam reddere enitebatur Iohannem fratrem Elizabethæ, quæ Rogero de *Grey* nupſit, hereditate prius poſſeſſa & occupata, diem ſuum obijſſe: quo facto, Elizabetha, poſſeſſione fratris, titulum haberet: que res lege Angliæ neceſſaria eſt ut ſoror ex integro ſanguine ſit heres. Legis enim regula hæc eſt, *Poſſeſſio fratris de feodo ſimplici facit ſororem eſſe heredem*: & hoc factum eſt, per teſtem qui ſe hoc rumore accepiſſe, aiebat; & per *Hervenm* quendam, qui hoc ſe vidiſſe in tabulis publicis affirmabat. Per multos quoq; confirmatum eſt (quantum tamen illis videbatur) ad *Actorem* pertinere inſignia, eò quod in terrarum poſſeſſione per *liberationem* eſſet.

Interea ſcitu dignum eſt, quod per quæſita quæ, *Actoris* teſtes illaqueantis, Defendens propoſuit, palam factum eſt quod *Actoris* pene omnes teſtes (ſic enim faſſi ſunt) aut illi affines, aut ſervire illi, aut *Beauchampio*, vel eis aliquo modo eſſe obnoxios. Quod *Actor* & *Beuchampius* ad mutuam defenſionem in hac cauſſa conjuraſſent. Quod *Liberatio* illla facta ſit, *Actori* durante minoritate Defendentis & fratris ſui, & fraude Ducis Lancaſtriæ, eorum Tutoris,

Quod Defendēt s Majores omnes, Hugones dicti, iſta inſignia geſtarint cũ lambella argentea tricuſpide. Quod ejuſmodi lambella eſſet nota proximi heredis. Quod *Actor*, *Beuchampius*, & eorum amici multa Defendentis ſcripta fraude ſuſtuliſſent; arcam, inquit quidam, iſtorum plenam: alius quot rhedâ poterant componi, inter quæ multæ erant genealogiarum deductiones, & alia monumenta.

Nec parum ad negotium præſens conferet, ſi paulum obſervemus qui mos, quodnam inſtitutum fuerit iſtorum temporum in geſtandis inſignibus, & quales in hujuſmodi litibus teſtes deſiderabantur.

Illaqueantium igitur queſtionum una, quam teſtibus *Actoris* omnibus propoſuit Defendens, hæc erat, nempe. Num genere nobilis eſſet? num geſtaret inſignia? quos reditus haberet? Queſtioni de Nobilitate, quidam, ex iis quos Armigeros appellarant, ſe quidem genere Nobili affirmabant oriũdos, verùm eò quod caſtra illi, nec eorum majores eſſent ſecuti, ſe teſſerarum geſtationem ſuſque deque habuiſſe. Et inter illos unus, cui nomen Iohanni *Edom*, ſe genere quidem nobilem non eſſe faſſus eſt, teſſeram tamen ſcutariam, quæ illi, preſente illo Comite Pembrochiæ, qui ſuper mari captus fuit, data eſſet, habere, ſed illius deſcriptionem non tenere, eò quod novem & viginti annis elapſis eam non vidiſſet.

Iurarunt etiam quidam Comitem *Pembrochianum*, quem captum fuiſſe ſupra diximus, tanto odio *Actoris* patrem fuiſſe proſequutum, ut *Beuchampio* terras ſuas aſſignaret, ea lege ut nomen & titulum Comitis *Pembrochiæ*, & inſignia aſſumeret. Moris quoque fuiſſe inſignia hæc in gladiorum capulis cælata habere. Quod ante tempora Edvardi III. Lambella tricuſpide moris fuit proximos heredes denotare; ſed Rex ille omnibus ſuis filijs cum lambella (factâ tamen aliqua in lambellis differentiâ) inſignia geſtare permiſit, excepto ſolummodo Duce Gloverniæ, qui ſuam teſſeram cum limbo geſtavit.

Teſtimonia ex parte Defendentis potiſſimum laborabant ut oſtenderent eum eſſe ex ſanguine integro Iohannis Domini Haſtings, Comitis Pembrochiæ nuper defuncti. Et hoc fiebat Inquiſitionibus captis poſt mortem Comitis Iohannis ultimo mortui, & Annæ uxoris ſuæ, & poſt mortem Mariæ de *St. Paulo* quæ uxor fuit Adomari de *Valencia*, quibus compertum erat Hugonem fratrem Defendentis natu majorem conſanguineum eſſe & heredem proximum prædicti Iohannis filij Iohannis: viz. filium Hugonis, filij Hugonis, fratris Iohannis, patris Laurencij, patris Iohannis, patris Iohannis qui ultimo obiit. Atque eadem inquiſitio pro Defendente capta fuit, illo licet nihil attendente, & in ejus ab entia.

Ordine proſapiæ quam Defendens produxit, qua planum factum erat, ante Laurentium tres Iohanes fuiſſe, quorum primus duas uxores non habuit: & hoc ex ipſo ſtemmate ſatis appa ebat, cujus verum exemplar Dominus de *Morley* in manibus Epiſcopi Norwicenſis viderat.

Et hoc etiam ſatis magno argumento ex tabulis publicis deſumpto, nempe,

Quod

Quod Adomarus de Valencia ante ſororem ſuam objiſſet, & quod primus Iohannes de *Haſtings* ante Iſabellam uxorem ſuam, quæ ſoror fuit Adomari, fato functum fuiſſet: non igitur ille potuit Iſabellam Deſpenſer, ſecundam uxorem, ducere. Quod, ut clarius fiat, apparet, & ſic ab actore conceſſum eſt, Iohannem de *Haſtings* qui uxorem duxit Iſabellam de *Valencia* mortuum 6. E. 2. Hoc inſuper fatetur, Adomarum non fato functum fuiſſe uſque ad ejuſdem Regis annum ſeptimum decimum, quod Inquiſitionibus poſt eorum mortes captis confirmatum eſt. Et juriſconſulti, à partibus *Actoris*, ipſi fatebantur, poſt mortem Adomari, ejus hereditatem ad duas ipſius ſorores fuiſſe devolutam, nec non hereditatem, quam ex morte fratris prædicta Iſabella acceperat, jure illam in morte ſua filio ſuo reliquiſſe: *Idq; Harvæum* Actori à conſiliis de tabulis publicis legiſſe. Iohannem igitur de *Haſtings* annis undecim ante Adomarum mortuum fuiſſe, & Adomarum ante ſororem ſuam Iſabellam, quæ vxor prima Iohannis fuerat, deceſſiſſe, ſic, ut præter Iſabellam neminem poſſet uxorem ducere.

Verùm hoc argumento demum allato, tam appoſito, perſpicuiſque adeo teſtimoniis confirmato, *Actor*, publicatis teſtium teſtimoniis, & poſt exceptiones teſtibus & teſtimoniis utrinque exhibitas, cumq; cauſa jam parata eſſe judicio, Libellum per modum revocationis errorum Curiæ exhibuit; ſed in hoc uno ſe deceptum profitebatur, nempe cùm dixiſſet Adomaro, qui duas habuit ſorores Iſabellam & Ioannam, mortuo, ejus hereditatem ad ſorores ſuas fuiſſe devolutam, & quod poſtea Iſabella, Johanni de Haſtings nupſiſſet, ſe jam revera compertum habere quod Iſabella ante fratrem Adomarum diem ſuum objiſſet, & quod Adomarus ſororibus ſuis ſuperſtes fuiſſet: adeoque quoniam ejus declaratio falſa fuit & erronea, & ſuæ cauſſæ obnoxia, eam ſe jam revocare. Suorum tamen teſtium major pars, ſtemma ab eo propoſitum juramentis confirmaverat.

Nihilominus id in rem *Actoris* fecit maxime. Teſtes enim idem qui prius ſtemmatis ab eo propoſiti veritatem jurati affirmarant, nimirum quod Adomarus ante ſorores ſuas occubuiſſet, & ad eas illius perveniſſet hereditas; duo, inquam, Harvæus, & Styveclius, Apprentitij Iuris, jurarunt Iſabellam quarto die Octobris oppetiiſſe anno 1305. circa trigeſimum tertium Edvardi I. ut in *Mortilogio* & *Datario* Fratrum Minorum *Coventria* cernere erat. At illi ipſi prius juraverant Iohannem de *Haſtings* objiſſe 6. E. 2. & Adomarum 17. ejuſdem Regis: unde, computatione facta, neceſſe eſt Iſabellam plurimis annis ante fratrem ſupremum diem objiſſe.

Sed ut his etiam reſponderet *Defendës*, per Commiſſarios, alioſq; qui in Concilio erant, quibus hæc *Mortilogia* in rei teſtimonium oſtendebantur, planum fecit, his merito ſuſpicionem fraudis ineſſe; nuper enim exarata fuiſſe & conficta; ac præterea *in Theologia Magiſtrum*, alioſque iſtius ædis fratres ad eum veniſſe dixit, ut iis veniam daret obnixe rogantes, cauſantes hæc non debere fraudi eſſe Conventui, nec Ordini eorum; neque enim adeo pronum, aiebant, nobis eſſe prohibere iſt juſmodi injurias, cùm Dominus de *Grey* tam potens in propinquo ſit. Et ſic confictum illud Mortilogium amotum eſt.

Cum Dux Eboracenſis, qui tunc temporis in vivis erat, audiviſſet quod liberatio terrarum ad *Haſtingorum* familiam pertinentium, *Actori* eſſet facta, mirari ſeſe aiebat; eò quod Patrem ſuum Edvardum III. alioſque rerum gnaros ſæpe audiviſſet dicentes, ſi ſine liberis Comes Pembrochiæ mortuus fuiſſet, Hugonem de *Haſtings* heredem ejus futurum.

Denique juravit quidam Apprentitius juris *Beauchampio* à conſiliis, quod liberatione terrarum *Actori* nondum factâ, & cùm inter *Actorem* & *Beauchampium* ſuper hereditate Comitis Pembrochiæ lis eſſet, omnibus ſuis Juriſconſultis in prandium in domo ſua (quæ tum in platea titulo *Patris noſtri* inſignita erat) convocatis, *viz. Roberto Charlton Juſtitiario, Guilielmo Pinchbecke, Guilielmo Brenchly, Joanne Cateſby* & aliis Juriſperitis, finito prandio Beauchampium in capellam ſuam ſeceſſiſſe, indeq; paulo poſt rediiſſe, velut irâ commotum, & Juriſconſulcorum ſingulis aureum projeciſſe in menſam, ac dixiſſe. *Quoſo ego vos, Domini, mihi ſine*

morâ enarrare ſiquid mihi juris titulique ſit, in Dominium, terraſq; Haſtingiorum. Conticuere omnes, veriti ne *Beauchampius* eos ſuſpectos haberet, tandem *Pinchbeckius, Nemo*, inquit, *hîc, vel in Anglia eſt, qui te aliquod jus habere in illis terris dicere audebit, niſi prius Haſtingij tibi de ſuo jure decedant.* At cum illi id temporis infra ætatem eſſent, eorum conceſſionem nihil profuturam conſideratum eſt.

Actorem pecunia corrupiſſe Vicecomites, Subvicecomites, Eſcheatores, Juratores, & multos alios palam factum eſt.

Hæc ſunt pleraque eorum quæ teſtibus utrinque comprobata fuere. Deinde utraque pars de teſtibus, teſtimoniis invalidis ad Curiam retulit generatim & ſed ſuper his nihil magni decretum eſt. Hoc ſolummodo obiter annotemus, quod inter teſtimonia ex ſcriptis deſumpta, unum Officialis manu exaratum, & ab eo à Domina *de la Mare* acceptum, productum eſt: cui *Defendens* objecit quod id teſtimonium à non Judice receptum erat; præterea quod fœminæ teſtimonium in cauſſis inſignium recipi non deberet.

Deniq; dies ad audiendam ſententiam utrique data eſt; & Judices *Defendenti* hiſce verbis præfati ſunt: *Quoniam Actor in ſtemmate ſuo propoſito dixiſſet Johannem de Haſtings filium Henrici uxorem duxiſſe Iſabellam de Valencia, ex qua genuiſſet Johannem & Elizabetham, quæ Elizabetha Rogero de Grey nupſiſſet, unde genus ſuum ACTOR ducebat, cui rei ille fuiſſet aſſenſus, ab eo igitur quereret, ecquid jam haberet, cujus Judex præmonitus, judicium pro Actore non daret.* Quibus reſpondit, *Se negare nolle Actorem ab Elizabetha filia Johannis & Iſabellæ de Valencia genus ducere; nihilominus*, aiebat, *Actorem fateri ipſum quoque à fratre iſtius Elizabethæ eſſe oriundum; at q; ita ſtirpem maſculam omni jure fœmineæ eſſe præferendam, niſi cauſa inſignis intercederet: quod verò Actor cauſam demidiati ſanguinis à ſe allatam non probaverit, omnibus manifeſtum eſſe, eum causâ cecidiſſe.*

Defendes etiam orabat ut criminalia prius diſcuterent (de chartarum nempe expilatione) quibus maximam lucem ſibi in jure ſuo defendendo dari potuiſſe aiebat. Sed cum ad hæc Curia nihil reſponderet, chartam obtulit, qua ad Regem provocavit. Qua licet ſuſcepta Judices nihilominus perſtabant judicium ferre. Sed legente ſententiam judice, quamvis juſſus manere, Curiâ exceſſit. Tum, orante *Actore*, Judex in legenda ſententia uſque ad finem perſtitit: dein *Actori* tempus exhibendis impenſis dedit.

Hoc Iudicium nono Maij, anno H. IV. undecimo, latùm eſt.

In hoc ſtatu rerum quievit hæc controverſia uſque ad menſem Februarij anno H.V. quarto, quo tempore dies dicta *Defendenti*, ut comperaret, & cauſam diceret, quare impenſarum ſumma, ſecundum Curiæ ſententiam, non decerneretur. Comparuit ille, poſt aliquot dies per Attornatum ſuum & dixit, ſe à criminalibus, & provocatione ſua non receſſurum. Et Attornatus hanc cauſam attulit: Quod *Defendens* ab injuſta iſtius Curiæ ſententia ad H. IV. provocaſſet, & provocationem ſuam ſecundum jus proſequutus fuiſſet, & quod omni modo nixus fuiſſet provocationem ſuam & litem ad judicium ultimum perducere, qnod nihilominus illa adhuc penderet: qua de cauſa quod in Curiam non conveniret ſibi condonari orabat, & ut judices de ſententia ulterius ferenda ſuperſederent. Nihilominus Curia impenſas ad *Nongintas & ſeptengintas libras, decem ſolidos, totidem denarios, obolum cum quadrante decrevit.* Et tunc *Actor* ſuper Evangelia juravit ſe hanc ſummam, & mille amplius marcas liti impendiſſe. Tunc Judex *Defendentis* corpus Mareſcallo dedit cuſtodiendum.

Hoc, in hac lite, de teſtibus memorabile omitti non debet, nempe quod pene omnes *Actor* habebat affinitate vel alio vinculo ſibi obnoxios, *Defendens* ne unum quidem, ſed ad minimum Equeſtris Ordinis Viros quindecim, nominis præclari omnes, *Actor* ne unum quidem Equitem excepto Guilielmo *Hoo*, quem etiam *Defendens* protulit.

Feret quod volet judicium de his æquus Lector, ſunt enim ex Ms. ad ipſum Actorem olim pertinente fideliter exarata.

Fortaſſe

Fortasse non absre fuerit commonstrare quid animi in hac sententia *Defendens* ipse habuerit, cujus verba ad Thomam *Bartonum* hæc sunt.

Hoc Thomæ Bartono significari velim, quod cùm quidam è servis Reginaldi Grey Domini de RUTHEN illi denunciaverint, quod si me fortè velim Domini Reginaldi filiei & misericordiæ committere, me mulctâ absolutum, & carcere liberatum iri. Deo habeo gratiam, & Greio, quod hoc illi placuerit. Verum enimvero adeo Greij pectus à Deo commotum iri confido, ut secum expendat quæ sint cœli solatia, & quæ inferorum pœnæ, & num ure me incarceratum detineat vel injuria. At nisi se citò mihi meliorem exhibeat Deum obtestor, ut ex suo Tribunali nobis judicium ferat, cùm corpora nostra animæ dereliquerint. Nam sibi satis conscius est, & certo die bene sciet, cùm è corpore suo animas migraverit, num me ipsius Dominatio, potestas, & divitiæ incarceratum teneant, an jus, fas, & ratio. Scietque quam longo tempore me insontem detinuerit, dum charissima uxor, liberi, & servorum multi perierint, &c.

Postea multoties inter eos de pace actum est, viz. inter Reginaldum prædictum & *Defendentem*, inter eum & Johannem de *Grey* Equitem filium *Actoris*,

Ut *Defendentis* filius, *Actoris* filiam uxorem duceret.

Ut jure, nomine & Insignibus *Hastingiorum* decederet, & alter mulctam tolleret. Respondet, *se jure suo nunquam decessurum propter falsam sententiam judicibus à Patre tuo* (ad Johannem *Grey* sermonem dirigens) *pecuniâ corruptis*

Sed Hastingius velle se aiebat filium suum & heredem Johannem *Hastings* filiæ Reginaldi *Grey* matrimonio conjungere, iisque, & eorum heredibus, nomine, titulo, & insignibus Hastingiorum cedere. *Nam se non dubitare*, aiebat, *quin manifestum facere possit, quod jus, tituluſq́, quem habuissent ipsius Pater, Fraterq́, ad eum dejcendisset. Quod jus sanguinis, tituli, & hereditat. ,quiquǫ́ de mea simpe mecum nolit repetere, & vindicare; maledictionem Dei, & meam possideat.*

Cum hæc parum aut nihil promovissent, Edwardus Hastings supplicavit *Omnibus Venerandis, bonis, & benignis Dominis, Ut longam suam, duram, & gravem incarcerationem expenderent, à mense Maio, Anno Domini nostri Jesu Christi Millesimo quadringentesimo decimo septimo, usque ad diem Januarij nonum, Anno Millesimo quadringentesimo tricesimo tertio & ut perpenderent quemadmodum, illustris Comes de Huntingdon ad eundem Edwardum veniſset, illi suadens ut finem faceret litis cum Reginaldo, quodq́, prædictus Edwardus respondisset, velle se quovis modo cum eo finem facere modo filius ipsius Johannes Hastings uxorem duceret filiam Reginaldi, tunc se filio suo rem. urum titulum hereditatis, & portationem insignium, quam prædictus habet Edwardus post mortem fratris sui Hugonis, qui Iohannis Comitis Pembrochiæ heres fuit, ut satis constat ortu, sanguine, stemmatibus, nec non inquisitionibus captis coram diversis Escaetoribus, etiam confessime Ducissa Norfolkiæ, quæ avia fuit Comitis Pembrochiæ ad Woodstoke occisi; Nimirum quod supradicta Ducissa dixerit, Comitem Pembrochiæ Hugonem prædicti Edwardi patrem orasse, ut quoniam consanguineus esset & heres proximus, eum familiæ honorem tribuerit, ut insignia familiæ, MANICAM, nimirum, RUBRAM, IN VEXILLO AUREO gestaret, cùm in Hispaniam cum Johanne Rege Castellæ proficisceretur. Quæ Arma ille gestans, ad Villam Novam in Hispania obiit. Nec ita multo post sine heredibus mortuus est Comes Pembrochiæ. Quo defuncto Hugo Hastings, ex jure patris Hugonis insignia assumpsit. Qui cùm Cateti sepeliretur, Reges Angliæ, & Franciæ, una cum utriusq́, Regni Proceribus, in Nuptiis Isabellæ Reginæ obtulerunt, & insignia, cum cassidi, ossibus illius imposuere. Respondit Comes de Huntingdon, nihil esse quod de nuptiis loqueretur, verum id dignaretur Reginaldo alium titulum concedere. Respondet Edwardus, se illi nullum alium titulum remissurum, nec super ulla alia re cum eo transigere velle, nec nummum, vel in ipsa morte, soluturum. Respondit Comes, Eum igitur certo moriturum, atq́, ita decessit.*

Et postea quam Johannes filius Reginaldi de Grey Comitis sororem in uxorem duxisset, Comes subito Edwardum in carcere ferreis onustum catenis asservari jussit, inter traditiores, fures, & damnatos, qui datis vadibus liberi ambulabant, cum interim

Digni-

Dignitas Equeſtris, & ſanguis deſpectui & contemptui haberentur.

Quocirca ut ſponſor pro illo fieret ora bat, nec jam ſenio urgente *carcere interſciretur.*

Etiam & Regi in Parlamento ſupplicem obtulit libellum.

Interea Rex Henric s V. bello in Gallia gerendo occupatus, ſuper ipſius provocatione, & petitione decernere non potuit. Sed Rege demum reverſo, alteram ei petitionem obtulit.

Rex verò denuo in Galliam proficiſcens, Epiſcopo Wintonienſi, & quibuſdam aliis qui Regi à Conſilijs erant, rem commiſit.

Sed mortuo Hen. V. in provocationis negotio nihil erat determinatum, partim quod actus & proceſſus Curiæ Militaris non inveniri poſſent, & Cartæ tabulæque ipſius Edwardi *Haſtings* ab Henrico *Chichley* Archiepiſcopo Cantuarienſi interceptæ fuerant.

In Dei nomine, Amen. Per præſens publicum Inſtrumentum cunctis appareat evidenter; quod Anno ab Incarnatione Domini ſecundum curſum & computationem Eccleſiæ Anglicanæ milleſimo quadrageſimo viceſimo tertio, Indictione ſecunda Pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto Patris & Domini noſtri, Domini Martini Divina providentia Papæ quinti anno ſeptimo, menſis Februarij die viceſima ſeptima; In quadam camera vulgariter nuncupata le Counſel Chaimbre *infra palatium Regium Weſtmond. ſcituat; In mei notarij publici & teſtium ſubſcriptorum præſentia conſtitutus perſonaliter nobilis vir Edwardus dictus Dominus de Haſtyngs ut aſſeruit Eboraſ. Dioceſ. quendam Johannem Brigge ſuper materia certorum munimentorum dictum Dominum Edwardum, Dominum de Haſtings, & Reginaldum Dominum de Grey & Ruthyn ut aſſeritur concernentium, extitit allocutus ſub hac forma: Numquid idem Johannes Brygge ſciens erat aliquid de hujuſmodi monumentis, & ubi fuerant in cuſtodia? Qui quidem Johannes Brigge per viam confeſſationis, taliter reſpondebat, quod menſe Novembris anno regni Regis Henrici ſexti primo, magiſter meus Johannes Enderby venit ad manſionem circumſpecti viri magiſtri Johannis Stafford, pro tunc ut aſſeruit, Theſaurarij Angliæ pro munimentis ſupradictis habendis, ubi tunc contigit Reverendiſſimum in Chriſto patrem & Dominum Henricum Dei gratia Cantuarienſem Archiepiſcopum tunc venire, & prædictum Iohannem Enderby Magiſtrum meum taliter extitit allocutus; Quid habes tu facere in his partibus? ſcito namque pro eo quod tu in materia Eccleſia de Bykkeleſwade fuiſti adverſarius ſecundum poſſe tuum, quod ego te ſecundum poſſe mei impediam ne ad propoſitum devenias præoptatum; quia nunc es ibi ubi te impedire poſſum ſi voluero. Cui Magiſter meus, Reverende Domine ſi vobis placuerit me juvare in propoſito meo præconcepto ita quod impoſterum, eque veſtra dominatio non ſit michi gravata per offenſam, totum jus, necnon & ſectam quam pretendi in Eccleſia de Bykkeleſwade prædicta, totaliter & realiter ceſſabo animodo nullatenus proſecuturus pro eadem. Cui Dominus Cantuarienſis, ſi hoc facias quod promiſeris te juvabo ut pro nunc habeas quod intendis; unde pro tunc temporis ad rogatum dicti Domini Cantuarienſis prædicta munimenta à quadam camera prædicti theſaurarij in quadam mantica fuerunt allata, & prædicto domino Iohanni Enderby Magiſtro meo liberata: quam quidem manticam cum munimentis prædictis, prædictus Magiſter meus tradidit michi ſervo ſuo ad ſuum hoſpitium & ſuam cameram deportandam; ubi prædictam manticam cum munimentis poſuit in quadam ciſta, ſalvo cuſtodiendam. Et deinde fecit me ſervum ſuum, & alium hominem pro duodecim denariis conductum, prædictam ciſtam ad hoſpitium prædicti domini de Grey deportare; ac feneſtras & hoſtia propriis ſuis manibus clauſit, Dicens ipſum nolle pro magna quantitate pecuniæ prædicta munimenta auferri, vel quomodolibet adportari. Quia dixit quod munimenta in mantica prædicta contenta pertinebant tam domino de Haſtings quam Domino de Grey prædictis de placitis inter eoſdem habitis. Et quod dictus dominus de Grey cum toto conſilio ſuo per terminum quatuor decim annorum & amplius cum eorum tota diligentia proſecuti fuerunt eadem munimenta perquirere, & nunquam adquirere potuerunt uſque ad iſtud tempus: Aſſerens michi ſervo ſuo ipſum pro prædictis centum marcas perdidiſſe, & me ſuum ſervum*

centum

centum ſolidos pro eiſdem. Impoſterum namque fatebatur præfatus Iohannes Brigge prædictum Magiſtrum ſnum veniſſe in præſentiam prædicti domini de Grey; Cui prædictus dominus taliter locutus fuit; Iohannes Enderby bene veniſti, & Deo laudes quia tu bene expediviſti: Cui Iohannes Enderby, Domine bene in materia veſtra expedivi; ſed pro vobis in propria perſona male expedivi, quia centum marcas perdidi amore veſtro, in materia Eccleſiæ de Bykkeleſwade prædicta. Cui prædictus dominus de Grey, pro me nullum pro certo patieris detrimentum pro eo quod prædicta munimenta habeo, quæ nollem amittere pro mille marcis & ultra. Super qua confeſſione per dictum Iohannem Brigge facta præfatus Edwardus Dominus de Haſtings examinator materiæ prædictæ, requiſivit me Notarium publicum ſibi conficere publicum inſtrumentum in juris communis evidentiam, & ſingulorum Chriſti fidelium notitiam manifeſtam. Acta ſunt hæc prout ſupra ſcribuntur & recitantur ſub anno, Indictione, Pontificatu, menſe, die, & loco prædictis, præſentibus diſcretis viris Willielmo Dayuile; Henrico Dayuile; Iohanne Prene, Iohanne Doie, & Thoma Stanford literatis Eborum, Winton. & Norwycen. Dioceſ. teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis.

Et ego Willielmus Wright Cleric. Londin. Dioc. publicus auctoritate Apoſt. Notarius, præmiſſis omnibus & ſingulis, dum ſic ut præmittitur, ſub Anno Domini, Indict. Pontific, menſe, die, & loco prædictis agerentur & fierent una cum prænominatis teſtibus præſens perſonaliter interfui, eaque omnia & ſingula ſic fieri vidi & audivi, ſcripſi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, ac ſigno & nomine meis ſolitis & conſuetis ſignavi, manuque mea propria me hic ſcripſi rogatus ſpecialiter & requeſitus in fidem & teſtimonium omnium & ſingulorum præmiſſorum.

Hæc cauſſa nullibi, quod ſciam, poſt provocationem dijudicata eſt. Ultimus igitur hujus Tragediæ actus fit, quod Edwardus *Haſtings* decimo ſeptimo Henrici VI. anno moriens, nomen & titulum Domini de *Haſtings* & *Stoteuile* ad ultimum vitæ diem retinuerit. Quod Inquiſitione capta ſexto die Novembris anno ſupra dicto, poſt mortem ejus, patet.

Pag. 49. lin. 22. *Poſtea tamen nonnulli, qui in Magnatum obſequium ſe tradidderant, è Patronorum ſymbolis ſua etiam ſortiti ſunt, vel auxerunt; ut quatuor illi Armigeri Audlæi Baronis ſub Edwardo tertio.*]

Johannes *Touchettus* Baro de *Audley* Johanni & Thomæ de *Mackworth* fratribus, quod illi & illorum Majores operam fortem & fidelem ſibi & ſuis Majoribus præſtitiſſent, anno 1404. Inſignia, è *Touchetorum*, *Audleorum*q, clypeis compoſita permiſit.

AUDLEY, de gueules, à vne frette d'or.

TOUCHET, d'hermines, au cheuron de gueules.

MACKWORTH, party dentellé de ſable & d'hermines, au cheuron de gueules, frettè d'or.

Memorandum, multas tum familias fuiſſe ſatis celebres, qui quod bellis non interfuiſſent, inſignia non habuerunt,

Hæc *Mackworthorum* familia ſemper deinceps ſummo in honore fuit. Pluribus fortaſſe de hac familia mihi quandoque erit differendum.

Johannes *Wellesborow*, anno vigeſimo primo Richardi ſecundi, dedit ſua inſignia, *Tres*, nempe, *vacerras aureas, in clypeo puniceo, cum angulo nigro impreſſo echinat*â

natâ calcariam molulâ, argenteâ, perforatâ, ſex echinis aſperâ, dedit, Thomæ *Pureſoy.*

Non quod inſignibus antea deſtituti, iſta tulerunt, nam bina altera prius geſtarant.

Sachent toutz gentz que ſont en preſent, & que ſont à venir que Jeo Gervais de CLIFTON Chevalier aye donée granteé, & par ceſte ma preſente chartre confirmée à mon bien amé amy Richard de BEVERCOTES vn heaume, ceſt aſſauoir un Tuſte de Plume la moite ceſt adire, par amont, de Plume noire, & l'autre moite, ceſt adire par aual de Plume blanche. A auoir & tener la dite heaume ove toutz apurtenantz à luy avant dit Richard & ſes heires franchement bien & en pees à touts iourz. Et ieo l'auandit Gervais & mes heires l'avant dit heaume ove ſes appurtenantz à l'avant dit Richard & à ſes heires encontre toutz gentz garentirons à toutz iours, En teſmoigniance de quele choſe à ceſt ma preſent chartre ay mis mon ſeal. Ceſtez gentz teſmoignes. Monſeur Iehan de Gray de Codnore, Monſeur Johã de Loudhã, Mons. Iehan D'anneſley, Hugh D'anneſley, Richard de Biren, & altres. Donne à Clifton Lundy proſcheyn apres la feſte Seint Ambroſe l'an du regne noſtre Seigneur Le Roy Richard ſecund apres le Conqueſt D'Angleterre tierce.

Crux flarida, Cyaneaque, ſuperimpoſita tricuſpide lambella, fuit *BEVIRCOTESEORUM.* Hanc quadrifariam cum avitis inſignibus geſtat *Wingfieldius Bodenham*, equeſtri loco natus. Antiqua & equeſtris familia *BODENHAMIORUM*, geſtat, *Tres roceas latrunculorum aureas, circa taniam ejuſdem metalli, in clypeo cyaneo.*

CLIFTON, de ſable, ſemé de quinteſeuilles, au lyon d'argent.

Ibidem lin. 26. *Nec crediderim Peytonorum familiam celebrem & antiquam in agro Suffolcienſi Symbolum ſuum Zebellinum Cruce imbricata aurea, aliunde fabricatum, quam ex Uffordorum Clypeo, Regiunculæ Comitum, penticono argenteo, priori quartæ, ad differentiam aſcripto.*]

Peitonij à *Peiton* Suffolciæ opidulo ubi diu inſederunt, nomen pro more ejus ſeculi deſumpſerunt. ejuſdem vero ſtirpis erant cum *Uffordiis*, agri ſupra memorati Comitibus,

Hujus antiquiſimæ & equeſtris familiæ tibicen, & decus, genere & ſtudiis nobiliſſimus Dominus *Thomas Peitonus* Baronettus, cujus amicitia merito glorior.

PEYTON, de ſable, à la croix d'or engreſlée, & vn molette d'argent ſur le primier canton.

Pag. 67. lin. 4. *Effigiem è veteribus ſigillis expreſſimus.*]

Noſtro nullum hîc ponente ſigillum, hoc *Saeri de Quinci* Comitis Wintoniæ, qui temporibus Richardi 1. & Johannis fratris ejus in vivis fuit, libuit inſerere.

Inſignium

Inſignium explicationem nuſquam invenimus. *Ejus* filius, uti ſeculi mos erat, relicto ſcuto paterno, *Septem rhombos aureos, in plinthidem perfoſſos, in clypeo puniceo* geſtavit. Cujus Sigillum hîc proponere viſum eſt.

Pag. 110. lin. 18. *Manicæ formam ex vetuſtis ſigillis & monumentis reſtauravimus.*]

Quædam hujus nominis ſigilla, nam ea rerum antiquarum ſtudioſis non ingrata fore ſperamus, hîc habentur.

FINIS.

Errata graviora sic emendentur,

IN *Epist. ad Lectorem, pag.* 1. *lin. ult. pomptius leg. promptius p.* 2. *l.* 21. *osidio, obsidio. pag.* 3. *l.* 17. *duodecimus, duodecimo.* In Notis. *Pag.* 1. *lin.* 11. *Litupprandum, Luitprandum. pag.* 41. *lin.* 6. *repuantibus, raputantibus. ibid. l.* 8. *habitores, amabiliores. ib. l.* 17. *ad, eo. p.* 59. *lin.* 8. *dele ac. p.* 86. *l. ult. pariter anreo, argenteo. p.* 88. *l.* 15. *d'or, de gueules.*